

PUBLI OVIDII NASONIS

OPERA.

H. H. H. H.

PUBLII OVIDII NASONIS
OPERA.

P. OVIDII NASONIS

OPERA,

E TEXTU BURMANNI;

CUM NOTIS BENTLEII

HACTENUS INEDITIS, NECNON

HARLESII, GIERIGII, BURMANNI, LEMAIRII,

ET ALIORUM SELECTISSIMIS.

VOLUMEN QUARTUM.

BADAN LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA
00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 77
Tel. 26-68-63

OXONII,

IMPENSIS TALBOYS ET WHEELER; ET
GULIELMI PICKERING, LONDINI.

M DCCC XXVI.

F. OVIDIUS NASONIS

OPERA

WARSZAWA

WARSZAWA

WARSZAWA

WARSZAWA

WARSZAWA

23.426/4

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER OCTAVUS.

N. B. Argumentum hujus libri octavi Metamorphoseon, relatum invenies in serie CANTERI, tom. iii. pag. 56.

FAB. I.

JAM nitidum retegente diem, noctisque fugante
Tempora Lucifero, cadit Eurus; et humida surgunt
Nubila: dant placidi cursum redeuntibus Austri

1—151. *Nisus*, rex Megarensium, Pandionis filius, in *haliaetum*, et *Scylla*, ejus filia, in *cirin* mutatur. Latius hanc fabulam Megarensis tractavit Pseudo-Virgilius, in Ciri, quanquam is potiora narrationis capita breviter tantum perstringit. Confer et Pausaniam, Att. p. 45. et Corinth. p. 192; Apollodorum, III. xv. 8 sqq.; Schol. Euripidis, ad Hipp. vers. 35 et 1200; Propertium, iii. 1752; Hygini fabulam 198. Tractaverat hæc etiam Parthenius, ut apparet ex Eustathio ad Dionys. Perieg. versu 420. Minos Scyllam, impietatem ejus aversatus, aut in patria reliquerat proficiscens, aut pœna quadam affecerat. His addita est fabula de purpureo Nisi capillo, quam cupide arripuerunt poetæ atque mythici scriptores. Quum enim avem nõssent purpurea in vertice crista insignem, quæ ciris diceretur (quod nomen a Græco *κείρω*, ton-

VOL. IV.

dere, derivari posse putarunt,) in eam transiisse Scyllam finxerunt, patrem vero in haliaetum, qui acerrimo odio insectari cirin solet. Jam nitidum, etc. Initium fabulæ respicit, vii. 659 et 664. *Lucifer* et *Aurora* alibi dicuntur diem reducere, sed hoc loco exquisitius, *retegere*, quemadmodum apud Virgilium, Æn. iv. 119. Titan radiis retegat orbem. Adde v. 65. Nox contra amictu suo tegit terras. Sed nollem additum noctisque fugante tempora; ita enim diversæ imagines junctæ. De nitido die ad i. 603. Venti cadunt, quum quiescunt; contra surgunt, quum inflare incipiunt. Pro austro ponit *humida nubila*, quæ aguntur ab austro.

3. *Cursum*, nempe secundum, prosperam navigationem. Cicero, ad Att. v. 8. *cursum expectabam*. Æacidæ non redibant, sed sequebantur redeuntem Cephalum. Nempe redire

B

Æacidis, Cephaloque; quibus feliciter acti
 Ante expectatum portus tenuere petitos. 5
 Interea Minos Lelegeia litora vastat;
 Prætentatque sui vires Mavortis in urbe
 Alcathoi, quam Nisus habet; cui splendidus ostro
 Inter honoratos medio de vertice canos
 Crinis inhærebat, magni fiducia regni. 10

Sexta resurgebant orientis cornua Phœbes;
 Et pendebat adhuc belli Fortuna; diuque
 Inter utrumque volat dubiis Victoria pennis.
 Regia turris erat vocalibus addita muris;

ponitur et pro simplici *ire*. *Ante expectatum*, ἀπροσδοκῆτως, opinione citius. Vide ad iv. 789.

6. *Lelegeia litora* docte; etenim *Leleges* e stirpe Pelasgica tum temporis illa loca tenebant. *Vires Mavortis sui*, et versu 61. *Mavors suos ornate*, copias suas. *Prætentat*, etc. copiarum suarum vires experitur in hac urbe ante bellum justum. Supra, vii. 489. *suas ibi præconsumere vires*. Claudianus, viii. 534: *tela solebat Prætentare feris, olim domitura Gigantas*. *Urbs Alcathoi*, Megara, cujus arcem *Alcathous*, Pelopis filius, muris cinxerat. *Eam nunc habebat*, regebat, *Nisus*, unde *Νίσου πόλις* dicta est apud Euripidem, *Herc. Fur.* 954. Strabo, lib. ix. *Τῆς Ἀττικῆς εἰς τέτταρα μέρη διαιρεθείσης, ὁ Νίσος τὴν Μεγαρίδα λάχοι*. Cæso Niso, urbs a Megareo, qui Niso venerat auxilio, dicta est Megara. *Cui splendidus ostro*, etc. De purpureo hoc crine vid. Virgilium, in *Ciri*, ver. 119 sqq. Scholion Euripidis ad *Hippol.* 1200. habet *χρυσοὺν πλόκαμον*. *Honoratos—canos*. Responsum autem erat, tamdiu eum salvum fore et regnaturum, quam crinem illum custodisset; hinc *magni fiducia regni*: et apud Virgilium, *Cir.* 380: *Tanta est*

in parvo fiducia crine cavendi. Non magnum quidem illud regnum, quippe non nisi quarta Atticæ pars, sed dignitatis causa, pro consilio poetæ, etiam minora regna magna dicuntur.

12. *Et pendebat adhuc*, etc. æquum Martem duplici imagine exornat. *Pendere* eleganter dicuntur qui dubitant, in utram partem inclinent. *Nosttrum* expressit Claudianus, i. 11: *His neque per dubium pendet Fortuna favorem*, etc. *Victoria* Dea, quæ virginis alatae habitu pingebatur, nunc volabat *dubiis pennis*, exquisite, quia ipsa erat dubia, quo inclinaret. *Comparaes* e libro i. 506. et v. 605. *trepidantes pennas*. *Tibul.* II. v. 45: *superfessus volitat Victoria puppes*.

14. *Regia turris—saxo*, etc.] Memorabilis hujus *saxi* et alii mentionem faciunt, et commode hoc loco intexta est. Heynius, ad Virgilli *Cirin*, 105. putat, ex Ovidii mente *turrim* edidisse illum *sonum*: quod non est. *Diserte* enim a *vocalibus* muris *regia*, a rege extracta, *turris* distinguitur. *Vocalis*, sonum edens, resonans. *Apollo* enim quum *Alcathoo*, muros extruenti, operam navaret, *lyram* deposuit: *sonus* autem *ejus* in lapides subjectos transit, ut, si quis lapide eos percuteret, eundem illi, quem

In quibus auratam proles Letoïa fertur 15
 Deposuisse lyram: saxo sonus ejus inhæsit.
 Sæpe illuc solita est ascendere filia Nisi;
 Et petere exiguo resonantia saxa lapillo,
 Tum quum pax esset: bello quoque sæpe solebat
 Spectare ex illa rigidi certamina Martis. 20
 Jamque mora belli procerum quoque nomina nôrat,
 Armaque, equosque, habitusque, Cydoneasque
 pharetras.
 Noverat ante alios faciem ducis Europæi;

fides pulsæ, sonum ederent. Theog. 771; Pausanias, Att. p. 100; Virgilius, Cir. 105; Epigr. in Anthol. iv. p. 351.

16. *Saxum* unum etiam apud Pausaniam, quanquam hoc loco singulare esse potest pro plurali. Benteleius, ad Horatium, III. Od. ii. 18. monet, non nisi bis a Nostro, hic et Trist. iii. 4. usurpatum esse pronomem *ejus*, idque epicus poetas perpetuo multasse exilio. Etiam Burmannus poetastros ob frequentem hujus pronominis usum vituperat. *Exiguo*, vel quia virgo regia ludebat, vel quia tali lapillo opus erat.

19. *Bello quoque sæpe solebat.*] *Bello*, tempore belli, ut passim *ludis*, *sacrificiis*, etc. id est, tempore ludorum, sacrificiorum: ablativi ponuntur sic absolute ut tempus significant, quo quid factum sit. Vide Burmannum ad hunc locum, et Ernesti ad Suetonium, in Cæs. II. *Spectare ex illa*, etc. Spectabat castra hostilia, ut Antigone, apud Euripidem, Phœn. 110 sqq. et Helena, apud Homerum, II. F. 154 sqq.: conf. et Virgilii Cirin, 172 sqq.

21. *Jamque mora belli.*] Neapolitanus et prior Erfurtensis, *moras belli*, ut proceres *belli moræ* dicantur, quod

illustrat Heinsius. Regii nostri, *mora belli*, quod elegantius, et præstantius. *Mora*, diuturnitate, ut i. 402. *Cydonia* una ex tribus celeberrimis Cretæ urbibus. Creta abundabat materia, unde sagittæ, arcus, pharetræ conficerentur, et Cretenses excellentes habebantur sagittarii.

23. *Europæi.*] Vide ad versum 120. Amor ille Scyllæ injectus traditur vel a Venere (Hyginus, dicto loco,) vel a Junone: Virgilius, in Cirin, 133. Apud Nostrum originem habet satis naturalem. *Sat est*, conduit. *Faciem* et habitum Minois apte ad propositum describit in sqq. *Hac judice* bene additum; nam amori omnia videntur eximia. Ita *me judice*, ii. 428. Jam seq. locus pulcher, expressus e Tibullo, IV. ii. 7—12: *Illam, quidquid agit, quoque vestigia movit, Componit furtim subsequiturque Decor. Seu solvit crines, fuis decet esse capillis, Seu compsit, comptis est veneranda comis. Urit, seu Tyria voluit procedere palla: Urit, seu nivea candida veste venit.* Confer, II. Amor. El. v. 43. Etiam hoc loco quot modis variatum illud, formosius erat. Et totus orationis color notandus. *Cristæ* præcipuum galeæ ornamentum. Hinc *superbum cristarum decus*, Silius, x. 399. Erat

Plus etiam, quam nôsse sat est : hac iudice, Minos,
 Seu caput abdiderat cristata casside pennis, 25
 In galea formosus erat : seu sumpserat ære
 Fulgentem clypeum, clypeum sumpsisse decebat :
 Torserat adductis hastilia lenta lacertis ;
 Laudabat virgo junctam cum viribus artem.
 Imposito patulos calamo sinuaverat arcus ; 30
 Sic Phœbum sumptis jurabat stare sagittis.
 Quum vero faciem dempto nudaverat ære,
 Purpureusque albi stratis insignia pictis
 Terga premebat equi, spumantiaque ora regebat ;
 Vix sua, vix sanæ virgo Niseïa compos 35
 Mentis erat : felix jaculum, quod tangeret ille,
 Quæque manu premeret, felicia frena vocabat.
 Impetus est illi, liceat modo, ferre per agmen

non solum e setis equinis (xii. 88.)
 sed etiam ex pennis, quæ pulchrum
 Minoa magis decebant.

26. *Ære* rescripsi auctoritate MSS.
 qui fere omnes in hoc vocabulo con-
 spirant. Et mox versu 32. non nisi
 ærea galea Minoi tribuitur, ut apud
 Homerum, Il. K. 30. Menelao. *De-*
cebat, cum decore sumebat, aut, cly-
 peus sumptus ei decus addebat. Eu-
 ripides Phœn. 171. ὡς ὄπλοισιν χρυ-
 σέουσιν ἐπρεπήσ. *Adductis lacertis*
 pingit actum jaculantis. Expressit
 autem Virgilius, *Æneid.* xi. 561. *ad-*
ducto contortum hastile lacerto Im-
mittit. Infra, ix. 52. sunt *brachia ad-*
ducta. Sic et *reduci* adhiberi, monet
 Burmannus. *Lentum* solenne hasti-
 lium, pilorum, thyrsorum epitheton
 apud poetas. *Juncta cum viribus arte*
 opus erat in ejusmodi exercitationi-
 bus, x. 181.

30. *Sinuaverat arcus* ; lunaverat,
 incurvaverat : confer, *Amor.* I. i. 23.

Lunavitque genu sinuosum fortiter ar-
cum. Stare de gestu vel pugnantium,
 ut ix. 33. vel sagittas mittentium, ut
 hoc loco, et sic *status* passim.

33. *Purpureus* gravior quam, pur-
 purea veste : *Art. Amat.* i. 214. *Qua-*
tuor in niveis aureus ibis equis. Albo
equo se Minoa in obsidione urbis hos-
tibus notabilem dedisse et conspicuum,
non credit Burmannus, qui eam ob
causam emendat alti. Ergone altus
equus eum minus notabilem reddebat ?
Nec dubitarunt alii duces, Alexander,
Hannibal, et armis et equis se insig-
nire. Amabant autem plerunque al-
bos equos ; et in albo in primis lucebat
purpura. Stratis pictis. Grævianus
 pro diversa lectione dat *phaleris pictis*,
 quod arridebat Heinsio, sed recte reji-
 citur a Burmanno. Confer cum hoc
 loco vi. 222. *Spumantia ora* generosi
 equi signum. *Vix sua.* Vide ad iii.
 689. *Felix*, etc. *Ridicula*, solennis
 tamen perditæ amantium prædicatio.

Virgineos hostile gradus : est impetus illi
 Turribus e summis in Gnosia mittere corpus 40
 Castra ; vel æratas hosti recludere portas,
 Vel si quid Minos aliud velit : utque sedebat,
 Candida Dictæi spectans tentoria regis ;
 “ Læter,” ait, “ doleamne geri lacrimabile bellum,
 In dubio est : doleo, quod Minos hostis amanti est.
 Sed nisi bella forent, numquid mihi cognitus esset ?
 Me tamen accepta poterat deponere bellum
 Obside : me comitem, me pacis pignus haberet.
 Si, quæ te genuit, talis, pulcherrime rerum,
 Qualis es ipse, fuit ; merito Deus arsit in illa. 50
 O ego ter felix, si pennis lapsa per auras

39. *Est impetus illi, etc.*] Potentia amoris bene notatur : *Impetus*, vehemens cupido. *Gnosia* ; super hoc vocabulum in Codice A inscribitur hæc glossa, *Promontorium est Gnosis*. Cretæ ἐκατόμυλλος eximia fuerunturbes Cydon, Gnosus, Gortyn, Lyctus et mons Dicte ; atque hinc poetis Cretæ epitheta. *Mittere corpus* de desiliente. *Æratas portas* ; ære et ferro munitas.

43. *Candida, quippe lintea*. Virg. *Æn.* i. 469. *Rhesi niveis tentoria velis*. Illis tamen temporibus lintea tentoria nondum in usu. *Dictæi regis* ; vide quæ supra ad *Gnosia*, 40.

44. *Læter, ait, etc.*] Placet sibi Noster in ejusmodi soliloquiis, quibus naturæ humanæ indolem describit. Etiam hoc loco gravis animi lucta ; hinc enim amor pugnat insanus, illinc pietas ; sed, ut fit, ad extremum vincit amor, Scyllaque patrem prodit cum patria. Confer. similis luctatio *Medæ*, vii. init. *Lacrimabile*. Homerus, δακρυσίος πόλεμος. Horatius, *bellum lacrimosum*.

46. *Numquid, pro numquam* (quod habent Regii nostri) e primo Mediceo et Norico recte receptum ; acriorem

enim reddit orationem. *Deponere, ut alibi ponere*. Broukhusius ad Propert. II. i. 36. *Poterat* melius quam aliorum poterit : vide ad i. 679. *Obsides* fere regum liberi accipiebantur. Vid. Ciofanus. Obsidem mox ulterius declarat, reique gratæ immoratur ; nam et *pignora pacis* sunt obsides, quia *pignus* omne id, quod fidem facit.

49. *Quæ te genuit* ; Europa : *gignere* etiam de femina ; vide Burmannum. *Pulcherrime rerum* etiam in Art. Amat. i. 213. et Heroid. iv. 125 ; *Dulcissime rerum* Horat. I. Sat. ix. 4 ; *maxima rerum* Claudian. i. 130. *Deus, Jupiter*, ii. 833 sqq.

51. *O ego ter felix, etc.*] Confer Euripidem, Phœn. 166. *Insistere* de volantibus, quando delabuntur in terram ; i. 307. *Fassaque me, ut iii. 2. se confessus erat*. Heroica ætate mariti *emebant* conjuges ; sed postea *dos* postulabatur, quæ spectabatur ut pretium, quo maritus emeretur. Hinc apud Euripidem, Med. 232. Medea queritur, mulierem cogi χρημάτων ὑπερβολῇ Πόσιν πρίασθαι. Sponderi solebant liberi, et generi emi a parentibus. Virgilius, G. i. 31 : *Teque sibi*

Gnosiaci possim castris insistere regis.
 Fassaque me, flammisque meas, qua dote, rogarem,
 Vellet emi! tantum patrias ne posceret arces.
 Nam pereant potius sperata cubilia, quam sim 55
 Proditione potens; quamvis sæpe utile vinci
 Victoris placidi fecit clementia multis.
 Justa facit certe pro nato bella perempto;
 In causaque valet, causamque tuentibus armis,
 Ut puto, vincemur: qui si manet exitus urbem,
 Cur suus hæc illi reserabit mœnia Mavors, 61
 Et non noster amor? melius sine cæde, moraque,
 Impensaque sui poterit superare cruoris:
 Nam metuo certe, ne quis tua pectora, Minos,
 Vulneret imprudens: quis enim tam dirus, ut in te
 Dirigere immitem, nisi nescius, audeat hastam?
 Cœpta placent, et stat sententia tradere mecum
 Dotalem patriam, finemque imponere bello.

generum Tethys emat omnibus undis.
 Sed Scylla amore ardens vult ipsa ro-
 gare, qua dote (e forma solenni) velit
 emi. Patriæ arces, patria urbs. Æneid.
 i. 20. Tyriæ arces, Carthago; iii. 553.
 Caulonis arces, urbs Caulon. Cubilia,
 thalami, conjugium. Potens. beata.
 Vide ad iv. 325.

56. *Utile vinci, etc.*] Exemplum
 Jul. Cæs. comprobatur hanc senten-
 tiam.

58. *Facit non nisi unus Lovanien-*
 sis, unde cupide Burmannus, ea rati-
 one, quod *bellum facere*, de eo qui
 bellum ultro infert; *gerere* autem de
 eo qui bellum illatum repellit. Cæ-
 teri, et Regii nostri, *gerit bella*, quod
 proba, pace Burmanni; nempe repe-
 titio vocis *facit* ingrata est, et *bellum*
gerere usitatius est quam *facere*. *Causa*
valet is, qui habet causam justam, ut
 Minos, qui pro Androgeo filio inter-

empto arma movebat. Verbo autem
valere sæpe additur præpositio *in*, ut
in dicendo, in ira valere. Vid. Hein-
 sius. *Causam*, nempe justam.

60. *Ut puto—qui si manet*; nostri
 Regii, et *puto—quis enim manet*.—
Cur suus, etc. Propertius, III. xvii.
 24: *Nise, tuas portas fraude reclusit*
Amor. Reserantur proprie portæ, hoc
 loco *mania*, urbs ipsa. *Superare*, abso-
 lute vincere.

64. *Nam metuo, etc.*] Commodus
 hanc sollicitudinem animi sic declarat:
 sed ex mente Virgilii, Cir. 270. Minos
 vulnerari haud poterat. *Dirus*, ut
 efficacius, e præstantioribus multis re-
 cepit Heinsius, pro *durus* (quod habent
 Regii nostri,) quanquam hoc et
 crudelem significat. *Dotalem patriam*;
 in dotem patriam prodere ut me acci-
 piat, secumque habeat. *Aditus*, por-
 tarum ingressus.

Verum velle parum est: aditus custodia servat;
 Claustraque portarum genitor tenet: hunc ego
 Infelix timeo; solus mea vota moratur. [solum 70
 Dî facerent, sine patre forem! Sibi quisque pro-
 fecto

Fit Deus: ignavis precibus Fortuna repugnat.
 Altera jamdudum succensa cupidine tanto 74
 Perdere gauderet, quodcunque obstaret amori.
 Et cur ulla foret me fortior? ire per ignes, [ullis,
 Per gladios ausim: neque in hoc tamen ignibus
 Aut gladiis opus est; opus est mihi crine paterno:
 Ille mihi est auro pretiosior: illa beatam
 Purpura me, votique mei factura potentem." 80

Talia dicenti, curarum maxima nutrix
 Nox intervenit; tenebrisque audacia crevit.
 Prima quies aderat, qua curis fessa diurnis
 Pectora somnus habet: thalamos taciturna paternos

70. *Clastra portarum*, portæ clau-
 sæ, ut iv. 85. *urbis claustra*.

72. *Sibi quisque*, etc.] Multa ipsi
 nostris viribus efficere possumus, quæ
 a Diis petimus. Non est, quod Dî
 faciant sine patre sim; ipsa me eo li-
 berare possum prodens eum: sententia
 sumpta ex Æneid. ix. 184 sqq. *Dine*
hunc ardorem mentibus addunt—an
sua cuique Deus fit dira cupido? Ig-
navæ preces, quibus non adduntur facta.
 Sallustius, Catil. 52. nostræ edit. p.95:
Non votis, neque muliebribus suppliciiis
auxilia Deorum parantur: vigilando,
ac agendo, bene consulendo prospere om-
nia cedunt: ubi securdiæ te atque igna-
viæ tradideris, nequidquam Deos im-
plores; irati infestique sunt. Seneca,
 Med. *Fortuna fortes metuit, ignavos*
premit. Contra *armatæ preces* apud
 Ciceronem, Div. ix. 3. Jam hinc au-
 getur impetus animi.

74. *Jamdudum* potes et nunc inter-

pretari, continuo. *Altera*; alia. *Per-*
dere gravius, quam aliorum *prodere*.
 Singula verba hic habent pondus.

81. *Curarum maxima nutrix.*] Novo
 momento opus erat, quo cœpta tam
 audacia confirmarentur in animo. *Nox*
curas quidem *diurnas*, id est, labores
 et negotia per diem suscepta, finit;
 sed eadem silentio suo et solitudine
 aliud *curarum* genus, nempe quas
 amor habet, *nutrit*, tum *tenebris*, qui-
 bus facinora occultat, hominum *auda-*
ciam auget. Non bene autem *curæ*
 sic bis positæ. *Habet somnus*, ut vii.
 329. ad quem locum vide.

84. *Taciturnum* illum ingressum
 præclare describit Virgilius, Cir. 209.
Auribus arrectis nocturna silentia ten-
tat, etc. In *fatali nata parentem*
 singula verba vim habent. Hinc præ-
 missum *heu facinus! fatali*, quo fatum
 ipsius et patriæ pendeat. Hunc *cri-*
nem fatalem ita explicat Georg. Sabi-

Intrat; et, heu facinus! fatali nata parentem 85
 Crine suum spoliat; prædaque potita nefanda
 Fert secum spoliū sceleris, progressaque porta
 Per medios hostes, meritis fiducia tanta est,
 Pervenit ad regem; quem sic affata paventem:
 “Suasit amor facinus: proles ego regia Nisi 90
 Scylla, tibi trado patriosque, meosque Penates.
 Præmia nulla peto, nisi te: cape pignus amoris
 Purpureum crinem; nec me nunc tradere crinem,
 Sed patrium tibi crede caput:” scelerataque dextra
 Munera porrexit. Minos porrecta refugit; 95
 Turbatusque novi respondit imagine facti:
 “Dî te submoveant, o nostri infamia sæcli,
 Orbe suo, tellusque tibi pontusque negentur.
 Certe ego non patiar Jovis incunabula Creten,

nus, apud quem vide similem historiam de Romilda Foro Juliensi: hic crinis significat secretum Nisi consilium, quod in capite summo; hoc autem hostibus prodito, quid superet nisi urbis expugnatio?

87. *Sceleris.*] Codex antiquus Jac. a Cruce, Mediceus prior, Erford. Calandr. pluresque alii, *celeris*. Sic etiam Priscianus locum laudat, ut deceat, *celer* femininum facere *celeris*. Heinsius vero totum versum delendum censet, quia, in Florentino S. Marci, margini ascriptus est manu recentiore. In his sane est redundantia quædam; non tamen propterea versus 87. cum Heinsio, deleam, quum Ovidius sæpe in hanc partem peccet. Si *sceleris*, quoniam *nefanda* præcessit, displicet, possis cum Prisciano *celeris* præferre. Regii nostri versus qualem ex cl. Gierig accepimus habent. Non temere monetur, *porta* eam esse *progressam*, egressam; eam enim pater clausam tenuerat. *Pavebat* Minos

aspiciens crinem ab ipsa Nisi filia allatum.

91. *Patriosque*, etc.] Et patriam et domum meam: sic infra, *Patrium caput*, vitam et salutem patris. Ver. 115 sqq. *patris ora* dicitur donasse. Impie commendat munus suum.

95. *Minos porrecta refugit*; pulchre decorum servat poeta, quo ubique justum hunc ostendit. *Imagine facti*, cogitatione facti, ut alibi jam observatum. *Novi*, inauditi. *Di te submoveant* fuit in imprecationibus, ut *Di te eradicent, perdant*, etc. *Orbe suo*; Heins. suadebat *Orbe pio*; male. *Orbe suo* (quod habent Regii nostri) et mox *meus orbis* bene sibi opponuntur: *orbe suo*, toto terrarum orbe, in quem Deorum potestas.

99. *Jovis incunabula.*] Jupiter a multis in *Creta*, ab aliis in *Arcadia* natus esse credebatur. Vide Callimachi hymnum Jov. 4 sqq. ibique Spanhem. Noster supra, ii. 405. hos sequebatur, nunc illos. Bene hoc mytho

Quæ meus est orbis, tantum contingere monstrum.”
 Dixit: et, ut leges captis justissimus auctor 101
 Hostibus imposuit, classis retinacula solvi
 Jussit; et æratas impelli remige puppes.
 Scylla, freto postquam deductas nare carinas,
 Nec præstare ducem sceleris sibi præmia vidit,
 Consumptis precibus violentam transit in iram; 106
 Intendensque manus, sparsis furibunda capillis,
 “ Quo fugis,” exclamat, “ meritorum auctore re-
 O patriæ prælate meæ, prælate parenti? [licta,
 Quo fugis, immitis? cujus victoria nostrum 110
 Et scelus, et meritum est: nec te data munera,
 nec te
 Noster movit amor, nec quod spes omnis in unum
 Te mea congesta est? nam quo deserta revertar?

utitur, ut sanctitatem insulæ suæ addat. *Contactu* hominum nefariorum polluebantur sancta.

101. *Dixit; et, ut leges, etc.*] Festinat et omittit expugnationem urbis, quæ nil ad rem. *Auctor*, scilicet legum, legislator. Plane sic, xv. 833. de Augusto, *legesque feret justissimus auctor*. Ab *justitia* et æquitate passim laudatur Minos. Propertius, dicto loco: *Victor erat quamvis, æquus in hoste fuit*. Tragici tamen Græci eum, tanquam ferum tyrannum notârunt, propter tributum Atheniensibus imperatum. Plutharchus, *Thes.* cap. 16. *Retinacula, πείσματα*, funes, quibus naves alligabantur in litore, ne a ventis fluctibusve auferrentur. *Æa solvit*, qui proficiscitur. *Impellere remos, naves*; aut *mare remis*, phrases solennes; vide Heinsium.

104. *Scylla, freto, etc.*] E nave suspensam Scyllam per mare tractam esse a Minoe alii narrant. Vid. Heynius ad Virg. *Cirin*, versu 389. Ex alia rursus traditione uxorem eam

VOL. IV.

duxit Minos ductamque in mare abjici jussit: Pausanias, *Cor.* p. 192. Sed æquitati Minois magis convenit, quod eam in patria relinquit. *Freto*, in fretum, si conjungis cum *deductas*; sin cum *nave*, deest *in*.

108. *Quo fugis, etc.*] Confer lamenta Scyllæ apud Virgilium, *Ciri*, 404 sqq. Odium in ingratum Minca et impietatis miseræque suæ sensus tumultuantur in animo Scyllæ. Convicia, quæ ei ingrati et immitis Minois cogitatio suppeditat, ex mythis repetita sunt, tanguntque in primis matrem et conjugem. Sic efficitur, ut totum genus abominabile videatur.

111. *Et scelus*; quia prodidit patrem: *et meritum*; quia victorem fecit Minoem. *Congesta* cum vi. Quum alii multa et varia sperent, mea vota omnia in te conspirant; *congeri* enim dicuntur quæ in unum acervum cumulantur. *Superata jacet*, ut i. 149. *victa jacet*. *Manere*, statum pristinum servare.

C

In patriam? superata jacet: sed finge manere;
 Proditione mea clausa est inih: patris ad ora? 115
 Quæ tibi donavi: cives odere merentem;
 Finitimi exemplum metuunt: obstruximus orbem
 Terrarum, nobis ut Crete sola pateret.
 Hac quoque si prohibes, et nos, ingrater, relinquis;
 Non genetrix Europa tibi, sed inhospita Syrtis,
 Armeniæve tigres, Austrove agitata Charybdis.
 Nec Jove tu natus, nec mater imagine tauri
 Ducta tua est; generis falsa est ea fabula vestri;
 Et merus, et captus nullius amore juvencæ,
 Qui te progenuit, taurus fuit. Exige pœnas, 125
 Nise pater: gaudete malis modo prodita nostris
 Mœnia: nam fateor, merui; et sum digna perire.
 Me tamen ex illis aliquis, quos impia læsi,
 Me perimat: cur, qui vicisti crimine nostro,
 Insequeris crimen? scelus hoc patriæque, patrique,

116. *Quæ tibi donavi paulo durius, cujus salutem cum crine tibi prodidi. Exemplum, similem proditionem, cujus jam exemplum dedi. Obstruximus, veniam ullius loci adeundi ademimus nobis. Sic et ver. 186.*

120. *Non genetrix Europa, etc.] Confundunt et Noster et alii Minoem I. cum Minoe II. Ille fuit Jovis et Europæ filius, cujus nepos Minos II. imperium maritimum (de quo vide Heynium, in Commentar. societ. Gotting. tom. I. part. ii. p. 71 sqq.) habuit, atque Niso bellum intulit. Syrtis, loca in litore Africæ periculosissima, ob vada arenosa, erant duæ, quas describit Sallustius, Jugurth. cap. 78. Vide quæ de Syrtibus, et quare ita sint appellatæ, cl. BURNOUF dixerit in Sallustium nostræ editionis, p. 267. Sed hoc loco intelligatur regio Syrtica, aut omnino solitudo Libyæ arenosa. Inhospita, ubi nemo habitat iterque*

facientibus hospitium præbet. Lucan. i. 367. *per inhospita Syrtis Litora. De Armeniæ tigribus vide ad xv. 86. De Charybdi, vide ad vii. 63. Auster maxime sævit in mari Siculo. Respexit autem his Æneidem, iv. 365 sqq.: Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor, Perfide; sed duris genuit te cantibus horrens Caucasus, Hyrcanæque admôrunt ubera tigres.*

122. *Nec Jove tu natus, etc.] Fabulam hanc ipse supra narravit, ii. extr. Imago, forma tauri, quam Jupiter assumpserat. Duci varie capi potest, trahi, induci, seduci, ut Heinsius monet, aut, ut ego malim, decipi. Fabula, ut μῦθος, omnino narratio, hinc additur falsa. Τὸ verus revocaverat Gierig, quia opponeretur imagini tauri. Burmannus dederat ferus: quod ambo nostri Regii habent; sed malui merus, propter metrum.*

130. *Insequeris, insectaris, non ob-*

Officium tibi sit: te vere conjuge digna est, 131
 Quæ torvum ligno decepit adultera taurum;
 Discordemque utero foetum tulit: ecquid ad aures
 Perveniant mea dicta tuas? an inania venti
 Verba ferunt; idemque tuas, ingrata, carinas? 135
 Jam jam Pasiphaen non est mirabile taurum
 Præposuisse tibi: tu plus feritatis habebas.
 Me miseram! properare juvat: divulsaque remis
 Unda sonat: mecum simul ah! mea terra recedit.
 Nil agis, o frustra meritorum oblite meorum: 140
 Insequar invitum; puppimque amplexa recurvam,
 Perfreta longa trahar." Vix dixerat; insilit undas;

via verbi significatione, notante Burmanno. Vide nos ad Plinium, VII. Ep. xiii. 5. *Officium*, quia *sceleri* oppositum est *beneficium*. Cicero, ad Her. ii. 17. *plura officia, quam maleficia*.

132. *Quæ torvum ligno*, etc.] Acerbissima exprobratio de horrendo et nefando Pasiphaes flagitio. Pasiphae enim, Minois conjux, quum tauro ureretur, qui vaccam mulieri præferret, Dædalus fecit vaccam *ligneam*, corio inductam, in qua Pasiphae cum tauro concubuit, ex eoque concubitu Minotaurum peperit, capite bubulo, parte inferiore humana; hinc *discors fetus*. Apollodorus, III. i. 4; Hyginus, fab. 40. Palæphatus, cap. 2. fabulam examinat, putatque, hunc *Taurum* fuisse formosum adolescentulum, qui, quum Minos genitalibus aliquando laboraret, officiosum se præstiterit ejus conjugi. Heynius vero ad Virgilium, *Æneid.* vi. 26. suspicatur, fabulam ex noto Cretæ, Siciliæ et Italiæ emblemate ductam, quod figuram tauri cum capite viri barbati exhibuerit, sive id patrii fluvii signum fuerit, sive Solis. *Discors* ad duplicem Minotauri naturam referendum, pro quo ver. 156. *monstrum bi-*

forme, et 169. *gemina figura*. *Discordem* autem, quod Heinsius nulla auctoritate in *dissortem* mutaverat, jure restituisse mihi videor: a Lucretio, v. 892. Centauris et Scyllæ *discordia membra* tribuuntur; apud Senecam, Med. 773. *Typhæus discors*, quia corpori humano anguinei pedes additi. Etiam Sabinus, i. 35. MSS. omnes, in *uno corpore discors Parthenope*. Contra *dissors* foret, alius sortis, naturæ non humanæ.

134. *Inania*, quæ non audiuntur, *verba*, item vota irrita dicuntur *ferrî a ventis* et *tradi ventis*: Tibullus, I. v. 35; III. iv. 96. Et hoc loco tanto aptius, quia loquitur ad naves, quæ agebantur a ventis.

139. *Mea terra recedit*.] Suaviter ex illusionem optica, qua terra recedere nobis videtur, a qua naves abeunt celeri cursu. Conf. xi. 466; *Æn.* iii. 72.

140. *Nil agit*, qui propositum suum non assequitur. *Per freta*, etc. Vide ad vii. 67.

142. *Undas* habent quidem nonnisi tertius Mediceus et tres alii; sed *insilire*, incidere, etc. passim cum quarto casu: vide Heinsium. *Faciente*, etc. Confer iv. 527.

Consequiturque rates, faciente Cupidine vires,
 Gnosiacæque hæret comes invidiosa carinæ.
 Quam pater ut vidit, nam jam pendebat in auras
 Et modo factus erat fulvis haliaëtos alis, 146
 Ibat, ut hærentem rostro laniaret adunco.
 Illa metu puppim dimittit: at aura cadentem
 Sustinuisse levis, ne tangeret æquora, visa est.
 Pluma fuit: plumis in avem mutata vocatur 150
 Ciris; et a tonso est hoc nomen adepta capillo.

II. Vota Jovi Minos taurorum corpora centum

145. *Quam pater ut vidit, etc.*] Nimis festinat; non enim ostendit, cur Nisus sit mutatus. Nempe Jupiter, commotus ejus pietate, necatum in vitam revocavit, mutatoque corpore avem esse jussit, nempe *haliaëton*, id est, aquilam marinam. Aristoteles, Hist. Ann. ix; Plinius, x. 3. *Pendebat in auras*, avis erat. vi. 667; xi. 341. *In auras* exquisitius, quam, in auris; deest enim *sublatus* in auras, quod additur, vii. 354. *Ire sæpe* de hostili impetu et incurso.

148. *Aura sustinuisse.*] Vide ad xi. 341. *Pluma*, avis plumis velata.

151. *Ciris* quæ sit, disputatur. Hygino *ciris* est piscis. Etym. M. *Κίρρις ὁ ἰχθύς*. Vide Munkerum ad Hyginum. Sed Virgilio *Cir*. ver. 489, ubi illa metamorphosis eleganter satis describitur, est avis versicolor, crista purpurea in capite, et cruribus rubentibus insignis, vitamque solitariam in locis desertis agens. *A tonso capillo*, ἀπὸ τοῦ κείρειν dicta est *ciris*. Quæ autem avis intelligenda sit, non liquet. Alius intellexit genus accipitris, alius circum, alius rursus perdicem, alaundam, etc. Noster descriptionem ejus nullam dedit, nec mutationem ipsam more suo diligenter designavit, hæud dubie propterea, quia auctor ca ronis *Ciris* illa egregie occupaverat.

152—182. *Ariadnes corona inter sidera.*] Athenienses Minoi quotannis septenos pueros totidemque virgines tributis loco mittere cogebantur devorandos *Minotauro*, qui servabatur in *labyrintho*, a Dædalo extracto. Tertia sors quum mitteretur, comitem se obtulit ipse *Theseus*. Interfecto *Minotauro*, ope filii, quod ab *Ariadna*, Minois filia, acceperat, se ex labyrinthi ambagibus evolvit. *Ariadnen* autem in insula *Dia* reliquit. Casus, quos ibi passa sit, varie narrantur. Vid. Homer. Od. A. 320; Plutarch. Thes. cap. 15; Hygin. fab. 42 et 43; Apollod. III. i. 4. Hecatomben *Minos* Jovi offert, cui ob victoriam et felicem reditum sacra fieri solebant. *Vota* potest ut adjectivum accipi et cum *corpora* conjungi. Ita ver. 265. *votus sanguis*; vii. 162. *victima vota*. Sic *vota corpora solvit βραχυλόγως* dictum, corpora vota mactat, ut votum solvat. Possis autem et aliter interpretari; vota solvit, quæ quidem erant centum *corpora taurorum*, id est, tauri, e solenni periphrasi. *Corpora* habent præstantiores; cæteri, *sanguine*, quod olim edebatur. *Curetis terra* antiquitus dicta est Creta a Curetibus. Plinius, iv. 12; Æneid. iii. 131. *Spolia*, hoc est, vestes et arma hostibus occisis detracta, in templis, regiis aut aliis locis conspi-

Solvit, ut egressus ratibus Curetida terram
 Contigit; et spoliis decorata est regia fixis.
 Creverat opprobrium generis; fœdumque patebat
 Matris adulterium, monstri novitate biformis. 156
 Destinatus hunc Minos thalamis remove pudorem,
 Multiplicique domo, cæcisque includere tectis.
 Dædalus, ingenio fabræ celeberrimus artis,
 Ponit opus; turbatque notas, et lumina flexum 160

cuis affigi solebant; quibus antiquitas venerationem et majestatem augebat: ea consumpta refici non erat mos. Pezizon. Animadv. histor. cap. 7.

155. *Opprobrium*, Minotaurus, qui opprobrio erat (Heroid. iv. 57.) *crimen matris*, illi generi, jam adoleverat, et dum *monstrum* illud *biforme* in regia versans, *novitate*, inusitata sua forma et natura, omnibus spectaculo erat, *patebat* quotidie matris *adulterium fœdum*, id est, a natura humana abhorrens. Minos igitur *destinat*, constituit, vult, hunc *pudorem*, hoc monstrum, quod ei pudori erat (sic pudor et ix. 577.) *remove* ab aula sua.

158. *Multiplicique domo*, etc.] Ingeniosissima descriptio labyrinthi Cretensis, in qua ante oculos habuit Æneidem, v. 588 sqq. Confer et Catullum, lxi. 112; Plinium, xxxvi. 13; Diodorum, i. 61. Struxisse Dædalum hoc ædificium ad exemplar Ægyptiaci illius, sed ceatesimam tantum ejus partem imitatum esse, quæ itinerum ambages, occursusque et recessus inexplicabiles contineret, crebris foribus inditis ad fallendos occursus, redeundumque in errores eisdem, auctor est Plinius, dicto loco. Sed quum nemo Veterum hoc monumentum ipse viderit, neque Homerus, qui sæpe Cretam laudat, ejus mentionem fecerit, quum denique parum credibile sit, jam antiquissimis temporibus tale tantumque ædificium

esse extractum, non dubito accedere sententiæ Cedreni et Eustathii, quæ confirmata etiam est a Tournefort, *Voyage du Levant*, tom. i. p. 65: fuisse nempe labyrinthum illum nihil aliud, nisi speluncam subterraneam cum multis ambagibus, in qua ars adjuverit naturam. Confer Goguet, *von Urspr. d. Gesetze*, tom. ii. p. 185. *Domus multiplex*. Apollodorus, dicto loco, οἶκημα καμπαῖς πολυπλόκοις πλανῶν τὴν ἔξοδον. *Cæcis*, in quibus nullus prospectus. Virgilius, dicto loco, *cæcis parietibus*.

159. *Dædalus*, genere Atheniensis, ex his unus qui *Erechthidæ* vocatur, adeo præclarus fuit architectus, ut et opera quædam miranda effecerit, et statuas quæ aspicere, ambulareque, et spirare videbantur, effinxerit; atque hinc *Dædalea* vocant Græci opera *αὐτόματα*: hoc est, quæ sponte sua moventur, aut vocem edunt. *Fabra ars*, architectura. *Ingenio artis*, iis, quæ ingeniose invenit in ea arte. Similiter prope Plinius, panegy. xlix. 7. *ingenia cænarum*, ubi vide notas. *Turbat notas*, scilicet viarum, confundit eas, non suas cuique dat notas, sed omnibus easdem. Hinc dignosci non poterant. Virgilius, dicto loco: *qua signa sequendi Falleret indeprensus et irremeabilis error*. *Flexum poetice*, quia ipsi anfractus, ambages, flexi. Virgilius: *ipse dolos tecti ambagesque resolvit*.

Ducit in errorem variarum ambage viarum.
 Non secus ac liquidus Phrygiis Mæandros in arvis
 Ludit; et ambiguo lapsu refluitque fluitque;
 Occurrensque sibi venturas aspicit undas;
 Et nunc ad fontes, nunc in mare versus apertum,
 Incertus exercet aquas: ita Dædalus implet 166
 Innumeras errore vias; vixque ipse reverti
 Ad limen potuit: tanta est fallacia tecti!
 Quo postquam tauri geminam juvenisque figuram

162. *Liquidus Phrygiis, etc.*] Prior Twisdenii *liquidus Phrygius M. in arcus*; id est, arcuata curvamina, quod placet Heinsio. De *Mæandri* lusibus vide ad ii. 246; et confer. Seneca, Herc. fur. 683; Phœn. 605; Silius, vii. 139. Seneca, priore loco: *Qualis incertis vagus Mæander undis errat, ludit et cedit sibi, Instatque dubius, litus an fontem petat. Ambiguo lapsu; illud ambiguum explicat Seneca, dubium, litus an fontem petat. Mox eodem sensu, incertæ aquæ. Refluitque fluitque, pro fluitque refluitque, ut versu 536. refoventque foventque; ii. 409. redit itque.*

166. *Exercet, fatigat, ut Virgil. Georg. iii. 529. exercita cursu flumina: supra, i. 582. fessæ erroribus undæ.* Hoc loco tanto aptius, quia per tot ambages decurrunt. *Implet, etc.* ita format vias, ut eas ingressi ubique errare cogantur. Verbo *implere* inest notio multitudinis. Tibullus, I. iv. 69. *ter centenas erroribus expleat urbes. Tecti;* Gronov. conjicit texti.

169. *Quo postquam, etc.*] Noster Art. Amat. ii. 23: *Dædalus ut clausit conceptum crimine matris Semibovemque virum semivirumque bovem.* Philochorus scripserat, labyrinthum fuisse custodiam, in qua servarentur pueri Athenienses, ut præmii loco tribuerentur iis, qui victoriam depor-

tassent in ludis gymniciis. Eorum victorum principem fuisse Taurum quendam, hominem crudelem, qui duriter satis habuerit pueros illos. Vid. Plutarch. d. I. *Geminam, ut ii. 630. Sors, sorte electi pueri puellæque;* Plutarchus, in Theseo, 17. Virgilius, *Æneid. vi. 22. stat ductis sortibus urna, ubi hæc ipsa res in valvis templi expressa describitur. Ea domuit, ex iis unus interfecit, quo sensu domare, et i. 312; ix. 98. Novenis annis repetita* Glareanus interpretatur de vigesimo septimo anno; Regius, post novem annos, quia poetæ distributivis utuntur pro cardinalibus. Quotannis talem sortem esse missam in Cretam, plurimi auctores tradunt. Plutarchus, loco cit. 15. e consensu scriptorum tradit, fœdus iniisse Atticos, ut *δι' ἐννέα ἔτων*, per novem annos, tributum mitterent; et, cap. 17. hanc tertiam sortem vocat *ῥπίρων δασμόν.* Nullis *iterata*, ad quam nemo rediit. Ib. 375: *Ut qui tecta, novi formam celantia monstri, Intrârunt cæcæ non redeunda domus.* Male Heinsius defendit *nulli superata*, quod a Spirensi acceperat; etenim *superatur janua* etiam ab iis qui intrant. Neapolitanus quoque et Medicæ secundus, *superata.* Regii nostri, *iterata.* Videatur insuper Bentleii ad Horatium, I. Od. xxxiv. 5. *Filo relecto.* Hygin. 42. *licium revolvendo*

Clausit, et Actæo bis pastum sanguine monstrum
 Tertia sors annis domuit repetita novenis; 171
 Utque ope virginea, nullis iterata priorum,
 Janua difficilis filo est inventa relecto;
 Protinus Ægides, rapta Minoïde, Dian
 Vela dedit; comitemque suam crudelis in illo 175
 Litore deseruit: desertæ, et multa querenti,
 Amplexus et opem Liber tulit: utque perenni
 Sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
 Immisit cœlo: tenues volat illa per auras;
 Dumque volat, gemmæ subitos vertuntur in ignes;
 Consistuntque loco, specie remanente Coronæ, 181
 Qui medius nixique genu est, anguemque tenentis.
 III. Dædalus interea Creten, longumque perosus

foras est egressus; a Plinio, xxxvi. 19. glomus lini vocatur.

174. De *Dia*, vide ad iii. 597. Apud Homerum, dicto loco, Diana detinet Ariadnen in insula *Dia*, Baccho sic volente, qui eam duxit uxorem. Confer. Hesiodus, Theog. 947; Noster, Heroid. ii. 79; iv. 59; Plutarchus, Thes. cap. 20. Nimis rursus festinat, omittitque, me iudice, non omittenda. Par enim erat, Ariadnen, ut partem fabulæ præcipuam, pluribus notare.

178. *Sumptam de fronte coronam.*] De Ariadnæ corona vide Hyginum, Poet. Astron. ii. 5. *Corona* est sidus novem stellarum in orbe dispositarum, inter Engonasin et Ophiuchum, qui *anguem tenet* ambabus manibus. *Dotalem* illam *coronam* vocat Claudianus, x. 272; id est, a Baccho illi in dotem datam. Secundum alios ipsa Ariadne in cœlum relata. Propertius, III. xv. 8. *Lyncibus in cœlum vecta Ariadna*. Ita et Noster, III. Fast. 507 sqq. Vide Brouckusium ad Propertii dictum locum.

183—259. *Dædalus, Icarus et Perdix.* *Dædalus* Athenis ex regia stirpe ortus, occiso *Perdice*, sororis filio, in Cretam fugit ad Minoa. Sed et ibi capitis damnatus, e custodia aufugit cum *Icaro* filio, seque ad Cocalum, Siciliæ regem, contulit, cui eam ob causam bellum fecit Minos: Pausanias, Ach. p. 531. Sed Servius, ad Virgilii Æneid. vi. 14. e Sallustii libro II Historiarum, memorat, eum primum Sardiniam, post Cumas petiisse, ibique Apollini templum condidisse, sacratis ei alis. In foribus templi istius omnia ista argumenta, quæ hic legimus, expressa erant, quæ describit Virgilius dicto loco, quocum confer Silium, xii. 89—103. Totam fabulam Noster narrat etiam Art. Amat. ii. 21 sqq. Confer. et Hyginus, 40; Apollodorus, III. xv. 8, 9; et præ cæteris Diodorus, iv. 76. 79. Quod de alis Dædali traditur, id de velis intelligendum est, quæ primus invenit, et quibus adjutus secure per mediam Minois classem aufugit. *Velorum alas* dixit Virg. Æn. iii. 520.

Exilium, tractusque soli natalis amore, [das
 Clausus erat pelago: "Terras licet," inquit, "et un-
 Obstruat; at cœlum certe patet; ibimus illac:
 Omnia possideat, non possidet aera Minos." 187
 Dixit; et ignotas animum dimittit in artes;
 Naturamque novat: nam ponit in ordine pennas,
 A minima cœptas, longam brevior sequenti; 190
 Ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
 Fistula disparibus paulatim surgit avenis.
 Tum lino medias, et ceris alligat imas,
 Atque ita compositas parvo curvamine flectit,
 Ut veras imitentur aves: puer Icarus una 195
 Stabat; et, ignarus sua se tractare pericla,

184. *Exilium*, nempe damnatus erat ab Areopagitis propter cædem commissam. *Trahebatur* non a solo natali, ut Lenzius putabat, sed amore, quæ formula obvia. Neque tamen Dædalus in patriam rediit, sed in Siciliam se contulit. *Terras—Minos*. Similia fere verba, in Art. Amat. libro ii. ver. 35 sqq.

188. *Animum dimittit*, varia consilia agit, ut ignotam effugiendi artem inveniatur. Supra iii. 381. *aciem partes dinisit in omnes*; Æneid. vi. 285: *animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc, In partesque rapit varias*; Senec. Ep. 24: *In quamcunque partem rerum memoriam miseris*; Heroid. iv. 37: *ignotas nitor in artes. Naturam novat*, novas naturæ leges præscribit; fugam enim parabat *pennis non homini datis*, Horat. I. Od. iii. 35; supra, iv. 279. *naturæ jure novato*; Amor. 42: *Sint mihi naturæ jura novanda meæ*. Commode hoc de miraculorum auctoribus dici potest.

190. *A minima cæptas*, etc.] Rem tenuem ornate expressit. Quoniam a minima incepit, sequi debebat breviorē longa sequente, sed invertit

hunc ordinem. *Ut clivo*, etc. His verbis frustra offendebar Ciofanus: nempe in iis, quæ in clivo crescunt, sequentia eminent super inferiora. De *rustica fistula* vide ad i. 711. Tibullus, II. v. 30: *Fistula, cui semper decrescit arundinis ordo*; *Nam calamus cera jungitur usque minor*. Quondam in similitudinibus idem quod, fere. *Surgit*, sit altior. *Mediæ et imæ* sunt mediæ et imæ partes earundem pennarum. Sic enim illa vocabula frequentantur: apud Phædrum, II. fab. iv. feles in *media* quercu parit, sus ad *imam* fetum ponit; et Noster, Art. Am. 46 sqq.: *leve per lini vincula nectit opus*; *Imaque pars ceris astringitur igne solutis*. *Ut veras*, etc. ut similes sint alis verarum avium. *Imitentur*, exquisitius, quam, quod olim edebatur, *imitetur*.

196. *Stabat; et, ignarus*, etc.] Lusus pueriles Icarum jucunde notantur. *Tractare*, manibus contingere, *sua pericula*, pennas et ceras, unde pater alas faciebat, mox filio perniciem allaturas. Similiter *pericula*, versu 331. *Vaga*, mobilis aut mota. *Mollire ceram*, ut *mollire lanam*, eam

Ore renidenti, modo quas vaga moverat aura,
 Captabat plumas ; flavam modo pollice ceram
 Mollibat, lusuque suo mirabile patris 199
 Impediebat opus : postquam manus ultima cœptis
 Imposita est, geminas opifex libravit in alas
 Ipse suum corpus ; motaque pependit in aura.
 Instruit et natum ; “ Medioque ut limite curras,
 Icare,” ait, “ moneo ; ne, si demissior ibis.
 Unda gravet pennas ; si celsior, ignis adurat. 205
 Inter utrumque vola : nec te spectare Booten,
 Aut Helicen jubeo, strictumve Orionis ense.
 Me duce carpe viam.” Pariter præcepta volandi
 Tradit ; et ignotas humeris accommodat alas.
 Inter opus monitusque genæ maduere seniles ; 210
 Et patriæ tremuere manus : dedit oscula nato

reddere tenuem. Art. Amat. 49 sqq. :
*Tractabat ceramque puer pennasque
 renidens, Nescius, hæc humeris arma
 parata suis.*

201. *Libravit*, suspendit ita, ut
 æquilibrium servaretur. Vide ad i.
 13. Quanquam *librare* et eleganter
 de volantibus dicitur, qui corpus ita
 vel in aera tollunt, vel in alto sus-
 tinent. Virgilius, Georg. iv. 196. de
 apibus, *sese per inania nubila librant* :
 Noster, Art. Amat. 68. *Inque novum
 timide corpora librat iter* ; Amor. II.
 vi. 11. de avibus, *quæ liquido libratis
 in aere cursus* ; Silius, xii. 194. ex
 imitatione Nostri de Dædalo, *Suspensum
 hic librans media inter nubila
 corpus.*

203. *Currere* quum proprie dicatur
 navis, bene ad volatum translatum
 est. Volatus enim et navigatio so-
 lent a poetis inter se comparari. Vir-
 gilius, dicto loco, *enavit* de Dædalo
 volante. *Instruit*. Art. Amat. ii. 64.
Erudit infirmas ut sua mater aves.
Instruit autem fere, ut Phaethontem
 VOL. IV.

Phœbus, ii. 126 sqq. ubi nonnulla his
 similia.

206. *Nec te spectare*, etc.] Fugiebat
 versus septemtriones, et spectabat si-
 dera, tanquam nautæ. *Bootes*, *Helice*
 et *Orion* jam antiquissimis temporibus
 nota erant sidera, et diligenter ob-
 servabantur a nautis. Non hoc ur-
 gendum in poeta, quod *Bootæ* appo-
 suit, tanquam vicinum, *Oriona*. Etiam
 Art. Amat. 55 : *Sed tibi nec virgo
 Tegeæa, comesque Bootæ, Ensiger Orion
 aspiciendus erit. Accommodat*, ut ac-
 commodare lateri *ensem*. Art. Am. 65.
aptat opus puero.

210. *Opus* ; accommodatio alarum,
 Præclare ad commiserationem facien-
 dam et *seni* et *patri*. Sic præmonet
 rursus lectorem de exitu rei. Expres-
 sit autem Virgilius, *Æneid.* vi. 32 :
*Bis conatus erat casus effingere in auro,
 Bis patriæ cecidere manus. Velut ales,*
 etc. Præclara similitudo. Expressit
 Nostrum Valerius Flaccus, vii. 374.
Producere verbum delectum, sump-
tum ab iis, qui suos e domo ducunt

D

Non iterum repetenda suo; pennisque levatus
 Antevolat; comitique timet, velut ales, ab alto
 Quæ teneram prolem produxit in aera nido,
 Hortaturque sequi, damnosaque erudit artes, 215
 Et movet ipse suas, et nati respicit alas.
 Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
 Aut pastor baculo, stivave innixus arator,
 Vidit, et obstupuit; quique æthera carpere possent,
 Credidit esse Deos: et jam Junonia læva 220
 Parte Samos fuerant, Delosque, Parosque relictæ;
 Dextra Lebynthos erant, fœcundaque melle Calym-
 Quum puer audaci cœpit gaudere volatu, [ne:
 Deseruitque ducem, cœlique cupidine tractus
 Altius egit iter: rapidi vicinia Solis 225
 Mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
 Tabuerant ceræ: nudos quatit ille lacertos;
 Remigioque carens non ullas percipit auras;
 Oraque cærulea, patrium clamantia nomen,
 Excipiuntur aqua, quæ nomen traxit ab illo. 230
 At pater infelix, nec jam pater, "Icare," dixit,
 "Icare," dixit, "ubi es? qua te regione requiram?
 Icare!" dicebat: pennas conspexit in undis,
 Devovitque suas artes, corpusque sepulcro

in publicum. Burmannus e Leidensi et duobus aliis dedit *producit*.

218. *Stiva*, lignum illud, qua arator apud Veteres aratrum flectebat.

219. *Obstupuit* fere, ut apud Attium pastor, qui primam navem videt. Cic. Nat. Deor. ii. 35. Versus sunt præclari, sed apparet, eos studio esse accessitos, et, tanquam peculiarem sententiam, interpositos.

221. *Samos*, etc.] Eædem fere insulæ, Art. Amat. 79—82. *Samos* in

litore Asiæ minoris non potuit ei ad *lævam* esse. Ibi *Junonis* templum summa religione colebatur. Vide Heroid. iii. 60. *Calymnium mel* laudatur a Strabone, x. p. 749. *Cæli*, volandi per latum et profundum cœlum.

226. *Odoratus* ornat tantum, neque adeo Burmannum offendere debebat. In *nudos quatit lacertos* Nasonismus est; jocatur enim rursus in re seria. *Auræ* et *percipi* dicuntur et *concipi*. Vide ad xii. 569.

Condidit, et tellus a nomine dicta sepulti. 235

Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
 Garrula ramosa prospexit ab ilice perdix;
 Et plausit pennis, testataque gaudia cantu est:
 Unica tunc volucris, nec visa prioribus annis, 239
 Factaque nuper avis, longum tibi, Dædale, crimen:
 Namque huic tradiderat, fatorum ignara, docendam
 Progeniem germana suam, natalibus actis
 Bis puerum senis, animi ad præcepta capacis.
 Ille etiam medio spinas in pisce notatas

236. *Hunc miseri*, etc.] Quæ inde a versu 183 præcedunt, nullam habent metamorphosin, sed quia aliam ob causam memorabilia reperiuntur, tanquam nexus causa intexta sunt. Metamorphosin, quæ Icarum casum antecessit, nunc commodè subjicit. Conferantur Diodorus, iv. 76; Apollodorus, III. xv. 9; Hyginus, fab. 39. 274; Servius, ad Virgilium, Georg. i. 143; Æneid. v. 14. *Ponentem*, cineres condentem, quibus postea *tumulus* impositus. Reprehendit Burmannus poetam, quod perdicem ex arbore prospicientem fingat, quum hæc avis semper humi versetur, et in terra faciat cubilia. Neque hoc lauit Ovidium qui, versu 256, hanc avis indolem e Perdici casu explicat. *Plautus*, signum lætitiæ et approbationis, et bene hoc loco perdici tribuitur; nam etiam aves *plaudere* dicuntur, quum strepitum volando faciunt. xiv. 507. *Perdicius cantus* similis fere sono serræ lignum secantis. Hinc mythici scriptores serræ inventorem non temere in hanc avem mutasse videntur doct. *Buffon*, in Hist. Avium, tom. vi. n. 25. Potius Perdicius nomen fabulæ originem dedisse videtur. Vidè ver. 255.

240. *Longum crimen*, quæ semper

tibi eadem perpetrata objicit. *Germana* ab Apollodoro *Perdix* et *progenies Talus* vocatur: sic et Diodorus; sed e versu 255 apparet, Nostrium cum Hygino, Fulgentio et Servio secutum esse eos, qui Perdici nomen filio tribuerent. Vide Munckerum ad Hygini fabul. 39. Eum Dædali *μαθητήν* vocat etiam Apollodorus, eique dat *εὐφύταν*, præclarum ingenium. Ad præcepta *capacis*; multi, *rapacis*, quod ablanditur Heinsio, quia mox *ingenium velox* ei tribuitur. Dubitat Burmannus an *rapax* ad recte dicatur, quum *capax* sæpe ita construi solet, Male. Ad tunc est, quoad.

244. *Spinas in pisce*.] Sic et Hyginus; sed secundum Diodorum et Hyginum, mandibula serpentis dentibus aspera ei causa fuit serram inveniendi. Herbam serratam originem serræ dedisse, alii tradebant. Plinius, xxiv. 15. Eodem auctore illa laus debetur ipsi Dædalo; vii. 56 s. 57. *Traxit in exemplum*, imitatus est Claudian. Stilich. ii. 117: corruptum ævum te non *traxit ad exemplum*. *Perpetuos*, una serie procurrentes. *Serræ usus*, ipsa serra. Vide ad i. 408. *Ferrea brachia*, etc. circini descriptio egregia. *Nodus*, id, quo cohærent res scissæ.

Traxit in exemplum; ferroque incidit acuto 245
 Perpetuos dentes; et serræ repperit usum.
 Primus et ex uno duo ferrea brachia nodo
 Vinxit, ut, æquali spatio distantibus illis,
 Altera pars staret; pars altera duceret orbem.
 Dædalus invidit, sacraque ex arce Minervæ 250
 Præcipitem mittit, lapsum mentitus: at illum,
 Quæ favet ingeniis, excepit Pallas; avemque
 Reddidit, et medio velavit in aere pennis.
 Sed vigor ingenii quondam velocis, in alas 254
 Inque pedes abiit: nomen, quod et ante, remansit.
 Non tamen hæc alte volucris sua corpora tollit,
 Nec facit in ramis altoque cacumine nidos;
 Propter humum volitat, ponitque in sepibus ova;
 Antiquique memor metuit sublimia casus.

IV. Jamque fatigatum tellus Ætnæa tenebat 260
 Dædalon: et sumptis pro supplicē Cocalus armis
 Mitis habebatur: jam lamentabile Athenæ

250. *Invidit.*] Hyginus, *propter artificii invidiam, quod is primum serram invenerat.* Apollodorus, *δείσας, μὴ δὴ τὴν ἐφύιαν αὐτὸν ὑπερβάλῃ· ex arce, ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως.*

258. *Ponitque in sepibus ova.*] Plinius, x. 32: *Perdices spina et frutice sic muniunt receptaculum, ut contra feras abunde vallentur*, et sqq. *Antiquique*, etc. Similis sententia, ii. 378.

260—545. *Æneus*, Parthaonis filius, Ætolix rex, cujus urbs *Calydon*, quum Dianæ cultum neglexisset, illa terris ejus vastum aprum immisit, qui segetes vastaret, pecudesque trucidaret. Fabula satis celebrata a scriptoribus antiquis. Confer. Homerus, II. i. 529; Callimachus, hymn. Dian. 216; Diodorus, iv. p. 240; Apollodorus, I. viii. 2; III. ix. 2; Hyginus,

fab. 171—174; Pausanias, Arcad. p. 692; Antoninus, 2. ex Nicandro. Etiam Pherecydes et Euphorion nar-
 raverant fabulam, tum Euripides in Meleagro tractaverat, unde non nisi pauca fragmenta supersunt, quæ habes in Valkenar. Diatr. p. 137 sqq. Eam fabulam Latinam fecerat Attius. In prima mythi parte usque ad versum 300. Noster Homerum sequitur, et singula, quæ ille breviter memorat, suo modo exornat. Transit autem ad sqq. per *Thesei laudes. Jamque—habebatur.* Vide ad versum 183. *Fatigatum* vel volatu, vel luctu et ærumnis, ut iv. 563. *Cadmus luctu serieque malorum victus.* *Armis* contra Minoa, qui Dædalum sibi deposcebat. *Mitis habebatur*, commiseratione Dædali tactus eum in tutelam receperat: *habebatur* pro vulgari, erat.

Pendere desierant, Thesea laude, tributum.
 Templa coronantur; bellatricemque Minervam
 Cum Jove, Disque vocant aliis: quos sanguine
 voto, 265
 Muneribusque datis, et acerris turis honorant.
 Sparserat Argolicas nomen vaga Fama per urbes
 Theseos: et populi, quos dives Achaïa cepit,
 Hujus opem magnis imploravere periclis:
 Hujus opem Calydon, quamvis Meleagron haberet,
 Sollicita supplex petiit prece: causa petendi 271
 Sus erat, infestæ famulus vindexque Dianæ.

263. *Laude*, virtute Thesei gloriosa. In antiquissimis donariis, lætitiæ et grati animi signis, erant *coronæ*, quibus super postibus suspensis *templa* ornabantur. Æn. ii. 249. *delubra festa velare fronde*. *Vocant*, invocant, invitant ad sacra, e ritu et formula solenni, de qua Burmannus ad x. 3. Infra, versu 580. plenius *ad sacra vocare*. *Quos*, etc. De triplici hoc honorum genere confer vii. 159 sqq. *Munera*, donaria, ἀναθήματα, quæ titulo aliquo insignita in templis vel suspendebantur, vel reponebantur. *Acerra turis*, tus; continens pro contento. Forte alicui e MSS. tribus et viginti magis placeat *acervis*, ut multitudo turis accensi indicetur. iv. 758. *largis satiantur odoribus ignes*; vii. 160. *congestaque flamma Tura liquefiunt*: sed et Æn. v. 745. *plena supplex veneratur acerra*. Cæterum *tura* illis temporibus nondum venerabantur Deos. Pro *adorant*, quod dederat Heinsius e pluribus MSS. revocavi *honorant*. Etenim *honorare Deos templis, aris, victimis* formulæ solennes apud Græcos et Latinos. Ipsa sacra eleganter *honores* dicuntur. Mox versu 280. Diana se *inhonoratam* vocat. Regii nostri habent *adorant*.

267. *Spargere nomen*, ut *spargere rumores*. *Vaga* eam ipsam ob causam, quod late spargit rumores et nomina. *Dives*, scilicet, populorum. Multi illi, quos *Achaïa*, Græcia, cepit, habet, populi eum imploravere. Id verum est. Inde proverbium, οὐκ ἄνευ γε Θησέως, quo omnium rerum societas indicabatur. Zenob. v. 33. *Calydon*, Olenos, Pleuron, urbes Ætoliæ celeberrimæ. *Quamvis Meleagron*; sic satis et Thesea et Meleagron laudat simul.

271. *Causa petendi Sus*, etc.] Sequitur perspicua, accurata, multisque luminibus exornata narratio. *Infestæ*; Langermannianus, *incultæ*, neglectæ. *Famulus*, per quem Diana vindictam exercebat. Etiam Dii minores, quorum ministeris superiores utebantur, horum *famuli* dicuntur. *Successus anni*, fertilitas. *Plenus*, frugibus abundans. Vulgo (sicuti et nostris Codicibus Regiis) editur *plenis*, quod dictum, ut Pont. IV. vii. 17. *pleni fructus*, plurimi. Vide ad x. 290. *Palladios latices*, oleum. Euripides: Οὗτος ποτ', ἐκ γῆς πολὺμετρον λαβὼν στάχυν Θύων ἀπαρχάς οὐκ ἔθυσσε παρθένῳ Ἀτέμειδι. Ea sacra vocat Homerus, versu 530. Θαύσια, ubi vide Schol. Lips. in not. Ern.

Ænea namque ferunt, pleni successibus anni
 Primitias, frugem Cereri, sua vina Lyæo,
 Palladios flavæ latices libâsse Minervæ. 275
 Cœptus ab agricolis Superos pervenit ad omnes
 Invidiosus honos: solas sine ture relictas
 Præteritæ cessâsse ferunt Letoïdos aras.
 Tangit et ira Deos: "At non impune feremus;
 Quæque inhonoratæ, non et dicemur inultæ;" 280
 Inquit: et Æneos ultorem spreta per agros
 Misit aprum: quanto majores herbida tauros
 Non habet Epiros; sed habent Sicula arva minores.
 Sanguine et igne micant oculi; riget ardua cervix;

276. *Agricolæ*, Dii rustici, in quibus Minerva propter oleum etiam a Virgilio, *Georg.* i. 18. numeratur. Tibullus, I. i. 14: *quodcunque mihi pomum novus educat annus, Libatum agricolæ ponitur ante Deo.* Invidiosus, qui invidiam creat, aut qui cum invidia expetitur a pluribus. iv. 794. *spes invidiosa procorum.* vi. *Fast.* 63. *invidiosus honor.* Sed longe plurimi scripti, *ambitiosus*, non minus eleganter. *Ambitiosa* enim quæ studiose affectantur, ut gratia et auctoritate valere videaris. *Solas*—*aras*. Hom. versu 532. *οἷη δ' οὐκ ἔρρεξε Διὸς κόρυ.* Hoc Noster verbis nimium fere cumulat expressit. *Cessare*, otiosum stare. Sic *ager cessans*, Virg. *Georg.* i. 71. *Præteritur*, cui denegatur aliquid. Ergo *præterita* eadem quæ *inhonorata*. Apud Apollodorum causa cessationis fuit oblitio, *μόνης Ἀρτέμιδος ἐξελάθερο.* Dubiam relinquit Homerus. Postea, forte hoc malo inducti, Calydonii Dianam cognomine Laphrian fecere patronam suam. Pausanias, *Messen.* p. 357.

279. At sic ponitur in principio minarum, increpationis, admirationis. Vide xii. 367. Adjectivum *Æneus*

habent et alii, quos Heinsius et Burmannus laudant. Homerus, *Οἰνήος ἀλώην.* Inquit in fine orationis.

282. *Quanto majores*, etc. Excellentissima horridi monstri descriptio hinc incipit. Atqui talis tantusque esse debebat aper, ad quem tollendum totius Græciæ principes concurrebant. Homerus breviter, *σὺν ἄγριον, ἀργιδοῦντα*, "Ὁς κακὰ πόλλ' ἔρδεσκεν." Apollodorus, *Κάπρον ἑοχον μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ* vocat. Confer. cum hoc loco lupi descriptio, xi. 365 sqq. *Non habet*, etc. Debebat dicere, neque Epiros, neque Sicula arva habent; sed variavit orationem. Plinius, viii. 45: *In nostro orbe Epiroticis (bubus) laus maxima, a Pyrrhi, ut ferunt, jam inde regis cura. Id consecutus est, non ante quadrimum ad partus vocando. Prægrandes itaque fuere, et hodieque reliquæ stirpium durant.*

284. *Sanguine*, scilicet, suffusi, quia oculi igne rubescunt: xi. 368. *rubra suffusus lumina flamma*; *Æn.* ii. 210. *Ardentesque oculos suffecti sanguine et igni. Riget ardua*, recta eminent, ut xi. 156. *riget arduus Tmolus.* Apri non habent cervicem erectam, sed prænam. Itaque præteritum, quod

Et setæ densis similes hastilibus horrent; 285
 Stantque velut vallum, velut alta hastilia, setæ:
 Fervida cum rauco latos stridore per armos
 Spuma fluit: dentes æquantur dentibus Indis:
 Fulmen ab ore venit; frondes afflatibus ardent.
 Is modo crescenti segetes proculcat in herba: 290
 Nunc matura metit fleturi vota coloni;

præter unum MSS. omnes habent, *ri-
 get horrida*, ut dura, immobilis cervix
 indicetur, setis eminentibus. Aut *ri-
 gere* naturam setarum exprimit: ver.
 428. *rigidis horrentia setis*. Hoc sump-
 to versus proximus delendus.

285. *Et setæ densis*, etc.] Hujus et
 sequentis alterutrum versum delend-
 um esse, apparet. Priorem impro-
 bat Heinsius, posteriore Burm. Gro-
 nov. Obs. iii. 18. conj. *vallus* vel *valli*.
Spuma sæpe feris iratis tribuitur. Sed
 Noster eam facit *fervidam* et *rauco*
stridore defluentem. Satis terribiliter.
Æquantur, non candore (quanquam
 Homerus *candidos* ejus dentes memo-
 rat,) sed magnitudine; non enim lau-
 dare vult ferum, sed horribilem de-
 scribere. Infra, versu 429. *magnis*
insignia dentibus ora. *Indus*, Indicus,
 ut *Maurus*, Mauricus, etc. De *ful-
 mine* apri vide ad i. 305; *fulmineum*
os est ii. Fast. 232. Nunc possis flam-
 mam e pectore spirantem intelligere e
 versu 356. Ea *ardebant frondes*. Ante
 oculos Noster locum Apuleii Meta-
 morph. viii. in descriptione apri, ha-
 buisse videtur.

290. *Is modo crescenti*.] Homerus
 non nisi arbores altas cum radicibus
 et floribus excisas, hominesque multos
 trucidatos breviter memorat. Confer
 Apollodorum, ubi *την γῆν ἄσπορον*
ἔριθει, etc. *Crescenti in herba*, teue-
 ram segetem. Sic *tenera in herba*,
 Virgilius, Georg. i. 112; et *primis in*
herbis, Noster, v. 482. Non bene
 Heinsius præferebat, *Non vel nec ma-*

tura, eam quidem ob causam, quod
 leve fuerit damnum, si matura. Rec-
 tius multo Burmannus: "*Nunc ma-
 tura* retinui, quia major et præsentior
 dolor, si jam matura, quæ tempestates
 et calamitates evasisse videntur, fru-
 menta vastet et metat aper, et ita
 longi labor irritus anni pereat. Præ-
 terea bis idem diceret; nam versus
 præcedens agit de crescentibus et ad-
 huc immaturis, nunc de segetibus ma-
 turis, et jam spicas plenas ostendentibus,
 ut fere *Cererem*, id est, panem fe-
 rant. Nam hoc volunt illa, *Et Cere-
 rem in spicis intercipit*." *Matura*
metit, quod verbum cum delectu posi-
 tum et bene convenit alteri *intercipit*.
Metere autem etiam pro amputare
 ponitur. *Vota coloni*, ut i. 272. *In-
 tercipit*. Burmannus hunc locum ita
 explicat: "Quæ scilicet debebantur
 aræ, et horreo et, pistori, qui in fari-
 nam redigeret, sus sibi vindicat." *In-
 tercipere* verbum elegans, ante capere,
 quam ad dominum, locum, usum des-
 tinatum veniat. Terent. Eun. I. i.
 35: *Nam quod nos capere oportet, hæc*
intercipit. Hic quoque modum ser-
 vare nescivit; itaque subjecit illa,
aræ, etc. Quanquam suavi meta-
 phora aræ *expectatio* et agris *promissio*
 tribuitur: in tanta calamitate non cu-
 rat lector scire, qui sensus horreorum
 fuerint. Plinius, Panegy. 81. hanc
 ipsam forte venationem respiciens,
submotam campis irruptionem ferarum
*et obsidione liberatum agrestium labo-
 rem* memorat.

Et Cererem in spicis intercipit: area frustra,
 Et frustra expectant promissas horrea messes.
 Sternuntur gravidi longo cum palmite foetus,
 Baccaque cum ramis semper frondentis olivæ. 295
 Sævit et in pecudes; non has pastorve canesve,
 Non armenta truces possunt defendere tauri.
 Diffugiunt populi, nec se, nisi mœnibus urbis,
 Esse putant tutos; donec Meleagros, et una
 Lecta manus juvenum coïere cupidine laudis. 300
 Tyndaridæ gemini, spectatus cæstibus alter,
 Alter equo; primæque ratis molitor Iason;
 Et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus;

294. *Sternuntur succulentæ uvæ cum vitibus. Pecudes, greges nam opponitur armentis.*

300. *Lecta manus.*] Callimachus, ἐπίκλητοι ἀγρευτήρες; Apollodorus, τοὺς ἀρίστους ἐκ τῆς Ἑλλάδος πάντας; Homerus, ver. 539. Μελέαγρος, Πολλέων ἐκ πολιῶν θρηήτορας ἀνδρας ἀγείρας καὶ κύννας. Confer. Callimachus, ver. 218. Plerique fere omnes interfuerant navigationi Colchicæ; nam tempore posterior fuit hæc venatio, ut intelligendum e Pausania, Arcad. p. 606. Antiquissimis illis temporibus, quibus fortitudo una esset virtus, qua excellere laudi duceretur, tali occasione confluere undique solebant, qui fortitudinis gloriam appetere. Nomina horum *lectorum juvenum* habent etiam Hyginus, fab. 173. et Apollodorus; quam hic plura omittit, ille alia nonnulla substituit. Principes eorum spectabantur depicti in tabula apud Tegeatas: Pausanias, Arcad. p. 693. Apud Euripidem nuntius inducebatur describens, quo quisque habitu ex istis ducibus fuerit: Macrob. Saturn. v. 18. ubi versus quosdam ex illa scena servavit.

301. *Tyndarida gemini.*] Castor et Pollux, gemelli Tyndari filii, ac Ledæ putati, quum essent Jovis, quorum *alter cæstibus*, Pollux fuit pugil inclytus, πύξ ἀγαθός; *alter equo*, Castor equorum domitor, ἱππόδαμος: vide Homerum, Iliad. P. 237. *Spectatus cæstibus alter, Alter equo.* De *prima Jasonis rate*, vide ad VI. libri finem. *Molitor*, suasor et auctor, sive fabricator.

303. *Thesei cum Pirithoo*, Ixionis filio, Larissæo, amicitia celebrata a multis: Horatius, IV. Od. vii. 25; Noster, Trist. i. 8; et infra, xii. 229; Hyginus, fab. 79. *Concordia*; virtutes pro ipsis hominibus poni solent. xii. 178. Nestor *prudencia*. Duo *Thesiada*, Plexippus et Toxeus, Thesitii filii, Althææ fratres. A Pausania, p. 693. vocantur Prothous et Cometes. A Lactantio in argumento additur tertius Agenor. Aliter rursus Apollodorus et Hyginus, fab. 173. ubi vide Munkerum. *Lyncæus* et *Idas*, Messenii, Aphareii filii. Pausanias, Messen. p. 283 sqq.; Apollon. Rhodius, i. 151. ubi ὑπέρβιος Ἰδᾶς. *Cæneus*, Elati filius, Magnesium, quem ab initio feminam fuisse nonnulli di-

Et duo Thestiadæ, prolesque Aphareïa Lynceus,
 Et velox Idas, et jam non femina Cæneus, 305
 Leucippusque ferox, jaculoque insignis Acastus,
 Hippotoosque, Dryasque, et cretus Amyntore Phœ-
 nix,
 Actoridæque pares, et missus ab Elide Phyleus :
 Nec Telamon aberat, magnive creator Achillis ;
 Cumque Pheretiade, et Hyanteo Iolao, 310
 Impiger Eurytion, et cursu invictus Echion, [roxque
 Naryciusque Lelex, Panopeusque, Hyleusque, fe-
 Hippasus, et primis etiamnum Nestor in armis :
 Et quos Hippocoon antiquis misit Amyclis ;
 Penelopesque socer, cum Parrhasio Ancæo ; 315
 Ampycidesque sagax, et adhuc a conjuge tutus
 Œclides ; nemorisque decus Tegeæa Lycei.

cebant, sed a Neptuno impetraverat, ut et vir esset, et nullo ictu vulnerari posset. Hyg. fab. 14.

308. *Actoridæ*, Eurytus et Cteatus, Actoris filii, Phthii. *Pheretiades*, Admetus, Pheretis filius, Pheris oriundus. *Iolaus*, notus Herculis socius. *Hyanteus*, Bœotius.

312. *Naryx*, urbs Locrorum, qui a Lelege Leleges olim appellati. Plinius, iv. 7. *Primis in armis* ; vide ad xii. 183. *Hippocoon* miserat filios suos, Eræsimum, Alconem et Dexippum. *Amyclæ*, urbs antiqua Laconicæ.

315. *Penelopes socer*, Laertes, Ulyssis pater. *Ancæus*, Lycurgi filius. *Parrhasius*, Arcas. *Ampycides*, Mopus, Ampyci filius, augur et vates. xii. 455. *Sagax* ; confer v. 146. *Œclides*, Amphiarus, Œclei filius, vaticinandi et ipse peritissimus, quem Eriphyla uxor prodidit Adrasto, bellum Thebanis moventi. Hyginus, fab. 128 ; confer Euripidem, Phœn. 175 sqq.

317. *Tegeæa*, oppidum Arcadiæ, *Tegeæa* dicta, sed infra, versu 426. *No-*

nacrina, et Heroid. iv. 99. *Mænalia*. Hic intellige *Atalanta*. Juvenes, ne nudum nominum catalogum apponeret, notavit quidem et ipsos, sed breviter. *Atalantam* vero, ut nobilem in mythis, et feminam, et felicem jactu, et spolia deportantem merito copiosius descripsit. Duas autem hujus nominis virgines antiquitas habuit, Arcadicam hanc, Bœoticam alteram, quæ fere confunduntur a scriptoribus antiquis, ut jam monuit Apollodorus, III. ix. 2. Arcadica fuit Jasi, Jasonis aut Jasonis filia : Bœotica Schœnei. Fata hujus *Atalantæ*, Jasi filia, formam, antrum, studium venandi, etc. copiose describit Ælianus, Var. Hist. xiii. 1. In Marmore quodam apud Sponium, in Miscel. p. 312. comparet inter reliquos hujus apri venatores, et quidem eo habitu, quo eam describit aprum cum Meleagro venantem Philostratus. Icon. p. 868 ; unde eam exprimendam curavit Spanhem. ad Callimachum, hymn. Dian. ver 216. *Nemoris decus*, quia

E

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem ;
 Crinis erat simplex, nodum collectus in unum :
 Ex humero pendens resonabat eburnea lævo 320
 Telorum custos ; arcum quoque læva tenebat.
 Talis erat cultus ; facies, quam dicere vere
 Virgineam in puero, puerilem in virgine possis.
 Hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
 Optavit, renuente Deo, flammisque latentes 325
 Hausit : et, " O felix, si quem dignabitur," inquit,
 " Ista virum !" nec plura sinunt tempusque, pudor-
 Dicere : majus opus magni certaminis urget. [que
 Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat
 Incipit a plano, devexaque prospicit arva : [ætas,
 Quo postquam venere viri, pars retia tendunt :

et forma erat insignis, et venatrix præstantissima.

318. *Rasilis* opera, quæ in laminas diducta et levigata sunt, id quod faciebant *rasores*, de quibus vid. Salmasius, Exercit. Plin. p. 736. *Summam vestem* Lenzius intelligit altius, more venantium, subtractam, quam fibula tenuerit. *Fibula mordebat vestem*, eleganter, collectam continebat. Aculeus enim fibulæ est quasi dens. Fibulis vestis vel in humeris, vel circa pectus constringebatur. Illæ dicebantur *περόναι*, hæ, *πόρπαι*. Ælianus, dicto loco, ei tribuit *στολήν ἀπράγμονα καὶ τοιαύτην, οἷαν μὴ ἀποδεῖν τῆς Ἀρτέμιδος*. *Crinis simplex*, cultus capillorum simplex. Ope fasciæ colligebantur in *nodum* atque *nodari* dicebantur. Auctore Apollodoro, *θηρεῖουσα ἐν ἐρημίᾳ καθωπλισμένη διετέλει*. Hinc *ex humero*, etc. *Custodes rerum* dicuntur vasa, quæ illas continent ; xiii. 703. *acerra custos turis*.

322. *Facies* media erat inter puerilem et virgineam, qualis decebat vir-

ginem venatricem ; confer ix. 712. Ælianus ei tribuit insignem pulchritudinem et fulgorem oculorum, qui perstringeret intuentes, et perturbaret ignavos homines.

324. *Hanc pariter vidit*, etc.] Præclare notat herois mores, cui gloria e monstro interfecto potior esse debebat. Neque plane omittendus erat hic amor, propter ea, quæ inde a versu 426. sequuntur. Simul hæc valent ad commendandam Atalantæ vel pulchritudinem vel dignitatem. *Opus certaminis* fere dictum, ut *certamen pugnæ*, xii. 180.

329. *Silva frequens*, etc.] Locus, ubi aper commorabatur, et unde primus impetus. *Quam nulla ceciderat ætas*: alibi nemoris indicat sanctitatem, hic densitatem. Post *incipit a plano* sequi debebat, surgit in monte aut clivo molliter ascendente ; sed exquisite pro eo, *devexa prospicit arva* : *devexa*, loca supina, paulatim descendia ad planum : *prospiciunt* loca, unde prospectus in inferiora.

Vincula pars adimunt canibus : pars pressa sequuntur 332

Signa pedum ; cupiuntque suum reperire periculum.

Concava vallis erat, qua se demittere rivi

Assuerant pluvialis aquæ : tenet ima lacunæ 335

Lenta salix, ulvæque leves, juncique palustres,

Viminaque, et longa parvæ sub arundine cannæ.

Hinc aper excitus medios violentus in hostes

Fertur, ut excussis elisi nubibus ignes :

Sternitur incursu nemus, et propulsa fragorem 340

Silva dat : exclamant juvenes, prætentaque forti

Tela tenent dextra, lato vibrantia ferro.

Ille ruit ; spargitque canes, ut quisque ruenti

Obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu.

Cuspis Echionio primum contorta lacerto 345

332. *Vincula*, funiculi, quibus ducebantur canes ad venationem. *Adimunt* verbum in hac re proprium. Confer vii. 769. *Pressa*, impressa ; xi. 31. *presso vomere*.

334. *Concava vallis*, etc.] Tam diligenter singula describit, ut ipse interesse huic venationi tibi videaris. *Concava*, undique cincta montibus. *Ima*, margo. *Cannæ* breviores sunt *arundine*. Columella, iv. 32. *gracilis et cannæ similis arundo*.

338. *Hinc aper excitus*, etc.] Venatio ipsa, in qua maxima varietas in describendis jactibus singulis venantium atque motibus apri observata ; in qua phantasiam poetæ admirari licet, quanquam non ipse omnes illos jactus finxisse videtur ; nonnullos enim et Apollodorus commemorat. Notandum etiam est, venantes veluti in acie constitisse, ver. 360. atque singulos ordine tela misisse, qui ordo interrumpitur, ubi invidia Atalantæ reliquos tangit, versu 389. *Fertur*,

ut fulgor. Sed hoc docte et ex opinione veterum physicorum expressit, de qua ad xi. 436. *Excussæ*, concussæ, concurrentes cum ventis. vi. 696 : *Exiliunt cavis elisi nubibus ignes*. *Elisi ignes*, fulgor. Miror, pluralem displicuisse Schirachio qui putat, aprum non bene cum pluribus ignibus comparari, et præferebat, quod olim edebatur, *elusus ignis*. At nulla fere in poetarum carminibus pagina est, in qua non pluralis positus sit pro singulari. *Incursus*, impetus feri. Virgil. *Æneid*. vii. 676 : *dat euntibus ingens Silva locum, et magno cedunt virgulta fragore*. Confer infra, xi. 365. *Prætendi* dicuntur venabula, quum iis excipitur irruens fera. *Prætenta tenent*, prætendunt. *Vibrantia ferro* exquisitius, quam, habentia ferum, quia venabula, dum moventur, *vibrare* dicuntur.

344. *Obliquo ictu* ; apri enim in obliquum solent ferire.

Vana fuit, truncoque dedit leve vulnus acerno.
 Proxima, si nimiis mittentis viribus usa
 Non foret, in tergo visa est hæsuræ petito :
 Longius it : auctor teli Pagasæus Iason. 349
 “ Phœbe,” ait Ampycides, “ si te coluique coloque,
 Da mihi, quod petitur, certo contingere telo.”
 Qua potuit precibus Deus annuit : ictus ab illo,
 Sed sine vulnere, aper : ferrum Diana volanti
 Abstulerat jaculo ; lignum sine acumine venit.
 Ira feri mota est ; nec fulmine lenius arsit : 355
 Lux micat ex oculis, spiratque e pectore flamma.
 Utque volat moles, adducto concita nervo,
 Quum petit aut muros, aut plenas milite tures ;
 In juvenes vasto sic impete vulnificus sus
 Fertur, et Eupalamon Pelagonaque dextra tuentes
 Cornua prosternit : socii rapuere jacentes. 361
 At non letiferos effugit Enæsimus ictus,
 Hippocoonte satus : trepidantem, et terga parantem
 Vertere, succiso liquerunt poplite nervi.

349. *Auctor teli*, qui mittit telum, ut Virgilius, *Æn.* ix. 420.

350. *Ampycides*.] Palatinus, Cantabr. Oxoniensis, Arundelianus, aliique plurimi, *Æclides*; æque bene; nam etiam Amphiaræus sacerdos Phœbi: ideo hunc invocat. Euripid. apud Hermogen. p. 564. ὦ Ζεῦ, γένοιτο καταβαλεῖν τὴν σὺν ἐμῆ. Et passim occurrunt tales preces inter pugnandum, ut *Æn.* xi. 785. *Si te colui* solenne in sacerdotum precibus. Homer. *Il. A.* 39 sqq. In his *colere* est, sacra adolere. *Da mihi*. Vide ad i. 486. *Certum*, quod ferit scopum. *Qua*, quatenus, quantum. *Ferrum Diana*. Regii nostri habent *ferrumque Diana*. In *Diana* prima syllaba quandoque producitur; Virg. *Æneid.* i. 499. *Exercet Dianæ choros*; sed me-

lius et frequentius corripitur. Apud Homerum et Virgilium sæpe Deus aliquis detorquet hastam missam.

357. *Moles*, lapides molares ejecti e ballistis, quæ non minus, quam arcus *nervum* habebant, qui *adducebatur*: apud Virgilium, *Æn.* xi. 616. *Acontius* ruit in morem *tormento ponderis acti*. *Impete* antique pro, *impetu*, ut iii. 79. ubi etiam *vasto* additur. *Vulnificus sus*; hic Schirachius observat esse pingentem numerum. Comparet ex Horatio, *ridiculus mus*. Similia Virgilius in *Georgicis* habet. *Eupalamon* et *Pelagon* supra in catalogo non nominati, nec aliunde noti. *Dextra tuentes cornua*; aciem nempe in aprum direxerant, cujus dextrum cornu hi duo defendebant.

364. *Succiso poplite*.] Sicii et Gro-

Forsitan et Pylus citra Trojana perisset 365
 Tempora : sed sumpto posita conamine ab hasta,
 Arboris insiluit, quæ stabat proxima, ramis ;
 Despexitque loco tutus, quem fugerat, hostem.
 Dentibus ille ferox in querno stipite tritis,
 Imminet exitio ; frendensque recentibus armis,
 Actoridæ magni rostro femur hausit adunco. 371
 At gemini, nondum cœlestia sidera, fratres,
 Ambo conspicui, nive candidioribus ambo
 Vectabantur equis, ambo vibrata per auras
 Hastarum tremulo quatiebant spicula motu. 375
 Vulnera fecissent ; nisi setiger inter opacas,
 Nec jaculis isset nec equo loca pervia, silvas.
 Persequitur Telamon, studioque incautus eundi,
 Pronus ab arborea cecidit radice retentus.
 Dum levat hunc Peleus, celerem Tegeæa sagittam

novianus tertius, *succiduo*, quod olim Heinsius probaverat. Regii nostri nihil mutant. Pro *succiduo* Silius, iv. 343. *cæso poplite* ; sed *succiduo* poples est eorum, quibus animus linquitur. Vide Burmannum. *Nervi*, qui in *poplite* sunt plurimi ; unde *nervosus poples*. *Liquerunt*, defecerunt.

365. *Pylus*, Nestor. *Citra*, ante. *Trojana tempora*, Trojæ excidium, ut recte interpretatur Regius. *Tempora* enim passim, etiam apud Cicero-nem, de calamitoso statu hominis, aut civitatis : vide Ernesti Clav. Cic. h. v. *Sumere conamen*, vim addere salienti corpori. *Posita ab hasta*, hasta telluri impressa. Confer ii. 786 ; iv. 710. *Fugerat*, effugerat.

369. *Tritis*.] Laudat Burmannus Senec. I. de Orat. i. *dentes acuantur attritu*. Idem nescit, annon jure poetæ luxurianti objici possit, hoc longioris moræ fuisse ; neque vacasse apro, tot circumstantibus venatoribus,

in arbore acuere dentes : in quo nimis severus est vir doctus. Quidni vacaverit apro dentes acuere, quum venatores longius remoti essent, et plurimorum tela aberrarent ? *Recentia arma*, dentes, quos acuerat. *Actoridæ*, vel Euryti, vel Cteati, versus 308. *Femur hausit*. Vide ad v. 126.

372. *At gemini*.] Castor et Pollux præ cæteris memorabiles, quippe qui postea inter sidera sint relati. In iis describendis pondere numeroque verborum utitur : hinc *hastarum spicula*, pro hastis ; *vibrata quatiebant tremulo motu*, pro una vibrabant ; verbum sonantius *vectabantur* ; et repetitio *τοῦ ambo*, in qua tamen eximiam venustatem cum Burmanno reperire nequeo. *Candidi equi* Tyn-daridis dari solebant, unde a Pindar. P. i. 127. *λευκοπῶλοι* vocantur. Horum quoque jactus iuanis excusationem merebatur.

380. *Peleus* secundum Apollod. in-

Imposuit nervo, sinuatoque expulit arcu. 381
 Fixa sub aure feri summum destringit arundo
 Corpus, et exiguo rubefecit sanguine setas.
 Nec tamen illa sui successu lætior ictus,
 Quam Meleagros erat: primus vidisse putatur, 385
 Et primus sociis visum ostendisse cruorem,
 Et, meritum, dixisse, feres virtutis honorem.
 Erubuere viri, seque exhortantur, et addunt
 Cum clamore animos, jaciuntque sine ordine tela:
 Turba nocet jactis, et, quos petit, impedit ictus.
 Ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas, 391
 "Discite, femineis quid tela virilia præsent,
 O juvenes, operique meo concedite," dixit.
 "Ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis;
 Hunc tamen invita perimet mea dextra Diana."
 Talia magniloquo tumidus memoraverat ore; 396
 Ancipitemque manu tollens utraque securim,

vitus Eurytiona interficit; *Atalanta* vero prima aprum εἰς τὰ νῶτα ἐτόξευσε δεύτερος δὲ Ἀμφιάραος εἰς τὸν ὀφθαλμόν.

385. *Primus vidisse putatur.*] Convenienter amori, quo ardebat Meleager. *Honorem*, præmium. Τὸ ἀριστεῖον promiserat Cæneus, secundum Apollodorum.

388. *Erubuere viri*; puduit viros fortes aprum a virgine primum fuisse percussum.

391. *Bipennifer Arcas*; Euripides ex emendatione Schraderi, πελέκως δὲ δίστομον Γέννυ γ' ἔπαλλ' Ἀγκάϊος. Etiam in monumento Tegeat. expressus erat cum *bipenni* demissa jam saucius: eum ab apro percussum esse, Pherecydes quoque narraverat; Scholiastes Apollonii, i. 188; Apollodorus addit Hyleum. Illic locus proponitur, ut impietatis et arrogan-

tiæ ridiculum exemplum, ad quod spectandum lector jam in principio voce *Ecce* advertitur. *Furit contra sua fata* qui temeritate sua ante diem mortem appetit. *Quid*, quantum, non satis Latinum judicat Heinsius qui mallet cum tribus MSS. *quam*. Regii nostri, *quid*. *Concedite* pro simplici *cedite*.

397. *Securis et bipennis* promiscue ponuntur a poetis, quum præcipue hujus usus esset in bellis, illius in victimis. Vide Drakenb. ad Silium, xvi. 264. *Institerat digitis*, etc. Burmannus monet, *primos artus* esse primas juncturas digitorum in pedibus; hoc enim nomine significari ea, quibus membra committantur: verum juncturis illis solis non insistimus: omnino extremæ digitorum partes intelliguntur; qui ita stat, *suspensus* dicitur. Aliter Æneid. ix. 749. sub-

Institerat digitis, primos suspensus in artus.
 Occupat audacem, quaque est via proxima leto,
 Summa ferus geminos direxit in inguina dentes. 400
 Concidit Ancæus: glomerataque sanguine multo
 Viscera lapsa fluunt, madefactaque terra cruore est.
 Ibat in adversum, proles Ixionis, hostem
 Pirithous, valida quatiens venabula dextra.
 Cui, "Procul," Ægides, "o me mihi carior," inquit,
 "Pars animæ consistere meæ: licet eminus esse 406
 Fortibus; Ancæo nocuit temeraria virtus."
 Dixit: et ærata torsit grave cuspide cornum:
 Quo bene librato, votique potente futuro,
 Obstetit esculea frondosus ab arbore ramus. 410
 Misit et Æsonides jaculum: quod casus ab illo
 Vertit in immeriti fatum latrantis, et, inter
 Ilia conjectum, tellure per ilia fixum est.

latum alte consurgit in ensem. Burmannus, ad Art. Amator. i. 608. discrimen observat, quod est inter *audacem* et *audentem*. *Audax* est temerarius, qualis fuit Ancæus, versu 407: sed *audens*, fortis, animosus, constans qui intrepido animo omnia aggreditur: male igitur, qui hoc loco vulgo *audentem*. *Occupat*, prior invadit. *Qua via proxima leto*: Æn. xii. 507. *qua fata celerrima*, nempe quia anterior abdominis pars ossibus defenditur nullis. Etiam Pausanias, p. 606. de Ancæo, ἀπίθανον ὑπὸ τοῦ ὄγκου. Femur ejus haustum esse dixerat Pherecydes. Verba *madedfactaque*, etc. melius abessent; hoc enim sponte intelligitur. *Gierig* errat; nam si *sanguis multus fluit*, necesse est terram hoc ipso madeferi.

404. *Pirithous* in monument. Tegeat. postremus collocatus erat. *Procul* conjunge cum *consiste*. *Pars animæ meæ*, vox tenerimi affectus: Hor.

Od. I. iii. 8. *animæ dimidium meæ*. *Cornus* lignum telis conficiendis aptum, unde pro jaculo et sagitta subinde ponitur. Confer vii. 678. *Voti potens*, qui assequitur quod cupit.

408. *Cornum* dedit Heinsius pro *cornu*. Sed Burmannus dubitat, an neutro genere hoc sensu ponatur; itaque *grave* a glossatoris manu fluxisse putat, et legit, *ærata contorsit cuspide cornum*, et seq. vs. *Qua bene librata—futura*. Regii nostri, *torsit grave cuspide cornu, Cui bene librato—futura*. Dativus non convenit.

411. *Misit et Æsonides*.] Recte Tan. Fabrum offendit hoc, quod hic iterum *Æsonides* sive Jason memoratur, quum idem jam, versu 549. telum misisse dicatur; nam cæteri omnes semel tantum misisse leguntur, quod et postulabat ordo, quo collocati erant. Sed quod nomen restituendum sit, sine MSS. ope vix constitui potest.

At manus Ænidæ variat; missisque duabus,
 Hasta prior terra, medio stetit altera tergo. 415
 Nec mora, dum sævit, dum corpora versat in orbem,
 Stridentemque novo spumam cum sanguine fundit;
 Vulneris auctor adest, hostemque irritat ad iram;
 Splendidaque adversos venabula condit in armos.
 Gaudia testantur socii clamore secundo; 420
 Victricemque petunt dextræ conjungere dextram;
 Immanemque ferum, multa tellure jacentem,
 Mirantes spectant: neque adhuc contingere tutum
 Esse putant; sed tela tamen sua quisque cruentant.
 Ipse pede imposito, caput exitiabile pressit; 425
 Atque ita: "Sume mei spoliū, Nonacria, juris,"
 Dixit; "et in partem veniat mihi gloria tecum."
 Protinus exuvias, rigidis horrentia setis

414. *Variat*, vario successu mittit duas hastas. Duas autem mittit ut princeps sociorum, a quo cæteri convocati, et in cujus agris collecti. *Versat in orbem*, iv. 722. *Adversos*, quos quis sibi oppositos petit. Apud Apollodorum vulnerat ferum εἰς τὸν κενεῶνα, in ilia.

421. *Conjungere*, ut conjungant. *Tela cruentant*, telis pungunt, vel insultandi causa, vel ut, si vivat adhuc, penitus interficiant. *Ipse Meleager pedem imponit*, more veterum heroum, qui cæso hosti dictis et factis insultare, eumque pede imposito premere solebant. Æneid. x. 495; xii. 356.

426. *Spolium*, pellis detracta, *mei juris*, quæ mihi debetur. Ejusmodi exuvias appetebant non minus, quam arma hostibus occisis detracta, iisque fortitudinem suam ostentabant. Sic Hercules leonis Nemæi spolio utebatur pro tegmine. Atque etiam nunc pugnaverant de apri κεφαλῇ καὶ δέρι-

ματι λαχνηέντι Homer. versu 544. *Nonacria*. Regii nostri, *Nonacrea*, Atalanta. Nonacris, mons Arcadiæ frigidissima Stygis aqua famosus. *Veniat*, elegantius, quam, contingat. Vide ad ii. 862. Attius in Meleagro: *Remanet gloria apud me, exuvias dignavi Atalantæ dare*. Sed apud Nostrum multo est urbanior, et partem tantum sibi gloriæ expetit. Nec scio, an non præstet ex uno MS. *tui juris*, quod et Heinsio placebat, ut apri interfecti gloriam illi cedat, quæ prima feram vulneraverat. Certe a Callimacho Atalanta vocatur σποκρόνος, apricida. Illi *dentes* apud Tegeatas servati ab Augusto Romam sunt delati. Pausanias, *Arcad.* p. 694. Apud eosdem Tegeatas pellis hujus apri præ senio jam putrescens Pausaniæ adhuc ætate ostendebatur, p. 695. In nummis adeo hi dentes cum venabulo Meleagri repræsentati sunt. Vide Spanhem. ad Callimachi dictum locum.

Terga dat, et magnis insignia dentibus ora.
 Illi lætitiæ est cum munere muneris auctor. 430
 Invidere alii; totoque erat agmine murmur.
 E quibus, ingenti tendentes brachia voce,
 “Pone age, nec titulos intercipe, femina, nostros,”
 Thestiadæ clamant: “nec te fiducia formæ
 Decipiat; longèque tuo sit captus amore 435
 Auctor:” et huic adimunt munus, jus muneris illi.
 Non tulit, et tumida frendens Mavortius ira,
 “Discite, raptores alieni,” dixit, “honoris,
 Facta minis quantum distent:” hausitque nefando
 Pectora Plexippi, nil tale timentia, ferro. 440
 Toxea quid faciat dubium, pariterque volentem
 Ulcisci fratrem, fraternaque fata timentem,
 Haud patitur dubitare diu; calidumque priori
 Cæde recalfecit consorti sanguine telum.
 Dona Deum templis, nato victore, ferebat, 445

432. *Tendentes brachia*; gestus indignabunde imperantis. *Tituli*, gloriosum præmium, aut signum facinoris egregii. De verbo *intercipere*, ad versum 292. *Nostros*, qui nobis debentur tum genere proxime attingentibus Meleagrum, tum sexu potioribus et *feminæ* præferendis. Priorem causam Diodorus memorat, posteriorem Schol. Aristophani ad *Ranas*, ver. 1269: utramque Apollodorus: ἀδοξοῦντες, εἰ παρόντων ἀνδρῶν γυνῆ τὰ ἀριστεῖα λήψεται, κατὰ γένος αὐτοῖς προσήκειν λέγοντες. *Longe sit*. Vide ad iv. 648. *Thestiadæ*, de quibus ad versum 304. *Ne longe sit tibi muneris auctor*; id est, ne interficiaris, et sic longe ab amatore tuo separeris.

437. *Non tulit*, etc.] Ὁργισθεὶς δὲ Μελέαγρος τοῦς Θεσίου παιδας ἀπεκρίνε. *Mavortius*. Martis eum fuisse

filium Euripides in Meleagro tradiderat, auctore Plutarcho, *Paral.* p. 212. *Conf.* et Apollodorus, p. 33. *Consors*, frater. xi. 347; xiii. 663; nunc adjective, fraternus.

445. *Dona Deum*, etc.] Sequitur locus præstantissimus, qui fluctuantem Althææ animum, et pugnam materni affectus cum sororio amore egregie describit; quam ob causam etiam laudatur ab Homio in *Element. Crit.* tom. i. p. 189. Cæterum Meleagri mors dupliciter narratur, ut diserte Apollodorus, I. viii. 3. monet. Prior ratio, eaque antiquissima, auctorem habet Homerum, dicto loco: secundum eam Thestii filii, invidia tacti, cum Curetibus bellum faciunt Ætolis, in quo Meleager, interfectis Thestiadis, cadit et ipse. Sed ex eodem auctore et Apollodoro etiam constat, odium intercessisse Meleagrum cum Al-

F

Quum videt extinctos fratres Althæa referri :
 Quæ, plangore dato, mœstis ululatibus urbem
 Implet, et auratas mutavit vestibus atris. 448
 At simul est auctor necis editus; excidit omnis
 Luctus, et a lacrimis in pœnæ versus amorem est.
 Stipes erat, quem, quum partus enixa jaceret
 Thestias, in flammam triplices posuere sorores ;
 Staminaque impresso fatalia pollice nentes, 453
 “ Tempora,” dixerunt, “ eadem lignoque tibi que,
 O modo nate, damus:” quo postquam carmine
 Excessere Deæ; flagrantem mater ab igne [dicto
 Eripuit torrem, sparsitque liquentibus undis.
 Ille diu fuerat penetralibus abditus imis ;
 Servatusque tuos, juvenis, servaverat annos. 459
 Protulit hunc genetrix, tædasque in fragmina poni
 Imperat, et positis inimicos admovet ignes.
 Tum conata quater flammis imponere ramum,

thæa matre, atque hanc filio impre-
 cationem esse mortem; id quod sine
 dubio originem dedit alteri rationi
 seu fabulæ de stipite fatali, quam pri-
 mus Phrynichus tragicus in fabula
 Pleuron tractavit (Pausanias, Phoc.
 p. 874.) quamque non mirum est
 Nostrum prætulisse, quum aptior mul-
 to esset ad commiserationem facien-
 dam. Sic et Hyginus, fab. 174. Ni-
 cander apud Antoninum Liberalem,
 cap. 2. utramque rationem conjunx-
 erat; Meleagrum enim tradiderat in
 pugna cum Curetibus, post tædam
 illam igni immisam, periisse. *Dona*,
donaria, ver. 266. *templis*, in templa
 Diis. ix. 790. *Nato victore*; ob nati
 victoriam. Inter pium ergo officium
 et lætum non fando cognoscit cædem,
 sed videt extinctos fratres. Melius
 forte erat, quod ante Burmannum ede-
 batur, *auratis*—*atras* (et quod habent
 Regii nostri;) namque etsi proprie

mutamus, quæ abjicimus, cum iis
 quæ assumimus, tamen poetæ so-
 lent invertere structuram communem.
 Vide ad vii. 60. *Auratas*, auro or-
 natas. Vide ad vi. init. *Editus*, in-
 dicatus. ii. 43. *Excidit*, scilicet, e
 mente, ii. 601; iv. 175.

451. *Jacerat*, decumberet. Puer-
 pera describitur. Venerunt autem
 Parcæ septimo post partum die, nunc
 quoque, ut semper, *nentes stamina*
 hominum. Apud Apollodorum stipes
 jacet in ara. Hyginus: *In regia di-
 citur titio ardens apparuisse*.

455. *Carmine*, vaticinio. Hyginus,
Meleagro fata cecinerunt. Torris,
 lignum præustum. Græci auctores,
 δαλός. *Servatus* ab incendio *serva-
 verat*, prorogaverat annos. Idem ver-
 bum bis positum bene exprimit con-
 junctionem vitæ et stiptitis.

460. *In fragmina*, id est, tædas
 fractas dedit Heinsius e tribus MSS.

Cœpta quater tenuit: pugnant materque sororque,
 In diversa trahunt unum duo nomina pectus:
 Sæpe metu sceleris pallebant ora futuri;   465
 Sæpe suum fervens oculis dabat ira ruborem:
 Et modo nescio quid similis crudele minanti
 Vultus erat; modo quem misereri credere posses;
 Quumque ferus lacrimas animi siccaverat ardor,
 Inveniebantur lacrimæ tamen: utque carina, 470
 Quam ventus, ventoque rapit contrarius æstus,
 Vim geminam sentit, paretque incerta duobus:
 Thestias haud aliter dubiis affectibus errat,
 Inque vicem ponit, positamque resuscitat iram.
 Incipit esse tamen melior germana parente: 475
 Et, consanguineas ut sanguine leniat umbras,
 Impietate pia est: nam postquam pestifer ignis
 Convaluit; "Rogus iste cremet mea viscera," dixit:
 Utque manu dira lignum fatale tenebat,
 Ante sepulcrales infelix astitit aras: 480

463. *Cœpta tenere* alibi est persequi, non dimittere, ii. 104; hoc loco inhibere, non perficere. *Mater sororque*, affectus maternus et sororius, qui affectus jam *nomina* vocantur, et ver. 508; x. 346. *Sororem* adjuvit odium in filium conceptum contra *matrem*, affectum illum naturalem, quo feruntur matres in liberos. *In diversa*, nempe consilia. *Pugna* primum non nisi vultu se prodit. *Suum*, iræ proprium. *Iratorum enim oculi* solent ardere, et præ ardore *rubescere*.

471. *Æstus—errat.*] *Æstus*, fluctus commoti maris: III. *Trist.* ii. 15. *ventis dubius jactabar et undis*. Sic *dubia navis*, *Art. Amat.* ii. 514. Sed hoc loco *dubii affectus* sunt contrarii, inter quos ipsa *dubia fluctuabat*. Etiam *errare* a navigatione petitum, ubi *navis errat*, quæ huc illuc agitur. *Vim*

geminam; duplicem violentiam et venti et æstus maris.

476. *Sanguine* noxiorum parentari interfectorum umbris credebatur. Si autem verbis *consanguineas* et *sanguine* ludere voluit, ineptiit. *Impietate pia est*. Hoc oxymoro delectatur Noster: iii. 5; vii. 339. *Convalescere* dicitur ignis, quum alimentorum sat accipit. *Rogus* graviter et commode vocatur illa lignorum strues, quæ cum stipite etiam filium perditura et quasi crematura erat. *Cremet mea viscera*; vox summæ iræ, quæ ne cogitatione quidem furoris, quo in sua ipsius viscera sæviebat, coerceri potuit. *Viscera mea*, filium meum. Vide ad v. 18.

480. *Ante sepulcrales*, etc.] Inferias quasi parat fratribus. Eum in finem alias *aræ* solebant strui in *sepulcris*, in iisque sacra fieri, Manibus excitatis

“ Pœnarumque Deæ triplices, furialibus,” inquit,
 “ Eumenides, sacris vultus advertite vestros.

Ulciscor, facioque nefas: mors morte pianda est:

In scelus addendum scelus est, in funera funus:

Per coacervatos pereat domus impia luctus. 485

An felix CENEUS nato victore fruetur?

Thestius orbus erit? melius lugebitis ambo.

Vos modo fraterni manes, animæque recentes,

Officium sentite meum; magnoque paratas

Accipite inferias, uteri mala pignora nostri. 490

Hei mihi! quo rapior? fratres ignoscite matri.

Deficiunt ad cœpta manus: meruisse fatemur

Illum, cur pereat: mortis mihi displicet auctor.

Ergo impune feret; vivusque, et victor, et ipso

Successu tumidus regnum Calydonis habebit? 495

Vos cinis exiguus gelidæque jacebitis umbræ?

vel liquoribus vel victimis. Graviter igitur hæc ligna *sepulcrales aras* vocat, in quibus filium quasi adolebit in honorem et solatia fratrum. Neque Manes defunctorum statim invocant, sed ipsas *Furias* in re horrenda, quam *Furiæ* ei injecisse videbantur. Recte igitur *furialia sacra*. Impium furorem bene exprimit verbis *Ulciscor*—*funus*, nec temere immoratur rei verbis cumulatis. *Mors morte pianda est*; cædes fratrum morte filii purganda est.

486. *An felix CENEUS*, etc.] Invidia hic et ver. 494 s. stimulos addit. *Melius lugebitis ambo*, detestabilis sententia. *Manes* adesse ex inferis credebantur inferiis; iis ergo commendat officium suum, quod vocabulum est solenne de inferiis. *Recentes*; novi Orci incolæ, recens admissi: sic iv. 434. *umbræ recentes*. *Sentite*, intelligite, agnoscite. *Magno paratas*, magni pretii, nempe *pignora uteri*, filium,

quem, pignus amoris, in ipso utero meo portavi.

491. *Hei mihi! quo rapior?*] Non mens eam revocabat a novo conatu, sed tanta est vis materni affectus! *manus deficientes*, trementes atque vix stipitem retinere valentes. Hinc vox invitæ exprimitur, *Hei mihi!* etc. cujus veniam statim precatur. *Auctor*, mater ipsa. Dignus est, cui mors inferatur, verum non ab ipsa matre.

496. *Cinis exiguus*; ὀλίγη δὲ κεισόμυσθα κόνις; Horatius, IV. Od. vii. 16: *Pulvis et umbra sumus*; Propertius, IV. ii. 14. *En sum quod digitis quinque levatur onus*. *Jacere* proprie ad cinerem tantum pertinet, non itidem ad umbras. Sed solenne erat hoc verbum omnino de mortuis usurpare. Sic et cadaveris epitheton *gelidus* ad umbras translatum. Attamen umbra nec *gelida* nec calida; sed ad mortem respicitur, quæ cum

Haud equidem patiar : pereat sceleratus ; et ille
 Spemque patris, regnique trahat, patriæque ruinam.
 Mens ubi materna est ? ubi nunc pia vota parentum ?
 Et, quos sustinui, bis mensum quinque labores ?
 O utinam primis arsisses ignibus infans ! 501
 Idque ego passa forem ! vixisti munere nostro :
 Nunc merito moriere tuo : cape præmia facti,
 Bisque datam, primum partu, mox stipite raptu,
 Redde animam : vel me fraternis adde sepulcris. 505
 Et cupio, et nequeo : quid agam ? modo vulnera
 fratrum

Ante oculos mihi sunt, et tantæ cædis imago :
 Nunc animum pietas maternaque nomina frangunt.
 Me miseram ! male vincetis ; sed vincite, fratres ;
 Dummodo, quæ dederu vobis solatia, vosque 510

frigore venit et corpus privatum anima frigidum relinquit. *Trahere ruinam*, eam facere : *Æneid.* ii. 466 ; sed *trahere spem*, eam secum auferre. Extincto filio hærede, eoque fortissimo, magna calamitas patriæ inferebatur. *Trahere* sumptum ab eo, qui cadens se cum ruina oritur.

499. *Ubi nunc* ; cui nunc prosunt. *Pia vota* ; multi, *pia jura*, quod præfert Heinsius. *Vota* illa, quibus superstites sibi vovent parentes, ne turbetur mortalitatis ordo. Hoc *justissimum votum* vocat Seneca, ad Marc. cap. 10. *Impium contra votum*, si se superstites liberis optent parentes. Suetonius, Tib. 62. *ВУМ*. *Mensum* pro *mensium* notavit Priscianus, lib. vii ; Seneca, Theb. 535. *Per decem mensum uteri labores* : vide Gronovium ad Liv. xxix. 3 ; et Buneman. ad Lactant. carmin. de Phœn. 27. Codex Regius B. *bis mensum quinque* ; Codex A. *menses bis quinque*, quod et libri aliquot a Ciofano citati. Excusi omnes *mensum* retinent, Pris-

ciani freti auctoritate. Ego certe genitivum genuinum scribendum censeo *mensium* ; inter scandendum vero, ne legi *Pediæ* oppedatur, adhiberi posse *Synæresin* seu *Synecphonesin*, ut in *Æneid.* vi. 33. *quin protinus omnia Perlegerent oculis*. Et apud Nostrum, i. 150. quidam legunt *Ultima cælestium terras Astræa relinquit. Decem* ; nempe lunares menses intellige. *Munere nostro* ; quæ stipitem seu torrem in hunc usque diem servavi.

503. *Moriere* ; Burmannus mallet *moriare*, quod furenti aptius. Regii nostri nihil mutant. *Præmia* ; pœna. *Vel me*, etc. quia Manes inferias postulunt.

506. *Et cupio* ; fratres ulcisci subintelligatur. *Et nequeo* in ignem conjicere torrem pietate, qua filium prosequor, impedita. *Sunt* ; Heinsius conjicit *sint*. *Male*, non sine impietate. *Solatia*, filium, quem in solatia vestra cremavero. *Visus est*, nempe Althææ. Et stipes *gemens* et *inviti ignes* aversantur factum.

Ipsa sequar." Dixit, dextraque aversa trementi
Funereum torrem medios conjecit in ignes.

Aut dedit, aut visus gemitus est ille dedisse
Stipes; et invitis correptus ab ignibus arsit.

Inscius, atque absens flamma Meleagros in illa
Uritur; et cæcis torreri viscera sentit 516
Ignibus; at magnos superat virtute dolores.

Quod tamen ignavo cadat, et sine sanguine, leto,
Mœret; et Ancæi felicia vulnera dicit; [res

Grandævumque patrem, fratremque, piasque soro-
Cum gemitu, sociamque tori vocat ore supremo, 521

Forsitan et matrem: crescunt ignisque dolorque;
Languescuntque iterum; simul est extinctus uter-
Inque leves abiit paulatim spiritus auras. [que,

Alta jacet Calydon; lugent juvenesque senesque,
Vulgusque proceresque gemunt; scissæque capil-
Planguntur matres Calydonides Eveninæ. [los

Pulvere canitiem genitor, vultusque seniles

Fædat humi fusus; spatiosumque increpat ævum.

515. *Absens in flamma uritur*; argute, quia torris ei fatalis in flamma. *Cæcis*, quos non videbat. *At magnos*, etc. ut Hercules, ix. 163.

518. *Ignavo*, quo pereunt ignavi. Fortes cadunt in prælio per vulnera sanguine effuso. Supra, vii. 544. sic erat *leto mori inertis*.

520. *Fratrem*; nostri ambo Regii dant *fratres*. Ab Apollodoro tres fratres memorantur, Toxeus, Tyreus et Clymenus; Nicaner quinque habet: *sorores* fuerunt Gorge, Dejanira, Eurymede et Melanippe, quæ postremæ duæ post mortem fratris in aves mutantur. *Sociam tori* Antoninus Liberalis, II. vocat Cleopatram; Hyginus, fab. 174. Alcyonem: qui dissensus facile potest componi; nam Ho-

merus, ver. 552. diserte tradit, eam fuisse Cleopatram, sed eandem a parentibus dictam esse Alcyonem, quia mater Alcyonis fatum habuerit. *Supremo*, moriente.

525. *Alta jacet*, etc.] Ante hunc versum olim legebatur, *Paulatim cana prunam velante favilla*, quem expunxit Heinsius, tam auctoritate primi Palatini, et aliorum quatuor, qui eum in margine ascriptum habent, quam propter ingratam *roû paulatim repetitionem*. *Alta*, clara et flore suo superbiens, *jacet*, afflicta est. *Planguntur*, plangunt se, sua pectora. *Eveninæ*, ab Eveno fluvio, juxta quem Calydon sita. Plin. iv. 2. Marpissa *Εὐνην* est apud Homer. II. I. 553.

529. *Fædat* graviter pro, asper-

Nam de matre manus, diri sibi conscia facti, 530
Exegit pœnas, acto per viscera ferro.

Non mihi si centum Deus ora sonantia linguis,
Ingeniumque capax, totumque Heliconæ dedisset;
Tristia persequeretur miserarum dicta sororum:
Immemores decoris liventia pectora tundunt; 535
Dumque manet corpus, corpus refoventque, fo-
ventque:

Oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto.

Post cinerem, cineres haustos ad pectora pressant
Affusæque jacent tumulo; signataque saxa
Nomine complexæ, lacrimas in nomine fundunt.

Quas Parthaoniæ tandem Letoïa clade 541

git. Summus luctus describitur. *Cantities et vultus seniles* valent ad miserationem faciendam.

531. *Acto per viscera ferro.*] Juxta alios laqueo vitam finivit. Vide Munckerum ad Hygini fab. 174. Nil definit Hyginus: *mærens in luctu decessit.*

532. *Si centum Deus, etc.*] Sic res arduas exprimit poetæ, Virgilius, Georg. ii. 42; Æneid. vi. 625; Hostius apud Macrob. vi. 3; Persius, Sat. V. i. 26; Claudian. in Cons. Olyb. et Prob. 55. qui omnes secuti sunt Hom. Il. B. 488: Πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μνθῆσομαι, οὐδ' ὀνομήσω, οὐδ' εἰ μοι δέκα μὲν γλώσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἴην, Φωνὴ δ' ἄρρηκτος, etc. Sed Noster in re levior parum feliciter hæc adhibuit.

535. *Decus, cura et ornatus corporis. Liventia, ut liveant. Refoventque;* vide ad ver. 163; et de *fovere* ad ii. 339: quem locum omnem cum hoc conferas. *Lecto, feretro:* etiam Græce κλήνη. Vide Kirchmannum de funeribus, ii. 9. *Oscula ipsi, oscula lecto;* sic distingue: oscula dant ipsi, id est, Meleagro seu corpori, posito oscula dant lecto; ut alterum oscula

ad corpus, alterum ad lectum referatur.

538. *Post cinerem,* postquam combustus erat. Sed amat Ovidius hujusmodi repetitiones, *Post cinerem, cineres, etc. Pressant, sæpius premunt.* Imitatus est Silius, viii. 129: *Cui cinerem orbate pressant ad pectora matres. Haustos, collectos, ut ix. 35. haustus pulvis.* Similia lamenta et eadem fere verba habes xiii. 424. *Affusæ;* vide ad iii. 438. *Fundere in nomine recte dici docet Burmannus.*

541. *Parthaonis filius Cæneus. Gorge nupserat Andræmoni, Dejanira Herculi, et sic nurus Alcmena.* Has duas etiam Hyginus et Nicander exceperunt. Secundum hunc Baccho deprecante iis natura sua relicta. *Allevat, aves esse jussit:* Claudianus, 18, 295: *Elevat hanc plumis, squamis hanc fabula vestit.* Aves illas Noster parum perspicue notavit. Intelligi eas, quæ Linn. Numidæ Meleagrides, Nostris *Perlhühner* dicuntur, docet Schneider. ad Æliani Histor. Animal. iv. 42. Cæterum variæ res omnis hujus fabulæ Calydoniæ in nummis et aliis monumentis expressæ

Exsatiata domus, præter Gorgenque, nurumque
 Nobilis Alcmenæ, natis in corpore pennis
 Allevat; et longas per brachia porrigit alas;
 Corneaque ora facit; versasque per aera mittit.

V. Interea Theseus sociati parte laboris 546
 Functus, Erechtheas Tritonidos ibat ad arces.

Clausit iter, fecitque moras Achelous eunti,
 Imbre tumens: "Succede meis," ait, "inclyte,
 tectis, 549

Cecropida; nec te committe rapacibus undis.
 Ferre trabes solidas, obliquaque volvere magno
 Murmure saxa solent: vidi contermina ripæ
 Cum gregibus stabula alta trahi; nec fortibus illic

sunt a veteribus. Collegit illa omnia Begerus in libro, *Meleagrides et Ætolia ex numismate*, inspersis marmoribus quibusdam.

546—610. *Origo insularum, quas Achelous fecerat, Echinadum et Perimeles.* Ac *Echinades* quidem insulæ asperæ et incultæ, unde et iis nomen inditum, non longe aberant ab ostio Acheloi: Strabo, lib. x. p. 453; Thucydides, II. p. 171; et ab Acheloi alluvione natæ credebantur: Plinius, ii. 85; Dionys. Perieg. ver. 433 sqq. Causam, cur non cohæreant cum terra continente, Pausanias, Arcad. p. 647. reddit hanc: quum Ætolia, pulsus Ætolis, inculta jaceret, Acheloum de-siisse limum et sordes advehere, quibus Echinades annecterentur terræ continenti. Sed apud mythicos Achelous, iratus ideo, quod a nymphis posthaberet Diis rusticis, eas efficit; et sic hæc fabula commode annectitur superiori, in qua Diana similem ob causam irascebatur. *Sociati pars laboris*; pars virilis laboris. Nondum dimittit *Thesea*, sed plures rebus ejus fabulas annectit, quanquam non satis

feliciter. Etenim *Acheloum*, qui e Pindo effusus ab casu Ætoliæ dirimebat ab Acarnanibus, objicit Theseo Calydones Athenas redeunti. *Arces*; urbem: vide ad vii. 54. Athenas hic duplici epitheto insignitas male ait *Gierig*: nam *Tritonidos* non est epitheton.

548. *Clausit*; vide ad vi. 572. De *tectis* fluviorum vide ad i. 574. Acheloi tectum internum ipse mox describit. *Succedunt tectis*, qui eo devertunt. Suavis est hæc et invitatio et inde orta sermocinatio, quæ pertinet ad lib. ix Metam. 96. ubi hospites discedunt, non expectata fluminis pace.

551. *Ferre trabes*, etc.] In fluminis tumentis descriptione Nostro præverunt Lucretius, i. 182. 290; Virg. Æn. ii. 305—7. et 496 sqq. Apta hæc ad deterrendum. *Vidi*; confer v. 569. *Stabula alta trahi*; confer v. 627: pro *trahi*, sic Veteres *rapi*; at *trahi* exquisitum, et bene de fluvii rapacibus. Etiam Virgilius, dicto loco, cum *stabulis armenta trahit*. *Nec fortibus*, etc. ut i. 305.

Profuit armentis, nec equis velocibus esse : 554
 Multa quoque hic torrens, nivibus de monte solu-
 Corpora turbineo juvenilia vortice mersit. [tis,
 Tutior est requies, solito dum flumina currant
 Limite, dum tenues capiat suus alveus undas.”
 Annuit Ægides : “ Utarque, Acheloe, domoque,
 Consilioque tuo,” respondit ; et usus utroque est.
 Pumice multicavo, nec levibus atria tophis 561
 Structa subit : molli tellus erat humida musco ;
 Summa lacunabant alterno murice conchæ.
 Jamque duas lucis partes Hyperione menso,
 Discubuere toris Theseus comitesque laborum :
 Hac Ixionides, illa Træzenius heros 566

556. *Turbineo vortice* ; in modum turbineis se volvente. *Solito dum limite currant* ; dum intra ripas, aquis immunitis, se recipiant.

558. *Suus*, iis a natura assignatus. *Tenuis*, exigua.

561. *Multicavo*.] Cumulavit Ovidius in hac fabula vocabula nova. Ex eo genere paulo ante erat *turbineus* : hic habemus *multicavus*, et mox, *lacunare*, facere lacunar : quod verbum fuit ignotum librariis, nam omnes Codices habent *lacus nabant*, aut *lacu nabant*. Regius noster A. *lacus nabant* ; Codex B, uno verbo, *lacunabant*. Lacunar, *φάρνωμα*, tectum, in quo cælati erant loculi, qui lacuum similitudinem habebant, quos *laquei*, id est, margines eminentiores cingebant, unde idem et *laquear* dicitur. Beatorum quidem hominum lacunaria ornata erant eburno, auro, gemmis adeo (videatur Plutarchus, Apophth. Lac. xii. n. 94 ;) sed fluvii ornamenta sunt conchæ et murices. Paulo ante *nec levibus*, asperis. De *pumice* et *tophis* vide ad iii. 160. In Cyrenes thalamo Virgilius, Georg. iv. 374. *pendentia pumice tecta*.

VOL. IV.

564. *Metiri* poetis est medium transire, percurrere. Igitur Sol metitur cælum, hoc loco, *lucem*, sive diem. *Duas partes* ; horam diei nonam designat, qua etiam apud Romanos cœnæ initium. *Discumbere et toris et super toris* dixit Virgilius, Æn. i. 700, 708. *Ixionides*, Piriithous, ver. 403. *Træzenius heros* non est, ut *Rode* putabat, Theseus, sed *Lelex*, qui supra, versu 312. *Narycius* vocatur. Lenzio videtur a Locrensibus *Træzenas* migrasse. E versu 622 videmus, eum jam olim vixisse apud *Pitheum*, Træzeniorum regem. Forte *Træzen*, Pithei frater, cujus e filia Æthra nepos Theseus (Pausanias, p. 182 sqq.) fuit ejus pater. Sic Thesea genere proxime attingebat, eumque comitabatur redeuntem. Hi tres in uno toro accubuerunt ita, ut Theseus medium locum teneat. *Parili*, pro *pavi*, ut sæpe apud Ovidium. *Hospite tanto* ; Junianus, *hospite terno*, quod probat Heinsius ; male ; nam plures aderant ; et Achelous Theseo hospite lætabatur, immo per omnem hunc locum Thesei dignitas eminet.

G

Parte Lelex, raris jam sparsus tempora canis ;
 Quosque alios parili fuerat dignatus honore
 Amnis Acarnanum, lætissimus hospite tanto.
 Protinus appositas nudæ vestigia Nymphæ 570
 Instruxere epulis mensas ; dapibusque remotis,
 In gemma posuere merum : tum maximus heros,
 Æquora prospiciens oculis subjecta, “ Quis,” inquit,
 “ Ille locus ? ” digitoque ostendit, et, “ insula nomen
 Quod gerat illa, doce ; quanquam non una videtur.”
 Amnis ad hæc, “ Non est,” inquit, “ quod cerni-
 mus, unum ; 576

Quinque jacent terræ : spatium discrimina fallit.
 Quoque minus spretæ factum mirere Dianæ, [cos
 Naïdes hæ fuerant ; quæ quum bis quinque juven-
 Mactâssent, rurisque Deos ad sacra vocâssent,
 Immemores nostri festas duxere choreas. [quam,
 Intumui, quantusque feror, quum plurimus, un-
 Tantus eram ; pariterque animis immanis et undis,
 A silvis silvas, et ab arvis arva revelli ;

570. *Protinus appositas.*] Et mensæ et epulæ dicuntur apponi. Vide Burmannum. *Vestigia*, pedes: *nudi vestigia*, γυμνόποδες. Erat autem ἀνυπόδησία reverentiæ signum. Vide Spanhem. ad Callimachi hymnum ad Cer. 125. Et de hoc ministerio vide ad ix. 89. *Posuere*, apposuerunt mensam secundam, in qua merum in *gemma*, poculis gemmeis, seu crystallinis. Virg. Georg. ii. 506. ut *gemma bibat*. Similiter autem in Cyrenes thalamo Nymphæ ministrant, Georg. iv. 378.

577. *Spatium discrimina fallit*, elegans locutio, quæ non debebat tentari; longa distantia facit, ut discrimina non animadvertantur, ut non discretæ, sed una insula esse videatur. Supra,

vi. 60 ; et Horat. II. Sat. ii. 12. *studio fallente laborem*.

580. *Ad sacra vocâssent*; vide ad versum 265: Horatius, I. Od. xxx. 2. *vocans ture te multo Glycera*. Hæc est evocatio Deorum. *Immemores nostri*. Solebat Achelous aris coli a Græcis; Pausanias, Att. p. 84 et 98. *Choreas*. In sacris Veterum solennis saltatio cum cantu. Itaque hoc loco *choreæ* pro toto sacrificio. *Ducere choreas* primum de præsule, deinde omnino de saltantibus. Illud *intumui* graviter exaggerat, *quantusque—revelli*. *Feruntur fluvii*, quum rapidi sunt; Burmannus: *ferri* enim sæpe impetum et vim declarat. *Animis*, ira.

Cumque loco Nymphas, memores tum denique
nostri, 585

In freta provolvi: fluctus nosterque marisque
Continuam diduxit humum, partesque resolvit
In totidem, mediis quot cernis Echinadas undis.

Ut tamen ipse vides, procul, en procul una
recessit

Insula grata mihi: Perimelen navita dicit. 590

Huic ego virgineum dilectæ nomen ademi.

Quod pater Hippodamas ægre tulit, inque profun-
Propulit e scopulo parituræ corpora natæ. [dum

Excepi, nantemque ferens; "O proxima cœlo
Regna vagæ," dixi, "sortite, Tridentifer, undæ,

In quo desinimus, quo sacri currimus annes, 596

Huc ades, atque audi placidus, Neptune, precantem.

Huic ego, quam porto, nocui: si mitis et æquus,

Si pater Hippodamas, aut si minus impius esset,
Debit illius misereri, ignoscere nobis. 600

585. *Memores tum denique nostri*; tum demum intellexerunt, quem per ludibrium de Diis agrestibus inhonoratum præteriissent. *Provolvi*; Bal-liol. et Thuan. *pervolvi*; Menardi, *devolvi*, quod rapiditati convenientius Burmannus putabat. Regii nostri, *provolvi*. Virgilius, *Æn. x. 555. truncum provolvens. Continuam, continen-tem terram, diduxit, divisit, distraxit.*

589. *Recessisse* eleganter dicuntur quæ longius remota sunt. Secundum Apollodorum, I. vii. 3. *Perimede* (non *Perimele*) uxor Acheloi, quæ ei Hippo-damanta et Orestem peperit. *Navita dicit*; conf. ix. 228.

593. *Paritura*, pro *peritura* (quod habent quidem Regii nostri ambo) ex uno Leidensi et altero Twisdenio dedit Heinsius: viderint periti.

594. *O proxima cælo, etc.*] Confer

cum hoc loco, iv. 532. ubi similes ad Neptunum preces: *O numen aquarum, Proxima cui cælo cessit, Neptune, potestas.*

597. *Huc ades, etc.*] Ego verum *Huc ades, etc.* ineptum adeoque tol-lendum censeo. Regius noster A. respuit versus quinque 596—600; quos manus secunda margini inscrip-sit, una cum versu certe rejiciendo *Cui quondam, etc.* Hunc autem po-suit post versum *Debit illius, etc.*: ea transpositione glossator manifestam dedit sui imperitiam, junctis duobus versibus qui haberent insulsam repeti-tionem vocabul. *feritate paterna.* Et-iamsi Codex B eosdem quinque ver-sus uncis incluserit, tanquam præsen-te nota suspicionis signatos, non video tamen cur rejiciantur, quum sententiæ omnino eos repugnare dici non possit.

Affer opem ; mersæque, precor, feritate paterna
 Da, Neptune, locum : vel sit locus ipsa licebit ;
 Hunc quoque complectar." Movit caput æquoreus
 Concussitque suis omnes assensibus undas : [rex,
 Extimuit Nymphe ; nabat tamen : ipse natantis
 Pectora tangebam trepido salientia motu : 606
 Dumque ea contrecto, totum durescere sensi
 Corpus, et inducta condi præcordia terra.

Dum loquor, amplexa est artus nova terra natan-
 Et gravis increvit mutatis insula membris. [tes,

VI. Amnis ab his tacuit: factum mirabile cunc-
 Moverat: irridet credentes; utque Deorum [tos

603. *Hunc quoque complectar*; Burmannus mallet *Sic quoque*, sine causa. Heinsius qui *hunc* ex vetustioribus invexit, explicabat, postquam in insulam erit conversa. *Complectar*, undis meis alluam. *Movit*—*concussitque*, etc. instar Jovis, i. 179. *Movit caput*, idem quod, annuit precibus.

605. *Extimuit Nymphe*, etc.] Heinsio hic versus et tres sequentes delendi videntur aut saltem duo 609 et 610 (vide infra notam 608,) ne his idem dicatur. Burmannus admonet 604, 605 et 606 abesse a Francofurtensi, et duos sequentes fuisse margini ascriptos. *Tangebam*; Ambrosianus et unus Mediceus, *mulcebam*, quod amanti aptius judicat Burmannus. Immo tam periculoso tempore, *tangebatur* potius amplexu pectora.

608. *Conduntur* et ea, quæ in aliam formam transeunt; vide ad ix. 389. Equidem arbitrator, versus 609 et 610 *Dum loquor*—*membris* esse resecandos; nam priores quatuor multo elegantiores sunt. Quod duo ex iis absunt a Francofurtensi Codice, et sqq. duo in margine ascripti, id nihil in hac causa decernit; potuerunt aut a

festinante librario omitti, aut ab eo, qui postremos versus genuinos putaret, ut ego sentio.

611—724. *Philemon et Baucis*.] Ut Menecrates Xanthius Lyciacas fabulas collegerat, unde vi. 313 sqq. una repetita est, sic alius scriptor potuit Phrygias tractare, quarum pars hæc nostra est. Eam vero Ovidius copiosissime suavissimeque exornavit. Ruhnkenius ad Callimachi fragmenta, p. 580. eum suspicatur multa ex Callimachi Hecala mutuatum esse, quæ et ipsa fuerat anus paupercula, sed hospitalitate insignis. Hyriei fabula huic nostræ similis narratur Fast. v. 499 sqq. *Ab his*, post hæc. *Factum*, ut versu 578 et 726: non igitur erat, cur Heinsius *fatum* suaderet. Regii nostri, *factum*. *Moverat*, admiratione et metu Deorum impleverat. *Spretor Deorum* erat ad exemplum Ixionis patris et Phlegyæ avi. Et talis etiam *mentis feror*, mente feroci, esse solet. *Ut* ponitur, quum causa rei ex moribus alicujus repetitur. *Ixione natus*; Ixionis filius ex Centaurorum genere, qui Superum contemptores inducuntur a poetis ut et Cyclopes. *Si dant*; si eos putas dare posse.

Spretor erat, mentisque ferox Ixione natus ;
 “ Ficta refers, nimiumque putas, Acheloe, potentes
 Esse Deos,” dixit, “ si dant adimuntque figuras.”
 Obstupuere omnes ; nec talia dicta probârunt: 616
 Ante omnesque Lelex, animo maturus et ævo,
 Sic ait : Immensa est, finemque potentia cœli
 Non habet, et quicquid Superi voluere, peractum
 est ; 619
 Quoque minus dubites, tiliæ contermina quercus
 Collibus est Phrygiis, modico circumdata muro.
 Ipse locum vidi: nam me Pelopeïa Pittheus
 Misit in arva, suo quondam regnata parenti.
 Haud procul hinc stagnum ; tellus habitabilis olim ;
 Nunc celebres mergis fulicisque palustribus undæ.
 Jupiter huc, specie mortali, cumque parente 626
 Venit Atlantiades positis caducifer alis.

616. *Obstupuere* ; unus Mediceus, *obstrepuere*, quod, quia indignationem indicat, optimum videtur Burmanno. Regii A et B. *obstupere*. Hic affectus amicis convivantibus melius convenire videtur, quam indignatio surgendo reclamandoque prodita, quæ est in altera lectione Burmanno probata.

617. *Animo maturus et ævo*, vir gravis et constante ætate, frequens senis descriptio. Heinsius malit *animi et ævi*. Utrumque poetis in usu ; confer *Æn.* v. 43 ; ix. 246. Hinc quovis loco MSS. consensus premendus. Talem autem senem metus Deorum maxime decet. *Sic ait*, quum fere sermonis clausula sit, hic in principio orationis offendit Burmannum qui malit, *Vis, ait* ; namque *vim* et *potestatem* Deorum sic junxisse etiam Cicero videtur. Sed frustra hæc monuit : *Sic ait* in principio etiam x. 17 ; xiii. 539 : *Atque ait*, v. 489.

620. *Tiliæ contermina quercus*, etc.]

Monumentum facti, quo commemorato fides fit fabulæ. *Circumdari muro* solebant loca sancta et memorabilia. *Ipsæ*, etc. confer vi. 320 sqq. *Pelops*, Pitthei pater, filius fuit et successor Tantali, regis Phrygiæ, quæ inde *Pelopeïa arva*. Is regno paterno pulsus ab Ilo, in Græciam venit tempore Acrisii, et nomen dedit Peloponneso. Vide Marsham. Chron. p. 286. *Suo parenti*, Pelopi ; nam Pittheus, ut notum est, et Troezen Pelopis filii fuere.

625. *Palustribus* ; confer Virgilium, *Georg.* i. 361 sqq. ubi *marinæ fulicæ* ; quo loco et ipsæ cum *mergis* conjunguntur, de quibus xi. 793 sqq. *Jupiter* in terris ambulans *Mercurium* secum ducere solebat. Ambos sic et Hyrieus hospitio excepit. *Fast.* dicto loco ; Hyginus, P. A. ii. 34. Inde intel. Act. xiv. 12. *Sera*, obex, *μοχλός*, lignum ferratum et vecti simile, quod oppositum foribus non sinebat eas aperiri.

Mille domos adiere, locum requiemque petentes ;
 Mille domos clausere seræ : tamen una recepit,
 Parva quidem, stipulis et canna tecta palustri :
 Sed pia Baucis anus, parilique ætate Philemon
 Illa sunt annis juncti juvenilibus ; illa 632
 Consenuere casa ; paupertatemque fatendo
 Effecere levem, nec iniqua mente ferendam.
 Nec refert, dominos illic, famulosne requiras ;
 Tota domus duo sunt ; îdem parentque jubentque.
 Ergo ubi cœlicolæ parvos tetigere penates, 637

630. *Parva quidem*, etc.] Sequitur locus præstantissimus, quo casa, suppellex, epulum paupercolorum hominum, eorumque eximia hospitalitas ita describitur, ut res sensibus subjecta videatur, et lector facile moveatur pietate hospitem. *Stipulis* ; Fast. vi. 261 : *Quæ nunc aræ vides, stipula tunc tecta videres. Stipulæ autem sunt stramina*, ver. 701. Veteres enim messorum aristas tantum cum exigua calami parte demebant, et stipulas alio tempore metebant. Virg. Georg. i. 289. *Tecta* ; Priceus et Heinsius conjiunt *texta*, ut tota casula inde constructa. *Baucidis* nomen in proverbium abiit, et pro quavis anu pauperula, eademque pia, est positum. Persius, Sat. iv. 21. *Illæ sunt*, etc. Claudianus, epigram. ii. 1 : *Felix, qui patriis avum transegit in agris, Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem : Qui baculo nitens, in qua reptavit arena, Unius numerat secula longa casæ. Paupertatemque fatendo* ; Codex B habet *ferendo*. Dum victu et cultu paupertatem *fatentur* (quod omnis hic locus declarat) suoque habitu vitam degebant, paupertatem fecerunt *non iniqua mente ferendam*, id est, tolerabilem. Qui contra pauper potentem imitatur divitisque nomen affectat, magnum sibi imponit onus.

In dissimili re, Amor. i. 21 : *Acrius invitos multoque ferocius urget, Quam qui servitium ferre fatentur, Amor. Mox ingeniose et jucunde : non habebant servos ancillasque. Tota domus*, etc. Vide ad i. 353.

637. *Tangere penates*, ut *tangere portus*, eo pervenire. Mox graphice *submissoque*, etc. Quo *superinjecit* ; Burmannus conjiit *Quoi*, id est, *cui. Teatum*, stragulum. Ignis excitationem Virg. Æneid. i. 174. eadem prope diligentia describit. Idem Æn. viii. 410. de muliere bene mane ad opus surgente, *cinerem et sopitos suscitavit ignes* ; Noster, Fast. v. 506 : *Ignis in hesterno stipite parvus erat. Ipse genu posito flammam exsuscitat aura, Et promittit quassas comminuitque faces. Anima producit anili exquisitius quam spiritu suscitavit debili. Ita Tacitus, Ann. vi. 9 : Vestilius senili manu ferrum tentat. Multifidas*, in multas partes scissas. *Faces* jam supra vii. 259. legimus. Heinsius putat hic esse faces concisas in frusta, qualia sarmenta *tædæ schidiæ* appellantur a Vitruvio, vii. 10. Male ; namque additur *minuit*, id est, frangit et in frusta concidit, quod verbum ad faces non minus, quam ad *ramalia* (id est, ramos aridos, unde Pers. v. 59. *membra fracta senum commode ita appel-*

Submissoque humiles intrârunt vertice postes,
 Membra senex posito jussit relevare sedili;
 Quo superinjecit textum rude sedula Baucis. 640
 Inde foco tepidum cinerem dimovit, et ignes
 Suscitât hesternos; foliisque et cortice sicco
 Nutrit; et ad flammâs anima producit anili;
 Multifidasque faces, ramaliaque arida tecto
 Detulit, et minuit, parvoque admovit aheno;
 Quodque suus conjux riguo collegerat horto,
 Truncat olus foliis: furca levat ille bicorni 647
 Sordida terga suis, nigro pendentia tigno;
 Servatoque diu resecat de terгоре partem
 Exiguam; sectamque domat ferventibus undis.
 Interea medias fallunt sermonibus horas; 651
 Sentirique moram prohibent: erat alveus illic
 Fagineus, curva clavo suspensus ab ansa;
 Is tepidis impletur aquis; artusque fovendos
 Accipit: in medio torus est de mollibus ulvis 655

lat) referendum. *Tecto detulit.* Callimachus, fragment. *Ἦεc παλαιθερα κἀλα καθήρει, vetusta lignu detrahit.*

647. *Truncat olus foliis,* folia decerpit oleri. *Sequentia bene illustravit Heinsius.* Describitur carnarium, ubi carnes siccandæ suspendebantur: erat foco proximum, adeoque fumo expositum; inde carnes *furca* deferebantur. Conferatur Petronius Satyr. cap. 135. *Sordida,* fumosa: Silius, vi. 320. *sordentia fumo frena.* Illustrationi inserviunt etiam loca hæc. Juven. xi. 82: *Sicci terga suis rara pendentia crate;* Petronius, cap. 136: *Præterea quæ fumoso suspensa tigillo Conservabat opes humilis casa.*

651. *Medias horas,* quæ effluebant, dum epulum parabatur, ut in libro iv. 167. *medium tempus.* Has horas fallunt seduli hospites *sermonibus,* ser-

mones gratos instituunt cum Diis, ne tempora longa iis videantur. Non erat, cur Burman. suaderet, *mediis.*

652. *Alveus,* labrum, solium balneare. *Ab ansa,* ope ansæ. *Ab instrumentum* indicat, quo aliquid fit. *Fovendos* melius puto quam lavandos; exprimit enim gratum teporem, quo pedes ex itinere fessi reficiuntur.

655. *Accipit;* Codex Regius A. *suscipit.* Non videt Heinsius quomodo *torus in medio* esse potuerit, qui locus mensæ fuerit dandus. E duobus igitur versibus, quos MSS. nonnulli habent (vide finem notæ) facit unum hunc, *Accipit. Inde torum sternunt de mollibus ulvis Impositum lecto,* etc. At *in medio esse* hoc loco, ut sæpe, nihil aliud significat, nisi, adesse. Etiam, xi. 610. *At medio torus est.* Vide et ad Plinium, III.

Impositus lecto, sponda pedibusque salignis :
 Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
 Sternere consuerant; sed et hæc vilisque vetusque
 Vestis erat, lecto non indignanda saligno. 659
 Accubuere Dei: mensam succincta tremensque
 Ponit anus; mensæ sed erat pes tertius impar;
 Testa parem fecit: quæ postquam subdita clivum
 Sustulit, æquatam mentæ tersere virentes.
 Ponitur hic bicolor sinceræ bacca Minervæ,

Ep. xx. 4. *Torus, pulvinus, qui imponitur spondæ. Is plumis confertus esse solebat, xi. 610; sed in hac domo, ulvis. Apud Hyrieum Dii flumineam lino celantibus ulvam, Sic quoque non altis incubuere toris. Salignis, quum ditiorum lectuli pedes haberent eburneos. Post hunc versum 656. multi inserunt, Concutiuntque (aut consternuntque, constituuntque, conficiuntque) torum de molli fluminis ulva. Hunc versum non agnoscunt recte nostri Regii.*

657. *Vestibus, stragulis. Velare solenne in hac re. Quas non, etc. Trist. V. v. 7. quæ semel toto vestis sumitur anno; Tibull. II. ii. 7. vestis seposita. Vetus, obsoleta. Non indignanda, quæ non habebat cur lecto indignaretur, ei conveniens. Aliter apud Virgilium, Æneid. i. 697. auleis jam se regina superbis Aurea composuit sponda.*

660. *Succincta, adeoque sedula; ix. 89. Horat. Sat. II. vi. 107. de mure urbano, veluti succinctus cursitat hospes. Tripes mensa erat in suppellectile pauperiorum hominum; Horat. Sat. I. iii. 13. ubi vide Interpretes. Sustulit, inæqualitatem abstulit, pedi submissa testa. Plerumque spongia tergi mensa solebat, nunc menta, de qua vide x. 729. Tersere; Codex A. extersere.*

664. *Ponitur hic bicolor, etc.] Has*

epulas suo modo poeta instruxit, ita quidem, ut frugalitatis et eximie liberalitatis societatem in his senibus commendaret. Multos igitur cibos apponit, sed inemptos omnes, eorumque missus facit tres. *Sincera Minerva* quæ sit, disputatur. Crispinus interpretatur, castam. Heinsius baccam recentem, et nullo sale aut muria conditam; nam etiam apud Columellam, xi. 50. *sincerum et quod salem recepit*, sibi opponi. Burmannus intelligit, non læsam, incorruptam; nam apud Nostrum in Nuce versu 22. esse, *læsa bacca*; et apud Suetonium, in Aug. 40. *sincerum* opponitur *corrupto*. Invehitur in eum Schirachius ideo, quod de bacca interpretatus sit, quod Ovidius ad Minervam retulerit. Ipse cum Gesnero in Thesaurio intelligit integram Minervam. At quid est integra Minerva? hoc amplius erat explicandum. Equidem arbitror, poetam non Minervam Deam laudare voluisse, sed baccam appositam describere, et retulisse, more poetis consueto, ad illam, quod erat referendum ad hanc. Capió igitur cum Heinsio de bacca non condita; nam mox opponuntur *cornu condita*. Ponitur, apponitur. *Bicolor*, viridis et nigra. *Corna*, quanquam lapidosa et in victu infelici, Æn. iii. 649. numerata, condiri tamen solebant olivarum instar.

Conditaque in liquida corna autumnalia fæce, 665
 Intubaque, et radix, et lactis massa coacti,
 Ovaque, non acri leviter versata favilla;
 Omnia fictilibus: post hæc cælatus eadem
 Sistitur argilla crater; fabricataque fago
 Pocula, qua cava sunt, flaventibus illita ceris. 670
 Parva mora est; epulasque foci misere calentes:
 Nec longæ rursus referuntur vina senectæ;

666. *Intubum* sativum, sive hortense, Linn. Cichorium Endivia. Gallice *Endive*, quod forsan deductum fuerit ab *Intiba* quod dant Regii nostri Codices. Inde diversum intubum erraticum amarissimis fibris, Linn. Cichorium Intubus, germanice *Wegwart*. Radix, rapharus. *Lac coactum*, uno verbo, *coagulum*, quod legitur Fast. iv. 543; confer infra xii. 436. *Ova* apud Romanos fere semper in principio cœnæ.

668. *Post hæc cælatus*, etc.] Post missum primum prima vina contra prisci ævi morem ponuntur. Sed hic et de lectione et de sensu laboramus. Olim legebatur, *cælatus eodem Sistitur argento crater*. Sed Heinsio displicebat et argenteus et cælatus crater in vasis Philemonis. Quum igitur in uno Palatino esset, *eodem argillo*, in multis aliis MSS. autem pro interpretatione ascriptum esset *de argilla*, hoc recepit in contextum, et pro *cælatus* scribendum censet, *illatus*. Rigaltius contra ad Tertullian. de Cultib. femin. lib. i. cap. 2. tuetur antiquam lectionem putatque jocose hoc dictum esse, et e superioribus facile explicandum. Fruges omnes apponebantur in *fictilibus* vasis. Crater *eodem argento cælatus* ergo foret, nullo argento cælatus, æque non argenteus et cælatus ac reliqua, quæ præcesserant. In *cælata argilla* frustra hæretur. Etenim latiore sensu *cælare* omnino in-

strumento fabrili incidere, scalpere, radere. Virgilius, Ecl. iii. 37. *ligneum poculum vocat cælatum opus*, in quo vitis *torno* effecta. De eadem *argilla* idem quod Rigaltius putant multi, quare *eodem argento*, jocose dictum anteponunt. *Fabricataque fago pocula*; Virgil. dicto loco, *pocula fagina*; Fast. d. l. apud Hyriea, *Terra rubens crater, pocula fagus erant*. Tibullus, I. i. 38: *Dona nec e puris spernite fictilibus*. *Fictilia antiquus primum sibi fecit agrestis Pocula, de facili composuitque luto*. Idem I. x. 8. de aureo seculo, *Faginus astabat scyphus*. *Qua cava sunt*, etc. Theocrit. i. 27. *βαθὺ κισσῦσθιον κεκλυσμένον ἀδῆϊ καρφῷ*, profundum poculum dulci cera collutum.

671. *Parva mora est*, etc.] Secundus missus. *Calentes*, nempe terga suis cum olere, de quo sup. 646. Vina post primum missum apposita et mox remota nunc *rursus referuntur*, secunda vice apponuntur. Erant autem *non longæ senectæ*. Contra Hyrieus, in cibus parciat, *Quæ puer quondam primis diffuderat annis, Prodit fumoso condita vina cado*. Sed hæc quoque vina paulum, in breve tempus, quamdiu mala cum uvis et palmis astarent, *seducta* sunt. *Mensis pro mensæ*. De *secunda mensa* vide ad ix. 89. Hic ver. 673, præcedenti præponendus videtur Heinsio; sed male.

Dantque locum mensis paulum seducta secundis.
 Hic nux, hic mixta est rugosis carica palmis,
 Prunaque, et in patulis redolentia mala canistris,
 Et de purpureis collectæ vitibus uvæ; 676
 Candidus in medio favus est: super omnia vultus
 Accessere boni, nec iners pauperque voluntas.
 Interea, quoties haustum cratera repleti
 Sponte sua, per seque vident succrescere vina, 680
 Attoniti novitate pavent, manibusque supinis [mon,
 Concipiunt Baucisque preces, timidusque Phile-
 Et veniam dapibus, nullisque paratibus orant.
 Unicus anser erat, minimæ custodia villæ,
 Quem Dîs hospitibus domini mactare parabant:
 Ille celer penna tardos ætate fatigat; 686
 Eluditque diu; tandemque est visus ad ipsos
 Confugisse Deos. Superi vetuere necari;
 “Dîque sumus; meritasque luet vicinia pœnas
 Impia,” dixerunt; “vobis immunibus hujus 690
 Esse mali dabitur; modo vestra relinquitte tecta;

674. *Rugosæ*, quippe siccata. *Redolentia* bene commendat mala a leni et suavi odore. In *canistris* apponi solebant et mala et panes. Homer. Od. A. 147. *Æneid.* viii. 180. *Purpureis*. Vitibus tribuit, quod erat uvis tribuendum. *Nec iners*, etc. excellentem et ardorem, quo accipiebant hospites; *non pauper* ad liberalitatem, qua apponebant, quidquid habebant; et lautissimum epulum parâsent, si modo potuissent. Etiam Hyrieus, Fast. 503. *vultum addidit* verbis.

679. *Haustum*, exhaustum, quod extat in plurimis MSS. sed ex interpretatione fluxit. *Hauriuntur* et ea, ex quibus hauritur. *Per se*. Vide ad

i. 102. *Supinæ manus*, quæ extolluntur sic, ut palma sursum pateat, qui fuit habitus precantium; Lambinus ad Horatium, III. Od. xxiii. 1. *Concipere* nil nisi facere. *Dapibus*, etc. dapibus sine sumptu apparatus. *Paratus*, apparatus, ut vi. 451.

684. *Unicus anser erat*, etc.] Hoc quoque pietatis signum commode memoratur, et imagine grata sensibus subjicitur, *celer tardos fatigat, eluditque diu*. Bene etiam additum *unicus*, quem, quia unum habebant, magni faciebant; vide ad iii. 454. *Custodia*, custos, ut xi. 599; xii. 148; sic *tutela* mox versu 711; Columella, viii. 13: *Anser sollertiozem custodiam præbet, quam canis; nam clangore prodit insidiantem. Eludere*, ut i. 692.

Ac nostros comitate gradus; et in ardua montis
 Ite simul." Parent ambo, baculisque levati
 Nituntur longo vestigia ponere clivo. 694
 Tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta
 Missa potest; flexere oculos, et mersa palude
 Cætera prospiciunt, tantum sua tecta manere.
 Dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum,
 Illa vetus, dominis etiam casa parva duobus,
 Vertitur in templum; furcas subiere columnæ: 700
 Stramina flavescent, adopertaque marmore tellus,
 Cælataque fores, aurataque tecta videntur;
 Talia quum placido Saturnius edidit ore:
 "Dicite, juste senex, et femina conjuge justo

695. *Tantum aberant summo, etc.*] Fast. iii. 583: *nec longius abfuit inde, Quam quantum novies mittere funda potest.* Confer. Homer. Il. II. 589. *Ire, de volante sagitta et alibi.*

696. *Et mersa palude.*] Post hunc versum rursus duo ejecti a Ciofano et Heinsio; sunt autem hi: *Mersa vident, quæruntque suæ pia culmina villæ. Sola loca stabant; dum deflent fata locorum.* Horum versuum prior tantum et a secunda manu margini Codicis A inscriptus fuit; duos habet Codex B: quum eis æquus sensus attribui possit, et certe priori posterior non consentiat, recte deleverunt et Ciofanus et Heinsius.

699. *Casa parva.*] Pro *parva*, Junianus *pena*, quod ortum ex *plena* videtur, idque placebat Burmanno: *plena duobus*, tam angusta, ut vix duos caperet. Regii nostri, *parva*.

700. *Furcas subiere columnæ.*] Seneca, Ep. 90. de casis priscorum hominum, *Furcæ utrinque suspensæ fulciebant casam, spissatis ramalibus, etc.* *Stramina*, quibus tecta casa, *flavescent*, in aurum mutantur. Tribuitur quidem *flavus* color et auro, ut ix. 688. in

primis tamen straminibus ipsis. Itaque hoc loco e conjectura Capoferrei mallem *fulvescent*; nam auri *fulva* natura; Plin. xxxiv. 2. s. 3. Sed restat alia difficultas. Mox rursus *aurata tecta* commemorantur. Olim hæc verba alio ordine lecta sunt; Heinsius enim ait, ex fide optimorum Codicum se ordinem verum restituisse. Lenzius igitur non male putat, Ovidium scripsisse, *Stramina flavescent (fulvescent) aurataque tecta videntur, Cælataque fores, adopertaque marmore tellus.* Fores *cælata* etiam in regia Solis, ii. 6. Post versum 702 Codex Regius A addit hunc: *Concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon.* Quo versu cum præcedentibus sequentia forsitan melius jungerentur: sed esset vitiosa repetitio; nam is est jam versus 682; quare non admittendum censui.

704. *Justitia* summa virtus, quæ reliquas complectitur omnes. E plurimis MSS. *Judicium* revocandum putavi, quod Ciofanus paucorum auctoritate non bene in *consilium* mutavit; namque *judicium* eleganter dicitur quod consulto, deliberatione in-

Digna, quid optetis." Cum Baucide pauca locutus,
 Judicium Superis aperit commune Philemon: 706
 "Esse sacerdotes, delubraque vestra tueri
 Poscimus; et quoniam concordēs egimus annos,
 Auferat hora duos eadem, nec conjugis unquam
 Busta meæ videam; neu sim tumulandus ab illa."
 Vota fides sequitur: templi tutela fuere, 711
 Donec vita data est: annis ævoque soluti
 Ante gradus sacros quum starent forte, locique
 Inciperent casus, frondere Philemona Baucis,
 Baucida conspexit senior frondere Philemon: 715
 Jamque super gelidos crescente cacumine vultus,
 Mutua, dum licuit, reddebant dicta; "Valeque,
 O conjux," dixere simul, simul abdita textit
 Ora frutex: ostendit adhuc Tyaneius illic

stituta, fit. Multi MSS. *indicium*,
 facili lapsu. Etiam in Æneid. vii.
 443. *Deum effigies et templa tueri* de
 ædituo, *νεωκόρη*. Non optant illi
 opes immensas, sed moderata satis,
 ex pietate sua tam in Deos quam
 mutua. *Poscere, precari*.

710. *Tumulandus, sepeliendus, ut*
 supra vii. Sæpe eo verbo Noster uti-
 tur: usus eo est jam Catullus, lxxv.
 153.

711. *Fides sequitur, quia fit, quod*
promiserant Dii. Tutela, tutores, au-
tistites templi. Supra, iii. 617. tutela
proræ. Soluti, fracti. Annis ævoque
sane eodem redeunt; sed nil lucratur,
si cum Heinsio senioque corrigimus.
Gradus templi, de quibus vide ad i.
 375. *Inciperent casus, more ædituo-*
rum, qui peregrinis tradebant templi
originem, sacra, etc. Frondere, fron-
descere, ut supra patere pro patescere.
Fronduit autem Philemon in quercum,
Baucis in tiliam, versu 620.

716. *Gelidos e Juniano pro geminos,*

quod mox reperitur, amplexus est
 Burmannus.

719. *Tyaneius; alii, Fineius, Tri-*
neius, Thineus, Tirinthius, Chineius,
Tyreneus. Nostri Regii, Thirneius.
Tyaneius haud dubie corruptum est.
 Tyana enim, urbs Cappadociæ, remota
 nimis est, quam ut incola ejus arbores
 Phrygias ostendere potuerit. Lenzius
 putat, rem accidisse in confinio Phry-
 giæ et Cappadociæ, adeoque commu-
 nem fuisse utriusque terræ. Hoc ferri
 posset, si modo constaret Ovidium
Tyaneius dedisse. Sed MSS. mirum
 in modum hic variant, et ita, ut ex
 ista varietate vix quidquam certi elici
 possit. Mox revocavi antiquiorem
 lectionem *gemino corpore*, quam Cio-
 fanus ex Vaticano Statii et uno suo in
gemina arbore mutaverat, approbante
 Burman. qui truncos tantum arborum
 restitisse putabat, amissis vetustate
 ramis. Immo *rami* mox diserte me-
 morantur. *Trunci* ergo sunt arbores,
 quæ Lelegis tempore integræ resta-

Incola de gemino vicinos corpore truncos. 720
 Hæc mihi non vani, neque erat cur fallere vellent,
 Narravere senes : equidem pendentia vidi
 Serta super ramos ; ponensque recentia, dixi :
 “ Cura pii Dîs sunt ; et, qui coluere, coluntur.”

VII. Desierat ; cunctosque et res et moverat
 auctor, 725

Thesea præcipue ; quem facta audire volentem
 Mira Deum, nixus cubito Calydonius amnis
 Talibus alloquitur : Sunt, o fortissime, quorum
 Forma semel mota est ; et in hoc renovamine mansit :
 Sunt, quibus in plures jus est transire figuras ; 730
 Ut tibi, complexi terram maris incola, Proteu :
 Nam modo te juvenem, modo te videre leonem :
 Nunc violentus aper ; nunc, quem tetigisse timerent,

bant, versu 620. et repetitur hic, quod maxime in iis memorabile, factas esse e gemino corpore.

723. *Sertis aliisque donariis ornari solebant arbores, eæque summa religione colebantur a prætereuntibus, nec facile quisquam eas violabat manu aut securi.* Vide Herald. ad Arnob. i. p. 22. *Cura pii Dis sunt ; et —coluntur.* Colit Deus homines, quando curam eorum gerit. Cic. N. D. i. 41 : *Cur Deos ab hominibus colendos dicas, quum Dii homines non colant ?* Lactant. Epit. 27 : *vitum hominum excolere, eosque ab omni malo tueri.*

725—884. *Proteus et Mestra.*] Exponitur de iis, qui formam habebant ambiguam, hoc est, quibus licebat modo in hanc, modo in illam formam transire, in quibus *Proteus*, 725—737. et *Erisichthonis* filia. De *Proteo* locus classicus apud Homer. Od. Δ. 364 sqq. quem *Virgilius*, *Georg.* iv. 387 sqq. et *Noster* xi. 254. expresserunt. Tam *ambiguum* autem, ut ii. 9. vocatur, Deum finxerunt haud dubie prisci

auctores, quibus placebat aquam esse principium omnium rerum ; *Orpheus*, hymn. 24. Vide *Heynium* ad *Virg.* dicto loco.

727. *Nixus cubito.*] Jacuerat in lectulo ; nunc, quum narrare vult, se erigit. *Renovamen* pro transformatione, aut nova forma, nove dictum. *Jus*, potestas concessa. In iis *Thetis* transformis, xi. 241 sqq. *Nereus* secundum *Pherecydem* in *Schol. Apollon.* iv. 1396.

731. *Complexi*, etc.] *Homerus* eum juxta *Pharum* insulam collocat, *Virgilius* in *Carpathio* mari, ut adeo illud figmentum cum philosophemate, unde pendet, ex *Ægypto* originem traxisse videatur. Secundum *Homerum*, Od. Δ. versu 417. omnia tentat fieri, ὄσ' ἐπὶ γαίαν Ἔρπετὰ γίνονται, καὶ ὕδωρ καὶ θεοπιδαῖς πύρ, et ver. 456. fit leo, draco, panthera, ingens sus, liquida aqua, arbor. *Videri*, cerni. *Interdum*, etc. *Virgilius*, *Georg.* iv. 409 sqq. : *Aut acrem flamma sonitum dabit—aut in aquas tenues dilapsus abit.*

Anguis eras : modo te faciebant cornua taurum :
 Sæpe lapis poteras, arbor quoque sæpe videri : 735
 Interdum faciem liquidarum imitatus aquarum
 Flumen eras ; interdum undis contrarius ignis.

Nec minus Autolyçi conjux, Erisichthon enata,
 Juris habet : pater hujus erat, qui numina Divûm
 Sperneret, et nullos aris adoleret honores. 740
 Ille etiam Cereale nemus violasse securi

738. *Autolyçi conjugem* Tzetzes ad Lycophr. ver. 410. et Lactant. in Argumento hujus fabulæ, *Mestram* vocant ; Palæphatus, cap. 24. *Metram* ; Antoninus Liberalis, cap. 17. *Hyper-mestram*. Pausanias vero, Arcad. p. 605. auctor est, Autolyceum, Parnassi incolam, Mercurii, sive verius Dædalionis filium, uxorem habuisse Nearam, Perei filiam. Quem dissensum ita componit Burman. ut Autolyceum bis matrimonium iniisse dicat. De Autolyçi fati vide Hygini fabulas 200, 201. Sed in hac fabula notabilis est *Erisichthonis* facinus et *fames*, quam Mestræ metamorphosis. *Erisichthon* enim, Thessalus, Triopæ filius, quum domum sibi struere vellet, arbores in luco vetusto et Cereri sacro cædit. Triopam hoc fecisse tradunt Herodes Attic. in Inscript. et Hyginus, P. A. ii. 14 ; vide tamen Salmasium ad illam Inscript. et Spanhem. ad Callimachi hymnum in Cer. ver. 24. A quo conatu quum nec prodigiis, nec precibus detereri posset, Ceres irata ei injicit diram famem, qua absumitur. Confer. Diodorus, v. p. 331. in primisque Callimachus, hymn. in Cer. ver. 23—116. qui et ipse fabulam copiose enarravit. Hinc Scaliger Poet. v. 8. utramque descriptionem ita comparavit, ut principatum deferret ad Ovidium ; quam sententiam non probavit Ernesti. Is enim, in Excursu ad hymnum in Cer. subjecto, eam sub examen vo-

cavit, docuitque iniquum fuisse iudicem Scaligerum in comparandis his descriptionibus. Ipse magis favere videtur Callimacho suo. Fortasse res ita expediri potest. Studet Callimachus summæ simplicitati, quam postulat hymnorum ratio ; Ovidius contra id agit, ut omnia ingenii sui luminibus exornet. Habet igitur uterque suas in suo genere virtutes ; plures tamen et majores, ut equidem arbitror, Ovidius.

739. *Numina Divum, Divos. Honores* dignius, quam, sacrificia, quæ adolentur in honorem Deorum ; Virgilius, *Æneid.* i. 49. *aris imponat honorem* ; Noster, x. 681. *turis honorem*. Pro honores plerique vetustiores, *odores*. Codex Regius B. *odorem*. At idem Virgilius, *Æneid.* iii. 547 : *Juroni Argivæ jussos adolemus honores*.

741. *Cereale nemus.* Juxta Dotium, urbem Thessaliæ, prisci incolæ Cereri consacraverant *nemus*, quod copiosius describitur a Callimacho, vers. 27—30 : quam descriptionem a Nostro omissam esse propterea, quod jam alio loco ea exornatione usus sit, Ernesti monet. *Violare et temerare* impietatem declarant Erisichthonis, qua cædebat arbores sacras, quod summum nefas. De verbo *temerare* ad ii. 592. *Templum Cereris* dirutum esse ab Erisichthone, tradit Hyginus, P. A. ii. 14. ex falsa haud dubie interpretatione vocis *τέμενος*, quod et templum et lu-

Dicitur, et lucos ferro temerâsse vetustos.
 Stabat in his ingens annoso robore quercus,
 Una nemus: vittæ mediam, memoresque tabellæ,
 Sertaque cingebant, voti argumenta potentis. 745
 Sæpe sub hac Dryades festas duxere choreas;
 Sæpe etiam, manibus nexis ex ordine, trunci
 Circuire modum: mensuraque roboris ulnas
 Quinque ter implebat; nec non et cætera tanto
 Silva sub hac, silva quanto jacet herba sub omni.
 Non tamen idcirco ferrum Triopeiis illa 751

cum Diis consecratum notat; vide Perizonium ad Æliani Var. Histor. VI. i. p. 439.

743. *Quercus* magis placet Scaligero et Annæ Fabri, quam Callimachi αἴγαιος, id est populus nigra, quia hæc sterilis, nec quidquam ad Cererem. Ernesti contra monet, quercum, si quis hoc urgere velit, non decere Cererem, quæ dedocuerit homines vesci glandibus, et sterilitate per iram immissa cogat famem solari quercu. Ad dit, αἴγαιον vocabulum antiquiore sensu accipiendum pro arbore quacunque silvestri, præsertim grandiore. Nil refert, qualis arbor fuerit; et in magno luco varii generis arbores stetit credibile est. Eam arborem Callimachus breviter sic describit: μέγα δένδρον, αἰθέρι κῆρον, id est, cælum tangens, quod bene altitudinem declarat. Sed Ovidius non minus eleganter amplitudinem exprimit: *Una nemus*, tanta erat, ut nemus videri et dici possit. Sic etiam Heroid. xv. 159; Plinius, Hist. Nat. xvi. 44: *Vicina luco est ilex et ipsa nobilis XXXIV pedum ambitu caudicis—silvamque sola facit.* Etiam Martialis, ix. 61. *nemus* vocat unam platanum. *Annoso robore* plenius, quam annosa. *Vittæ mediam.* Arbores tæniis, vittis, etc. ornatae religiose colebantur a præ-

tereuntibus; quem cultum ridet scriptores veteres Christiani, Arnob. i. p. 22; Prudent. in Sym. ii. 1009. ubi *arbor vittata.* Confer supra ver. 722 sqq. *Tabellæ* votivæ dicuntur *memores*, quia inscriptio earum beneficia a Cerere impetrata celebrabat. *Argumenta*, signa ejus, qui voti *potens*, compos, factus erat. Alii *votum potens*, quum fit, quod optamus. *Voti argumenta, ἀναθήματα*, donaria ab iis suspensa, qui Cereris ope votorum compotes fuerunt; sic supra vers. 56 et 80. De platano a Xerxe torquibus et armillis ornata, Ælianus, Variar. Hist. ii. 14. *Pro potentis* Heinsius mallet *potentum.*

746. *Sæpe sub hac Dryades*, etc.] Callimachus, versu 39: Τῶ δ' ἐπι ταῖ νύμφαι ποτὶ τῶνδ' ἰον ἐψιόωντο, sub quo nymphæ ad meridiem ludebant. De *festis choreis* nympharum vide ad versum 581. *Modus*, amplitudo. Cornelius Nepos, xi. 1. *hastæ modum*, longitudinem, *duplicavit, gladios, longiores fecit.* Hoc loco *modus* trunci, ipse truncus. *Mensuram* non ipse definit poeta, sed a Nymphis inventam esse ait.

750. *Jacet* inseruit altitudini istius quercus declarandæ; exprimit enim aliquid valde remoti, ii. 179. *Tanto*—quanto, scilicet spatio.

751. *Triopeiis*; MSS. omnes (ut

Abstinuit; famulosque jubet succidere sacrum
 Robur: et ut jussos cunctari vidit, ab uno
 Edidit hæc rapta sceleratus verba securi:
 “ Non dilecta Deæ solum, sed et ipsa licebit 755
 Sit Dea, jam tanget frondente cacumine terram.”
 Dixit; et, obliquos dum telum librat in ictus,
 Contremuit, gemitumque dedit Deoia quercus:
 Et pariter frondes, pariter pallescere glandes
 Cœpere; ac longi pallorem ducere rami. 760
 Cujus ut in trunco fecit manus impia vulnus,
 Haud aliter fluxit, discussa cortice, sanguis,
 Quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus
 Concidit, abrupte cruor e cervice profusus. 764
 Obstupuere omnes; aliquisque ex omnibus audet
 Detertere nefas, sævamque inhibere bipennem.
 Aspicit hunc; “ Mentisque piæ cape præmia,” dixit
 Thessalus; inque virum convertit ab arbore ferrum,

et Regii nostri) habent *Dryopeius*; Dryopes gens Thessaliæ. *Triopeius*, filius Triopæ; Callimachus, *Τρίπρω γόνος*. *Famulos*, quorum numerum, formam et arma recenset Callim. ver. 34. *Sed et ipsa*, etc. Eadem impietas ver. 394.

757. *Librat.*] Vid. ad ii. 311: *librare in obliq. ictus* alibi uno verbo obliquare ensem. *Gemitumque*, etc. Breviter Callimachus, *Ἄπράτα πλαγείσα, κακὸν μέλος ἵαχεν ἄλλαις*. Vide insuper ad vi. 114. Quum tot puellæ in arbores mutatæ traderentur, Hamadryadesque arbores incolere crederentur, fieri haud poterat, quin ex opinione Veterum aliquid tale accideret interdum, quale hic narratur. Confer Apollonium, ii. 476 sqq. Simile aliquid habet et Virgilius, *Æneid.* iii. 28 sqq. Posteriore loco *atro liquuntur sanguine gutta, Et terram tabo maculant.*

765. *Omnibus* mihi videtur de industria repetitum, neque adeo sollicitandum. *Omnes* quidem obstupuere, sed ex *omnibus* non nisi unus ausus est, etc. *Detertere nefas*, detertere Erisichthonem a facinore atque ita impedire nefas. Similis breviloquentia, vii. 423. *Aspicit ὑποβλέπει*, limis et torvis oculis aspicit.

768. *Thessalus*; Erisichthon. *Repetita corde*; vide ad iv. 733. *Editus e medio sonus est*; apud Callimachum, versu 41. Ceres ipsa statim sentit arborem suam cædi. Assumpta igitur sacerdotis specie, Erisichthonem morata satis oratione a facinore deterret. Ille vero minatur, se sacerdoti securim in corpus libraturum. Hinc Dea augustissima et immensa statura se ei exhibet, quo facto in fugam se dant famuli.

Detruncatque caput; repetitaque robora cædit;
 Editus e medio sonus est quum robore talis: 770
 “Nympha sub hoc ego sum Cereri gratissima ligno,
 Quæ tibi factorum pœnas instare tuorum
 Vaticinor moriens, nostri solatia leti.”
 Persequitur scelus ille suum; labefactaque tandem
 Ictibus innumeris, adductaque funibus arbor 775
 Corruit, et multam prostravit pondere silvam.
 Attonitæ Dryades dâmmo nemorisque, suoque,
 Omnes germanæ, Cererem cum vestibus atris
 Mœrentes adeunt; pœnamque Erisichthonis orant.
 Annuit his; capitisque sui pulcherrima motu 780
 Concussit gravidis oneratos messibus agros;
 Moliturque genus pœnæ miserabile, si non
 Ille suis esset nulli miserabilis actis,
 Pestifera lacerare Fame: quæ quatenus ipsi 784
 Non adeunda Deæ, neque enim Cereremque, Fa-
 Fata coire sinunt, montani numinis unam [memque
 Talibus agrestem compellat Oreada dictis:

“Est locus extremis Scythiæ glacialis in oris,

771. *Nympha sub hoc ego, etc.*] Servius ad *Æclogam X.* Virgilii, *Nymphae*, inquit, *Hamadryades* sunt, quæ cum arboribus nascuntur et pereunt, ἀπὸ τοῦ ἕμα, καὶ τῆς ἑρπύος; qualis fuit illa quam Erisichthon occidit; qui quum arborem incideret, et vox inde erupit, et sanguis, sicut docet Ovidius, et Scaliger, *Poetices*, lib. v. cap. 8. *Nudis Callimachi rebus* Ovidius addit ornamenta; veluti quum orationem attribuit *Nymphæ*.

780. *Annuit his*; nutu concutit agros, ut *Jupiter cælum*, i. 179. et *Neptunus undas*, supra ver. 603 sqq. *Gravidi* proprie agrî, sed poetis etiam messes et aristæ: *miserabile*, misericordiam excitans, sed mox *miserabilis*,

commiseratione dignus. *Lacerare*, graviter vexare. *Fata non sinunt ea*, quæ per rerum naturam fieri nequeunt, v. c. ut alimentorum copia et fames una sint. *Numinis* collective, numinum. *Oreada*; *Nympham montanam*; *Oreades* namque montium sunt nymphæ, ἀπὸ τοῦ ὄρους, hoc est, a monte cognominatæ.

788. *Est locus extremis, etc.*] Quum locum horrendum designare vellent poetæ veteres, *Scythiam* fere nominabant, de cujus frigidibus vide ad ii. 224. Egregie autem patriam *Famis* describit. Confer ex *Pont.* I. iii. 49 sqq.; III. i. 11 sqq. *Tristitia soli* est in ipsa sterilitate. *Iners*, ab effectu, alibi *ignavum* aut *pigrum frigus*. Ha-

Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus;
 Frigus iners illic habitant, Pallorque, Tremorque,
 Et jejuna Fames: ea se in præcordia condant 791
 Sacrilegi scelerata jube: nec copia rerum
 Vincat eam; superetque meas certamine vires.
 Neve viæ spatium te terreat, accipe currus;
 Accipe, quos frenis alte moderere, dracones." 795
 Et dedit: illa dato subvecta per aera curru
 Devenit in Scythiam; rigidique cacumine montis,
 Caucason appellant, serpentum colla levavit;
 Quæsitamque Famem lapidoso vidit in agro
 Unguibus, et raras vellentem dentibus herbas. 800

bitant non mutandum; etenim sæpe Noster, ut monet Burmannus, præmittit verbum plurale sequentibus nominibus singularis numeri.

793. *Meas vires*, abundantiam frugum, quas ego largior. *Certamen* illud infra describitur. De *Cereri draconibus* et *curru* vide ad v. 642. Pro *alte* Gebhard. II. Crep. 17 ex MSS. legit *alites*, quam vocem in duas syllabas contrahit. Nil mutandum; versu 813. *versis sublimis habenis*; ita et v. 648; vii. 222. Regii nostri *alte*.

798. *Caucasus* frigoris et horridæ solitudinis imago apud poetas.

799. *Quæsitamque Famem*, etc.] Sequitur insigne rursus exemplum phantasæ Ovidianæ in hac Famis prosopopœia, ejus fœdam et odiosissimam imaginem ita ante oculos ponit, ut lectori item ferme accidat, quod Nymphæ ver. 812. *Visa tamen sensisse Famem*. Si quis pictor aut statuarius hanc imaginem exprimeret, nemo ejus aspectum sustineret. Recte Ernesti de hac prosopopœia et de imagine Erisichthonis jam somniantis cibum: "Quæ nisi admirer, nihil viderim." Omnibus istis bonis caret Callim. qui unum illud monet, Cererem ei inje-

cisse ardentissimam et improbam famem. Cum hoc loco confer. Quintil. Decl. xii. p. m. 210; Sil. ii. 461; Claudianus, xv. 21 sqq.

800. *Raras* Heinsius ex MS. Bononiensi dederat; Burmannus tamen revocavit *raris*, tum quia reliquis omnibus, ut crini, labris, faucibus, etc. epitheta, quæ deformitatem designant, addita sunt, tum quia omnes (et nostri etiam Regii,) præter unum, Codices ea exhibent. Ego vero Heinsium secutus sum. Nondum enim poeta Famem describit, sed ejus agrum *raras* herbas habentem. Et quo jure Fami *raros dentes* dedisset? Dentes enim illa non excutit. *Cava lumina*, quia Fames exedit pulvillos carnis, qui cingunt oculos, eosque tollunt. Quintil. *Cavum macie caput, conditi penitus oculi, destituta genæ*. Claudianus, *oculi jacentes interius*. Labra etiam absumpta fingere potuisset. Quintil. *nudos labris trementibus dentes*. Mox revocavi *scabri dentes*, quod Ciofanus et Heinsius præ altero *scabræ fauces* spreverant. Ovidius non nisi externam Famis formam describit, *faucium* autem *rubigo* non æque ac Quintil. *inanes faucium si-*

Hirtus erat crinis; cava lumina; pallor in ore;
 Labra incana situ; scabri rubigine dentes;
 Dura cutis, per quam spectari viscera possent;
 Ossa sub incurvis extabant arida lumbis;
 Ventris erat pro ventre locus: pendere putares 805
 Pectus, et a spinæ tantummodo crate teneri.
 Auxerat articulos macies, genuumque rigebat
 Orbis, et immodico prodibant tubere tali.
 Hanc procul ut vidit, neque enim est accedere juxta
 Ausa, refert mandata Deæ; paulumque morata,
 Quanquam aberat longe, quanquam modo venerat
 illuc, 811

Visa tamen sensisse Famem; retroque dracones
 Egit in Hæmoniam, versis sublimis habenis.
 Dicta Fames Cereris, quamvis contraria semper
 Illius est operi, peragit; perque aera vento 815

nus, cerni poterat. Neque *dentes* antea descripti, sed obiter tantum memorati erant. *Dura cutis*; unus Mediceus *dira*. *Dura*, densata succis exsiccat. Confer, vii. 599. Quintil. vero *laxam cutem* habet; *luridam* Silius. *Ossa*, etc. Pro his Quintil. *tergum ossibus inæquale*.

805. *Ventris*, etc.] Sic, xiii. 564. *loca luminis*. ii. Fast. 280. *Hic ubi nunc urbs est, tum locus urbis erat*. *Pendere*, non inniti ventri. *Auxerat*, etc. Lenzius, longiora reddiderat membra. *Malim, fecerat*, ut plures articuli, qui proprie dicuntur, in conspectum prodirent. *Rigebat*; Regii nostri *tumebat*; non male, nam *γυννοπαχής*, de quo infra, significat, tumida genua habens. *Immodico*, etc. At eorum, qui fame laborant, pedes tumescunt, quum alia membra marcescant. Inde Hesiodus, Scut. 264. de homine inedia confecto, *γυννοπα-*

χής. Vide Grævium, Lectt. Hesiod. 19. *Tubere tali*; Heinsio e Florent. et uno Bonon. placet *tubera talo*; non item Burmanno, quia *tali*, qui in pinguibus latent, in Fame velut *tuber* prodierint.

809. *Hanc procul ut vidit*, etc.] Similis aversatio Minervæ, conspecta Invidia, ii. 766. *Quanquam* non sine vi repetitur, ut festinatio et aversatio Nymphæ describatur.

815. *Vento*.] Adeo levis erat præ macie fames, ut *vento* ferri posset. BURM. Et opus erat tali vehiculo, quia Fames tarde incedit et corpus trahit. *Solutum*. Vide ad vii. 185. Quum tot Dii *alati* fingerentur, etiam Fami *alas* dare Ovidius potuit. Sic *Furia alata* Æneid. vii. 408. Vulgo tamen h. l. *ulnis*. *Se inspirat*, Fames persona edendi rabiem inspirat. Simile quid, xi. 621. *in vacuis venis*. Silius, *erurit siccitas sanguine venas*.

Ad jussam delata domum est; et protinus intrat
 Sacrilegi thalamos; altoque sopore solutum,
 Noctis erat tempus, geminis amplectitur alis;
 Seque viro inspirat, faucesque et pectus et ora
 Afflat, et in vacuis spargit jejunia venis; 820
 Functaque mandato fœcundum deserit orbem;
 Inque domos inopes, assueta revertitur antra.
 Lenis adhuc somnus placidis Erisichthona pennis
 Mulcebat: petit ille dapes sub imagine somni;
 Oraque vana movet, dentemque in dente fatigat;
 Exercetque cibo delusum guttur inani; 826
 Proque epulis tenues nequicquam devorat auras.
 Ut vero est expulsa quies, furit ardor edendi;
 Perque avidas fauces, immensaque viscera regnat.
 Nec mora: quod pŏntus, quod terra, quod educat
 Poscit; et appositis queritur jejunia mensis; [aer,

823. *Lenis adhuc, etc.*] Sequitur imago somniantis cibum, quam admirerur non minus, quam superiora. Somnus est Deus *alatus*. Sic apparet in monumentis, v. c. apud Gruter. Thes. ccciv. 9. Conf. Cuperi Apotheos. Hom. p. 178. Propert. I. iii. 45: *Dum me jucundis lapsam sopor impulit alis. Mulcere*, ut *μαλάσσειν* et *μαλακίζειν*, eleganter de somno. Vide Valken. ad Euripidis Hippolytum, ver. 303. *Sub imagine somni*, somnians; ix. 473—79. Jam in descriptione frustra mandentis singula verba bene delecta. *Vana* pro adverbio, frustra. *Fatigare* eleganter de rebus, quibus quis abutitur. *Exercere*, usque occupatum tenere et sic labores creare. *Inania*, quæ per quietem objiciuntur. Apud Silium, i. 69. Hannibal somnians *inania bella gerit*. 828. *Ardor edendi.*] Callimachus,

ver. 67. *λῆμος αἴθρων*, ardens fames. Eidem *βοῦπεινα* et *βοῦβρωστις* dicitur, de quibus vide Spanhem. ad ver. 103. Bene *immensa*, quia expleri et satiari haud poterant, quasi immensa essent. Erant immensa vorago, aut immensum mare. Mox *alti voragine ventris*. Ib. 387. *vasta Polyphemi alvus*. Boeth. iv. Metr. 9. *immanis Polyphemi alvus*. Burmannus tamen probat conject. Heinsii, *incensaque*; hoc enim *ardori edendi*, præcedenti *avidas* et *mox flammæ gulæ* respondere. *Fauces avidæ* bene memorantur, quia voraces serviunt fauci. In describenda autem hac voracitate Callimachus expressisse videtur, quod etiam Scaliger fatetur.

830. *Educat*, alit. Horatius, I. Ep. xv. *Tractus uter plures lepores, uter educet apros. Inque epulis, etc.* sententia ingeniosa, quales plures sequun-

Inque epulis epulas quærit : quodque urbibus esse,
 Quodque satis populo poterat, non sufficit uni ;
 Plusque cupit, quo plura suam demittit in alvum.
 Utque fretum recipit de tota flumina terra, 835
 Nec satiatur aquis, peregrinosque ebibit amnes ;
 Utque rapax ignis non unquam alimenta recusat,
 Innumerasque trabes cremat ; et, quo copia major
 Est data, plura petit ; turbaque voracior ipsa est :
 Sic epulas omnes Erisichthonis ora profani 840
 Accipiunt, poscuntque simul : cibus omnis in illo
 Causa cibi est ; semperque locus fit inanis edendo :
 Jamque fame patrias altique voragine ventris,
 Attenuârat opes ; sed inattenuata manebas 844
 Tum quoque, dira fames ; implacatæque vigebat

tur ver. 841 sqq. *Quærere*, desiderare. II. Amorr. ii. 43. de Tantalò, *Quærit aquas in aquis*. *Quodque urbibus*, etc. prodigialiter rem auxit.

834. *Plusque cupit* ; prior Gronovii, *Plusque sitit*, quod Heinsius venustum judicat, nempe quia *sitire* omnino, cupidum esse. Idem cum Græviano aliisque nonnullis *capit* etiam posse legi putat. Regii nostri *cupit*. Callim. ver. 69. *σχέτλιος ὅσσα πάσαιρο, τόσων ἔχεν ἡμερος αὐτίς*. *Demittere* interdum librarii pro longe efficaciore *demergere* reposuerunt. xv. 105. in Ibide ver. 387 : Phædr. iv. fab. v. 9. *avidis dentibus Capacis alvi mersit tartareo specu*.

835. *Utque fretum*, etc.] Callimach. 90. τὰ δ' ἐς βυθὸν οἶα θαλάσσης Ἀλεμάτως ἀχάριστα κατέρρεεν εἶδατα πάντα. Paulo ante, *πανάμερος εἰλαπιναςάς ἠσθιε μυρία πάντα κακά δ' ἐξάλλετο γαστήρ Αἰεὶ μᾶλλον ἔδοντι*. *Recipit*, quia omnes aquas habent ex mari ; quanquam *recipere* etiam pro *accipere*, quod iv. 440. in eadem similitudine legitur. *Utque ra-*

pax—*ipsa est* ; hæc redundantia verborum urgentur. *Trabes* malui, quam *faces*, quia igni tam rapaci accommodatius. Recte judicavit cl. Gierig, etiamsi nostri Regii habent *faces*.

841. *Accipiunt, poscuntque*, etc. quod versu 834. simpliciter dixerat, *Plusque cupit*, etc. id nunc pluribus oxymoris exaggerat. Apud Callim. 114. absorbet *βαθὸν οἶκον, lautam rem familiarem*. Deinde commemorantur pecora, quæ ex stabulis voraverit, muli, equi, boves, feles etiam. *Alti ventris* ; Suetonius, Vitell. 13. *profunda gula*. *Voraginem* patrimonii Cic. Sext. 52. hominem nepotem dixit. Similia apud Horatium, I. Ep. xv. extr. de edaci parasito leguntur. *Inattenuata*, non fracta, non satiata. Usus est hoc vocabulo quia dixerat, *Attenuârat opes*. *Implacata*, insatiabilis. Horatius, Sat. II. viii. 5. *Placaverit ventrem iratum esca* ; Staius, Ach. II : *Ut placata fames epulis bis terque repostis* ; Theb. x. *Rabies placata cruore*. Infra, xv. 94.

Flamma gulæ: tandem, demisso in viscera censu,
 Filia restabat, non illo digna parente: [cusat;
 Hanc quoque vendit inops; dominum generosa re-
 Et vicina suas tendens super æquora palmas,
 “Eripe me domino, qui raptæ præmia nobis 850
 Virginitatis habes,” ait: hæc Neptunus habebat;
 Qui prece non spreta, quamvis modo visa sequenti
 Esset hero, formamque novat, vultumque virilem
 Induit, et cultus piscem capientibus aptos. 854
 Hanc dominus spectans; “O qui pendentia parvo
 Æra cibo celas, moderator arundinis,” inquit,
 “Sic mare compositum, sic sit tibi piscis in unda
 Credulus, et nullos, nisi fixus, sentiat hamos:
 Quæ modo cum vili turbatis veste capillis 859
 Litore in hoc steterat, nam stantem in litore vidi,
 Dic, ubi sit; neque enim vestigia longius extant.”
 Illa Dei munus bene cedere sentit; et a se

846. *Censu*, opibus. Devoratis bonis apud Callimachum mendicans sedet in triviis. Noster autem redit ad Erisichthonis filiam, cujus causa omnem hanc narrationem instituerat, versu 738. Transformis fuisse forte fingebatur, quia omnia tantaverat, ut patrem aleret.

848. *Hanc.*] Is. Tzetzes ad illa Lycophronis τῆς παντομόρφου βασσάρως λαμπουρίδος Τοκῆος, ἢ τ' ἀλφαῖσι ταῖς καθ' ἡμέραν Βούπειναν ἀλθαίνεσκεν ἀκμαίαν πατρός: vocat hanc Μῆστραν, et φαρμακίδα fuisse ait, quam in varias animalium formas mutatam pater vendidit, quæ paulo post recepta sua forma ad patrem reversa est. Antoninus Liberalis Ὑπερμήστραν nominat, et quæ pro muliere vendita, mox in virum mutata, patri suo hinc alimenta suppeditarit.

851. *Neptunus.*] Ejus atavus apud Callimachum, versu 97; sed hic alia

causa eum mulieri jungit. Exponit poeta id quod puella tacuerat, a Neptuno fuisse raptam. *Formamque novat*; Burmannus cum quibusdam mallet *formamque novam*, sine causa. *Cultus* etiam ad instrumenta piscatoria referendus. Ornate piscatorem describit.

856. *Æra*, hamus. Etiam, vi. Fast. 240. *Quique tegunt parvis æra recurva cibis.* Sic adhibetur, quum obtestando aliquid ab altero petimus, eique vicissim aliquid apprecamur. Hoc loco votum piscatori gratissimum. *Composita*, quæcunque placida, ut homo a feritate ad mansuetudinem revocatus, civitas pace fruens, mare ventis non agitatum. *Credulitas* piscium etiam, xiii. 934.

862. *A sese quarì* dictum, ut ii. 704, *Me mihi prodis? Resecuta* vide ad vi. 36. *Studio*, piscationi, *operatus*, operam dans. Supra, vii. 751, *studiis*

Se quæri gaudens, his est resecuta rogantem :
 “ Quisquis es, ignoscas ; in nullam lumina partem
 Gurgite ab hoc flexi ; studioque operatus inhæsi :
 Quoque minus dubites, sic has Deus æquoris artes
 Adjuvet, ut nemo jamdudum litore in isto, 867
 Me tamen excepto, nec femina constitit ulla.”

Credidit, et verso dominus pede pressit arenam ;
 Elususque abiit : illi sua reddita forma est. 870
 Ast ubi habere suam transformia corpora sentit,
 Sæpe pater dominis Triopeïda vendit : at illa [bat ;
 Nunc equa, nunc ales, modo bos, modo cervus abi-
 Præbebatque avido non justa alimenta parenti.
 Vis tamen illa mali postquam consumpserat omnem
 Materiam, dederatque gravi nova pabula morbo,
 Ipse suos artus lacero divellere morsu 877
 Cœpit, et infelix minuendo corpus alebat.

Quid moror externis ? etiam mihi sæpe novandi
 Corporis, o juvenes, numero finita potestas. 880

operata Dianæ. Virgilius, *Æn.* iii. 236. *Connubiis operata juvenus.* *Inhæsi* attentionem declarat. *Artes* idem quam studium. Posterior pars responsionis non satis convenit priori, qua negat se ullam in partem oculos flexisse.

871. *Transformia*, quæ transire possunt in alias formas. *Fast.* i. 373. *Transformis Proteus.* Palæphatus, cap. 24. putat, amantes ventitasse ad formosulam Metran, tauros, equos, oves offerentes, quibus Erisichthon pater dîtesceret. Hinc fluxisse fabulam. Erisichthon, ubi bona sua omnia luxu dilapidasset, demum et filiam prostituit : illius vero ætatis homines, ante cusas pecunias, pecora aliasque merces invicem permutabant. Illa itaque, ab hoc accepto ove, bove ab alio, alia ab aliis mercede, et suæ et

paternæ subvenit inediæ : atque hinc natam fabulam dicunt quidam, quod est verisimillimum.

876. *Materiam*, opes, rem familiarem. In sequentibus hæsero interpretes. Schirachius *dare nova pabula morbo* explicat, augere morbum. Sed vir doctus non curabat totam sententiam, quum hæc scriberet. *Vis mali*, id est, morbus ille gravis, augebat morbum. Vere haud dubie Burmannus conjicit *deerantque gravi nova pabula morbo lacero*, lacerante. *Lacerari morsu*, id est, morderi, dixit Phædrus, II. iii. 1.

880. *O juvenes.* Theseum et Lelega alloquitur Achelous. *Numero finita*, quia in taurum tantum et anguem mutari poterat, quum Proteo in omnia transire liceret. *Flector*, mutor, sed accommodate ad naturam anguium.

Nam modo, quod nunc sum, videor; modo flector in
Armenti modo dux vires in cornua sumo; [anguem;
Cornua, dum potui; nunc pars caret altera telo
Frontis, ut ipse vides: gemitus sunt verba secuti.

ii. 138. *Vires in cornua sumo, cornibus valeo.*

883. *Cornua, dum potui.] Virgilius, Æneid. xi. 823. Hactenus, Acca soror, potui; nunc vulnus acerbum Conficit;*

ubi Servius: "absolute, vel pugnare vel vivere; necessaria enim eclipsis in defectione, qua ex arte non semel posita est;" ubi *necessaria enim ellipsis* scribendum.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON

LIBER NONUS.

N. B. Argumentum hujus libri noni Metamorphoseon, relatum invenies in serie CANTERI, tom. iii. pag. 56.

FAB. I.

QUÆ gemitus, truncæque Deo Neptunius heros
Causa rogat frontis; quum sic Calydonius amnis

1—100. *Acheloi* fabula ducta est e Sophoclis Trach. init. Confer. Diodorus Sic. iv. 34 sqq.; Strabo, lib. x. pag. 458; Apollodorus, II. vii. 5; Schol. Homeri ad II. Φ. 194; Hygini fabula 31. Monumentum cedrinum et inauratum referens Herculis cum Acheloo pugnam, spectabatur apud Megarenses, in quo Mars Acheloo, Herculi Minerva aderat, astantibus etiam Jove et Dejanira; Pausanias, Eliac. ii. p. 500. Cernebatur etiam in solio Amyclæi. Idem, p. 256. Mole extracta Herculem coercuisse hunc fluvium, rapiditate sua multum damni inferentem accolis, jam olim suspicabantur; vid. Strabo, d. I. Ea latius persequitur Heynius in *Antiq. Aufsaetzen*, tom. i. p. 57. ubi monet, hac fabula vel maxime illustrari imagines et sermonem poetarum antiquissimorum, eandemque facillime posse explicari. Qui non recens a libri superioris lectione nexum querit, respiciat ad viii. 548 sqq. et 884 ad finem. *Neptunius heros*, Theseus, cujus cum

matre *Æthra Neptunus* et *Ægeus* una nocte concubuisse credebantur; Meursius, in Thes. 1. *Gementem*, aut *mærentem*, *tristem*, *pubibundum* inducere Acheloum solent poetæ, quod exemplis docet Brouckhusius, ad Propertium, II. xxv. 34. *Trunca frons*, cujus alterum cornu truncatum et revulsum, ver. 86; Boethius, de Consolatione Philos. iv. *Fronte turpatus Achelous*; Silius Ital. iii. 42, *frontem minor truncam amnis Acarnan*; sed hoc loco *Calydonius*, quia Achelous inter *Ætolos*, quorum urbs *Calydon*, et *Acarnanes* in mare defluit. Soleane autem Veteribus, fluvii vel propter mugitum aquarum (*Scamander μεμκώς ἤντε ταῦρος* apud Homerum, II. Φ. 237.) vel propter curvaturas eorum, quæ cornuum figuram referunt, taurina aut capita, aut cornua tribuere; Strabo, dicto loco. *Acheloi* nostri caput cornutum extat in monumentis; vid. Spanhemius, de usu et præstantia Numismatum, diss. vii. p. 490: confer. Jani ad Horatium,

VOL. IV.

K

Cœpit, inornatos redimitus arundine crines :
 Triste petis munus : quis enim sua prælia victus
 Commemorare velit ? referam tamen ordine : nec
 tam 5
 Turpe fuit vinci, quam contendisse decorum est ;
 Magnaque dat nobis tantus solatia victor.
 Nomine si qua suo tandem pervenit ad aures
 Dejanira tuas ; quondam pulcherrima virgo,
 Multorumque fuit spes invidiosa procorum. 10
 Cum quibus ut soceri domus est intrata petiti ;
 “ Accipe me generum,” dixi, “ Parthaone nate.”

IV. Od. xiv. 25. *Inornatos* ; tertius Mediceus inepte *inauratos*. Horridi et inculti pingebantur Fluvii. Vide v. c. Rheni descriptionem apud Claudianum Cons. Olyb. 210 sqq. *Arundo* insignis Fluviorum, quo coronari solebant. Virgilius, *Æneid.* viii. 33 : *eum tenuis glauco velabat amictu Carbasus, et crines umbrosa tegebat arundo*. Confer etiam locum Vellei. Paterc. ii. 83.

4. *Triste petis munus* : etc.] Talia præfari solent, rem ingratam narrare jussi. *Prælia* dignius quam collectatio, certamen. *Referre ordine* formula solennis, totam rei seriem narrare, non summatim. v. 335. *Nec tam Turpe*, etc. Vere e sensu Græcorum : vide in xiii. 19. Mors etiam a viro forti et a bestia majore illata minus acerba habebatur ; v. 191 ; *Ælianus*, Variar. Histor. xiv. 4 ; quem sensum leoni etiam tribuit Phædrus, i. fab. 21. *Decorum*, gloriosum ; Cicero, Brut. i. de Hortensio : *cum quo certare ergo gloriosius, quam omnino adversarium non habere*. Victus tamen Achelous erat, quum Hercules nondum Deus esset, adeoque turpe duxerat ei cedere ; ver. 16. *Tantus victor, quantus Hercules* fuit. Vide quæ fuerit interpretatio ver. 191. lib. v : *Magna feres*

tacitas solatia mortis ad umbras, A tanto cecidisse viro.

8. *Tandem Regius* interpretatur, aliquando ; Burmann. hoc non concoquit, sed corruptum voc. putat, quod et Heinsio visum sit, qui margini ascripserit : forte, *forsan*. Ipse malit, *fando*, ut xv. 497 ; Virgil. *Æneid.* ii. 81. Mihi tamen hoc parum placet propter ingratum sonum, *suo fando*. Usitatus est, *si forte*, ut vii. 694. et sæpe. *Dejanira nomine suo* pro vulgari, nomen Dejaniræ. Quum addit *qua*, indicat, non satis celebrem fuisse mulierem : quod tamen melius forte omisset. *Multorumque*, etc. Idem versus legitur iv. 794 (ubi vide quæ Cl. Gierig dixerit, et quæ exempla ex Propertio attulerit.)

11. *Petere*, ut *αἰτεῖν*, proprie de procis puellam ambientibus ; vid. Cerda ad Virgilium, *Æn.* vii. 54.

12. *Accipe me generum*.] Missis more antiquissimo ambagibus, rem ipsam proponit : *accipere*, ut *λαμβάνειν*, proprie de adoptione ; vid. Corte ad Sallustium Jug. 10, (et quæ collega noster doctis. J. L. BURNOUF ad eundem locum dixerit, nost. edit. p. 158.) Hinc etiam bene, *accipere generum*, ut alibi, *accipere amicum, in amicitiam*,

Dixit et Alcides : alii cessere duobus.

Ille Jovem socerum dare se, famamque laborum,
Et superata suæ referebat jussa novercæ. 15

Contra ego: turpe Deum mortali cedere duxi;
Nondum erat ille Deus; “ Regem me cernis aqua-
Cursibus obliquis intra tua regna fluentum. [rum
Nec gener externis hospes tibi missus ab oris,
Sed popularis ero, et rerum pars una tuarum. 20
Tantum ne noceat, quod me nec regia Juno

in matrimonium: supra, ii. 526, *sumere socerum*, et Heroid. vi. 80. *sumere nurum*. Parthaone natus, Cæneus, de quo libro superiori. Hujus filiam Dejaniram faciunt et alii, paucis dissentientibus, qui ei Dexamenum patrem dant, vel Bacchum. Eam, auctore Diod. Hercules duxit, Meleagro extincto. Meleagri umbra impulsus, quum esset apud inferos, duxisse eam traditur a Schol. Homeri, Il. Φ: secundum Homerum, Il. Ξ. 115. Porthei filius fuit Cæneus. Alcides, Alcei nepos, dictus creditur, dum in terris versabatur, Hercules autem in cælum receptus; Cerda ad Virgil. viii. 203. Alii, cæteri. Auctore Lactantio, in Argumento, pater promiserat, se filiam daturum ei, qui lucta vicisset: hinc cæteri proci, metu perculsi, cesserunt Herculi et Acheloo.

14. *Ille Jovem socerum*, etc.] Nobilem se genere, clarum rebus gestis jactat, ut Perseus Andromedam ambiens, iv. 357. *Dat*, tanquam munus, ea, in quorum societatem ventura erat conjux futura. Mirari licet, placuisse Heinsio et Burmanno, quod in Græviano MSS. legitur, *summamque laborum*; etenim *summa laborum* vel universos labores significat, vel maximum laborem. Sed Dejanira profecto et hunc et illos recusasset. *Novercæ*, Junonis, qua postulante, Eurystheus Herculem ad labores istos adegerat;

Seneca, Herc. Fur. 34. 41. *Novercales stimulos* vocat Claudianus, R. P. ii. præf. 29. *Superare*, exequi. *Ea jussa Hercules ipse* ver. 69 sqq. 182 sqq. recenset.

16. *Turpe Deum*, etc.] Attemperata est hæc Acheloi oratio cupiditati proci, puellam ambientis; suas virtutes commendat, rivalis autem laudes invidiose minuit. *Nondum erat ille Deus*; ἀποθῆωσιν ejus habes infra, 240. *Me cernis regem* pro simplici, sum rex, quia coram hæc dicebat. *Cursibus obliquis tantum ornatus* causa additum.

19. *Nec gener hospes*, etc.] Cum hospite sive advena matrimonium inire summum dedecus apud Græcos. Etiam in tibi missus aliquid invidiæ est; et oris contemptum additum, quasi nesciret, unde esset Hercules. *Popularis*, δημότης, qui est ejusdem populi. *Rerum tuarum*, regni tui, ut vii. 509: sed Gronovius, Observat. iv. p. 706. *res* hoc loco interpretatur subditos: sic sane, vii. 522. *pars*: Heroid. iii. 46. *patriæ pars ego magna meæ*; infra, xi. 216. *pars militiæ*. *Una*; Lovaniensis, *pars privata*, id est propria, quod Burmannus non credit ab indocto librario profectum; ita illum dicere, se totum esse in ejus regno et ditone. Verum Ovidius non amat obsoleta.

21. *Tantum ne noceat*, etc.] Satis

Odit, et omnis abest jussorum pœna laborum.
 Nam quod te jactas Alcmena matre creatum ;
 Juppiter aut falsus pater est, aut crimine verus :
 Matris adulterio patrem petis : elige fictum 25
 Esse Jovem malis, an te per dedecus ortum.”
 Talia dicentem jamdudum lumine torvo
 Spectat ; et accensæ non fortiter imperat iræ,
 Verbaque tot reddit : “ Melior mihi dextera lingua :
 Dummodo pugnando superem, tu vince loquendo.”
 Congrediturque ferox : pudit modo magna locu-
 Cedere : rejeci viridem de corpore vestem, [tum

acerbe respondet et ad rerum gestarum gloriam et ad generis nobilitatem. De nec—et vide ad ii. 42. *Pœna laborum*, labores pœnæ loco impositi, non sponte suscepti. Bene autem *pœnam* memorat, et *jussos* labores, quia sic minuitur gloria actorum. *Omnis abest a me pœna* ; ad nullos unquam labores condemnatus sum.

23. *Nam quod te*, etc.] Dilemmate admodum molesto premit Herculem. *Nam* alterum multo minus nocet. *Jactas*, dicis, fateris. *Falsus*, fictus. Etiam, i. 754. *falsus genitor*, sed iii. 558. *elegantius assumptus pater*. *Crimen* passim absolute de adulterio. Ut Hercules sentiat vim omnem opprobrii, clarioribus verbis repetit, *Matris adulterio*, etc. matrem facis adulteram, ut Jovem patrem habeas. *Capoferreus matris—petis* per interrogationem efferendum censet. *Elige*, utrum *fictum* patrem esse *Jovem malis*, etc. Pro *fictum* Junianus repetit *falsum*. Ita et nostri Regii. *Dedecus*, adulterium, ut ii. 473.

27. *Jamdudum*, continuo. Vix expectare potest finem orationis. *Torvo* (quod bene habent nostri Regii :) *Leidensis, torto*, ut, ii. 737. *obliquum lumen*, quod Burmannus comparat : at ibi de invidia, nunc de ira sermo

est. Bene *non fortiter* ; fortis enim animi est, imperare affectibus. Qui id non potest, *impotens* dicitur. *Melior mihi*, etc. Cf. xiii. 9. Est sermo hominis corporis robore, non item ingenio valentis, nec crimina repellere sustinentis. Et Herculis ætate nihil gloriosius corporis robore. *Melior*, valentior et exercitior.

31. *Congrediturque*, etc.] Non credibile est, eos in ipso Enei conclavi congressos esse, neque hoc sequentia credere sinunt ; sed quum ibi alter alterum provocasset ad certamen, elegerunt extra domum aream colluctationi aptam. *Ferox*, iratus. *Magna loqui*, gloriari. Vide ad i. 751. *Alibi magnifica dicere*, ut Tibul. I. Eleg. v. 6 ; II. vi. 11. *Gloriantibus* tribuuntur et *magna verba*, Senec. Ep. 82 ; et *magna lingua*, Horat. IV. Od. vi. 1 ; Sophocl. Antig. 108. *μεγάλης γλώσσης κόμπτοι*. Contrarium est, *verbis minoribus uti*, vi. 151.

32. *Rejeci—vestem*, etc.] Parat se pugnæ. *Viridem vestem* Fluviis tribuebant poetæ, quia ripæ viridibus herbis consitæ. *Rejeci*, scilicet in tergum, quo sensu proprie *rejicere* dicitur. Id autem facere solebant, qui se ad pugnam parabant ; Suetonius, in Augusto, 26 ; Phædrus, V. fab. ii. 3 ; item ad

Brachiaque opposui, tenuique a pectore varas
 In statione manus; et pugnæ membra paravi.
 Ille cavis hausto spargit me pulvere palmis, 35
 Inque vicem fulvæ tactu flavescit arenæ:
 Et modo cervicem, modo crura micantia captat,
 Aut captare putes, omnique a parte lacessit:
 Me mea defendit gravitas, frustra que petebar: 39
 Haud secus ac moles, quam magno murmure fluctus

pugilatum; Virgilius, *Æn.* v. 421: *Hæc fatus, duplicem ex humeris rejecit amictum.* Sed hoc loco forte pro *dejeci*, nisi ita legi malis. Græci instituebant luctam ante Acanthum Lacedæm, qui vixit Olympiad. xv. succincti (sic etiam apud Homerum, *Il.* Ψ. 710.) postea nudi; vid. Dionysius Halic. *Antiq. Rom.* vii. cap. 72; habemus autem hic locum classicum de lucta, antiquissima omnium certaminum, (Plutarch. *Sympos.* ii. 4.) qua inprimis excellebat Hercules. Noster singulos motus ita descripsit, ut res subjecta oculis videatur. *Varas*; Vivianus et alii, *curvas*, quod fluxit vel ex interpretatione, vel ex ignorantia vocis *varas*, quam interpretor projectas et recurvas: passim *brachia vara* luctantium; vid. Heinsius. *Statio*, gestus luctantium. De verbi *stare* hoc sensu vid. Brouckhus. ad Propertium, III. *Eleg.* xii. 7.

35. *Ille cavis*, etc.] De hac pulveris palæstrica aspersione vid. Salmasius ad Tertull. *Pall.* p. 217; et Mercurialis, de *Arte Gymn.* i. 8. In palæstra fiebat, postquam oleo corpus unxerant, ut melius pulvis hæreret, eoque induceretur cutis; nam sic eo facilius adversarius capi poterat. Hoc loco nulla unctionis mentio. *Flavescit*, verbum delectum, quia arena flava. Etiam Martialis, VII. *Epigram.* lxxvi. 5. *flavescere haphæ*. Nemphe *haphæ*, Græcis, ἀφή, tactus pulveris.

Vide Gronovium, *Observ.* iii. 18. qui etiam hoc loco tuetur *tactu*: quod idem Hermolaus ad Plinium, *Hist. Nat.* xxxviii. 10. agnoscebat. Recte, fuit enim ἀφή, *tactus*, verbum proprium de hac pulveris aspersione. Id ergo revocavi.

37. *Crura micantia* Safftius vertit *glænzende Schenkel*. Sed unde nunc ille splendor? Nec membra vel maxime oleo uncta facile quisquam dixerit *micantia*. Itaque *micantia* sunt celeriter mota; talis enim motus fuit in artibus palæstricis. Virgilius, *Æneid.* v. 430. in cæstus descriptione: *Ille pedum melior motu, hic membris et mole valens*, qua et ipse valebat Achelous, ver. 39. Et quoniam celeritate pedum effugiebat captationes adversarii, propterea ingeniose addit, *aut captare putes*. *Tremantia*, quod habent quatuor MSS. glossa esse videtur. *Tremere* enim de crebo et celeri motu dicitur. Etiam Homerus, *Od.* θ. 265. celerrimos motus saltantium vocat μαρμαρυγὰς ποδῶν, *coruscationes*, *micationes* pedum. Metaphora haud dubie a celeri ignis motu petita. Ambo nostri Regii habent *micantia*. *Gravitas*, moles corporis. *Defendit* a lapsu. *Petere* et de ictibus gladiatorum et de captationibus luctantium dicitur.

40. *Haud secus ac moles*; hoc vocabulum, *moles*, quo Virgil. usus, perit haud dubie similitudinem seq.

Oppugnant; manet illa, suoque est pondere tuta.
 Digredimur paulum, rursumque ad bella coimus;
 Inque gradu stetimus, certi non cedere; eratque
 Cum pede pes junctus: totoque ego pectore pronus
 Et digitos digitis, et frontem fronte premebam, 45
 Non aliter fortes vidi concurrere tauros,
 Quum pretium pugnae, toto nitidissima saltu,
 Expetitur conjux: spectant armenta, paventque
 Nescia quem maneat tanti victoria regni.
 Ter sine profectu voluit nitentia contra 50

Nisi Noster respexit Æneid. x. 693. ubi de Mezentio pugnante: *Ille, velut rupes, vastum quæ prodit in æquor, Obvia ventorum furis, expostaque p[ro]nto, etc. Manet, ut i. 288.*

42. *Bellum, ut πόλεμος, de pugna. Coimus, congregimur. Terent. Ph. II. ii. 32. prima coitio est acerrima. Gradus idem quod status luctantium. Conabantur adversarium de gradu dejicere. Certi, animo sic obfirmato, ut non cederemus. Virgil. Georg. iv. 84. obnixi non cedere. Cum pede pes junctus, etc. Ita descriperunt Veteres etiam acerrima certamina. Tyrtæus, p. 101: Καὶ πόδα παρ' ποδὶ θεῖς, καὶ ἐπ' ἀσπίδος ἀσπίδ' ἐρείσας, etc. ubi vid. Klotius; vid. etiam Freinsheimius ad Curtium, III. iv. 5. Sed nunc ille ardor accommodate ad luctam notatus. Vid. etiam Virgilius, Æn. x. 362: hæret pede pes, densusque viro vir, etc. Pronus. Vide ad x. 652. Frontem fronte; hinc pugnantia secum frontibus adversis, contraria. Horat. I. Sat. i. 102.*

46. *Non aliter, etc.] Similitudo bene delecta, quia et tauri de conjuge certant, et quia Achelous interdum armenti dux, viii. 882. Hujusmodi autem taurorum prælium de formosissima juvenca copiose et excellenter describit Virgilius, Georg. iii.*

217 sqq.; confer Amor. II. xii. 25 sqq. Sed Noster nunc respexit Æneid. xii. 715 sqq.: *Quum duo conversis inimica in prælia tauri Frontibus incurrunt, pavidi cessere magistri: Stat pecus omne metu tutum, mussantque juvenæ, Quis nemori imperitet, quem tota armenta sequantur. Fortes vel ad aratra, vel, ut hoc loco ad pugnam, passim vocantur tauri. Concurrere alias de integris exercitibus, nunc de singulari certamine, ut xiii. 88. Pretium, præmium. Nitidissima proprie de pulchritudine juvenearum; declarat enim et pinguedinem et inde orientem nitorem, sæpe etiam simul niveum colorem: vide ad i. 610. Conjux de vacca, ut vir de tauro, i. 660; et maritus, de capro, Horat. I. Od. xvii. 7. Saltus, pascua: vide Fest. h. v. Regni probavit Burmannus, ideo, quia Phædrus, I. fab. 30. de tauro dixit, pulsus regno nemoris. At ibi longe alia sententia. Melius laudasset Virgilius, Georg. iii. 228. ubi taurus victus tali prælio regnis excedit avitis: victor enim simul rex armenti.*

50. *Nitentia.] Pectora nitentia contra, amplexus et nexus magna pars luctationis. Eleganter, exiit amplexus, pro quo mox solvi a corpore nexus; Heroid. xiii. 12. solvor ab amplexu; Cic. Verr. v. 58. exuere se*

Rejicere Alcides a se mea pectora : quarto
 Exiit amplexus, adductaque brachia solvit ;
 Impulsumque manu (certum mihi vera fateri)
 Protinus avertit, tergoque onerosus inhæsit.
 Si qua fides, neque enim ficta mihi gloria voce 55
 Quæritur, imposito pressus mihi monte videbar.
 Vix tamen exerui sudore fluentia multo
 Brachia : vix solvi duros a pectore nexus.
 Instat anhelanti, prohibetque resumere vires ;
 Et cervice mea potitur : tum denique tellus 60
 Pressa genu nostro est, et arenas ore momordi.
 Inferior virtute, meas devortor ad artes ;

laqueis. Exuebant autem amplexus dorso curvato. *Adducta*, ad se tracta. Sæpe Noster hoc verbo ita utitur, et interdum satis graphice, ut viii. 28 ; Heroid. x. 104. *Solvit*, expedit. *Proprie solvitur* nexus aut nodus. Burmannus monet Solinum, Ep. 24. dixisse, *implicare et explicare nexus. Avertit*, comprehensum me ita rotat, ut tergum ei obvertere cogeret, quod Hercules protinus insilit, et ita inhæret ; quæ ars in lucta fuisse videtur. Ita interpretatur Burmannus, qui tamen dubitabat, an non *avertit* nunc quoque esset, in fugam vertit, ut passim *avertere hostes*. Verum id non patiuntur sequentia. *Onerosus præclare* de Herculea mole, quam sensit ipse Atlas, versu 273.

55. *Gloria* in eo erat, quod par fuerat tanto oneri sustinendo. *Pressus monte* proverbii speciem habet ; Cic. Senect. 2. *onus Ætna gravius sustinere*.

57. *Sudore fluentia* poetice, pro sudore defluente. Versu sequenti Heinsius vulgato a corpore (quod habet Noster B.) e melioribus MSS. præferebat a pectore, quod improbat Schirachius, quia Hercules inhæsit

tergo. Sane ; sed inhærens tergo Hercules ita amplexus erat Acheloum, ut manus necterentur in pectore. Itaque ego a pectore revocandum putavi. *Nexus*, quum luctatores adversarium brachiorum nodo constringunt. Etiam amantium amplexus sic Claudianus, xxxi. 131.

59. *Resumere*, recuperare : viii. 882. *sumere vires* ; III. ex Pont. iv. 31. *sumere vigorem* ; Justinus, VI. iv. 1. *resumere potentiam*.

61. *Tellus pressa genu est.* Id unum spectabant luctantes, ut alter alterum ad terram daret, quod Græci ῥήζα dixerunt. *Mordere ore* terram, gramen, arenam de cadentibus in prælio et in lucta. Ita Virgilius, Æneid. xi. 418. *humum simul ore momordit* ; et aliis verbis Horatius, I. Od. xv. 20. *crines pulvere collines*.

62. *Devortor* ; vulgo *divortor* e solenni permutatione : *diverti* est diversam viam instituere, *deverti* ex alio loco in alium se conferre ; Ernest. Clavis Cicer. ad hoc verbum. Regii nostri habent *divortor. Meas devortor ad artes* ; confugio a fortitudine mea ad transformationes, quibus uti ego soleo ; Art. Amat. ii. 425. *devortor ad*

Elaborque viro, longum formatus in anguem.
 Qui postquam flexos sinuavi corpus in orbis,
 Cumque fero movi linguam stridore bisulcam, 65
 Risit, et illudens nostras Tirynthius artes;
 "Cunarum labor est angues superare mearum,"
 Dixit; "et, ut vincas alios, Acheloe, dracones,
 Pars quota Lernææ serpens eris unus Echidnæ?
 Vulneribus fœcunda suis erit illa: nec ullum 70
 De centum numero caput est impune recisum,
 Quin gemino cervix hærede valentior esset.
 Hanc ego ramosam natis e cæde colubris,

medicas artes: sed Remed. 287. *asuetas decurrere ad artes*; Art. Amat. ii. 99. *Hæmonias decurrere ad artes*. Illa transformatio, de qua Apollodorus nihil habet, inde est, quia fluvii, propter tortuosum decursum, cum serpentibus comparari solent. *Formatus*, transformatus.

64. *Flexos tantum ornat*. Claudianus Laud. Stilic. i. 223. *flexos in fulcem curvent gladios*. *Sinuavi* melius quam, *curvavi*. *Linguam bisulcam*. Sex libri, *trisolcam*. Regii nostri, *bisulcam*. Alibi fere *trisolca lingua* serpentibus tribuitur, sed hoc loco *bisulca*; Plautus, Pœn. v. 11. 74. *bisulci lingua, quasi proserpens bestia*. Vide Aristotelem, de Part. Anim. iii. cap. ult. et nos ad iii. 34. *Movi, vibravi*. *Fero stridore*. Claudian. R. P. ii. præf. *ferum os serpentum*.

67. *Labor cunarum mearum*, in cunis jam a me susceptus. Satis contemptum, et more hominum gloriantium. Aliena tamen a vanitate erat hæc Herculis gloriatio; infans enim quum in cunis jaceret, dracones duos, quos Juno miserat, manibus interemit; Ælian. H. A. xii. 5; Quint. Cal. vi. 202. *Ut vincas*, fac, finge te vincere, sive magnitudine superare; Cic. Tusc. ii. 5: *ne sit* (finge non esse) *summum*

malum dolor, malum certe est. Pars quota, etc. Seneca, Herc. Cœt. 93. *At quoties jacet Python in hydra? Echidnæ; erat enim filia Echidnæ*.

70. *Vulneribus fœcunda suis*.] Minutius Felix, 20. *hydra felicibus vulneribus renascens*. De numero capitum illius hydræ non consentiunt Veteres, qui mox centum, mox quinquaginta, novem, octo numerant. Vid. Heinsius et Heynius ad Apollodorum, p. 345. Sufficit monstrum *πολυκέφαλον* cogitare. Palæphatus, cap. 39. fabulam suo modo interpretatur. Non impune de auctis molestiis debellatoris capiendum. *Hæres* paulo audacius. Laudat Burmannus Plinium, qui, Hist. Nat. xvi. 33. *hæredem* vocat stolonem ex salice repullulantem. *Geminus hæres*, duo capita quæ succrescebant in locum unius excisi: sic illa *vulneribus fœcunda suis*; sic *haud impune caput recidebatur*; sic denique *valentior* quovis vulnere cervix fiebat. *Valens* alibi, viribus et robore præstant, hoc loco ad numerum capitum referendum. De his quinque versibus, 70—74. vide in fine notæ subseq.

73. *Ramosam*, arboris similem, e qua capita, tanquam rami extabant: *ramosam colubris*, ut, x. 21. *villosa colubris*, et 349. *crinitas angue*. *Malo*,

Crescentemque malo, domui, domitamque peremi.
 Quid fore te credis, falsum qui versus in anguem 75
 Arma aliena moves, quem forma precaria celat?"
 Dixerat; et summo digitorum vincula collo
 Injicit: angebar, ceu guttura forcipe pressus,
 Pollicibusque meas pugnabam evellere fauces.
 Sic quoque devicto restabat tertia tauri 80

damno. *Domui*, nempe adjuvante Iolao; Apollodorus, II. v. 2. *Peremi* est ex duobus Heinsii MSS. Cæterum Schirachio valde displicet omnis hæc oratio, qua Hercules inter pugnandum certamen illud, tanquam historicus, accurate descriperit. Idem censet, verba *gemino herede et ramosam* in oda aut in carmine epico facilius ferri, quam in hac oratione, atque etiam lusum illum *domui domitamque peremi* dedecere Herculem, et esse frigidum; se ergo valde dubitare de elegantia hujus loci, quem Ovidius, si per fata licuisset, haud dubie emendaturus fuisset. Hæc ille. Videamus tamen, quid ad excusandum poetam dici queat. Primum Hercules non pugnans hæc dicit, sed spectans, et ridens novi serpentis stridorem, cujus aspectus ei necessario in memoriam revocabat hydram Lernæam. Eam igitur describit, et capita ejus centum vulneribus fœcunda suis commode, opinor, cum hoc uno transformato serpente comparat. Neque porro ego putem, frigidum esse lusum Herculeque indignum in verbis, *domui domitamque peremi*, (sic ver. 195. *præsepia vidi, visaque dejeci*, et sæpe apud Nostrum,) aut improbandum magnopere in hac oratione vocabulum *ramosam*. Quidni etiam in sermone quotidiano monstrum *πολυκέφαλον* cum ramis arboris comparare liceat? Virgilius, *Æneid.* vii. 30. *ramosa cornua*, et 189. *cornua arborea cervi*.

75. *Falsum* duorum MSS. auctori-
 VOL. IV.

tate, Medicei et Langerman. Burmanus mutavit in *solum*, ut opp. hydræ multorum capitum et natis e cæde colubris. Ego vero *falsum* revocavi. Etenim duo urget Achelus, tu et unus es et *falsus* serpens. *Uni* opposuit capita Lernææ hydræ. Nunc ad alterum, ad *falsum*, transit. Ei nihil opponit, sed premit notionem *falsi*, dum *arma aliena* et *formam precariam* addit, in quibus non est tautologia vitiosa. Vocabulum *falsus* Noster amat in describendis transformationibus; vide ad vi. 26. Et vidi etiam a Mitscherl. eandem lectionem esse receptam. *Arma moves*, linguam vibras, ut versu 65. aut omnino, pugnam minitaris; Virgilius, *Æn.* xii. 6. *movet arma leo*. *Precuria*, aliena. *Forma celat* eum, qui in eam transit, et proprie quidem eo consilio, ut lateat; sic v. 326. *Et se mentitis Superos celsæ figuris*. Multo suavius verbo *disimulare* usus est in hac re, ii. 374. et Heroid. iv. 104. ubi *tauro dissimulante Deum*.

77. *Digitorum vincula* exquisite, digiti, quatenus iis tenaciter premebat anguem: etiam versu 315. *vincla*, digiti nexi. *Summo collo*, ne mordere posset. *Angi* proprie de iis, quorum guttura comprimuntur, ut spiritum ducere nequeant. Mox Capoferreus legendum censet ordine verborum mutato *ceu forcipe guttura pressus*, quia comparisonem non sumit a presso gutture, sed pressionis a forcipe.

80. *Devicto restabat tertia*, etc.] Ex

L

Forma trucidis : tauro mutatus membra rebello.
 Induit ille toris a læva parte lacertos,
 Admissumque trahens sequitur, deprensaque dura
 Cornua figit humo, meque alta sternit arena.
 Nec satis id fuerat : rigidum fera dextera cornu 85
 Dum tenet, infregit, truncaque a fronte revellit.
 Naides hoc, pomis et odoro flore repletum,
 Sacrârunt ; divesque meo bona Copia cornu est.
 Dixerat : at Nymphe, ritu succincta Dianæ,

legibus artis luctatoriæ nemo victor exhibat, nisi ter adversarium prostravisset. BURN. Inde τριάζει et ἀποτριάζει victoriam deportare. Tauro, in taurum. *Rebellare*, bellum aut luctam redintegrare. Sic passim apud historicos. Causa hujus transformationis allata ad versum 1.

82. *Induit ille toris*, etc.] Locus obscurus, quem adeo interpretes silentio præterierunt. Si quid ego video, sensus est hic : Hercules suscipit toros meos lacertis suis, meque retro currentem trahit quidem, sed et sequi cogitur, donec deprehensa, etc. Fortasse respexit Ovidius monumentum aliquod, in quo ita expressum erat hoc certamen. *Induit toris lacertos*, tori mei implicant lacertos ejus, dum colulum meum amplectitur. *Admissus taurus*, ut *admissi equi*. *Deprensaque humo*. Ita debellari solebant tauri ; vid. Gronovius, *Observ.* i. 17. Regii nostri habent *depressa humo*. *Arena* æque recte ac *arenae*. Vid. Heinsius ad *Amor.* III. ii. 25.

85. *Rigidum fera dextera cornu*, etc.] Hoc est nobile illud *Cornu Copiæ*, quod in monumentis Copiæ, Paci et Fortunæ tribui solet, de quo vide Apollodorum, II. vii. 5. ibique Heynium. Horat. *Carm. Secul.* 59. *Apparetque beata pleno Copia cornu*. Sed apud Apollodorum Acheloo redditur hoc cornu, ejusque loco Hercules

Amaltheæ cornu accipit. Sic et cæteri Græci. *Cornu* vel sinistrum, secundum Schol. Homer. vel dextrum, auctore Schol. Lyc. 50. Sensus fabulæ : Pars erepta fluvio facta est terra fertilis. Diodorus et Strabo putant, brachium fluvii alio deductum ab Hercule terræ adjacenti fertilitatem dedisse. *Trunca a fronte*, ut frons fieret trunca. *Naides* Acheloi filiæ. Hyginus, *Hesperidibus sive Nymphis donavit* ; ubi tamen vide Munkerum. *Sacrârunt* ; vide ad x. 646.

89. *Dixerat ; at Nymphe*, etc.] Regii nostri, et *Nymphe*. Satiatis edendo convivis, mensa prima cum dapibus removebatur, idque in hoc convivio factum esse, supra viii. 570. narrabatur. Mox *secunda mensa* cum vino, pomis, nucibus, quæ bellaria et τραγήματα dicuntur, apponebatur ; vid. Cerda ad Virg. *Æneid.* i. 723 : hinc non solum epulæ, sed etiam mensæ dicuntur *apponi* ; viii. 570. et 831. *Succincta*, quo expeditior esset in ministerio ; confer viii. 660. *Fusis*. Alibi *sparsis capillis*. *Autumnus*, fruges autumnales. *Totum*, omnis generis. *Cornibus* varie Veteres utebantur, etiam ad servandas fruges. *Prædivite*, plenissimo. Confer Horat. I. Od. xvii. 15. *Felices* alibi dicuntur arbores, rami, agri, id est, feraces, sed h. I. et xiv. 627. ipsa poma *felicia*, mitia, excellentissima.

Una ministrarum, fuis utrimque capillis, 90
 Incessit, totumque tulit prædivite cornu
 Autumnum, et mensas, felicia poma, secundas.
 Lux subit, et, primo feriente cacumina sole,
 Discedunt juvenes; neque enim dum flumina pacem
 Et placidos habeant lapsus, motæque residant, 95
 Opperiuntur, aquæ: vultus Achelous agrestes
 Et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.
 Haud tamen ablati domuit jactura decoris;
 Cætera sospes erat: capitis quoque fronde saligna,
 Aut superimposita celatur arundine damnum. 100
 II. At te, Nesse ferox, ejusdem virginis ardor

Et *felix* interdum omnino præstans, egregium. Contra Virgilius, *Æneid.* iii. 649. *Victus infelix*; Horatius, *Epod.* ii. 17: *Quum decorum mitibus pomis caput Autumnus arvis extulit.*

93. *Primus, oriens, sol ferit, radiis suis, tanquam telis, illustrat, ante omnia, cacumina montium.* Ut hic *primus sol*, sic *medius Phæbus* Valer. Flaccus, iii. 481. *Neque enim—opperiuntur, quod viii. 548 sqq. decreverant.* Idem ter dixit, *pacem habeant, et placidos lapsus, et motæ residant.* Fluvii exundantibus *motus et ira* tribuitur. Quum fluvii placide alveum suum rursus sequuntur, *pacari, residere*, dicuntur. *Residere* eleganter de iis, quæ componuntur, sedantur, de ira, ardore animi, flatu ventorum; vide Buenemann. ad Lactantium, de Ira, xviii. 7. *Lapsus, propie de cursu fluviorum. Placidus, lentus.* Curtius, iv. 13. *placide volans aquila.*

97. *Lacerum caput abdidit undis.* Heroid. ix. 140. de Acheloo, *Truncaque limosa tempora mersit aqua.* Similiter alii poetæ.

98. *Domuit in nocuit* mutat Barmannus, ut et *quoque* in modo auctoritate Mediceï; neutrum bene; namque

domare nunc est perdere, interimere, ut i. 309. et *δαμῶν* passim apud Homerum: *modo autem* nullo modo sensum fundit commodum. *Jactura decoris*, cornu decori, eum non modo non perdidit, sed celatur quoque arundine. *Damnum*; cornu amissum. Sæpe *damnum*, id quod cum damno amisimus.

101—133. *Nessus* Ixionis, regis Thessaliæ, filius. Conf. Sophocles, Trachin. 555 sqq.; Euripides, Hippol. 545 sqq.; Diodorus Siculus, iv. 36; Pausanias, Phoc. p. 895; Apollodorus, II. vii. 6; Eusebius, Præp. lib. ii. p. 36; Hyginus, fab. 34 et 36; Seneca, Herc. Æt. ver. 494 sqq. fabula memorabilis, non in se, sed propter Nessi vestem, quæ mox exitium feret Herculi. Hinc expressa est in multis monumentis. *At te*, etc. Transitus hic argumentum simul fabulæ indicat. *Ferox*, ad vim paratus, violentus. *Virginis*, quia virgo adhuc erat, quum Hercules et Achelous de conjugio ejus decertarent; quanquam et jam nuptæ mulieres interdum virginis dicuntur; vid. Brouckhusius ad Propertii IV. ii. 52: et *virgo* etiam a Silio, iii. 435. vocatur; ubi vide Drakemb. *Ardor*,

Perdiderat, volucris trajectum terga sagitta.
 Namque, nova repetens patrios cum conjuge muros,
 Venerat Eveni rapidas Jove natus ad undas :
 Uberius solito nimbis hiemalibus auctus, 105
 Vorticibusque frequens erat, atque impervius amnis.
 Intrepidum pro se, curam de conjuge agentem
 Nessus adit, membrisque valens, scitusque vado-
 " Officioque meo ripa sistetur in illa [rum ;
 Hæc," ait, " Alcide : tu viribus utere nando." 110
 Pallentemque metu, fluviumque, ipsumque ti-
 mentem,

est vehemens amor. *Perdiderat*; Capoferreus emendabat *Perdidit, a volucris*, quia hoc non ante Acheloi certamen, sed post accidit. Plusquam perfecto non debebat offendi Capoferreus; nam et alibi Noster eo sic utitur; ita, vi. 425.

103. *Patrios muros*, Tirynthem, ubi jussu oraculi habitabat Alcides, inde *Tirynthius* dictus; Apollodorum, p. 114. Sed secundum eundem Apollodorum, p. 145. hoc factum est, quum Hercules Trachinem ad Ceycem se conferebat. Jam difficultas transeundi cum conjuge fluvium, et necessitas tradendi eam vectori notanda erat, ut mores Herculis exprimerentur. *Evenus* Ætoliæ fluvius (qui prius Lycormas dictus.) Calydonia præterfluens. Hinc, viii. 527. Calydonides *Evenina*; Lucan. vi. 208: *Meleagræam maculatus sanguine Nessi Evenos Calydonia secat*. Nota hic molestias itinerum prisca ætate. Burmannus monet recte poetam Evenum *hiemalibus nimbis auctum* inducere; exuisse enim Herculem mortalitatem circa Hecatombæonem mensem, notante Petito in Comment. in Leges Attic. p. 26. Sed quid hoc ad rem? Nonne Noster ipse mox narrat, ab interitu Nessi ad Herculis apotheosin effluxisse longum

tempus? Neque Hecatombæo in hibernis mensibus est, sed in æstivis. Itaque *hiemales* potissimum *nimbos* commemorat, quia illi et in se vehementes sunt, et nives solvunt, adeoque vel maxime fluvios augent. Horat. IV. Od. xii. 3. *hiberna nive turgidi fluvii*. Tum *hiems*, χειμών, etiam de tempestate dicitur. Inde χειμέριον ἕδωρ Homerus, II. Ψ. 420. torrens tempestate ortus. Fluvius *vorticibus frequens* a Liv. xxi. 5. *vorticibus* vocatur: atque hic forte pro *adeoque*. *Impervius* qui nec vada habet, nec sine periculo et molestiis transnari potest.

107. *Pro se*, de se. *Curam agere* bona locutio, ut docent Heinsius et Burmannus ad Heroid. xvi. 302. *Nessus* erat πορθμεός seu vector ad istum fluvium, qui trajicere viatores solebat; Sophocles, Strabo, Pausan. et Apollod. d. l. Talis vector esse debebat et *membris valens*, robustus, et *scitus vadorum*, cognita habere vada; Seneca, versu 503. *Transire Nessus vorticem solitus vadis*. Sallustius, Jugurth. *locorum scientes erant*. In illa, δεικτικῶς. *Sistere* proprie de vectoribus, qui onera humeris translata *sistunt* in ripa. *Officio meo*, opera mea, nempe mercenaria.

111. *Pallentemque*, etc.] Hunc ver-

Tradidit Aonius pavidam Calydonida Nesso.
 Mox, ut erat, pharetraque gravis, spolioque leonis,
 Nam clavam, et curvos trans ripam miserat arcus,
 “Quandoquidem cœpi, superentur flumina,” dixit.
 Nec dubitat; nec qua sit clementissimus amnis
 Quærit, et obsequio deferri spernit aquarum.
 Jamque tenens ripam, missos quum tolleret arcus,
 Conjugis agnovit vocem; Nessoque parante
 Fallere depositum, “Quo te fiducia,” clamat, 120
 “Vana pedum, violente, rapit? tibi, Nesse biformis,
 Dicimus, exaudi, nec res intercipe nostras.
 Si te nulla mei reverentia movit; at orbes

sum, quem uncis ex Heinsio incluserat
 Cl. Gierig, eodem loco habent nostri
 Regii sine uncis et obelo ullo. *Aonius*,
 Alcides Bœotus sive Thebanus; vide
 ad iii. 13.

113. *Ut erat, ὡς εἶχε*; vide Hein-
 sium ad x. 7. *Gravis*, gravatus, onus-
 tus. De arcu Herculis admodum
curvo, vide Winkelm. H. A. p. 98.
Trans ripam miserat, transmiserat in
 alteram ripam. Unus pro *miserat*
 habet *jecerat*, quod placet Ciofano,
 non item Burmanno, quia in versu 118
 repetitur *missos arcus*. Quum de sensu
 hujus loci omnes conveniant, et constet
 Herculem *jecisse* suos arcus trans
 fluvium, præferendam puto lectionem
 Ciofani, quam habet noster Regius A;
 Regius B, *miserat*. *Superentur flu-
 mina*; nando trajiciatur totum flumen.

116. *Dubitat*.] Hæret et secum de-
 liberat, more eorum, qui res periculo-
 sas aggrediuntur. *Clementissimus*,
 quietissimus. *Obsequio*, etc. Art.
 Amat. ii. 181: *Obsequio tranantur
 aquæ: nec vincere possis Flumina, si
 contra, quam rapit unda, nates*. Sed
 Hercules nolebat *obsequio aquarum*,
 hoc est, ita ut obsequeretur, se ac-
 commodaret fluvio decurrenti, *deferri*,
 inferiore loco ad ripam pervenire ad-

juvante aqua. Sic quoque mores Her-
 culis expressit. Lenzio *obsequium* est
 id quod clementia.

119. *Parante*; Codex A, *paranti*,
 ut jungatur cum *clamat*; sed hoc ver-
 bum rarius cum dativo reperitur quam
 ut omnium codd. et editionum scrip-
 tura mutetur. Terentius quidem, And.
 III. ii. 11. *illis quæ sunt intus, clamat
 de via*. *Fallere depositum*, rapere con-
 jugem creditam; sed illud indignita-
 tem rei magis exprimit. *Depositum*,
 quod alicujus fidei commissum est;
 qui id non reddit, *fallit depositum*, fal-
 lit eum, qui deposuerat. Apollod. p.
 157: ὁ δὲ διαπορθμείων αὐτὴν ἐπε-
 χεῖρι βιάζεσθαι τῆς δὲ ἀνακραγούσης
 αἰσθόμενος ὁ Ἡρακλῆς ἐξελθόντα
 Νέσσον ἐτόξευσε εἰς τὴν καρδίαν.
 Sed Ovidius aliam rationem secutus
 est, ut et sqq. docent.

121. *Biformis*, vide ad ii. 630;
Semivir Nessus in Heroid. ix. 141.
Tibi dicimus aut *dico* indignantis et
 minantis formula; Heroid. xx. 53.
 Græci φωνῶ σε, aut καλῶ σε. *Res* de
 omnibus, quæ nobis debentur, etiam,
 ut hoc loco, de conjugē. *Intercipe*.
 Vide ad viii. 291.

123. *Orbes paterni*; satis opportune
 et acerbe Nesso in memoriam revocat

Herculis implêrant terras, odiumque novercæ. 135
 Victor ab Æchalia Cenæo sacra parabat
 Vota Jovi; quum Fama loquax præcessit ad aures,
 Dejanira, tuas, quæ veris addere falsa
 Gaudet, et a minimo sua per mendacia crescit,
 Amphitryoniaden Ioles ardore teneri. 140
 Credit amans; venerisque novæ perterrita fama
 Indulsit primo lacrimis, flendoque dolorem

136. *Cenæum* fuisse Eubœæ promontorium, ibique *Jovi Cenæo* Herculem constituisse aram, constans Veterum traditio est. Neque id dubium est, factam esse eam rem, postquam Eurytum debellaverat, ejusque urbem *Æchaliā* expugnauerat. Eurytus enim, nobilis sagittarius, promiserat se filiam suam formosissimam *Iolen* ei daturum, qui se aut filios suos in sagittandi certamine superasset; sed Herculi victori præmium propositum negavit. Is ergo iratus aliquando post rediit, auxiliantibus Arcadibus *Æchaliā* cepit, Eurytum et filios interfecit, *Iolen* autem captivam abduxit; Sophocles, *Trach. Act. ii*; Apollodorus, dicto loco. Homerus credebatur hanc *Οἰχάλιας ἄλωσιν* carmine celebrasse; Strabo, lib. xiv. p. 612. Verum id quæritur, ubi *Æchalia* sita fuerit. Strabo, lib. x. p. 448. eam facit Eubœæ Eretricæ urbem. Pausanias, *Messen. p. 283*. ostendit, se in hac controversia plus auctoritatis tribuere *Messenii*, qui suis finibus illam urbem, postea *Carnasium* dictam, vindicent, et p. 362. memorat, Euryti ibi ossa servari. Homerus denique, *Il. B. 730*. eam inter *Thessaliæ* urbes refert. *Victor ab Æchalia*, scilicet rediens: apud *Anacreontem*, *Od. xlv. 8*. Mars hastam vibrat ἐξ ἀντήσ, e prælio scilicet revertens. *Vota*, quæ voverat, si Jupiter sibi adesset in expugnanda urbe.

Quum Fama, etc. Verissima et præclara *Famæ* descriptio, quacum confer xii. 39—63. *Præcessit*, celeritatem *Famæ* declarat: male igitur quidam, *pervenit*. *Liv. xxi. 32*: *Fama, qua incerta in majus vero ferri solent, præcepta res erat*. *Minutius Felix, xxviii*; *Fama, quæ semper in sparsis mendaciis alitur*. *Classicus* de *Fama* locus est etiam apud *Virgilium*, *Æn. iv. 173* sqq. *Gaudet* melius quam solet. *Teneri* amore significanter, tanquam illaqueatum amore. *Sic teneri studio*, *V. Trist. xii. 9*.

141. *Credit amans*, etc.] *Ea fama perterrita* literas etiam dedit ad *Herculem*, quas vide *Heroid. ix*: *amans cum delectu pro conjugē*. *Causam reddit* hoc verbum cur sollicita statim crediderit et tantopere doluerit. *Dolorem diffudit flendo*, "sie machte ihrem Schmerz durch Thraenen Lust." *Heinsius* volebat *defudit*; sed bene *diffudit*, minuit. Nam quæ *diffunduntur*, in varias partes funduntur, ea evanescent. Etiam *Heroid. viii. 61. flendo diffundere iram*. Deinde pleonastice additum. Sic deinde postea, itaque ergo et id genus alia. *Quid autem inservit correctioni, doch was weine ich!* *Heinsius* hunc locum ita distinguebat: *mox, deinde quid autem flemus?* quia deinde in interrogatione id quod *tandem. Pellax lacrimis*, etc. *Hoc expressit Seneca, Herc. Æt. 1676*.

Diffudit miseranda suum; mox deinde: “Quid
autem
Flemus,” ait? “pellex lacrimis lætabitur istis:
Quæ quoniam adventat, properandum aliquidque
novandum est, 145
Dum licet, et nondum thalamos tenet altera nostros.
Conquerar, an sileam? repetam Calydonam, morerne?
Excedam tectis? an, si nihil amplius, obstem?
Quid, si me, Meleagre, tuam memor esse sororem,
Forte paro facinus; quantumque injuria possit,
Femineusque dolor, jugulata pellice testor?” 151
Incursus animus varios habet: omnibus illi
Prætulit imbutam Nessæo sanguine vestem
Mittere, quæ vires defecto reddat amori;
Ignaroque Lichæ, quid tradat nescia, luctus 155

145. *Adventat* pro *adveniet* e tribus dedit Heinsius, quem vide. *Aliquid novandum*, aliquid molendum. *Thalamos tenet nostros*, pro me uxoris jure fruitur; ii. 513. *pro me tenet altera cælum*. In his altera invidiose dictum.

147. *Conquerar, an sileam.*] Quid molitur mulier consilii inops et sola? Nil ei fere relictum est, nisi *conqueri*, aut *repetere* domum paternam (ultimum vexatarum conjugum perfugium) aut *obstare* aliquandiu pellici. De his ergo secum deliberat. *Si nihil amplius efficiam, saltem obstem.* Mox tamen fratris recordatio animum ei audacem reddit; virtutes enim majorum aut consanguineorum magnam habent vim apud animum. De *Meleagro* vide viii. 270 sqq. Etiam *Heroid.* ix. 151. *Tu quoque cognosces in me, Meleagre, sororem.* *Injuria*, sensus injuriæ acceptæ. *Possit*, valeat apud animum. *Testor*, insigni exemplo æqualibus et posteris ostendo.

152. *Incursus*—*habet*; nostri Regii,

In cursus—*abit*, quod interpretarer, in diversas cogitationes; istos cursus animi *δρανοίαι* dicunt Græci. Sed melius ex Palatino Heinsius lexit *Incursus habet*. *Incursus*, impetus. Animus ejus nunc huc fertur, nunc illuc. Tandem, ut sæpe fit, nescia ad perniciosissimum omnium consilium defertur. *Omnibus illi* ex secundo Moreti accepit Heinsius pro *omnibus illis* quod cæteri (et nostri Regii) habent. *Omnibus*, *incursibus*; *illi*, Herculi. *Defectus*, qui defecit, ut xiii. 477.

155. *Ignaro*; vide ad iii. 3. *Lichæ*; de scriptura hujus nominis, quod hic vulgo *Lychæ*, hæc Heinsius: *Lichæ* passim scribendum tam hic quam apud auctorem Herculis Cætæ; neque aliter Hyginus, fabula 36; apud Græcos *Λίχα* est; ita Sophocles in Trachiniis sæpe, Æschylus in Glauco Marino apud Strabonem, Apollodorus, Tzetzes in Chiliad. et alii. Regii nostri *Lichæ*. *Lichas*, famulus Herculis. Secundum alios *Lichas* ab ipso Hercule

Ipsa suos tradit; blandisque miserrima verbis
 Dona det illa viro, mandat: capit inscius heros,
 Induiturque humeris Lernææ virus Echidnæ.
 Tura dabat primis, et verba precantia, flammis;
 Vinaque marmoreas patera fundebat in aras: 160
 Incaluit vis illa mali, resolutaque flammis
 Herculeos abiit late diffusa per artus.
 Dum potuit, solita gemitum virtute repressit.
 Victa malis postquam patientia, reppulit aras;
 Implevitque suis nemorosum vocibus Ceten. 165

missus erat Trachinem, ut vestem sibi candidam sacrorum causa asportaret; quam Dejanira infecerit Nessi sanguine. *Luctus*, causam luctus futuri. Schirachius conjungit *miserrima dona*, id est, quæ miserias afferunt. Melius *miserrima* Dejanira intelligitur. *Induiturque humeris*; tres antiqui humeros: vide Heinsium ad iv. Trist. x. 29. ubi: *Induiturque humeris cum lato purpura clavo*; in hoc citato loco *humeris* videtur præferre, quum dicat: primus Vaticanus, Junianus et duo alii cum editionibus priscis, *humeros*; quod mihi religioni fuit non monere.

159. *Tura dabat*, etc.] Indutus illa veste sacra facit, quæ ver. 136 paraverat. Tanta autem erat veneni illius vis, ut statim a principio sacrorum corpus penetraret. Confer vi. 164. et Seneca, Herc. Cæt. 775 sqq. *Primis flammis*; tura enim in principio sacrorum injiciebantur flammis, additis verbis precantibus, scilicet, precibus; Tibul. III. iii. 2. *Blandaque cum multa tura dedisse prece*. Cum dabat flammis conjunxit etiam verba precantia, more poetarum; Virg. Æn. vii. 237. *Præferre manibus vittas et precantia verba*. Ut hic verba precantia, sic infra ver. 215. *verba excusantia* et v. 105. *verba execrantia*. *Marmoreus*, omnino lapideas. *Incaluit*; Heinsius malebat *invaluit*, male. *Incaluit*, quia venena ca-

lore vim suam recipiunt. Hinc passim *calida venena*. *Vis mali*, malum, venenum. *Abiit diffusa* pro, diffusa est. Codex Regius A *diffusa*; codex B *dispersa*.

163. *Dum potuit*, etc.] In sqq. videndum erat, ne quid ipso indignum tribueretur heroi dolenti. *Malis*, cruciatibus. Mox mireris, quomodo Alcides Jovi Cenæo in Eubœæ promontorio sacra faciens, Ceten vocibus suis impleverit. Nempe festinat Ovidius, et omittit multa e Diodoro Siculo, item ex Argumento Trach. Sophoclis, Apollodoro, et aliunde supplenda. Hercules enim quum sentiret vim veneni, Lichan in mare præcipitat, tum Trachinem proficiscitur ad Dejaniram, tandem in Ceten montem, quippe Jovi sacrum, se deferri jussit, cujus *nemora* tum denique *vocibus suis implevit*. Hinc *Hercules Cetaus* in Senecæ tragœdia; et *Herculeus Ceta* apud Lucanum, iii. 177. Lenzius putat, Herculem ad ipsam aram in Eubœa ita clamasse, ut Cete, mons inter Locros et Thessaliam, vocibus ejus resonaret. Comparat Sophoclem, 787 seq. Senecam, Herc. Cæt. 803 seq. Sed ver. 204. *per altum Ceten graditur*. Nec ibi memoravit poeta, quomodo, aut quo tempore illuc pervenerit. Utrumque recte dicitur et *nemorosum*, et, quod habent alii, *nemorosum*. Vide Heinsium et Burmannum.

M

VOL. IV.

Nec mora; letiferam conatur scindere vestem :
 Qua trahitur, trahit illa cutem; fœdumque relatu,
 Aut hæret membris frustra tentata revelli;
 Aut laceros artus, et grandia detegit ossa. 169
 Ipse cruor, gelido ceu quondam lamina candens
 Tincta lacu, stridit, coquiturque ardente veneno.
 Nec modus est: sorbent avidæ præcordia flammæ,
 Cæruleusque fluit toto de corpore sudor;
 Ambustique sonant nervi; cæcaque medullis
 Tabe liquefactis, tendens ad sidera palmas, 175

166. *Nec mora*, etc.] Sequitur locus non minus injucundus, quam supra, vi. 387 sqq. Marsyæ laniatio. Apud Sophoclem, interprete Cic. Tusc. ii. 8. vestis lateri *inhærens morsu lacerat viscera*; Apollod. τὸν δὲ χιτῶνα ἀπέσπα προσπεφυκότα τῷ σώματι συνασπessῶντο δὲ αἱ σάρκες αὐτῆς. *Laceros artus vestis, ossa caro detracta detegit.* Priscis heroibus vasta corpora et *grandia ossa* tribui solebant; conf. Virgilius, Georg. i. 497; Claudianus, Laud. Stilic. i. 137.

170. *Gelido ceu quondam*, etc.] Inepta similitudo, qua calidus corporis humani cruor cum gelido lacu comparatur. Objicit Lenzius, poetam *stridorem* tantum illustrare voluisse. Est ita. Verum calidus sanguis, ubi veneno infuso magis accenditur, non edit stridorem, qualem edit lamina candens, etc. Expressit autem Lucret. vi. 147: *Ut calidis candens ferrum e fornacibus olim Stridit, ubi in gelidum propere demersimus imbrem.* Præiverat Homer. Od. ii. 391. Eadem similitudo infra occurrit, xii. 275. *Quondam*, ut olim apud Lucretium, et infra xi. 508; in similitudine a poetis ponitur pro, nonnunquam, fere. *Lamina*, ferrum. *Tincta*, scilicet ad induendum. *Lacu*, aqua. Heynius, ad Virgilium, Georg. iv. 172. ipsa vasa per *lacus* intelligi putat.

172. *Nec modus est: sorbent*; Hein-sius malit, *Nec modus: exsorbent.* Homius in Elem. Crit. Tom. ii. p. 301. hunc versum examinat et improbat; *flammas* enim nunc dici tropice de æstu interno, itaque non debuisse tropum ab alia re petitum, *sorbere*, addi. Sed facile, opinor, poterit ab hoc vituperio defendi. Etenim primum *flamma* hic propemodum proprie accipi potest, quandoquidem ei vis coquendi et liquefaciendi atque sonitus tribuitur. Deinde etiam τὸ *sorbere* rapacitati flammæ propemodum proprie convenit. Denique calidum poetarum ingenium non exigendum est in singulis verbis ad artis præcepta. Vid. Ernesti, Init. Rhet. sect. 319. ubi similiter defendit illud Catulli, *tenuis sub artus flamma dimanat.* Sed ideo vituperandus poeta videtur, quod corpus non aliter ac ligna arida ardens finxit.

173. *Cæruleus*, niger, ut *cæruleus imber* apud Virg. aut *cærulea nubes*, *κραινὴ νεφέλη.* *Sonant*; Barber. *gemunt*; quod verbum apud poetas omnino est, sonum edere. Regii nostri, *sonant.* Per nervos Veteres etiam intellexerunt tendones, musculos et vincula membrorum: Gellius, xiii. 22. *Cæca tabe*, (ut iii. 490. *cæco igni*) veneno intus ardente.

“Cladibus,” exclamat, “Saturnia, pascere nostris;
 Pascere, et hanc pestem specta crudelis ab alto:
 Corque ferum satia: vel si miserandus et hosti
 Hostis enim tibi sum, diris cruciatibus ægram,
 Invisamque animam, natamque laboribus, aufer.
 Mors mihi munus erit: decet hæc dare dona no-
 vercam. 181

Ergo ego fœdantem peregrino templa cruore
 Busirin domui: sævoque alimenta parentis
 Antæo eripui: nec me pastoris Iberi

176. *Cladibus pascere nostris, etc.*] Primum in Junonem multa cum acerbitate invehitur, non modo quia infesta ei semper fuerat, sed etiam quia opera ejus quædam fuisse videtur in hoc ipso cruciatu efficiendo. Certe Hom. II. Σ, 129. fatum Herculem domat et *gravis ira Junonis*. Apud Sophoclem autem de una conjuge queritur. *Cor ferum*, animus, qui *pascitur*, delectatur, *peste*, cruciatibus alterius. *Is satiatur*, quum immani ejus cupiditati satisfcit immensa hostis miseria. Atqui tales *χαρπεκάκους* maximo et dignissimo odio aversamur. Eadem verba et supra occurrunt vi. 280.

182. *Ergo ego fœdantem, etc.*] Incipit labores suos commemorare, qui ab innumeris fere auctoribus recensentur, de quibus vid. Heynius, ad Apollodorum, II. iv. 8. Propter eos, quum salutare Græcis aut essent, aut esse crederentur, inter Deos relatus est. Minuit tamen Hercules laudes Lucretius, v. 22—43. ubi docet, divinis honoribus digniorem esse, qui puro pectore vivere homines doceat. Neque Lactant. Inst. div. i. 8. magno opere istis laboribus favet. Sed Hercules gloria ex antiquissimorum Græcorum sensu et moribus æstimanda est, apud quos fortitudo bellica summa et una virtus habebatur. *Ergo indignantis est ob labores frustra susceptos.*

Sic commode eorum fit mentio, sed breviter, ut par erat, et verbis significantissimis, quibus magnitudo meritorum et fortitudinis Herculis præclare declaratur. Ex eo genere sunt, *fœdans templa, sævus Antæus, hydra geminas vires resumens, equi humano sanguine pingues, vastator aper, moles leonis, etc.* Confer. Sophocles Trach. ver. 1054 sqq. quæ Noster expressit. *Peregrino cruore*, sanguine hospitem, quos Diis suis immolabat Busiris, rex Ægypti. *Domui*, ipsum et ministros sacrorum clava interfeci. *Antæum* Libycum non usitato luctantium more devicit, ut eum ad terram daret, (namque quum Terram, quæ erat ejus *parens*, attingeret, *alimenta* inde et novas vires accipiebat) sed brachio eum sustulit, manuque fauces ejus compressit, ut intel. e nummo antiquo, quem exhibet Gronovius in Diatrib. Statian. cap. xxv. *Pastoris Iberi forma triplex*, Geryon, *πρωμάτος βοτήρ* 'Ερυθρίας Eurip. Hercul. Fur. 423; *Tripectora tergemini vis Geryonai*, Lucretius, v. 28. Nempe insulam Erytheam (hodie *Cadix*.) pabuli lætitia insignem, tres fratres concordēs habuisse videntur, quorum armenta summæ famæ fuere. Vide Justinum, xlv. 4. qui fabulam satis probabiliter interpretatur. Adde Palæphatum, cap. 25 et 40. *Movit*, deterruit.

Forma triplex, nec forma triplex tua, Cerbere, mo-
 Vosne manus validi pressistis cornua tauri? [vit:
 Vestrum opus Elis habet; vestrum Stympthalides
 undæ, 187

Partheniumque nemus: vestra virtute relatus
 Thermodontiaco cælatus baltheus auro;
 Pomaque ab insomni male custodita dracone:
 Nec mihi Centauri potuere resistere, nec mi
 Arcadiæ vastator aper: nec profuit Hydræ
 Crescere per damnum, geminasque resumere vires:
 Quid? quum Thracas equos, humano sanguine
 pingues, 194

Plenaque corporibus laceris præsepia vidi,
 Visaque dejeci, dominumque, ipsosque peremi:

186. *Pressistis cornua*, more Veterum, qui taurorum, quos debellare volebant, cornua ad terram deducebant. Vide supra ver. 84. Sic ergo et Hercules *validum* illum *taurum* apud Cretenses vicit, vivumque ad Eurysthea perduxit. *Tauri* ignivomi, quem iratus Minoi Neptunus in Cretam immisit.

187. *Vestrum opus Elis*; Augiæ regis Elidos stabulum expurgatum. In *Parthenio*, Arcadico, *nemore*, cervam aripedem Dianæ attigerat. *Baltheus* ille, quem habebat regina Amazonum, ad *Thermodontem* Cappadociæ fluvium, habitantium, symbolum erat imperii. Justin. ii. 4.

190. *Poma custodita ab dracone*; de pomis Hesperidum vide ad iv. 636. *Male*, frustra; vide Burmannum. *Male* dedit Heinsius: ante eum edebatur *non custodita* (quod habet noster Regius A;) plurimi codices (inter quos noster B) *concustodita*, quod degenerasse ex *non cust.* Heinsius monet. Sed Gebhard. iii. Crep. 23. illud probat, quia Atlas, Hesperides filiæ ac draco custodes coadditi fuerant.

192. *Arcadiæ vastator aper.*] Maximus aper, Arcadium vastans, ab Hercule vivus ad Eurystheum fuit adductus. *Crescere per damnum*; confer versum 70; Horatius, IV. Od. iv. 59. *per damna ducere opes, et animum.*

194. *Thracas equos*; nostri Regii *Thracis*, scilicet Diomedis regis Thraciæ. Hujus equos quibus hospites devorandi objiciebantur, secundum alios adduxit vivos ad Eurysthea. Ex interpretatione Theonis Sophistæ, Progymn. cap. 6. et Palæphati, cap. 4. Diomedes equis alendis ad paupertatem redactus originem fabulæ dedit de equis ejus *ἀνδροφάγοις*; eamque interpretationem probat Gronovius, Obs. iv. 24. ubi docet exemplis allatis 1°. *patrimonium* Veteres dixisse *viscera*, *nervos*, *pastos sanguinem*, *vires*, *vitalia*; 2°. qui patrimonium alterius minuunt, dici, *devorare*, *comedere eum*, *exugere ejus sanguinem*. *Pingues sanguine* melius quam, *pastos sanguine*, quod alii habent; Horatius, ii. Od. 29. *sanguine pinguis campus.*

His elisa jacet moles Nemeæa lacertis :
 Hac cœlum cervice tuli : defessa jubendo est
 Sæva Jovis conjux ; ego sum indefessus agendo.
 Sed nova pestis adest, cui nec virtute resisti, 200
 Nec telis armisve potest : pulmonibus errat
 Ignis edax imis, perque omnes pascitur artus.
 At valet Eurystheus, et sunt, qui credere possint
 Esse Deos ?" dixit : perque altam saucius Ceten
 Haud aliter graditur, quam si venabula tigris 205
 Corpore fixa gerat, factique refugerit auctor.
 Sæpe illum gemitus edentem, sæpe frementem,

197. *Moles* ; primus Gronovii, et prior Twisdenii, *pestis*. Sophocles ex interpretatione Ciceronis, 'O pectora, o terga, o lacertorum tori! Vestroue pressu quondam Nemeæus leo Fren-dens efflavit graviter extremum halitum?" *Moles Nemeæa*, vastus leo Nemeæus. Curtius, VIII. xiii. 10. *ingentes vastorum corporum moles*. Statius Theb. vi. 835. *Herculea non mole minor*.

198. *Cœlum cervice tuli* ; quum Atlantem misisset ad mala Hesperidum apportanda, eique cœlum *sarcina parva fuit* ; vid. Heroid. ix. 58 ; et *firmior Herculea mundus cervice pependit* apud Claudianum, R. P. ii. præf. 47 : adde Laud. Stilic. i. 143. *Fabulam interpretatur Servius ad Æn. i. 741* : "Hic (Atlas) quod annum in tempora diviserit, et primus stellarum cursus vel circulorum, vel siderum transitum naturasque descripserit, cœlum dictus est sustinere. Quia nepotem suum Mercurium et Herculem docuisse dicitur, inde Hercules cœlum ab Atlante susceptum sustinuisse narratur, propter cœli scientiam traditam." Confer. Albricus de Deorum Imagg. cap. 22. *Defessa jubendo est*, etc. Hoc ipsa Juno fatetur apud Senecam, Herc. Fur. xli : *Minorque labor*

est Herculi, jussa exequi, Quam mihi jubere. Hinc Valerius Flac. v. 43. *catur monstri fera par noverca*.

201. *Telis vis infertur, armis corpus tegitur et defenditur. Pulmonibus, per pulmones* ; ii. 801. *medio pulmone*.

203. *At valet Eurystheus* ; hic fuit Stheneli Mycenarum regis filius, qui impellente Junone Herculem varia pericula adire jussit. *Sunt qui credere, etc.* Miseri quum adversarios suos valentes vident, facile inducuntur, ut de providentia divina dubitent. *Esse Deos*, scilicet, qui curam gerant rerum humanarum. Confer Claudianum in Rufin. i. 18. *Esse omnino Deos negare non poterat, quum antea ipse Junonem compellasset. Haud aliter, etc.* His et sequentibus graviter cruciatus Herculis notantur. *Auctor facti*, vulnere auctor qui venabulis feram confixit.

207. *Frementem* adoptavit Heinsius ex Codice Caroli Sprotii, tanquam Hercule dignius quam *trementem*. Regii nostri *trementem* ; præstat *fre-mere* quod est iratorum. *Retentantem*, denuo tentantem. Tentaverat jam ver. 166. *Montibus irascens Hercules vix ferri potest*. Heinsius conjicit *incursantemque*, ut xiv. 188. Polyphemus similiter *furens rupibus in-*

Sæpe retentantem totas refringere vestes, 208
 Sternentemque trabes, irascentemque videres
 Montibus, aut patrio tendentem brachia cælo.
 Ecce Lichan trepidum, et latitantem rupe cavata
 Aspicit: utque dolor rabiem collegerat omnem;
 "Tune, Licha," dixit, "feralia dona tulisti?
 Tune meæ necis auctor eris?" tremit ille, pavetque
 Pallidus, et timide verba excusantia dicit. 215
 Dicentem, genibusque manus adhibere parantem,
 Corripit Alcides, et terque quaterque rotatum
 Mittit in Euboicas, tormento fortius, undas.
 Ille per aerias pendens induruit auras:
 Utque ferunt imbres gelidis concreescere ventis; 220

cursat. Sed Burmannus *irascentem* absolute capit, et *montibus* conjungit cum sqq. Lenzius *montibus* explicat, in montibus. Nobis Heinsii emendatio placet præ his interpretationibus; nam ver. 207. jam induxit eum poeta *frementem*, id est, irascentem, mox *sternentem trabes*. Nunc vero rursus simpl. *irascentem* subjecisse credamus? Imo *sternens trabes* et *incursans montibus* bene conveniunt. *Cælo*, ad cælum.

211. *Rupe cavata*; Gebhard. ex Palatino, *caduca*, ut imminens intelligatur. *Rabiem collegerat*; fecerat, ut *rabies*, summus furoris gradus, omnis erumperet. *Colligere rabiem* est etiam, i. 234; *collectum odium*, iii. 258; *colligere sitim*, vi. 341. *Tune*, qui es et famulus meus et servili conditione homo. Ideoque repetit hoc vocabulum. *Feralia*; Ciofanus *furalia*; sic enim Cicero, Tuscul. ii. vertit, ἰφάντων ἀμφίβλητρον ᾧ δόλλυμα: hæc me irretivit veste furali inscium. *Tulisti*; nostri Regii, *dedisti*. In Ibide, 493. *Qui dona tulit Lernæo tincta veneno*.

216. *Genibus manus adhibere*, genua amplecti. Claudian. R. P. i. 50.

genibus admovere manus. Is ritus fuit supplicum. Cum sqq. confer Senecam Herc. Œt. 817 sqq. qui non satis feliciter Nostrum expressit. Etiam Hyginus, fab. 36. *rotatum in mare jaculatus est*. Inde fretum illud ab Æschylo dictum τῆμβρος ἀθλίον Λίχα. Apud Sophoclem, 793. Lichas petræ alliditur. Non mirum est, Nostrum prætulisse transformationem. *Euboicas undas*; mare Euboicum: nam Cenæum promontorium, ubi Hercules sacrificatus peste correptus est, imminet Euboico mari. *Tormento fortius*; validius quam machina bellica.

219. *Pendere* proprie dicuntur qui tam leniter volant, ut alæ non magnopere moveantur; vide ad ii. 708. Sed hoc loco omnino volare. *Aerias auras* dixerunt etiam Lucretius, v. 502; Virgil. Æn. v. 520. et Noster, x. 178. ubi vide notam.

220. *Utque ferunt imbres*, etc.] Inepta similitudo, quanquam etiam Lucret. vi. 498 sqq. nubes cum corpore et aquas in nubibus cum sanguine comparat. *Molle referendum ad corpus*; Plin. H. N. ii. 60. *Grandinem congelciato imbre gigni, et nivem eodem*

Inde nives fieri; nivibus quoque molle rotatis
 Astringi, et spissa glomerari grandine corpus:
 Sic illum validis actum per inane lacertis, [bentem,
 Exsanguemque metu, nec quidquam humoris ha-
 In rigidas versum silices prior edidit ætas. 225
 Nunc quoque in Euboico scopulus brevis emicat alte
 Gurgite, et humanæ servat vestigia formæ.
 Quem, quasi sensurum, nautæ calcare verentur,
 Appellantque Lichan: at tu, Jovis inclyta proles,
 Arboribus cæsis, quas ardua gesserat Cete, 230
 Inque pyram structis, arcus pharetramque capa-
 Regnaque visuras iterum Trojana sagittas [cem,
 Ferre jubes Pœante satum: quo flamma ministro

humore mollius coacto. Astringi proprie de glacie et grandine; vide ad i. 120. Grandine, in grandinem, ut supra tauro mutari, et infra alite verti. De validis lacertis Herculis vide Heinsium ad xv. 230. In exsanguem metu frigidus est ingenii lusus. Prior ætas, vetustas. Infra, xv. 445. priores anni; Terentius, Eun. ii. 2. seculum prius; et sæpe priores, qui olim vixerunt.

226. *Brevem* explicant non latum, (Sic Liv. xxi. 35. *breves montes*; Noster Heroid. xviii. 174. *brevis aqua*) qui sane *alte* eminere potest. Sed quum vetustiores plerique MSS. *alto* habeant, Heins. reponendum censet, in *Euboici*. *Alto gurgite*, vel *Euboici alti*. *Euboicum* ut alibi *Ægæum* et similia. Vide Brouckhusium ad Propertium, III. v. 11. *Emicat*; hoc ex Palatino Gebhard. cum Grutero prætulit *τῷ eminent* (quod habent nostri Regii.) Saltem *emicat* id quod *eminet*: ut *montes assurgere*, sic eminentes partes *emicare*, *prosilire*, etc. suaviter dicuntur. Forte scopulus quidam ibi referebat utcunq; formam humanam. Inde fabula.

229. *Appellantque Lichan*; sive a

λίχαι, quod *ὀρμῆσαι*, hoc est, impellere atque impetum facere, significat; sive etiam a forma, *λίχας* enim Græcis *ἀπότομον*, hoc est, abruptum ac truncum, significat. Ut intelligamus scopulum hunc a reliquo Ceno, velut abruptum quandam et detruncatum apparere. *Ardua Cete*; vide quæ supra ad versum 204. *Regnaque visuras*; Heinsius conjicit *regnaque versuras*: alterum satis poetice. *Iterum visuras*, viderant primum quum Hercules Laomedontem impugnaret. *Ferre*; deportare. *Pœante satum*, Philoctetes, qui pyram accendit Herculis, pro eoque officio præter reliqua arma etiam *sagittas* ejus accepit venenatas, sine quibus Troia capi non poterat; vide ad xiii. 45. Apud Sophoclem, 1193. Hyllus, adhibitis sociis, pyram struit, et secundum nonnullos poetas eam accendit. Apud Julian. Orat. vii. p. 408. Jupiter ipse pyram accendit fulmine. Locus, ubi res illa gesta, superioribus adhuc temporibus ostendebatur. Livius, xxxvi. 30. Confer Senecam, Herc. Cæ. 1607 sqq. Cum hac Herculis combustione Ajacis funus comparat Quint. Cal. v. 642 sqq.

Subdita, dumque avidis comprehenditur ignibus ag-
Congeriem silvæ Nemeæo vellere summam [ger,
Sternis, et imposita clavæ cervice recumbis, 236
Haud alio vultu, quam si conviva jaceres,
Inter plena meri redimitus pocula sertis. [bat,

IV. Jamque valens, et in omne latus diffusa sona-
Securosque artus, contemptoremque petebat 240
Flamma suum : timuere Dii pro vindice terræ.
Quos ita, sensit enim, læto Saturnius ore
Jupiter alloquitur : “ Nostra est timor iste volup-
O Superi ; totoque libens mihi pectore grator, [tas,
Quod memoris populi dicor rectorque paterque, 245
Et mea progenies vestro quoque tuta favore est.
Nam quanquam ipsius datur hoc immanibus actis,
Obligor ipse tamen : sed enim, ne pectora vano

235. *Nemeæo vellere* ; pelle Nemeæi leonis. *Clavæ* ; clava, Herculis insigne, ut Jovis fulmen, Neptuni tridens, etc. *Recumbere* in armis solebant heroes. Dignus Hercule exitus. Seneca, d. l. ver. 1683 : *Quis sic triumphans lætus in curru stetit Victor !* Mors enim ei munus erat ver. 181.

239—272. *Herculis Apotheosis*. *Vallere* et *convalescere* flamma dicitur, quum alimenterum satis habet et accipit. Excellenter autem animum expressit, quo Hercules mortem tulit, *securos artus, contemptoremque suum, corpus Herculis non anxii et contemnentis flammam*. Bene etiam, *flamma petebat contemptorem suum*.

241. *Vindex terræ*, (ἀλεξίκακος et σωτήρ Græcis dicitur Hercules) egregius titulus, quem meruerat Hercules, quia hominibus impiis ferisque immanibus interimendis salutem et securitatem dederat terris. Magnæ ei etiam laudi est, quod ipsi Dii pro eo time-
runt.

243. *Nostra est timor iste voluptas* ;

Regius noster A, *voluntas* : male. Fungitur officio Jupiter et hunc pro filio Deorum timorem sibi gratum accidere confitetur, ut signum scilicet benevolentiae in illum, et in se ut patrem illius.

245. *Populus, cœtus Deorum, timore suo memorem* se ostendebat beneficiorum ab Hercule hominibus præstitorum. *Tuta favore* ; Virgilius, *Æneid*, v. 343. *tutatur favor Euryalum*.

247. *Datur hoc* ; vulgo (et nostri Regii) *dati hoc*. Porro, *Mediceus unus et Leidensis insignibus actis*, quod Burmannus defendi posse putat ex Heroid. iii. 121. Alterum est efficacius. Horat. ii. Ep. i. 6. *ingentia facta Bacchi, Romuli, etc. Nostri Regii immanibus. Hoc datur ejus actis*, hæc sollicitudo oritur propter ejus acta : *immania*, quæ vulgo stupenda vocamus, acta inauditæ fortitudinis. Etiam Trist. ii. 335. *immania Cæsaris acta. Catal. Pith. p. 66. ingentia Consulit acta. Occurrit etiam immanis gloria, immanis victoria*.

Fida metu paveant, Cætæas spernite flammæ.
 Omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes ; 250
 Nec nisi materna Vulcanum parte potentem
 Sentiet : æternum est, a me quod traxit, et expers
 Atque immune necis, nullaque domabile flamma :
 Idque ego defunctum terra cœlestibus oris
 Accipiam, cunctisque meum lætabile factum 255
 Dis fore confido : si quis tamen Hercule, si quis
 Forte Deo doliturus erit ; data præmia nolet ;
 Sed meruisse dari sciet, invitique probabit.”
 Assensere Dei, conjux quoque regia visa est
 Cætera non duro, duro tamen ultima vultu 260
 Dicta tulisse Jovis, seque indoluisse notatam.
 Interea, quodcunque fuit populabile flammæ,

250. *Omnia qui vicit.*] Hinc *invictus Hercules* et in monumentis et apud poetas. *Vulcanum potentem* dignius, quam, ignem rapidum. *Materna parte* ; Jove genitorum corpora ex duplici materia composita erant, mortali et immortalis, ita tamen, ut hæc prævaleret. Illam a matre habebant, hanc a patre. Vid. Philo, p. 881. Divinum corpus Herculi tribuit Julian. Orat. vii. p. 408.

254. *Defunctum terra*, superatis omnibus molestiis et vicissitudinibus, quæ subeundæ sunt hominibus in terra. *Oris*, in oras.

256. *Hercule et Deo dolere* paulo durius, dolere Herculem in cœlum acceptum, atque adeo inter Deos relatum. Mox *τὸ sed* turbare videbatur nonnullis structuram orationis. Burman. malit *doliturus, et hæc data præmia nolet ; At meruisse*, etc. Sed Lenzius recte vidit, *data præmia nolet* apodosin habere ; eique rationi nos accommodavimus interpunctionem.

260. *Durus vultus*, vultus ejus, qui habet *durum*, id est, iracundum et in-

exorabilem animum. Contra, x. 609. est *mollis vultus*, et III. Pont. i. 166. *non duri vultus*. Supra, vii. 862. *vultus melior*, minus durus. *Cætera* non duro vultu audit, quia posuerat iram e ver. 135. Auctore Diodoro adoptavit adeo Herculem. Par erat ejus etiam in exitu Herculis mentionem facere. *Notare* eleganter, quum aliquem non nominamus quidem, sed ita describimus describendoque carpinus, ut facile agnosci possit. Cicero, pro Mil. 18. sic dixit *describere*.

262. *Populabile* novum et ab Ovidio factum vocabulum. Insignis Hercules voracitas, quam ridet Aristoph. Ran. 63. 557 sqq. non videtur populabilis fuisse ; ea enim in cœlo quoque mansit ; Callinachus, hymno ad Dian. 259. Confer Senecam Hercul. Cæt. 1966. *Effigies* pro forma passim apud Hyginum. Illam autem effigiem quomodo artifices expresserint, docet Winkelm. H. A. p. 162 et 369. item Heynius in *antiqu. Aufsætzen*, i. 29. *Ab imagine matris*, a matre, aut ab natura materna. *Jovis vestigia*, partes,

N

Mulciber abstulerat; nec cognoscenda remansit
 Herculis effigies, nec quidquam ab imagine ductum
 Matris habet; tantumque Jovis vestigia servat 265
 Utque novus serpens, posita cum pelle senecta,
 Luxuriare solet, squamaque virere recenti:
 Sic, ubi mortales Tirynthius exuit artus;
 Parte sui meliore viget, majorque videri
 Cœpit, et augusta fieri gravitate verendus: 270
 Quem pater omnipotens inter cava nubila raptum
 Quadrijugo curru radiantibus intulit astris. [iras
 V. Sensit Atlas pondus: neque adhuc Stheneleus

quas a Jove acceperat, quæ docebant, eum esse Jovis filium.

266. *Utque novus serpens, etc.*] Egregia similitudo. *Novus, renovatus. Posita senecta.* Etiam Plinius, viii. 31. dixit, *angues senectutem exuere*; confer supra, vii. 237; Virgilius, Georg. iii. 437. *Nunc positus novus exuviis nitidusque juventa*; Tibullus, I. iv. 35. *serpens novus exuit annos*, ubi Heynius monet, hoc exemplum a similitudine potius, quam a rei veritate ductum esse; exuviis enim positus serpentes non ad juventam redire. *Luxuriare* de lætis incrementis capiendum, ut vii. 292. Plinius, panegy. 82. *lætum corpus et crescentia membra. Virere* verbum delectum, quod et vividos colores, et vigorem juvenilem declarat. Claudian. Laud. Stilic. ii. 430. *Perpetuum viret squamis.* Plinius, H. N. viii. 27: "Anguis hiberno situ membrana corporis obducta fœniculi succo impedimentum illud exuit, nitidusque vernat."

268. *Mortales Tirynthius, etc.*] Minucius Felix, xxi. *Hercules, ut hominem exuat, Cætais ignibus crematur.* De verbo *exuere* vide ad x. 104. *Augusta gravitate*, divina majestate; iv. 539. *majestatem verendam imposuit.* Claudianus, R. P. i. 79. de Plutone,

nigra verendus majestate. Verendus melius de Diis adhibetur, quam alibi, timendus. Illud enim ductum a pietate liberorum, qui *verentur* parentes.

272. *Quadrijugo curru.*] Non puto, poetam hic respexisse *quadrijugum currum*, quo Romæ imperatores triumphantes urbem ingrediebantur, ut diceret, Herculem veluti in triumpho in cœlum acceptum, sed intelligendus *quadrijugus currus* ipsius Jovis. Similiter Ariadnen Bacchus *lyncibus suis* in cœlum vexisse legitur apud Propertium, III. xv. 3. Secundum Apollodorum nubes Herculem cum tonitru exceptum in cœlum vexit. *Astris.* Ibi tenet magnum spatium inter Coronam, Ophiuchum, Lyræ et Draconem. *Radiantibus*, vide ad ii. 4.

273—323. *Alceme Iole* narrat difficilem partum suum, Galanthidisque in mustelam mutationem. Confer. Homerus, II. T. 95 sqq. Antoninus Liberalis, cap. 29. Commode Alceme ipsa nurui gravidæ banc fab. narrat. *Pondus.* Claudian. Gigant. 23. *flammantia pondera, sidera.* Imitatus Nostrum est Seneca, Herc. Œt. 1599. ubi *lassus Atlas adeo titubat*: item Lucanus, i. 56. *Neroni adulans, Ætheris inmensi partem si presseris unam, Sentiet axis onus, librati pondera cæli.*

Solverat Eurystheus ; odiumque in prole paternum
 Exercebat atrox : at longis anxia curis 275
 Argolis Alcmena, questus ubi ponat aniles,
 Cui referat nati testatos orbe labores,
 Cuive suos casus, Iolen habet. Herculis illam
 Imperiis, thalamoque animoque receperat Hyllus ;
 Implêratque uterum generoso germine : cui sic 280
 Incipit Alcmena : Faveant tibi numina saltem,
 Corripiantque moras, tum quum matura vocabis
 Præpositam timidis parientibus Ilithyiam,
 Quam mihi difficilem Junonis gratia fecit.

Orbe tene medio. Eurystheus, Stheneli filius, ultimus posterorum Persei, nondum deposuerat iram (solvere iras, metum, pudorem, etc. formulæ poetarum solennes pro, solvere animum metu, ira. Affectus enim veluti fixi hærent in animo;) odiumque paternum, in patrem conceptum, in prole (pro, in prolem. Vide Burmannum) in posteros Herculis exercebat, quos regno suo expulit, Atheniensibusque, qui ecs receperant, bellum in tulit, in quo ipse cum filiis periit; Apollod. lib. II. viii. 1. Atrox, ferus, immanis, qui odium non finiebat morte hostis, sed in posteros quoque immeritis exercebat.

275. *Longis curis, longa curarum serie. Alcmena, Electryonis, Mycenarum in Argolide regis, filia, Iolen habet convictricem, ubi, apud quam, in cuius sinu ponat, deponat, effundat questus aniles, vel anibus usitatos, vel omnino suos. Testatos orbe, in toto terrarum orbe, in disjunctissimis terris perpetratos. Seneca, Herc. Fur. 36. qua lucem premit Aperitque Thethys, indomita virtus colitur, et toto Deus narratur orbe. Locus, ubi aliquid gestum est, rem illam testari monumentis quibusdam dicitur; confer Horat. II. Od. i. 31; IV. iv. 38.*

279. *Imperiis, imperio. Apollodorus, d. I. κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἐντολήν. Regii nostri Codices, imperiis. Thalamo recipere nunc de conjugio, interdum de uno concubitu capiendum. Hyginus, fab. 29. Alcumena Jovem thulamis recipit. Animo recipere, amare. Hyllus, Hercules e Dejanira filius natu major. Germen de embryone.*

281. *Faveant tibi numina.] Cum bonis votis incipit. Ilithyia, Ἐλεΐθια, Diana, quæ præesse partibus credebatur, quod ii maturescunt certis Lunæ (quæ eadem cum Diana) cursibus; Romanis Lucina et Juno Lucina dicta; Cic. N. D. ii. 27. Ea quum corripiat moras, accelerat partum, ὠκυλόχεια Græcis dicitur, maturata, vicina partui, ut Justin. xiii. 2. Et est verbum proprium mulierum gravidarum, quibus, tropo a fœtibus arborum petito, maturum onus aut pondus, maturus venter, maturi nisus, etc. tribuuntur. Vocabis, invocabis: Juno Lucina, fer opem, obsecro! Timidis; primus Vatican. et duodecim alii timidis, quod sane de parturientibus. Nostri Regii timidis. Ut facilis Deus (v. 559.) qui facile exaudit preces, auxilio suo præsens est, sic contra difficilis Dea, quæ auxilium suum denegat.*

Namque laboriferi quum jam natalis adesset 285
 Herculis, et decimum premeretur sidere signum;
 Tendebat gravitas uterum mihi: quodque ferebam,
 Tantum erat, ut posses auctorem dicere tecti
 Ponderis esse Jovem: nec jam tolerare labores
 Ulterius poteram: quin nunc quoque frigidus artus,
 Dum loquor, horror habet; parsque est meminisse
 doloris. 291

Septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
 Fessa malis, tendensque ad cœlum brachia, magno
 Lucinam, Nixosque pares, clamore vocabam.

285. *Laborifer* delectum Herculis epitheton. *Decimum—signum*, decimo mense. *Signum*, sidus zodiaci. *Premeretur* elegantius, quam, quum intravisset *sidus*, id est, sol decimum signum. Sol *premit* loca, ad quæ accedit, xiv. 416. *Gravitas*, grave onus. *Tendebat*, extendebat, ut x. 506. *Quod ferebam*. Amant Græci et Latini neutrum de quovis foetu. Vide Gronovii Obs. iii. 2. *Tecti ponderis*; Seneca, Epist. 124. *Ille, qui maternorum viscerum onus latens est. Auctorem*, ut Heroid. vi. 20. *mihî gravidæ fecerat auctor onus*.

291. *Horror habet artus*. Amat Noster hanc formam loquendi: viii. 84. *habet pectora somnus*; vii. 547. *habet languor omnia*; ii. Fast. 754. *habet pectora frigus*: vide et infra ad x. 81.

294. *Nixosque pares*.] Vulgo, *ad nexos partus*. *Nixos* aut *Nixios* puerperii præsidēs fuisse volunt, a *nitendo* sic dictos. Festus: *Nixii Dii tria signa appellantur in Capitolio ante cellam Minervæ, genibus nixa, velut presidentes parientium nixibus*. Etiam Nonius eos parientibus præfuisse tradit. In MS. Twisdenio additum schol. *Nexi sunt Dî, qui connectunt membra mulierum soluta ad partum, unde di-*

cuntur Nexi. Nixosque pares. Duo sunt fratres, Dii partus, sicut et Lucina. Verum præter grammaticos nemo auctorum veterum mentionem facit Nixorum aut Nexorum Deorum. Nec apparet, quo sensu hic dicantur *pares*, quod Burn. mutatum volebat in *Lares*, ut *Nixi* inter Deos Lares sint habiti. Schirachius defendit lect. vulg. *ad nexos partus*, quos cum Ganyræo ad Juv. Sat. ii. 33. de partibus implicitis, impeditis adhuc in utero, capit. Alcmenam igitur vocasse Lucinam, ut expediret nexos in utero partus; sed quum scribæ non assequerentur vim istorum verborum, inde ortam esse varietatem lectionis. Ego vero arbitror, loc. ita esse constituendum, ut *Parcarum* hic fiat mentio. Dubium enim non est, *Parcas* una cum *Diana* parturientibus præfuisse; Plato Sympos. p. 206. Deinde Antoninus Liberalis, d. l. diserte tradit, Alcmenam parturientem *Dianam* et *Parcas* expertam esse difficiles. *Μοῖραι*, inquit, *καὶ Εἰλειθια πρὸς χάριν τῆς Ἥρας κατεῖχον ἐν ταῖς ᾠδῖσι τὴν Ἀλκμήνην*. Fortasse veræ lectionis vestigia latent in altero Twisdenio MS. *nexasque Deas*. Etiam Codex Spirensis *Nexasque* agnoscit. Apud Homer. ver. 119. Juno retinet *Ilithyias* in numero

Illa quidem venit, sed præcorrupta, meumque 295
 Quæ donare caput Junoni vellet iniquæ.
 Utque meos audit gemitus, subsedit in illa
 Ante fores ara, dextroque a poplite lævum
 Pressa genu, digitis inter se pectine junctis
 Sustinuit nixus: tacita quoque carmina voce 300
 Dixit; et inceptos tenuerunt carmina partus:
 Nitor, et ingrato facio convicia demens
 Vana Jovi, cupioque mori; moturaque duras
 Verba queror silices: matres Cadmeïdes adsunt,
 Votaque suscipiunt, exhortanturque dolentem. 305
 Una ministrarum, media de plebe, Galanthis,

plurali. Lactantius in Argum. nil præter Ilithyiam memorat. Cæterum apud Plautum, in Amphitr. Alcmene sine doloribus parit.

295. *Illa quidem venit.*] Vocati Dii veniebant, etiamsi auxilium ferre nolent; x. 4. *Præcorrupta* nova compositione, quam Juno blanditiis et precibus jam suam fecerat, et ab Alcmena averterat. *Donare Junoni caput*, in Junonis gratiam negligere salutem et vitam Alcmenæ. *Iniquæ*, irascenti. Apud Homer. et Apollod. moratur partum Alcmenæ eo consilio, ut Eurystheus prius edi possit.

297. *In illa δεικτικῶς*; in illa, quam ante fores cernis. Verba hæc et sequentia plurimum lucis accipiunt a Plinio, xxviii. 6; quem locum commode ascripsit Heinsius. "Assidere gravidis, vel quum remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim inter se implexis, veneficium est: idque comperit tradunt Alcmena Herculem pariente. Pejus, si circa unum ambove genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in conciliis ducum, potestatumve fieri vetuere majores, velut omnem actum impediencia. Vetuere et sacris votisve simili modo

interesse." In nostro loco syntaxis negotium fecit Grammaticis. Victor Giselinus putabat, *pressa est* synecdochice positum pro, *pressit*. Sed est potius, *pressa est* quoad lævum genu a dextro poplite; pedes ita conjunxerat, ut dexter poples premeret lævum genu. Plin. d. l. *poplites alternis genibus imponere*. *Pectine*, in formam pectinis, pectinatim. Brevius et obscurius Antoninus Liberalis, cap. 29. *ἐκαθίζοντο κραθῶσαι τὰς ἐαυτῶν χεῖρας*. *Tacita*, Jeni. Alibi vidimus, quantam vim *carminibus* tribuerint magæ. *Tenuerunt, κατεῖχον*, retinuerunt. Paulo ante sic, *sustinuit*. *Niti* de conatu pariendi, ut x. 507.

304. *Queror*, querens profero. *Media plebs*, tenuis, humilis, infima; vii. 432, *medium vulgus* opp. patribus. Contra infra ver. 670. *ingenua de plebe*. Sed Antoninus Liberalis ex Nicandri Transformatt. tradit, hanc Galanthida (ipsi vocata Galinthias) fuisse Præti Thebani filiam, quam sibi convictricem delegerit Alcmena. *Præministra* Lactantio dicitur. *Flava comas* vocatur propter ver. 320. *Nescio quid*, aliquid occulti præstigii.

Flava comas aderat, faciendis strenua jussis,
 Officiis dilecta suis : ea sensit iniqua
 Nescio quid Junone geri ; dumque exit et intrat
 Sæpe fores, Divam residentem vidit in ara, 310
 Brachiaque in genibus digitis connexa tenentem ;
 Et ; “ Quæcunque es,” ait, “ dominæ gratare ; le-
 vata est

Argolis Alceme, potiturque puerpera voto.”
 Exiluit, junctasque manus stupefacta remisit
 Diva potens uteri : vinclis levor ipsa remissis. 315
 Numine decepto risisse Galanthida fama est.
 Ridentem, prensamque ipsis Dea sæva capillis
 Traxit, et e terra corpus relevare volentem
 Arcuit ; inque pedes mutavit brachia primos.
 Strenuitas antiqua manet ; nec terga colorem 320
 Amisere suum : forma est diversa priori.

Quæ, quia mendaci parientem juverat ore,
 Ore parit ; nostrasque domos, ut et ante, fre-
 quentat.

312. *Quæcunque es.*] Vide ad i. 678. *Levari* dicitur parturiens, quum deponit partum. *Potitur voto*, qui consequitur, quod optaverat.

314. *Stupefacta* revocavi e duobus Medic. MSS. Certe sic Anton. Lib. *ἐκπληξίς* *ἔλαβε τὰς Μοίρας, καὶ ἀνηκαν ἐθῶς τὰς χεῖρας.* Sed *patefacta*, quod Heinsius e primo Mediceo, primo Basileensi et octo aliis prætulit, foret, cuius artes patefactæ aut cognitæ. *Lactantis imprudens resolutis manibus*, etc. Regii nostri ambo, *patefacta*. *Divâ potens*; supra, v. 323. *Lucina potens*. Nunc additur *uteri*, quæ præest parturientibus; Horat. III. Od. xxv. 14. Bacchus *Naiadum potens*; Carm. Sec. i. Diana *silvarum potens*; Claudian. R. P. i. 56. Pluto *umbrarum potens*, et ii. 141. Pallas

tubarum armorumque potens. *Vincla*, digiti juncti. Vide ver. 77.

317. *Ridentem prensamque*, etc.] *Galanthis* mutatur in *mustelam*, *γαλῆν*. Nempe *mustela prætercurrentis* terruisse *Alcemenam* videtur e partu laborantem, eamque isto terrore relevasse. Hoc certe tradit *Ælianus* Hist. An. xii. 5. *Ἀλκμήνης τεκεῖν οὐ δύναμένης, τῆνδε γαλῆν παραδραμεῖν, καὶ τοὺς τῶν ἰδίων λῦσαι δεσμοῦς.* Hinc *mustela culta a Thebanis*, et *Herculis nutrix dicta*. *Prensamque*, etc. ut ii. 476. *Nec terga*, etc. quia *mustelæ dorsum carnis colorem* refert. *Mustelas ore parere*, atque etiam per aures coire opinabantur Veteres. *Antoninus Liberalis*, d. l. *θορίσκειται γὰρ διὰ τῶν ὠτων* *τίκτει δ' ἀναφέρουσα τὸ κνοῦμενον ἐκ τοῦ τραχήλου.*

VI. Dixit, et, admonitu veteris commota ministræ, 324

Ingemuit; quam sic nurus est affata gementem:
Te tamen, o genetrix, alienæ sanguine vestro
Rapta movet facies: quid, si tibi mira sororis
Fata meæ referam? quanquam lacrimæque dolorque
Impediunt, prohibentque loqui: fuit unica matri,
Me pater ex alia genuit, notissima forma 330
Æchalidum Dryope: quam virginitate carentem,
Vimque Dei passam, Delphos Delonque tenentis,
Excipit Andræmon, et habetur conjuge felix.
Est lacus, acclivi devexo margine formam
Litoris efficiens: summum myrteta coronant. 335
Venerat huc Dryope fatorum nescia; quoque

324—393. *Dryope*, Iolæ soror, in *loto* arborem. Confer Antonin. Liberalem, cap. 32. qui tamen ex Nicandro rem longe aliter refert, et Servium ad Virg. Georg. ii. 84. Fabula hæc affectus tenerrimi plena. *Admoneri* dicimur etiam earum rerum, quæ non sine dolore nobis in animum redeunt; vii. 480. *admonitus patrii luctus*; Tibullus, I. Eleg. v. 40. *admonuit dominæ Venus*. Tamen nequit orat. cum super. habetque vim minuendi, plane ut ver. 98. *Rapere* de transformatione etiam vii. 239.

329. *Unica*, nunc pro, una. Vide Heinsium ad iii. 454. *Patrem Eurytum*, vide ad ver. 136. Nicander Sperchium fluvium facit. *Notissima*, celeberrima: sæpe *notus* in laudem dicitur; Horatius, IV. Od. xiii. 21. *nota facies* eodem sensu. *Æchalia* habitaverat Iole, vid. ad ver. 136. *Deus* se primum in testudinem, deinde in serpentem mutaverat. *Excipit* in matrimonium. De *Andræmone* vide Burm. Nicandro fuit Oxyli filius. Non dixit est, sed habetur, quia exitus conjugii

gravis. *Felix* e formula solenni dictum, qua acclamabatur sponsis, *felix hoc sit!* vi. 681. *Cephalus te conjuge felix*; vii. 698; *felix* (conjuge) *dicebar, eramque*; ver. 799. *conjuge eram felix, felix illa marito*. Similiter, xi. 266; iv. ex p. 11. 22.

334. *Acclivi*—*efficiens*, habens marginem acclivum aut devexum; nam utrumque eodem redit. Egrescentes e mari litus habent *acclivum*, ingredienti *devezum*; Noster autem, ingenio abundans, utrumque conjunxit. Bene autem *myrtetis* lacum *coronatum*, cinctum fingit; namque *litora myrtetis latissima* apud Virgilium, Georg. ii. 112. Atque adeo propter *myrteta* lacus fictus esse in hac fabula videtur; non enim pertinet ad rem.

336. *Fatorum nescia*, nesciens quid olim factum illo loco. Contra, viii. 241. *fatorum ignara*, nesciens, quid aliquando eventurum sit. *Nymphis*, quibus sacra illa myrteta, *latura coronas* ex more Veterum religioso; Horatius, III. Od. xxvii. 30. Europa *debitæ Nymphis epifex coronæ*. Hæc

Indignere magis, Nymphis latura coronas ;
 Inque sinu puerum, qui nondum impleverat annum,
 Dulce ferebat onus, tepidique ope lactis alebat.
 Haud procul a stagno, Tyrios imitata colores, 340
 In spem baccarum florebat aquatica lotos.
 Carpserat hinc Dryope, quos oblectamina nato
 Porrigeret, flores ; et idem factura videbar ;
 Namque aderam : vidi guttas e flore cruentas
 Decidere, et tremulo ramos horrore moveri. 345
 Scilicet, ut referunt tardi nunc denique agrestes,
 Lotis in hanc Nymphe, fugiens obscœna Priapi,
 Contulerat versos, servato nomine, vultus.

igitur innocentiam et securitatem puellæ declarant. Etiam sqq. multum valent ad commiserationem faciendam, affectumque tenerrimum spirant. *Tepidi—alebat*, lactabat puerum.

340. *Tyrios imitata colores*, habens flores purpureos. *Imitari* de similitudine colorum ; Horat. II. Epist. i. 207. *Lana violas imitata*. *Lotos*, arbor Africana, sed et Italiæ frequens, fructu saluberrimo, cujus tria genera. Plin. H. N. xiii. 27. Dicitur hodie *Ziziphum* docet Martin. ad Virg. Georg. ii. 84. Nostris *Jujubenbaum* aut *Brustbeerbaum*. *Aquatica*, (vide ad ii. 853.) quia amat aquas. Fuit autem *Lotos* nympha ; quam quum insequeretur Priapus, ut eam premeret, miseratione Deorum in arborem sui nominis conversa est. *Florere in spem baccarum* exquisite, floribus facere spem baccarum. *Baccæ* illæ, quarum forma olivis similis, suavissimo sunt sapore ; Homerus, Od. ii. 92 sqq.

344. *Namque aderam*: vidi, Heinsius ex uno suo malebat *Vidi*, *namque aderam*. Nostri Regii nihil mutant. *Figmentum* poetarum cyclicorum, arboribus sacris, aut in quas puellæ

mutatæ essent, vulneratis guttas sanguinis manare, quod inde etiam accipit Virg. Æneid. iii. 28. Confer supra, viii. 761. sqq. Sic e Phaethontis sororibus, libro ii. 360. in arbores versis, *Sanguineæ manant tanquam de vulnerere guttæ* ; item de Polydoro, apud Virgilium, Æneid. iii. *Tremulus horror* venuste ; Propert. I. v. 15. lacrimis *tremulum horrorem* tribuit. Seneca, Troad. 164. *horridus tremor* membra quassans.

346. *Scilicet nunc indignantis est*. *Tardi*, quia nunc denique narrant. Simul stuporis notio inesse videtur. *Lotis* ; Regii nostri *Lotos*. *Obscœna Priapi*, concubitum Priapi. *Obscœnum* et *obsœna* passim de membro virili, ut Lactant. Inst. div. I. xxi. 28. ubi vide Bueneman. Sed Priapi, Dei obscœni (Petron. cap. 79.) pudentia in primis *obsœna* vocantur (Horatius, I. Sat. viii. 5.) quippe enormi magnitudine ; Lactant. d. I. Confer. Fast. i. 415—440. ubi fabula quæ hic attingitur, copiosius narratur, et vi. 333. *Contulerat versos vultus*, conversa erat. Varietate opus erat, quum eadem res toties exprimenda esset in hoc opere.

Nescierat soror hoc; quæ quum perterrita retro
 Ire, et adoratis vellet discedere Nymphis; 350
 Hæserunt radice pedes: convellere pugnat; [imo
 Nec quicquam, nisi summa, movet: succrescit ab
 Totaque paulatim lentus premit inguina cortex.
 Ut vidit, conata manu laniare capillos,
 Fronde manum implevit: frondes caput omne
 tenebant. 355

At puer Amphissos, namque hoc avus Eurytus illi
 Addiderat nomen, materna rigescere sentit
 Ubera; nec sequitur ducentem lacteus humor.
 Spectatrix aderam fati crudelis, opemque [bam,
 Non poteram tibi ferre, soror: quantumque vale-
 Crescentem truncum, ramosque amplexa, morabar:
 Et, fateor, volui sub eodem cortice condi.
 Ecce vir Andræmon, genitorque miserrimus, adsunt,
 Et quærunt Dryopen: Dryopen quærentibus illis
 Ostendi loton: tepido dant oscula ligno, 365

351. *Hæserunt radice pedes*, etc.] Confer cum hac mutatione i. 548. ii. 348 sqq. x. 490 sqq. *Radice*; ligati radice. *Convellere*; confer xi. 76 sqq. *Summa* superiorem corporis partem.

353. *Premittit*.] Primus Gronovii, *subit*, quod Burmanno *roic lentus* et paulatim melius convenire videbatur: sed *premit*, id est cingit, ambit, elegantius est. Hoc habent Regii nostri. *Tenebant* exquisitius quam vulgatum (quod habent nostri Regii) *tegebant*.

357. *Addiderat nomen*, etc.] Nihil elabitur fecundo Ovidii ingenio. *Ducere ubera* phrasis propria; Juvenalis, Sat. xii. 8. Ita et *ducere pocula*. *Ducentem sequitur* lac; *addere nomen* elegantius, quam *indere*. v. 524. Non igitur erat, cur Heinsius *indiderat* mallet. Cæterum, auctore Nicandro, mu-

tatio illa facta, quo tempore Amphissos jam adultus Apollini patri templum extruebat.

359. *Spectatrix aderam*, etc.] Hoc maxime dolemus in infortunio nostro, quod opem ferre non possumus, quanquam spectatores astamus. *Volui* Heinsius sine causa in *vovi* mutari volebat. *Volui sub*, etc. votum tenerimi amoris prope sepulcrum amicorum.

363. *Miserrimus* etiam ad *Andræmonem* referendum. Bene autem hos adducit, ut scena hæc magis moveat lectorem. *Dryopen* suis cinctam et mandata extrema dantem videmus.

365. *Tepido* e ver. 393. illustrandum, quemadmodum ex i. 554. *trepido* quod hoc loco habent primus Cantab. Basil. et decem alii. (Regii nostri *tepido*.) Sed illud nunc verius. *Tepere*

O

Affusique suæ radicibus arboris hærent.
 Nil, nisi jam faciem, quod non foret arbor, habebas,
 Cara soror! lacrimæ misero de corpore factis
 Irrorant foliis; ac, dum licet, oraque præstant
 Vocis iter, tales effundit in aera questus; 370
 “ Si qua fides miseris, hoc me per numina juro
 Non meruisse nefas; patior sine crimine pœnam.
 Viximus innocuæ: si mentior, arida perdam,
 Quas habeo, frondes, et cæsa securibus urar.
 Hunc tamen infantem maternis demite ramis, 375
 Et date nutrici, nostraque sub arbore sæpe
 Lac facitote bibat, nostraque sub arbore ludat.
 Quumque loqui poterit, matrem facitote salutet,
 Et tristis dicat; *Latet hoc sub stipite mater.*
 Stagna tamen timeat; nec carpat ab arbore flores;
 Et frutices omnes corpus putet esse Dearum. 381
 Care vale conjux; et tu germana, paterque,
 Quis si qua est pietas, ab acutæ vulnere falcis,
 A pœcoris morsu, frondes defendite nostras: 384
 Et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est,

de calore corporis humani etiam, x. 281. *Suæ*, in quam sua conjux et filia conversa. *Affusi*; vide ad iii. 437; quanquam nec *affixi*, quod MS. Palat. sec. præfert, damnandum. Etiam *Æn. v. 852. affixus* et *hærens* conjunguntur: *hærrere* solenne de amplexibus.

368. *Factus* constanter de rebus mutatis; i. 566. *factis modo ramis*; ii. 485. *facta ursa*; ver. 589. *facta volucris*. *Vocis iter* etiam, ii. 828; ex Lucretio.

371. *Hoc nefas*, hanc injustam pœnam. *Si mentior* solenne in formula jurisjurandi. Gravis et apta mulieri in arborem transeunti imprecatio quæ sequitur.

375. *Hunc tamen infantem*, etc.] En animum maternum! Ante omnia de pueri educatione sollicita est, ejus saluti cavet, eumque etiam mutata circum se habere cupit. *Maternis ramis* ingeniose de eo temporis puncto, ubi ex parte mater, ex parte jam arbor erat. Sed vide, quam jucunde et apte ad commiserationem faciendam mores pueriles expressi sint.

380. *Stagna tamen timeat*; meo monitus exemplo.

383. *Vulnere—morsu*; bene hæc vocabula, tanquam Dryope censura sit. *Falz*, securis.

385. *Fas est*, possibile est: vide ii. 57. *Ad vos incumbere* singulari et syntaxi et significatione pro, ad vos

Erigite huc artus, et ad oscula nostra venite,
 Dum tangi possum, parvumque attollite natum.
 Plura loqui nequeo : nam jam per candida mollis
 Colla liber serpit, summoque cacumine condor.
 Ex oculis removete manus : sine munere vestro 390
 Contegat inductus morientia lumina cortex.”
 Desierant simul ora loqui, simul esse ; diuque
 Corpore mutato rami caluere recentes. [dumque
 VII. Dumque refert Iole factum miserabile,
 Eurytidos lacrimas admoto pollice siccata 395
 Alcmena, flet et ipsa tamen : compescuit omnem
 Res nova trisitiam ; nam limine constitit alto
 Pæne puer, dubiaque tegens lanugine malas

me inclinare. *Dum tangi possum ;* vetustiores (et nostri Regii) *possunt*, nempe *oscula* ; sed præstat recepta lectio.

388. *Nam jam ;* Heinsius conjicit *jam jam* ; sed et versu 403. *nam jam*.

389. *Summo cacumine condor ;* cacumen, summa pars arboris, ubi caput occupat, me plane condit in hac arbore, tanquam in sepulcro : ingeniose. Etiam ver. 362. *condi* de mutatione in arborem, Propert. III. xvii. 16. *Arboris in frondes condita Myrrha novæ.*

390. *Ex oculis removete manus.*] Morientium oculi clauduntur ab amicis circumstantibus. Quod pietatis munus quum pater et conjux etiam Dryopæ præstare vellent, illa *manus ex oculis remove* jubet.

394—416. *Iolaus* in juvenem mutatur, *Callirhoes* autem filii impuberes in viros. Apud Eurip. Heracl. 849 sqq. *Iolaus* cum Eurystheo pugnaturus Heben rogat et Junonem, ut unum in diem juvenis reddatur, et hostes ulcisci possit. Illico duæ stellæ curum ejus tegunt obscura nube, ex qua ipse juvenili forma egreditur. Secun-

dum Pindarum, p. ix. 137. optavit eodem consilio, ut in vitam rediret. Noster fabulam ita intexuit, ut Alcmenæ et Iolæ moerentibus solatio esset. De *Callirhoes filiis* confer Apollodorum, III. vii. 6. Tractata hæc olim erant in Alcæonide, cujus Scholiastes Euripidi ad Orest. 998. meminit, et in Stesichori Eriphyla. Extabant etiam Sophoclis et Euripidis tragædiæ ab Alcæone nominatæ. *Eurytidos ;* Ioles Euryti filia.

398. *Pæne puer ;* Iolaus ex sene denuo pubertatem adeptus ; quod de eo fingitur, quia in ætate senecta multa et egregia facinora gessit. *Dubia lanugine*, quia ambigi poterat, utrum lanugo an barba esset, ut iv. 399. *dubia nox.* Lanugo, quæ et *flos* vocatur, hic dicitur *tegere*, alibi *inumbare* et *vestire* genas ; confer Virg. *Æneid.* viii. 160 ; Claudian. Cons. Olyb. 70. *Reformatus primus in annos ;* ita mutatus, ut haberet animum primorum annorum. Confer vii. 293 : etiam in xi. 254. eodem sensu *reformat.* *Iolaus*, Iphiclis filius, Herculis patruelis et comes.

Ora reformatus primos Iolaus in annos.
 Hoc illi dederat Junonia muneris Hebe, 400
 Victa viri precibus: quæ quum jurare pararet
 Dona tributuram posthac se talia nulli,
 Non est passa Themis: "nam jam discordia Thebæ
 Bella movent," dixit; "Capaneusque nisi ab
 Jove vinci 404

400. *Hebe*, juventutis Dea, nupserat Herculi in cœlum recepto.

404. *Discordia Thebæ bella movent*, etc. usque ad finem fabulæ. *Bella movent*; inde Heinsius etiam *Thebas* malebat; sine causa; Virgilius enim, Georg. i. 405. *movet Euphrates bellum*. Regii nostri, *movent*. Et paulo post *deflentque in vulnere*. Cæsura non obstat, cur non præferatur *ibunt*; hujus exempla non desunt apud Nostrum: lib. vii. 61. *Et Dis cara ferar, et vertice sidera tangam*; 644. *querorque In superis opis esse nihil; at in ædibus*, etc. *Subductaque*; Burmannus dedit *seductaque*; sed et suadet *diducta*, aut cum uno Ambrosiano *divisa*. Vulgatum dictum ut apud Virgil. *Æneid. iii. 565. subducta ad manes imos desiderimus unda. Ab Jove Callirhoe natis infantibus annos*. Post hunc versum olim edebatur, puncto rejecto, *Addat: neve necem sinat esse ultoris inultam*. Hæc Heinsius delevit, quia non comparebant in primo Vaticano, et in uno suo margini tantum ascripta erant: quæ causa tollendi mihi non satis gravis esse videtur, et habent illa partem fabulæ. Sublato hoc versu de quo agitur, sensus hæret certe; et si non Heinsius, quandoque quidem audacior, gravissimus vir tamen, delevisset, hunc reponere non dubitarem. Nunc ad disquisitionem qua *Gierig* hanc fabulæ partem illustravit.

Vaticinium Themidis, sed, ut solent vaticinia esse, subobscurum, de bello

Thebano, de quo et ipso, quippe celeberrimo, admiscere aliquid voluit. Eteocles et Polynices, ambo Œdipodis filii, incluso cubiculo tenebris patre, de regno administrando sic conveniant, ut ei per annuas vices præessent. Anno peracto, Eteocles cedere noluit fratri. Is vero adjunctus ab Adrasto, Argivorum rege, cujus filiam duxerat, nobile illud bellum septem heroum ad Thebas, τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, suscepit. Quum urbs non statim capi posset, regii fratres singulari certamine decertant, in quo Polynices cadit, Eteocles autem dum spirantem adhuc fratrem spoliat, ab eo gladio transfigitur. Sic *ibant in vulnera*, quod dictum est, ut *ire in arma, in bella*. Laudat Heinsius *fratres alterna in vulnera læto Marte ruent*, Statii, Thebaid. viii. 70. Sic Manilius, Astronom. iv. 84. *Mutuaque armati coeunt in vulnera fratres* (falso *Gierig* dixerat ver. 173.) Atque hoc est argumentum Phœniss. Euripidis. In istis heroibus erat *Capaneus*, Hipponoi filius, Argivus, qui quum contra Jovis voluntatem Thebas se capturum dixisset, murum ascendens fulmine percussus est, Hyginus, fab. 68; Vegetius, iv. 21; Servius ad *Æn. i. 28*. In iis erat etiam *Amphiraraus vates*, qui quum sciret, se periturum ad Thebas, atque *seducta scil. subducta* (vide varias lectiones, initio notæ) *tellure suos manes vivus vidisset*, noluit interesse bello isti. Persuasus tandem ab Eriphyla uxore, quam Polynices monili aureo corruperat, pro-

Haud poterit, ibuntque pares in vulnere fratres ;
 Subductaque suos manes tellure videbit
 Vivus adhuc vates ; ultusque parente parentem
 Natus, erit facto pius et sceleratus eodem : 408
 Attonitusque malis, exul mentisque domusque,

fectus quidem est, sed Alcæoni filio simul mandavit, ne mortem suam inultam sineret : id quod etiam factum est ; namque *natus ultus est parentem*, patrem, *parente*, matre occisa, unde Alcæon in matricidis numeratur. Sic *facto eodem pius*, patrem ulciscens, et *sceleratus*, matrem interimens. Cic. pro Rosc. Am. 24 : “ Videtisne, quos nobis poetæ tradiderunt, patris ulciscendicausa supplicium de matre sumpsisse, quum præsertim Deorum immortalium jussis atque oraculis id fecisse dicantur, tamen ut eos agitent Furia, neque consistere usquam patientur, quod ne pii quidem sine scelere esse potuerunt ? ” Quod idem et Alcæoni accidit : namque magnitudine sceleris perterrefactus, *attonitus malis*, insania correptus, *exul mentis*, ut *exul patriæ* Horat. II. Od. xvi. 19. terras varias peragravit, *exul domus*. Magnam enim possidet religionem “ paternus maternusque sanguis ; ex quo si qua macula concepta est, non modo elui non potest, verum usque eo permanat ad animum, ut summus furor atque amentia consequatur. ” Cicero, dicto loco. In hunc errorem insaniamque conjecerunt eum suæ malæ conscientia animi ; sed poetæ *vultibus* aut *tædis* Furiarum, occisorumque *umbris* tribuunt, quod conscientia tribuendum est. Cicero, dicto loco : “ Nolite enim putare, quemadmodum in fabulis sæpenumero videtis, eos, qui aliquid impie scelerateque commiserint, agitari et pœrterreri Furiarum ardentibus tædis. Sua quemque fraus et suus terror maxime vexat, suum quemque scelus agitat, amentiaque

afficit : suæ malæ cogitationes, conscientiaque animi terrent, etc. ” Quum Psophide *Phegei* filiam, quam alii Arsinoen, alii Alphisibœam vocant, duxisset, tandem venit in insulam, quam Achelous fecerat, amavitque *Callirhoen*, *Acheloi* filiam, ex qua suscepit filios duos, Amphoterum et Acarnanem, a quo Acarnanes, antea Curetes dicti, nomen acceperunt. Nova conjux *poscit aurum*, monile aureum (etiam Homerus, Od. A, 325. vocat χρυσὸν τιμήντρα,) quod jam donaverat Phegei filia. Profectus igitur Psophida accepit monile aureum, consecrandum Apollini Delphico. Sed quum Phegeus cognovisset, Callirhoæ destinatum id donum, filios misit, qui trucidarent Alcæonem : sic aurum illud *fatule*. De phrasi *latus haurire*, vide ad v. 126. *Cognatum*, quia Alcæon affinitatem contraxerat cum Phegeo ; nam *cognitionem* pro *affinitate* poni docuit Schulting. ad Senec. Controv. iii. 21. monente Burmanno. Interfecto Alcæone, *Callirhoe supplex a Jove petiit*, ut natis annos viriles largiretur ad necem paternam ulciscendam. (Quod consilium exprimit versus ab Heinsio forsitan temere ejectus, quem variæ lectiones habent.) Confer Apollod. d. I. Jupiter annuit precibus et tribuit hos annos auxilio Hebes *privignæ*, quam Juno sine patre pepererat, *nurusque*, quam Hercules, Jovis filius, duxerat. *Præcipere*, occupare, ante tempus tribuere, ex usu quidem verbi exquisitiore. Tacit. Ann. lib. i. cap. 55. *præcipere bellum*, maturius facere.

Vultibus Eumenidum, matrisque agitabitur umbris;
 Donec eum conjux fatale poposcerit aurum; 411
 Cognatumque latus Phegeïus hauserit ensis.
 Tum demum magno petet hos Acheloïa supplex
 Ab Jove Callirhoe natis infantibus annos.
 Juppiter his motus, privignæ dona nurusque 415
 Præcipiet, facietque viros impubibus annis."

VIII. Hæc ubi faticano venturi præscia dixit
 Ore Themis, vario Superi sermone fremebant;
 Et, cur non aliis eadem dare dona liceret,
 Murmur erat: queritur veteres Pallantias annos
 Conjugis esse sui: queritur canescere mitis 421
 Iasiona Ceres: repetitum Mulciber ævum
 Poscit Erichthonio: Venerem quoque cura futuri
 Tangit, et Anchisæ renovare paciscitur annos.

417—664. Confer. Antoninus Libe-
 ral. cap. 30; Hyginus, fab. 243;
 Schol. Theocrit. ad Idyl. x. 115;
 Parthenius, cap. xi. Etiam Aristocrit.
 et Apollonius Ph. in *Kαὶνὸν κριτοῦς*
 fabulam narraverant. Ovidius
 copiosus nimis est in ea exponenda,
 quia delectatur rebus amatoriis.

417—440. *Hæc*, ut et alibi transi-
 tus, et ad antecedentia et ad sequentia
 pertinent. *Faticanus*, qui fata canit,
 fatidicus, novum et Ovidianum vo-
 cabulum: alii *fatidico*. *Oris* solennis
 mentio, etiam in SS. Literis, ubi de
 vaticinantibus sermo. *Venturi*, futuri.
Veniens bellum, id est, futurum, Flor.
 iv. 11. *Fremebant*, murmurabant.
Eadem dona; scil. ut juvenes fie-
 rent.

420. *Pallantias*, Aurora, patruelis
 Pallantis soror, nupsit Tithono, Lao-
 medontis, regis Trojani, filio, eique a
 Diis immortalitatem exoravit; nihilo
 tamen minus senectutis incommoda
 expertus est; vid. Tzetz ad Lycophr.

p. 6; Hygini fab. 270. Inde proverb.
Tithoni senectus. Veteres annos, senec-
 tutem, ut vii. 295. *juvenes annos*, ju-
 ventutem; Tibullus, I. Eleg. viii. 42.
vetus caput, id est, senile, et ver. 50.
veteres senes; Horat. Epod. viii. 3.
vetus senectus.

421. *Canescere*; senescere. *Mitis*,
 idem quod *alma*; *mitis Ceres* etiam
 v. 497; *frugum mitissima mater*; vi.
 118; *mitis Venus* apud Tibullum, I.
 x. 66. *Iasion*, qui et *Jasius* dicitur (et
Jason in nostris Regiis et in aliis qui-
 busdam ut ex Heinsio apparet,) Jovis
 ex Electra filius, amatus a Cerere,
 quæ ei peperit Plutum; Homer. Od.
 E. 125; Hesiod. Theog. 969; Conon
 Narrat. xx. Amatum esse eum a Ce-
 rere propter agriculturæ studium, He-
 raclides Ponticus tradit Allegor. Ho-
 mer. p. 28. *Repetitum ævum*, ut repe-
 tantur anni transacti. De *Erichthonio*
 vide ad ii. 553. *Tangit*; movet. *Pa-
 ciscitur*, postulat, vult: nota varieta-
 tem orationis in h. l.

Cui studeat, Deus omnis habet; crescitque favore
 Turbida seditio; donec sua Juppiter ora 426
 Solvit; et, "O, nostri si qua est reverentia," dixit,
 "Quo ruitis? tantumne sibi quis posse videtur,
 Fata quoque ut superet? Fatis Iolaus in annos,
 Quos egit, rediit: fatis juvenescere debent 430
 Callirhoe geniti; non ambitione, nec armis.
 Vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis,
 Me quoque, fata regunt: quæ si mutare valerem,
 Nec nostrum seri curvarent Æacon anni, 434
 Perpetuumque ævi florem Rhadamanthus haberet,
 Cum Minoe meo; qui propter amara senectæ
 Pondera despicitur, nec, quo prius, ordine regnat."

425. *Cui studeat*; unus Leidensis, *cui studeant*; tunc Heinsius malit *habent*, et copiosissimus est in hoc loquendi genere exemplis illustrando. *Cui studeat*; cui faveat, cujus rem agat. Sic *studium* apud Cic. Agr. ii. 7. *Seditio*, nil nisi fremitus.

427. *Reverentia*; Codex Regius B. *fiducia*. Quo ruitis, scil. sententiis, quam præcipitanter, et nullo consilio sentitis. *Fata superare*, fato superiorem esse, idque mutare posse. Pro *juvenescere* Heinsius ex altero Hamburgensi et uno Mediceo, dederat *revirescere*. At qui ex impubere ad juventutem, aut viriles annos promovetur, (Apollod. III. vii. 6. γενόμενοι ἐξαιφνης οἱ παῖδες τέλειοι,) non potest dici *revirescere*. *Ambitione*, studio in suorum gratiam suscepto. Plin. III. Ep. ix. 10. *ambitio et favor*. *Armis*, contentionibus.

432. *Vos etiam*, etc.] Ordo est, Fata regunt etiam vos, et me quoque, ut hoc animo meliore feratis. Hic versus Gronovio spurius et delendus videbatur. Sed gradationem cum seq. efficit non improbandam.

436. *Senectæ pondera*, infirmitates

et imbecillitates tam animi, quam corporis, quas affert senectus, quæ incommoda adeo *amara* et odiosa plerisque senibus sunt, ut onus se Ætna gravius sustinere dicant; Cic. Sen. ii. Senex tam infirmus non *quo prius ordine regnat*, hinc *despicitur* a suis, hinc *seditiosi* homines sub tali imperio res novas moliantur. Conjunxit tamen Noster verba tria, quæ non satis convenire videntur, *propter amara pondera despicitur*. *Ordine* Burm. et Schir. explicant, auctoritate; quæ interpretatio bene convenit *τῶ despicitur*; sed usus loquendi eam non magis admittit, quam Glareani rationem, qui subditorum obedientiam intelligebat. Passim occurrit *recte atque ordine facere*. Hic *ordine* est, sapienter: vide Cort. ad Sallust. Cat. li. 5. (Vide etiam quæ ad eundem locum dixerit cl. BURNOUF in nostro Sallustio, p. 81;) namque sapientia cernitur in ordine rerum agendarum. Itaque et h. l. sic capio, non eo consilio, non ea sapientia, qua ante regnabat. Claudian. Cons. Olyb. 57. *quot in ordine gentes rexerit*. Itaque non opus est Heinsii conjectura *omine*.

Dicta Jovis movere Deos : nec sustinet ullus,
 Quum videant fessos Rhadamanthon, et Æacon
 annis,

Et Minoa, queri : qui, dum fuit integer ævi, 440
 Terruerat magnas, ipso quoque nomine, gentes.
 Tunc erat invalidus, Deïonidenque j̄uventæ
 Robore Miletum, Phæboque parente superbum,
 Pertimuit ; credensque suis insurgere regnis,
 Haud tamen est patriis arcere penatibus ausus.
 Sponte fugis, Milete, tua, celerique carina 446
 Ægæas metiris aquas, et in Aside terra
 Mœnia constituis, positoris habentia nomen.
 Hic tibi, dum sequitur patriæ curvamina ripæ
 Filia Mæandri toties redeuntis eodem, 450
 Cognita Cyaneæ, præstanti corpora forma,

440. *Integer ævi*, qui est florente adhuc ætate. *Opp. invalidus*, confectus senio. *Ipsò nomine terrere gentes*, summi et invicti bellatoris notatio ; Florus, III. x. 20 ; Justinus, XI. vi. 15 ; XLII. v. 13. Sed Noster rursus videtur Minoa Secundum cum primo confudisse, (vide ad viii. 120.) nisi unum tantum Minoa fuisse credamus cum Aristotele Polit. ii. 9 et 10. *Miletus*, Apollinis filius, *Deionides* a Deione matre dictus videtur, quanquam ea in re mirum in modum variant Veteres : vide Interpretes ad h. l. et Munckerum ad Lactantii Argum. Is quum in affectati regni suspicionem incidisset, Minoem ut metu liberaret, cum sanctione sua fugit, venitque in oram Anactoriam, ubi Miletum condidit. Hæc ipsi Milesii de originibus suis tradebant. Pausan. Achaic. p. 524. Confer Apollod. III. i. 2. De *Mileto* vide et Verheyk, ad Anton. Lib. cap. 30. *Insurgit regnis*, qui, factione facta, regnum eripere conatur alteri. *Patrii penates* alibi de domo

paterna, nunc de patria, regno. *Arcere penatibus*, ejicere, expellere regno.

447. *Metiri aquas*, percurrere mare navi, navigare per mare. Homer. v. c. Od. P. 179. *πέλαγος μετρεῖν*. *Mænia* non sunt *mæurn*, ut Rod. vertit, sed urbs. *Ponere mænia* phrasis obvia, sed hoc loco nove *positor*, conditor, ut Fast. ii. 63. *templorum positor*. *Hic*, prope Miletum, ubi *Mæandros* (de cujus *curvaminibus* vide ii. 246. et viii. 162.) per Cariam et Ioniam defluens, in mare se exonerat ; Livius, xxxviii. 13. *Sequitur curvamina*, ambulat in ripa curvata, quam sibi fecit pater.

451. *Cyaneæ* ; multi *Cyane* ; Spirensis et optimus Thuanus *Creneis* a Græco *κρήνη*. Regius noster A. *Cyaneæ* ; B. *Cyane*. Secundum Antoninum Liberalem, ex Idothea, Carum regis filia, Caunus et Byblis Mileto nati. *Præstanti corpora forma* ; ea, quæ Berneggerianus pro diversa lectione habet, Heinsius primus edidit, monetque posse et *præstantis for-*

Byblida cum Cauno prolem est enixa gemellam.
 Byblis in exemplo est, ut ament concessa puellæ:
 Byblis Apollinei correpta cupidine fratris,
 Non soror ut fratrem, nec qua debebat, amavit.
 Illa quidem primo nullos intelligit ignes; 456
 Nec peccare putat, quod sæpius oscula jungat,
 Quod sua fraterno circumdet brachia collo;
 Mendacique diu pietatis fallitur umbra.
 Paulatim declinat amor; visuraque fratrem 460
 Culta venit, nimiumque cupit formosa videri:
 Et, si qua est illic formosior, invidet illi.

mæ, vel *præstantia formæ* (quod habet unus Mediceus, ut *præstantis animi* apud Virgilium) legi; multi Codices *præstantia formæ*; vulgo *præstanti corpore nymphæ*. *Corpora* de una nymphæ interpretatur Gierig, quod difficile receperim. *Byblis* an *Biblis* scribendum est dubium; Stephanus Byzant. in Βύβλος eam *Byblen* vocat. *Byblidis* nomen casu, non consilio aliquo, in trium versuum principio repetitum. Regii nostri Codices scribunt *Biblis*, sed melius, ut docet Heinsius, *Byblis*. Conon apud Photium ait *Byblidem* a *Cauno* fuisse perditæ amatam, in quo a cæteris auctoribus discedit: nam quod et nuce arbore se suspendisse *Byblis* ab illo traditur, id ipsum Ovidius quoque, Art. Amat. i. 283. testatum reliquit hisce verbis: *Byblida quid referam, vetito quæ fratris amore Arsit, et est laqueo fortiter ulta nefus*. Meminit ejus quoque in *Ibide*, versu 357. Hyginus, fab. 243. de morte quidem violenta, sed de genere nihil dicit.

453. *Byblis in exemplo*, etc.] Præmittit sententiam moralem, quam supeditat fabula: *in exemplo est*, exemplum dat, exemplo suo monet. *Concessa*, juvenes, quos licet amare. Horat. I. Sat. iv. 113. *concessa Venere*

uti; Noster infra ver. 637. *inconcessa spes Veneris*; Horat. III. Od. vi. 27. *Impermissa gaudia*. *Apollineus* ab avo paterno, mox ver. 573 *juvenis Mæandrius* ab avo materno. *Qua*, quantum, ut in illo, *qua licet et possum*. Sic etiam quo; A. A. i. 285. *Myrrha putrem, sed non quo filia debet, amavit*. Confer, in eodem libro, versum 745; sed mox, versu 509. rursus, *nisi qua fas est*. *Καθυιος ἐρωσ* in proverbium abiit de inconcesso amore.

456. *Illæ quidem primo*, etc.] Jam exemplo insigni ostenditur, quomodo gradatim crescant cupiditates in animo, novaque, dum iis indulgemus, incrementa capiant. *Intelligit*, sentit. *Ignes* opp. ver. 459. *pietati*. *Mendaci umbra*; fallenti specie. Duo habent *mendacis*, ut ad *pietatis* referatur. *Pietas*, id est, amor sororius, qui non urit ut amor, quo juvenes et virgines erga se ardent.

460. *Declinat*, scil. a pietate: aut *declinare* pro, inclinare; Horat. I. Od. xxxiii. 5. *in asperam declinat Pholoen*. In prosa foret, *sed paulatim declinat*, quia cohæret cum ver. 456. *Illæ quidem*, etc. *Culta venit*, primus gradus declinantis amoris, simul *invidet* aliis, zelotypia uritur.

Sed nondum manifesta sibi est; nullumque sub illo
 Igne facit votum; veruntamen æstuat intus; 464
 Jam dominum appellat; jam nomina sanguinis odit;
 Byblida jam mavult, quam se vocet ille sororem.
 Spes tamen obscœnas animo demittere non est
 Ausa suo vigilans: placida resoluta quiete [fratri
 Sæpe videt, quod amat: visa est quoque jungere
 Corpus, et erubuit, quamvis sopita jacebat. 470
 Somnus abit: silet illa diu, repetitque quietis
 Ipsa suæ speciem, dubiaque ita mente profatur:
 “Me miseram! tacitæ quid vult sibi noctis imago?
 Quam nolim rata sit! cur hæc ego somnia vidi?”

463. *Sed nondum manifesta sibi est*, nondum scit, nec credit, quo declinet amor, aut quid sibi velit illa animi affectio. *Sub illo igne*, ardens illo igne. *Sub hoc sensu amat in primis* junior Plinius. *Votum*, ut potiatur amato, more amantium.

465. *Domini et dominæ* vocabula, quæ olim tyrannidis vim haberent, Augusti temporibus in blanditiis habebantur, monente Ernestio ad Sueton. Aug. 53. Hinc etiam amantes ita se appellare solebant. Noster Amor. III. vii. 11. *Et mihi blanditias dixit, Dominumque vocavit*. Plura de hoc vocabulo diximus ad Plin. X. Ep. ii. 1. *Sanguinis*, consanguinitatis.

467. *Spes animo* (pro, in animum) demittere, spes animo concipere. Etiam descendere in animum dicuntur, quæ in eo excitantur, ei traduntur. *Obscœnus*, incestus, ut x. 465. *Quod amat solenne pro, quem et quam amat*. vii. 23. *Placida tantum ornat. Resoluta* vide ad vii. 185. *jungere corpus, pectora proprie de Venere*, ii. 604: *Miscere pectora dixit Statius*, II. Silv. i. 206; Tibul. I. i. 69. *jungere amores*; et Eleg. ix. 76. *jungere Venerem*;

Cic. Off. i. 4. *conjunctio simpliciter de coitu. Sopita jacebat plenius quam, sopita erat*: xi. 238. *somno vincita jacebas*. Hæc et sequentia egregie pingunt voluptatis illecebras, et certamen cupiditatis cum ratione. Primum erubescit et aversatur somnium, sed mox diligentius de eo cogitare incipit. Comparat rei turpitudinem cum gaudiis in somnio perceptis, sed his diutius immoratur et fortius, quam illi. Contenta esse vult somnio, sed dulcedo ejus efficit, ut eventum quoque ejus optet. Mox succurrunt exempla Deorum hominumque, qui idem fecerant. Atque ita animus anceps tandem inclinatur ad flagitium, voluptatisque illecebræ vincunt sanam rationem.

471. *Somnus dicitur venire, abire et* (ver. 479.) *redire. Ipsa, sua sponte, et cum voluptate. Species quietis, species per quietem oblata, somnium. Mox noctis imago*. Variatur oratio. Tibul. III. iv. 9. *omina noctis*.

473. *Tacita nox, ut silens*: Virg. Æneid. ii. 255. *tacitæ silentia lune. Rata, quibus eventus constat. Talia somnia etiam vera dicuntur ab Horatio, I. Sat. x.*

Ille quidem est oculis quamvis formosus iniquis ;
 Et placet, et possum, si non sit frater, amare ; 476
 Et me dignus erat : verum nocet esse sororem .
 Dummodo tale nihil vigilans committere tentem ;
 Sæpe licet simili redeat sub imagine somnus .
 Testis abest somno, nec abest imitata voluptas. 480
 Pro Venus, et tenera volucer cum matre Cupido !
 Gaudia quanta tuli ! quam me manifesta libido
 Contigit ! ut jacui totis resoluta medullis !
 Ut meminisse juvat ! quamvis brevis illa voluptas,
 Noxque fuit præceps, et cœptis invida nostris. 485
 O ego, si liceat mutato nomine jungi,
 Quam bene, Caune, tuo poteram nurus esse parenti !
 Quam bene, Caune, meo poteras gener esse parenti !
 Omnia, Dî facerent, essent communia nobis,
 Præter avos : tu me vellem generosior esses. 490
 Nescio quam facies igitur, pulcherrime, matrem :

475. *Ille quidem est oculis, etc.*] Etiam inimici formam ejus laudare debent ; ne livor quidem formam ejus carpere possit. *Quamvis* et *quamlibet* eleganter sic ponuntur : *quamvis iniqui* sint, tamen iis *formosus* videatur ; Liv. i. 4. *posse quamvis languida mergi aqua infantes*. Amat Noster in primis hoc loquendi genus. Vide Heinsium ad Heroid. vi. 140.

479. *Simili sub imagine* ; cum tali somnio. *Imitata voluptas* ; i. ex P. ii. 45. *Somnia me terrent veros imitantia cusus*. Abest somno, abest ab iis, quæ nobis eveniunt in somno.

481. *Tenera et puellarum et Veneris epitheton*. *Gaudia passim de re venerea* ; *gaudia ferre*, ut *ferre præmium, munus*, id est, accipere. Vide Lambin. ad Horat. iv. Od. 8. *Me contigit melius, quam mihi contigit*. Epic. ad Liv. 9. *luctus contigit omnes*.

Resoluta, libidinis sensu, ex præcepto, quod ipse poeta dedit Art. Amat. iii. 793 : Sentiat ex imis Venerem resoluta medullis Femina. Confer ibid. ii. 683. Etiam *juvat* solenne de gaudiis venereis, vide Burm. ad Heroid. xv. 134.

488. *Quam bene, Caune, meo, etc.*] Quidam hunc versum omittunt ; sed similis repetitio versus præcedentis et alibi occurrit, ut i. 325 ; vi. 16.

490. *Avi, nunc omnino majores, genus*. Hinc addit, *Tu me vellem, etc.* Hoc optat Byblis, quia tunc Caunus ad stuprum sine metu repulsæ ferretur. BURM. Tanaq. Faber hæc concoquere non poterat : suadebat igitur *saltem facerent alienior esses*. *Unum, quod frater es, habentur a Natura*, sed id ipsum *obest*. Non igitur erat, cur Heins. hunc locum adulterinum judicaret, aut emendaret, *una*.

At mihi, quæ male sum, quos tu, sortita parentes,
 Nil nisi frater eris: quod obest, id habebimus unum.
 Quid mihi significant ergo mea visa? quod autem
 Somnia pondus habent? an habent et somnia pon-
 dus? 495

Dî melius! Dî nempe suas habuere sorores.
 Sic Saturnus Opim, junctam sibi sanguine, duxit,
 Oceanus Tethyn, Junonem rector Olympi.
 Sunt Superis sua jura: quid ad cœlestia ritus
 Exigere humanos, diversaque fœdera tento? 500
 Aut nostro vetitus de corde fugabitur ardor:
 Aut, hoc si nequeo, peream, precor, ante; toroque
 Mortua componar, positæque det oscula frater.
 Et tamen arbitrium quærit res ista duorum.
 Finge placere mihi: scelus esse videbitur illi. 505
 At non Æolidæ thalamos timuere sororum.

494. *Significant, σημαίνουσι*, portendunt, verb. pr. de somniis, ominibus, prodigiis, quæ inde *significationes Deorum* dicuntur; Cic. Cat. ii. 13. Pro ergo Heinsius conjicit *agræ*, id est, amanti, aut cum primo Gronoviano *miseræ*. *Pondus*, vim; Heroid. vii. 65. *nullum sit in omine pondus*. *Dî melius*, scil. dent, ferant: abominandi formula; vide vii. 37; Tibul. III. iv. 1. *Dî meliora ferant, nec sint insomnia vera*. *Nempe* objectioni nunc inservit. *Habuere* in matrimonio.

499. *Sunt Superis sua*, etc.] Jam se corrigit. *Sua*, ipsis propria et ab humanis diversa, *ad cœlestia exigere*, cum cœlestibus comparare, et sic eorum pretium æstimare. *Fœdera*, matrimonia, aut omnino jura. *Fœdus* omne id, de quo inter plures convenit.

503. *Componar, positæque*.] Post *componar*, repetit simplex *positaque*,

ut viii. 653. *resecat sectamque*. *Componere* quum omnino sit, ornare: etiam mortui, cum ornato funebri decorantur ad exequias, dicuntur *componi*. Ardor Byblidos tantus est, ut posita etiam *oscula* optet a fratre.

504. *Arbitrium*, lubitum, voluntatem. *Quærit*, requirit, opus habet.

506. *At non Æolidæ*. Non attingitur hic, ut Saffius putabat, Macarei et Canaces fabula; nam ea potius valisset ad extinguendas obscenas Byblidis flatmas; sed *Æolus* sex filios habuisse legitur, quibus sorores in matrimonio dederit; Homerus, Od. K, 6. *Timuere*, aversati sunt. *Hos*, tam antiquos et vulgo parum notos. *Affectus* ea nobis suppeditat, quæ nos scire ipsi ignorabamus ante. *Paravi*, nota mihi feci. *Quo feror?* ad quorum exemplorum imitationem rapit me furor? *Nec*; Heinsio placet *ne*. *Qua*, quantum, ut ver. 455. Sic ratio vicisse videbatur, ut vii. 72 seq.

Unde sed hos novi? cur hæc exempla paravi?
 Quo feror? obscœnæ procul hinc discedite flammæ;
 Nec, nisi qua fas est germanæ, frater ametur.
 Si tamen ipse mei captus prior esset amore, 510
 Forsitan illius possem indulgere furori.
 Ergo ego, quæ fueram non rejectura petentem,
 Ipsa petam? poterisne loqui? poterisne fateri?
 Coget amor; potero: vel, si pudor ora tenebit,
 Litera celatos arcana fatebitur ignes." 515
 Hæc placet, hæc dubiam vincit sententia mentem.
 In latus erigitur, cubitoque innixa sinistro,
 "Viderit; insanos," inquit, "fateamur amores:
 Hei mihi! quo labor? quem mens mea concipit ig-
 nem?" 519
 Et meditata manu componit verba trementi.

512. *Rejectura*; multi *neglectura*; primam syllabam *rovi* *rejicere* fere semper produci docuit Burmannus. *Rejicere*, repudiare. Terent. Phorm. IV. iv. 5. *si altera illa magis instabit, forsitan nos rejiciet.* Vide Gebhard. Crepund. iii. 10.

514. *Ora tenebit*, os continebit, præcludet: *vocem præcludere et continere* aliidixerunt. *Litera* pro, literæ: *litera arcana*, quæ continet rem arcanam. Heroid. xvii. 265. *eleganter, conscia mentis litera.*

516. *Vincit sententia mentem*, id est, determinat. Apud Antoninum Liberalem. cap. 30. Byblis constituit, ne amorem in fratrem prodatur, saxo se dejicere; quo facto, mutatur a Nymphis. Sed Noster prætulit rationem eam, in qua ingenium ostentare posset. Et est sequens locus ingeniosissimus. Dum enim poeta singulas Byblidis actiones exponit, res non narrari, sed ante oculos agi videtur; et quo melius naturam fluctuantis animi expressit, eo majore laude dignus

est. *Viderit* vox eorum, qui curam et iudicium alicujus rei alteri relinquunt.

520. *Meditata*; *Leidensis mediata*, quod a librario sequioris ævi esse, qui *dimidiata verba* forte in Minucio Felici legerit, Burmannus indicat. *Meditata*, passive, literas antea animo conceptas. *Componit*, scribit, ceræ mandat. *Ferrum*; *Leidensis tertius tenet calamum* pro varia lect. cum glossa *ascripta stilum ferreum.* Et *calamum* in simili loco Ep. xi. 2. legitur. In Regio uno et 3 aliis hic ver. præponitur præcedenti. Uterque ordo ferri potest. *Damnat tabellas*, imbat quæ scripserat in tabellis. Durum tamen hoc visum hoc interpretibus: Heinsius itaque conjicit *mandatque tabellis*, quod vix probabitur cuiquam; nam hoc idem foret, quod *scribit*; Burm. mutata interpunctione, *scribit damnatque. Tabellas Et notat*, etc. Sed non opus est, ut quidquam mutemus. Certe *tabellas* pertinet etiam ad sqq. *culpatque probatque*, quod

Dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram.
 Incipit, et dubitat; scribit, damnatque tabellas;
 Et notat, et delet; mutat, culpatque, probatque;
 Inque vicem sumptas ponit, positasque resumit.
 Quid velit, ignorat: quidquid factura videtur, 525
 Displicet: in vultu est audacia mixta pudori.
 Scripta Soror fuerat; visum est delere Sororem,
 Verbaque correctis incidere talia ceris:
 "Quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem,
 Hanc tibi mittit amans: pudet ah, pudet edere no-
 men! 530

Et si quid cupiam quæris, sine nomine vellem
 Posset agi mea causa meo; nec cognita Byblis
 Ante forem, quam spes votorum certa fuisset.
 Esse quidem læsi poterant tibi pectoris index,
 Et color, et macies, et vultus, et humida sæpe 535
 Lumina, nec causa suspiria mota patenti,

versus proximus docet. *Notare*; notas, literas exarare: III. Pont. ii. 90. *scriptas exarat illa notas*; Heroid. i. 62. *digitis charta notata meis*; Euripides, Iphig. Aul. ver. 34. sq. *γράφεις —καὶ τὰντὰ γράμματα συγχέεις*: hunc poetam Noster expressit.

524. *Sumptas ponit* melius, quam, sumit et ponit: uno membro duo dixit. Confer viii. 474. In tali fluctuatione etiam *vultus*, animi index, notandus erat.

528. Accommodate ad consilium suum circumloquitur formulam solennem; Byblis salutem dicit Cauno suo. Similiter Heroid. iv. 1. Phædra Hippolyto, *Qua, nisi tu dederis, caritura est ipsa, salutem Mittit*, etc. quæ verba in 3 MSS. sic leguntur, ut in nostro loco. Principium literarum harum pudoris signa habet; non enim disertis verbis, sed ambagibus significat, quid velit; sed mox audacia crescit;

bene igitur ver. 526. *in vultu audacia mixta pudori est*.

533. *Quam spes*, etc. quam compos facta essem votorum et spei meæ.

534. *Esse quidem læsi*, etc.] Diligenter colligit læsi, vulnerati Cupidinis telis, pectoris indicia. Confer Heroid. xi. 27. *Color*, nempe pallidus; Art. Amat. i. 129. *Palleat omnis amans: hic est color aptus amanti*; paulo post, *Arguat et macies animum*; Claudian. Nupt. Honorii, 80. *gratus amantum Pallor*. *Suspiria*; hinc *suspirare* in aliqua, lib. i. Fast. 417; *absentes suspirat amores*; Tibul. I. vi. 35. ubi vid. Heynius. *Mota* non movendum; ita *mota ira*, excitata, viii. 355; et sæpius, *moti dolores*, ii. 778; *mota insania*, iii. 536. *Nec causa patenti*, quum tacita sedens, aut inter sermones non tristes suspirarem. *Sororia oscula* etiam supra, iv. 334. Confer ii. 431.

Et crebri amplexus, et quæ, si forte notâsti,
 Oscula sentiri non esse sororia possent :
 Ipsa tamen, quamvis animo grave vulnus habebam,
 Quamvis intus erat furor igneus, omnia feci, 540
 Sunt mihi Dî testes, ut tandem sanior essem :
 Pugnavique diu violenta Cupidinis arma
 Effugere infelix ; et plus, quam ferre puellam
 Posse putes, ego dura tuli : superata fateri
 Cogor, opemque tuam timidis exposcere votis. 545
 Tu servare potes, tu perdere solus amantem.
 Elige, utrum facias : non hoc inimica precatur :
 Sed quæ, quum tibi sit junctissima, junctior esse
 Expetit, et vinclo tecum propiore ligari. 549
 Jura senes nôrint ; et quid liceatque, nefasque,
 Fasque sit, inquirant, legumque examina servent :
 Conveniens Venus est annis temeraria nostris.
 Quid liceat, nescimus adhuc, et cuncta licere
 Credimus, et sequimur magnorum exempla Deo-
 rum. 554

539. *Ipsa tamen, quamvis, etc.*] Argumentis, quibus poterat, gravissimis utitur ad commiserationem faciendam, fratrisque animum flectendum. *Habebam* ; Burmannus conjicit *alaban*, quanquam nec alterum damnat : immo e phrasi *habere vulnus* explicandam monet formulam *habet ! Deos ipsos testatur, se omnia fecisse, et diu pugnasse, ut tandem sanior esset, seque adeo duram* (id est, confirmato animo et fortiter) *plus tulisse, quam puellæ infirmiore ætate et sexum ferre putes, sed se post hanc tantam et diurnam pugnam tandem superatam esse.*

549. *Propiore ligari* ; Vossianus *propiore teneri*. Hoc verbum sane et de vinculo et de amantibus dicitur ; sed quoniam *tecum* additur, *ligari* verum est.

550. *Liceat per leges, nefas per naturam* : Cic. pro Mil. 16. *quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret. Examina servent, examinent, persistent examinare leges, ut servare iudicium suum, in eo perseverare* ; Burmannus tamen mallet *versent*, quod melius responderet *quæ inquirant, et versare examina* dictum esse, ut *versare exemplaria græca* apud Horatium, Art. Poet. 268. At aliud est *versare exemplaria, aliud examina. Temeraria, legibus et natura prohibita. Quid liceat, etc.* Vulgaris juventutis peccantis excusatio. *Sequimur exempla Deorum*, ut *Chærea* apud Terentium Eun. III. v. 36 sqq. *Exempla Saturni, Jovis, Oceani, qui suas habuere sorores.*

Nec nos aut durus pater, aut reverentia famæ,
 Aut timor impediens; tantum absit causa timendi.
 Dulcia fraterno sub nomine furta tegemus.
 Est mihi libertas tecum secreta loquendi, 558
 Et damus amplexus, et jungimus oscula coram.
 Quantum est, quod desit! miserere fatentis amorem,
 Et non fassuræ, nisi cogeret ultimus ardor:
 Neve merere, meo subscribi causa sepulcro."
 Talia nequicquam perarantem plena reliquit [hæsit.
 Cera manum, summusque in margine versus ad-
 Protinus impressa signat sua crimina gemma, 565
 Quam tinxit lacrimis: linguam defecerat humor:
 Deque suis unum famulis pudibunda vocavit;

555. *Durus*, severus, severe curans mores liberorum: Horatius, I. Epist. i. 23. *quos dura premit custodia matrum*. Opponitur *facilis pater*. *Reverentia*, cura. *Causa timendi* fuisset, si aut palam aut immodeste se amâssent. *Dulcia furta* e Virgilio, Georg. iv. 346; suaves amores, quibus amantes clam fruuntur. *Ii fraterno sub nomine teguntur*, quum sub specie fraternæ et sororiæ pietatis celantur.

560. *Desit*; Heinsius conjicit *desit*. Regii nostri *desit*. *Quantum est, quod desit*; ac si diceret, parum admodum deest ad explendum amorem nostrum. *Neve merere*, etc. Noli committere, ut tu causa mortis meæ subscribaris in monumento meo. Hic versus suspectus erat Heinsio. Retinendum eum recte censet Gronovius, quia in titulis sepulcralibus elogio causa mortis addi solebat. Vide Kirchmann. de Fun. Rom. iii. 20. Exemplum talis inscriptionis est apud Tibullum, III. ii. 29 sq. ubi confer Brouck. Etiam Heroid. ii. 155. *Inscribere meo causa invidiosa sepulcro*. Et magnam vim habere hæc debebant apud fratris animum. Itaque et alibi sic alter amantium mo-

vere conatur alterum, ut Heroid. xviii. 200.

563. *Perarantem*.] *Properantem*, quod habent MSS. tres, posset quidem e versu 586. defendi, sed et alterum bene se habet; nam et *arare* de properante scriptore dicitur eoque, qui tabula cerata utitur. Etiam Amor. I. xi. 7. pro, *ad dominum peraratas mane tabellas perfer*: edit. prima habet *properatas*. *Tabula plena literarum reliquit manum*; ingeniose, non sufficit scribenti, adeo, ut *summus*, ultimus, *versus* margini allinendus esset. Etiam Apostolo Paulo (ut hoc obiter addam) id accidisse arbitror, quum priorem ad Timoth. epistolam scriberet, ut, deficiente cera, verba *μηκέτι ὑδροπίται*, etc. in margine appingenda essent, unde eo ipso loco, sed importune, textui illata sunt.

565. *Crimina*; nonnulli, approbante Heinsio, *carmina*. *Sua carmina*, literas, quæ habebant sua crimina: sic vi. 131. *caelestia crimina*. *Gemma* signando usurpata, postquam scalpi cœperunt. Tibul. I. vi. 25. *gemma signumve*, id est, signum in gemma. *Gemmae autem tingui lingue humore*

Et pavidum blandita; “Fer has, fidissime, nostro,”
 Dixit, et adjecit longo post tempore, “fratri.”
 Quum daret, elapsæ manibus cecidere tabellæ. 570
 Omine turbata est; misit tamen: apta minister
 Tempora nactus adit, traditque latentia verba.
 Attonitus subita juvenis Mæandrius ira,
 Projicit acceptas, lecta sibi parte, tabellas;
 Vixque manus retinens trepidantis ab ore ministri;
 “Dum licet, o vetitæ scelerate libidinis auctor, 576
 Effuge,” ait; “qui, si nostrum tua fata pudorem
 Non traherent secum, pœnas mihi morte dedisses.”

solebant, ne retinerentur a cera tenace. Amor. II. xv. 15 sqq. Regii nostri, pro *linguam*, dant *linguæ*.

568. *Pavidum blandita*; vulgo *paulum blandita*: sed bene *pavidum* (quod habent Regii nostri) e MSS. plurimis revocavit Heinsius. Exprimit enim ingenium heræ, quæ non blandita fuisset famulo, nisi pavida fuisset. *Pavidum*, pavidæ. Blanditiæ sunt in *fidissime*, et in vultu, quo hæc pronuntiavit. Confer. Terent. Ad. V. v. 4. et Noster, xiv. 705. *Fidus* honestius voc. est, quam *fidelis*. *Fidus* enim amicus est, *fidelis* servus. Vide Donat. ad Terent. Andr. iii. 1, 2; Phorm. I. ii. 26. *Et adjecit*, etc. non tam propterea, quia *fratris* nomen ei odiosum (potuisset enim ambigue uti hoc nomine, quandoquidem et amatores et concubini *fratres* vocabantur. Martial. ii. 4; x. 64; Tibul. III. i. 23.) quam propter perturbationem animi. *Longo post tempore*, ut Virg. Ecl. i. 30. *post tanto*, Georg. iii. 476. ubi vide Burmannum. Etiam h. l. vulgo *post longo*. *Elapsæ cecidere* pro, *elapsæ sunt*. Facile eas pavor excutere potuit e manibus. Sed talia superstitio in *ominibus* ponebat. *Elapsæ cecidere*. Pariter Virg. Æn. vi. 310. *Lapsa cadunt folia*.

VOL. IV.

571. *Apta*, et ver. 610. *idonea tempora*, sunt opportuna rei agendæ; Græce *εὐκαιρίᾳ*. Nugator Horat. simpliciter, *Tempora quæram*, lib. I. Sat. ix. 58. Ea minister noster *nactus*, forte fortuna tali tempore adit. *Naniscisci* enim ea dicimur, quæ nobis casu eveniunt.

573. *Attonitus*, furens. *Subita* enim ira in furorem rapit homines, ut parum curent, quid dicant agantve. *Juvenis Mæandrius*; Caunus Mæandri nepos. Non sine causa *juvenis* vocatur; *juvenes* enim sunt *δξῶθυμοι καὶ οἱ ἀκολουθεῖν τῇ ὀρμῇ*. Aristot. Rhet. ii. 12. *Lecta sibi parte*; Heinsius malebat *lecta vix parte*, quod improbat Burmannus quia *vix* sequitur.

576. *Dum licet, o vetitæ*, etc.] Verissime imitatur sermonem eorum, quorum ira erumpit in famulos: *auctor*, nuntius: *traherent secum*, sibi adjunctum habent; Fast. iv. 662. *Nox venit, et secum somnia nigra trahit*. *Pudorem nostrum*, rem, quæ nobis pudori est. Si morte affecisset famulum, causa etiam mortis, quam tegere debebat Caunus, divulgata esset. Plusquam perf. *dedisses* bene convenit irato animo.

Q

Ille fugit pavidus, dominæque ferocia Cauni
 Dicta refert: palles audita, Bybli, repulsa; 580
 Et pavet obsessum glaciali frigore pectus.
 Mens tamen ut rediit, pariter rediere furores;
 Linguaque vix tales icto dedit aere voces:
 "Et merito: quid enim temeraria vulneris hujus
 Indicium feci? quid, quæ celandâ fuerunt, 585
 Tam cito commisi properatis verba tabellis?
 Ante erat ambiguus animi sententia dictis
 Prætentanda mihi: ne non sequeretur euntem,
 Parte aliqua veli, qualis foret aura, notare
 Debueram, tutoque mari decurrere; quæ nunc 590

581. *Et pavet obsessum, etc.*] Summam animi perturbationem exprimit. Ea enim facit, ut vitalis calor cum sanguine exteriores corporis partes relinquat. Vide Gellium, xix. 6. Hinc pallor trepidantium; *Frigidius glacie pectus*, Heroid. i. 22; Statius Theb. x. 617. *corda metu glaciante*; Lucan. vii. 339. *stat corde gelato Attonitus*.

583. *Icto.*] Neapolitanus et duo alii, *secto: icto, moto*; iii. 706. *ictus ululatus ather*; iv. 124. de aqua, *ictibus aera rumpit*; Claudianus in Rufin. i. 130. *ululatu athera rupit*. Burmannus hoc ex arguta Stoicorum sententia dictum putabat, qui vocem *ictum aera* esse contendere. Sed nil aliud est, nisi quod alibi occurrit, *voces effundere in aera*.

584. *Et merito.*] Incipit abrupte, ut vi. 687. Nempe postquam multa secum cogitaverat de repulsa, quam tulerat, dolor in hæc verba erumpit, *Et merito*. Quum res non successit ex animi sententia, singula, quæ fecimus, retractare solemus animo; et incerti, mox in hoc, mox in illo causas spei frustratæ quærimus. Idem nunc facit Byblis; sed justo longior est hæc retractatio, quæ pertinet usque ad

ver. 614. *Quid*; quum nonnulli quod habeant, Heinsius putabat quo, id est, cur. Sine causa; nam quid idem significat et de industria repetitum est a poeta. *Properatis*. Vide ad x. 31.

588. *Prætentanda*, ante manifestam declarationem experienda: *prætentare* etiam, viii. 7. Jam conatus suos cum navigatione comparat, in eaque metaphora diu persistit. Sed vix dolenti animo convenit talis allegoria. Sensus autem ejus facile potest a quovis lectore reperiri. *Lascivior aliquanto est Ovidius*, inquit Fabius, *Instit. Orat. x. 2. et nimius amator ingenii sui*; et mox: *Ovidii Medea videtur mihi ostendere quantum vir ille præstare potuerit, si ingenio suo temperare quam indulgere maluisset*. Et hic sane fatendum est lascivire ipsius ingenium, nactus scilicet materiam sequacem et genio suo affinem. *Ne non sequeretur euntem*, ut secundaret cursum meum: *euntem*, navigantem. *A sequendo ventus secundus dictus*. *Notare*, observare. *Decurritur* proprie in stadio ad calcem, sed inde hoc vocabulum ad navigationem translatum.

Non exploratis implevi lintea ventis.
 Auferor in scopulos igitur, submersaque toto
 Obruor Oceano ; neque habent mea vela recursus.
 Quid ? quod et ominibus certis prohibebar amori
 Indulgere meo, tum quum mihi ferre iubenti 595
 Excidit, et fecit spes nostras cera caducas ?
 Nonne vel illa dies fuerat, vel tota voluntas,
 Sed potius mutanda dies ? Deus ipse monebat,
 Signaque certa dabat, si non male sana fuisset.
 Et tamen ipsa loqui, nec me committere ceræ 600
 Debueram, præsensque meos aperire furores.
 Vidisset lacrimas ; vultus vidisset amantis :
 Plura loqui poteram, quam quæ cepere tabellæ.
 Invito potui circumdare brachia collo ;
 Amplectique pedes, affusaque poscere vitam : 605
 Et, si rejicerer, potui moritura videri.
 Omnia fecissem ; quorum si singula duram
 Flectere non poterant, potuissent omnia, mentem.
 Forsitan et missi sit quædam culpa ministri.

592. *Auferor, etc.*] Amor. II. iv. 8 : *Auferor, ut rapida concita puppis aqua.*

594. *Quid ? quod et ominibus, etc.*] Ex more superstitiosorum hominum hæc dicta, qui, ubi adversi aliquid iis accidit, id inde repetunt, quod ominibus non paruerint ; Virgilius Ecl. i. 16. *Certa omina et signa* (vide in finem notæ) sunt perspicua, et opp. *obscuris*, quæ dubites an ominis vim habeant. Virgilius, Georg. i. 229. *haud obscura signa. Fecit, etc.* Cera caduca portendit, spem quoque meam esse *caducam*, id est, vanam ; *Caduceæ preces*, i. Fast. 181. *Sed potius mutanda dies* bene ad amoris ardentissimi veritatem repetitum, quum non sustineret *totam voluntatem*, totum

cousilium, abjicere. *Monere* proprie de ominibus, auguriis, etc. *Male sana, insana* ; Virgilius *si mens non lava fuisset.*

600. *Et tamen ipsa loqui, etc.*] Coram melius, quam literis, fratrem vicissem. *Ipsa* coram, opp. literis. *Me* cum vi dictum, id, unde salus mea pendet. Etiam *committere* verb. delectum. Jam singula enarrat, quibus præsens fratris animum vel mollem movere, vel durum vincere et cogere tentasset. Sunt autem illa amantium, dolentium, persuadentium, supplicum, desperantium. *Affusum* sive *advolutum amplecti pedes* aut *adherere genibus* etiam Romæ frequens supplicantium mos ; Plinius, IX. Ep. xxi. l.

Non adiit apte ; non legit idonea, credo, [tem :
 Tempora ; nec petiit horamque animumque vacan-
 Hæc nocuere mihi : neque enim de tigride natus ;
 Nec rigidas silices, solidumve in pectore ferrum,
 Aut adamanta gerit, nec lac bibit ille lænæ.
 Vincetur : repetendus erit ; nec tædia cœpti 615
 Ulla mei capiam, dum spiritus iste manebit.
 Nam primum, si facta mihi revocare liceret, [est.
 Non cœpisse fuit : cœpta expugnare, secundum
 Quippe nec ille potest, ut jam mea vota relinquam,
 Non tamen ausorum semper memor esse meorum.
 Et, quia desierim, leviter voluisse videbor ; 621
 Aut etiam tentâsse illum, insidiisque petisse.
 Vel certe non hoc, qui plurimus ussit et urit
 Pectora nostra, Deo, sed victa libidine credar.
 Denique jam nequeo nil commisisse nefandum. 625
 Et scripsi, et petii ; temerata est nostra voluntas.

610. *Non adiit*, etc.] Idem rursus ter dixit ; nam *adire apte*, *legere idonea tempora* (vide ad ver. 571.) et *petere horam vacantem* eodem redeunt. Sed confusæ menti convenit talis tautologia. *Hora animusque vacans*, hora, ubi animus vacat laboribus. Heinsius malit *non petiit—vacantes*.

612. *Hæc* non modo ad proxime antecedentia, sed et ad superiora referendum. Nisi culpa aut mea aut missi ministri esset, si rem aliter tractâsem, victus esset frater ; *neque enim de tigride*, etc. Hinc commode eo defertur, ut rem denuo tentare cupiat. Verbis autem illis *de tigride natus*, etc. solenne poetis animum durissimum describere ; vide ad vii. 32.

615. *Vincetur*, etc.] Novum periculum facere vult. *Repetendus*, denuo tentandus. Confer Horatium, Sat. I. ix. 55 sqq. *Tædia capiam*, pro

vulgari, *tædia capient me*. Laudat Burm. Corn. Nep. apud Gellium, vii. 18. *Ut tædium vitæ ceperint*. Dictum ergo est ut *gaudia capere*, et apud Cic. Quint. 31. *capere misericordiam*, misereri. Librarii hoc loco hæere in hac formula. Notatur autem h. l. tristis sors ejus, qui e turpissimorum criminum infamia se expedire nescit, nisi novis sceleribus perpetranda.

617. *Facta revocare*, facta infecta reddere. *Capta* ; Regii nostri *captum*. *Capta expugnare*, cœpta perficere. Fatetur Burmannus se ignorare hujus locutionis exemplum. Comparare possis ex xiv. 21. *expugnax herba*, efficax. *Ut jam*, etc. quod si etiam nunc a votis meis absistam.

621. *Leviter*, non summo furore correptam, quod excusatum. Majorem etiam veniam merentur, qui a Deo incitati, quam qui *libidine* victi amant.

Ut nihil adjiciam, non possum innoxia dici. [vum."]
 Quod superest, multum est in vota; in crimina par-
 Dixit; et, incertæ tanta est discordia mentis!
 Quum pigeat tentasse, libet tentare; modumque
 Exit, et infelix committit sæpe repelli. 631
 Mox ubi finis abest, patriam fugit ille, nefasque;
 Inque peregrina ponit nova mœnia terra.
 Tum vero mœstam tota Miletida mente
 Defecisse ferunt: tum vero a pectore vestem 635
 Deripuit, planxitque suos furibunda lacertos:
 Jamque palam est demens, inconcessamque fatetur
 Spem Veneris, sine qua patriam, invisosque penates
 Deserit, et profugi sequitur vestigia fratris.
 Utque tuo motæ, proles Semeleïa, thyrso 640
 Ismariæ celebrant repetita triennia Bacchæ;
 Byblida non aliter latos ululasse per agros
 Bubasides videre nurus: quibus illa relictis
 Caras, et armiferos Lelegas Lyciamque pererrat.
 Jam Cragon, et Lymiren, Xanthique reliquerat
 undas, 645

629. *Incertæ*, dubia, fluctuans. *Exit*, excedit. *Committit repelli*, commissis suis facit, ut repellatur sive rejiciatur.

632. *Mox ubi finis abest*.] Deinde quum nullus finis datur Byblidos flagitio, Caunus patriam relinquit. *In peregrina terra*, in Caria, condidit Caunum urbem in valle, cujus Noster ver. 663. meminit, unde eam Q. Calaber, viii. 79. κοίλην vocat, atque etiam lacum aquæ limpidæ in illa valle memorat. *Deficere mente*, amentem fieri. *Inconcessam spem* exquisitius esse puto, quam, quod Heinsius volebat, *inconcessæ Veneris*.

640. *Utque tuo motæ*, etc.] Solenne poetis, furentes cum mulieribus bac-

chantibus comparare, iv. 520 sqq. *Triennia*, sacra Thebanorum trieterica in honorem Bacchi, de quibus, III. fab. ult. Illud ipsum nomen *trieterica* librarii h. l. substituere voluerunt, sed veram ejus formam reperire non potuerunt. *Repetita* dicuntur sacra, quæ statis temporibus celebrantur. *Bubasus*, Cariæ regio, Plin. v. 29. et urbs, Sthephan. Byz. Βύβασσος (etiam Plinius, *Bubassus*) πόλις Καρίας. *Nurus*, mulieres. *Leleges*, Asiæ minoris incolæ, Caribus vicini. Vid. Strabo. lib. xiii.

645. *Cragus*, mons Lyciæ, Plin. v. 27. *promontorium* dicitur. *Lymire*, fluvius et oppidum Lyciæ. De *Chimæra* vide ad vi. 339: quum autem et

Quoque Chimæra jugo mediis in partibus ignem,
 Pectus et ora leæ, caudam serpentis habebat.
 Deficiunt silvæ; quum tu lassata sequendo
 Procidis, et, dura positis tellure capillis, 649
 Bybli, jaces, frondesque tuo premis ore caducas.
 Sæpe etiam Nymphæ teneris Lelegeïdes ulnis
 Tollere conantur; sæpe, ut moderetur amori,
 Præcipiunt, surdæque adhibent solatia menti.
 Muta jacet; viridesque suis terit unguibus herbas
 Byblis; et humectat lacrimarum gramina rivo. 655
 Naidas his venam, quæ nunquam arescere posset,
 Supposuisse ferunt: quid enim dare majus habe-
 Protinus, ut secto piceæ de cortice guttæ, [bant?

corpus habuisse dicatur capræ et ignem vomuisse, quæritur, utrum h. l. *ignem* ad *hircum* præferendum sit: nam MSS trahunt utroque. Regii nostri, *ignem*. Heinsius recepit *ignem*, quia Chimæra vocatur *πῦρ πνέουσα*, *ignifera* et *igneæ*. Verum hoc non satis est ad defendendam illam lectionem; nam etiam *μέσση χυμαίρα* vocatur ab Homero, II. Z. 155; Hesiodo. Theog. 322. Ignem vero non e mediis partibus, sed e faucibus vomuit. Favet tamen *πῦρ ignem* alius locus, IV. Trist. vii. 14. ubi *Chimæram*, *A truce*, *quæ flammis separat angue leam*. Cæterum Chimæram montem Lyciæ fuisse perhibent, quem summum leones, medium capræ, imum dracones tenuerint. Vide Servium ad Virg. Æneid. vi. 288. *Lea*, i. q. *leæna*. Vide Munckerum ad Hygini fabulam 185.

648. *Deficiunt silvæ*; Bersmannus conjicit *destituunt*; male: jam v. 463, de Cerere, *quærenti defuit orbis*. *Procidis* comprobatur Heinsius exemplis. Sed et vulgatum *concidis* bene se habet: dicitur enim de iis, qui vel moventes vel animo linquentes cadunt. Atque ita et *Lactant*. *legit*, ut ex Arg.

apparet. Regii nostri, *concidis*. *Fron-des caducas*, folia, quæ deciderunt: sed vi. 396. *lacrimæ caducæ*, quæ decidunt. Virgilius, Æn. x. 622. *juvenis caducus*, casurus. Sueton. Galb. 17. *caducum auspicium*, casum denuntians.

653. *Adhibent solatia*, ut, iii. 376. *adhibere preces*; et apud Tibullum, III. iv. 75. *adhibere querelas*.

655. *Humectat*, etc.] Virg. Æn. i. 465. *humectat flumine vultum*, ubi Heynius monet, *humectare* esse exquisite pro irrigare, et habere vim mitigandi ideam *fluminis*.

656. *Naidas his venam*, etc.] In scaturiginem perennem mutant istas lacrimas. *Habebant*, poterant; Horat. I. Ep. xvi. 23. *An melius quis habet suadere?*

658. *Picea plurimum fundit resinæ*, eaque tota est perfusa; Plinius, xvi. 10. *Bitumen* in Babyloniorum potissimum finibus e terra æstuabat; Justin. I. ii. 7. *Gravida*, quatenus e sinu aut utero suo fundit bitumen. *Consistere* proprie de fluviis glacie strictis.

Utve tenax gravida manat tellure bitumen ;
 Utve sub adventum spirantis lene Favoni 660
 Sole remollescit, quæ frigore constitit unda,
 Sic lacrimis consumpta suis Phœbeïa Byblis
 Vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
 Nomen habet dominæ ; nigraque sub ilice manat.

IX. Fama novi centum Cretæas forsitan urbes
 Implēsset monstri ; si non miracula nuper 666
 Iphide mutata Crete propiora tulisset.
 Proxima Gnosiaco nam quondam Phæstia regno
 Progenuit tellus, ignoto nomine Ligdum,

663. *Vertitur in fontem.*] Noster A. A. tradit, eam laqueo vitam finisse. Nec aliter Conon. narrat, 2. et Parthen. Erot. xi : Antoninus Liberalis autem, 30. auctor est, eam in Hamadryadem esse a Nymphis mutatam, quum se voluisset et scopulo præcipitem dare, et fontem e saxo manantem dictum δάκρυον Βιβλιδος. Burmannus suspicatur, eam suspendisse se ad *ilicem* et inde delicuisse in fontem. Fuerunt haud dubiæ variæ de ea re traditiones. *Nomen dominæ*, Byblis fons passim commemoratur. *Nigra* a nigricante virore. Sic et Virg. Ecl. vi. 55. Cul. 138. *ilicis et nigra species*. De illo fonte et valle vide ad ver. 633.

665—796. *Iphis* quum *Ianthen* uxorem ducere vellet, *Isidis* auxilio e virgine mutatur in puerum. Hæc ex Nicandro refert Anton. Lib. cap. 17. *Iphis* ibi vocatur *Leucippus*. Reliquas varietates suis locis videbimus. Fabula superiore nefandum amorem retulit, nunc subjungit prodigiosum.

665. *Fama novi.*] Viam sibi munit ad fabulam seq. *Cretæas*, nempe quia *Cauni* pater inde oriundus, ver. 443. E Creta profectus nos eo reducit. De centum Cretæ urbibus vide ad vii. 481. *Monstrum et miraculum*, miræ corpo-

rum transformationes, ut ii. 367. *Tulisset*. Plin. VIII. Ep. xx. 2. de miraculis naturæ, quæ si tulisset *Achaia*.

668. *Phæstos*, (Plin. iv. s. 20. *Phæstum*) urbs et regio insulæ Cretæ. Sed *Gnosus* multo celebrior *Phæsto*. *Ligdus* apud Antonin. Lamprus vocatur, et uxor, quæ Nostro *Telethusa* est, *Galatea*. Monet Heinsius posse et *Lygdum* scribi ; nam et λῆγδος et λυγδος Græca esse. Idem malit cum paucis MSS *ignotum*, sine causa. In argum. Lactantii, Ed. Colon. *Lyctus*, ut et Ald. h. l. Hujus nominis urbs in Creta. *Ignoto nomine*, nec clarum rebus gestis, nec nobili genere natum. Utroque modo dicitur *nomen*, et de fama et de generis nobilitate. Virgilius, *Æneid.* ix. 343. *Multam sine nomine plebem*. *Ignotus* autem passim pro ignobili et obscuro. *Census*, divitiæ, ut iii. 588. *In illo*, illius. *Nobilitate*, jocosè dictum. Male igitur auctor Argumenti *generosam* ei *stirpem* tribuit. Hac ejus notatione autem et viri decretum illustratur et auxilium ei latum. In *vita* hominum *fides* in primis spectatur, fundamentum, aut, secundum Horat. I. Od. xxiv. 6. soror *justitiæ*.

Ingenua de plebe virum : nec census in illo 670
 Nobilitate sua major ; sed vita fidesque
 Inculpata fuit : gravidæ qui conjugis aures
 Vocibus his movit, quum jam prope partus adesset ;
 “ Quæ voveam duo sunt, minimo ut relevere labore ;
 Utque marem parias : onerosior altera sors est ; 675
 Et vires fortuna negat : quod abominor, ergo
 Edita forte tuo fuerit si femina partu,
 Invitus mando ; pietas, ignosce ; necetur.”
 Dixerat : et lacrimis vultum lavare profusis, 679
 Tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur.
 Sed tamen usque suum vanis Telethusa maritum
 Sollicitat precibus, ne spem sibi ponat in arto.
 Certa sua est Ligdo sententia : jamque ferendo
 Vix erat illa gravem maturo pondere ventrem ;
 Quum medio noctis spatio, sub imagine somni, 685
 Inachis ante torum, pompa comitata suorum,

673. *Vocibus his movit.*] Probitatem viri probat etiam seq. oratio. De salute conjugis est sollicitus, invitus mandat, addit lacrimas. *Movet aures alterius* et is, qui eum alloquitur, et res, quæ narratur: iv. 271. *Vovere*, precari. *Labore prætulit* idem Heinsius ex Urbinatæ, primo Erfurt. et quatuor aliis, pro *dolore*, (quod est in nostris Regiis,) quia labor est puerperarum. *Altera sors*. Saffius vertit, *ein andrer Fall*. Imo, sexus femininus intelligit. Sic *sors* etiam, iii. 329; vi. 580. Ea sors est *onerosior*, quia patrem non adjuvare potest in victu quærendo. *Vires* dici pro patrimonio, opibus, docent Gronovius, Observatt. iv. 29. et Burmannus ad h. l. Sed duodecim MSS habent, *natura negat*, quod probat Heinsius. *Conditio naturæ muliebris negat vires*, quo minus operam filia navare possit patri. Etiam Gron. Obs. ii. 12. præfert, *natura*.

678. *Pietas*, officia paterna, quæ hoc mandato læduntur.

679. *Lavare* poet. pro, irrigare; Virgilius, *Æn.* xii. 121; et Georg. iii. 221.

681. *Sed tamen usque suum*, etc.] In animo muliebri affectus maternus prævalet, apud Ligdum dura necessitas. *Spem ponere in arto*, spem angustis finibus circumscribere, masculam tantum prolem sperare. *Sibi* et ad Ligdum et ad Telethusam referri potest. *Certa*, immutabilis.

683. *Ferre ventrem* proprie de gravidis. *Erat ferendo*, poterat ferre, ut non *solvendo esse*: etiam infra, xv. 403. *onerique ferendo est*. *Vix erat profectum est* ex ingenio Heinsii qui ita scripsit pro vulg. *vererat*, quod sane ferri nequit. Nam etsi *vehere* interdum pro portare dicitur, tamen *ferendo vehere* nemini, opinor, placebit.

686. *Inachis ante torum*, etc.] Sic

Aut stetit, aut visa est : inerant lunaria fronti
 Cornua, cum spicis nitido flaventibus auro,
 Et regale decus : cum qua latrator Anubis,
 Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis ; 690
 Quique premit vocem, digitoque silentia suadet ;

Ægyptiaca quoque mythologia attingitur, forte eam maxime ob causam, quod Romæ etiam Isiaca sacra celebrantur, pluraque templa intra ipsam urbem Isis habebat. Vid. Dio, xl. 47. ibique Reimar. Confer cum nostro loco Amor. II. xiii. 7; Tibul. I. iii. 23 sqq. Apud Antoninum Liberalem Latonæ opem implorat mater. Sed Creteenses facile habere etiam Ægyptiacas religiones potuerunt. *Inachis*, Isis Ægyptiorum, in quam Io, Inachii filia, mutata credebatur; vide in libro I. fab. x. Hinc simulacrum ejus *βοῦκερον* Herodot. ii. 40. Sed erant, qui Isidem cum Luna eandem esse dicerent, quia statuæ ejus in fronte *lunaria cornua*, lunam corniculatam gerebant; Plutarchus de Iside et Osir. p. 467. ed. Reisk. *Inerant fronti*, gerebat in fronte. Cornua, quæ pr. sic. dicuntur, rectius dicas *innesse fronti*. Vix autem dubium est, Isidem fuisse reginam, quæ cum Osiride conjugè agrum colere suos docuerit; Diod. Sic. i. p. 17. Hinc *spice flavescentes auro*, aureæ. Tertullian. de Coron. cap. 7. auctor est, Isidem primam repertas spicas capite circumtulisse.

689. *Regale decus*, diadema, quod etiam a Curt. V. viii. 13. *decus capitis* vocatur; Claudian. Laud. Stilich. i. 7. *victoris decus*, laurea. In pompa sc. comitatu erat *Anubis latrator*, id est, canis. Propert. III. ix. 41. *latrans Anubis*. Osiridis filium, metu Typhonis expositum, reperit canis, quem ille deinde, Anubim dictum, comitem sibi et custodem fecit perpetuum; Plutarchus, d. l. p. 407. Alii filium ipsum cum facie canina fuisse tradunt. Alii

rursus Mercurium ab Ægyptiis sic formatum et dictum existimant: vid. *Jablonsky Panth.* v. 1. Cum capite canino Anubis cernitur ex marmore expressus apud Boissard. Antiq. Rom. P. 6. p. 78. *Bubastis* colebatur in urbe Bubasto, et eadem cum Diana fuisse a multis perhibetur. *Apis*, bos candidus cum maculis nigris, Osiridem referens; Plutarchus, d. l. p. 452; Solin. cap. 134; Ammian. Marc. xxii. 14: hinc *varius coloribus*, versicolor; *varius* etiam simpliciter ita ponitur; Claud. R. P. II. Præf. 27, *varia tigris*.

691. *Quique premit*, etc.] Harpocrates, Isidis filius, qui meliorem Deorum notitiam suis tradiderat, pingebatur cum digito ori imposito, quod erat taciturnitatis symbolum. In saceris ejus clamabatur, *γλώσσα τήχη, γλώσσα δαίμων*; Plutarchus, d. l. p. 488. *Sistrum*, crepitaculum æneum et rotundum, *ἀπό τοῦ σείσθαι*, a concutiendo sic dictum. In superiore parte sculpta erat felis cum facie humana, in inferiore Isis. Usus ejus erat in sacris Isidis, ejusque sonitu Typhon terri credebatur. Plutarchus, p. 488. Formam ejus expressam vides in Lipperti Dactyl. i. 870. *Osiriadis* corpus a Typhone in quatuordecim partes discerptum fuerat, atque disjectum. Illas partes undique conquisitas composuit Isis eo ipse loco, quo quamque invenerat. Plutarchus, p. 411. In ejus rei memoriam sacra instituta, in quibus sacerdotes cum fletu quærebant Osiridem, mox cum cantu redeuntes se invenisse eum dicebant. Minucius Felix, xxi. 7 sqq. hinc *nunquamque*, etc.

R

VOL. IV.

Sistraque erant, nunquamque satis quæsitus Osiris,
Plenaque somniferi serpens peregrina veneni.

Quum, velut excussam somno, et manifesta vi-
dentem 694

Sic affata Dea est: "Pars, o Telethusa, mearum,
Pone graves curas; mandataque falle mariti.

Nec dubita, quum te partu Lucina levârit,
Tollere quidquid erit: Dea sum auxiliaris, opem-
Exorata fero; nec te coluisse quereris [que
Ingratum numen." Monuit, thalamoque recessit.

Læta toro surgit, purasque ad sidera supplex 701
Cressa manus tollens, rata sint sua visa precatur.

693. *Somniferi plena veneni; Regii nostri Codices somniferis—venenis.* Hujus veneno sopiti homines moriuntur. Testis est Cleopatra, quæ aspidis morsu in somnum soluta expiravit. Propert. III. ix. 53; Lucan. ix. 12. In Isiacis monumentis frequenter aspidis occurrit. Valerius Flac. iv. 418. Micyllus et Saffius per *serpentem* crocodilum intelligunt, cujus morsus (at ille non mordet, sed devorat) insanabilis sit. Imo recte loc. explicant Farnab. et Heins. de aspidem, quæ Isiacis in sacris colebatur. Vocatur *peregrina*, quia *Creta*, ubi res nunc agitur, nullas serpentes venenatas habebat. Solin. cap. xi. *Excutitur somno*, cujus somnus repentino strepitu abruptitur; *defluit somnus*, si sponte cedit; Tibul. iii. 4.

695. *Sic affata Dea.*] Brevis est hæc Isidis oratio, et accommodata temporibus Telethusæ mærentis et fluctuantis, utrum mariti mandatis parendum sit, an affectui materno. Blande eam alloquitur, ostendit, quid faciendum sit, et opem promittit. *Mandata falle mariti*, falle maritum qui hæc mandavit. Vide ad ver. 120.

698. *Tollere, etc.*] Terentius, Andr. i. 3. *Quidquid peperisset, decreverunt tollere.* *Tollere* hic est educare, non exponere, non interficere. *Dea sum auxiliaris.* Ad id alludit, quod, ut scribit Diodorus, Ægyptii asserunt, Isidem plurimorum inventricem fuisse ad morbos medicamentorum, et medicinæ arti multa contulisse: quam immortalitate quoque potitam gaudere hominum cultu, inque eorum valetudine præcipue versari, quin etiam in somnis palam eis opitulari, quos censerit dignos.

700. *Monuit.*] Mox ver. 779. *Consilium monitumque tuum est.* *Monere* enim proprie de somniis et Diis somnia mittentibus; vide quæ ad xiii. 216. ex Heinsio dicemus.

701. *Purasque—manus.*] Non hic intelligenda *puritas* manuum ea, quam Deo placere sacri et profani scriptores monent, sed *puras* dicit, ut Burmanus vidit, lotas, quum jam aqua expiasset somnium. Abluebant autem sic non solum mala, sed etiam bona somnia; vide Brouckhusium ad Propert. IV. iv. 22. Sed et preces facturi manus lavabant; Virg. Æn. viii. 69. Sic *pura vestis* passim.

Ut dolor increvit, seque ipsum pondus in auras
 Expulit, et nata est ignaro femina patri;
 Jussit ali mater, puerum mentita; fidemque 705
 Res habuit; neque erat facti nisi conscia nutrix.
 Vota pater solvit, nomenque imponit avitum:
 Iphis avus fuerat: gavisus est nomine mater,
 Quod commune foret, nec quemquam falleret illo.
 Impercepta pia mendacia fraude latebant. 710
 Cultus erat pueri: facies, quam sive puellæ,
 Sive dares puero, fieret formosus uterque.
 Tertius interea decimo successerat annus;
 Quum pater, Iphi, tibi flavam despondet Ianthen;
 Inter Phæstiadas quæ laudatissima formæ 715
 Dote fuit virgo, Dictæo nata Teleste.
 Par ætas, par forma fuit; primasque magistris
 Accepere artes, elementa ætatis, ab isdem.

705. *Jussit ali.*] Ab initio res bene procedere videbatur, multa que favebant consilio matris, mariti ignorantia, commune nomen, facies ambigua. Sed mox nectitur nodus, quem non nisi Isis solvere poterat.

707. *Avitum ex more Græcorum.* Commune; generis communis, sexui utrique conveniens. *Impercepta*, non percepta, non cognita; verbum novum. *Pia mendacia*, etc. Mendacia latebant, quia fraus illa pia, quum Telethusa et filiolum servare, et jussit Deæ parere cuperet. Sed Capoferr. hunc ver. 710 a monacho, non ab Ovidio profectum putabat.

711. *Facies, quam, etc.*] Confer viii. 322. *Ambiguum* talem vultum dixit Horatius, II. Od. v. 24. ubi Jani laudat ingeniosissimum Ausonii epigr. 105: *Dum dubitat natura, marem faceretne puellam, Factus es, o pulcher, pane puella, puer.*

714. *Quum pater, Iphi.*] Apud An-

toninum Liberalem nihil de nuptiis et amore, sed mater Latonæ opem implorat, quum filia esset ea ætate, ut sexus latere diutius non posset. Ovidii ratio multo jucundior est, quia primum matris filiæque angor augetur, deinde sub ipsas nuptias fit mutatio. *Laudantur*, quæ pulchra judicantur. Sic, ii. 480. *laudata Jovi ora*; v. 59. *laudati vultus*. Bene etiam *dos* de pulchritudine, quam natura puellæ nascenti dotis loco addidit; xi. 302. *dotatissima forma. Dictæo Teleste.* Cretensi, a monte *Dictæ* in Creta.

718. *Artes, elementa.*] Durum est, primas artes dicere *elementa ætatis*, quum *elementa literarum* dici debeant. Tan. Faber corrigebat, *elementaque prima sub isdem. Elementa prima* sane sæpe occurrunt, ut apud Horat. I. Sat. i. et Quintil. Sed *accipere artes sub aliquo* non est Latinum. *Cogitabam, alimenta ætatis*, quia literæ alunt adolescentiam, sed

Hinc amor ambarum tetigit rude pectus; et æquum
 Vulnus utrique tulit: sed erat fiducia dispar. 720
 Conjugii pactæque expectat tempora tædæ,
 Quamque virum putat esse, suum fore credit Ianthe.
 Iphis amat, qua posse frui desperat, et auget
 Hoc ipsum flammæ, ardetque in virgine virgo.
 Vixque tenens lacrimas: "Quis me manet exitus,"
 inquit, 725
 "Cognita quam nulli, quam prodigiosa, novæque
 Cura tenet Veneris? si Dî mihi parcere vellent,
 Perdere debuerant: si non et perdere vellent,
 Naturale malum saltem et de more dedissent.
 Nec vaccam vaccæ, nec equas amor urit equarum.
 Urit oves aries; sequitur sua femina cervum. 731
 Sic et aves coeunt; interque animalia cuncta
 Femina femineo correpta cupidine nulla est.
 Vellem nulla forem! ne non tamen omnia Crete

vereor, ut multis hanc conjecturam probem. *Ætas* autem interdum de pueritia dicitur; vide Brouckh. ad Propert. I. vi. 21.

719. *Rude*, experts adhuc amoris propter ætatem morumque simplicitatem. Contra Phædr. II. ii. 3. *mulier non rudis*, quæ calleret artem amatoriæ. Cæterum mirum est, virginem virginis amore arsisse. *Tangunt* pectus, quæ id invadunt, in eo oriuntur, amor, invidia, cura. *Tulit*, infixit. *Æquum*; iv. 62. *ex æquo captis ardebant mentibus ambo*, simili amoris ardore correpti erant; *purs æqua amoris* apud Terent. Eun. I. ii. 12; Noster, vii. 803. *æquales urebant pectora flammæ. Sed erat fiducia dispar*. Nam Iphis diffidebat se viri officio fungi posse; Ianthe vero contra fidebat se munera mulieris satis obituram.

728. *Perdere*, etc.] Hic versus, quem Heinsius spurium iudicat, me

non offendit. Interitum Iphis lenius malum iudicat eo, quo nunc laborabat. Itaque non opus est, ut cum multis MSS. legatur, *Parcere debuerant*, et deinde e conjectura Capoferrei, *si non me perdere vellent*. Quanquam Ovidius interdum sententias subjicere solet, quas suggestit verbum præcedens, idque ipsum verbum repetere in sententia.

729. *Naturale*, quod in rerum natura obvenit. Opp. ver. 726. *prodigiosum*, quod contra leges naturæ est. *De more*, usitatum.

730. *Nec vaccam vaccæ*.] Magnitudinem et acerbitem mali sui declarat, primum per comparationem tam cum animalibus brutis, quam cum mulieribus nefariis. Melius tamen, puto, hæc comparatio resecta esset. *Nec vaccam*, etc. Conf. Amor. I. x. 27; Art. Amat. ii. 481.

734. *Vellem nulla forem*.] Mortem

Monstra ferat : taurum dilexit filia Solis, 735
 Femina nempe marem : meus est furiosior illo,
 Si verum profitemur, amor : tamen illa secuta est
 Spem Veneris ; tamen illa dolis, et imagine vaccæ
 Passa bovem est ; et erat, qui deciperetur, adulter.
 Huc licet e toto sollertia confluat orbe, 740
 Ipse licet revolet ceratis Dædalus alis,
 Quid faciet ? num me puerum de virgine doctis
 Artibus efficiet ? num te mutabit, Ianthe ?
 Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi,
 Consiliique inopes et stultos excutis ignes ? 745
 Quid sis nata vide, nisi te quoque decipis ipsam :
 Et pete quod fas est ; et ama, quod femina debes.
 Spes est, quæ capiat, spes est, quæ pascat amorem.

sibi imprecatur : sæpe apud Terentium *nullus sum*, id est, perii. *Crete monstra ferat*. Pomp. Mela, ii. 7. *Crete multis famigerata fabulis, adventu Europæ, Pasiphaes et Ariadnæ amoribus, Minotauri feritate fatoque, Dadali operibus et fuga*, etc. *Solis filia, Pasiphae*; de cuius horrendo flagitio vide ad viii. 132.

737. *Sequi—spem* exquisitius quam, habere spem. *Dolis*. Pasiphaen inclusam vacca lignea occurrisse bovi volunt Mythologi. *Et imagine*. Unus et nostri Regii, *in imagine*, sed male. Intellige, inclusa in imagine. *Passa est bovem*, concubuit cum bove. *Adulter*, taurus; Heroid. iv. 57. *Pasiphae decepto subdita tauro*. Expressit nostrum locum Seneca, Hipp. 115 sqq.

740. *Huc licet e toto*.] Nemo mederi meo malo potest. Sed singula hujus soliloquii argumenta ita coherent, ut alterum ex altero fluat. Talis autem transitus ab uno ad alterum commendatur ab artis magistris. *Sollertia* cernitur in reperiendis remediis. Commode *Dadalus* hic comme-

moratur, non solum, quia *doctis*, scilicet ingeniosis *artibus* inclaruerat, verum etiam, quia inter Cretenses versatus erat. Earum artium partem memorat, quum dicit, *licet revolet ceratis alis*.

744. *Quin animum firmas*.] Jam incipit se colligere, et sana est, sed mox, ut fit, ad malum suum redit : *firmas* pro *obfirmas*, idque Heinsius h. l. reponendum censet ; sine causa. Tibullus ait, III. ii. 5. *firmus*, qui aliquid fortiter perfert ; Noster, I. Fast. 497. *firmata mens* ; et supra, iii. 689. *mentem firmat Deus*. *Consilii inopes*, quibus consulere ac mederi nemo potest ; Terentius, Eun. I. i. 12. *quæ res* (nempe amor) *in se neque consilium, neque modum habet ullum*.

748. *Spes est quæ capiat*.] Heinsius putat, carnificem aliquem hic esse sententias locutum. Sed quo minus hic versus deleatur, impedit in versu seq. *res*, quæ bene opponitur *spei*, monente etiam Burmanno. *Tan. Faber capiat* mutat in *faciat*, quod postea in uno MS. repertum placet etiam

Hanc tibi res adimit: non te custodia caro
 Arcet ab amplexu, nec cauti cura magistri, 750
 Non patris asperitas, non se negat ipsa roganti.
 Nec tamen est potiunda tibi: nec, ut omnia fiant,
 Esse potes felix; ut Dique hominesque laborent.
 Nunc quoque votorum pars una est vana meorum:
 Dique mihi faciles, quidquid valuere, dederunt. 755
 Quodque ego, vult genitor, vult ipsa, socerque
 futurus;

At non vult Natura, potentior omnibus istis,
 Quæ mihi sola nocet: venit ecce optabile tempus,
 Luxque jugalis adest, ut jam mea fiat Ianthe;
 Nec mihi continget: mediis sitiemus in undis. 760
 Pronuba quid Juno, quid ad hæc, Hymenæe,
 venitis

Sacra, quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambæ?"
 Pressit ab his vocem: nec lenius altera virgo
 Æstuat; utque celer venias, Hymenæe, precatur.
 Quod petit hæc, Telethusa timens, modo tempora
 differt; 765

Burmanno, quia et i. 468. *facere amorem*; quanquam non negat, *capiat amorem* posse sumi, ut versu 615. *capere tadia*. Mihi locus optime se habere videtur. Ut *capere flammæ, spem, fastum*, et similia, sic et *capere amorem* de ejus initiis, quæ capta deinde *pascuntur*.

749. *Hanc tibi res adimit.*] Omnia, quæ amantibus sæpe adversa sunt, mihi favent; sola natura mihi nocet. *Magistri* e Cod. Francof. et 18 aliis recte Burman. recepit, quum antea *mariti* ederetur, quod nullo modo ferri poterat. Si *magistrum* intelligis literas docentem e ver. 717. *custodia* referenda est ad pædagogum, qui pueris puellisque addebatur, ut esset custos

vitæ et morum; Terent. Adolph. I. i. 21. A Juvenali, vii. 218. vocatur *discipuli custos*; ab Horat. I. Od. xxxvi. 8. *rex puertæ*. Burman. vero *magistri* nomine nunc illum rectorem et custodem indicari. Tunc *custodia* matris esset; Horat. I. Ep. i. 22. *quos dura premit custodia matrum*. Vide nos ad Plinium, V. Ep. xvi. 3.

754. *Nunc quoque*, quum Dii omnia dederunt, quæ potuere, amorem mutuum, consensum parentum, etc. una pars votorum meorum, coitus scilicet abest, et irrita facit omnia.

760. *Mediis sitiemus in undis.*] Alludit ad fabulam Tantalii.

763. *Ab his.*] Post hæc, ut viii.

Nunc ficto languore moram trahit: omina sæpe,
 Visaque causatur; sed jam consumpserat omnem
 Materiam ficti; dilataque tempora tædæ
 Institerant; unusque dies restabat: at illa
 Crinalem capiti vittam natæque sibi que 770
 Detrahit, et passis aram complexa capillis:
 “Isi, Parætonium, Mareoticaque arva, Pharonque
 Quæ colis, et septem digestum in cornua Nilum;
 Fer, precor,” inquit, “opem; nostroque medere
 timori. 774

Te Dea, te quondam, tuaque hæc insignia vidi,
 Cunctaque cognovi; comitesque, facesque, sonum-
 Sistrorum, memori que animo tua jussa notavi. [que
 Quod videt hæc lucem, quod non ego punior ipsa,
 Consilium monitumque tuum est: miserere duarum,
 Auxilioque juva.” Lacrimæ sunt verba secutæ. 780
 Visa Dea est movisse suas, et moverat, aras:

611. *Lenius*. Heinsius putat *secius*. *Altera virgo* non placet Burmanno, quum et Iphis virgo esset; præfert e Codice Bononiensi *inscia virgo*: sed bene se habet *altera virgo*.

766. *Omina sæpe*, etc.] Innumera res apud veteres erant ominosæ; quibus oblati tum alia negotia, tum etiam nuptiæ differēbantur. Hinc fingi interdum solebant omina. Vide Terentium, Phorm. IV. iv. 24 sqq. ibique Lindenbrog. *Causari* ita etiam apud Propert. IV. iv. 21. *Sæpe illa immerito causata est omina Lunæ*. Alibi jungitur hoc verbum cum casu et cum infinitivo. Vide Bentlei. ad Horatium, I. Od. i. et Heyn. ad Tibullum, I. iii. 17.

770. *Capiti—natæque sibi que*.] Heinsius jubebat scribi *capitis*, vel contra libros veteres, nisi pro *sibi que* legeretur *suoque*: sed duplicem dati-

vum bene defendit Burmannus ex usu Græcorum atque Latinorum scriptorum. Sequuntur ardentissimæ preces, ad quas Telethusam impellebant summæ angustia. Apud Anton. Liberal. diserte transformationem filia precatur, addito similitum mutationum catalogo. *Parætonium*, urbs Libyæ Mareotidis cum portu amplo. Strabo, lib. xvii. p. 830. Ptolem. iv. 5. *Cornua*, canales, alvei, quia solenne fluviis cornua tribuere in monumentis; vide ad ver. 1. *Digestum* pro, divisum; Heroid. x. 67. *Crete centum digesta per urbes*.

778. *Quod non—ipsa*, non crucior conscientia furis. Suspectum erat hoc hemistichium Heinsio. Gronovius e Ciofani Codice legendum putabat, *quod nunc ego punior ipsa*, quod in gravi angore sum observatam filiam, id patior, quia tuo monito parui.

Et templi tremuere fores, imitataque Lunam
 Cornua fulserunt, crepuitque sonabile sistrum.
 Non secura quidem, fausto tamen omine læta 784
 Mater abit templo: sequitur comes Iphis euntem,
 Quam solita est, majore gradu: nec candor in ore
 Permanet; et vires augentur; et acrior ipse est
 Vultus; et incomptis brevior mensura capillis;
 Plusque vigoris adest, habuit quam femina: jam,
 quæ 789
 Femina nuper eras, puer es: date munera templis;
 Nec timida gaudete fide: dant munera templis;
 Addunt et titulum; titulus breve carmen habebat:

782. *Et templi tremuere fores.*] Duo Palatini *patuere*. Regii nostri bene *tremuere*: non convenit huic loco *patuere*, quod vix sensum habet. Tremor templi, forium, ararum, fulgor simulacrorum, sonitus vasorum, etc. signa erant præsentiae et benevolentiae divinæ. Virgilius, *Æn.* iii. 90. Claudianus, xxxiii. 7. Callimachus, hymno ad Apoll. init. ibique Spanh. *Crepare* verbum proprium in hac re. *Sonabile*. Etiam hic invitis Codicibus Heinsius reponit *sonatile*; et comparat *multi foratilis, auratilis, vertilis, volatilis, rotatilis*; sed Burmannus recte monet *sonatilis* incognitam Latio esse vocem, *sonabilis* autem receptæ auctoritatis. Regii nostri *sonabile*. De *sistri* forma et ratione formæ, vide Plutarchum, lib. de Iside et Osiride.

785. Mutatio puellæ in puerum ingeniose descripta est, signis externis commemoratis. Schirach. "Eleganter discrimen inter utrumque sexum depingitur, quatenus licebat poetæ. De cæteris caste et pulchre: *Jam quæ femina, etc.*" *Majore gradu*, longioribus passibus. *Virgines lento passu* incedunt; ii. 572. *Acrem vultum* habent mares, *tenerum* virgines. Cæte

rum ejusmodi portenta sexus mutati Plinius vii. 4. enarrat. *Ex feminis mutari in mares non est fabulosum— Ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cossicum, civem Thysdritanum.*

791. *Nec timida gaudete fide*, egregie; ita gaudete, utposito omni timore fidem habeatis. Quibus enim repente et inexpectato ingens bonum offertur, ii nesciunt, an *fides* rei habenda sit; itaque aliquandiu animus fluctuat inter timorem et gaudium, ut etiam Pygmalion, x. 287. Menardi MS *nec dubia*, quod Burmannus elegantius judicabat. Male. *Munera, ἀναθήματα*, quæ ob auxilium præstitum grati animi causa in templo suspendebantur, et Deæ potentiam declarabant. Tibullus, l. iii. 27.

792. *Addunt et titulum.*] Titulus conceptus erat brevi carmine. *Carmen* de inscriptione unius vër. est etiam in Virg. *Æn.* iii. 285. *Carmen* enim omnis formula verborum: interdum ipse titulus *carmen* dicitur; vide Drakenb. ad Silium, ix. 266. Apud Anton. Liberal. non munus cum titulo datur, sed ritus sacri in rei memoriam instituuntur.

DONA PUER SOLVIT, QUÆ FEMINA VOVERAT,
 Postera lux radiis latum patefecerat orbem; [IPHIS.
 Quum Venus et Juno, sociosque Hymenæus ad
 ignes 795
 Conveniunt; potiturque sua puer Iphis Ianthe.

794. *Patefacere et aperire locum, facere, ut in conspectum prodeat. Clauditur contra et conditur, quum non amplius cernitur. Cæterum non incredibilis hæc fabula videtur Saffatio. Monet enim, fieri posse, ut e puella fiat puer, quandoquidem natura*

partes viriles absconditas ab initio, sero interdum proferat, dubitans quasi aliquamdiu, utrum sexum tribuat. Ita naturam etiam ludere in cinædis et in viraginibus. Similia habet Harduin. ad Plinium, lib. vii. cap. 4.

N. B. Argumentum hujus libri decimi Metamorphoseon,
relatum invenies in serie CANTERI, tom. iii. pag. 57.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUS.

FAB. I.

INDE per immensum croceo velatus amictu
Aera digreditur, Ciconumque Hymenæus ad oras
Tendit, et Orphea nequicquam voce vocatur.

1—85. *Orpheus Eurydicen*, serpentis veneno interfectam, ab inferis redcendam impetrat ea lege, si sequentem non respiciat. Quod quum amans faceret, illa ad inferos relabatur; Orpheus autem, spreta mulieris consuetudine, pueros amare Thracum populos docet; Virgilius, *Georg.* iv. 454 sqq.; Seneca, *Herc. Fur.* 569; *Herc. Œt.* 1031 sqq.; Athen. xiii. p. 597. ubi fragm. ex elegis *Hermesianactis*, *Apollod.* I. iii. 2. *Hyginus*, fab. 164. Nempe mortua conjuge *Aornum*, *Thesprotiæ* urbem, ubi antiquissimum *νεκρομάντειον*, profectus esse traditur, ubi *Eurydices* animam se sequentem videre sibi visus est: vide *Pausan.* *Bœot.* p. 768. Hinc nata fortasse fabula. *Hymenæus* e *Creta* ab *Iphidis* nuptiis vocatus proficiscitur ad *Orpheas* in *Thraciam*. *Croci* usus etiam in tincturis erat, hinc *infectores crocotarii* apud *Plaut.* *Aul.* iii. 5. *Croceus amictus* tribuitur etiam *Baccho*, Athen. v. p. 198. et *Veneri*, *Valer. Flacc.* viii. 234: vide *Salmas.* ad *Tertul.* de *Pal-*

lio, p. 329. Et is color convenit lætitiæ, nuptiis in primis. *Claudian.* *Nupt. Honor.* 211. Hinc *flava conjugio vincula portat Amor*: *Tibul.* II. ii. 18. *Velatus*, vestitus; sed maluit illud, quia *amictus* laxius vestimentum. Nempe *palla* intel. quæ *Hymenæo* *Heroid.* xxi. 162. tribuitur. Inter *Cicones*, *Thraciæ* gentem ad *Hebrum* flumen, vixit *Orpheus*, et a mulieribus eorum discerptus est. *Nequicquam* quomodo nunc intelligendum sit, poeta ipse mox docet. Sine fructu vocavit *Deum*, ut nullum inde emolumentum redundaret ad conjugium suum: vide ad ix. 295. Pro *rogatur*, quod *Burman.* *κακοφώνου* vitandi causa e 12 MSS recepit, revocavimus *vocatur*. Etenim *vocare Deum ad sacra*, *ad nuptias*, etc. formula solennis; et, ut *Burm.* ipse fatetur, *voce vocare* passim apud *Ovidium* occurrit, neque ingratum illud auribus esse puto: vide ad i. 299. mollius certe est, quam illud *Cicer.* *Off.* i. 61. *pleniore ore*; aut *infra*, xiii. 734. *aliquo quoque*.

Affuit ille quidem; sed nec solennia verba,
 Nec lætos vultus, nec felix attulit omen. 5
 Fax quoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
 Usque fuit, nullosque invenit motibus ignes.
 Exitus auspicio gravior; nam nupta per herbas
 Dum nova Naiadum turba comitata vagatur,
 Decidit, in talum serpentis dente recepto. 10
 Quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras
 Deflevit vates; ne non tentaret et umbras,

4—7. *Affuit ille quidem.*] Non faustæ fuere illæ nuptiæ. Confer vi. 428 sqq. Id nunc ad Hymenæum ejusque facem refertur. *Solennia verba*, cantus solennes et lætos, a quibus Hymenæus εὐνηχης dictus. *Nec felix attulit omen*, non fecit, ut lætum omen sponsis offerretur, quod felix conjugium iis promitteret. Diligenter autem omnia ante nuptias captabantur: vide ix. 766. *Lacrimosum, fumum*, qui lacrimas ciet, habet ab Horatio, Sat. I. v. 80. *Stridula*, nempe humida cum stridore fumabat. *Usque vim habet*, neque adeo mutandum: *invenire* eleganter pro, consequi, accipere; confer ii. 729; Art. Amat. ii. 441. *Ignis extinctas admoto sulfure flammam invenit*. Similiter *invenire veniam, gloriam, opes*: vid. Grævius ad Justin. XII. viii. 16: *motibus*, rotatione, qua suscitabantur facis ignes: vide iv. 503. *Lumina mota face* Heroid. ii. 120; *juctatas motu face crescere flammam* Amor. I. ii. 11.

8. *Exitus auspicio gravior.*] Finis conjugii tristior etiam initio. Initium dixit *auspicio* forte cum respectu ad mala omnia: *gravis*, infelix. *Nupta* Agriope vocatur ab Hermesiac. *Vagatur*. Fugiebat Aristæum in ripa fluminis; Virgil. et Hyg. d. l. Sed Noster alios auctores secutus videtur. Ipsa erat una *Naiadum*, aut secundum Virgilium *Dryadum*. *Decidit*, scilicet

ad inferos, mortua est. Horatius, IV. Od. vii. 14. *Nos, ubi decidimus, Quo pius Æneas*, etc. Sic etiam in lapidibus hoc verbum occurrit: vide Burmann. Hyginus, fab. 14. *decidit percussus* ab apro. Sic *dejicere* pro interficere apud Claudianum, Rapt. Pros. ii. 39: tamen Mitscherl. hoc loco revocavit *occidit*. Regii nostri habent *decidit*. *Serpentis dente recepto*, morsa, vulnerata dente serpentis in herba latentis. *Recipit ferrum*, qui eo vulneratur, aut transfoditur. *Talus*, pro calce positus.

11. *Rhodopæius.*] Orpheus poeta Thracius: Rhodope autem mons est Thraciæ altissimus. *Ad superas auras*. Lenzius superos Deos intelligit; potius est, inter vivos, in terra; Æneid. vi. 481. *multum fletu ad superos*: vide Drakenb. ad Sil. xiii. 606. Ita et Virg. Georg. iv. 486. *Eurydice superas veniebat ad auras*. *Tentaret umbras*, periculum faceret, an cantu capi et flecti possent. Ita et *experiri* dicitur, ut *experiri animam victoris*, Vellei. II. lxxxvii. 3; *Tentare precibus* infra, xi. 239. *Tænarus*, umbrosus specus in Malea promontorio, per quem descendens ad inferos. Orpheus Argon. 41. *Ταινάρων, ἧνικ' ἔβην σκοτήν ὁδὸν αἴδος εἶσω, Ἡμετέρῃ πίνυρος κισθάρῃ*, etc. *Tænaria porta*, per Tænariam portam.

Ad Styga Tænaria est ausus descendere porta ;
 Perque leves populos, simulacraque functa sepul-
 cris, 14
 Persephonen adiit, inamœnaque regna tenentem
 Umbrarum dominum ; pulsisque ad carmina nervis
 Sic ait : “ O positi sub terra numina mundi,
 In quem recidimus quidquid mortale creamur,
 Si licet, et falsi positis ambagibus oris,
 Vera loqui sinitis ; non huc, ut opaca viderem 20
 Tartara, descendi ; nec uti villosa colubris
 Terna Medusæi vincirem guttura monstri.

14. *Leves populos*, scil. umbrarum, quæ *levi*, id est, tenui et umbratico corpore indutæ incedunt ; Horat. I. Od. x. 18. *levis turba. Persephonen.* Proserpinam. De *inamœnis regnis* redi ad iv. 476. *Umbrarum dominum.* Plutonem.

16. *Pulsis* ; pulsatis : confer v. 340. Ergo formula *Sic ait* etiam præmittitur orationi, quod negabat Burmannus ad viii. 618. Omnis autem, quæ sequitur, oratio attemperata satis est consilio Orphei. Mox ambigi potest, utrum vulgatum *recidimus* defendas, an cum Heinsio *recidimus* præferas, quod et ipsum antiquorum MSS auctoritate se tuetur. Et placitis Heraceliti omnia, quæ interire vel mori videntur, in *ἄδην* *recidunt*. Cic. Nat. D. ii. 26. “Terrena vis omnis atque natura Diti patri dedicata est : qui Dives, ut apud Græcos Πλούτων, quia et recidunt omnia in terras, et oriantur e terris.” Claudian. R. Pros. i. 57. de Plutone, “qui finem cunctis et semina præbes, Nascendique vices alterna morte rependis : Qui vitam letumque regis ; nam quidquid ubique Gignit materies, hoc te donante creatur, Debeturque tibi, certisque ambagibus ævi Rursus corporeos animæ mittuntur in ortus.” Quæ loca defendunt *τὸ recidimus*. Etiam xii. 523.

pro *detrusum* unus *retrusum*. *Quidquid mortale creamur* ; quicunque mortales creamur. Lucanus, vii. 363. *quidquid hominum sumus*. Huic autem legi non subjecti erant præclari homines. Ii enim *cælo demitti* dicuntur a Virgilio, Ecl. iv. 7, et quum moriuntur, *cælo redduntur, cælestem animam cælo reddunt* ; Vellei. ii. 123.

19. Jam fidem facit dicendis. Mendacibus tribuitur *falsum*, fallens, *os*, iidemque *ambagibus* mendacia sua celant. *Falsa ora* sic etiam Heroid. vi. 63 ; *falsa lingua* ibid. vii. 67, et supra ii. 631. *Positis ambagibus* ; missis ambagibus, sine ambagibus.

20. *Non huc, ut opaca, etc.*] Non vano consilio huc descendi ; sed conjux, qua marito nihil carius esse debet, causa viæ justa est. *Nec uti villosa, etc.* nec ut Cerberum extraherem, quod fecit Hercules, vii. 410 sqq. Antecedens *vincirem guttura*, colla pro consequente, extraherem ; vincto enim collo trahuntur canes. *Villosa colubris*, quæ villorum loco colubros habent. Sic ver. 349. *crinitas angue*. Claudian. Nupt. Hon. 223. *crinita sagittis. Meduseum monstrum*, quia Echidna, quæ Cerberum peperit, ex Typhaone et Medusa prognata ; He-siodus, Theogon. 295 sqq. et 306.

Causa viæ conjux; in quam calcata venenum
 Vipera diffudit, crescentesque abstulit annos.
 Posse pati volui; nec me tentasse negabo: 25
 Vicit Amor: supera Deus hic bene notus in ora est;
 An sit et hic, dubito; sed et hic tamen auguror esse.
 Famaque si veterem non est mentita rapinam,
 Vos quoque junxit Amor: per ego hæc loca plena
 timoris, 29
 Per Chaos hoc ingens, vastique silentia regni,
 Eurydices, oro, properata retexite fata.
 Omnia debemur vobis; paulumque morati,

23. *Causa viæ conjux.*] En gravis illa jactura, quam feci. *Crescentes abstulit annos*, ipsam juvenulam peremit. Annis poetæ ea tribuunt, quæ hominibus conveniunt, qui illos annos agunt. Heroid. i. 111. *molles anni*, pueri; Seneca, Hipp. 267. *fessi anni*; Propert. i. Eleg. 7. *tremuli anni*; Minuc. Fel. ii. 1. *innocentes anni*. *Pati* eleganter sic absolute ponitur, perferre dolorem constanter, *sich drein ergeben*: vide Gronovium ad Senecam Thyest. 468. Substantivum *patientia* sic est Tibul. III. ii. 5. ubi locutus erat de eo, cui erepta conjux: *Non ego firmus in hoc, non hæc patientia nostro Ingenio. Supera Deus*, etc. Commiserationem hæc faciunt: et quum illi ipsi, ad quos verba faciebat, amoris vim experti essent, tanto facilius veniam ab iis sperare poterat dolens Orpheus. *Dubito*, certo non scio, ut vii. 677.

28. *Veterem rapinam ex uno Vaticano dedit Burmannus*, pro *veteris rapinæ*, ut *mentita* dictum esset passive, quod non inusitatum: sed elegantius et magis poeticum, *fama mentita est*, finxit, *rapinam*.—*Rapinam* illam Noster cecinit supra, libro v. 341 sqq. *Per ego hæc loca*, etc. Cum gravi obstestatione consilium suum ex-

ponit: Eurydicen in vitam reddite. *Chaos sæpe inferorum domicilium*, ut Hesiodi Theogon. ver. 700. ubi vide Græv. et Gesner. ad Claudian. v. 525. *Properata fata* habent omnes fere MSS (et nostri Regii) unde Heinsius illud accepit pro *properata fila*: et intelligendum est præmaturam mortem. *Properata fila*. ex usu linguæ forent, quæ properanter neverant Parcæ, ut *properatæ tabellæ*, properanter scriptæ, ix. 586. et *properata stamina*, ii. Sab. 83. Nam *properare*, ut *σπεύδειν*, properanter conficere. Similiter *festinare*, ut xi. 576, *festinare vestes*. Verum h. l. *properata fila* sunt, quæ properanter absciderant Parcæ, quod durum videtur. Proprie *fila retexuntur*, sed poetice et satis eleganter, ubi ad *fila Parcarum* alluditur, etiam *fata*. Itaque hoc recepi. Apud Statium, lib. III. Silv. iii. 20. *Parcæ dicuntur celeres genitoris annos properasse*.

32. *Omnia debemur.*] Vulgo (et in nostris Regiis Codicibus) *omnia debentur*; et ita potuerat dicere, id est, omnia obnoxia sunt vobis. Sed quoniam nos ipsi in illis omnibus sumus, propterea melius est, *debemur*. Paulo ante, *quidquid mortale creamur*; v. 343. *Cereris sumus omnia munus*; Horatius, Art. Poet. 62. *Debemur*

Serius aut citius sedem properamus ad unam.

Tendimus huc omnes, hæc est domus ultima; vosque
Humani generis longissima regna tenetis. 35

Hæc quoque, quum justos matura peregerit annos,
Juris erit vestri: pro munere poscimus usum.

Quod si fata negant veniam pro conjuge, certum est
Nolle redire mihi: leto gaudete duorum.

Talia dicentem, nervosque ad verba moventem, 40

morti nos nostraque. Rem ipsam copiose tractavit Claudianus, R. P. ii. 234 sqq. Heinsius volebat hoc loco etiam *morata*, quod non est necesse. Neglecto τῆσδὲ omnia sensum potius curavit poeta, quam genus grammaticum. *Morati*, ut viatores qui *morari* interdum solent in locis gratis, et deinde *properant* ad locum constitutum. *Serius aut citius.* Horatius, II. Od. iii. 26. *serius ocius.* Non perpetuam jacturam facietis, sed reddetur vobis suo tempore. Id exprimit sententiis e poetis, aut e vita communi sumptis; sed temere cumulavit sententias illas. Confer Horatius, II. Od. iii. 35; et Propert. III. xvi. 21 sqq.

34. *Domus*; sedes; Homerus, II. O. 251. δῶμ' Αἰθῆαι; Horatius, I. Od. iv. 20. *domus exilis Plutonia.*

36. *Justi anni*, satis longus vitæ terminus. Cic. ad Att. v. 2. *justa*, satis longa, *itineria*; Amor. II. xiv. 14. *justa pondera*, maturus partus. Hominum opinione injusti sunt anni eorum qui citius de vita demigrant, dicunturque ante diem rapi, seu emori. *Matura* bene se habet: *matura*, scilicet annis, aut ævo, quod interdum additur. Contra Propertius, IV. xi. 17. *immatura*, quæ moritur in flore ætatis; Tibullus, II. vi. 29. *immatura ossa.* Passim *matura ætas*, *maturi anni*; vide Bentleium ad Horatium, A. 157. *Matura loqui* de sene apud Claudianum, Laud. Stilic. ii. 169. *Juris vestri*, in vestra potestate, ut infra ver-

725; Cic. Phil. iv. 4. *sub jure et imperio consulis.*

38. *Quod si fata negant.*] Desperantis animi declaratio, qua commode finem facit dicendi: *negant veniam*, non concedunt quod peto; non concedunt mihi copiam conjugis. Cicero, Or. i. 21. *date nobis hanc veniam*, auquite precibus nostris, ut recte explicat Harles. Hyginus, fab. 45. *Pandion Tereo veniam dedit*, filiam, quam petebat, comitem dedit, ubi vid. Munckerus. Etiam *gaudete* desperantis est, et bene de immitibus Diis usurpatum, qui omnes homines ad se rapiunt.

40. *Talia dicentem.*] Non sine fructu fuit hæc talis oratio. Id jucunde describitur ex imitatione Virgilio d. I. et Horat. II. Od. xiii. 21—40. ubi Alcæus et Sappho similiter movent inferos. Conf. et Seneca d. I. et Claudianus, R. P. ii. 330 sqq. *Refugum flumen* Tantali Heroid. xviii. 182; *refugi latices* Claudian. ii. in Rufin. 509. *Orbis, rota*, ut ix. 123; Virgilius *Ixionii rota constitit orbis.* Sed hoc loco *stupuit*, quod ab animantibus translatum est, ut apud Propert. IV. xi. 23. *taceant Ixionis orbis.* *Carpere jecur*, ut iv. 217. *carpere pabula.* Secundum Senecam d. I. adeo *increvit Tityi jecur.* *Vacârunt*, more aquantium ancillarum, quæ, dum quiescunt aut garrunt, deponunt interea urnas, quemadmodum Sisyphus a labore quiescens *sedet* in saxo suo. Hæc placent, quia mores vitæ quotidianæ expri-

Exsanguis flebant animæ: nec Tantalus undam
 Captavit refugam; stupuitque Ixionis orbis:
 Nec carpsere jecur volucres; urnisque vacârunt
 Belides; inque tuo sedisti, Sisyphæ, saxo.
 Tum primum lacrimis victarum carmine fama est 45
 Eumenidum maduisse genas: nec regia conjux
 Sustinet oranti, nec qui regit ima, negare;
 Eurydicenque vocant: umbras erat illa recentes
 Inter, et incessit passu de vulnere tardo.
 Hanc simul et legem Rhodopeius accipit heros, 50
 Ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
 Exierit valles; aut irrita dona futura.

munt, et ἦθος habent. Horat. III. Od. xi. 22. *stetit urna paulum sicca, dum grato Danaï puellas carmine mulces.*

45. *Tum primum lacrimis, etc.]* Inferi Dii non commoveantur miseris hominum. *Illacrimabilis Pluto* Horat. II. Od. xiv. 6; *lacrimis difficiles Dii* Seneca, Herc. Fur. 579. *Victarum, commotarum;* sed illud melius convenit duro et sævo Furiarum animo.

49. *De vulnere, propter vulnus.* Etiam *a* sic ponitur, ut iii. 571; Fast. iv. 338. Schirachius valde improbat, quod tardam de vulnere finxit, putatque, sinistre Nostrum imitatum esse Virg. Æneid. vi. ubi Dido stat, ut Marpesia cautes; hoc fuisse vulnus animi, sed morsum viperæ non habere locum in umbra exsanguis. Male profecto sic disputat vir doctus; etenim ex opinione, nisi vulgari, certe quorundam poetarum, vulnera et vitia corporis manebant etiam in umbris. Etiam Deiphobus apud Virgilium, Æn. vi. 494. laniatus corpore toto apud inferos incedebat. Hinc manes viventibus apparebant tales, quales e vita excesserant, v. c. Hector apud Virg. Æneid. ii. 270. Confer Tibul. II. vi. 39. Eidem Schirachio displicet

præpositio *inter* postposita, neque *τὸ illa* concoquere potest: sine causa utrumque.

50. *Heros, quia Calliopes divæ filius.* Vulgo edebatur *accipit Orpheus.* *Lex* illa a poetis ficta videtur, quia in sacris magicis respicere non licebat: vid. Cerda ad Virg. Ecl. viii. 102. Similis lex Ulyssi lata Homer. Od. E. 350. Memoria proditum est, ut inquit Pausanias in Bœoticis, Orpheum, uxore mortua, venisse ad Aornum Thesprotiæ, ubi per necromantiam evocarentur umbræ: ibi quum Euridices animam pone sequi putasset, et sua se opinione falsum respiciens animadvertisset, ultro sibi ipsi, mœrore confectum, mortem conscivisse. *Donec Avernas, etc.* Ergo alia via rediit ad superos. *Averni* enim colles, qui variis perfossi specubus vias habebant subterraneas et caliginosas, eamque ob causam pro descensu ad inferos habebantur, erant in Italia juxta Puteolanum sinum: vide Heynii Excursus ii. ad Virgilium Æneid. vi: sed talia promiscue usurpant poetæ. Confer Virgil. Georg. iv. 494. Apud Apollodor. respicere vetatur *πρὶν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ παραγενέσθαι.*

Carpitur acclivus per muta silentia trames,
 Arduus, obscurus, caligine densus opaca :
 Nec procul abfuerant telluris margine summæ ; 55
 Hic, ne deficeret, metuens, avidusque videndi,
 Flexit amans oculos : et protinus illa relapsa est ;
 Brachiaque intendens, prendique et prendere cap-
 Nil nisi cedentes infelix arripit auras. [tans
 Jamque iterum moriens non est de conjuge quid-
 quam 60
 Questa suo : quid enim nisi se quereretur amatam ?
 Supremumque vale, quod jam vix auribus ille
 Acciperet, dixit ; revolutaque rursus eodem est.
 Non aliter stupuit gemina nece conjugis Orpheus,
 Quam tria qui timidus, medio portante catenas, 65

53. *Carpitur* exquisitius quam vulgare est *trames* : confer iv. 432. *Muta* et mox *opaca* otiose addita : vide ad ii. 66. *caligine densus*, ut alibi sæpe *silvis*, *virgis densus locus*.

55. *Margine* abesse posset, quia jam *tellus summa* superficiem terræ significat. Juvat cum his *Virgilium* conferre : " Jamque pedem referens casus evaserat omnes, Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras Pone sequens ; namque hanc dederat Proserpina legem ; Quum subita incautum dementia cepit amantem, Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes. Restitit, Eurydicenque suam jam luce sub ipsa Immemor, heu ! victusque animi respexit : ibi omnis Effusus labor, etc." *Deficeret*, se desereret, relinqueretur. Lenzius subintelligit viribus.

58. *Prendere captans*.] Aut *captans* est conans, tentans (Phædr. IV. vii. 6. *quid me captus ledere* ? V. iii. 2. *quam opprimere captans*,) aut *prendi et prendere* pro, ut prenderetur et prenderet. Apud *Virgilium nequicquam prensat umbras* : pleniorum au-
 VOL. IV.

tem imaginem exhibet *prendi et prendere* quam unum *prendere*. *Auras*, *Virgilius*, *aufugit ceu fumus in auras commixtus*, præclare de corpore umbratico defunctorum.

61. *Non est questa*.] Multa queritur apud *Virgilium* ver. 494 sqq. de fati crudelitate, et relabatur cum fragore indignabundi Orci.

63. *Revoluta est*, relapsa est cum notione celeritatis. Cic. Att. xiii. 26. *revolvor identidem in Tusculanum*, ubi simpl. redeo.

64. *Non aliter stupuit*.] Vulgarem comparisonem attoniti cum saxo exornavit fabulis, quæ, quum et ipsæ transformationes habeant, commode incertæ sunt. Viso aliquis Cerbero in saxum conversus sit necesse est : quis autem ille fuerit, non constat. Sine dubio id factum est, quum Hercules eum ad superas auras extraxisset. Confer. Suidas in proverb. *δειλότροπος τοῦ παρακλύπτοντος*, cui hæc fab. originem dedisse videtur. Idem addit, suo adhuc tempore conspici hoc saxum.

65. *Medio* ; collo subauditur ; nam

T

Colla canis vidit: quem non pavor ante reliquit,
 Quam natura prior, saxo per corpus oborto:
 Quique in se crimen traxit, voluitque videri
 Olenos esse nocens: tuque o confisa figuræ,
 Infelix Lethæa, tuæ; junctissima quondam 70
 Pectora, nunc lapides, quos humida sustinet Ide.
 Orantem, frustra que iterum transire volentem
 Portitor arcuerat: septem tamen ille diebus,
 Squalidus in ripa, Cereris sine munere, sedit.
 Cura, dolorque animi, lacrimæque, alimenta fuere.
 Esse Deos Erebi crudeles questus, in altam 76
 Se recipit Rhodopen, pulsumque Aquilonibus Hæ-
 Tertius æquoreis inclusum Piscibus annum [mon.

e tribus Cerberi collis medium catenis fuerat ligatum.

69. *Olenos—Lethæa.* Horum fabula non nota. *Confisa figuræ.* Turnebus, *Advers.* i. 23. legit *confixa figuræ*, et interpretatur: tu cum figura tua in lapidem obriguisti. *Confisa figuræ* forte ita, ut se præferret Deabus; quam superbiam quum Deæ ulcisci vellent, Olenos videtur crimen in se recepisse. *Jungere pectora* proprie de actu venereo: vide ad ix. 469. Sed nunc *junctissima pectora* sunt conjuges amore mutuo se amplectentes. *Jungere* enim etiam de amore et amicitia dicitur: *pectus*, ut alibi *caput*, de toto homine. *Humida Ide*: vide ad ii. 218.

72. *Transire volentem.*] Sprotii co-dex et unus Moreti *transire parantem*, quod Burmannus melius judicat, quasi licere iterum transire. Recte. Regii nostri *volentem*. *Portitor* nomine quasi proprio dictus Charon, non a portando, sed quod a mortuis portorium exigeret: vide Brouckhusium ad *Propert.* IV. xi. 7; *Virgil.* G. iv. 502. *nec portitor Orci Amplius objectam passus transire paludem. Septem diebus.* Septenarium numerum elegisse Burmanno videtur, quia ultra septem dies sine cibo du-

rare non posse creditur. Equidem potius arbitror, quia septenarius numerus olim sacer habebatur. Etiam, ix. 292. *Alemene* septem per noctes cruciatur. Apud *Virgilium* septem menses sedet ad *Strymonis undas*. *Infra*, xiv. 423. aliquis *sex* noctes luget.

75. *Alimenta fuere.*] *Curis* et *lacrimis* non *alitur* corpus, sed *conficitur*. Itaque hoc vult; pro usu alimentorum, *curis*, *dolori* et *lacrimis* indulsit. In vita communi sæpius ita *jocatur*; at in *carmine* *friget* talis *verborum lusus*.

77. *Se recipit*, etc.] In *solitudinem* se *confert*; *mæsti* enim *amant loca deserta*. In *Hæmo spelunca Aquilonis*: vide ad vi. 709.

78. *Tertius*, etc.] *Tertia* jam *vice sol emensus* fuerat *zodiacum*. *Pisces*, *sidus zodiaci*, quod *sol* olim *hieme exeunte ingrediebatur*. Hinc *annus inclusus piscibus*. Etenim *includi* et *claudi* dicuntur quæ terminantur. *Vocantur æquorei*, et *ver. 176. aquosi*, quorum *epithetorum causa* in *promptu* est. Etiam *Cancer*, *sidus*, *ver. 127. vocatur litoreus*. Quod *quanquam paulo audacius dictum* est, *tamen non erat*, cur *Heinsius æquoreis* mutaret in *æthereis*.

Finierat Titan; omnemque refugerat Orpheus
Femineam Venerem; seu quod male cesserat illi;
Sive fidem dederat: multas tamen ardor habebat
Jungere se vati; multæ doliere repulsæ. 82

Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros transferre mares; citraque juventam
Ætatis breve ver, et primos carpere flores. 85

II. Collis erat, collemque super planissima campi
Area; quam viridem faciebant graminis herbæ.
Umbra loco deerat: qua postquam parte resedit
Dīs genitus vates, et fila sonantia movit;
Umbra loco venit: non Chaonis abfuit arbos, 90

81. *Fidem dederat Eurydicæ, se non amaturum aliam. Mox Heins. sine causa suadebat, ardor ugebat: vii. 800. mutua cura duos et amor socialis habebat. Sabio. ii. 56. non habet me amor alterius; IV. Trist. x. 116. non habent me tædia; III. Pont. i. 82. habet livor te: vide et ad ix. 291.*

84. *Teneri pueri possent esse molles, impudici, pathici; sed propter seqq. rectius ad ætatem teneram referes. Pueritia ejusque gratia eleganter cum vere et verno proventu comparatur: ἄνθος ἡβηης Homer. II. N. 484; ἄνθος ὤρας Anacr. xxxiv. 4. Contra maturitatem puerorum et puellarum Græci dixerunt ὀπώραν, et Horatius, II. Od. v. 10. autumnum. Citra, ante: Slighrenhorstius volebat circa. Carpere, frui, sed flores proprie carpuntur; Liv. xxi. 3. Florem ætatis Hasdrubal patri Hannibalis fruendum præhuit. Cæterum Phanocles scripserat Ἐρωτας, in quibus multa de Orphei pæderastia extabant; sed illi interciderunt: vide Heinsium.*

86—142. *Arbores Orphei cantu motæ, in quibus nonnullæ transformationes nobiles. Cantus enim suavitate arbores loco movisse, fluminum lapsus*

ventorumque impetum moratus esse, et immanes bestias domuisse, hoc est, hominum efferatorum mores mollivisse, legitur. Horat. I. Od. xii. 7 sqq.; Art. Poet. 391; Senec. Herc. Œt. 1031 sqq.

86. *Planissima campi area, planissimus campus. Cic. Verr. iv. 48. in summo monte est æquata agri planities. Graminis herba etiam apud Virg. Ecl. v. 26; Liv. i. 24; Claudian. bel. Get. 147. vol quia gramen inter herbas refertur (Plin. xxiv. 19.) vel herba est germen graminis. Georg. i. 134. frumenti herba. Fast. i. 154. seminis herba.*

88. *Umbra.] Arbores umbrosæ. Dis, Deo et Dea, vide ad ver. 167. Fila sonantia, fides, chordas, movit, pulsavit.*

90. *Non Chaonis.] Sequitur catalogus arborum, quemadmodum catalogos stuviorum, montium, siderum, etc. alibi inseruit Ovidius: confer. Virg. Cul. 116 sqq. Statius, vi. 88. Seneca, Œdip. 530 sqq. Sed exornavit singulas arbores epithetis bene dilectis. Copiosior tamen in illis ornamentis est Virgilius d. I. Chaonis arbos, quercus. Dodona enim, olim habitata a Chaonibus, (Strabo, p. 498.)*

Non nemus Heliadum, non frontibus esculus altis,
 Nec tiliæ molles, nec fagus, et innuba laurus :
 Et coryli fragiles, et fraxinus utilis hastis,
 Enodisque abies, curvataque glandibus ilex,
 Et platanus genialis, acerque coloribus impar, 95
 Amnicolæque simul salices, et aquatica lotos,
 Perpetuoque virens buxus, tenuesque myricæ,
 Et bicolor myrtus, et baccis cærulea tinus :
 Vos quoque, flexipedes hederæ, venistis, et una
 Pampineæ vites, et amictæ vitibus ulmi : 100

nobilia habebat querceta. Etiam Virgilius, Georg. i. 8. *Chaonia glans*. *Nemus Heliadum*, vel populi, vel alni, in quas Heliades, Phaëthontis sorores, mutatæ erant : vide ii. 325 sqq. *Nemus* igitur de tribus arboribus capiendum. *Esculus*, arbor maxima e quercuum genere, quæ quantum vertice ad auras *Ætherias*, tantum radice in *tartara tendit* ; Virgilius, Georg. ii. 291. Hinc hoc loco *frontibus altis*. Monet Burmannus a poetis *frontes* dari arboribus, idque docuisse Heinsium ad Claudian. iii. Rapt. 346. Heinsius tamen. h. l. ex MSS suis malit, *frondibus*. *Innuba*, quæ non nubit viro, ut ix. 147. *laurus innuba*, laurus, in quam Daphne *innuba* mutata. Tibullus, III. iv. 23. *casta laurus* ; Claudianus, R. P. II. Præf. 23. *Cirrhaïque Dei quamvis despexerit artes, Orpheis laurus vocibus acta venit*.

93. *Utilis hastis* : vide ad V. 9. Claudianus d. l. 107. *bellis accommoda cornus* ; Statius d. l. *infandos belli potura cruores Fraxinus*. *Curvataque* vix genuinum est. *Ilex* enim, arbor tanti roboris, glandium levitate non curvatur.

95. *Platanus* propter umbrosos ramos grata potantibus et sibi indulgentibus. Virg. Georg. iv. 146. Hinc hoc loco suaviter *genialis*, de quo vide ad iv. 14. Hinc etiam in computatio-

num descriptionibus frequenter *platanus* fit mentio. *Coloribus impar*, variis coloribus. *Aceris* unum genus crispo macularum discursu est, in similitudinem caudæ pavonum ; Plinius, H. N. xvi. 15. Nisi putes ad folia respici, quorum latus superius viriditate nigricante, inferius albicante insigne.

96. *Amnicolæ* nova compositione, quæ habitant ad amnes, amant amnes, tropo ab animantibus petito, quæ proprie loca colere dicuntur. De *aquatica loto* vide ad ix. 341. *Myrica*, virgulti genus, hodie *Tamariscum* : vide Martin. ad Virg. Ecl. iv. 2. ubi *humiles* vocantur : et sic etiam h. l. duo MSS. Sed Burmannus censet, hoc ex Virgilio librariis in mentem venisse. Art. Amat. iii. 691. *fragiles myricæ*.

98. *Cærulea tinus*.] Plinius, Hist. Nat. xv. cap. ult. "Tinum silvestrem laurum aliqui intelligunt, nonnulli sui generis arborem. Differt color ; est enim cærulea bacca." *Flexipedes* rectissime restituerunt Turnebus, Advers. 23. et G. Fabricius ad Virgilium Ecl. iv. 19. Est enim elegantissimum et novum epitheton, quo ornantur hederæ, quæ flexis flagellis, veluti pedibus, aut brachiis ex se emissis, arbores vicinas amplectuntur. Plinius, Hist. Nat. xvi. 34.

100. *Ulmis* in Italia vites adjungebantur, quod *maritare* arborem dicitur,

Ornique, et piceæ, pomoque onerata rubenti
 Arbutus, et lentæ, victoris præmia, palmæ;
 Et succincta comas, hirsutaque vertice pinus;
 Grata Deum matri; siquidem Cybeleius Attis
 Exiit hac hominem, truncoque induruit illo. 105

Affuit huic turbæ, metas imitata cupressus,
 Nunc arbor, puer ante Deo dilectus ab illo,
 Qui citharam nervis, et nervis temperat arcus.
 Namque sacer Nymphis Carthæa tenentibus arva,

quemadmodum contra Horat. II. Od. xv. 4. *platanus cælebs*, non juncta vitibus. Confer infra, xiv. 661 et 63. Claudianus, Rapt. Pros. ii. 111. *pam-pinus induit ulmos*. Noster Fast. i. 153. *modo formatis amicitur vitibus arbos*; Columella, v. 6. *vestita ulmus vitibus*; Statius, vi. 96. *nec inhospita vitibus ulmus*. Cæterum ea res suavem comparationem suggestit Nostro Heroid. v. 47: *Non sic appositis vincitur vitibus ulmus, Ut tua sunt collo brachia nexa meo*.

103. *Et succincta—pinus.*] Plin. xvi. 10: "Pinus atque pinaster folium habent capillamenti modo prætenue." Sed deinde *comæ* omnino frondes, folia arborum; Horatius, I. Od. xxi. 5. *Succincta comas*, cujus *comæ* non nisi superiorem partem tenent, sic ut inferior trunci pars nuda sit, quemadmodum succincti maximam pedum partem nudam habent. Plinius d. l. easdem arbores vocat *succinctiores*. *Hirsuta*, propter frondes in vertice emissas; Virgilius Cul. 135. *edita pinus Proceras decorat silvas hirsuta per artus*.

104. *Siquidem Cybeleius Attis.*] Nobilis olim fabula, sed jam Pausaniæ (vide Achaic. p. 566.) ætate subobscura. Confer Fast. iv. 223—244; Diodorus Sic. iv. Arnob. c. gentes, v. p. 157 sqq. *Attis*, adolescens Phrygius eximia pulchritudine, quem ama-

vit Cybele. *Exiit hac hominem*, ex homine in hanc pinum mutatus est; vide ix. 268. *Nimirum exiit hominem*, qui desinit homo esse vel quoad naturam, ut h. l. vel quoad sensus et affectus humanos: vide Cuperi Observat. i. 8. *Exuere magistrum* dixit Tacitus, Ann. xiv. 52. *Notum est et illud, Exiit personam judicis, quisquis amicum induit*. Hunc locum ita legit Tanaq. Faber: *Cybeleius olim Exiit—induruit Atys*; sed Burmannus monet, et alibi hæc pronomina cumulari.

106. *Affuit—cupressus.*] Fabulam Cyparissi habet etiam Servius ad Æneid. iii. 64. Lenzius conjicit eundem forte fuisse eum cum Aristæo, Apollinis filio, quem Virgilius, Georg. i. 14. cultorem nemorum vocat, cui Cææ nivei juveni dumeta tondebant. *Metas imitata*, *κωνοειδής*, *metæ* similitudinem habens: *meta* enim conus, aut quidquid cono simile. Plinius, xvi. 33. de hac arbore *metæ demum aspectu non repudiata*. *Qui citharam*, etc. pro, qui citharæ nervos (chordas) et nervum temperat arcus. *Temperare*, proprie de chordis, quæ intenduntur, ut opus est. Horat. IV. Od. iii. 17. *testudinis strepitum temperare*.

109. *Namque sacer Nymphis.*] Cervus insignis et egregie ornatus. Confer Virgil. Æn. vii. 483 sqq. ubi similis cervus in deliciis Tyrrii. *Carthæa*, urbs insulæ Cææ: vide ad vii. 368.

Ingens cervus erat; lateque patentibus altas 110
 Ipse suo capiti præbebat cornibus umbras:
 Cornua fulgebant auro; demissaque in armos
 Pendebant tereti gemmata monilia collo.
 Bulla super frontem parvis argentea loris 114
 Vincta movebatur; parilesque ex ære nitebant,
 Auribus in geminis, circum cava tempora, baccæ.
 Isque metu vacuus, naturalique pavore
 Deposito, celebrare domos, mulcendaque colla
 Quamlibet ignotis manibus præbere solebat. 119
 Sed tamen ante alios, Cææ pulcherrime gentis,

Cæa autem Caryciis quondam celeberrima Nymphis; Heroid. xx. 221. *Late patentibus*, patulis, latis ramis. *Altas*, quia ipsa cornua alta. Conf. *Æneid.* i. 189.

112. *Cornua fulgebant.*] Ita ornatus erat, ut equi interdum ornari solebant: vide Virg. *Æn.* vii. 275 sqq. Apuleius de Deo Socrat. "Neque enim in emendis equis phaleras consideramus et baltei polimina inspicimus, et ornatissimæ cervicis divitias contemplantur, si ex argento et auro, et gemmis monilia variegata dependent, si plena artis ornamenta collo et capiti circumjacent, si frena cæolata, si ephippia fucata, si cingula aurata sint." *Fulgebant auro*, inaurata erant, ut vicinarum cornua inaurari solebant. *Demissa pendebant*, dependebant. *Teretia membra*, quæ veluti tornata sunt, nihil asperi habent, passim laudantur; Claudianus, Epigr. xxii. de equo Honorii: *Luxurient tumido gemmata monilia collo.* *Bulla* proprie ornamenta puerorum nobilium, quæ e collo in pectus dependebant: vide Macrobius, Saturn. i. 6. *Pariles*, pares, quia et *baccæ* ornamenta erant forma rotunda, margaritæ, quum proprie ita dicerentur rotunda arborum silvestrium poma. Salmas. ad Solin. p. 375. Posset et

cum plerisque melioribus MSS legi, *parilique ex ære*, etiam *baccæ* erant argenteæ. Sic etiam Heinsius, qui tamen nescio an recte *in geminis* dederit pro vulg. *e geminis*. Nam si *baccæ* in auribus nituissent, non potuissent circumdare tempora. *Ex auribus* breviter dictum, suspensæ ex auribus.

117. *Naturalique pavore.*] Cervus timiditatis symbolum, hinc *ἐλάφειος ἀνήρ* et *κραδίη ἐλάφου* in proverbii sunt. *Celebrare locum*, sæpe in eo versari; quemadmodum celebrare hominem, cum eo versari; *celebrare rem*, frequenter eam facere, exercere. *Manibus*. Virg. *Æn.* vii. 490. *manus patientem* vocat, id est, mansuetum; Lucan. iv. 237. sic dixit, *hominem pati. Quamlibet.* Vide ad ix. 475.

120. *Cææ pulcherrime gentis.*] Telephi filium eum facit Servius; Amyclei Lactant. in Argum. Is et curabat hunc cervum et ministerio ejus utebatur. *Texebas*, corollas nectebas et floribus, quibus ornares cornua. Virgilius, dicto loco: "Assuetum imperiis soror omni Silvia cura Molliibus intextens ornabat cornua sertis, Pectebatque ferum, puroque in fonte lavabat. Ille, manum patiens, mensæque assuetus herili Errabat silvis; rursusque ad li-

Gratus erat, Cyparisse, tibi : tu pabula cervum
 Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam :
 Tu modo texebas varios per cornua flores :
 Nunc, eques in tergo residens, huc lætus et illuc
 Mollia purpureis frenabas ora capistris. 125
 Æstus erat, mediusque dies; solisque vapore
 Concava litorei fervebant brachia Cancri.
 Fessus in herbosa posuit sua corpora terra
 Cervus; et arborea ducebat frigus ab umbra.
 Hunc puer imprudens jaculo Cyparissus acuto 130
 Fixit; et, ut sævo morientem vulnere vidit,
 Velle mori statuit: quæ non solatia Phœbus
 Dixit? et ut leviter pro materiaque doleret,
 Admonuit: gemit ille tamen; munusque supremum
 Hoc petit a Superis, ut tempore lugeat omni. 135
 Jamque, per immensos egesto sanguine fletus,
 In viridem verti cœperunt membra colorem;
 Et modo, qui nivea pendebant fronte capilli,
 Horrida cæsaries fieri, sumptoque rigore

mina nota Ipse domum sera quamvis
 se nocte ferebat."

126. *Vapore, æstu. Concava*, curvata; conf. ii. 83 et 195. *Cancrisidus* Sol ingrediebatur olim summa æstate. *Litorei*. Vide ad ver. 78.

128. *Posuit sua corpora*; vide ad i. 300. *Ducebat frigus*. Captabat ore frigidam auram, quam ei præbebat umbra arborum; *ducere frigus*, ut *ducere animam*. Virgilius, Ecl. i. 53. *frigus captabis opacum*. Supra, vii. 809. *repetebam frigus et umbras*, etc.

130. *Hunc puer imprudens*, etc.] Servius, dicto loco: " qui quum elassatus æstu sub quadam arbore somnum caperet, subito strepitu excitatus, cervum, quem in deliciis habebat, feram credens, per ignorantiam misso

telo occidisset, etc." *Velle* redundat, ut apud Tibullum, I. ii. 92; III. iv. 4. *desinite querere velle*.

133. *Pro materia*.] Vide ad iii. 333. ubi, *gravius nec pro materia dolere*.

136. *Egesto sanguine fletus*.] Per fletus non egerit sanguis. Melius apud Servium fletu nimio et abstinentia cibi ac potionis tabescit.

139. *Cæsaries, capillamentum, comæ* passim de frondibus arborum. Sic Euripides, Ion. 920. palmam vocat ἀβροκόμαν. Callim. hymn. ad Dian. 41. ὄρος κεκομημένον ἄλγ. Statius, iv. Silv. 5. *frondibus annuis crinitur arbor*. Vide Bueneman. ad Lactantium, Carm. de Pascha ver. 21. *Horridus* proprie de capillis incultis. *Su-*

Sidereum gracili spectare cacumine cœlum. 140
 Ingemuit, tristisque Deus: "Lugebere nobis,
 Lugebisque alios, aderisque dolentibus," inquit.

III. Tale nemo vates contraxerat; inque ferarum
 Concilio medius turba volucrumque sedebat.

Ut satis impulsas tentavit pollice chordas; 145

Et sensit varios, quamvis diversa sonarent,

Concordare modos; hoc vocem carmine rupit:

"Ab Jove, Musa parens, cedunt Jovis omnia regno,

mere, accipere; iii. ex Ponto, iv. 31. sumere vigorem. Gracili, tenui.

142. *Lugebisque alios.*] Cupressus, forte quia cæsa non regerminat, aut ob formam tristem, Diti consecrata, ante funestam domum ponebatur, ne quis rem divinam facturus, imprudens intraret, atque ita pollueretur. *Aderis dolentibus*, ut i. 560. de lauro, *tu ducibus aderis*.

143—161. *Ganymedes*, primum cantantis Orphei argumentum. Fuit autem Ganymedes Trois filius, (etsi alii aliter; vide Munker. ad Hygini fabulam 271. et Barnes. ad Eurip. Troad. ver. 822.) eximia pulchritudine juvenis, quem Jupiter vel ipse mutatus in aquilam, vel missa aquila rapuit, ac mensæ sibi ministrum fecit. Fons fabulæ est Homer. II. Y. 232. et hymn. Ven. 203 sqq. ubi tamen non aquilæ ministerio, sed procella raptus traditur. Displicuit hoc figmentum Cic. Tusc. i. 26: "Nec Homerum audio, qui Ganymedem a Diis raptum ait propter formam, ut Jovi bibere ministraret. Fingebat hæc Homerus et humana ad Deos transferebat." In Xenoph. Sympos. viii. 30. existimatur non propter pulchritudinem, sed propter animi dotes raptus esse; confer Horatius, iv. Od. 4. init. et Virg. Æn. v. 254 sqq. ubi hoc argumentum chlamydi intextum fuisse traditur. Sed et in multis aliis artis operibus expres-

sum erat. Vide Plinium, xxxiv. 8. In bello cum Titanibus raptum esse Ganymedem a Jove, præeunte signo aquilæ, suspicatur Fulgentius Mythol. i. 25; confer Apollod. II. v. 9; III. xii. 2. ubi Heynius monet, fundum fabulæ veterem esse loquendi usum, cujus sensus sit, fuisse Ganymedem pulcherrimum puerum, dignum, qui cum Diis esset. *Contraxerat*, cantus sui suavitate congregaverat, coegerat in locum, cui umbra deerat. *Contrahere auxilia, milites, senatum, amicos* passim: vide Burm. *Concilium*, quia audiendi, non deliberandi causa, convenerant: vide ad i. 167. Non erat, cur Heinsius suaderet, *turbæ volucrisque*; namque in facile potest repeti *ἀπὸ κοινῶν*, et que sæpe tertio verbo subjungitur. Sic et Burmannus qui addit, posse etiam conjungi *medius turba*, ut II. Am. xvi. 13. *Medius Pollice et Castore ponar*. Sed illud, opinor, melius.

145. *Ut satis impulsas*, etc.] Ingeniose musicus describitur prætentans et experiens tensionem chordarum, antequam canat. Confer v. 339. *Impellere pollice chordas* est etiam apud Tibullum, II. v. 3; *Pollicis ictum*, pulsationem citharæ dixit Horatius, IV. Od. vi. 36. *Modi*, soni quos edunt percussæ chordæ. *Rumpere*, ut Græcis *ρήσσειν*.

148. *Ab Jove, Musa parens.*] Jam

Carmina nostra move: Jovis est mihi sæpe potestas
 Dicta prius: cecini plectro graviore Gigantas, 150
 Sparsaque Phlegræis victricia fulmina campis.

Nunc opus est levioere lyra: puerosque canamus
 Dilectos Superis, inconcessisque puellas
 Ignibus attonitas meruisse libidine pœnam. 154

Rex superum Phrygii quondam Ganymedis amore
 Arsit; et inventum est aliquid, quod Juppiter esse,
 Quam quod erat, mallet: nulla tamen alite verti
 Dignatur, nisi quæ possit sua fulmina ferre.

Nec mora: percusso mendacibus aere pennis 159
 Abripit Iliaden, qui nunc quoque pocula miscet,
 Invitaque Jovi nectar Junone ministrat. [Phœbus,
 IV. Te quoque, Amyclide, posuisset in æthere

incipit carmen Orphei, quod usque ad finem libri pertinet. In principio expressit Arat. *Ab Jove musarum primordia*. V. Fast. iii: *Ab Jove surgat opus*. Calliope Musa mater Orphei. *Move*, incipe.

150. *Dicta prius: cecini*, etc.] Editiones quædam distinguunt post *Dicta*. Excusat carminis levitatem. *Grave plectrum* poetis tribuitur, quum argumentum grave, bella et res gestas Deorum, heroum et regum dicunt; *levis* contra *lyra*, aut *leve plectrum* (Horat. II. Od. i. 40.) quum res leves, amatorias, etc. tractant. Ad eundem modum Claudianus, *Nupt. Honor. præf.* 9 et 17. *dixit, lascivo pollice et pectine nobiliore tentare lyram. Phlegræi campi*, terra sulfurea prope Cumas, ubi Jupiter, adjutus et a reliquis Diis et ab Hercule, Gigantas sparsis fulminibus debellavit; vide Apollodorum, I. vi. 1. Nempe quum coloni Græci terras istas incolere cœpissent, fabulas Græcæ illis locis alligârunt. Vide quæ Gesnerus ad Claudianum, xxvii. 20. disputat. Hos campos alii

VOL. IV.

in ea parte Macedoniæ, quæ postea Pallena dicta est; alii in Thessalia; in Campania alii statuunt, ubi Forum Vulcani. De argumentis, quæ graviore plectro Orpheus cecinerat, conf. ipse in Argon. 10 sqq.

153. *Inconcessis ignibus*.] De his vide ad ix. 453. Intelligit autem in primis Myrrhæ amorem, quem infra canet. *Attonitas*, fascinatas aut insipientes, ut xv. 326.

156. *Inventum est aliquid*.] Excogitavit Jupiter formam, in quam transiret ex sua: nullam autem avem dignabatur, dignam indicabat, in quam verteretur, nisi aquilam; quæ, quum Jovis fulmina ferat, *Jovis armiger, minister fulminis ales, flammiger ales*, etc. a poetis vocatur. *Alite* pro, in alitem, ut ix. 81. *tauro mutatus*.

159. *Mendacibus pennis*, alis; vide ad vi. 26. *Proprie miscentur vina*, temperantur aqua, poetice etiam *pocula*; Virg. Georg. i. 9. *Iliaden*, Ili nepotem.

162—219. *Hyacinthi fabula*.] Versu 162. *Amyclides* vocatur, sed ver. 196

U

Tristia si spatium ponendi fata dedissent.
 Qua licet, æternus tamen es; quotiesque repellit
 Ver hiemem, Piscique Aries succedit aquoso, 165
 Tu toties oreris, viridique in cespite vernas.
 Te meus ante alios genitor dilexit; et orbe
 In medio positi caruerunt præside Delphi;
 Dum Deus Eurotan, immunitamque frequentat

et 590. *Æbalides*. Auctores veteres utroque trahunt. *Amyclæ* Lacedæmonii, qui *Amyclam* urbem condidit, filium eum faciunt Pausan. Lac. p. 204; Apollodorus, III. x. 3. (quantum idem I. iii. 3. Pierum patrem nominat;) Schol. Nicandri, p. 60; Tzetzes Chil. i. 11. *Æbalo* natum eum perhibent Hyginus, fab. 271; Lucianus, tom. i. p. 149; Servius ad *Æneid.* xi. 69. Sed Coluth. Rapt. Hel. p. m. 43. nihil decernit. Jam quum parum credibile sit, Nostrum in eadem fabula nunc hos, nunc illos secutum esse, quæritur, quomodo hæc nomina capienda sint. Alii *Amyclidem* explicant *Amyclæum*, *Amyclis* oriundum. Certe a *Palæph.* cap. 47. vocatur *Ἀμυκλαῖον μινάκιον*, et a *Claudiano*, R. P. ii. 133. *natus Amyclis*. Alii contra *Æbalidem* interpretantur *Æbalia* oriundum; quod ferri nullo modo potest. Si enim *Amyclæ* filius fuit, non potuit *Æbalia* nasci, quæ condita est ab *Æbalo*, *Amyclæ* nepote; vid. *Pausanias* d. I. idemque, p. 258. suspicatur, fabulam longe aliter se habere, ac vulgo exponatur. Sine dubio *Amyclides* h. I. est *Amyclæ* pronepos, et *Æbalides*, *Æbali* filius. Nam etiam, iv. 672. *Abantides* vocatur *Perseus*, *Abantis* pronepos. Infra ver. 217. *Sparta* genuisse hunc juvenem dicitur, quantum V. Fast. 223. *Therapnæus* rusus vocatur a *Therapnis*, alia *Laconia* urbe. Ex *Perizonii*, in *Animadv.* hist. p. 407. sententia, Noster duas

sententias confudit, ut xii. 189 et 209. in *Cænei* majoribus. Cæterum præter auctores jam laudatos etiam *Euripides*, *Helen.* ver. 1482 sqq. hanc fabulam tractavit. In *athere*, in cælo, inter Deos retulisset, ut *Jupiter Ganymedem*. *Tristia—dedissent*, nisi celere et præmatura morte absumptus esses: *tristia*, quia et violenta et immatura mors.

164. *Æternus*, quia *hyacinthus* flos quotannis renascitur: *æternus* pro, immortalis, ut ii. 653. *Repellit hiemem*. *Virg.* *Georg.* iv. 51. *pulsam hiemem sol egit sub terras*. De *piscibus* (nam sing. *pisci* pro plural.) vide ad ver. 78. *Arietis* signum sol olim ingrediebatur initio veris. *Vernare* exquisite de floribus vernis: vide ad vii. 284; *Claudianus*, d. I. *Hyacinthus* et *Narcissus inclita germina veris*.

167. *Te meus ante alios*.] *Pater Orphei* *Æagrus*, rex *Thraciæ*, fuisse creditur. Sed et hic et apud alios poetas *Apollo* hunc vatem genuisse traditur, forte quia *Apollo* sub *Æagri* figura cum *Calliopa* concubuit; vide *Parrhas.* ad *Claudian.* Præf. II. R. P. *ante alios*, præ cæteris. *Delphi*, oraculum *Delphicum*. *Delphos in medio orbe* situs fuisse, ita cognitum est. *Jupiter Armigeros utrinque duos æqualibus alis Misit ab Eois, occiduisque plagis. Parnassus geminos fertur junasisse volatus*: hæc *Claudianus* Præf. in *Theod. Cons.*

169. *Eurotan*.] *Laconia* fluvium. *Immunitam*. *Quidam*, notante *Vivi-*

Sparten; nec citharæ, nec sunt in honore sagittæ.
 Immemor ipse sui non retia ferre recusat; 171
 Non tenuisse canes; non per juga montis iniqui
 Isse comes; longaque alit assuetudine flammæ.
 Jamque fere medius Titan venientis et actæ
 Noctis erat, spatioque pari distabat utrimque; 175
 Corpora veste levant, et succo pinguis olivi
 Splendescunt, latique ineunt certamina disci.
 Quem prius aerias libratum Phœbus in auras
 Misit, et oppositas disjecit pondere nubes.

ano, *immutatam*; hoc est, qua Apollo nunquam discedebat. Sparta nullis muris cincta, quia, iudice Lycurgo, cives armati et fortes firmissima urbis munimenta. *Non sunt in honore*, non curat citharam, etc. Claudianus, Nupt. Hon. V. de Honorio amante: *Non illi venator equus, non spicula curæ; non jaculum torquere libet.*

171. *Immemor sui*, suæ majestatis, socius est Hyacinthi in venatu. Idem obsequii exemplum est infra ver. 533 sqq. Heroid. v. 19 sqq. *Retia sæpe comes maculis distincta tetendi, Sæpe eitoe egi per juga longa canes*; Art. Amat. ii. 189. *Sæpe tulit jusso fallacia retia collo*; Tibul. I. iv. 50: *Nec, Dum placeas, humeri retia ferre negent. Mons iniquus, asper, saxosus, difficilis transitu; asperitas loci iniqua*, IV. Pont. iv. 22.

174. *Medius Titan venientis et actæ Noctis*.] Meridies erat: sic libro vi. 409. *juguli medius et lacerti, et mox ver. 233. medium mortis fugæque*, de qua syntaxi vide Gronovium ad Livium xxviii. 6. *Venientis*, futuræ: vide ad ix. 417. *Spatioque—utrimque* otiose additum. *Levant veste*, tanquam onere, elegantius, quam vulgaris, deponunt, exuunt vestes. Virgilius, Georg. ii. 400. *nemus levare fraude. Olivum*, unguentum ex oleo et cera; *κῆρωμα* dictum. Constan-

tius Fan. e Thucydide memorat, Lacedæmonios primos instituisse, ut certaturi et vestes deponerent et oleo unguerentur. Id quod mature imitati sunt reliqui Græci. Hinc Homer. Od. Θ. 186, diserte addit, Ulysem iratum discum misisse *ἀντὶ φάρεα*, non deposita prius veste. Unxerunt autem corpus, partim ut artus mollirentur, partim ut sudor comprimeretur.

177. *Certaminu disci*.] Discobolia fuit inter antiquissima exercitationis genera, cujus et Homerus, II. Ψ. 826 sqq. et Od. Θ. 186. meminit. *Disci* massa lata plerunque et lentis formam referens. Lipperti Dact. i. 623. Ea vel sursum (ut h. l.) vel prorsum projicienda brachiorum vires augebantur. Sed multum *artis* et *virium* ille ludus requirebat. *Libratum*, agitatum, rotatum, ut majore vi et celeritate volaret. Sic ii. 308. *Jupiter vibrata fulmina jactat*, ubi vide notam; Homerus, d. l. *ἤκε δὲνῆσας* et *περισπρέψας*; Propertius, III. xii. 10. *Missile nunc disci pondus in orbe rotat. Aerias auras*: vide ad ix. 219. Neque *aerias* plane otiosum esse putem, sed *aeris auræ* forte i. q. *tenues, liquidæ auræ*; opp. enim *mox solida terra*. *Disjecit* gravius, quam *divisit*, quod habet unus Heinsii MS.

Recidit in solidam longo post tempore terram 180
 Pondus, et exhibuit junctam cum viribus artem.
 Protinus imprudens, actusque cupidine ludi,
 Tollere Tænarides orbem properabat: at illum
 Dura repercusso subjecit ab aere tellus
 In vultus, Hyacinthe, tuos: expalluit æque, 185
 Ac puer, ipse Deus; collapsosque excipit artus;
 Et modo te refovet, modo tristia vulnera siccat;
 Nunc animam admotis fugientem sustinet herbis.
 Nil prosunt artes: erat immedicabile vulnus.
 Ut si quis violas, riguove papaver in horto, 190

180. *Recidit.*] Quidam *Decidit* quod placebat Constantio Fan. *Decidit* quod habet Codex noster B. de pondere quolibet in terram cadenti dicitur, et metro melius convenit. *Exhibuit.* Specimen exhibuit artis et virium Apollinis, confer vii. 29: ita et vi. 213. *exhibere.*

182. *Actusque cupidine ludi.*] Nihil mutandum in h. vers. Describitur fervidus juvenis et ardens cupidine, non laudis, sed hujus ludi, qui vix expectare potest, donec discus reciderit, et ubi recidit, cæcus quasi accurrit, ut eum tollat. *Tænarides*, Lacedæmonius. *Repercussus aer* alibi quidem occurrit, sed nunc vix locum habet. *Repercussus* enim vel passive dicitur qui illabens duro corpori repellitur, vel active, qui repellit alterum; neutra tamen significatio hoc loco sensum fundit commodum. Aer enim nec repellebatur, sed discus; nec discum repellebat, sed terra. Septem MSS. *repercussum in aera.* Tum Heinsius legebat, ver. seq. *Et vultus:* immo *repercussum* ego refero ad discum, tum omnia plana sunt. Discum repercussum in aera tellus subjecit in vultus Hyacinthi. *Ab aere* non nisi unus Argent. MS. suggestit Heinsio. Cæteri, *in aere.* Nostri Re-

gii *in aere;* forsân melius. Cæterum secundum alios Zephyrus, qui et ipse amabat Hyacinthum, invidia impulsus discum in eum detulit.

186. *Collapsos excipit artus.*] Præclare hæc de Apolline medicorum Deo. Confer ii. 617 sqq. *Collabuntur*, qui morientes aut animo liquentes cadunt, vii. 826. *Procris collapsa dolore cecidit.* *Excipere* dicuntur qui sublatum in sinum recipiunt, xii. 423. Hinc interdum est fovere, molliter tractare, ut apud Virgilium, Georg. ii. 345. *Sustinet*, retinet, differt. Seneca, i. Cont. 12. *deficientis adolescentis spiritus in adventum meum sustinebatur.*

190. *Ut si quis—papaver.*] Suavissima et bene delecta similitudo, quam tamen Noster vel Homero, Il. Ø. 306. vel potius Virgilio, Æneid. ix. 434. debet: *Inque humeros cervix collapsa recumbit, Purpureus veluti quum flos, succisus aratro, Languescit moriens, lassove papavera collo Demisere caput, pluvia quum forte gravantur.* Virgii. Heinsius conjicit *Virgis hærentia longis*, et monet lilia virides quidem habere *virgas*, id est, calamos, sed infractas languescere, atque etiam Statium, iii. Silv. 128. iis *pallentes culmos* tribuisse; tum apponit locum

Liliaque infringat, fulvis hærentia virgis ;
 Marcida demittant subito caput illa gravatum,
 Nec se sustineant, spectentque cacumine terram :
 Sic vultus moriens jacet, et defecta vigore 194
 Ipsa sibi est oneri cervix, humeroque recumbit.
 “ Laberis, Œbalide, prima fraudate juvena,”
 Phœbus ait; videoque tuum, mea crimina, vulnus.
 Tu dolor es, facinusque meum : mea dextera leto
 Inscribenda tuo est : ego sum tibi funeris auctor.
 Quæ mea culpa tamen ? nisi se lusisse, vocari 200
 Culpa potest; nisi culpa potest, et amâsse, vocari ;
 Atque utinam pro te vitam, tecumve liceret
 Reddere ! sed quoniam fatali lege tenemur ;
 Semper eris mecum, memori que hærebis in ore.
 Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt ;
 Flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.

Plinii, xxi. 5. de liliis: “ Nec ulli florum excelsitas major, interdum cubitorum trium, languido semper collo, et non sufficiente capitis oneri.” Regii nostri Codices habent *linguis*, et Codex B. in margine, *lignis*. Quæ lectio nulli notata videtur mihi maxima attentione digna, et fortasse sola genuina est: nam stamina, *les étamines*, quæ ex imo medioque florum calice surgunt et quæ in liliis sunt fulva, formam *linguarum* quandam exhibent: tamen in nulla plantarum descriptione huic vocabulo *linguis* hanc vim et intellectum inveni: cujus exempla si quæ suppetere, non dubitarem hoc præferre τῶς *lignis*, quæ duriora sunt: et ipsis *virgis*, quæ *fulvæ* dici possunt quamvis *virides*, quia fulvescunt, si infringantur.

196. *Labi* de moribundis; iii. Art. Amat. 742; Statius, Theb. xii. 778. Iisdem *labens caput* Lucan. iii. 742. et *labentes oculi* III. Trist. iii. 44.

tribuuntur. *Fraudatur juvena*, qui præmatura morte abripitur, ut juventute frui haud possit: *fraudare* omnino privare; Tibullus, III. v. 19. et Noster Amorum II. xiv. 23. dixerunt, *fraudare vitam crescentibus* (nondum maturis) *avis*: vide Munckerum ad Hygini fabulam 89.

198. *Meu dextera*, etc.] Mors tua dextræ meæ ascribenda, ego mortis tuæ auctor. Similiter xv. 178. *ipsos Inscriptere Deos sceleri*.

203. *Fatalis lex*, lex fati, fatum. Formulam *lege teneri* non intellexit Regius, qui e MSS. præfert *lege vetamur*. Eleganter enim *lege teneri* dicuntur quos cogit lex aliquid vel facere, vel omittere. Cæterum simile Inachi votum est supra i. 661. *Hærerere*, semper versari, *in ore*, semper commemorari. Cic. Phil. xiii. 3. *hærerere in oculis*; Attic. xiii. 4. *hærerere in libris*. *Te sonabunt* melius, quam, te (nomen tuum et fata tua) canent.

Tempus et illud erit, quo se fortissimus heros
 Addat in hunc florem, folioque legatur eodem.
 Talia dum vero memorantur Apollinis ore, 209
 Ecce cruor; qui fusus humi signaverat herbam,
 Desinit esse cruor; Tyrioque nitentior ostro
 Flos oritur; formamque capit, quam lilia, si non
 Purpureus color huic, argenteus esset in illis.
 Non satis hoc Phœbo est, is enim fuit auctor hono-
 Ipse suos gemitus foliis inscribit; et ai ai [ris,
 Flos habet inscriptum; funestaque litera ducta est.

Anacr. i. 4. *Ἔρωτα μούνον ἤχετ.*
 Phædr. III. xvi. 12. *sonare cithara Apollinem*, ubi vide Burn. *Scripto imitabere*, inscriptam, impressam habebis notam, quæ referat sonum gemitus mei; Claudian. R. P. ii. 121. *hyacinthus flebilibus mærens figuris.*

207. *Fortissimus heros.*] Ajax ipse in hyacinthum mutatus est; xiii. 397. Hinc flos ille ipse *generosus flos* vocatur v. Fast. 211. Plin. xxi. 11: "Hyacinthum comitatur fabula duplex, vel luctum præferens ejus, quem Apollo dilexerat, aut ex Ajacis cruore editi: ita discurrentibus venis, ut Græcarum literarum figura AI legatur inscripta." Eleganter, *se addere* quasi socium et comitem *in florem*, post alium mutari in eundem florem.

209. *Ore additum*, quia vaticinatur Apollo; vide ad ix. 418. *Vero*, quia Apollinis oracula verissima; vide ad i. 491. *Signaverat* exquisitius quam, *maiefecerat.* *Desinit esse cruor*, etc. Non intelligi hyacinthum eum, qui vulgo sic dicitur, satis constat; nam nec color idem est, nec forma eadem: sine dubio Hyacinthus poetarum idem est cum *vaccinio nigro*, adeoque *lilium floribus reflexis*, *Martagon*, *Türkischer Bund*. Theocrit. x. 28. *Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐντὶ, καὶ ἄ γραπτὰ ὑάκινθος*, quem locum Virg. Ecl. x. 39. sic ex-

pressit, *Et nigra viola sunt, et vaccinia nigra*; vide Martin. ad Virg. Georg. iv. 183; Heynius ad Ecl. ii. 18; et Schreber ad Theocriti dictum locum, in ed. Harlesii. *Purpureus* crebro de nigro colore dicitur, quia purpura Veterum habebat nigredinem sanguineam. Aliis esse videtur Iris germanica, aliis Delphinium Ajacis, cujus folium candidum figuras AI cæruleo colore refert.

215. *Inscribit*, notas ducit, in formam literarum. Hinc ἄ γραπτὰ ὑάκινθος apud Theocritum d. l. Virg. Ecl. iii. 106. *Dic, quibus in terris inscripti nomina regum Nascantur flores.* Ausonius in Cup. Crucifixo, *Et tragico scriptus gemitu Salaminus Ajax.* Pro ai in MSS. permultis, *hya* aut *ya*; quæ quum sint primæ literæ nominis Hyacinthi, multi illam lectionem præferendam judicârunt. Sed hic ipse locus reclamat. Apollo gemitus suos inscripsit, et sqq. temporibus Ajacis quoque nomen ducta illa figura habuit: sic et xiii. 397. Gemitus autem vox apud Græcos non *hya*, sed *ai ai*; *heu, heu*, ut vel e Sophoclis Ajace ver. 430 sq. et aliunde constat. Ajax porro Græcis *Ἰάας* scribitur. Accedit, quod *ai, ai* tuentur etiam Moschus Epiced. Bion. Plin. xxi. 11. Schol. Theocrit. ad Id. x. 28.

Nec genuisse pudet Sparten Hyacinthon ; honorque
 Durat in hoc ævi, celebrandaque more priorum
 Annua prælata redeunt Hyacinthia pompa.

V. At si forte roges fœcundam Amathunta metalli,
 An genuisse velit Propætidas ; abnuat æque, 221
 Atque illos, gemino quondam quibus aspera cornu
 Frons erat ; unde etiam nomen traxere Cerastæ.
 Ante fores horum stabat Jovis Hospitis ara,
 Lugubris sceleris : quam si quis sanguine tinctam
 Advena vidisset, mactatos crederet illic 226

217. *Sparten Hyacinthon.*] Fallitur Micyllus, qui hic de Sparta, Hyacinthi avia, cogitat. Etiam urbes, in quibus quis natus et educatus est, atque adeo fluvii illas urbes præterlabentes, dicuntur eum genuisse et aluisse. Apud Claudianum, Cons. Olyb. 236. Tiberinus dicit, *Respice, si tales juctas aluisse fluentis, Euvota Spartane, tuis. In hoc ævi.* Gronov. *in hoc ævo* ; pauci *in hoc ævum* ; sed melius *in hoc ævi* ; Lucretius ii. 15. *Qualibus in tenebris degitur hoc ævi* ; Plinius, Paneg. 6. *Solus ad hoc ævi paria fecisti*, ubi vide Schwarzium. *Priorum* ; majorum. *Hyacinthia*, sacra Lacedæmoniorum, quæ quotannis vel verno tempore, ut placet Põntederæ in Antiquit. p. 270. vel æstate, ut vult Dodwellus Dissert. 8. de Cyclis, in memoriam Hyacinthi per triduum celebrabantur. Vid. Heynius in *Antiquarischen Aufsætzen*, vol. i. p. 97 sqq.

220—242. Amathusia Venus *Cerastas*, quia Jovi hospites immolabant, in tauros, *Propætidas* autem aspernatas Deam, in lapides mutat. Initium fabulæ cohæret cum ver. 217. Sparten non pudet Hyacinthum genuisse, at Amathus nolit Cerastas peperisse et Propætidas. *Amathus*, oppidum Cypri, ubi Adonis et Venus (inde

dicta Amathusia) templum antiquissimum habebant ; Pausan. Bœot. p. 796 ; Virg. *Æn.* x. 57. *Fœcundam—metalli.* Vulgo (et in nostris Regiis Codicibus) *metallis* : *fœcunda metalli* ob metallifodinas, quæ hodie neglectæ jacent. Infra ver. 531. *gravida metalli.* De syntaxi vid. Heins. Virg. *Æneid.* x. 174. *insula generosa metallis.*

222. *Quibus aspera cornu frons*, qui cornua in fronte gerebant. *Asperum*, quidquid eminentias habet. *A képaç* dicti sunt *κερασταί*, cornuti. Ipsa insula dicta *Cerastis*, quia, auctore Xenagora, *πολλὰ κέρατα, τοῦτ' ἐστὶ πολλὰς ἐξοχὰς, ἔχει*, quia multas eminentias, id est, promontoria, habebat. Adde Stephan. in hoc verbum. Hinc nata fabula.

224. *Hospes*, hospitalis, *ξένιος*, cujus in tutela hospites erant ; Virgilius *Æn.* i. 731. *Lugubris sceleris* plerisque offendit interpretes. Heinsius emendat, *ilicibus celebris* ; Scheppeus, *cædibus illustris* ; Burmannus, *lugubris Veneri*, quia illa abhorret a sanguine et sacris nefandis. Schirachius autem vulgatam tuetur, eamque ita capit : at illa erat ara lugubris, ara sceleris. Neque aliter hæc accipi possunt, si lectio sana. *Amathusiacas bidentes* : Cyprius oves ; nam Cyprius Amathusia etiam fuit appellata.

Lactentes vitulos, Amathusiacasve bidentes :
 Hospes erat cæsus : sacris offensa nefandis,
 Ipsa suas urbes, Ophiusiaque arva parabat [urbes
 Deserere alma Venus : Sed quid loca grata, quid
 Peccavere meæ ? quod crimen, dixit, in illis ? 231
 Exilio pœnam potius gens impia pendat,
 Vel nece ; vel si quid medium mortisque fugæque ;
 Idque quid esse potest, nisi versæ pœna figuræ ?
 Dum dubitat, quo mutet eos, ad cornua vultum 235
 Flexit : et admonita est hæc illis posse relinqui ;
 Grandiaque in torvos transformat membra juvencos.
 Sunt tamen obscenæ Venerem Propœtides ausæ
 Esse negare Deam : pro quo sua numinis ira
 Corpora cum forma primæ vulgâsse feruntur ; 240
 Utque pudor cessit, sanguisque induruit oris,
 In rigidum parvo silicem discrimine versæ. [tes
 VI. Quas quia Pygmalion ævum per crimen agen-

229. *Ipsa suas urbes.*] Venus per omnes Cypri *urbes* templa habebat, ibique imprimis colebatur. Hinc *Diva potens Cypri* Horat. I. Od. iii. 1. *Ophiusia* olim dicta Cyprus ob serpentium multitudinem. Vid. Spanhem. ad Aristoph. Plut. p. 717. Burmanno autem parum placet vulgata lectio : is igitur vel cum uno MS legit, *Ipsa suas sedes* (nam *sedes* Deorum sunt loca, ubi coluntur) vel, *Ipsa suas ædes*. Causa emendandi fuit hæc, quia mox seq. *quid urbes*, quæ repetitio ei non placet, quia tunc et *arva* repetenda essent, quum nunc *loca grata* dicat, quæ tam templa, quam urbes et arva, notare possunt. Ergo vero iniquum esse arbitror, poetarum loca ad tales leges exigere.

233. *Fuga, exilium : medium mortis fugæque*, vide ad ver. 174.

238. *Obscenæ*, quia postea corpora vulgârunt. Barth. Advers. viii. 17.

explicat, impias. *Numinis ira*, irata Venus incitavit in tantam libidinem, ut etc. *Corpora vulgant*, quæ omnium libidini patent ; *formam vulgant*, quæ formæ, scil. pulchritudinis suæ fructum omnibus promiscue concedunt. Sed Burmannus malit, *corpora cum fama*, ut non clam eas coisse, neque famam pudicarum affectasse significetur. Omnino Cypriæ mulieres proclives in Venerem fuisse videntur, et quæstum corporis fecisse : vid. Justinus, lib. xviii. cap. 5.

241. *Utque pudor cessit.*] Impudentibus, quia nunquam erubescunt, dura, exsanguis, ferrea frons, exsangue os, etc. tribuitur ; Plinius, paneg. 35. Hinc facile fuit figmentum, mulieres impudicas transiisse in silices. *Parvo discrimine versæ*. Supra vi. 62. *parvi discriminis umbra*. *Induruit* sic etiâ est iv. 749. et multoties alibi.

243—297. *Pygmalionis statua* vi-

And gave a dream of loveliness on stone:—
And made a temple of his beating heart
To worship the perfection of his art. Bulwer

Viderat, offensus vitiis, quæ plurima menti
Femineæ Natura dedit, sine conjuge cœlebs 245
Vivebat, thalamique diu consorte carebat.

Interea niveum mira feliciter arte

Sculpit ebur, formamque dedit, qua femina nasci

Nulla potest; operisque sui concepit amorem.

Virginis est veræ facies, quam vivere credas, 250

tam accipit. E Philostephani Cypriacis fabulam referunt Clemens Alex. Protrept. p. 50. et Arnobius adv. Gentes lib. vi. p. 206, sed haud paulo aliter ac Noster, fuisse Pygmalionem regem Cypri, qui simulacrum Veneris quod religionis apud Cyprios hâbitum sit antiquæ, ita adamaverit, ut cum eo concumberet. Neque aliter Gnidium quendam adolescentulum in alio Veneris simulacro arsisse, Posidippus tradiderat. Sed Noster Pygmalionem facit statuarium Cyprium (et sic etiam Philostr. Vit. Apollon. Tyan. v. 5.) cujus eburnea statua Veneris munere vitam acceperit. Confer. Meursius in Cypro ii. *Per crimen, in libidinis turpitudine atque infamia.* Seneca, Epist. 93. *per tenebras ævum ignobile emetiri*; Sallust. Jug. ii. 4. *per luxum atque ignaviam ætatem agunt*; Livius i. 5. *ut nudi juvenes per luxum atque lasciviam currerent.*

245. *Sine conjuge cœlebs—consorte carebat.*] Idem ter dixit: tolleretur hoc tautologia vitium, si cum uno MS. Heinsii *cœlebs mutares in felix* (vide ad lib. ix. ver. 333.) et deinde legeres cum uno Basil. *thalamoque*, quod Heinsio venustum videbatur, qui illustrandi causa *consortium corpora* laudat e xiii. 343. Sed et alibi Noster similiter peccavit, ut viii. 557; ix. 93.

248. *Sculpit ebur, etc.*] Ergo, ut Zeuxis apud Crotoniatas, omnes pulchritudinis partes, quas natura non uni cunctas concedit (*nihil enim in*

simplici genere omnibus ex partibus perfectum natura expolivit. Cic. Invent. ii. 1.) in unum simulacrum transtulerat; ii. 64. *concupere furoros, et ii. Fast. 761. furiosos ignes concipere.* Concipi enim dicuntur quæ oriuntur in animo.

250. *Virginis est veræ facies.*] Vivere videbatur ebur, *virginis veræ.* Burmannus comparare hic jubet notam ad Art. Amat. i. 62. ubi veram puellam interpretatur vel juvenulam, in primo flore, vel non fucatum, quæ non mentitur annos et celat. Verum h. l. *vera* est viva, ut ipse Ovidius explicat, et opp. ver. 253. *simulatæ*, id est, ad exemplum naturæ expressæ (vide ad iii. 158.) arte factæ. Et ver. 292. *ora non falsa.* Sic, viii. 195. Dædalus imitatur *verus aves.* Moveri, saltare, ut apud Horatium, Art. Poet. 232. *Ut festis matrona moveri iussa diebus*; Lucret. iv. 772. *non est mirum, simulacra moveri, Brachiaque in numerum jactare et cætera membra*; Horat. Sat. I. ix. 24. *movere membra.* Hinc Tibul. I. vii. 38. *suaviter de vino, Movit et ad certos nescia membra modos, saltare docuit homines rudes.* Addit Noster, *si non obstat reverentia*, scil. hominum, cura famæ, vii. 146. Etenim apud Romanos vix sobrii homines saltabant, aut mulieres probæ, nisi festis diebus; vide Brouckh. ad Propertium IV. v. 45. Male igitur opinor, Schirach. “*Virgines bene educatæ præ pudore in virorum conspectu vix audent se movere.*”

X

Et, si non obstat reverentia, velle moveri :
 Ars adeo latet arte sua ! miratur, et haurit
 Pectore Pygmalion simulati corporis ignes.
 Sæpe manus operi tentantes admovet, an sit 254
 Corpus, an illud ebur ; nec ebur tamen esse fatetur.
 Oscula dat, reddique putat ; loquiturque tenetque ;
 Et credit, tactis digitos insidere membris ;
 Et metuit, pressos veniat ne livor in artus :
 Et modo blanditias adhibet ; modo grata puellis
 Munera fert illi conchas, teretesque lapillos, 260
 Et parvas volucres, et flores mille colorum,
 Liliaque, pictasque pilas, et ab arbore lapsas
 Heliadum lacrimas ; ornat quoque vestibus artus :

252. *Ars latet arte.*] In his verbis acumen inest. Adeo artificiose elaboratum erat signum, ut ars non animadverteteretur, sed vera virgo esse crederetur. Summa laus. Quintilian. Inst. Or. I. xi. 3. *prima ars est, ne ars esse videatur.*

254. *Sæpe manus operi, etc.*] Ingeniose et præstantiam operis, et imaginationem artificis amantis opus notat. *Tentare*, tactu explorare, ut mox ver. 282. *manibus pectora tentat.* Quintil. i. Declam. 9. *Tentavit ergo vultus et pectus objectum* ; viii. 610. sic est *contractare*. *Insidere* exquisite : insidunt digiti, quum pars carnis, quam tangunt et premunt, iis cedit. Mox ver. 284. *ebur subsidit digitis ceditque. Ne veniat livor in artus elegantius, quam, ne livescant.*

259. *Adhibere blanditias* e formula solenni. Tibul. III. iv. 75. *blandas adhibere querelas*. Noster supra iii. 376. *molles adhibere preces*. *Conchæ* et *teretes*, id est, læves et rotunduli, *lapilli* in deliciis puellarum. Amor. II. xi. 13. *Nec medius tenues conchas, pictosque lapillos Pontus habet : bibulitoris illa mora est.* Conf. Lucretium,

ii. 374 sqq. et Propertium, I. xi. 13. Istiusmodi lapillis ludere solebant ; vid. Casaubonus ad Suetonium, Aug. 83. BURN. Lapilli isti, quum umbilici fere figuram habent, umbilici dicti sunt. Cic. Orat. ii. 6. de Lælio et Scipione : “ Conchas eos et umbilicos ad Caietam et ad Laurentum legere consuësse, et ad omnem animi remissionem descendere.”

261. *Parvas volucres.*] Etiam Propert. III. xi. 27 sqq. inter munera, quæ olim puellis ferebantur, refert *variâ plumæ versicoloris avem, violas, lilia, et suis vestitas frondibus uvas. Pila picta*, id est, versicolore, ludebant virgines Græcorum, ut Nausicaa apud Homerum, Odys. Z. 100. De *Heliadum lacrimis* vide ad ii. 364 sqq.

264. *Longum collum* in partibus pulchritudinis ; vid. Junius de Pictura, lib. iii. cap. 9. *De baccis* vide ad ver. 116. *Redimicula*, fimbriæ pendulæ erant in ornamentis mulierum, et passim occurrunt in Monumentis ; vide Winkelmann. *Gesch. der Kunst*, p. 308. Subligabantur mento, aut ornabant frontem (Juvenalis, Sat. ii. 83.) aut de pectore pendebant.

Dat digitis gemmas, longoque monilia collo ;
 Aure leves baccæ, redimicula pectore pendent : 265
 Cuncta decent; nec nuda minus formosa videtur.
 Collocat hanc stratis, concha Sidonide tinctis ;
 Appellatque tori sociam ; acclinataque colla
 Mollibus in plumis, tanquam sensura, reponit.
 Festa dies Veneri, tota celeberrima Cypro, 270
 Venerat ; et pandis inductæ cornibus aurum
 Conciderant ictæ nivea cervice juvencæ ;
 Turaque fumabant : quum munere functus ad aras
 Constitit, et timide : “ Si Dî dare cuncta potestis,
 Sit conjux opto,” (non ausus, “ eburnea virgo,” 275
 Dicere Pygmalion,) “ similis mea,” dixit, “ eburnæ.”
 Sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis,
 Vota quid illa velint : et, amici numinis omen,
 Flamma ter accensa est, apicemque per aera duxit.
 Ut rediit, simulacra suæ petit ille puellæ ; 280

267. *Collocat hanc stratis.*] Arnob. d. l. solebat demens : “ Tanquam si uxoria res esset, sublevato in lectulum numine, copularier amplexibus atque ore, resque alias agere libidinis vacua imaginatione frustrabiles.”

271. *Pandis de suo dedit Heinsius,* quum MSS. omnes habeant *blandis*. Hostiæ quidem interdum *blandæ* dicuntur, quæ offeruntur Diis blando animo (vid. Heynius ad Tibul. III. iii. 2.) sed *blanda* victimæ *cornua* vix ferri possunt, *induta*, ornata. *Munere functus*, sacris factis. Ture tantum, non sanguine, Veneri sacra facta Burm. monet e Meursii Cypro, lib. i. cap. 16. Sed Ovid. tempora rursus confundit. Seqq. enim temporibus Veneri utique hostiæ mactatæ sunt, licet sanguinem infundere aræ nefas haberetur. Tacit. Hist. iii. 3. Horat. I. Od. xix. 16. ibique Jani.

277. *Aurea, pulchra.* Sed hoc epi-

theto a Græcis et Latinis poetis ornatur in primis Venus, quæ juxta Sapph. χρυσῶν χρυσότερος. Homerus etiam passim, χρυσῆ Ἀφροδίτη.

279. *Flamma, imprimis ter accensa,* lætum est omen. *Apex*, flamma in apicem acuminata. Non nove et mire sic locutus est Ovidius, ut Schirachio videbatur ; nam etiam Virg. Æneid. ii. 683. *apex visus fundere lumen*, ubi vid. Heynius. Noster Fast. vi. 636. *inque coma flammeus arsit apex* ; ex Pont. IV. ix. 54. *Detque bonum voto lucidus omen apex* ; sic et Claudianus, iv. Cons. Honor. 200. Seneca, Œdip. 310. *verticem flammæ tribuit*.

280. *Simulacra suæ puellæ,* simulatam suam puellam. Mox unum post alterum vitæ signum tactu percipit mirans Pygmalion. *Tepere* de calore corporis humani. Vid. ix. 365 ; 393 : ibi *tepedo et caluere*.

Incumbensque toro dedit oscula: visa tepere est.
 Admovet hos iterum, manibus quoque pectora ten-
 Tentatum mollescit ebur; positoque rigore [tat:
 Subsedit digitis, ceditque; ut Hymettia sole
 Cera remollescit, tractataque pollice multas 285
 Flectitur in facies, ipsoque fit utilis usu.
 Dum stupet, et timide gaudet, fallique veretur,
 Rursus amans, rursusque manu sua vota retractat.
 Corpus erat: saliant tentatæ pollice venæ.
 Tum vero Paphius plenissima concipit heros 290

283. *Tentatum.*] Non una et sola fuit hæc virgo eburnea aut marmorea: plurimas credo duras primum et difficiles amatoribus, obsequio tamen et assiduis precibus emollitas. *Subsedit.* Vide ad versum 257. *Flectitur in facies.* Vulgo vertitur in *facies*. Volebat dicere *digitisque cedit*, sed hoc ita exornavit, *tractataque pollice multas flectitur in facies*. Confer xv. 169. *Tractari* et *flecti* verba esse in hac re propria, docet Heinsius. *Ipsaque fit utilis usu.* Sic statua, posito rigore, utilis fiebat Pygmalioni. Paulo altius repetita posterior similitudinis pars.

287. *Dum stupet.*] Affectus Pygmalionis, repentino lætitiæ sensu perfusi, egregie notatus. Regius noster codex A. *dubie gaudet*; codex B. *medio gaudet*: sed *timide præstantius* et recte ab Heinsio prælatum; indicat nempe statum ambiguum Pygmalionis hærentis dubii inter gaudium et timorem. *Timide gaudet* præclare de eo, cujus gaudium nondum certum satis est. Supra, ix. 791. *Nec timida gaudete fide*; Sil. xi. 572. *sollicite læti*. *Fallique veretur*, non credit tactui suo, itaque *rursus rursusque retractat*, non statuum, sed multo exquisitius, *sua vota*. *Tractare*, i. q. *palpare*, ψιλαφῆν. *Saliunt*. Vide ad vi. 390.

289. *Corpus erat.*] Proprie: tan-

gere enim et tangi, nisi corpus, nulla potest res.

290. *Paphius heros*, ut jam Bersmannus observavit, per prolepsin dictum; nam Paphus demum ex Pygmalione natus. *Plenissima verba* quæ sint, non intelligit Burmannus qui præfert unius Heinsiani MS. scripturam, *plenissima vota*, scilicet ut fruatur et coeat cum imagine illa eburnea, jam femina facta: in quo ego ei non assentior. Nam quid hoc est, *vota*, quibus *Veneri grates agat*? Votis enim susceptis non gratiæ aguntur Diis. Et si licet *plena vota* dicere, etiam *plena verba* ferenda sunt. Schirachius, qui eam ob causam justo acerbius vituperat Burmannum, putat, sensum esse elegantissimum, si intelligas verba perfecta et integra; verba, quæ proferuntur integra voce et clara. Equidem intelligo plurima verba, quæ ex plenissimo pectore promanant, et plenissimo ore proferuntur. Ea sunt lætitiæ summæ signum. Sic in Nuce, ver. 92. et Pont. IV. vii. 17: *Pleni fructus* sunt plurimi: atque etiam Art. Amat. ii. 322. *plena falce metere* ita accipio, ut apud Claudianum, Ep. ad Seren. 41. *numerosa falce*, plurimis falcibus metere; male ibi Burmannus mallet, *plena lance*, lance enim non metitur. Cic. Rosc. Am. 2. *plena pe-*

Verba, quibus Veneri grates agat: oraque tandem
Ore suo non falsa premit; dataque oscula virgo
Sensit, et erubuit, timidumque ad lumina lumen
Attollens, pariter cum cœlo vidit amantem.

Conjugio, quod fecit, adest Dea: jamque coactis
Cornibus in plenum novies lunaribus orbem, 296
Illa Paphon genuit, de quo tenet insula nomen.

VII. Editus hac ille est, qui, si sine prole fuisset,
Inter felices Cinyras potuisset haberi. [tes!
Dira canam: natæ procul hinc, procul este paren-

cunia, plurima, copiosa. *Non falsa*,
vide ad ver. 250.

293. *Sensit et erubuit.*] Melius ob-
stupefactam virginem induxisset. Nemo hoc credit. *Ad lumina*, scilicet
solis: nam sequitur *cum cœlo vidit
amantem*. Sic recte Burmannus contra
Heinsium, qui per *lumina* intelli-
gebat fenestras. Regii nostri Codices,
ad lumina, quod ego ultro interpreter,
ad oculos Pygmalionis.

295. *Adest*, quia illa mox uterum
fert. Cornua lunæ *coguntur*, crescunt
in plenum orbem. *Paphos* non nisi
urbs Cyprî, quam condidit vel hic Pa-
phus, vel secundum Pausaniam Arcad.
p. 607. Agapenor, quum, Ilio everso,
classis Arcadum ibi appulisset; vel
juxta Apollod. III. xiv. 3. Cinyras,
Syrîorum rex. Ibi templum Veneris
celebratissimum; Tacit. Hist. ii. 3.

298—502. Cf. Hygin. fab. 58; An-
ton. Lib. cap. 34; Apollod. III. xiv.
4; Tzetzes in Lycophr. p. 60; Schol.
Theocrit. ad Id. i. 107; Serv. ad Virg.
Ecl. x. 18. et Æn. 5. 72; Fulgent.
Mythol. iii. 8.

Dubia omnia sunt et incerta, quæ
Veteres et de parentibus et de patria
Cinyræ tradunt: vid. Munckerus ad
Anton. Liberal. d. l. et Meursius de
Cypro, ii. 9. Thiante natum eum
perhibent multi; Sandoci filium facit

Apollod. Neque ex hoc loco aliquid
definiri potest. MSS omnes, *Editus
et ille est*, quod Constant. Fan. muta-
vit in *Editus hac ille est*, ut statum
animatæ et Pygmalionis filius fuisse
dicatur. Sed Heinsius malebat, *Edi-
tus hoc* (scilicet Papho) *ille est*. Et
Paphi filius vocatur ab Hygino, fab.
242 et 270; Assyriorum regem eum
faciunt Hyginus, fab. 58 et 242;
Apollodorus, d. l. Cyprium eum re-
gem fuisse (sic etiam Homerus, Iliad.
A. 21. ubi Agamemnonem thorace
donat,) qui ditatam meretriculam,
Venerem nomine, inter Deos retulerit,
Venerique Cyprîæ arcana sacra insti-
tuerit, quibus multos initiaverit, tra-
dunt Clemens Alexandr. Protrept. p.
5; Arnob. advers. Gentes, lib. iv. p.
143. et lib. v. p. 169; Firmicus, de
Errore profan. relig. p. 34. Sed si
Cinyras tempore belli Trojani vixit,
ut Homeri auctoritate constat, non
bene Orpheo dicendam hanc fabulam
Noster dedit.

300. *Dira canam.*] Exardescit ani-
mus Orphei atrocitate rei; hinc præ-
mittit præfationem de nefando flagitio,
quod narraturus est. *Dira*, amorem
a Diis iratis immissum, a furis injec-
tum; confer versum 313. *Procul
hinc*, etc. ex noto illo, *ἐκάς, ἐκάς ἐστὲ
βέβηλοι*, quo profani arcentur sacris,

Aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
 Desit in hac mihi parte fides; nec credite factum;
 Vel, si credetis, facti quoque credite pœnam.
 Si tamen admissum sinit hoc Natura videri,
 Gentibus Ismariis, et nostro gratulor orbi; 305
 Gratulor huic terræ, quod abest regionibus illis,
 Quæ tantum genuere nefas: sit dives amomo;
 Cinnamaque, costumque suam, sudataque ligno
 Tura ferat, floresque alios Panchaia tellus,

sed hoc loco castæ animæ filiarum atque patrum a sceleris horrendi auditio-
Mulcebunt. Verborum elegantia et affectuum notatione, qua mirum in modum se commendat hæc fabula, tenebunt et delectabunt.

305. *Ismariis*, Thracibus, ab *Ismaro*, monte Thraciæ. Burmanno, qui putat, hæc ex sua persona dixisse Ovidium, mirum videtur, ita grutulari poetam Thraciæ, ubi modo ver. 83. Orpheus docuerat, amorem in teneros transferre mares, quasi pæderastia minus scelus incesto esset. Fuit sane minus scelus ex opinione pæderastarum, et omnino Græcorum; sua enim cuique flagitia parvi momenti esse videntur. *Nostro orbi*, parti orbis terrarum, quam nos incolimus. *Gratulari* nunc felicem prædicare, ut iii. Art. Am. 121. *Tantum nefas*, tam nefariam mulierem. Ab impiis hominibus quam remotissimi esse cupimus.

308. *Cinnamaque costumque suam.*] De *costo* vide infra. *Sit dives amomo*, etc. Valeant opes Arabiæ, eas non curamus nec invidemus, quum illa regio arborem ferat e tam scelestam muliere ortam. *Panchæa*, Arabiæ regio. Vossius ad Virgil. Georg. ii. 139. insulam putat esse sacram Euhemeri poetæ, eamque fabulosam, in parte Arabiæ orientali, quæ omnis generis aromata mittere credita sit. Cf. infra ad versum 476. *Dives Panchaia* etiam

Tibullus, III. ii. 23; *Dives Arabs*, IV. ii. 18; *Turiferis Panchaia pinguis arenis*, apud Virgilium, Georg. ii. 139. Et illæ Arabum divitiæ (de quibus conf. Claudianus, Nupt. Hon. 92 sqq.) in proverbium abierunt. Tam in Arabia, quam in Armenia et Media nascebatur *amomum*, fruticis odorati et uvas ferentis genus; Plinius, xii. 13: sed deinde de omni aromate sincero dictum docet Salmasius ad Solin. p. 284. *Cinnamum* non tulit Arabia, sed secundum Plinium, xii. 19. ab Æthiopicis (forte a Sinensibus) importatum est. *Costi* radix et folia eximio odore, hinc Indis in maximo pretio. Plinius, xii. 12. *Tura* solis Sabæis, Arabiæ populo, concessa, sudantia ex arboribus incisis. Plinius, xii. 14; Virgil. Georg. ii. 117. *Flores*, plantas, frutices. Sed omnia illa bona superat illud nefas. Non poterat acrius aversari Myrrhæ furorem. In Arabia igitur mutata est Myrrha, et hinc etiam fugit ver. 478. Itaque nec Assyriorum, nec Cypriorum rex esse potuit Cinyras. Glareanus suspicatur, Cinyram Papho fratri Cyprici imperio cecidisse in Arabiam, ubi Myrrham genuerit. Sed quum nesciamus, quos auctores Ovidius secutus sit, nihil hic certo dici potest. In Libano monte eam natam esse, auctor est Antoninus Liberalis.

Dum ferat et Myrrham! tanti nova non fuit arbos!
 Ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido, 311
 Myrrha; facesque suas a crimine vindicat isto.
 Stipite te Stygio, tumidisque afflavit Echidnis,
 E tribus una soror: scelus est odisse parentem:
 Hic amor est odio majus scelus: undique lecti 315
 Te cupiunt proceres; totoque Oriente juvenus
 Ad thalami certamen adest: ex omnibus unum
 Elige, Myrrha, tibi, dum ne sit in omnibus unus.
 Illa quidem sentit, fœdoque repugnat amori:
 Et secum, "Quo mente feror? quid molior?" in-
 quit. 320
 "Dî, precor, et Pietas, sacrataque jura parentum,

311. *Ipse negat nocuisse.*] Turpitudinem istius amoris ostendit primum ex ejus origine, tum per comparationem cum odio parentis, denique ex insania virginis in spernendis procis. Non ille amor injectus a Cupidine, sed ad Furias referendus talis furor: bene Cupidinem inducit se purgantem. Apud Hyginum et Lactant. in Argum. Venus immittit Myrrhæ (forte Furiarum ministerio) istum furorem, quod mater ejus ausa esset se præferre Deæ; eandemque opinionem etiam Noster, ver. 524. secutus videtur. *Myrrha* ab aliis vocatur *Smyrna*, causa est hæc, quia arbor illa Græcis et *μύρρα* et *σπόρρα* dicta. Sed Latini maluerunt *Myrrha* scribere: vide Munckerus ad Hygini fabulam 58. Gravis oppositio in *telis Cupidinis* et *stipite Stygio*. *Tumidis*, scilicet veneno. *Afflavit* non nisi de Echidnis dici potest, sed more poetarum unum verbum duobus nominibus Noster accommodavit. *Stipite* et afflatu Echidnæ te vulneravit, amorem tuum excitavit. *E tribus una soror*. Una ex Furiis, Tisiphone, Alecto, aut Megæra.

316. *Te cupiunt proceres.*] Tanto

minus veniam merebatur Myrrha, quum facilis ei esset nubendi copia, atque maritum sibi deligendi e maximo numero *lectorum*, præstantissimorum, *procerum*, juvenum regionum, qui eam *cupiebant*, ambiebant nuptiis, et *aderant ad thalami certamen*, præsentibus certabant, ut eam sibi quisque conjugem vindicaret. *Totoque Oriente*. Id quia nimis poeticum judicabat Casp. Hosmannus, corrigebat *totoque Oronte*, ut intelligeretur ea pars Syriæ, quam Orontes irrigat; sed bene *Orientem* Burmannus defendit ab his libri iv. 56. de Thisbe: *quas Oriens habuit prælata puellis*. Nempe si ditissimi et potentissimi regis filia a procis totius Orientis expectatur, historicus non vereretur hoc fide certa narrare; cur non poeta, cui certe licet famam pulcherrimæ puellæ fingere etiam ad longe remotas gentes diffusam esse? *Dum ne sit*, etc. uno patre ex omnibus excepto. Lusit in vocem *unus*.

319. *Sentit.*] Sensum enim honesti et turpis omnibus hominibus impressit Deus. Et is sensus etiam in seqq. mediis in furoribus Myrrhæ subinde expergiscitur.

Hoc prohibete nefas, scelerique resistite tanto;
 Si tamen hoc scelus est: sed enim damnare negatur
 Hanc Venerem pietas; coeuntque animalia nullo
 Cetera delectu; nec habetur turpe juvencæ 325
 Ferre patrem tergo: fit equo sua filia conjux;
 Quasque creavit, init pecudes, caper: ipsaque, cu-
 Semine concepta est, ex illo concipit ales. [jus
 Felices, quibus ista licent! humana malignas
 Cura dedit leges, et quod Natura remittit, 330
 Invida jura negant: gentes tamen esse feruntur,
 In quibus et nato genetrix, et nata parenti
 Jungitur, et pietas geminato crescit amore.
 Me miseram, quod non nasci mihi contigit illic,
 Fortunaque loci lædor! quid in ista revolvor? 335

320. *Et secum.*] Sequitur soliloquium, in quo mox affectus vincit, mox sana ratio, ut supra ix. 473 sqq. in fluctuatione Byblidis. Primum sana satis est, et Deorum auxilium imporat: *Quo mente feror* bene de iis, qui sentiunt se furiosa consilia capere. *Moliri* de omni conatu. *Pietas*, reverentia parentibus debita, spectatur ut numen. *Sacrata*, sacra, ut Virgilius, *Æn.* ii. 157.

324. *Coeunt nullo delectu.*] Olim edebatur nullo delicto; Heinsius malit *dilectu*, sine causa: *diligere* enim et *diligere* verba ejusdem notionis esse docet Burmannus plurimis exemplis, quem vide. Sed nota in sqq. varietatem orationis, qua concubitus exprimitur: *nullo delectu*, sine discrimine.

329. *Humana cura*, pro homines, qui curam gerunt rerum, ut i. 48. *cura Dei*. *Malignas*, invidas, quæ invident hominibus Venerem concessam. *Remittere*, concedere, veniam dare. *Gentes* tam efferatas et immanes unquam fuisse credibile non est. Ingeniose tamen illum morem commendat, *pietas*

geminato crescit amore. Potuisset etiam, ut supra Byblis, Deorum auctoritates commemorare. Jupiter enim et matri stuprum inferre voluit, et cum filia concubuit; sed recte illas omisit Noster in flagitio, cujus foeditatem omni modo aversatur. Equidem *gentes* tam efferatas, ut ait c. v. *Gierig*, unquam exitisse non crederem, nisi Trogloditæ, Æthiopes, brutorum more viventes, promiscua conjugia inter se habuissent; nisi ipse Attila, ille Hunnorum tyrannus, suam filiam sibi matrimonio junxisset inter plaudentium populorum gaudia et acclamationes.

335. *Fortuna loci lædor*, fortunam habeo adversam, quod nata sum in iis locis, ubi tam malignæ leges. *Fortuna loci* etiam inter Deas relata; I Fast. 209. Ea casus locorum regebat, eique fata sua, quorum causas non intelligebant, homines ascribebant; supra iv. 565; Lucanus, iv. 661. Ad eam igitur etiam nativitatem suam refert Myrrha. *Laditur Fortuna* is, qui fortunam habet novercam. iv. ex Pont. vi. 39.

Spes interdictæ, discedite : dignus amari
 Ille, sed ut pater, est : ergo si filia magni
 Non essem Cinyræ, Cinyræ concumbere possem.
 Nunc quia tam meus est, non est meus ; ipsaque
 damno 339

Est mihi proximitas : aliena potentior essem.
 Ire libet procul hinc, patriosque relinquere fines,
 Dum scelus effugiam : retinet malus error amantem,
 Ut præsens spectem Cinyram, tangamque, loquar-
 Osculaque admoveam, si nil conceditur ultra. [que,
 Ultra autem sperare aliquid potes, impia virgo ? 345
 Nec, quod confundas et jura et nomina, sentis ?
 Tune eris et matris pellex, et adultera patris ?
 Tune soror gnati, genetrixque vocabere fratris ?
 Nec metues atro crinitas angue Sorores,
 Quas, facibus sævis oculos atque ora petentes, 350
 Noxia corda vident ? at tu, dum corpore non es
 Passa, nefas animo ne concipe : neve potentis

336. *Dignus amari.*] Art. Amat. i. 285. *Myrrha patrem, sed non ut filia debet, amavit. Magni Cinyræ.* Ditissimus et potentissimus fuit Cinyras. A Suida in *Κίνυρα*, vocatur *ζάπλουτος*. Fuit etiam proverb. *Κινύρου πλουσιώτερος* apud Apostolium, Cent. xix. 40 ; Pindar. Nem. viii. 20. "Ὅσπερ καὶ Κινύραν ἔβρισε πλοῦτῳ ποντία ἐν ποτε Κύπρῳ. Tyrtæus, Carm. iii. 6 : *Εἰ πλουτοῖη δὲ Μίδεω καὶ Κινυρέοιο πλέον.*

339. *Tam meus* dedit Heinsius ex Langermanni codice ; vulgo (et in nostris Regiis) *jam meus*. *Quia tam meus est*, etc. Oxymori speciem habet, quia tam propinquus mihi est, propterea non possum ei nubere. Sed talia vix esse videntur desperantis animi. *Proximitas* et alibi apud Nostrum occurrit. *Aliena*, si aliena, non

VOL. IV.

filia essem ; ix. 326. *aliena sanguine vestro*. *Potentior*, beatorum, ut iv. 325. Schirachius explicat, *potentior voti*.

341. *Ire libet procul hinc.*] Propertius, III. xx. 9. *Unum erit auxilium : mutatis, Cynthia, terris, Quantum oculis, animo tam procul ibit Amor.*

342. *Errorum* apud poetas de insano amore dici, docet Heinsius ; Trist. I. ii. 99. *si me malus abstulit error.*

346. *Confundas nomina.*] Illa nominum confusio vel maxime docet Naturam aversari talem concubitus.

347. *Matris—patris.*] Ænigma simile posuit de se (Edipus in Thebaide Senecæ, ver. 134 : *Avi gener, patrisque rivalis sui, Frater suorum liberum, et fratrum parens ; Uno avia partu liberos peperit viro, Ac sibi nepotes.*

352. *Nefas concipe* ; vide ad versum 404. *Potens natura*, quæ multum

Y

Concubitu vetito naturæ pollue fœdus.
 Velle puta; res ipsa vetat: pius ille, memorque
 Juris; et, o! vellem similis furor esset in illo!" 355
 Dixerat: at Cinyras, quem copia digna procorum,
 Quid faciat, dubitare facit, scitatur ab ipsa,
 Nominibus dictis, cujus velit esse mariti.
 Illa silet primo, patriisque in vultibus hærens,
 Æstuat, et tepido suffundit lumina rore. 360
 Virginei Cinyras hæc credens esse timoris,
 Flere vetat, siccaturque genas, atque oscula jungit.
 Myrrha datis nimium gaudet; consultaque, qualem
 Optet habere virum, "similem tibi," dixit: at ille
 Non intellectam vocem collaudat; et, "esto 365
 Tam pia semper," ait: pietatis nomine dicto,
 Demisit vultus sceleris sibi conscia virgo.
 Noctis erat medium; curasque et corpora somnus

valet, quæ potest leges præscribere, quas nemini violare licet. Etiam Horat. II. Sat. i. 51. *Imperet hoc natura potens*, et Noster, ix. 757. in similitudine, *At non vult Natura, potentior omnibus istis*. Vulg. *parentis Nat.* nunc vix loc. habet. Nec placet conjunctio Burmanni *parentis*, quam ipse sic explicat: "Natura patet satis late, et ut ex omnibus eligas, permittit, dummodo a patris vetito concubitu te contineas." *Fœdus*, leges, quas liberis et parentibus præscribit *Natura*.

356. *Cinyras, quem copia*, etc.] Sequitur locus suavissime scriptus et plenus tenerissimo affectu: *copia digna*; Oxoniensis et unus Heinsii, *copia magna*; quod ex interpretatione fluxit; Virgilius, Georg. i. 507. *dignus honor*, magnus. *Nominibus dictis*, expositis procorum nominibus; *ταύτην διά κάλλος πλείστοι και εκ πόλεων πλείστον ἐμνήστεον*, ait Antoninus Liberalis. *Cujus mariti*, deest *conjux*,

more Græcorum. Sic iii. 283. *esse Jovis*.

361. *Virginei—timoris*.] Parum refert, utrum *timoris* an cum multis MSS. *pudoris* legas: ambæ enim illæ affectiones animi conjunctæ fere esse solent; vid. Plato Euthyphr. p. 26. edit. Fisch.

364. *Similem tibi*.] Callide se expedit Myrrha, fere ut ver. 276 Pygmalion.

368. *Somnus solvit*, relaxat, *corpora*, membra corporis antea intenta, (vide ad vii. 185.) idemque *solvit curas*, facit, ut homines liberentur curis. Passim occurrit, *curis solutus* et *exolutus*. Vid. Schwarzius ad Plinium, Paneg. 79: *solvere* igitur nunc in dilogia positum. Similiter Tibullus, III. iii. 21. *mentes hominum curæque levantur*. *Indomito*, ἀδαμάστω, ardentissimo. *Indomitus amor*, ii. Trist. 585; *indomita iræ*, supra v. 41. *Retractat*, repetit secum, ut iv. 568.

Solverat : at virgo Cinyreia pervigil igni
 Carpitur indomito, furiosaque vota retractat. 370
 Et modo desperat ; modo vult tentare : pudetque,
 Et cupit ; et, quod agat, non invenit : utque securi
 Saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat,
 Quo cadat, in dubio est, omnique a parte timetur ;
 Sic animus vario labefactus vulnere nutat 375
 Huc levis, atque illuc ; momentaque sumit utroque.
 Nec modus aut requies, nisi mors, reperitur amoris :
 Mors placet : erigitur, laqueoque innectere fauces
 Destinatus ; et, zona summo de poste revincta ;
 “ Care vale Cinyra, causam te intellige mortis.”
 Dixit : et aptabat pallenti vincula collo. 381
 Murmura verborum fidas nutricis ad aures

373. *Saucia trabs ingens.*] Similitudinem expressam esse e Virgilio, Æneid. ii. 626. putat Burmannus. Cf. supra viii. 472. ubi fluctuatio animi alia, eademque suavissima imagine illustratur : *trabs*, arbor ; Statius, vi. 91. *ilicæ trabs*, ilices. *Vario vulnere*, vario affectu et motu. Bene autem motus illos vocat vulnera, quia in similitudine trabs sauciatur plagis. Etiam *labefactus* sic bene translatum ad animum. *Levis*, parum sibi constans, *nutat huc atque illuc*, mox furori suo indulget, mox sanæ rationi obtemperare vult : *Quum in dubio est animus, parvo momento huc illuc impellitur. Momentaque sumit utroque.* Nunc in hanc partem inclinat, nunc in illam, libræ instar ancipitis, unde ducta metaphora Tibulli, IV. i. 41 : *Iusta pari premitur veluti cum pondere libra*, etc. *Sumere momenta ferre* ut Florus, IV. xii. 54. *sumere impetus.* Supra vii. 79. *assumere alimenta a ventis.*

377. *Modus vel finis*, ut Horat. I. Od. vi. 7. *sit modus lasso maris*, vel moderatio ; Seneca, Controv. 20. *Fa-*

cilius in amore finem impetres, quam modum. Apud Terent. Eun. I. i. 12. Parmeno negat, amorem admittere modum.

378. *Mors placet.*] Mors remedium amoris ultimum, ut habet epigramma incerti auctoris, lib. i. Anthologiæ, cap. 27 : Ἐρώτα πάντι λιμός. εἰ δὲ μὴ χρόνος. Ἐάν δὲ μὴδὲ τὰντα τὴν φλόγα σβέσῃ, Θεραπεία σοι τὸ λοιπὸν ἤρησθω βρόχος. Quod Suidas, ut et Laertius, Crateti tribuit. *Destinatus*, constituit, ut sæpissime apud Plinium, in Epistolis.

380. *Causam te intellige.*] Quum Myrrha causam mortis nemini fassa esset, pater, filia extincta, illam causam intelligere non poterat. Præstat igitur haud dubie unius Medicei et Arundeliani lectio, *causam te intellige mortis* : scito te esse causam mortis ; et anteponeunda est vulgata (quam male habent Regii nostri) *causamque intellige* ; illam igitur recepi.

382. *Murmura verborum*, etc.] Hæc et sequentia confer cum Virgilio, Cir. 233 sqq. *Fides*, virtus prima nutri-

Pervenisse ferunt, limen servantis alumnae.
 Surgit anus, reseratque fores; mortisque parata
 Instrumenta videns, spatio conclamat eodem, 385
 Seque ferit, scinditque sinus, ereptaque collo
 Vincula dilaniat: tum denique flere vacavit;
 Tum dare complexus, laqueique requirere causam.
 Muta silet virgo, terramque immota tuetur;
 Et deprensa dolet tarda conamina mortis. 390
 Instat anus; canosque suos, et inania nudans
 Ubera, per cunas alimenta que prima precatur,
 Ut sibi committat, quidquid dolet: illa rogantem
 Aversata gemit: certa est exquirere nutrix: [que
 Nec solam spondere fidem: "Dic," inquit, "opem-

cum. *Nutricem* hanc Antonin. Liberalis, 24. Hippolyten vocat. *Limen servantis alumnae*, custodiae causa cubantis juxta cubiculum alumnae: *servare* passim pro *observare*, *custodire*.

384. *Mortis parata*, quam ipsa sibi parabat, aut ad quam instrumenta paraverat: *parare mortem*, ut *parare vim*, *fugam*, etc. *Instrumenta*. Zonam laquei vice *de poste revinctam*. Quum cunctationi locus non esset, omnia facit *spatio eodem*. Et ut multitudo rerum simul peractarum facilius sentiatur, ter repetitur *que*. *Dilaniat*, rumpit. *Tum denique*, quum opem tulisset, seque a summa animi perturbatione collegisset. *Non vacat flere*, adhibetur tum, quum res non lacrimas poscit, sed actionem, fortitudinem, auxilium, etc. iv. 694. *Laquei*, scilicet collo injecti.

389. *Muta silet* dictum ut *muta silentia*, versu 53, et iv. 433. ubi vide notam. *Tuetur*, intuetur. *Tarda* referri proprie debuisset ad *conamina*.

391. *Canosque suos*, etc.] Olim alumnae nudaverat plena lactis ubera, nunc *inania*. Solennis autem haec nutricum et matrum obtestatio; vide

Homerum, Il. X. 80 sqq; Senecam, Hipp. 246. et Herc. tEt. 925.

393. *Rogantem aversata*.] *Gierig* interpretatur: "Nil respondens roganti, quod signum est contemptus et aversationis." Haec interpretatio mihi nimis severa videtur; nulla est causa cur Myrrha nutricem suam contemnat atque detestetur: non alius nempe sensus verbis *Gierig* dandus est; et aliter intelligendum est *aversata*, quod hoc loco est simpliciter avergens vultum a nutrice, praeter metu aut verecundia. Sic apud Livium, lib. iii. *sed alii aversantur preces, aut verecundia, aut metu*: hic locus nostro plane est similis; ex quo forsitan aliqui, *Mediceus* scilicet, et *Argent.* et *Thysii*, pro *rogantem* invexerunt *precantem*. Etiam *Quintilianus*, viii. 3. *ego certe mihi cernere videor eorum qui aderant tacitam aversationem ac timidam verecundiam*. Ex quibus nullum de sensu illius verbi superesse dubium puto. *Certa est*, ut ix. 43. *certi non cedere*.

395. *Nec solam*, etc.] Nota in sequentibus operam et sedulitatem nutricis, qua rem exquirat. Post spon-

Me sine ferre tibi ; non est mea pigra senectus.
 Seu furor est ; habeo quæ carmine sanet, et herbis :
 Sive aliquis nocuit ; magico lustrabere ritu :
 Sive est ira Deûm ; sacris placabilis ira.
 Quid rear utilius ? certe fortuna domusque 400
 Sospes, et in cursu est : vivunt genetrixque, pater-
 Myrrha, patre audito, suspiria duxit ab imo [que.”
 Pectore : nec nutrix etiamnum concipit ullum
 Mente nefas ; aliquemque tamen præsentit amorem ;
 Propositique tenax, quodcunque sit, orat, ut ipsi
 Indicet, et gremio lacrimantem tollit anili.
 Atque ita complectens infirmis membra lacertis ;
 “ Sensimus,” inquit ; “ amas : et in hoc mea, pone
 timorem, 408
 Sedulitas erit apta tibi : nec sentiet unquam
 Hoc pater.” Exiluit gremio furibunda, torumque
 Ore premens ; “ Discede, precor, miseroque pudori
 Parce,” ait : instanti, “ discede, aut desine,” dixit,

dere fidem debebat sequi, sed opem etiam ferre. Verum mutavit orationem et nutricem ipsam loquentem induxit. Sqq. de furore, quem philtia excitant, accipienda. Noster, Art. Am. ii. 106. *Philtia nocent animis, vimque furoris habent.* Confer. Juvenalis, Sat. v. 609 sqq. Talis furor sanari etiam solebat *magico ritu* seu magicis artibus, quas commemorat Plinius, xxxii. 10. In iis *herbæ* potissimum et *carmina*, quibus etiam *nocebatur*. Propertius, III. iv. 25. *Non me moribus, sed herbis improba vicit* ; et viii. 23. *Quid queror, heu, misero curmen nocuisse ? quid herbas ? Habeo magam, quæ, etc.* *Lustratio* fiebat etiam ad depellenda mala, ut morbos, etc. Tibullus, I. v. 11.

400. *Rear, conijciam.* *Certe fortuna domusque, etc.* Calamitates tibi

tuæque domo nullæ sunt. *In cursu est, prospere tibi tuisque omnia cedunt.* Passim apud Nostrum *dolor, furor, spes, etc.* dicuntur *in cursu esse* : vide Heinsium. Alibi *concupere nefas* est vel excogitare nefas, vel excogitatum committere. Sic Cicer. Cat. ii. 4. *concupere scelus* ; Tusc. i. 30. *concupere fraudes* ; Horat. II. Od. xiii. *quidquid concipitur nefas.* Sed hoc loco *concupere mente* nil aliud nisi, suspicam.

407. *Complectens—membra.*] Pro *membra* unus Mediceus *nata*, quod venustum videbatur Heinsio, quia *natae alumnae* vocabantur a nutricibus, et hæ vicissim matres ab alumnis : recepit vero *colla* secundo Palatino.

410. *Exiluit.*] Et gestibus et verbis præclare expressit furem.

Quærere, quid doleam: scelus est, quod scire la-
boras." 413

Horretanus; tremulasque manus annisque metuque
Tendit, et ante pedes supplex procumbit alumnæ:
Et modo blanditur; modo, si non conscia fiat,
Terret, et indicium laquei, cœptæque minatur
Mortis: et officium commisso spondet amori.
Extulit illa caput, lacrimisque implevit obortis
Pectora nutricis; conataque sæpe fateri, 420
Sæpe tenet vocem; pudibundaque vestibus ora
Textit: et, "O," dixit, "felicem conjugem matrem!"
Hactenus; et gemuit: gelidos nutricis in artus,
Ossaque, sensit enim, penetrat tremor; albaque
Vertice canities rigidis stetit hirta capillis: [toto
Multaque, ut excuteret diros, si posset, amores,
Addidit: at virgo scit se non falsa moneri:
Certa mori tamen est, si non potiatur amato. [rente."
"Vive," ait hæc; "potiere tuo;" non ausa, "pa-
Dicere, conticuit; promissaque numine firmat. 430
Festa piæ Cereris celebrabant annua matres

417. *Indicium laquei.*] Hoc est, mi-
natur se indicaturam patri, quod se
suspendere laqueo Myrrha voluerit.

422. *O, dixit, etc.*] Laudat hæc
verba, et inter emphases, quum ex
aliquo dicto latens aliquid eruitur,
refert Quintilianus, Inst. Or. IX. ii.
64. Nempe rerum turpium confes-
sionem ambiguè verbis et obscuris
edere solent homines.

424. *Sensit, intellexit vim illorum
verborum.* Nimis cumulatis verbis
exornavit illud, steterunt comæ. *Ca-
nities—capillis*, id est, cani capilli
steterunt rigidi et hirti. *Diros.* Vide
ad versum 300.

430. *Promissa numine firmat* bre-
viter et satis eleganter mihi dictum

videtur pro, per numen jurans. Bur-
mannus vero prioris Gronovii MS.
lectionem præfert: *Dicere, jurato pro-
missaque numine firmat.* Causa hoc
præferendi fuit hæc, quia *jurare nu-
men pro, jurare per numen* recte
dicitur: vid. Drakenb. ad Silium, viii.
105.

431. *Festa piæ Cereris.*] In honorem
Cereris *Ἐσμοφορον*, s. legiferæ, an-
nua sacra a multis Græciæ civitatibus,
maxima autem religione ab Athenien-
sibus, celebrabantur, Thesmophoria
inde dicta. Eaque sacra sine dubio et
hoc loco intelligenda sunt. Ageban-
tur enim non nisi a feminis ingenuis
inde a die 14 mensis Pyanepsionis
(qui erat mensium autumnalium pri-

Illa, quibus nivea velatæ corpora veste
 Primitias frugum dant, spiceaserta, suarum;
 Perque novem noctes Venerem, tactusque viriles
 In vetitis numerant: turba Cenchreis in illa 435
 Regis abest conjux, arcanaque sacra frequentat.
 Ergo legitima vacuus dum conjuge lectus,
 Nacta gravem vino Cinyram male sedula nutrix,
 Nomine mentito, veros exponit amores,
 Et faciem laudat: quæsitis virginis annis, 440
 "Par," ait, "est Myrrhæ:" quam postquam ad-
 ducere jussa est,
 Utque domum rediit: "Gaude mea," dixit, "alum-
 Vicimus." Infelix non toto pectore sentit [na;
 Lætitiā virgo; præsagaque pectora mœrent. 444
 Sed tamen et gaudet: tanta est discordia mentis!
 Tempus erat, quo cuncta silent, interque Triones

mus) per quinque dies. Mulieres illæ velatæ erant *vestibus niveis*, in signum intemeratæ sanctitatis, et quum per quinque illas noctes, tum per quatuor proxime præcedentes, et a *Venere* abstinere, et summæ modestiæ operam dare debebant. Hinc *piæ matres*; *piæ* enim, quæ Deorum sacra rite colunt: vide Meursii *Græc. feriatam* in *ἑσφορία*. Burmannus tamen putat, in animo habuisse poetam festum Cereri sacrum, quod in Oriente celebratum sit (at istius festi nulla extat memoria); nam in Thesmophoriis tres modo noctes pure se habuisse matronas, (quod est falsum; vid. *Potteri Archæol. Græc. tom. i. p. 883. ed. Ramb.*) neque se de primitiis oblatiis quidquam reperisse. Negari sane non potest, primitias non tam in Thesmophoriis, quam in *θελυσίαις* potius, oblatas Cereri et Baccho, sed Noster non semel confudit diversa. *Tactusque viriles*, concubitus cum maritis.

435. *Cenchreis.*] Auctor Argument. Myrrham Cinyræ et *Cenchreidis* filiam dicit; Hyginus, fab. 68. Smyrna Cinyræ Assyriorum regis et *Cenchreidis* filia.

437. *Vacuus lectus*, quum alter conjugum sacrorum causa seorsim cubat, est etiam *Amor. III. x. 2.* et *Epiced. Tibul. ver. 33. Viduum cubile Amor. II. x. 17. Desertus lectus Heroid. i. 7.* Et qui solus cubat, *viduas exigit noctes*, *ibid. xix. 69. Nacta gravem.* Apud Hyginum, fab. 164. Myrrha ipsa patrem inebriat.

441. *Adducere.*] Lenones et lenæ alibi et proprie meretrices stupri causa dicuntur ad aliquem *deducere*, (*Cic. Ver. iii. 34.*) et *perducere*, *Ver. v. 12.* Hinc. *Ver. i. 12. perductores sunt lenones*; vide *Grævium ad Sueton. Cæs. 49.* et *Ernesti Clav. Cic. s. his vocibus.*

443. *Vicimus*, formula exultantis propter spem certam.

Flexerat obliquo plaustrum temone Bootes.
 Ad facinus venit illa suum: fugit aurea cœlo
 Luna; tegunt nigræ latitantia sidera nubes;
 Nox caret igne suo: primos tegis, Icare, vultus; 450
 Erigoneque pio sacrata parentis amore.
 Ter pedis offensi signo est revocata: ter omen
 Funereus bubo letali carmine fecit. [dorem;
 It tamen; et tenebræ minuunt, noxque atra pu-
 Nutricisque manum læva tenet; altera motu 455

447. *Bootes.*] De Boote ejusque plastro vide ad ii. 176. Is ubi media nocte culmen cœli attingit, et inde vergere incipit, *flectit plaustrum*, quod tunc *obliquum temonem* habet; Lucanus, ii. 237. *Parrhæsis obliquos Helicæ quum verteret axes*; infra xi. 257. *inclinato temone*: contra equi solis surgunt *elato temone* apud Claudianum, Olybr. Cons. 4. Jam antiquissimi poetæ a siderum septemtrionalium culminatione mediam noctem designant; vide Heynii *Excursus*, ii. ad *Æn.* ii.; et Brouckh. ad Propertium, l. eleg. xvi. 23.

448. *Ad facinus venit.*] Egregie hæc finxit rei turpitudinis declarandæ causa. Luna et sidera se abscondebant, ne offenderentur aspectu tam nefarii facinoris, et ut res tam atrox in densissimis tenebris perpetraretur. *Fugit cælo*, tegitur nubibus, ut non cernatur, ut fugisse videatur; Virg. *Georg.* i. 441. *sol conditus in nubem medio refugit orbe. Suo, nocti proprio et usitato.* Sic Virgilius, *Georg.* iv. 190. *de apibus, sopor suos. Primos tegis, Icare, vultus.* Commodè *Icarum* præ pudore se abscondentem inducit, cujus filia *Erigone* pia satis in patrem fuerat. Nempe *Icaro* (quem alii *Icarium* appellant; vide Munker. ad Hyginum, fab. 130) a pastoribus Atticis, quos ebrios fecerat, interfecto, *Erigone* adeo doluit patris mortem, ut super

corpus ejus in arbore suspendio vitam finiret. Deorum voluntate ambo inter sidera relati sunt. *Erigone* signum Virginis, *Icarus* *Bootes* in sideribus est dictus. Hygin. dicto loco, et P. A. ii. 4: et ab eodem fab. 254. *Erigone* inter mulieres piissimas refertur; confer. *Tibullus* IV. i. 9 sqq. *Sacrata*, inter sidera relata; vide ad ix. 88. *Pio amore*, propter pium amorem.

452. *Ter pedis offensi, etc.*] Neque infaustis omnibus, iisque ter repetitis, a conatu suo deterreri potuit. *Offensio pedis in limine* maxime sinistrum signum, id est, omen, apud Veteres; videatur *Tibullus* I. iii. 19. et *Noster* I. *Trist.* iii. 55; *Amor.* I. xii. 4. Tertium demum omen priora firmabat; *Heroid.* iv. 7 sq. Hinc etiam supersticiosi ter sortilegorum sortes tollere solebant; *Tibullus*, I. iii. 11. De *bubone* vide ad v. 543. Nostris dicitur *der Schuhu*, estque e genere strigum, de quibus ad vii. 269. diximus. *Carmin letale*, cantus lugubris malum exitum præsagens.

454. *Minuunt pudorem*, quia non verendum erat, ut animadverterentur a quopiam.

455. *Nutricisque manum, etc.*] Hic locus ingeniose scriptus, ita ut virginem palpantem in tenebris et cum tremore accedentem ad patris lectum veluti oculis cernamus. *Motu cæcum iter explorat*, Novem tactu: egregie

Cæcum iter explorat: thalami jam limina tangit ;
 Jamque fores aperit ; jam ducitur intus : at illi
 Poplite succiduo genua intremuere ; fugitque
 Et color, et sanguis, animusque relinquit euntem.
 Quoque suo propior sceleri, magis horret, et ausi
 Pœnitet, et vellet non cognita posse reverti. 461
 Cunctantem longæva manu deducit ; et alto
 Admotam lecto quum traderet, “ Accipe,” dixit ;
 “ Ista tua est, Cinyra :” devotaque corpora junxit.
 Accipit obscæno genitor sua viscera lecto ; 465
 Virgineosque metus levat, hortaturque timentem.
 Forsitan ætatis quoque nomine, Filia, dicat ;
 Dicat et illa, Pater, sceleri ne nomina desint.
 Plena patris thalamis excedit ; et impia diro
 Semina fert utero ; conceptaque crimina portat. 470
 Postera nox facinus geminat ; nec finis in illa est.
 Quum tandem Cinyras, avidus cognoscere amantem
 Post tot concubitus, illato lumine vidit
 Et scelus, et natam ; verbisque dolore retentis,

motu dextræ cæcum iter explorat.
Cæcum iter, via, qua incedebat in tenebris, quam cernere adeo nequibat. Hanc *motu dextræ explorat*, palpat manu, an obstet aliquid, quo offendatur. Expressit autem Tibul. II. i. 76 sqq: “ Ad juvenem tenebris sola puella venit, Et pedibus prætentat iter, suspensa timore, Explorat cæcas cui manus ante vias.” Virgilius, Mor. 6. *Sollicitaque manu tenebras explorat*; confer et Cirin, 209 sqq. Mox singulas ejus actiones recenset, *limina tangit*, etc. Iis, quibus animus linquitur, aut qui tremunt, suavi imagine tribuitur *poples succiduos*, id est, labans; *poples defectus*, id est, deficiens, xiii. 477.

462. *Cunctantem longæva manu.*] Nutrix, quoniam videbat, si virgo VOL. IV.

frustra esset reversa, mox rediturum furorem, ipsa cunctantem deducit. *Altus* erat lectus magnificentiæ causa. *Junxit*, fecit ut jungerentur.

465. *Obscænus*, in quo res obscena agitur. *Viscera*. Tibullus, I. vi. 66. *nata sanguis est tuus*.

468. *Sceleri ne nomina desint*, ut ipsi nominibus utantur, quibus scelus indicetur. *Plena patris*, plena seminis paterni. Plautus, Amphytr. *Sed quum te gravidam, et pulchre plenam aspicio, gaudeo*. Noster, xi. 265. *ingentique implet Achille*. *Concepta crimina*, foetum per crimen conceptum; iii. 268. *manifesta crimina pleno fert utero*.

473. *Illato lumine.*] Quatuor *allato lumine*: sed *inferre lumen* phrasin propriam esse probat Burmannus.

Z

Pendenti nitidum vagina deripit ensem. 475
 Myrrha fugit, tenebris et cæcæ munere noctis
 Intercepta neci; latosque vagata per agros,
 Palmiferos Arabas, Panchæaque rura relinquit,
 Perque novem erravit redeuntis cornua lunæ;
 Quum tandem terra requievit fessa Sabæa; 480
 Vixque uteri portabat onus: tum nescia voti,
 Atque inter mortisque metus, et tædia vitæ,
 Est tales exorsa preces: "O, si qua patetis
 Numina confessis, merui, nec triste recuso 484
 Supplicium: sed, ne violem vivosque superstes,
 Mortuaque extinctos, ambobus pellite regnis:
 Mutatæque mihi vitamque necemque negate."
 Numen confessis aliquod patet: ultima certe
 Vota suos habuere Deos; nam crura loquentis

476. *Munere*, beneficio, ope. *Intercepta* melius quam erepta; vide ad viii. 291. Regii nostri habent *Intercepta neci est*; jampridem monuimus recentiores omittere sæpius *τὸ est*, et quidem sine necessitate, ac trunco sensu, sive quod eis videatur inutile, sive potius quod primi editores illud in codicibus non legerint, quum sit fere semper summam indicatum variis compendiorum lineolis. *Palmiferos Arabas*. Apud quos multæ palmæ nascuntur. *Panchæa*, etc. Si, relicta *Panchæa*, novem menses erravit, et tandem inter *Sabæos* requievit, quo modo supra ver. 309. *Panchæa* dici potuit hanc arborem protulisse? Nonnulli Veterum *Panchæam* faciebant *Sabææ* (hodie *Yemen*) partem. Ita dicendum esset, Myrrham post longos errores rediisse in patriam. Glareanus ad superiorem locum monet, in fabulis, tot diversis modis proditis, frustra exactam temporis et locorum rationem quæri. Petitus illum locum mutatum volebat; vide ibi Varr. lect.

479. *Redeuntis luna*.] Septem *radiantis lunæ*; *redire* passim de sole, luna, sideribus, anno, die; vide Heinsium et Burmannum. Nostri Regii *redeuntis*; male *radiantis*, nam luna mutuatur *radios* a sole.

481. *Nescia voti*, nesciens, quid optet. *Patere* eleganter dicuntur qui alios facile exaudiunt, metaphora petita a locis, ad quæ facilis est accessus.

486. *Ambobus regnis*, vivorum scilicet et mortuorum, nec vivere me sinite, nec mori: etiam apud Anton. Liber. *εὐχεται μήτε παρὰ ζῶσι, μήτ' ἐν νεκροῖς φανήναι*. *Mutatæque mihi*, etc. Hic versus abest in Mediceo. Sublato hoc versu, sensus hæret, nec bene intelliguntur quæ præcedunt, *ambobus pellite regnis*; recte igitur eum habent nostri Regii.

489. *Suos, propitios, habuere Deos*, exaudita sunt a Diis; sic et iv. 373. pro quo iv. 164. *Vota tetigere Deos*: Tibul. III. iii. 28. *non meus Deus* est inimicus, iratus: Virgilius, *Æn.* ii. 396. *haud numine nostro, nobis non*

Terra supervenit; ruptosque obliqua per ungues
 Porrigitur radix, longi firmamina trunci: 491
 Ossaque robur agunt; mediaque manente medulla,
 Sanguis it in succos, in magnos brachia ramos,
 In parvos digiti: duratur cortice pellis. [bor,
 Jamque gravem crescens uterum perstrinxerat ar-
 Pectoraque obruerat, collumque operire parabat.
 Non tulit illa moram; venientique obvia ligno
 Subsedit, mersitque suos in cortice vultus.
 Quæ, quanquam amisit veteres cum corpore sensus,
 Flet tamen, et tepidæ manant ex arbore guttæ. 500

propitio: Cic. Quint. 7. *Alphenus utebatur populo suo, sibi propitio*; Ernesti Clav. Cic. putat e ludis gladiatoris hoc sumptum. *Crura terra supervenit, terra repente retinuit et alligavit pedes. Confer cum seqq. similes puellarum in arbores mutationes, i. 548—52; ii. 347—65; ix. 351—93; unde intelliges, etiam in simillimis rebus suaviter variare secundum Ovidii ingenium. Firmamina, qua continentur trunci, ut loquitur Cic. Nat. Deor. ii. 47: firmamen, pro firmamentum, fulcrum quia Noster amat nomina in amen desinentia. Obliqua, porrigitur, longi, pingunt.*

492. *Robur agunt, in lignum robustum, durum mutantur.*

494. *Duratur cortice, in durum corticem mutatur.*

496. *Pectoraque obruerat.*] Heinsius suadet *pectoraque obsuerat*, id est, occluserat, operuerat; *obruit enim cortice paulo durius dictum judicat: de quo videatur ipse ad Fast. ii. 578.* Burmannus dubitat an *obsuere* hoc sensu Ovidius scribere potuerit: si quid mutandum mallet *induerat*. Hoc verbum non debet tentari; *obruere*, tegere, condere, sepelire.

497. *Veniens lignum, eleganter; et ingeniose obvia subsedit, ut obvia ve-*

niret venienti ligno, omnis moræ impatiens.

500. *Flet tamen, etc.*] Etiam Lucretius, i. 350. *flere de succis destillantibus dixit, uberibus flent omnia guttis. Myrrha frutex in multis Arabiæ locis nascitur, ex quo inciso guttæ manant, quæ in odoratissimis et pretiosissimis unguentis habentur; Plinius, xii. 15; Dioscor. i. 64 et 69; Noster Art. Amat. i. 287: Illius et lacrimis, quas arbore fundit odora, Unguimur; et dominiæ nomina gutta tenet.* Hanc fabulam ita interpretatur Fulgentius, Mythol. iii. 8: “Myrrhæ genus est arboris, de qua succus ipse exudat: hæc patrem amasse dicitur. Istæ enim arbores in India sunt, quæ Solis caloribus crementantur.” (Mun-kerus legit, *crenantur*, id est, inciduntur; *crena* enim, *κρηνη*, incisura:) “Et quia patrem omnium rerum Solem esse dicebant, cujus opitulata cuncta germinum adolescit maturitas, ideo et patrem amasse dicitur: dumque grandioris jam fuerit roboris, Solis ardoribus crepans, rhagades (fissuras) efficit, per quas succum desudat, quod myrrhæ dicitur: et redolentibus lacrimosa guttulis, fletus suaves scissuris hiantibus jaculatur. Unde et Adonem genuisse fertur.”

Est honor et lacrimis; stillataque cortice Myrrha
Nomen herile tenet, nullique tacebitur ævo. [fans,

VIII. At male conceptus sub robore creverat in-
Quærebatque viam, qua se, genetrice relictâ, 504
Exereret: media gravidus tumet arbore venter:
Tendit onus matrem; nec habent sua verba dolores;
Nec Lucina potest parientis voce vocari.

Nitenti tamen est similis, curvataque crebros
Dat genitus arbor, lacrimisque cadentibus humet.
Constitit ad ramos mitis Lucina dolentes, 510
Admovitque manus, et verba puerpera dixit.

Arbor agit rimas, et fissa cortice vivum [bis
Reddit onus, vagitque puer; quem mollibus her-
Naides impositum lacrimis unxere parentis:
Laudaret faciem livor quoque; qualia namque 515

503—739. *Adonis*, ex hoc incesto concubitu natus, propter pulchritudinem amatur a Venere. Apollodorus, III. xiv. 4; Tzetzes in Lycophr. p. 133; Hyginus, fab. 248—271: eundem mythum Hesiodus et Panyasis, ab Apollodoro laudati, retulerant. Ille Adonin Phœnicis et Alpheisibœæ, hic Thiantis, Assyriorum regis, filium fecerat. *Male*, nefario concubitu. Sed partus prodigiosus. Sed et Apollodorus δεκαμηναίῳ δὲ ὕστερον χρόνῳ, τοῦ δένδρου ῥαγέντος, γεννηθῆναι τὸν λεγόμενον Ἄδωνιν. Vividis coloribus mulier parturiens describitur. *Tendit*, extendit; Amor. II. xiii. 20. *latens corpora tendit onus*; alia loca collegit Burmannus. Arbor illa nec *ventrem*, nec *dolores* habere poterat, quia ver. 499. cum corpore sensus amisisse dicitur. Rectius lacrimantem fingere potuit propter ver. 500.

508. *Crebros dat gemitus*.] Florentinus S. Marci *spissos dat gemitus*, pro diversa lectione; quod exemplis ab hoc loco alienis illustrare vult Heinsius.

510. *Constitit—Lucina*, etc.] Apud Hyginum, fab. 164. et Fulgentium, iii. 8. pater gladio ferit arborem, et sic prodit Adonis. Apud Antoninum mater abortum facit, et Thias pater se interficit. *Mitis*, quia sua sponte, non vocata, adest laboranti: alibi *lenis* Lucina. *Ad ramos*, ad arborem. *Puerpera*, quæ adjuvat puerperium: contra ix. 301. carminibus partus Alcmenæ retinebatur.

512. *Fissa cortice*.] Plerique *fisso*; sed vide Heinsium ad iv. 375.

515. *Laudaret*, etc.] De hoc proverbio vide ad vi. 129: confer III. ex Pont. i. 82. *Nec te si cupiat ledere, livor habet*. *Pinguntur*. Quintus Palatinus scribuntur; unus Heinsii *pan-guntur*. Burman. præfert, quod Francofurtensis MS. habet, *ponuntur*, ejus glossæ *pinguntur* et reliquæ varietates sint, quia ponere exquisite non modo de statuariis, sed etiam de pictoribus occurrit, ut apud Horatium, Od. IV. viii.: confer xii. 398.

Corpora nudorum tabula pinguntur Amorum,
 Talis erat: sed, ne faciat discrimina cultus,
 Aut huic adde leves, aut illis deme pharetras.
 Labitur occulte, fallitque volatilis ætas;
 Et nihil est annis velocius: ille sorore 520
 Natus, avoque suo, qui conditus arbore nuper,
 Nuper erat genitus; modo formosissimus infans;
 Jam juvenis; jam vir; jam se formosior ipso est:
 Jam placet et Veneri, matrisque ulciscitur ignes.
 Namque pharetratus dum dat puer oscula matri,
 Inscius extanti destrinxit arundine pectus. 526
 Læsa manu natum Dea reppulit, altius actum
 Vulnus erat specie, primoque fefellerat ipsam.
 Capta viri forma non jam Cythereia curat 529

519. *Labitur occulte*, etc.] Infans natus sensim adolevit; sed hoc ornate et verbis exquisitis expressit. *Volatilis*, sex *volubilis*. Regii codices *volatilis*. Et hoc eleganter; scilicet pueritia quæ celeriter transit. *Fallit*, præterlabitur, ut non sentiatur: *fallere* de omnibus iis, quæ ita fiunt, ut non animadvertantur. Sic *decipere diem* IV. Trist. x. 114. eum ita transigere, ut non sentiantur ejus molestiæ. Eodem nunc redit *occulte*. Sic et Lucret. i. 314; Horat. I. Od. xii. 45. *Crescit occulto velut arbor avo Fama Marcelli*.

520. *Et nihil est annis velocius*.] Velocitatem illam egregie expressit tam cumulatione et repetitione vocum *nuper*, *modo*, *jam*, quam tota orationis forma. Ingeniose, *sorore*, *natus*, *avoque*. Nempe confusione illa nominum usus est, de qua vid. ver. 346. *Modo* nunc est, paulo post; neque enim solum de tempore vix elapso occurrit. *Se formosior ipso*, in virili ætate formosior erat, quam in infantia. Etiam ab Hygino, fab. 171.

refertur inter formosissimos, quos tulit antiquitas. *Matris ulciscitur ignes*: vide ad ver. 311; Hyginus, fab. 58. *qui* (Adonis) *matris pœnas a Venere est insecutus*. Lactantius, Arg. *quem Venus non minus dilexit, quam puella patrem Cinyram dilexerat, beneficio Cupidinis*.

526. *Destrinxit meliores*; vulgo *destrinxit*; *Leidensis perstrinxit*. *Altius*, Codex Regius A. *autius*: quod mendum forsân a pronuntiatione scriptoris irrepsit; in pluribus enim Galliæ provinciis syllaba *al* in *au* corrupte mutata est, unde verbi gratia *Vaugirard*, pro *Valgirard* dictum fuit, ut mille aliis modis in plerisque provinciis. Porro qui, dictante librario, assidebant mensæ ut scriberent, non mirum est eos pronuntiationem in sua quisque provincia usitatum intrusisse; quod non semel, sed sexcenties codices manuscriptos perlegendibus animadvertendum fuit. LEM.

529. *Non jam Cythereia curat* *Litora*.] Dii, ubi potissimum coluntur, habitare dicuntur et quum aliorum

Litora : non alto repetit Paphon æquore cinctam,
 Piscosamque Gnidon, gravidamve Amathunta me-
 Abstinet et cœlo : cœlo præfertur Adonis : [talli.
 Hunc tenet ; huic comes est ; assuetaque semper
 in umbra

Indulgere sibi, formamque augere colendo,
 Per juga, per silvas, dumosaque saxa vagatur 535
 Nuda genu, vestem ritu succincta Dianæ ;
 Hortaturque canes ; tutæque animalia prædæ,
 Aut pronos lepores, aut celsum in cornua cervum,
 Aut agitat damas : a fortibus abstinet apris ;

se transferunt, *spernere* (Horat. I. Od. xxx. 2.) *non curare, relinquere* illa loca. Veneri sacra *Cythera*, una ex Cycladibus. *Paphos æquore cincta*, quam Πάφον περιόρταν dixit Alcmān in H. Stephani Lyric. p. 628. *Gnidus* urbs Doridis, et *Amathus*, de cuius metallifodinis vide ad ver. 220. *Gravidam metalli pro gravidam metallis* ex Genevensi recepit Heinsius, quia apud Silium, libro ii. *Mellis apes gravidæ*. Mox suaviter additum, *cælo præfertur Adonis* ; Heroid. iv. 36. *Hippolytum videar præpositura Jovi. Tenet*, non dimittit a se.

533. *Assuetaque semper in umbra.*] Alio etiam studio trahitur. De tali obsequio vide ad ver. 171 ; adde Heroid. iv. 37 sqq. ; Tibullum, iv. 3. Olim molli vitæ *assueta* erat, nunc durum venatum amat. Mollium hominum est, *indulgere sibi*, obsequi cupiditati suæ, totumque esse in cultu corporis. Quomodo Venus colendo formam augeat, suaviter docet Claudianus, Nupt. Honor. 99 sqq. *Colere*, ornare, ut Art. Amat. iii. 225. *dum coleris* ; Curtius VIII. ix. 21. *lacertos auro colunt. Augere*, conspiciendam magis, pulchriorem reddere, ut i. 530.

535. *Dumosa saxa.*] Tres, *clivosa-*

que saxa ; unus *clivosaque rura*. Supra iv. 777. *exquisitius, silvis horrenda saxa fragosis* : conf. Plinius, paneg. 81. ubi similiter molestiæ venatus describuntur. *Nudæ genu* erant venatrices. Sed e Virgilio, Æneid. i. 319. hoc translatum in h. l. putat Heinsius. Imo verisimilius est Nostrium expressisse illum locum. MSS. tamen hic valde variant, et quum plures habeant *Fine genu, Fune genu, Pene genu* (Regius noster B habet *Fine genu*.) Heinsius scribendum censet, *Fine genus*, ut *genus* sit secundus casus vel a *genu*, vel ab antiqua forma *genus*, quod utrumque exemplis allatis comprobatur. *Fine* autem *genus* sive *genuum* dictum esse, ut apud Avien. in Arat. *fine manus* ; apud Nemesian. *Cyneg. costarum sub fine* ; Claudianum Gigant. 79. *femorum fine*, etc. *Hortatur canes* vide ad iii. 242. *Præda, fera capta*, ut iii. 225. ubi vide notam : *animalia tutæ prædæ*, quæ tuto, sine periculo, capiuntur. *Pronos*, veloces, pernices. Etiam Remed. 201. *pronus leporem* ; Horatius Art. Poet. 160. *proni anni*, et IV. Od. vi. 39. *proni menses*, celeriter præterlabentes. Metaphora petita a pronis rivis, qui rapido cursu feruntur. *Celsum in cornua elegantius, quam celsis cornibus* ;

Raptoresque lupos, armatosque unguibus ursos 540
 Vitat, et armenti saturatos cæde leones. [nendo
 Te quoque, ut hos timeas, si quid prodesse mo-
 Possit, Adoni, monet: "Fortisque fugacibus esto,"
 Inquit: "in audaces non est audacia tuta.
 Parce meo, juvenis, temerarius esse periclo: 545
 Neve feras, quibus arma dedit Natura, lacesse,
 Stet mihi ne magno tua gloria: non movet ætas,
 Nec facies, nec quæ Venerem movere, leones,
 Setigerosque sues, oculosque animosque ferarum:
 Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri; 550
 Impetus est fulvis, et vasta leonibus ira; [ganti,
 Invisumque mihi genus est." Quæ causa, ro-
 Dicam," ait; "et veteris monstrum mirabere culpæ.
 Sed labor insolitus jam me lassavit; et ecce
 Opportuna sua blanditur populus umbra;

Virg. Æneid. x. 725. *surgens in cornua cervus.*

540. *Raptores lupi* e Virg. Æn. ii. 355; et Telesinus apud Velleium, ii. xxvii. 2. Romanos vocat *raptores Italicæ libertatis lupos*. Saturatos, qui saturari solent, saturandos, de quo usu participiorum præteritorum vide Brouck. ad Propertium, II. x. 49. *Saturati* enim (ex usitata hujus participii notione) leones minus timendi sunt. Hinc Virgilius, Æn. x. 274. *Impastus leo*. *Fortisque*, etc. Conf. Propert. II. xv. 21; Plin. d. l. *certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore*. Non est *audacia tuta*. Heinsius conjicit *tutum*, ne nimis sit pedester sermo: comparat *Triste lupus stabulis* et *Turpe senex miles*.

545. *Parce esse, noli esse*, ut Virgilius, Æn. iii. 42. *parce scelerare manus*, et passim. *Magno aut haud parvo* (Virgil. Æn. x. 494.) *stare* dicuntur quæ magnum nobis damnum afferunt;

vi. 487. *stabunt tibi tua fœdera magno*; Heroid. vii. 47. *odia constantia magno*.

548. *Venerem satis venuste et cum vi dictum, pro me*.

550. *In aduncis dentibus*.] Plerique *vetustiores et aduncis*; Heinsius suadet *præaduncis dentibus*, ut vii. 131. *præacuta hasta*. Supra i. 305. *apro tribuuntur vires fulminis*; viii. 289. *fulmen ab ore apri venit*; xi. 368. *ricтус lupi fulminei*; Rutil. i. 625. *terribilis fulmine dentis aper*. *Acres, feri, iracundi*; Fast. iv. 215. *acres leones*; Phædrus, III. vii. 18. *acer canis*. *Impetus feris tribuitur*; Phædrus, III. ii. 14. *de panthera, sævit irato impetu*.

553. *Monstrum, miram pœnam*.

555. *Blanditur populus umbra*.] *Sub populo* non solum convivari, sed etiam requiescere, confabulari, amare solebant: *blanditur*, grata sua umbra nos invitat. *Pressit gramen et ipsum ele-*

Datque torum cespes: libet hac requiescere tecum," 556

(Et requievit,) "humo:" pressitque et gramen, et Inque sinu juvenis, posita cervice, reclinis [ipsum; Sic ait; ac mediis interserit oscula verbis:

Forsitan audieris aliquam certamine cursus Veloces superasse viros: non fabula rumor 561 Ille fuit; superabat enim: nec dicere posses, Laude pedum, formæne bono præstantior esset.

ganter, sedit in gramine et juxta Adonidem, ut ipsum attingeret, ut solent amantes. Heroid. iv. 97. Phædra Hippolytum hoc ipso Veneris et Adonidis exemplo adhortatur, ut quiescat subinde a venatu: *Sæpe sub ilicibus Venerem Cinyraque creatum Sustinuit positos quælibet herba duos. Renidens.* Nota est Venus *φλομειδης* Homeri, et *ἡδύ γελοιήσασα*; vide Heinsium qui *renidens* ex Florentino S. Marci recepit, quum cæteri habeant vel *reclivis* vel *reclinis*, quod gratam satis imaginem exhibet: *reclinis*, qui tergo se inclinat ad aliquid; vide Interpretes ad Silium, v. 470. Sic os Adonidis, quocum loquebatur, intueri potuit reclinis Venus. Hoc igitur revocavi. Venus *acclinis florum cumulo* est apud Claudianum, xxxi. 4.

560—707. *Atalantas* duas habuit antiquitas: vide ad viii. 317. Nunc intelligenda Bœotica, Schœnei filia (vide ver. 609.) quam Noster minime, ut alii auctores, cum Arcadica confudit. Ei cursu superanti velocissimos viros antevertit Hippomenes, pomis jactis retardans ejus impetum; hinc ex fœdere eam duxit uxorem. Sed quum gratias ageret nullas Veneri, quam adjutricem habuerat in certamine, illa ambos ita irritavit, ut in luco Matris Deum concumberent;

idque ob facinus mutati sunt in leones. Conf. Hygin. fab. 185; Apollodorus, III. ix. 2; Palæphatus, cap. 14. Breviter fabulam Theocritus, Id. iii. 40 sqq. attigit. Tractaverat, ut ex Apollodoro patet, etiam Euripides. Hoc loco Venus ipsa, cujus magna pars in ea re fuerat, facunde eam et ordine narrat. *Non fabula rumor ille fuit*; sic *fabulæ manes* apud Horatium, I. Od. iv. 16: non est hæc fictio ad delectandum comparata; sed rumor, inmo fama constans et certa. Confunditur tamen hæc fabula; quum enim duæ Atalantæ fuerint, Tzetzes, Palæphatus, et alii tribuunt hoc filiæ Jasii, quod erat filiæ Schœnei: Milanioni item, quod erat Hippomenis. LEM.

562. *Nec dicere posses.* Unus Medicus *nec dicere promptum est*, quod Burmanno videtur ex xiii. 10. sumptum. *Laude pedum, formæne*, etc. Hac duplici laude etiam secundum alios insignis erat; et inde pendet tota fabula. *Pedibus*, id est, cursu excellere summa *laus* apud Græcos; Homerus, Od. Θ. 147. Satis concinne *laus pedum* et *formæ bonum* sibi opponuntur. Non igitur præferendum ex multis MSS. *formæne bona*. Formam sæpe *bonum* dici, docet Burmannus: *pedes* pro cursu solenne.

Scitanti Deus huic de conjuge; “Conjuge,” dixit,
 “Nil opus est, Atalanta, tibi; fuge conjugis usum:
 Nec tamen effugies, teque ipsa viva carebis.” 566

Territa sorte Dei per opacas innuba silvas
 Vivit, et instantem turbam violenta procorum
 Conditione fugat: “Nec sum potiunda, nisi,”
 inquit,

“Victa prius cursu: pedibus contendite mecum:
 Præmia veloci conjux thalamicque dabuntur; 571
 Mors pretium tardis: ea lex certaminis esto.”

Illa quidem immitis; sed, tanta potentia formæ est!
 Venit ad hanc legem temeraria turba procorum.
 Sederat Hippomenes cursus spectator iniqui: 575
 Et, “Petitur cuiquam per tanta pericula conjux!”
 Dixerat; ac nimios juvenum damnârat amores.

564. *Scitanti, oracula consulenti.* Verbum proprium in hac re, monente Burmanno. De hoc oraculo cæteri nihil habent: Apollodorus *παρθένον ἑαυτὴν ἐφύλαττε καὶ θηρεύουσα ἐν ἐρημίᾳ διετέλει*, et postea, patre impellente, prodit in stadium. *De conjuge: Conjuge*; sollennis et grata Ovidio ejusdem vocis repetitio. *Usus conjugis*; concubitus; *Remed. Amor. 357. Veneris usus. Teque ipsa viva carebis.* Obscure, more oraculorum, transformationem ejus vaticinatur: *te ipsa carebis*, non eris ea, quæ nunc es, carebis animi corporisque bonis, quibus nunc frueris.

567. *Per silvas* melius, quam, in silvis: *per* enim eleganter ponitur, ubi aut de hominibus sparsis, diffusis, sermo est (iv. 405. *latitant per tecta sorores*,) aut de vagantibus huc et illuc, ut hoc loco. *Vivit.* *Mediceus Ibat*, quod latinus putat Burmannus. *Violenta*; *Tanaq.* Faber corrigebat *violente*, quia perperam *violenta* cum *conditione* jungebatur; sed Burmannus

defendit lectionem codicum et mittit lectorem ad Velleium, ii. 3. ubi *conditione* vel *conditionibus* simpliciter dici docte probat. *Violenta*, sæva, quæ crudelissimam conditionem proponit. *Pretium* passim est præmium, ut ix. 47; sed h. l. malo sensu, pœna, ut *præmium* viii. 503, et Phædr. IV. fab. xvii. 30. *Legem* illam secundum Hyginum, pater constituit. Vide ad ver. 599.

573. *Tanta potentia formæ.*] Etiam Art. Amat. iii. 258. et Propertium, III. xviii. 7. *forma potens.* *Ad hanc legem*, ad certamen, in quo tam dura lex proposita; hinc mox *cursus iniquus*.

575. *Hippomenes* vocatur etiam ab Euripide, Theocrito, et Hygino: sed a Schol. Apollonii *Hippomedon* vocatur; ab aliis, ut ab Apollodoro, *Melanion*. Sed *Melanion* secundum alios Arcadicam Atalantam habuisse dicitur. *Hippomenis* autem exemplum, quale hic notatum, vel maxime formæ potentiam declarat.

A a

Ut faciem, et posito corpus velamine vidit,
 Quale meum, vel quale tuum, si femina fias ; 579
 Obstupuit: tollensque manus, " Ignoscite," dixit,
 " Quos modo culpavi: nondum mihi præmia nota,
 Quæ peteretis, erant." Laudando concipit ignem;
 Et, ne quis juvenum currat velocius, optat,
 Invidiaque timet. " Sed cur certaminis hujus
 Intentata mihi fortuna relinquitur?" inquit. 585
 " Audentes Deus ipse juvat." Dum talia secum
 Exigit Hippomenes, passu volat alite virgo.
 Quæ quanquam Scythica non secius ire sagitta
 Aonio visa est juveni; tamen ille decorem
 Miratur magis; et cursus facit ipse decorem. 590

580. *Tollensque manus.*] Gestus veniam petentium, manus tollere.

584. *Invidiaque timet.*] Vulgo (et in nostris Regiis) *Invidiamque timet.* Invidendo aliis timet, ne quis victoriam sibi præripiat; qui sensus solet tali occasione excitari. Sic recte hæc verba et constituit et interpretatus est Micyllus, eademque lectio deinde comprobata est MSS. auctoritate. *Fortuna*, exitus certaminis: *fortunam belli tentare* passim apud historicos.

586. *Audentes*, etc.] Sententia hæc mirum in modum Veteribus placuit, et apud innumeros auctores occurrit. A Claudiano, Ep. ad Probin. 9. vocatur *Cei sententia vatis*, id est, Simonidis, quanquam in vocem *Cei* et MSS. variant, et Interpretes dissentiunt. Sed cæteri dicunt *Audentes Fortuna juvat*: Noster, quia Venerem implorare constituerat, maluit *Deus*, quamquam *Deus* sæpe pro Fortuna ponitur. Virg. *Æn.* x. 284.

587. *Exigit*, deliberat: metaphora a libra petita, ad quam exigitur pondus rerum. Sequitur descriptio certaminis cursus, quacum confer Homerum, *Il.* Ψ. 740 sqq; Virg. *Æn.* v.

315 sqq. *Ales*, primum pro, alatus; deinde pro, celer. Etiam *volare* de celerissimo cursu. *Volucrem Schœneida* vocat Claudianus, Laud. Seren. 170. *Scythica sagitta.* *Scythæ*, gens bellica, quorum tela timenda; *Scythicus arcus* I. Pont. i. 79; *Scythica pharetra* III. Pont. viii. 19. Hinc hoc loco *Scythica sagitta* pro quacumque sagitta: confer vii. 776 sqq. *Ire*, currere. Etiam de volatu navis, quæ plenis velis currit: hæc vox occurrit, v. c. V. Trist. xiv. 44. *Aonio*, Bœoto. Vide ad iii. 147.

590. *Facit decorem.*] Magna commendatio, si quis omnia facit cum *decere*: confer viii. 27 sqq; Heroid. iv. 77 sqq; Tibul. IV. ii. 7 sqq. Jam phantasia Ovidii pingit rursus habitum decorum currentis virginis. Pedes quum illa celeriter et alte jactaret, plantæ attingebant *talavia*, tunicam talarem, quam venti retro dabant. *Refert oblata*, retro dat, ut offerantur. *Tergaque.* Quatuor *collaque*, ut Art. Amat. iii. 236. *fusus per colla capillos.* Regii nostri habent *tergaque*; etiam in loco a doct. Gierig citato alii legunt *fusus per terga capillos*, vide hunc

Aura refert oblata citis talaria plantis ;
 Tergaque jactantur crines per eburnea, quæque
 Poplitibus suberant picto genualia limbo ;
 Inque puellari corpus candore ruborem
 Traxerat; haud aliter, quam quum super atria velum
 Candida purpureum simulatas inficit umbras. 596
 Dum notat hæc hospes, decursa novissima meta est;
 Et tegitur festa victrix Atalanta corona.

locum, in nostra editione. LEM. *Picto*: vide ad vi. 1. Cæterum huc respexit Sidonian. Apoll. paneg. Major.: "Plantasque superbas Haud ita per siccam Nemeen citus extulit Arcas, Cujus in Ætolo volitantem pulvere matrem Horruit Hippomenes."

594. *Puellaris*, quo insignes sunt puellæ, quæ inde passim *candidæ* vocantur: amat Ovidius h. voc. vide v. 393; Fast. v. 611. *Trahere ruborem* est etiam iii. 482; *trahere nigrum colorem* ii. 236; *trahere faciem* i. 412: in his *trahere* est accipere. Ruborem illum mixtum candori aliis similitudinibus Noster illustrat iii. 482. et iv. 331; aliis etiam Tibullus, III. iv. 33: *Ut cum conterunt amaranthis alba puellæ Lilia; ut autumnò candida mala rubent. Velum*, aulæum. Vela prætendi solebant atriis et cubiculis, hinc *velarii* servi, qui velorum curam habebant. *Simulatas inficit umbras*. Quinque, simul edit et inficit; Aron-del. simul addat; duo Medicei simul edat; unus Bononiensis similem datur; octo simul et dat et inficit. *Simulatas inficit umbras* recepit Heinsius e Florent. S. Marci: vellem addidisset, quid sit, *simulatas umbras inficere super atria*. Intellego quidem *simulatas umbras*, assimilata coloribus veli; scio etiam, velum recte dici *atrium simulatis umbris inficere*, scil. colorare: sed altera locutionis forma durissima mihi videtur. Præstat haud dubie *Vulgata*

similem dat et inficit umbram, quam neque hæc satis placet. Cæterum eandem velorum infectionem copiosius describit Lucret. iv. 73—84. ubi *lutea russaque vela et ferrugina magnis intenta theatris omnem consensum cavæ subter, et omnem scenæ speciem inficiunt, coguntque suo fluitare colore*, etc. Hæc nostra autem non dicit Romanus, sed Venus, quo tempore nondum talis velorum usus. Mire erravit cl. Gierig, quum dixerit Heinsium recepisse *simulatas umbras*. Certe *similatas umbras* deduxit Heinsius ex Florentino codice, quem omnium optimum dicit, et quem sequitur: addit etiam "Nec abludit Spirens. in quo, *similis dat et inficit*." Præterea Regius noster A *simul et dat et inficit umbram*; at codex B. *similem dat et inficit umbram*, quam lectionem præstantiorem recte judicat Gierig. LEM.

597. *Hospes*.] Hippomenes. *Meta* nunc pro stadio; ultima stadii pars decursa erat. *Festa corona*. Virgilius, Æn. ii. 249; *festa velamus fronde*. *Ex fædere*, e composito: *fædus* omne id, de quo inter plures convenit. Secundum Hyginum d. l. Schœneus procis eam legem proposuerat, ut alius post alium inermis fugeret, filia autem cum gladio insequeretur, quem intra terminos assecuta esset, occideret, ejusque caput in stadio figeret: atque ita multi perierunt. Apollodorus.

Dant gemitum victi, penduntque ex fœdere pœnas.
 Non tamen eventu juvenum deterritus horum 600
 Constitit in medio; vultuque in virgine fixo;
 “ Quid facilem titulum superando quæris inertes?
 Mecum confer,” ait: “ seu me fortuna potentem
 Fecerit, a tanto non indignabere vinci; 604
 Namque mihi genitor Megareus Onchestius; illi
 Est Neptunus avus: pronepos ego regis aquarum;
 Nec virtus citra genus est: seu vincar, habebis
 Hippomene victo magnum et memorabile nomen.”
 Talia dicentem molli Schœneia vultu
 Aspicit, et dubitat, superari an vincere malit. 610
 Atque ita, “ Quis Deus hunc formosis,” inquit, “ ini-
 Perdere vult? caræque jubet discrimine vitæ [quos
 Conjugium petere hoc? non sum, me judicæ, tanti;
 Nec forma tangor: poteram tamen hac quoque
 tangi.

600. *Eventus*, fortuna, interitus; Hyginus, P. A. ii. 1. *eventum suum dicere Dianæ*. *Inertes* ad cursum referendum, tardi. *Facilem titulum*, gloriam, laudem facile parandam: vide iv. 644; viii. 433.

603. *Mecum confer.*] Verba haud dubie corrupta, sed MSS nil juvant; Heinsius conjicit, *Te mihi confer*. Sensus esse debet, *mecum contende cursu*. Græci quidem *συμβάλλειν* et *συνάπτειν* absolute ponunt, suppressis vocibus *ἀγῶνα* et *δυνάμεις*; sed Latinis insolens illa ellipsis. *Potentem*, scilicet cursu, velocem.

605. *Megareus* est apud Hyginum. *Onchestus*, urbs Bœotiæ, cujus rudera (in quibus templum et signum Neptuni Onchestii) Pausaniæ adhuc ætate extabant. Ibi olim habitaverat Onchestus, Neptuni filius: apud Pausaniam Bœot. p. 761. Onchesti filius

Megareus, quem eundem et *Macareum* dictum esse, Schol. Sophoclis ad Antig. ver. 1311. tradit. Is Niso contra Minoem auxilium tulisse et in prælio cecidisse legitur apud Pausan. Attic. p. 95. *Citra genus*, inferior, minor genere. *Æque fortis sum ac nobilis*. *Memorable*, celebre, ut iv. 416 et 614. et Virg. *Æn.* iv. 94.

609. *Schœneia*.] Regii nostri codices habent male *Ceneia*: *Schœneia*, Atalanta Schœnei regis filia. *Molli vultu*. Supra ix. 260. *durus vultus* Junonis iratæ: nunc *mollis*, placidus, blandus, *vultus* amantis Atalantæ: amantibus etiam *molles preces*, *mollia corda*, etc. tribuuntur.

613. *Non sum, me judice, tanti.*] Trist. ii. 209. *Non sum tanti, ut renovem tua vulnera*; Tibul. II. vi. 42. *Non ego sum tanti, ploret ut illa semel.*

Quid? quod adhuc puer est? non me movet ipse,
sed ætas.

Quid? quod inest virtus, et mens interrita leti? 616

Quid? quod ab æquorea numeratur origine quar-
tus?

Quid? quod amat, tantique putat connubia nostra,
Ut pereat, si me fors illi dura negârit? [entos.

Dum licet, hospes, abi, thalamosque relinque cru-
Conjugium crudele meum est: tibi nubere nulla
Nolet, et optari potes a sapiente puella. 622

Cur tamen est mihi cura tui, tot jam ante peremptis?

Viderit: intereat, quoniam tot cæde procorum

Admonitus non est, agiturque in tædia vitæ. 625

Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum?

Indignamque necem pretium patietur amoris?

Non erit invidiæ victoria nostra ferendæ:

Sed non culpa mea est: utinam desistere velles!

Aut, quoniam es demens, utinam velocior esses!

617. *Æquorea origo* breviter dic-
tum, Deus æquoreus, unde originem
ducit; nisi malis *originem* de auctore
generis accipere: ix. 264. *ab origine*
ductum matris; Virgilius, Georg. iii.
122. *Neptuni ipsa deducat origine gen-*
tem. Fors dura. Vulgo *sors*: septem
dira, quod non displicet Burmanno,
quia et ver. 634. *importuna fata*, id
est, sæva, dira.

620. *Thalami cruenti, et conjugium*
crudele, conjugium, quod cum vitæ
periculo petitur, et cuius causa jam
multi perierunt. *Relinque*, non pete.
Sapiente puella. Dotes tuas, uti par
est, æstimante, et cui nuptiæ cordi.

625. *Admonitus.*] Basileensis at-
tonitus: *admonitus non est*, scilicet ut
sibi consuleret. Plenius Justinus, IV.
v. 11. *Nicias ne Demosthenis quidem*
exemplo, ut sibi consuleret, admonitus.

Agi, ut alibi *ferri* dicuntur qui præ-
nimia cupiditate nesciunt, quid agant,
aut qui alia quacunque vi compellun-
tur ad aliquid; Phædrus, IV. xii. 3.
ad perniciem solet agi sinceritas; et V.
v. 3. *ad pœnitendum rebus manifestis*
agi.

627. *Pati necem* est etiam in Ibide,
521; et *patiens mortis*, mortalis, supra
ii. 653: *patimur omnia ea*, quæ nobis
inferuntur, vulnera, mortem, vincula.
Non igitur erat, cur Burmannus ex
Langerm. Excerptis mallet, *potietur*,
quod melius *r̄q̄ pretium* conveniat, et
quod soleat Noster hanc vocem cum
quarto casu construere. *Indignam*,
injustam, ut sæpe. *Invidia*, odium:
non erit—ferendæ pro vulgat. *invidia*
victoriæ nostræ non erit ferenda; eti-
am Amor. iii. 6. *Non eris invidiæ, tor-*
rens, ferendæ.

At quam virgineus puerili vultus in ore est! 631
 Ah! miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!
 Vivere dignus eras: quod si felicior essem,
 Nec mihi conjugium fata importuna negarent,
 Unus eras, cum quo sociare cubilia possem." 635
 Dixerat: utque rudis, primoque Cupidine tacta,
 Quod facit ignorans, amat, et non sentit amorem.
 Jam solitos poscunt cursus populusque paterque,
 Quum me sollicita proles Neptunia voce 639
 Invocat Hippomenes: "Cythereia comprecor ausis
 Adsit," ait, "nostris; et, quos dedit, adjuvet ignes."
 Detulit aura preces ad me non invida blandas;
 Motaque sum, fateor; nec opis mora longa dabatur.
 Est ager, indigenæ Tamaseum nomine dicunt,

631. *Quam virgineus puerili*, etc.] Anacreon, apud H. Steph. in Lyric. p. 530. ὦ παῖ παρθένιον βλέπων.

634. *Nec mihi*, etc.] Vide ver. 564 s. Conf. Lactantius, Argum. Sed apud Hyginum a patre ipsa petit, ut se virginem servare velit. *Sociare* solenne de conjugibus; i. 620. *socia tori*.

636. *Dixerat: utque rudis*, etc.] Apud Theocritum, Idyl. iii. 42. vix conspecto Hippomene incipit furere, et in profundum amorem incidere.

638. *Pater*, patres, seniores et honoratioris: *populus patresque* formula solennis et passim obvia de universis civibus Romanis, tam patriciis et senatoribus, quam plebeiis. Maximam exemplorum nubem collegit Bentleius ad Horat. III. Od. vi. 20. Hinc etiam de aliis populis et coetibus usurpatum. *Poscere* fere ut Horatius, Art. Poet. 190. *fabula, quæ posci vult*, quam iterum spectare cupiunt spectatores. *Quum me sollicita*, etc. *Me Venerem*; narrat enim hæc Adonidi Venus. *Sollicita vox*, quam emitit homo sollicitus. *Neptunia proles*, Hippomenes, Nep-

tuni pronepos. *Comprecor* pro simplici precor, ut apud Hyginum, fab. i. et P. A. ii. 5.

642. *Aura non invida*.] Suaviter res inanimatæ, quum prohibent aliquid fieri, *invidere* dicuntur; supra iv. 73. *invidus paries*, qui obstabat amantibus; ix. 485. *nox captis invida*; x. 332. *invida jura*. Et hoc loco *non invida aura*, quæ preces fideliter deferabat ad Venerem. *Blandæ preces*, ut *blanda tura* et *blandæ victimæ*, quæ offeruntur animo blando.

644. *Tamaseum*.] Vulgo *Damaseum*, quod varie emendârunt editores: verum viderunt Farnabius et Heinsius. Codic. nostri Regii *Damaseum*. *Tamasus* aut *Tamaseus* oppidum Cypri; Plinius, v. 31. Stephanus h. v. Ταμάσεος πόλις Κύπρου. Τὸ ἰθνηκὸν Ταμασίτης καὶ Ταμασειός. *Sacrare*, consecrare. Sic *sacrare templa, delubra*. Fast. i. 290. et apud Virgilium, Æn. viii. 715: supra ix. 88. *sacrare cornu*: vide Bentlei. ad Horat. Epist. II. ii. 92. Secundum Philetam in Schol. Theocrit. ii. 118. Venus Hippomeni

Telluris Cypriæ pars optima: quem mihi prisci 645
 Sacravere senes, templisque accedere dotem
 Hanc jussere meis: medio nitet arbor in arvo,
 Fulva comam, fulvo ramis crepitantibus auro.
 Hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
 Aurea poma manu; nullique videnda, nisi ipsi, 650
 Hippomenen adii; docuique, quis usus in illis.
 Signa tubæ dederant, quum carcere pronus uterque
 Emicat, et summam celeri pede libat arenam.
 Posse putes illos sicco freta radere passu,
 Et segetis canæ stantes percurrere aristas. 655

dedit Dionysi mala suo capiti detracta. Sed alius Schol. ad iii. 40. male auctor est, ex Hesperidum hortis hæc poma allata. Etiam Virg. Catal. xi. 25. *Hesperidum munere capta esse Atalanta traditur.*

647. *Nitet arbor.*] Quidam *viret arbor*, quod Burmannus non damnat, quia id verbum auro convenit; vide ad iv. 636. *Fulva*, aurea. *Comam*, frondes; vide ad ver. 103. Si lectio *crepitantibus* sana, cogitandus est crepitus sive sonus, quem faciebant frondes aureæ motæ. Et puto, eam sanam esse: Virgilius, *Æn.* vi. 209. in simili arboris descriptione, *leni crepitabat bractea vento*, et xi. 775. *sinus crepantes fulvo auro.*

649. *Mea veniens.*] Unus Leiden-sis *mea juvenis*; Heinsius conjicit *juveni*; Constantius Fan. et Burmannus *meo juveni*, ut Adonis intelligatur; satis blande et comiter. *In illis*, illorum, aut, illis. Sic ix. 670. *in illo*, illius; vii. 682; xiv. 268. Etiam Hygius *edoctus, quis usus in eis esset.*

652. *Signa tubæ dederant.*] In seqq. expressit nobilem certaminis nautici descriptionem apud Virgil. *Æn.* v. 124 sqq. *Tuba* signum dabatur et in præliis et in certaminibus. *Pronus* egrégie pingit nisum et habitum eo-

rum, qui, ut vim addant emicanti corpori, extenso altero pede inclinataque ad terram superiore corporis parte, se emittunt in stadium. Sed id Noster habet a Virgilio, dicto loco, ver. 147. ubi aurigæ *proni in verbera pendent*, et Georg. iii. 107. *proni dant lora.* Supra ix. 44. idem vocab. de luctantibus. *Carcere* pro usitatore, carceribus.

654. *Posse putes.*] Ita celerrimum cursum equorum hominumque descripserunt Veteres, Homer. II. Y. 226 sqq; Apollon. i. 179; Virg. *Æn.* vii. 808 sqq. Ea volubilitatis ratio offendit multos. Noster adeo, rei molliendæ causa, addit, *Posse putes.* Sed apud Hyginum fab. 89. equi, quos Troi dederat Jupiter, *super aquas et aristas ambulant.* *Passu*, pede. *Radere*, leni pedum motu per intervalla leviter attingere: vide Walken. ad Euripidem Phœn. ver. 1399. Apud Minucium Fel. ii. 3. testa illa, qua pueri ludunt, dicitur dorsum maris *radere.* Supra iv. 561. sic est *destringere.* *Stantes*, erectas. Propertio, IV. v. 12. *stantia* sunt segetes, frutices, arbores. *Percurrere aristas*, currere super aristas. Virgilius d. l. *Ille vel intactæ segetis per summa volaret Gramina, nec teneras cursu lasisset aristas.*

Adjiciunt animos juveni clamorque, favorque,
Verbaque dicentum: "Nunc, nunc incumbere
tempus,

Hippomene; propera: nunc viribus utere totis;
Pelle moram; vinctes." Dubium Megareius heros
Gaudeat, an virgo magis his Schœneia dictis. 660
O quoties, quum jam posset transire, morata est;
Spectatosque diu vultus invita reliquit!

Aridus e lasso veniebat anhelitus ore;
Metaque erat longe: tum denique de tribus unum
Fœtibus arboreis proles Neptunia misit. 665

Obstupuit virgo, nitidique cupidine pomi
Declinat cursus, aurumque volubile tollit.

Præterit Hippomenes: resonant spectacula plausu.
Illa moram celeri cessataque tempora cursu 669

Corrigit; atque iterum juvenem post terga relin-
Et rursus pomi jactu remorata secundi, [quit.
Consequitur, transitque virum: pars ultima cursus

656. *Favor* proprie de variis plausibus generibus, quibus in theatro histriones et in stadio certantes incitari solebant. *Virg. Æn. v. 148*; *Homer. Il. Ψ. 766. Nunc, nunc, etc.* e *Virgilio, ver. 189: Hortatur Mnestheus: nunc, nunc insurgite remis—nunc illas promite vires, nunc animos.—Hoc vincite. Incumbere, incitari in cursu.*

659. *Megareius* emendavit *Micyllus*; vulgo *Macareius*; vide notam ad ver. 605. *Regii nostri Megareius*, id est, *Hippomenes*, *Megarei filius*, *Neptuni nepos*.

663. *Aridus*, ex arido ore veniens, ut *ii. 278. sicca vox. Lassum os, os ejus, qui lassus erat*; *Virgilius, Georg. iv. 96. ceu pulvere ab alto Quum venit, et sicco terram sputat ore viator Aridus*; et *Æneid. v. ver. 199. Tum creber anhelitus artus Aridaque ora quatit. De*

tribus unum, etc. Non raro in certaminibus fieri solebat, ut dolis alter alteri victoriam eripere conaretur.

667. *Volubile.*] *Noster in Ibide, 191. Sisyphi revolvibile pondus.*

668. *Spectacula*, locus, unde spectabatur, ut *Livius, i. 35. spectacula sibi quisque fecerunt. Resonant. Virgilius, v. 148. Tum plausu fremituque viram, studiisque fauentum Consonat omne nemus, etc. Cessata tempora, cessando consumpta, ut Fast. iv. 617. cessata arva, cessando neglecta. Moram et cessata tempora corrigere pro, id corrigere, quod mora et cessando peccatum erat.*

672. *Consequi*, pro *assequi*. In ipso cursu interdum numen aliquod invocari, invocantique adesse solebat. *Juveniliter. Glareanus* putat, jaciendi modum sic esse expressum. *Rectius*

Restabat: "Nunc," inquit, "ades, Dea muneris
auctor;" 673

Inque latus campi, quo tardius illa rediret,
Jecit ab obliquo nitidum juveniliter aurum.
An peteret, virgo visa est dubitare; coegi
Tollere, et adjeci sublato pondera malo;
Impediique oneris pariter gravitate moraque.
Neve meus sermo cursu sit tardior illo;
Præterita est virgo: duxit sua præmia victor. 680
Dignane, cui grates ageret, cui turis honorem
Ferret, Adoni, fui? nec grates immemor egit,
Nec mihi tura dedit: subitam convertor in iram;
Contemnique dolens, ne sim spernenda futuris,
Exemplo caveo, meque ipsa exhortor in ambos. 685
Templa Deûm matri, quæ quondam clarus Echion
Fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,
Transibant; et iter longum requiescere suasit.

Regius et Burmannus interpretantur, cum ardore et impetu, ut solent juvenes. Laudat Burmannus, iii. Art. Amat. 733. *juveniliter arcum corripit*, et ii. Trist. 117. *nimum juveniliter uti ingenio*. Adde supra, iii. 626. *juvenili guttura pugno rupit*. Causa, cur fortiter jaceret, erat, quo tardius illa rediret.

679. *Neve meus sermo*, etc.] Frigida sententia. *Præterita est virgo*. Cl. Baconus hanc fabulam interpretatus, Atalantæ, inquit, id est, artis prærogativam et vigorem, mala aurea retardant: illa enim plerunque stadium deserit et ad lucrum declinat, etc. Quæ videre operæ pretium. *Duxit*, nempe uxorem, *sua præmia*, ut Perseus Andromedam, iv. 756. Sed Hygidus, *Hanc quum in patriam duceret*.

681. *Turis honorem ferret*.] Alibi honores simpliciter de sacris. *Tura*

dedit. Burm. *mallet tura tulit*, repetitione familiari nostro poetæ: utrumque Latinum est; vide ad i. 248.

684. *Contemnique dolens*; deest me. Vulgo scribitur *contemptuque dolens*. *Caveo*, moneo aut prohibeo; ex juris Romani formulis; vide Ernest. *clav.* Cicer. hac voce.

686. *Templa Deûm matri*, etc. apud Apollodorum et Hyginum ingrediuntur τὸ τῆμενος Διός, *Jovis fanum*. *Clarus Echion*. Quidam *magnus*. Recte Glareanus intelligit *Echionem*, Cadmi socium, cujus iii. 126. mentio fit; Atalanta enim hæc Schœneia fuit Bœotica. Burmannus vero *mallet*, *Echionem Arcadem*, de quo viii. 311. intelligere, quia Noster cum aliis duas Atalantas confuderit. Ubi tandem confudit? *Nemorosis silvis*. Supra i. 568. *Est nemus, quod claudit silva*, ubi vide notam. Sic abdita esse solebant multa templa.

B h

Illic concubitus intempestiva cupido 689
 Occupat Hippomenen, a numine concita nostro.
 Luminis exigui fuerat prope templa recessus
 Speluncæ similis, nativo pumice tectus,
 Relligione sacer prisca : quo multa sacerdos
 Ligna contulerat veterum simulacra Deorum.
 Hunc init ; et vetito temerat sacraria probro. 695
 Sacra retorserunt oculos ; turritaque Mater,
 An Stygia sontes, dubitavit, mergeret unda.
 Pœna levis visa est : ergo modo levia fulvæ
 Colla jubæ velant ; digiti curvantur in ungues ;
 Ex humeris armi fiunt ; in pectora totum 700
 Pondus abit ; summæ cauda verruntur arenæ ;
 Iram vultus habet ; pro verbis murmura reddunt ;
 Pro thalamis celebrant silvas ; aliisque timendi
 Dente premunt domito Cybeleïa frena leones. 704

691. Burmannus per *lumen* intelligit fenestram et aperturam ædium, per quas lumen intromittitur, et ita Heinsius supra ver. 293. *lumina* capiebat. Sed nulla adest causa, cur hoc ita capiamus, quanquam sensus eodem redit. De *nativo pumice* vide ad iii. 159. *Relligione sacer prisca*, cultus inde ab antiquissimis temporibus. Cicero Verr. iv. 33. *simulacrum summa atque antiquissima præditum religione. Veteres Dii*, quorum simulacra vetusta.

695. *Temerare*, stupro polluere, ut ii. 592. *Probrum* passim de stupro.

696. *Sacra*, simulacra. *Retorti oculi*, ut alibi *averse aures*, signa iræ divinæ. *Turrita mater*, Cybele, quæ Fast. iv. 224. *turrigera Dea* dicitur, et cui ver. 219. *turrita corona* tribuitur. Causa ibidem redditur hæc, quia Phrygiis urbibus turres dederit. Ibi Burmannus turritam Deam cum comitatu e monumento antiquo exprimentam

curavit. Sed Lucret. ii. 606. *Muralique caput summum cinxere corona, Eximiiis munita locis quod sustinet urbes. Dubitavit, cogitavit, secum deliberavit.*

698. *Ergo modo.*] Heinsius malit *tergum et modo levia*, etc. Deest auctoritas. Plinius, Hist. Nat. viii. 15. de leonibus: "Colla armosque vestiant jubæ—Leonum animi index cauda. Immota ergo placidus, clemens, blandientique similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia ejus. In principio terra verberatur, incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis summa in pectore." *Iram vultus habet.* Supra vi. 35. *confiteri vultibus iram*; Trist. ii. 525. *vultu fateri iram.*

704. *Premunt, mordent.* Lucret. ii. 600. *Hanc (Cybelen) veteres Graiùm docti cecinere poetæ Sublimem in curru bijugos agitare leones—quia quamvis effera proles Officiis debet molliri victa*

Hos tu, care mihi, cumque his genus omne ferarum,
 Quæ non terga fugæ, sed pugnæ pectora præbent,
 Effuge; ne virtus tua sit damnosa duobus.

Illa quidem monuit, junctisque per aera cygnis,
 Carpit iter; sed stat monitis contraria virtus.

Forte suem latebris, vestigia certa secuti, 710

Excivere canes, silvisque exire parantem

Fixerat obliquo juvenis Cinyreïus ictu.

Protinus excussit pando venabula rostro, [tem

Sanguine tincta suo; trepidumque, et tuta peten-

Trux aper insequitur; totosque sub inguine dentes

Abdidit, et fulva moribundum stravit arena. 716

Vecta levi curru medias Cytherea per auras

parentum. Noster Fast. iv. 215. *Capi, cur huic, genus acre, leones, Præbeat insolitus ad juga curva jubar? Desieram. Caput, feritas mollita per illam Creditur. Id curru testificata suo est.* Conf. et Servius ad Æn. iii. 113. Cæterum ex sententia Palæphati et Heracliti, Hippomenes et Atalanta, quum inter venandum se in speluncam contulissent, devorati sunt a leone et læna; quas feras quum comites postea exeuntes e spelunca vidissent, illos mutatos in leones crediderunt.

708. *Junctis*, scilicet, curru; vecta curru, cui juncti cygni. Horatius, III. Od. xxviii. 15. *Venus Paphon junctis visit oloribus.* Veneris enim currus trahebatur modo a columbis, modo a cygnis. *Per aera carpit iter.* Supra iv. 615. *brevius, carpebat aera.* *Virtus*, fortitudo, animus venatorius: *stat contraria*, non obtemperat. *Proprie contrarii stant*, qui diversas partes aut sententias vel in acie vel in senatu sequuntur.

710. *Suem.*] Aprum. Sues autem et apri Veneri sunt invisī propter Adonidis cædem: unde proverbium apud

Græcos in eos, qui rem ingratiā alicui faciunt: Ἀφροδίτην ὄν ἔθηκεν, hoc est, Veneri suem sacrificavit. *Vestigia certa.* Unus Basileensis *vestigia trita*: sed certa opponitur obscuris, ut jam alicubi monuimus. *Exciri et excitari e latebris*, cubilibus, a canibus proprie dicuntur feræ. Senec. i. de Clem. 16: "Idem facit venator, qui instituit catulos vestigia sequi, quique jam exercitatis utitur ad excitandas vel persequendas feras." *Silvis exire.* Phædrus, I. ii. 9. feræ excitatæ exitus notos petunt. *Juvenis Cinyreius.* Adonis Cinyræ ex Myrrha filius.

713. *Pando—rostris.*] Septem curro rostro. Regii nostri *pando*. Secundum Propertium, II. x. 53. id factum in Idalio, Cypri monte: *Testis, qui niveum quondam percussit Adonem Venantem Idalio vertice durus aper.* Mortem Adonidis et aprum hunc carmine Anacreontico celebravit Theocritus, Id. 30. Ibi aper prætendit, se id imprudentem fecisse, quum amore incensus femur Adonidis osculari voluerit.

717. *Levi curru*; vide ii. 531.

Cypron olorinis nondum pervenerat alis.
 Agnovit longe gemitum morientis, et albas
 Flexit aves illuc: utque æthere vidit ab alto 720
 Exanimem, inque suo jactantem sanguine corpus,
 Desiluit, pariterque sinus, pariterque capillos
 Rupit, et indignis percussit pectora palmis:
 Quæstaque cum fatis; "At non tamen omnia vestri
 Juris erunt," inquit: "luctus monumenta mane-
 bunt 725
 Semper, Adoni, mei; repetitaque mortis imago
 Annua plangoris peraget simulamina nostri.
 At cruor in florem mutabitur: an tibi quondam
 Fæmineos artus in olentes vertere menthas,
 Persephone, licuit? nobis Cinyreïus heros 730

719. *Agnovit longe gemitum.*] Expressit Virgilium, *Æn.* x. 843. *Agnovit longe gemitum præsaga mali mens.* *Exanimis* nunc moribundus; jactabat enim adhuc corpus. Sed Heinsius, vel invitis membranarum, scribendum censet, *semanimem*, ut vii. 850. *Indignis*: vide ad i. 308.

724. *Queri cum aliquo illustravit* Heinsius ad Velleium, ii. 130. *At non.* Vulgo (et in nostris Regiis) et non: vide ad viii. 279. *Vestri juris* ut supra ver. 37: non omnia, quæ ad Adonidem pertinent, absumetis. *Repetita.* Secundus Mediceus *rediviva*; Heinsius conjicit *recidiva*, de qua voce ipse exponit ad Claudianum, Phœnic. Regii nostri *repetita.* *Imago*, representatio. Similiter fere Virgilius, *Æn.* ii. 269. *ubique pavor et plurima mortis imago.* *Peraget simulamina* mera phrasis, simulabit, imitabitur: *simulamen* Ovidiana vox ut *firmamen* et alia in *amen* desinentia. Intelliguntur Adonia, quæ inter Phœnicæ orta mox accepta sunt a pluribus gentibus. Primo die sacerorum illorum Veneris

et Adonidis simulacra circumferabantur ritu funebri; mulieres laniant capillos, percutiebant pectora palmis, addebantque et reliqua luctus signa.

729. *Fæmineos artus, etc.*] Solent Dii sua consilia et facta aliorum Deorum auctoritatibus, more hominum, tueri. In *fæmineos artus et heros* gravis oppositio. *Mentha* aut *mintha* herba, in quam *Miotha* nympha, Pollicis pellex, mutata erat; Lactantius, Argum. Oppianus, Halieut. iii. 113. *κωκτώδα νόμφην* vocat, quia Cocytii filia. *Olentes* propter suavem odorem. Plinius, xix. 8: "Mentæ nomen suavitas odoris apud Græcos mutavit quum alioqui mintha vocaretur, unde Nostri nomen declinaverunt. Grato menta mensas odore percurrit in rusticis dapibus." Hinc Græcis etiam *ἡδύσμος* dicta. Dioscor. iii. 41: 'ἡδύσμος, οἱ δὲ μίνθην, γνώριμον βοτάνιον. Vide Hemsterhusium ad Aristoph. Plut. p. 97. *Nobis invidia erit, nobis invidiam, concivicia conciliabit.*

Invidiæ mutatus erit?" Sic fata, cruorem
 Nectare odorato sparsit: qui tactus ab illo
 Intumuit, sic, ut pluvio perlucida cœlo
 Surgere bulla solet: nec plena longior hora [tus;
 Facta mora est, quum flos de sanguine concolor or-
 Qualem, quæ lento celant sub cortice granum, 736
 Punica ferre solent: brevis est tamen usus in illo;
 Namque male hærentem, et nimia levitate caducum
 Excutiunt îdem, qui præstant nomina venti.

733. *Pluvio.*] Hoc paulo brevius et obscurius dictum. Sensus tamen assecutus est Burmannus, "quum pluvia cadit in aquam, surgit bulla ex gutta." *Plena*, integra.

736. *Sub cortice.*] Malus punica, sive granata rubicunda habet et poma et grana et flores. Schol. Nicand. ad Theriac. p. 63; Martialis, i. Ep. 44; Columella, x. *Punica*, scil. mala; Fast. iv. 607. *solvit jejunia granis, Punica quæ lento cortice poma tegunt*; IV. Pont. xv. 8. *in horto fertilis arvi Punica sub lento cortice grana rubent.* Sed Heinsio durior justo, ut est, visa ellipsis. *roŭ mala.* Quum igitur novem MSS. habeant *grana*, suadet, *quæ lento celantur* (aut *celunt se*) *cortice, grana Punica*, etc. aut etiam *celantur tegmine. Celare pas-*

sim pro, tegere, ut celat amictu ora, Fast. ii. 819; et *vultus velamine celat,* ib. vi. 579.

737. *In illo, ejus:* vide ad versum 651. *Male*, non firmiter. Etiam iii. 730. *frondes male hærentes*; Hor. I. Sat. iii. 31. *male in pede calceus hæret.* Sed supra iv. 27. *non fortiter hæret asello*, pro quo Horat. III. Od. xxiv. 55. simpliciter *Hæret equo*, quia *hære* jam in se habet notionem imbecillitatis. *Præstant nomina* Heinsius probavit post nostratrem *Ménage*, cujus ingeniosum et eruditum vide opus, quod *Gallicas origines* inscripsit. Adonidis cruor in anemonen florem mutatus est, qui ab *ἀνέμων*, a vento, nomen deducit. Plinius, xxi. 23: "Flos nunquam se aperit, nisi vento spirante, unde et nomen accepit."

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER UNDECIMUS.

FAB. I.

CARMINE dum tali silvas, animosque ferarum
Threïcius vates, et saxa sequentia ducit;

1—66. Confer. Phanocles de amoribus Orphei; Pausanias, Bœot. pag. 768 sq; Apollod. I. iii. 2; Eratosth. *Katastr.* cap. 24; Antigon. Mirab. cap. 5; Virg. Georg. iv. 520—527; Hyginus, P. A. ii. 7; Seneca, Med. ver. 625 sqq. Tractaverat eadem Æschylus, ut ex Eratosth. apparet. E Pausania et Hygino, d. l. intelligitur, quam variæ, quamque dissentientes fuerint Veterum de Orphei morte traditiones. Nonnulli fulmine eum ictum periisse memorabant, quia profanis hominibus initiorum arcana tradidisset. Secundum alios ipse sibi mortem consciverat, conjugis desiderio. Plurimi tamen in eo consentiunt, a mulieribus eum discerptum esse, quanquam id quoque magna rursus cum varietate narratur, ut suis locis videbimus. *Carmine dum tali silvas*, etc. Sic apud multos auctores vis carminum Orphei expressa legitur. Etiam in monumentis stipatus cernebatur feris; Pausanias, Bœot. p. 768. *Animos ferarum*, feras, quibus passim, v. c. apud Virgilium, Georg. iv. aliquoties apibus, *animi*

tribuuntur. Et usus nunc est hac periphrasi, quia *animi* dicuntur *duci* et commoveri; Quintil. Inst. xii. 10. *commovendos esse ducendosque animos imperitorum*. Male igitur Regius vel *animos* interpretabatur sensus, vel *feras* homines feros, quorum animos sane excoluit Orpheus; Horatius, Art. Poetic. 391 sqq.: at Noster, ut postulabat hujus operis ratio, non sensum fabularum curavit, sed fabulas ipsas fideliter retulit. *Sequentia ducit*, duxit, ut sequerentur. Virgil. Georg. i. 106. *inducit rivos sequentes*. Quanquam et *sequi* dicuntur quæ facile cedunt aliis. Vide ad Plinium, lib. VII. Ep. ix. 11. Sed disputant Interpretes primum utrum *ducit*, an ex aliis MSS. *trahit* legendum sit? Deinde utrum Orpheus oblectasse saxa et silvas dicatur, an loco movisse? Burmannus recte docet, utramque notionem et utriusque verbo inesse, et huic loco convenire. Etiam cæteri auctores, qui hujus rei mentionem faciunt, utroque trahunt, eumque mox *multis*se, mox *duxisse*, *movisse*, *trahisse saxa* tradunt. Optimum ergo est,

Ecce nurus Ciconum, tectæ lymphata ferinis
 Pectora velleribus, tumuli de vertice cernunt
 Orphea, percussis sociantem carmina nervis. 5
 E quibus una, levem jactato crine per auram,
 "En," ait, "en hic est nostri contemptor:" et
 Vatis Apollinei vocalia misit in ora, [hastam
 Quæ foliis præserta notam sine vulnere fecit.
 Alterius telum lapis est; qui missus, in ipso 10
 Aere concentu victus vocisque lyræque est;

hæc cum Burmanno ita capere, mul-
 sisse Orpheum carminum suavitate
 silvas, feras et saxa; eamque fuisse
 causam, ut sequerentur ejus cantum.
 Vide Horat. lib. I. Od. xii. 7. de ca-
 nente Orpheo.

3. *Nurus* omnino mulieres: vide
 ad ix. 643. Bacchas describit a vesti-
 titu, *tectæ ferinis velleribus*; vide ad
 iv. 4. *Lymphata*, furore Bacchico
 correpta: *lymphatus* proprie cui visa
 in aqua Nymphæ imago insaniam in-
 jecit. *Tumuli*. Nonnulli in Olympo
 monte, alii in Pangæo id factum nar-
 rabant. Vide Hyginum. De *Ciconi-*
bis dictum ad x. 2. *Percussis*, etc.
 accinentem sono chordarum. v. 340.
percussis subjungit carmina nervis; i.
 518. *per me concordant carmina ner-*
vis. Chordæ autem dicuntur *percuti*,
feriri, pulsari, pelli: vide Brouckhus.
 ad Propertium, II. i. 9.

6. *Jactato crine*, more Baccharum,
 (vide ad iii. 726.) et omnino fanatico-
 rum vaticinantiumque. *Nostri con-*
temptor; spreto enim mulierum usu
 pueros amare docuerat. x. 79. Sic et
 Phanocles atque Virgilius. Sed Pau-
 sanias, Bœot. p. 768. neglectis vul-
 garibus opinionibus, arbitratur, Thra-
 cum mulieres succensentes Orpheo,
 quod huc illuc vagans maritos secum
 duceret, insidias struxisse vitæ ejus,
 et inebriatas aliquando perfecisse,
 quod antea metu maritorum non ausæ
 essent. Hinc institutum inter Thra-

cas, ut viri non nisi temulenti ad
 prælia exirent. Æschylus ad Bac-
 chum auctorem rem retulerat, quem
 Orpheus non celebravit carmine: alii
 Veneris impulsu id mulieres ausas
 esse tradebant: vide Hyginum d. l.
Hastam, thyrsum, de quo vide ad iii.
 542. *Vocalia ora*, canentia; etiam v.
 332; *vocalis Orpheus* apud Horatium,
 I. Od. xii. 7. Videtur autem laudis
 notio inesse interdum huic voci, ut
 Schol. Orat. observat, et de iis usur-
 patum esse, qui claram et sonoram
 vocem haberent. *Vatis Apollinei*, cum
 delectu, quem vereri debebant, quia
 et Apollinis filius (vid. ad x. 167.) et
 ab Apolline musicam edoctus. Hygi-
 nus, dicto loco.

9. *Præserta*, vineta aut omnino, aut
 in anteriore parte: confer ad i. 699.
 Similiter *prætextum* occurrit, ut Fast.
 v. 567. *Augusto prætextum nomine*
templum, id est insignitum. Sed li-
 brarii quum ignorarent h. v. varie cor-
 ruperunt genuinam lectionem. *Nota*,
 vestigium thyrsi missi in ore rema-
 nens, vibex rubicunda aut livida. Sic
 Fast. ii. 698. *terga notata*, quæ habe-
 bant vestigia verberum. Horatio, I.
 Od. xiii. 12. *nota* est vestigium dentis
 impressi lividum. Quod quum telum
 facit, cutem dicitur *destringere*, xii.
 101; *conscribillare*, Catull. xxv. 10;
 et *ἐπιγράφειν*, Homer. II. Δ. 139.

11. *In aere concentu*, etc.] Ludit
 ingenium Ovidii; ferri tamen hic lu-

Ac veluti supplex pro tam furialibus ausis,
 Ante pedes jacuit: sed enim temeraria crescunt
 Bella, modusque abiit, insanaque regnat Erinny.
 Cunctaque tela forent cantu mollita; sed ingens
 Clamor, et inflato Berecynthia tibia cornu,
 Tympanaque, plaususque, et Bacchei ululatus
 Obstrepere sono citharæ: tum denique saxa
 Non exauditi rubuerunt sanguine vatis.
 At primum attonitas etiamnum voce canentis 20

sus potest auctoritate Mythicorum antiquiorum, qui saxa cantu Orphei delimita primi finxerant. *Victus*, ut mox *mollitus*, mitigatus, ut desisteret a volando. Utrumque autem vocabulum ab iratis translatum, qui, quum ponunt iras, dicuntur *vinci* et *molliri*. Lapis missus ab irata muliere et vulnera minitans, et ipse iratus fingi potest a poetis. Idem *supplex* esse videtur, quia ante pedes procidit ritu supplicum. *Furialia ausa* etiam vi. 84.

13. *Sed enim*, at vero, ut i. 530; xiii. 141. Ita etiam Lactantius, Epit. 67. *Temeraria crescunt bella*, furiosi impetus augentur; ix. 425. *crescit turbida seditio*. Modus abiit, illi impetus modum excesserunt. *Insana regnat Erinny*. Bacchæ furunt insania: sic i. 241. *fera regnat Erinny*.

16. *Inflato Berecynthia*, etc.] Saff-tius vertit: *das Getoese der Hoerner und der Berecynthischen Floete*, quasi duo diversa instrumenta intelligerentur. Imo quum cæteræ tibix essent rectæ, Berecynthia habebat formam curvam, scil. cornu habebat affixum. Vide Vulp. ad Catull. lxii. 22. Hinc iii. 530. *tibia adunco cornu*; Fast. iv. 181. *inflexo Berecynthia tibia cornu flabit*; Hor. I. Od. xviii. 13. *Berecynthium cornu*. Ab initio usus ejus erat non nisi in Cybeles sacris, quæ in Berecyntho, monte Phrygiæ, po-

VOL. IV.

tissimum celebrabantur; sed deinde etiam in Bacchi orgiis recepta, quæ cum illis sacris multa habebant communia. Ejus et tympanorum sono audito in furorem agebantur Bacchæ; Lucret. ii. 620: Horat. III. Od. xv. 10; Cic. Div. i. 50: hinc *furiosa tibia*, Fast. iv. 341; sonus enim ejus erat acer et veluti pungens animos. *Tympanaque, plaususque, et*, etc. Vide ad x. 262 et 308; in quibus locis scriptorem nostri Codicis A sedulius metro invigilantem vituperavimus; multoties enim jam videndum fuit sola cæsura vel producti rō que: si quis tamen hoc loco offenditur, recipi potest lectio nostrorum Codicum, *Tympanaque, et plausus, et Bacchei*, etc. LEM. Plausus Lenzius intelligit cymbalorum: non assentior. Plinius, II. Ep. xiv. 13. hæc Bacchanalia respiciens: "Plausus tantum, inquit, ac potius sola cymbala et tympana illis canticis desunt." *Ululatus*. Vide ad iii. 528. *Obstrepere*, strepitu suo vicerunt. Tibullus, II. i. 86. *turba jocosa Obstrepit, et Phrygio tibia curva sono*.

20. *Attonitas* bene fingit, quia sic apparet, cur volucres et feræ se non subtraxerint velocitate vel alarum vel pedum. *Etiamnum*, in illo strepitu et ululatu. *Mænades*, Bacchæ, ἀπό τοῦ μαίνεσθαι. Notum est, theatrum de ipsis vel spectatoribus vel auditore

C c

Innumeras volucres, anguesque, agmenque fera-
 Mænades Orphei titulum rapuere theatri: [rum
 Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris;
 Et coeunt, ut aves, si quando luce vagantem 24
 Noctis avem cernunt; structoque utrimque theatro,
 Ceu matutina cervus periturus arena, [renti
 Præda canum est; vatemque petunt; et fronde vi-
 Conjiciunt thyrsos, non hæc in munera factos.
 Hæ glebas, illæ dereptos arbore ramos,
 Pars torquent silices: neu desint tela furori, 30
 Forte boves presso subigebant vomere terram;
 Nec procul hinc, multo fructum sudore parantes,

ribus dici; Plinius, paneg. 54; Ho-
 ratius, I. Ep. xix. 41. *Titulus theatri*,
 gloria theatri, honorificus consessus
 auditorum: *mira theatra* Orphei apud
 Claudianum, II. Ep. vi. *Titulus* au-
 tem sic passim; iv. 644. *præda titu-
 lus*; vii. 56. *titulus servatæ pubis*; x.
 602. *quid facilem titulum quæris?*
 Sumptum est vocabulum a statuarum
 titulis, qui valde gloriosi habebantur.
 Duo MSS. *populum*, quod illustrat
 Burmannus Manilii et Alciph. exem-
 plis, qui *populum piscium et alitum*
 et *δημον ὀρνέων* dixerunt. Idem
 Burmannus non improbat, quod qui-
 dam habent, *Orphei triumphi*; partim
 quia mox sequitur *theatro*, partim quia
titulus bene *triumpho* conveniret. *Ra-
 puere*, dilaniatis istis feris et volucris:
 vide ad ver. 38: hinc mox ruunt
cruentatis dextris.

23. *Verti in aliquem impetum* in-
 dicat, qui fit ab alio in alium, ut i.
 235. *Coeunt*, undique confluunt.
 Exemplum non male delectum; sed
 nota negligentiam orationis, *coeunt ut
 aves, et ceu cervus præda canum est,
 vatemque petunt*. *Structum utrimque
 theatrum*, amphitheatrum, in quo Ro-
 mæ bene *mane* venationes, sub meri-

diem autem ludi gladiatorii edebantur.
Matutina, quia ipse mane perit. *Hæc
 in munera*, hunc in usum, forte quia
munera dicuntur officia extrema, quæ
 præstantur mortentibus aut mortuis.

29. *Hæ glebas, illæ ramos, etc.*
 Eadem fuere antiquissimorum homi-
 num arma. Lucretius, v. 1282 sqq.
Presso, impresso; Virgilius, *depresso
 aratro*.

32. *Multo fructum sudore, etc.*
 Verbis delectis molestiæ agriculturæ
 exprimuntur. *Fructum*, victum. *Du-
 ra*; Horatius, I. Sat. i. *gravem terram*.
Lacertosi aptum agricolis epitheton,
 quorum *lacerti* multo labore validi
 facti sunt et robusti. *Arma operis*,
 instrumenta rustica. Virgilius, Georg.
 i. 160. *Dicendum et quæ sint duris
 agrestibus arma*. *Opus* dicitur de la-
 bore rustico. *Vacuos*, quia aufugerant
 coloni. *Sarculum, σκαφεῖον*, instru-
 mentum sarritionis. *Rastri* magno
 erant pondere; Terent. Heaut. I. i.
 40. ubi Chremes eos tentavit, *Hui,
 tam graves hos? Ligonibus* terra eru-
 tur. *Longi ligones* etiam I. Pont.
 viii. 59: sed h. l. unus MS. *curvique*,
 quod Burmannus rectum judicat, quia
 curva ligonis forma cernitur in gemma

Dura lacertosi fodiebant arva coloni;
 Agmine qui viso fugiunt, operisque relinquunt
 Arma sui; vacuosque jacent dispersa per agros 35
 Sarculaque, rastrique graves, longique ligones.
 Quæ postquam rapuere feræ, cornuque minaci
 Divellere boves, ad vatis fata recurrunt;
 Tendentemque manus, et in illo tempore primum
 Irrita dicentem, nec quidquam voce moventem, 40
 Sacrilegæ perimunt: perque os, pro Juppiter! illud,
 Auditum saxis, intellectumque ferarum
 Sensibus, in ventos anima exhalata recessit.
 Te mæstæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
 Te rigidæ silices, tua carmina sæpe secutæ 45
 Fleverunt silvæ: positis te frondibus arbos,
 Tonsa comam, luxit: lacrimis quoque flumina dicunt
 Increvisse suis; obscuraque carbasa pullo

apud Begerum Spicileg. Antiq. p. 71.

37. *Feræ*, furentes Bacchæ. *Divellere*. Regii nostri *divulsere*; in præterito tempore rarius *divulsi* quam *divelli*; utrumque dat Rob. Stephanus in suo Thesouro: sed solum *divelli* recepit auctor eruditissimus Grammatices dictæ de Port-Royal, des *prétérīts et supins*, Règle 50. *Divellere* Regius recte explicat, dilaceravere. A Bacchis enim angues, tauri, capri, vituli, etc. ore discindi solebant quod *bacchitum discernere* dixit Apuleius, i; vide Heinsium et Burmannum.

43. *In ventos*, in auras; V. 106. *Emathion medios animam exspiravit in ignes*; Seneca, Herc. Fur. 1312. *Ilanc animam in ore primo teneo*; Seneca de Ira, iii. 43. *spiritum expuere*.

44. *Te mæstæ volucres*, etc.] Jam epicedium additur. Et merito theatrum, quod toties cantu suo moverat vates, nunc lugens inducitur. Apud

Claudianum d. l. Orptheo nuptias celebranti feræ et volucres munuscula conferunt. *Te, te*, etc. ad imitationem Virg. Georg. iv. 465. ubi ad Eurydicen suavissime sermo vertitur, *Te, dulcis conjux, te solo in littore secum, Te, veniente die, te, decedente, canebat. Secutæ silvæ*. Horatius, I. Od. xii. *Unde (ex Hæmo) vocalem temere insectatæ Orpheu silvæ. Pondere capillos phrasis solennis*. III. 506. *sectos fratri posuere capillos*. Suetonius Calig. 5. *barbam ponere. Tonsa comam*, quia tonderi in luctu solebat coma, et *coma* de frondibus dicitur; vide ad x. 139. Et quum destringuntur folia, *tonderi coma* arborum dicitur; Virgilius, Georg. iii. 21. *tonsa folia olivæ. Lacrimis*, etc. Supra i. 584. *Inachus, Deus fluvialis, fletibus auget aquas*. Sed nunc flumina ipsa suis increscent lacrimis, quod est intolerabile luxuriantis ingenii signum.

48. *Carbasus*, palla carbasina, quam

Naïdes et Dryades, passosque habuere capillos.
 Membra jacent diversa locis: caput, Hebre, ly-
 ramque 50
 Excipis; et, mirum, medio dum labitur amne,
 Flebile nescio quid queritur lyra; flebile lingua
 Murmurat exanimis; respondent flebile ripæ.
 Jamque mare invectæ flumen populare relinquunt,
 Et Methymnææ potiuntur litore Lesbi. 55
 Hic ferus expositum peregrinis anguis arenis

humeris fere injectam Fluvii in monu-
 mentis habent. Erat autem *carbusus*
 genus linteï tenuissimi et pretiosissimi.
 Virg. Æneid. xi. 775; Curtius, VIII.
 ix. 21. ibique interpretes vide. Luc-
 tus causa nunc erat *obscura*, colore
obscuro, id est, austero; nempe *pulla*,
 id est, subnigro. Sed *pullum* hoc loco
 substantive, ut Liv. iv. 25. ubi Grono-
 vius observat, sic usurpari etiam *album*
 et *nigrum*. Vestes lugubres etiam
 Dryades, viii. 778. sumunt.

50. *Membra jacent*, etc.] Discerp-
 tus est, ut Pentheus, lib. III. v. 708
 sqq. Etiam apud Virgilium *Hebrus*
 caput Orphei excipit, et *gurgite medio*
portat. Secundum Phanoctem, ver.
 II. Bacchæ caput et lyram clavo com-
 pegerunt, ut *ἐμφορέιοντρο θαλάσση*
ἄμφω ἄμα. Idem etiam in seqq. ex-
 pressus: *Eurydicen vox ipsa et frigida*
lingua, Ah! miseram Eurydicen anima
fugiente vocabat: Eurydicen toto refe-
rebant flumine ripæ. Sed Noster, *ne-*
socio quid flebile queritur. Sic Heroid.
 xviii. 82. *Alcyones nescio quid visæ*
sunt mihi dulce queri; Remed. 766.
Et mea nescio quid carmina dulce so-
nant. Queri eleganter de flebili et
 molli sono lyræ et tibix. Horatius,
 II. Od. xiii. 24. *Æoliis fidibus querens*
Sappho puellis de popularibus; Lucre-
 tius, iv. 588. *dulces querelas, Tibi*
quas fundit. Murmurat. Confer v.
 105, et vi. 558. ubi adeo, quod jure

miseris, lingua jam resecta, *terræ tre-*
mens immurrat atræ. Respondent, re-
 sonant per echo. Virgilius, Ecl. x.
 8. *respondent omnia silvæ*; Horatius,
 I. Od. xii. 3. *recinere* sic dixit. Pha-
 nocles, ver. 16. *ἤχη δ' ὡς λιγυρῆς*
πόντον ἐπεσχε λύρης.

54. *Populare*, flumen ejusdem po-
 puli, unde et Orpheus. Etiam i. 517.
popularia flumina, et ix. 20. *Methym-*
næa, quia Methymna urbs celeberrima
 Lesbi. *Potiri* ita est etiam xii. 38;
 xiii. 729. Caput Orphei fluctibus in
 insulam Lesbon esse delatum, ibique
 sepulturæ mandatum plures tradide-
 rant. Pro quo beneficio Lesbii ad
 musicam artem ingeniosissimi esse ex-
 istimabantur; Hyginus P. A. ii. 7;
 Arion enim, Alcæus, Sappho, Erinna
 Lesbii. Thraces contendebant, luscini-
 as, quæ circa Orphei sepulcrum ni-
 dos habeant, suavius canere, quam
 alibi: vid. Pausanias Bæot. p. 769.
 ubi plura de Orphei sepulcro et ossi-
 bus habes. *Lyræ* Jovis et Apollinis
 voluntate inter sidera retulisse Musæ
 dicuntur; Hygin. d. I.

56. *Expositum*.] Vulgo *exposito*, et
 versu seq. quidam, *obstitit* pro, *os petit*.
 Sic legit etiam Planudes, qui vertit,
ἀγριος ὄφις ἀντίστη. Unus Vatica-
 nus *anguis in herbis*. Post versum 57.
 vulgo inferitur hic: *Lambit et hymni-*
feros inhiat divellere vultus, quem jam
Ciofanus delendum indicavit. Pro eo

Os petit, et sparsos stillanti rore capillos.
 Tandem Phœbus adest, morsusque inferre parantem
 Arcet, et in lapidem rictus serpentis apertos
 Congelat; et patulos, ut erant, indurat hiatus. 60
 Umbra subit terras; et, quæ loca viderat ante,
 Cuncta recognoscit; quærensque per arva piorum
 Invenit Eurydicen, cupidisque amplectitur ulnis.
 Hic modo conjunctis spatiantur passibus ambo:
 Nunc præcedentem sequitur, nunc prævius anteit;
 Eurydicenque suam jam tuto respicit Orpheus. 66

in Vossii MS. *Extemplo morsu cedit
 laniare ferino.* Heinsius conjicit *cepit
 laniare.* Capoferreus censet, ex duobus
 versibus efficiendum hunc unum:
os petit, et sacros inhiat divellere vultus,
 quum de capillis otiosam mentionem
 esse contendat. Multi antiqui, *sparsos
 stillantes.* Regii nostri hos versus 56
 et 57. ita legunt; Codex A: *Hic ferus
 exposito peregrinis anguis harenis Obsti-*
tit ad sparsos stillanti rore capillos;
 Codex B: *Hic ferus expositis peregrini-*
*nis anguis harenis Obstitit, et sparsis
 stillanti rore capillis.* Ex his duobus
 lectionibus vulgata videtur fuisse con-
 cinnata. Neuter codex habet versus
 quos refert Gierig. *Expositum, ejec-*
tum. Ros, aqua roris instar guttatim
 destillans, ut lib. v. ver. 635.

59. *In lapidem.*] Regius noster B
 male in lapides. *Congelat, in lapidem
 mutat, quia et gelu rigidum reddit.*
Gelare sic apud Lucanum, ix. 681.
vultusque gelassent Perseos aversi. Mox
indurat idem, ut etiam vii. 446. et iv.
 744. *indurescere, lapidem fieri.* Alibi
dirigere et torpere de saxea natura.
 Plutarchus de Flumin. (*Ἐβρος*) auc-
 tor est Orphei caput in draconem mu-
 tatum. *Patulos, late patentes, latos.*
 Etiam Silius, iii. 34. *patulus hiatus
 leonis.*

61. *Umbra subit terras.*] Imago,
 animæ et corporis simulacrum: hoc
 autem ex opinione eorum, quibus
 homo constat anima, corpore, umbra;
 animam cælo, astris, aeri; corpus ter-
 ræ; umbram inferis tradi volunt. Dido,
 Æn. iv. 654. *Et nunc magna mei sub
 terras ibit imago. Cuncta recognoscit.*
 Seneca, Med. 632. *Contigit notam
 Styga. Arva piorum, campi Elysii,*
 quos Æschines, Socrat. dial. iii. 20.
εὐσεβῶν χῶρον, Horat. Epod. xvi. 41.
arva beata et ii. Od. 12. *sedes piorum;*
 Cicero Phil. xiv. 12. *piorum sedem et
 locum vocat.* Ibi reperit Eurydicen;
*Illic enim est, cuicumque rapax mors
 venit amanti,* ait Tibullus, l. iii. 65.
 Ibi etiam Threicius longa cum veste
 sacerdos Obloquitur numeris septem dis-
 crimina vocum; Virg. Æn. vi. 645.
Amplectitur ulnis. Twisdenius *am-*
*plectitur alis, ut alas pro brachiis
 posuerit.* Regii nostri bene habent
ulnis.

64. *Conjunctis passibus, juxta se, ut
 alter alterius latus tegat.* Sic iv. 599.
 de Cadmo et Harmonia in serpentes
 mutatis, *junctoque volumine serpentis.*
Proxima nunc præcedentem, etc. addi-
 dit, ut lusum illum *jam tuto respicit*
 adhibere posset.

II. Non impune tamen scelus hoc sinit esse Ly-
 Amissoque dolens sacrorum vate suorum, [æus;
 Protinus in silvis matres Edonidas omnes,
 Quæ fecere nefas, torta radice ligavit. [est,
 Quippe pedum digitos, in quantum quæque secuta
 Traxit; et in solidam detrusit acumine terram:
 Utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,

67—84. *Bacchæ* quæ Orpheum dis-
 cerperant, mutantur in arbores.

68. *Sacrorum vate suorum*, quia
 Orgia instituerat et versibus suis com-
 mendaverat. *Edoni*, Thraciæ populus
 sic dictus ab Edono, Mygdonis fratre:
 vide Stephanum. Horatius, II. Od. vii.
 26. *non ego sanius bacchabor Edonis.*
Edoni etiam montes Thraciæ, in qui-
 bus Bacchi orgia præcipue celebraban-
 tur; Trist. iv. 1: hinc Bacchus ipse
Edonus in Remed. 593: vide Bentlei-
 um ad Horatium, III. Od. xxv. 8.
Ligavit, firmavit, ut hærent radice
 pedes. *Torta*; x. 490. *obliqua radix*;
 mox *lenta*.

71. *Quippe pedum digitos*, etc.] Nes-
 ciebat Glareanus utrum *traxit* de Bac-
 cho capiendum, an de singulis mulie-
 ribus. Fatetur etiam, se non intelli-
 gere verba, *in quantum quæque secuta*
est. Neque Saffius horum verborum
 sensum assecutus est; vertit enim:
Er verlaengerte die Zuehen ihrer Füsse,
womit eine jede ihm gefolgt wur. Po-
 test tamen sensus facile expediri.
 Nempe qui mulieres illas *ligavit*, idem
 etiam earum digitos *traxit* et in terram
 detrusit; *quippe* enim habet vim ex-
 plicandi. Neque *trahere* hic est lon-
 giores reddere, quanquam id factum
 esse a Baccho res ipsa docet; sed vis
 potius hujus vocis declaratur, qua
 Bacchus pedes retinuit et in terram
 detrusit: *in quantum* denique est,
 quatenus. Quotquot secutæ sunt, eas
 omnes mutavit. Auctoritatem *rov* in
 quantum, quam olim impugnabant
 Grammatici, tuetur Burmannus exem-

plis Velleii, apud quem aliquoties
 illud occurrit, quanquam non uno
 sensu. Sed ante Ovidium neminem
 ita locutum esse, post alios contendit
 Schirachius, confer iv. 542; tum inde
 a ver. 550. similia his nostris phantas-
 mata sequuntur.

73. *Utque suum laqueis*, etc.] Quum
 sæpius Noster mutationes in arbores
 descripsisset, hic exhausta fuisse vi-
 detur ingenii copia. Bene igitur fecit,
 quod similitudinem aspersit; qua sub-
 lata non multum commendationis ha-
 bet hæc fabula. *Callidus*, quia *abditis*
 laqueis aves fallit, decipit, etc. quibus
 fere verbis utuntur poetæ de aucupe et
 piscatore. *Committere* nunc de ave,
 quæ imprudens et inscia in laqueos
 incidit. *Trepidans motu*. Barberin.
trepidus: supra ad iii. 125. Heinsius
 monuerat scribendum *trepido substrin-*
git vincula motu; sic *substricta ilia*,
substricta crura alibi leguntur. Idem
 hoc loco conjicit *trepidans astringit*
vincula motus, aut *trepidante motu*.
 Cantabr. et Junii *vimina* pro *vincula*
 habent, quæ Burmannus de laqueis ex
 vimine factis accipiebat. Quod Hein-
 sius conjecerat, *trepidante motu* non
 prorsus improbo: *trepidans motus* ut
 i. 506. et v. 605. *trepidans penna*.
 Regii nostri habent *trepidans astringit*
vincula motu. *Plangitur*, verberat
 se alis. Cæterum commode Heinsius
 laudat Senecam de Ira, iii. 16: *Sic*
laqueos fera, dum jactat, astringit, sic
aves viscum, dum trepidantes excutiunt,
plumis omnibus illinunt.

Crus ubi commisit volucris, sensitque teneri, 74
 Plangitur, ac trepidans astringit vincula motu :
 Sic, ut quæque solo defixa cohæserat harum,
 Externata fugam frustra tentabat : at illam
 Lenta tenet radix, exultantemque coercet :
 Dumque ubi sint digiti, dum pes ubi quærit, et un-
 Aspicit in teretes lignum succedere suras ; [gues,
 Et conata femur mœrenti plangere dextra, 81
 Robora percussit : pectus quoque robora fiunt ;
 Robora sunt humeri ; porrectaque brachia veros
 Esse putes ramos, et non fallare putando.

III. Nec satis hoc Baccho est : ipsos quoque
 deserit agros ; 85

78. *Lenta tenet.*] Duo *longa tenet*. Regii nostri bene habent *lenta* ; *longa* enim videtur glossa ; arborum scilicet radix semper plusve minusve *longa* est ; *lenta* autem vox propria radicibus ut salicibus et virgultis, quæ flectuntur facile. Ingeniose *exultantem*, quæ conabatur prosilire et pedes a terra revellere. *Coercet*, retinet.

79. *Dumque ubi sint digiti, etc.*] Confer iv. 591. *Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi sunt humerique manusque?* Quærit ex vetusto metri causa prætulit Regius vulgato *petit*. Regii nostri *quærit*. *Teretes*: vide ad x. 112: *teretes suras* laudat etiam Horatius, ii. Od. 4. *Succedere* nunc melius, quam *succrescere*, quod multi MSS. habent, atque etiam ix. 35. sic legitur. *Femur*. Plerumque pectora plangebantur, sed et aliæ corporis partes.

83. *Porrectaque brachia veros.*] Plurimi *longos* quoque *brachia veros* aut *vera*: Heinsius hinc putabat *brachia varu* aut *porrectaque brachia varos* *Esse putes ramos*. Codex Regius A nihil mutat ; et bene : Codex B, *veros* *quæ brachia longos*. Confer notam libri x. 250. unde apparebit, superfluas esse

hoc loco Interpretum emendationes. Lusit rursus Ovidius, more suo.

85—145. *Mida fabula.*] Conf. Hyginus, fab. 191 ; Conon. apud Phot. cap. i ; Servius ad Virgilium, Ecl. vi. et Æneid. x. 142 ; Maximus Tyrius Serm. 30. Narraverat hæc et Theopompus. Nempe Phrygiæ regnum Gordius condidit, cujus filius Midas ei successit anno 1428 ante Christum. Fabulam autem de auro ejus inde ortam credit cl. vir Goguet de Origine artium, tom. ii. p. 266. quod Midas terræ suæ proventum bene vendiderit, mercaturamque, quæ tropo non admodum duro dici possit omnia in aurum mutare, promovērit. Certe etiam nos dicimus de colonis, qui agrorum suorum proventum bene vendunt, *sie visen ihre Producte zu versilbern*. Ancoram invenisse Midas traditur a Pausania, Attic. p. 12. quemadmodum ad Demodicea, uxorem ejus, artem signandi nummos referebant ; Pollux, lib. VII. cap. vi. sect. 181. Divitiæ Midæ in proverbio erant ; Tyrtæus, iii. 6 ; Plinius, xxxiii. 15. E Thracia transimus in Lydiam et Phrygiam. *Non satis ei est*, cujus ira non mitigata est

Cumque choro meliore, sui vineta Tymoli,
 Pactolonque petit; quamvis non aureus illo
 Tempore, nec caris erat invidiosus arenis. [tant:
 Hunc assueta cohors Satyri, Bacchæque frequen-
 At Silenus abest; titubantem annisque meroque 90
 Ruricolæ cepere Phryges, vinctumque coronis
 Ad regem traxere Midan; cui Thracius Orpheus
 Orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo.

uno supplicio. *Chorus* Bacchi voc. proprio *thiasus* dicebatur; vide ad iii. 529. De *vinetis Tymoli* vide ad vi. 15. Sui propter vineta. Maluit *aureus*, quam aurifer, quia ex mente poetæ etiam aqua Pactoli aurea fuit: vide ver. 142. *Nec caris*, id est, pretiosis; *nec fulvis*. Regii nostri *caris*; *fulvis* pro glossa est. *Invidiosus arenis*, præclare, cujus arenas cum invidia expetebant homines. Sic supra, ix. 10. *invidiosa spes*.

90. *Silenus*, præceptor et comes Bacchi, princeps istius chori, quem adeo statim desiderat, et de cujus absentia sollicitus est Bacchus. Bene ergo hoc admonitum, *At Silenus abest*. Hyginus, dicto loco: "Eo tempore Liber pater quum exercitum in Indiam duceret, Silenus aberravit, quem Midas exceptum hospitio liberaliter accepit, atque ducem dedit, qui eum in comitatum Liberi deduceret." In Phrygiam aufugerat auctore Lactantio in Argument. Silenus et senex et semper ebrius, hinc, *titubantem*, etc. Ebrii descriptionem elegantem habes Fast. vi. 677 sqq. *convivæ valido titubantia vino Membra movent, dubii stantque labantque pedes*. Vinum in fontem infudisse Midas traditur, ut inebriatum Silenum caperet; isque fons *Midæ fons* appellatus serioribus adhuc temporibus ostendebatur. Xenophon de Cyri Exped. I. init.; Pausanias Attic. p. 12; Maximus Tyrius Serm. 30. Ab

hoc Sileno varia edoctus est. Unum ex eo genere sermonem habet Ælianus Var. Hist. iii. 18. ubi Perizon. observat, finxisse Midam hæc, ut tanto majorem legibus suis sanctitatem adderet.

91. *Vinctum coronis* Gruter. ad Livium xxxiii. 46. explicabat, circumcinctum orbibus agrorum. Sed satis eam ob causam castigatus est a Burmanno qui *coronas* intelligit quas Silenus indulgens vino solebat capiti imponere, quibus Phryges pro vinculis usi sint, ut apud Virgilium, Ecl. vi. 19. *Injiciunt Sileno ipsis ex vincula sertis. Orpheus Orgia tradiderat*. Justinus, xi. 7: "Post hunc (Gordium) filius Mida regnavit, qui ab Orpheo sacrorum solennibus initiatus, Phrygiam religionibus implevit, quibus tutior omni vita quam armis fuit." Adde Conon. apud Phot. i. p. 424. *Eumolpos* tres habuit antiquitas. Primus fuit Thrax, Neptuni et Chiones filius, qui vixit tempore Erechthei, contra quem Eleusinius incitavit. Inter hos mysteria instituit. Vid. Heynius ad Apollod. III. xv. 4. Ejus posteris sedem fixisse Eleusine videntur, et cum Atheniensibus matrimonia iniisse. Hinc Athenis natus noster Eumolpus, Musæi filius, Orphei discipulus, qui etiam Herculem ab inferis reducem initiavit. Sed confusi fere sunt a Veteribus, etiam a Nostro III. Pont. iii. 41. primus et hic tertius Eumolpus; vid. Micyllus et Burmannus.

Qui simul agnovit socium, comitemque sacrorum,
 Hospitis adventu festum genialiter egit 95
 Per bis quinque dies, et junctas ordine noctes.
 Et jam stellarum sublime coegerat agmen
 Lucifer undecimus, Lydos quum lætus in agros
 Rex venit, et juveni Silenum reddit alumno.
 Huic Deus optandi gratum, sed inutile, fecit 100
 Muneris arbitrium, gaudens altore recepto.
 Ille male usurus donis, ait; "Effice, quidquid
 Corpore contigero, fulvum vertatur in aurum."
 Annuit optatis, nocituraque munera solvit
 Liber; at indoluit, quod non meliora petisset 105
 Lætus abit, gaudetque malo Bercynthus heros;
 Pollicitamque fidem tangendo singula tentat.
 Vixque sibi credens, non alta fronde virentem

95. *Genialiter*, ita ut genio indulgeretur, laute et hilariter; Fast. iii. 523. *festum geniale*. Vide ad iv. 14. *Ordine*, continuas. Virg. Georg. iv. 507. *septem ex ordine menses*. Hoc Claudianus, ix. 4. vocat *epulis continuare dies*.

97. *Et jam stellarum*, etc.] Confer ii. 114. ibique notam. *Lætus*. Argentin. *lentus*, quod Heinsius verum putabat, quia et apud Calpurn. Ecl. vii. *lentus venit*: temere. *Lætus* ob inventum Silenum festumque genialiter actum. *Juveni*, Baccho, cui æterna juvenus; iv. 26.

100. *Huic Deus optandi*.] Lactantius, Argum. "optandi veniam dedit." Hyginus: "deoptandi dedit potestatem, ut quidquid vellet peteret a se." *Facere arbitrium*, ut *facere copiam*. *Inutile*, perniciosum. *Altore*. Sileno nutritore.

106. *Bercynthus* non Phrygius, sed Cybeles Bercynthiæ filius, quia additur *heros*, id est, Deæ filius. Sic

Philyreius heros, *Neptunius heros*, etc. Hyginus d. l. "Midas rex Mygdonius, filius matris Deæ." Lactantius in Argum. fab. iv. "Qui tamen fertur Midas esse Matris Magnæ filius: sic enim cum Hesiodo consentit Ovidius." *Malum*, donum, quod ipsi mox erit perniciosum. *Præferendum igitur malo rē datis*, quod ab aliis defenditur. *Pollicitam fidem tentat*, periculum facit, an fides habenda promissis; vide ad ver. 135. Sed sic ex uno Twisdenio MS. Heinsius dedit pro *Pollicitique*, quod tuetur Schirachius, quia nefas sit uni Codici fidem habere, cæteris reuentibus. Illud magis poeticum, sensus tamen manet idem. Fast. iii. 366. *pollicitam addere dictis fidem*: Pseudo-Lactantius de Pascha, ver. 65. *pollicitam redde fidem*. *Singula*, aliud post aliud. Amor. i. 5. *singula quum miror*. Sic aliquoties Phædrus.

108. *Sibi*, suæ arti, vix credebat præ nimia lætitia.

D d

VOL. IV.

Ilice detraxit virgam; virga aurea facta est. 109
 Tollit humo saxum; saxum quoque palluit auro:
 Contigit et glebam; contactu gleba potenti
 Massa fit: arentes Cereris decerpsit aristas;
 Aurea messis erat: demptum tenet arbore pomum;
 Hesperidas donâsse putes: si postibus altis
 Admovit digitos; postes radiare videntur. 115
 Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
 Unda fluens palmis Danaen eludere posset.
 Vix spes ipse suas animo capit, aurea fingens
 Omnia: gaudenti mensas posuere ministri,

110. *Pallere* recte de auri colore. Bene *potenti contactu* propter magnam vim. Amat Noster hanc vocem; apud quem *potentes herbas, potentia verba, potens forma*, etc. Jam suo modo Noster recenset singula experimenta, quæ fecerit Midas, sed modum rursus servare nescivit. Quum igitur in tanto experimentorum numero orationem variare vellet, ne *τὸ aureus* toties repetetur, verbis interdum incommodis, nec satis definitis usus est, verbi causa, 112. *fit massa*; qualis tandem? ver. 115. *radiare* etiam de argento, gemmis, etc. dicitur; ver. 122. *rigere* vel maxime de ferro et lapidibus usurpatur, neque adeo illa vocabula auro sunt propria. Melius est, quod bis ad fabulas allusit, v. 114 et 117. Confer similem formam, viii. 25 sqq. *Aren-tes Cereris*, etc. Sprotii liber habet *arentis Cererem decerpsit aristæ*: Burmannus vero *arenti—aristæ*, quia viii. 292. *Cererem in spiciis intercipit*, ubi *Ceres* sunt spicæ vel grana, unde panis conficitur; et Fast. v. 322. *grandine lasa Ceres* et alibi passim. Heinsius autem, servata prima lectione, putabat scribendum in versu sequenti *Aurea messis erant*, nempe *aristæ*. Regii nostri nihil mutant. *Messis* de paucis

aristis, sed quæ maximi pretii essent. *Demptum*, decerptum. Etiam Heroid. xx. 9. *demptus ab arbore factus*. Supra i. 492. *demptæ aristæ*.

114. *Hesperidas donâsse putes*.] Nam Hesperides hortos habuisse dicuntur poma aurea ferentes. *Altis* quippe in regia.

117. *Eludere*, decipere, ut vi. 103. *Danaen*. Referebat aureum imbrem, quo Jupiter auripluus Danaen elusit. Post hunc versum multi addunt alium: *Corporis et membris resplenduit aurea vestis, vel e membris*.

118. *Vix spes*, etc.] Post hæc felicia experimenta *Vix spes ipse suas animo capit*. Præclare! non cogitare omnia simul potest, quæ deinceps aurea facturus est noster alchymista. Sed mox mutabitur ille affectus animi. *Mensas posuere*; vide ad ix. 92. *Exstructas* verbum delectum pro vulgari, instructas; illud enim majorem copiam ciborum declarat, quibus instructa erat beati regis mensa. Cicero Tusc. v. 21. *mensæ exquisitissimis epulis extruebantur. Tostæ frugis*. Priscæ gentes tostis igne granis vesci solebant; atque etiam serioribus temporibus far igni torrebatur, ut facilius mola frangi posset; Fast. vi. 313 sqq; Virg. Georg. i. 267; Plinius, xviii. 2.

Extractas dapibus, nec tostæ frugis egentēs. 120
 Tum vero, sive ille sua Cerealia dextra
 Munera contigerat, Cerealia dona rigebant :
 Sive dapes avido convellere dente parabat,
 Lamina fulva dapes, admoto dente, nitebant.
 Miscuerat puris auctorem muneris undis ; 125
 Fusile per rictus aurum fluitare videres.
 Attonitus novitate mali, divesque, miserque,
 Effugere optat opes ; et, quæ modo voverat, odit.
 Copia nulla famem relevat : sitis arida guttur
 Urit, et invisio meritus torquetur ab auro. 130
 Ad cælumque manus, et splendida brachia tollens,

124. *Nitebant.*] Perquam incommode hic *nitoris* mentio fit. Dentibus enim *rigor*, non *nitor* sentitur. Parum igitur h. l. consulebat Burmannus, qui conjiciebat *virebant*, quod et ipsum de colore auri adhibetur. Melius est, quod multi MSS. habent, et quod Naugerius in postrema edit. expressit, *premebat*. Sensus : lamina fulva obduxit dapes, quum dens admovebatur. Sic *premere* est ix. 353 ; *lentus premit inguina cortex*. Mihi tamen ex novem MSS. non displicet, *rigebant*, et tunc ver. 122. hoc verbum in *nitebant* mutandum erit. Facile hæc duo verba sic transponi et permutari a librariis potuerunt. Regii nostri habent *premebat*, quod certe melius est, nisi mutatio quam petit *Gierig* admitti possit.

125. *Miscuerat auctorem.*] Vinum per metonymiam dici *Bacchum* satis notum est. Sed quid Ovidius ? Abusus illa poetarum licentia auctorem muneris dixit, quasi ipsum Deum miscuisset. *Fusile*, fusum.

127. *Divesque miserque.*] Breviter, sed graviter sortem *Midæ* notant verba sic conjuncta, animumque legentis feriant propter opinionem vulgi, quæ a divitiis non disjungit beatitatem,

et propter defrustratam *Midæ* spem. *Novitate mali*, inusitato et inaudito malo. Bene *effugere*, quia quocunque fugiebat, vim illam omnia mutandi in aurum secum ferebat.

129. *Sitis arida*, e Lucretio, vi. 1174. quia sitientes aridum habent guttur. *Urit* convenit ardentissimæ sitis cruciatibus. Schol. Aristophanis ad Plut. ver. 287. tradit, *Midan* hac fame absumptum periisse.

131. *Splendida.*] Etiam vestes auream naturam a corpore rapuerunt. Hoc certe dicit versus is, qui post ver. 117. a multis MSS. inseritur, *Corporis et (alii e) membris resplenduit aurea vestis*, quem ego non plane repudiem. Lenzius putat, ipsa brachia auro fuisse obducta. Dura vero est altera ejus ratio, qua *splendens* explicat, quæ tactu omnia mutarint in aurum splendidum. Idem monet, e verbis *ad cælum tollens* apparere, *Bacchum* tum fuisse in cælo, et inde ver. 136. responsum dedisse. Equidem putem, verbis illis nil nisi gestum precantium notari. *Damnum*, malum, quod nobis damno est : *speciosum*, splendidum. *Hyginus*, *Quum jam fame cruciaretur, petiit a Libero, ut sibi*

“Da veniam, Lenæ pater; peccavimus,” inquit;
 “Sed miserere, precor; speciosoque eripe damno.”
 Mite Deum numen Bacchus peccasse fatentem
 Restituit, pactamque fidem, data munera, solvit.
 “Neve male optato maneat circumlitus auro, 136
 Vade,” ait, “ad magnis vicinum Sardibus annem,
 Perque jugum montis labentibus obvius undis
 Carpe viam; donec venias ad fluminis ortus:
 Spumiferoque tuum fonti, qua plurimus exit, 140

speciosum donum eriperet; ubi *speciosum* rescribendum existimat Burmannus, ut Ovidii verba exprimentur, sicuti frequenter apud Hyginum, et comparat idem Burmannus ex Alciphrono, iii. 38. λαμπρὰν ζημίαν, sed id ibi potius manifestum incommodum significat.

134. *Mite Deum numen*; quod Heinsius dictum putat pro, mitissimum Deorum numen, ut alibi *magna Dearum* pro, maxima. Malit tamen *Deum* mutari in *reum*, ut allusum fit ad contentes reos; idque illustrat ex Pont. II. vi. 8. *aspera confesso verba remitte reo*. Burmannus conjicit *Mite Deus numen B.* Quæ conjecturæ supervacaneæ esse videntur, si *Deum numen* pro mera periphrasi Dei ipsius habeamus. Bacchus, qui mitis Deus esse solet, restituit, etc. Certe apud Virgilium plus semel *numen Deum* est Deus. Quod v. c. Homerus dixerat ἀνεθε θεῶν, id Æneid. ii. 777. reddit, sine numine divum: vide ibi Heynium. *Mitis*, qui sinit se exorari. *Restitui absolute*, aut addito τῷ sibi in jure dicuntur, qui in pristinum statum restituntur, et hoc loco quibus redditur pristina natura. Lactantius in *Argum. Cui Deus ut restitueretur sibi fecit*.

135. *Fides* interdum idem quod promissum: vide Gronov. ad Senecam, iv. de Benef. cap. 35. Sed plerumque additur *pacta* aut *pacti* (nam

utrumque recte dicitur, et utriusque generis exempla congestit Heinsius) ut ver. 107. *pollicita fides*. Per appositionem additur, *data munera*. *Solvit* Regius explicat, resolvit, irritam fecit. Sic et Lenzius, qui comparat *pactum, fœdus solvere*; Burmannus punctum ponit post *restituit*, et *solvit* mutat in *solvi*, ut Bacchi hæc sint verba, ad quæ jam pertinet, quod demum ver. 137. sequitur, *ait*.

136. *Circumlitus*, cujus vel cutis vel vestis auro obducta. *Amnis, Pactolus*, qui e Tmololo prorumpit et medios Sardes perfluit; Herodot. v. 101; Strabo, xiii. p. 625; Plin. v. 29. *Magnis Sardibus*. Observat Burmannus *magnas urbes* Nostrum passim vocare metropoles; v. c. Heroid. vii. 165. *magnas Mycenæ*; infra xiv. 457. *magnum Diomedis urbem*. Supra vii. 553. *magna urbs*, caput Æginæ insulæ. Et credibile est, magno ambitu fuisse Sardes. Certe Herodot. qui Cadytim πόλιν μεγάλην vocat, addit, Σαρδίῳ ὄν πολλῷ ἐλάσσονα. *Vade*, nempe ex agris Lydiæ, ubi nunc versaris. Nondum enim in Phrygiam redierat, sed ver. 106. e Bacchi tantum conspectu abierat *letus*.

140. *Qua plurimus exit* indicat, jam ab origine maximum esse fluvium. Sic Virgilius, Æneid. i. 419. de magno monte, *qui plurimus urbi imminet*. Supra, viii. 584. *plurimus amnis*, maximus.

Subde caput, corpusque simul, simul elue crimen.”
 Rex jussæ succedit aquæ: vis aurea tinxit
 Flumen, et humano de corpore cessit in amnem.
 Nunc quoque jam veteris percepto semine venæ
 Arva rigent, auro madidis pallentia glebis. 145
 IV. Ille, perosus opes, silvas et rura colebat,

142. *Succedere*, accedere. Vide ad iii. 165. *Vis aurea*, vis, potestas omnia in aurum mutandi, quæ paulo ante *crimen* vocatur, quia per stultitiam suam eam impetraverat Midas. *Lenzius crimen* intelligit preces temerarias, quæ lavando, ut culpa lustrando, ablui potuerint. *Tinxit*. Hinc Lactantius in Argum. *aqua aurei coloris esse cæpit*; Claudianus, in Eutrop. ii. 260. *nec miror aquas radiare metallo, Quæ toties lavere Midam*. At ille tantum, ut hodie etiam Rhenus et Tagus, χρυσῶν ψῆγμα πολλόν, multa ramenta aurea, secum ferebat, inde dictus *Chryssorrhœas*, notante Plinio. *Rutila ei arena* tribuitur a Juvenale, xiv. 112. Hinc *Lydiûm aurum* et *Pactoli divitiæ* proverbialiter dici cœperunt de re pretiosa et summis divitiis. Horat. Epod. xv. 20. *Pactolus tibi fluat*.

144. *Nunc quoque*, etc.] Id falsum est; nam Strabo, qui et ipse Augusti tempore floruit, scribit, Νῦν δὲ ἐκκλέλοιπεν τὸ ψῆγμα. Multo minus *arva* unquam vicina riguerunt auro. Sed ita et alii poetæ. Virgilius, Æn. x. 142. *Pactolos culta irrigat auro*; Propertius, I. vi. 31. *Lydia Pactoli tinguunt aratra liquor*; Seneca, Phœn. 604. *Opulenta Pactolus inundat auro rura*. *Vis aurea* comparatur cum *vena* in metallifodinis. Pro *jam* Burmannus malit *tam veteris*; ita enim augeri miraculum ex tam antiquo tempore adhuc venam auream sufficere.

146. *Ille* Burman. mutatum malit in *Inde*, id est, ideo, vel ab eo tempore. Relicto aulæ splendore *silvas et rura*, vitam rusticam, præferebat. Ita enim

colere hic accipi potest, præferre, priore loco habere, ut apud Virgilium, Georg. ii. 413. *Rus exiguum colito*. Idem *colebat*, venerabatur, Pana. In dilogia ergo verbum positum more poetarum. De *antris Panis* vide ad i. 699. et Barnesium ad Euripidem, Ion. 402. *Pingue*, stolidum ut apud Horatium, Sat. I. iii. 58. *Præcordia* ponuntur pro corde, deinde pro animo et mente; hinc nunc *præcordia mentis*, mens, forte ad Homericum, ἐν φρεσὶ θυμός. *Mens animi* dixerunt Plautus et Catullus: vide Schrader. ad Musæum, pag. 192. Sosibius ei tribuit νόσῳ φωτός ἐθήθους.

146—193. *Midæ aures*.] Confer Hyginus, fab. 191; Fulgentius, Mytholog. iii. 9; Nicephor. narrat. iii. ab Allatio editus; Suidas in *Μίδας*. Tractarant hæc et Hesiodus, quem consentire cum Nostro Lactantius in Arg. ait, et Sosibius tragicus. Varie Veteres hanc fabulam interpretati sunt. Vide Schol. Aristophanis ad Plut. ver. 287. ubi complures sententias recenset, v. c. eum habuisse ὤρακουστὰς, id est, delatores, qui, quæcunque audivissent, ad eum deferrent, aut eum habuisse vicum aures asini dictum, etc. Aristophanis vero interpretes narrat Midæ natura prælongas fuisse aures; vel etiam quod Bacchi asinos præteriens injuria affecisset, affixas illi ab irato numine aures asininas. Tzetzes autem ad Lycoph. refert, duos fuisse in Phrygia colles, qui *aures asini* vocarentur, quos quum expugnâset Midas, latronesque inde sustulisset, fabulose

Panaque montanis habitantem semper in antris.
 Pingue sed ingenium mansit; nocituraque, ut ante,
 Rursus erant domino stolidæ præcordia mentis.
 Nam, freta prospiciens, late riget arduus alto 150
 Tmolus in ascensu; clivoque extensus utroque,
 Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypæpis.
 Pan ibi dum teneris jactat sua carmina Nymphis,
 Et leve cerata modulatur arundine carmen;
 Ausus Apollineos præ se contemnere cantus, 155
 Judice sub Tmolo certamen venit ad impar.

dictum Midam asini aures occupasse.
 LEM. Lenzius monet, mythi hujus tractationem deberi dramati satyrico, quo Panis et Apollinis certamen expositum sit. Copiose de Mida egit Simonius in Chron. ad annum 2308.

150. *Nam freta prospiciens, etc.*] Hoc ornate extulit: *prospicere*, ex alto et longinquo loco de super inspicere (ii. 90; viii. 338.) eleganter de ædibus dicitur in montibus sitis, (Phædr. II. v. 10.) atque etiam de montibus ipsis, unde prospectus est aliquo, ut hoc loco in *freta*. *Riget* Saffius vertit: *Er hat hieselbst vom weiten ein froeliches und læchendes Ansehen*, quasi legerit *ridet*. At ego hanc varietatem nuspiam notatam reperi, neque vastus et arduus mons *ridere* dici potest. Sed pro simplici *est* aut *stat* maluit exquisitius *riget*, quod bene convenit naturæ montium. Lactantius, Instit. II. xvii. 9. *hominem rigidum figuravit*, id est rectum. Opif. viii. 2. *hunc ad cæli contemplationem rigidum erexit*. *Alto*. Quidam (et nostri Regii) *alte*. Quia ipse *Tmolus arduus*, altus est, *altum* habet *ascensum*. Inter Sardes et Hypæpas extenditur Tmolus, mons latus et altus. Olim scribebatur *Tymolus*; Græcis enim est *Τύμωλος* et *Τμῶλος*; Plinius, dicto loco, *Tmolus*, qui antea *Tymolus* appellabatur. Sed

jam apud Homerum, II. B. 866. occurrit *Τμῶλος*. In redundanter additum. *Clivus uterque*, utrumque latus montis. Sardes in latere *Tmoli* ponit etiam Plinius, Hist. Nat. v. 29. De *parvis Hypæpis* vide ad vi. 13.

153. *Pan ibi dum teneris, etc.*] Pana elatum fuisse sua arte et sequentibus apparet. Bene igitur *jactat sua carmina*, cantat, se ostentandi et gloriæ quærendæ causa. De *nymphis* *Tmoli* confer vi. 15. *Leve*, pastoritium. *Cerata arundo*, fistula pastoritia ceris glutinata, de qua vide ad i. 710. *Modulari carmen*, ut apud Virgilium, Ecl. x. 51. *carmina pastoris Siculi modulabor avena*, et sæpe; vide Burmannum. Sed et *moderatur*, quod habent multi MSS. et quod Heinsio placet, ferri posset, quandoquidem passim occurrit *moderari* lyram, fides, carmen, quanquam in plerisque locis MSS. non minus variant, quam hoc loco. Sed ego miror Burmanno non inelegantem visam esse unius Leidensis Cod. lectionem, *jaculatur*. Dicit quidem, se id illustrasse ad Petronium, cap. 109; sed vereor, ut ibi satis idoneis exemplis usus sit. Unus *meditatur*. Regii nostri ambo *modulatur*.

156. *Tmolo*.] Deo montis; namque et montibus sua fuerunt numina, sicut et fontibus. Hinc Deus Tmolus de-

Monte suo senior iudex consedit ; et aures
 Liberat arboribus : quercu coma cærule tantum
 Cingitur ; et pendent circum cava tempora glandes.
 Isque Deum pecoris spectans ; “ In iudice,” dixit,
 “ Nulla mora est.” Calamis agrestibus insonat ille :
 Barbaricoque Midan, aderat nam forte canenti,
 Carmine delenit : post hunc sacer ora retorsit
 Tmolus ad os Phœbi ; vultum sua silva secuta est.
 Ille caput flavum lauro Parnaside vinctus 165

scribitur, ut alibi Inachus Deus fluvii Inachi. Conf. descriptio Atlantis apud Silium, i. 205 sqq. *Consedit*, more iudicium, unde *sedere* proprie de iudicibus. *Cinctus erat arboribus*, coronis variarum arborum, quia montis cacumen arboribus consitum: eas nunc deponit, sed pro eo melius, *liberat arboribus*; auribus enim apertis opus erat in hoc certamine musico. *Coma cærule*, quia arbores et montes longinqui cærum colorem referunt. *Cava tempora ingenii summi acumen præ se ferre* putat Ciofanus. At etiam equis et iuvenis, aliisque animantibus *cava tempora* tribuuntur, et Atlanti monti apud Silium, d. l. Est potius epitheton ornans et solenne temporum, quæ depressiora cæteris partibus.

161. *Insonat* nunc active, canit. *Barbaricum* cæcumen Saffius interpretatur *barbarische Toene*. Sic et Rod. atque Lenzius. Imo *barbaricum* est Phrygium. Virgilius, Cir. 166. *barbarica buxus*, tibia Phrygia; Euripides, Iphig. Aul. 576. Paris βάρβαρα σφρίζων Φρυγίων ἀλλῶν. Et *Phrygius modus*, qui nullos habebat modulos, (Aristot. Probl. sect. xix. §. 49.) atque in sacris adhibebatur, Porphyrio dicitur βάρβαρος. Phrygio carmine Phrygiæ regem delenit. *Aderat forte* cum multis aliis auditoribus: vide ver. 173. Apud Fulgentium Midas iudex sedet in certamine Marsyæ et

Apollinis. *Delenit*, pro *deliniit*, ex Florentino S. Marci restituit Burmannus, et ita semper scribendum iudicat. Codex Regius A *delinit*; Codex B *deliniit*. *Sacer*, ut viii. 597. *sacri amnes*. *Ora retorsit*. Nihil aliud, nisi caput retorsit cum suis frondibus. Lenzius tamen hoc inesse putat, arbores frondesque auscultandi causa sponte esse secutas.

165. *Ille caput flavum*, etc.] Nunc Apollo prodit et doctus et artifex, et egregie ornatus. Qui hic describitur, habitus erat citharædorum Auct. ad Heren. iv. 47: “ Uti citharædus, quem proderit, optime vestitus, palla inaurata indutus cum chlamyde purpurea, coloribus variis intexta, et cum corona aurea magnis fulgentibus gemmis illuminata, citharam tenens exornatissimam, auro et ebore distinctam, ipse præterea forma et specie sit, et statura apposita ad dignitatem.” Confer Tibullum, III. iv. 25 sqq. *Palla vestis longior* deorum dearumque, vatum, citharædorum et tragædorum cum longo syrmatè: vid. Christius de Imagg. Musarum, p. 5; et Brouckbuisius ad Tibullum, IV. vi. 13. Longior illa vestis, quæ fere dicitur *fluere, fundi, defluere ad pedes, ferire pedes*, nunc *verrit humum*, ut vii. 706. in excellentissima Boreæ descriptione. Horatius, A. P. 215. *traxit vagus per pulpita vestem*; Tibullum, d. l. *Ima*

Verrit humum Tyrio saturata murice palla :
 Distinctamque fidem gemmis, et dentibus Indis
 Sustinet a læva : tenuit manus altera plectrum.
 Artificis status ipse fuit : tum stamina docto
 Pollice sollicitat : quorum dulcedine captus 170
 Pana jubet Tmolus citharæ submittere cannas.
 Judicium sanctique placet sententia montis
 Omnibus : arguitur tamen, atque injusta vocatur
 Unius sermone Midæ : nec Delius aures
 Humanam stolidas patitur retinere figuram ; 175
 Sed trahit in spatium, villisque alben-
 tibus implet,
 Instabilesque imo facit, et dat posse moveri.

videbatur talis illudere palla. Sed pro *verrit* hoc loco, unus MS. Basileensis *sulcat*, satis eleganter. Claudianus, in *Eutrop.* ii. 300. *currus sulcat juga.* *Saturata Tyrio murice*, satis imbuta colore purpureo. *Satur color* e Plinio notus. *Fides*, cithara ; Horatius, I. Od. xvii. 18. *fides Teïa*, lyra Anacreontis Teii. Glossarium Græco-Lat. *Fidis*, *λύρα*, *κίθάρα*. Erat *instructa*, culta, ornata. Vide Heinsium ad *Fast.* ii. 318 ; Apuleius, *Florid.* i. de Apolline : “ Quid quod et lyra ejus auro fulgurat, ebore candicat, gemmis variegatur.” A Tibullo d. l. ei tribuitur, *fulgens testudine et auro lyra* ; et IV. iii. 22. *testudinea Phæbe superbe lyra.* Sed hoc loco plurimi, *distinctamque*, quod nollem ab Heinsio quatuor Codd. auctoritate mutatum. Non nego, *instructum* dici pro, ornatum, sed *distinctum* elegantius multo verbum est, quod usurpatur de rebus, quæ dispersis ornamentis variegata sunt. Sic pocula *distincta* gemmis, prata *distincta* floribus, cælum *distinctum* stellis, passim et eleganter.

169. *Ipsè*, verissimus. *Status artificis*, die *Stellung eines Virtuosen*. Est etiam oratoribus suus *status*, Cic. Or.

i. 59. quem describit Quintilianus, *Inst. Or.* I. xi. 16. *Stamina*, chordæ. *Supra fila sonantia*. Laudat Burmannus e *Catalect.* Pith. iv. p. 157. *Musica contingens subtili stamina pulsus.* *Sollicitat*, percutit, pulsat ; nam *sollicitare* omnino est, sæpius movere, ut *sollicitare mare*, *hurum*. *Pollice*. Paulo ante *plectrum* commemoratur. Nempe chordæ pulpa digitorum pulsabantur, sed in clausulis ad pleniorum harmoniam plectro plures chordæ uno ictu tangebantur. Vid. Gesnerus ad Claudianum, xxxiv. 15.

171. *Submittere*, postponere, fateri eas inferiores esse lyræ Apollinæ. *Cannas*, tibiæ ex cannis confectam.

176. *Sed trahit in spatium.*] Diligenter et ingeniose describit, more suo, naturam aurium asininarum. Bene *trahit in spatium*, longiores reddit ; vide ad iii. 20. *Villisque alben-
tibus*. Quidam *villisque ardentibus* ; Heinsius conjicit *horrentibus*, De lectione hujus loci non debebat disputari, quum satis constet aures asinorum albos, seu canos habere villos. *Dat posse moveri* ; dat mobilitatem. *Posse* habet vim substant. more Græcorum, ii. 483 ; *posse loqui*, facultas loquendi.

Cætera sunt hominis ; partem damnatur in unam ;
Induiturque aures lente gradientis aselli.

Ille quidem celat, turpique onerata pudore 180

Tempora purpureis tentat velare tiaris.

Sed, solitus longos ferro resecare capillos, [sum

Viderat hoc famulus : qui, quum nec prodere vi-

Dedecus auderet, cupiens efferre sub auras,

Nec posset reticere tamen, secedit ; humumque

Effodit, et, domini quales aspexerit aures,

Voce refert parva, terræque immurmurat haustæ ;

Indiciumque suæ vocis tellure regesta

Obruit, et scrobibus tacitus discedit opertis.

Creber arundinibus tremulis ibi surgere lucus 190

Cœpit ; et, ut primum pleno maturuit anno,

Prodidit agricolam : leni nam motus ab austro

180. *Turpis pudor* satis poetice, turpes aures quæ pudori erant domino. Bene etiam *onerata*. *Celare* est verbum generale ; itaque modus, quo celaverit tempora, additur, *velat tiaris*. *Tiara*, quæ etiam *mitra* interdum vocatur, fuit pileus Phrygum incurvus cum fimbriis pendulis, quibus mento subligatis malæ ac tempora obducebantur ; ut adeo aures Midæ commode sub illo tegumento latere possent ; vide Heynium ad Virgilium, *Æn.* iv. 216. et ix. 616.

182. *Solitus*—*capillos* circumscriptione tonsoris. *Ferrum*, forfex, qua tonsores utebantur in resecandis capillis ; Isidorus, xx. 13. Vide nostrum vatem (*Boileau*) *Sat.* ix. 221.

187. *Voce parva*, leni susurro. *Terra hausta*, fossa. *Indicium vocis*, vocem, qua indicabat domini dedecus. Hoc figmentum habet etiam Ptolemæus Alex. apud Photium. *Ansam dedisse* videntur cannæ, quæ vento motæ sonum edunt, i. 707.

190. *Tremulis*, quando agitabantur

ventis, *creber arundinibus* pro, crebris sive multis arundinibus. *Pleno anno* ut x. 734. *plena hora* et *Fast.* iii. 164. *pleno die*. *Agricolam* suspectum visum Interpretibus, quia primum tonsor ille non potuerit *agricola* dici ; neque lucus ille tonsorem prodiderit, sed vocem ejus commissam. *Burmanus* suadet, vel *Prodidit arcanum* (quod tamen non satis poeticum videtur) vel *Prodidit agricolis*. Sed ita deest, quid agricolis prodiderit. Puto locum sanum esse : sed poetam non satis accurate locutum esse, quum hoc vellet : arundo ejus, qui humum suam foderat, indicium prodidit. Nisi *agricolam* mavis Midam intelligere, nunc rura celebrantem ver. 146. Si lectio sana esset, *agricola* foret *Midam*, qui nunc rura et silvas celebrat ; vide ver. 146. *Suaderem*, *Prodidit aurículas*, nisi sequeretur, *coarguit aures*. Regii nostri habent *agricolam*, et recte ; nam qui scrobes terræ infodit, et quasi vocis semina committit, potest *agricola* dici.

E e

Obruta verba refert, dominique coarguit aures.

V. Ultus abit Tmolo, liquidumque per aera vectus
Angustum citra pontum Nepheleïdos Helles 195
Laomedonteis Letoïus astitit arvis.

Dextera Sigæi, Rhætei læva profundi
Ara Panomphæo vetus est sacrata Tonanti.

Inde novæ primum moliri mœnia Trojæ
Laomedonta videt, susceptaque magna labore 200
Crescere difficili, nec opes exposcere parvas :
Cumque tridentigero tumidi genitore profundi
Mortalem induitur formam ; Phrygioque tyranno

194—220. *Apollo et Neptunus Laomedonti muros extruunt.*] Homerus, II. Φ. 443 sqq ; Pindarus, Ol. H. 41 ; Apollodorus, II. v. 9 ; Hyginus, fab. 89 ; Servius ad Virgilium, Æn. i. 553 ; ii. 610. Anonym. de Incredibilibus ab Allatio editus, cap. 6. auctor est, aurum sumpsisse Laomedontem ad muros extruendos ex templis Neptuni et Apollinis, neque id pro sacramento præstito reddidisse. Tractaverat hæc et Hesiodus in Heroica genealogia, ut e Schol. Lycophr. ad v. 34 et 393, constat.

195. *Angustum citra pontum.*] Apollo versus mare vehitur, sed citra pontum Helles, Hellespontum, cui Troas adjacebat, consistit. *Helle* Athamantis et *Nepheles* filia, Phrixi soror, quæ in angusto illo freto periit, eique nomen dedit ; Apollodorus, lib. i. p. 39 ; Palæphatus, 31.

197. *Dextera Sigæi.*] Non longe ab Ilio sinus quidam Hellesponti litus incurvabat. Ibi *Sigæum* et *Rhæteum*, duo promontoria cum oppidis cognominibus, quorum illud Achillis, hoc Ajacis sepulcro postea nobilitatum est ; Mela i. 18. Sed Noster loco promontorii, *profundum*, mare, appellavit. *Panomphæo* Jovi etiam Græci sacra faciunt apud Homerum, II. Θ.

48. ubi Eustath. ὁ πάσης μανρείας αἴτιος, seu melius, ut origo vocis appareat, ὁ πασῶν ὀμφῶν αἴτιος, omnis artis vaticinandi auctor ; vide Potter. ad Lycophr. Cassand. ver. 6. Ordo autem verborum est hic : *Dextera* pars *Sigæi* sive *læva Rhætei* est ara, h. e. in dextra parte Sigæi est ara. Utriusque promontorii mentionem hic facere voluit.

199. *Inde.*] Quidam (et noster Regius A.) *Unde. Nova Troja*, Ilium nuper conditum ab Ilo, Laomedontis patre. Apud Apollodorum muris cingunt Pergamum. *Moliri*, ponere, extruere. Virgilius, Æn. i. 423. *pars ducere muros, Molirique arcem. Susceptum* nunc substantive, cœptum. *Crescere*, promoveri.

202. *Genitore.*] Etiam apud Valerium Flaccum, iv. 571. Neptunus *pater mavis* ; et Statius Ach. i. 61. *magnum rector genitorumque profundi*. Sed quaeritur, quo sensu ita dicatur. Burmannus ad Virgilium, Æn. i. 155. vult, Deos dici earum rerum *genitores*, quibus præsent. Improbatur eam rationem Heynius monetque, *genitoris* et *patris* nomine insigniri Deos seniores, mox et quoscunque alios, nihilque aliud significari nisi venerabiles, sanctos.

203. *Phrygioque tyranno*, etc.] Se-

Ædificant muros, pacto pro mœnibus auro.
 Stabat opus: pretium rex inficiatur, et addit, 205
 Perfidiā cumulum, falsis perjuria verbis,
 “ Non impune feres;” rector maris inquit: et om-
 Inclinavit aquas ad avaræ litora Trojæ; [nes
 Inque freti formam terras convertit; opesque 209
 Abstulit agricolis; et fluctibus obruit arva. [stro
 Pœna neque hæc satis est: regis quoque filia mon-
 Poscitur æquoreo: quam dura ad saxa revinctam
 Vindicat Alcides, promissaque munera, dictos

cundum Homerum servire per annum Laomedonti coacti sunt, quod Jovem vincere voluerant: eoque tempore Neptunus urbem et muros condidit, Apollo boves pavit. Apud Apollodoro-
 rum ambo, τὴν Λαομέδοντος ὕβριν πειράσαι θεῶντες, promittunt ἐπὶ μισθῷ τευχεῖν τὸ Πέργαμον. Confer et Hesiodum apud Schol. Lycophronis, 393. *Pacto auro.* Hyginus, “Vovit, quod regno suo pecoris eo anno natum esset, immolaturum.” Homerus nil definit, μισθῷ ἐκὶ ῥητῷ, stabat, absolutum erat, ut iii. 131. *Jam stabant Thebæ*, ubi vide notam. *Pretium*, mercedem. Mox ordo verborum: et falsis verbis addit perjuria, cumulum perfidiā; cui sententiæ interpunctionem accommodavimus.

208. *Avaræ Trojæ.*] Mox ver. 215. *perjura mœnia Trojæ*; Virg. *Æn.* v. 810. *perjura mœnia Trojæ*, et iv. 542. *Laomedontæe perjuria gentis.* Adde Horat. III. Od. iii. 21 sqq. Adeo enim Veteres hanc Laomedontis perfidiam perjuramque avaritiam aversati sunt, ut eam toti genti imputarent, et inde omnia mala Trojanis eorumque posteris inflicta repeterent. Virgilius, *Georg.* i. 520. ideo de bellis Romanorum civilibus, *Laomedontæe luimus perjuria Trojæ.* *Freti forma*, fretum; vide ad i. 73.

211. *Pœna neque hæc, etc.*] Hic ali-

quid supplendum ex Apollodoro et Hygino. Apollo Trojanis pestilentiam immiserat, Neptunus cum inundatione cetum. Oraculum monebat, tum demum malorum istorum finem fore, si Laomedon Hesionem filiam ceti exposuisset. Hanc igitur quum Hercules, ab expeditione contra Amazones rediens, saxo alligatam vidisset, cetum interficit, virginemque servat. Pactam mercedem quum a rege non impetraret, abit tum quidem, sed postea redit cum Telamone, Trojamque capit. Hesionem fabulam narraverat Hellanidas, unde suam habuit Apollodorus; conf. *Diod. Sic.* iv. 42. Simile quid Andromedæ accidit iv. 662 sqq.

213. *Dictos poscit equos.*] Nonnulli *pactos poscit equos*; sed *dicere*, idem quod *promittere*. Passim *dicere dona, præmia, dotem*; vide Heinsium: sed quia proxime præcessit *promissa munera*, propterea Lenzius legendum putat *divos*. Regii nostri *dictos*. Immortales illi equi, quos Troi pro raptu Ganymede dederat Jupiter; *Homer.* II. Y. 145; *Apollodor.* d. I. Super aquas et aristas ambulare poterant; Hyginus. Equi illi de semine solis equorum erant progeniti. *Mercede negata*. Mortales equos loco immortalium Herculi dedisse traditur a Schol. *Homeri d. I. Bis perjura.* Qui-

Poscit equos; tantique operis mercede negata,
 Bis perjura capit superatæ mœnia Trojæ. 215
 Nec pars militiæ, Telamon, sine honore recessit;
 Hesioneque data potitur: nam conjuge Peleus
 Clarus erat Diva; nec avi magis ille superbit
 Nomine, quam soceri; siquidem Jovis esse nepoti
 Contigit haud uni: conjux Dea contigit uni. 220

VI. Namque senex Thetidi Proteus, "Dea," dix-
 erat, "undæ,

dam *bis peritura*; sed deceperat jam Apollinem; vide insuper ad versum 208. Regii nostri *perjura*. Non locus est cur hic alludatur ad alteram Trojæ ruinam, quam postea a Græcis est passa.

216. *Telamon* amicus et socius Her- culis in multis certaminibus. *Pars militiæ* etiam Heroid. viii. 46; vide ad ix. 20. *Sine honore*, sine præmio. Isocrates in *Evag.* p. 454. ed. Wolf. min. de *Telamone*, μεθ' Ἡρακλέους ἐπὶ Λαομέδοντα στρατεύσάμενος τῶν ἀρστέων ἔγυχι. Illam Trojæ expeditionem narrat Apollod. II. vi. 4. Ex *Hesiona* Teucrum genuit *Telamon*.

217. *Peleus*, frater *Telamonis*, *Thetida*, *Nerei* filiam, habebat *conjugem*. Isocrates d. I. Θέτιδι, θνητός ὦν ἀθανάτῃ συνήκησε καὶ μόνου τούτου φασὶ τῶν προγεγεννημένων ὑπὸ τῶν θεῶν ἐν τοῖς γάμοις ὑμναιοὺν ἄσθη- ναι. Plura de eo conjugio habet Apollodorus, III. xiii. 5. *Telamonis* et *Pelei* pater fuit *Æacus*, *avus* *Jupiter*. *Uni*, nempe ex his duobus fra- tribus. Non autem universe dictum est; nam plures *Deæ* nupserunt mor- talibus. Cæterum hæc de *Peleo* as- persit Noster, ut commode transiret ad fabulam sequentem.

221—265. *Pelei* et *Thetidis* nuptiæ valde celebratæ a *Veteribus*; *Home- rus*, II. Ω. 534; *Hesiodus* Theog. 1005; *Euripides* *Iph. Aul.* 1036 sqq; *Iso-*

crates, *Evag.* p. 454; *Apollonius*, *Rh.* iv. 807 sqq; *Catullus* *Epithal. Pel.* et *Thet.* *Valerius Flaccus*, i. 130 sqq; *Coluthus* *Rapt. Hel.* 17 sqq. *Pecu- liari* carmine eas celebraverat *Hesiodus*, unde non nisi duo versus re- stant, Τρίς μάκαρ Αἰακίδῃ, καὶ τε- τράκις ὄλβιε Πηλεῦ, Ὅς τοῖς δ' ἐν μεγάροις ἱερὸν λέχος εἰσαναβαίνεις. Sed Noster, missa convivii nuptialis solennitate, de qua cæteri copiosi sunt, artem potius memorat, qua *Peleus* virginem ceperit. Confer *Apollo- dorum*, III. xiii. 5. Sed etiam apud *Hyginum* fab. 54. et *P. A.* ii. 15. *Eustathium* ad *Homeri* dictum locum, *Tzetz.* ad *Lycophr.* p. 38. *Servium* ad *Virg. Ecl.* vi. 42. fabula attingitur. *Vaticinium* illud *Pindarus* *Isthm.* xx. 4. *Apollonius*, *Schol. Lycophronis* ad 178. et *Lactantius* *Inst.* I. ii. 9. *The- midi* tribuunt. Ad *Prometheum* re- fert *Æschylus*, *Prom.* 906. et inde *Hyginus* priore loco, sed altero ad *Parcas*, unde cognoverit *Prometheus*, qui illud *Jovi* jam prodeunti ad con- cubitum indicaverit. Bene autem Noster *Protea* inducit, *Deum* mari- num, eundemque vatem certissimum, cujus vaticinia etiam apud *Homerum*, *Od.* Δ. 364 sqq. et *Virgilium*, *Georg.* iv. 392. extant. *Concipe*. Consequens pro antecedente, nube viro. *Qui for- titibus*, etc. *Pindarus*, dicto loco, πε- πρωμένον ἦν, φέρτερον γόνον ἄνακτα

Concipe; mater eris juvenis, qui fortibus actis
Acta patris vincet; majorque vocabitur illo.”
Ergo, ne quidquam mundus Jove majus haberet,
Quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes,
Juppiter æquoreæ Thetidis connubia vitat; 226
Inque sua Æaciden succedere vota nepotem
Jussit, et amplexus in virginis ire marinæ.

Est sinus Hæmonia curvos falcatus in arcus;
Brachia procurrunt; ubi, si foret altior unda, 230
Portus erat; summis inductum est æquor arenis.
Litus habet solidum, quod nec vestigia servet;

πατρός τεκῆν ποτῆαν θεόν. Id Noster ita expressit, ut jam respiceret Pelea et Achillem, quorum ille in bello contra Centauros, aliisque in certaminibus enituit, sed illæ laudes nihil ad filii fortia acta, res fortiter gestas. Major ad fortitudinem et inde paratam gloriam referendum est. Horat. I. Od. xv. 28. Tydides melior patre. Apollodorus, h. l. Κρείττων τοῦ πατρός. Vocabitur, erit, ut κληθήσεται.

224. Ergo, ne quidquam mundus, etc.] Timebat Jupiter, ne filius ex ea natus se de regno dejiceret, ut ipse fecerat Saturno patri. Eam ob causam exagitat eum Lactantius, d. l. Antea Neptunus cum eo de hoc conjugio certaverat; Apollod. Thetis Thessalium numen. Connubium verecunde pro concubitu. Sic nuptiæ apud Horatium, III. Od. ii. 11. Sua vota, connubium a se expetitur. Succedere in vota Jovis, conjugium inire, quod Jupiter inire voluerat. In amplexus virginis ire modeste concubitum exprimit, ut vii. 616. sub amplexus ire.

229. Hæmonia, Thessalia; vide ad i. 568. Et hoc loco intelligitur pars Thessaliæ ea, quæ Phthiotis dicebatur, ubi regnabat Peleus, et quæ mari adiacebat. Æacus quidem Æginam

insulam tenebat, sed Telamon et Peleus quum Phocum fratrem occidissent (de qua cæde Noster fab. sequenti exponet,) fugere inde coacti sunt. Telamon igitur Salamina pervenit, Peleus autem Phthiam, ad sinum Maliacum se contulit, ubi ab Eurytione, ducta ejus filia Antigonæ, in regni partem ascitus est. Aliquanto post Thetida duxit; vide Apollodorus d. l. et Schol. Aristophanis, ad Nubes, v. 1059. Curvos falcatus in arcus; tribus verbis formam curvam exprimit: nec in sententiis, nec in verbis parcus Noster est. Brachia extremitates litoris sinum ambientis, quæ commode cum brachiis comparantur. Vid. Cerda ad Æneid. iii. 533. Genua dicuntur Valerio Flac. v. 410. Erat pro, esset. Summis, etc. Hoc vult, leni aqua tectam fuisse arenam.

232. Vestigia non servat, non retinet vestigia impressa, quod fieri solet in locis arenosis et limosis, quæ adeo remorantur iter, dum magis fatigant viatorem, eumque tardius incedere cogunt. Plinius, II. Epist. xvii. 2: "Excipit iter aliqua ex parte arenosum, junctis paulo gravius et longius, equo breve et molle." Opertum pendeat suavius, quam, opertum sit. Quia alga pendet, imminet litori, prop-

...the ... catch ... of the rusty South.
"Then she became a bottle-dow
And flew up in the air;
And he became another dow,
And they flew pair & pair."

Nec remoretur iter; nec opertum pendeat alga.
Myrtea silva subest, bicoloribus obsita baccis.
Est specus in medio; natura factus, an arte, 235
Ambiguum; magis arte tamen: quo sæpe venire
Frenato delphine sedens, Theti nuda, solebas.
Illic te Peleus, ut somno vincta jacebas,
Occupat: et quoniam precibus tentata repugnas,
Vim parat, innectens ambobus colla lacertis. 240
Quod nisi venisses, variatis sæpe figuris,
Ad solitas artes, auso foret ille potitus.
Sed modo tu volucris; volucrem tamen ille tenebat:
Nunc gravis arbor eras; hærebat in arbore Peleus.

terea ipsum litus *pendere alga* dicitur.
Myrtea amant litora: vide ad ix. 335. *Subest, adest, prope est, ut subire, accedere, appropinquare.*

237. *Frenato delphine sedens.*] Nereides belluis marinis vehi solebant, quæ equi dicuntur Propertio, III. i. 46; hinc delphino insidentem Thetida finxerant prisca poetæ; Tibullus, I. v. 45. *Talis ad Hæmonium Nereis Pelea quondam Vecta est frenato carula pisce Thetis;* Statius, Theb. i. 130. *Hic insperato Tyrrheni tergo piscis Peleus in thalamo vehitur Thetis. Equora delphin Corripit. Illa sedet dejecta in lumina patla, Nec Jove majorem nasci suspirat Achillem.*

238. *Ut somno vincta.*] Vulgo (et in nostris Regiis) *vincta*. Cum omni sequenti loco conf. Virg. Georg. iv. 400—45. Somnus poetis dicitur oculos et membra *δεσμεύειν*; vid. Heinsius. *Occupat*, opprimit. *Tentata* fortasse optime conjungitur cum *precibus*. *Precibus tentare*, precibus periculum facere an capi possit. Sin *tentata* absolute positum putas, *precibus* dictum erit pro, precantii, ut viii. 73. *Vim parat*. Hesiodus d. I. *Πηλεῖ δὲ δμηθεῖσα θεὰ θεῖς ἀργυρόπεζα.*

Vim parat etiam apud Apollodorum et Euripidem auctore Tzetza ad Lycophr. p. 37. In arca Cypseli Thetis cernebatur anguem immittens in Pelea, qui ipsam captare conabatur. Sed Catullus nihil habet de *vi*, atque etiam apud Valerium Flaccum lubens ad Peleum deducitur delphino insidens. *Innectens colla lacertis* elegantius quam, injicere lacertos collo, *venire ad artes ut deverti ad artes* ix. 62. ubi vide notam. *Auso potiri dixit et Virgilius, Æneid. vi. 624.* Thetis transformis non minus, quam Proteus, viii. 730 sqq. et Erisichthonis filia, ibid. Videntur autem philosophi veteres, quibus ex aquis omnia constare placebat, transformationes illius elementi in omnia corpora, symbolica hac fabula expressisse: vide Heynium ad Virgilium, Georg. iv. 387. Alii putant hoc dici, Thetida omnes vias ac modos tentasse, ut se subtraheret Pelei matrimonio.

244. *Gravis*, torpens; i. 548. *gravis torpor*; ii. 821. *gravitas ignava*. *Tenere et hære* eleganter de amplexibus; i. 485; iv. 184; Tibullus, I. v. 39.

Tertia forma fuit maculosæ tigridis; illa 245
 Territus Æacides a corpore brachia solvit.
 Inde Deos pelagi, vino super æquora fuso,
 Et pecoris fibris, et fumo turis adorat.
 Donec Carpathius medio de gurgite vates,
 “ Æacida,” dixit, “ thalamis potiere petitis. 250
 Tu modo, quum gelido sopita quiescet in antro,
 Ignaram laqueis vincloque innecte tenaci.
 Nec te decipiat centum mentita figuras; [formet.”
 Sed preme quidquid erit, dum quod fuit ante re-
 Dixerat hæc Proteus, et condidit æquore vultum;
 Admisitque suos in verba novissima fluctus. 256
 Pronus erat Titan, inclinatoque tenebat
 Hesperium temone fretum; quum pulchra relicto
 Nereis ingreditur consueta cubilia ponto.
 Vix bene virgineos Peleus invaserat artus, 260

249. *Carpathium* mare, Carpathon insulam prope Ægyptum ambiens. In eo Protei sedes, forte quia fabula ejus ex Ægypto in Græciam translata erat. Secundum Apollodorum Peleus non a Proteo, sed a Chirone edocetur, qua arte capienda sit Dea maris. Auctor Argumenti Neptunum admiscet, qui a Peleo placatus preces ejus Proteo commendaverit.

253. *Mentiri* ut v. 326. et sæpe. *Sed preme*, id est tenaciter tene. *Reformare*, in priorem formam mutare, ut ix. 400. *reformatus* in primos annos. Sed nunc intransitive, in priorem formam redire, se mutare.

256. *Admisitque*, etc.] Ingeniose, ut ii. 363. *cortex in verba novissima venit*.

257. *Prona* dicuntur sidera, quum ad occasum vergunt. Etiam *pronus mundus*, pars cæli occidentalis; Seneca Herc. Fur. 125. *Via pronâ* solis occidentis supra ii. 67; vid. Brouckh. ad Propertium, I. xvi. 23. De *incli-*

nato temone vide ad x. 447. *Tenebat. Tenemus* locum quem attingimus. Auctor Argumenti meridianum calorem nominat.

260. *Vir bene* amat Noster, ut ii. 47; Fast. v. 278; vi. 513. *Bene* hic videtur augere vim *τοῦ vix. Peleus*. Peleus, inquit Fulgentius, est *πηλὸς*, lutum, terra, id est, caro; Thetis aqua, id est, humor; Jupiter, qui utraque gignit et conjungit, est ignis, id est anima: hinc natus est Achilles, id est, homo perfectus. *Novet formas*, in novas semper formas transit, ut ii. 648. Pro *tendit* e margine Gryph. edit. et cum Mitsch. dedi *tendi*, quod etiam Heinsio arridebat, qui addit: In partes diversas tenduntur brachia, quando ligantur post tergum. Ideoque et *aversas* malit. Sine causa. De ligatione post tergum non est sermo, tantum de distentis brachiis. Nonnulli etiam legunt *brachia tendens, Tum demum*, etc.

Illa novat formas ; donec sua membra teneri
Sentit, et in partes diversas brachia tendi.

Tum demum ingemuit : “ neque,” ait, “ sine nu-
mine vincis :” [heros,

Exhibita estque Thetis : confessam amplectitur
Et potitur votis, ingentique implet Achille. 265

VII. Felix et nato ; felix et conjuge Peleus ;
Et cui, si demas jugulati crimina Phoci,
Omnia contigerant ! Fraternal sanguine sontem,
Expulsumque domo patria Trachinia tellus

264. *Exhibita est*, ut vi. 44. *Pallada exhibuit*, deposita mentita figura Palladis formam rursus sumpsit. *Confessam eodem redit* ; iii. 2. Jupiter se confessus erat. *Ingens solenne heroum epitheton propter corporis magnitudinem*, quam iis prisca ætas tribuit. *Hinc ingens Æneas Virgilio*, vi. 413 ; *ingens Idomeneus Sthenelusve Horatio*, IV. Od. ix. 19. Sed hoc loco malim ad insignem fortitudinem referre, qua enituit Achilles. Sic Horatius, III. Od. vi. 35. *ingens Antiochus propter opes ingentes* ; supra viii. 309. *magni creator Achillis. Implet*. ix. 280. *Implérat uterum generoso germine*. Hinc mulieres gravidæ *plenæ*, ut x. 469. *Myrrha plena patris*. Cæterum Cle-ricus ad Hesiodum Theog. ver. 1004. suspicatur, Pelea Achillem ex se et ignota vulgo matre natum sustulisse, aut e fano Neptuni Nereidumve, aut ex ipso litore maris.

266—409. *Peleus exul ad Ceycem fugit*. De lupo mutato conf. Schol. Lycophronis ad ver. 175. qui cum Nostro consentit, et Anton. Liberalem 38. qui dissentit. Eadem narraverat et Dorotheus in Metam. ut ex Plutarch. paral. min. p. 311. apparet. Euripides Pelei exilium argumentum fabulæ fecerat. De eo vide et Apollodor. III. xiii. 1 sq.

267. *Jugulati crimina Phoci.*] Cæ-

dem hanc diu ante esse factam, quam Thetida duceret, supra jam ad ver. 229. monuimus. Telamon et Peleus Æaco nati erant ex Endeide, quam Pausanias Scironis, Apollodorus autem Chironis filiam dicit ; Phocus vero ex Psamathe, Nerei filia, Thetidis sorore. Is Phocus, relicta Ægina, terræ ejus ad Parnassum, quæ jam ab antiquiore quodam Phoco, Ornytionis filio, Phocidis nomen habebat, regnum adeptus, fecit, ut etiam proxima loca Phocidis nomine comprehenderentur. Sed fratres, sive a matre Endeide sollicitati, sive suo ipsorum odio impulsus, quum viderent, eum præ ipsis amari a patre, invitârunt eum aliquando Æginam, ut ludis et certaminibus, quibus ille excellebat, interesset ; iisque commissis disco aut rudi saxo fratrem percusserunt. Præcipuas in ea cæde partes Telamonis fuisse Apollodorus narrat, Pelei Pausanias. Ambo igitur expulsi sunt ab Æaco. Phoci sepulcrum apud Æginetas ostendebatur, imposito saxo, quo percussus erat ; Pausanias Corinth. p. 177 et 179 ; Phoc. p. 872 : Apollodorus, III. xii. 6 : Anton. Liberalis, cap. 38 : Apollonius Rh. i. 93 sqq., et Schol. ad ver. 207 : Schol. Pindari ad Olymp. viii. 39.

269. *Expulsumque domo*, etc.] Supra ex Apollod. vidimus, Phthiam ad

Accipit: hic regnum sine vi, sine cæde, tenebat
 Lucifero genitore satus, patriumque nitorem 271
 Ore ferens Ceyx; illo qui tempore mæstus,
 Dissimilisque sui, fratrem lugebat adeptum.
 Quo postquam Æacides fessus curaque viaque
 Venit; et intravit, paucis comitantibus, urbem;
 Quosque greges pecorum, quæ secum armenta
 trahebat, 276

Haud procul a muris sub opaca valle reliquit.
 Copia quum facta est adeundi prima tyranni;
 Velamenta manu prætendens supplice, qui sit,

Eurytionem pervenisse Pelea fraterno sanguine pollutum. Nec aliter Anton. Liberalis; Apollonius Rh.; Schol. Lycophonis, p. 37; Hyginus, fab. iv. p. 36. Itaque aut alios auctores Noster secutus est, aut Peleus, exul vagus, relictis multis aliis locis, tandem apud Eurytionem hæsit.

271. *Lucifero satus Ceyx.*] Ceyx Phosphori, hoc est, Luciferi fuit filius, Halcyonesque maritus. *Ceyx*, Traehiniorum rex, etiam Herculis amicitia notus; Pausanias Attic. p. 79. *Nitorem* omnino de insigni corporis pulchritudine capiamus, de qua sæpe dicitur. Horatius, I. Od. xix. 5. *Urit me Glycera nitor*, isque nitor cum splendore siderum comparari solet; II. Od. v. 18 sqq; et supra ii. 723. ubi vide notam de Luciferi splendore. Etiam Lucianus, p. 129. eum vocat τὸν Ἐωσφόρου, καλοῦ πατρός καλὸν υἱόν. Conf. et Hygini fabulam 65. Etiam amabilem et liberalem describit hunc regem, cum Schol. Homeri ad II. i. 558. Apollodorus et alii elatum eum finxerunt, adeo ut Jovem se appellari voluerit. *Dissimilis sui*, non ea hilaritate animi, non ea serenitate vultus, non eo splendore cultus, quo alias esse solebat. Luctus *deformat*

VOL. IV.

hominem ejusque domum apud Virgilium, Æn. xii. 805.

276. *Pecorum* a sciolo additum esse, qui crediderit τὸ *greges* id requirere, ut *armentis* opponi possent, censet Burmannus; præfert igitur ex uno Heinsii MS. *greges secum*. Posset quidem *pecorum* abesse, sed potuit etiam addi; Virgilius, Æn. vii. 538. *Quinque greges illi balantum, quina redibant Armenta*. Regii nostri *greges pecorum*. *Pecora* dici minores bestias, oves, hircos, capras constat. Hinc *pecora* et *armenta* ita conjunguntur, ut *greges* et *armenta*, Curt. VIII. iv. 19; IX. viii. 29. Et *greges pecorum*, apud eundem V. vi. 15. *Trahebat felix* verbum ad declarandum tardum incessum armentorum. *Sub valle*, in valle; vide Burmannum, ad i. 684; Tibullus, II. iii. 19. *valle sub alta*. *Opaca* ab umbra. *Umbrosam exquirere vallem* gregibus jubet Virgil. Georg. iii. 331. Idque sub calidioris cœlo necessarium erat.

279. *Velamenta*, vitta ramo oleagino ita circumdata, ut inde dependens manum obvolveret. Talem enim vittatum ramum *prætendere*, præferre manu solebant supplices; Homerus, II. A. 14. Virgilius, vii. 154. *ramis*

F f

Quoque satus, memorat; tantum sua crimina celat.
 Mentitusque fugæ causam, petit urbe, vel agro 281
 Se juvet: hunc contra placido Trachinius ore
 Talibus alloquitur: "Mediæ quoque commoda
 plebi
 Nostra patent, Peleu; nec inhospita regna tenemus.
 Adjicis huic animo momenta potentia, clarum
 Nomen, avumque Jovem: nec tempora perde pre-
 cando; [deto,
 Quod petis, omne feres; tuaque hæc pro parte vi-
 Qualiacunque vides: utinam meliora videres!"
 Et flebat: moveat quæ tantos causa dolores, 289
 Peleusque comitesque rogant; quibus ille profatur:
 "Forsitan hanc volucrem, rapto quæ vivit, et omnes

velati Palladis, et 237. *Præferre manibus vittas ac precantia verba*; viii. 116. *paciferæ manu ramum prætendit olivæ*; xi. 101. *velati ramis oleæ, veniamque rogantes*. *Velare* verbum sacrum et solenne de corollis et vittis frontem ambientibus, templorum postes cingentibus, ramos supplicum obvolventibus. De origine hujus ritus Heynius ad Virg. viii. 128. hæc observat. "A religione ritum ductum esse manifestum fit e vittis seu infulis laneis, obvolventibus ramum oleaginum, cujus usus erat cum in sacris, tum in lustratione, et expiatione. Adeoque is, qui præferebat, ἱκέτης, supplex factus, aut crimen expiare se et culpam deprecari velle symbolice et religiose significabat, aut simpliciter per sacra et deos se supplicare testatum faciebat. Hinc omnino fœderis, pacis et legationis symbolum est factum."

281. *Fugæ, exilii. Urbe vel agro juvet*, urbem vel agrum sibi assignet, ubi cum armentis suis habitet. Heroid. ii. 55. *Te juvi portuque locoque*. Ibi

loca laudant Interpretes, in quibus hospitio, tecto, limine, cibo, ope juvare alterum dicitur.

283. De *media plebe* vide ad ix. 360. *Commoda nostra*, commoda, quæ leges largiri possunt, habitatio in urbe agrisque, tutela, etc. Similiter h. v. in re militari; Art. Amat. i. 131. *Patent*, quæ facile impetrantur a media plebe, imo a regiis viris; quorum copia facilis est: sic mulieres *patent* viris, locus *patet* proficiscentibus, Dii *patent* precantibus, gloria *patet* viris fortibus.

285. *Huic animo.*] In his vocibus hærent interpretes, sine causa. Præterquam quod ego *hoc animo*, benigno scilicet et liberali sum, tu *momenta potentia*, causas et rationes gravissimas commemoras. *Clarum nomen* et de rebus gestis et de genere nobili capi potest. Opponitur *ignotum nomen*, ix. 669. *Tuaque hæc*, etc. omnes res meas tecum partiar, asciscam te in partem regni: neglexerat autem regni sui statum dolore fratris amissi.

291. *Rapto quæ vivit*, etc.] Circumloquitur accipitem, sed non satis

Terret aves, semper pennas habuisse putetis.
 Vir fuit: et tanta est animi constantia, quantum
 Acer erat, belloque ferox, ad vimque paratus,
 Nomine Dædalion, illo genitore creatus, 295
 Qui vocat Auroram, cœloque novissimus exit.
 Culta mihi pax est; pacis mihi cura tuendæ
 Conjugiique fuit: fratri fera bella placebant.
 Illius virtus gentes, regesque subegit,
 Quæ nunc Thisbæas agitat mutata columbas. 300
 Nata erat huic Chione, quæ dotatissima forma
 Mille procis placuit, bis septem nubilis annis.
 Forte revertentes Phœbus, Maiaque creatus,
 Ille suis Delphis, hic vertice Cylleneo,
 Videre hanc pariter; pariter traxere calorem. 305

perspicue; quandoquidem et aliæ aves raptò vivunt. Ver. 293. delendum censet Heinsius quia vix Latinus sit, et quia, eo sublato, omnia sint plana. Est sane corruptus, sed quominus eum deleamus, impedit hoc, quod nulla oppositio est in *volucris* et *acer*; namque etiam volucres acres dici possunt: *acer* perpetuum bellatoris epitheton. Ipsa *militia æris* apud Horatium, I. Od. xxix. 2. Versus ille 293 extat in nostris Codicibus, et bene eum servavit Gierig. *Ferox*, animosus; Livius, xxvi. 26. *consules bellicosos ambo, viros acres nimis et feroces*; Sallustius, Jug. xx. 2. *Ipse acer, bellicosus*; Velleius, I. iii. 1. *acer belli*. Vis de bello, ut in illo, vim parare alicui; vid. Corte ad Sallustium, Cat. xxxv. 5. *Qui vocat Auroram* eleganter, quem sequitur Aurora; Tibullus, I. ix. 62. *rota Luciferi provocat orta diem*; Virgilius, Æn. ii. 802. *Lucifer ducit diem*. Hinc nomen *Luciferi*. Sed quia idem Solem interdum sequitur, hinc etiam *Noctifer* vocatur a Catullo Carm. 63. *Cæloque*, etc. vide ii. 115.

300. *Thisbæas*.] *Thisbe*, urbs Bœotiæ columbis abundans, in primis portus Thisbæorum columbis plenus. Stephan. in h. v. Homerus, Il. B. 502. *πολυτρήρων Θίσβη*, columbis abundans. Statius, vii. 261. *Dionæis avibus circumsona Thisbe*. Hinc docte et ornate *Thisbaas columbas* pro, *columbas universe*. Sed hos quoque duos versus delendos censet Heinsius, quia Nasoniano nitore non respondeant et superflui sint. In quo mihi secus videtur: solet enim Naso noster passim aliquid aspergere de mutato usu virium et virtutum hominum transformatorum. Mansit fratri ingenium ferox. *Agitare* verbum proprium de venatoribus et avibus rapacibus; v. 606. *Ut solet accipiter trepidus agitare columbas*.

301. *Chione*.] Confer fabulam 200 Hygini, qui addit illam ab aliis poetis *Philoniden* vocari; et sic eam vocat Pherecydes apud Schol. Homeri ad Od. T. 432.

305. *Traxere calorem*, ut iv. 679. *trahit inscius ignes*: vide ad x. 594.

Spem Veneris differt in tempora noctis Apollo.
 Non tulit ille moras; virgaque movente soporem
 Virginis os tangit: tactu jacet illa potenti,
 Vimque Dei patitur: nox cœlum sparserat astris:
 Phœbus anum simulat, præceptaque gaudia sumit.
 Ut sua maturus complevit tempora venter, 311

307. *Tulit* debemus Heinsio, qui et mox malit *tetigit*; quorum illud in multis est, hoc in Ambrosiano. Cæteri *fert*. Regii nostri *fert et tangit*. Eravavit forsitan Gierig qui hanc notam ex doctissimo Burmanni commentario integram cepit. Is enim scripserat "quorum hoc in multis est: illud in Ambrosiano;" unde apparet τὸ "hoc" ad *tetigit* et τὸ "illud" ad *tulit* esse referendum; et meam sententiam probant, quæ sequuntur "cæteri *fert*." Inde certius hæret mihi in mente Heinsium, nimis corrigendi et mutandi textum auctoris cupidini indulgentem, hoc loco, ut sæpius alibi, verbum rarius pro frequentiori sine causa accepisse. *Virgaque movente soporem*. De virga illa diximus ad i. 671 et 715. *Movere*, arcessere. Alibi *ducere somnos*; ii. 735; Seneca Herc. Cœt. 645. *Tangit, θέλγειν* de hac virga dixerunt Græci; Latini *mulcere* et *permulcere*. *Jacet* somno oppressa.

309. *Nox sparserat*, etc. ostenderat cœlum *sparsum*, variegatum, stellis; ii. 193. *sparsa miracula in cælo*. Horat. I. Sat. v. 10. *Nox cælo diffundere signa parabat*. *Anum simulat* more Deorum, quum aliquem decipere vellent; iii. 275; vi. 26; xiv. 655. *Præcepta gaudia*, jam antea capta vel a Mercurio (Heroid. xvii. 107. *Ad possessa venis præceptaque gaudia serus*. *Spes tua lenta fuit*: quod *petis, alter habet*,) vel ab ipso Apolline mente jam præcepta, ut Eleg. ad Liv. 29. *præcepta mente fovebus gaudia*. *Gaudia* vox propria in hac re. *Sumere*, percipere; Art. Amat. iii. 661. *carpere gaudia*.

311. *Venter*, cœnus ventris. *Maturus* vide ad ix. 283. *Alipedis* Mercurii talaria alata in pedibus gestantis; quod idcirco fingitur, quia Mercurius velocissima est omnium planetarum. *Stirps Dei*, Deus quatenus erat *stirps*, pater, *propaginis*, filii. Utrumque vocabulum ab arboribus translatum. De *Autolyco* confer Hygini fabulam 201. et Pherecyd. d. I. De conjugē ejus vide supra viii. 738. Is poterat *candida de nigris, et de candentibus atra facere*; artem enim acceperat a patre et colorem et formam rerum raptarum mutandi, ne deprehenderetur in furto rapacissimus Autolycus. Secundum Pherecydem poterat furta ἀλλοιοῦν εἰς τὸ θελοῖ μορφής, id quod latius explicat Hyginus: "Ut quidquid surripisset, in quamcunque effigiem vellet, transmutaretur, ex albo in nigrum, vel ex nigro in album, in cornutum ex mutilo, in mutilum ex cornuto." In his artibus non *degener* erat patris. De fraudibus et furtis Mercurii *Juni* Exc. iii. ad Horatium, lib. i. Od. ita judicat: "Quoniam omnia, in quibus ingenii solertia cernitur, Mercurio tribuuntur, hinc Deus est omnis *doli* ac *fraudis*, in qua callidum acumen est, qua imponitur et illuditur aliis, vel prudentia civili ac bellica postulante, vel animi tantum oblectandi innocentisque joci edendi, aut ingenii ostendendi causa: quo referenda e. g. furta jocosa, præstigiæ, illusiones sensuum, etc. Quod universum quum Græci κλοπήν, Latini *furtum* dicant, ipseque Mercurius inde ληστὴρ, φλητῶν ὄρχαμὸς, *fur*, *furibus aptus*, etc. au-

Alipedis de stirpe Dei, versuta propago,
 Nascitur Autolycus, furtum ingeniosus ad omne,
 Qui facere assuërat, patriæ non degener artis,
 Candida de nigris, et de candentibus atra. 315
 Nascitur e Phœbo, namque est enixa gemellos,
 Carmine vocali clarus, citharaque Philammon.
 Quid peperisse duos, et Dīs placuisse duobus,
 Et forti genitore, et progenitore Tonanti 319
 Esse satam prodest? an obest quoque gloria mul-
 Obfuit huic certe: quæ se præferre Dianæ [tis?
 Sustinuit, faciemque Deæ culpavit: at illi [quit.
 Ira ferox mota est: "Factisque placebimus," in-
 Nec mora; curvavit cornu, nervoque sagittam
 Impulit, et meritam trajecit arundine linguam. 325
 Lingua tacet, nec vox, tentataque verba sequuntur;
 Conantemque loqui cum sanguine vita reliquit.
 Quem, misera o pietas! ego tum patruoque dolo-
 Corde tuli, fratrique pio solatia dixi. [rem

diat; fuerunt qui decepti vocabulorum (quorum Græcum et Latinum usum nescirent) speciali et notiori significatione, eum furum et latronum (malo sensu) Deum facerent."

317. *Carmine vocali, cantu.* *Philammon.* Constantius Fanensis scribendum censet *Philæmon*, ut sit nomen ab arte ductum, a φῖλος, amicus, et οἶμη, cantus. Is inter antiquissimos musicos refertur etiam a Plutarcho de Musica, p. 1132. Chorus virginum primus instituisse traditur a Pherecyde. Musæ eum canendi certamine superatum postea oculis privârunt.

318. *Et Dis.*] Unus Heinsii *quid Dis.* Hac generis, amantium, et prolis gloria elata Chione perit.

322. *Sustinuit, ausa est.* *Culpavit:*

deteriorem sua pronuntiavit. Hyginus: "In venatione in Dianam locuta est superbius."

328. *Quem, misera o pietas, etc.]* Hunc locum ita constituit Heinsius; olim edebatur *quam miser amplexans ego tunc.* Duo (et nostri Regii) *quam miser, o pietas;* plerique, *quam misero pietas;* unus *quem misero, o pietas.* *O misera pietas* solennis exclamatio, ubi de malis pio infictis sermo; vide Heinsium. Sed an ita scripserit Ovidius certo affirmare non ausim. *Patruo corde.* Heinsius interpretatur, forti et duro corde. Immo, ita ut decet patruum, veni in societatem doloris, et solatus sum fratrem *pium*, id est, unice amantem filiam, sed surdo solatia adhibui.

Quæ pater, haud aliter quam cautes murmura ponti,
 Accipit; et natam delamentatur ademptam. 331
 Ut vero ardentem vidit, quater impetus illi
 In medios fuit ire rogos: quater inde repulsus
 Concita membra fugæ mandat, similisque juvenco
 Spicula crabronum pressa cervice gerenti, 335
 Qua via nulla, ruit: jam tum mihi currere visus
 Plus homine est; alasque pedes sumpsisse putares.
 Effugit ergo omnes; veloxque cupidine leti
 Vertice Parnasi potitur: miseratus Apollo,
 Quum se Dædalion saxo misisset ab alto, 340
 Fecit avem, et subitis pendentem sustulit alis,
 Oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
 Virtutem antiquam, majores corpore vires:
 Et nunc accipiter, nullis satis æquus, in omnes
 Sævit aves; aliisque dolens fit causa dolendi. 345
 Quæ dum Lucifero genitus miracula narrat

330. *Cautes* vel mentis attonitæ. Virg. Æneid. vi. 471. vel, ut h. l. surditatis symbolum. *Delamentari* nova compositio ad formam τῶν demirari et *deamare*, in quibus *de* vim habet intendendi, ut *e* in *emirari* apud Horatium, I. Od. v. 8.

334. *Concitus*, celer, ut iv. Fast. 461. *concito cursu fertur*. Similiter *incitus*; Cic. N. D. ii. 35. *inciti delphini*. *Pressa*, cui impressa sunt spicula. *Currere plus*, currere velocius. *Cursus ille adumbratio volatus*. Etiam ii. 586. *Cranai filia*, antequam in cornicem transiret, *currebat*. Et *currere adeo pro volare*, viii. 203.

338. *Effugit ergo omnes*, etc.] Hunc quoque versum esse adulterinum vix dubitat Heinsius.

341. *Sustulit alis* eleganter pro, *dedit alas*, quia aves in sublime *tolluntur* alarum ope. ii. 587 et 708; viii.

256. Multi MSS. *sustinet*, non minus eleganter; aves enim *sustinent se alis*, iv. 411; *aura cadentem sustinuisse visa est*, viii. 148. *Pendentem*, ut penderet, volaret; vi. 667. *Corpora Cæcropidum peninis pendere putares*, *Pendebant peninis*; viii. 145. de Niso: *jam pendebat in auras*. Aliter originem accipitris narrat Anton. Liberalis 3. Hierax, vir justus et nobilis inter Mariandynos, quum Teucris a Neptuno vexatis opem tulisset, mutato corpore, mutatisque moribus accipiter factus est. Μέγιστα γὰρ ὑπ' ἀνθρώπων φιληθέντα πλείστον ἐποίησεν (Ποσε δῶν) ὑπὸ τῶν ὀρνέων μισηθῆναι, καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους ἀποθανεῖν κωλύσαντα, πλείστοις ἐποίησεν αὐτὸν ὀρνίθων ἀποκτείναι.

346. *Quæ dum Lucifero*, etc.] Fabula altera de lupo. Secundum Nicandrum apud Anton. Peleus, inter-

De consorte suo, cursu festinus anhelo

Advolat armenti custos Phoceus Anetor.

“Heu, Peleu, Peleu! magnæ tibi nuntius adsum
Cladis,” ait: quodcunque ferat, jubet edere Pe-
leus. 350

Pendet, et ipse metu trepidat Trachinius heros.

Ille refert: “fessos ad litora curva juvencos

Appuleram, medio quum Sol altissimus orbe

Tantum respiceret, quantum superesse videret.

Parsque boum fulvis genua inclinârat arenis, 355

Latarumque jacens campum spectabat aquarum:

Pars gradibus tardis illuc errabat et illuc;

Nant alii, celsoque extant super æquora collo.

fecto Eurytione, Iri filio, ad Acastum fugit, et inde ad Chirona. Hinc, ovibus et bobus collectis, ad Irum pergit, eaque cædis nomine mulctæ offert; quum recusaret Irus, Peleus ea oraculo monitus libera mittit: lupus armenta invadit. *Consors, frater*, ut xiii. 663. *Tibul. II. v. 24: consors sanguis, fraternus sanguis*, viii. 445. De uxore est vi. 94; de sorore III. *Pont. ii. 48. Miracula de consorte*, miram fratris conversionem. *Festinus*, festinans. Vocem hanc ab Ovidio primo usurpata esse contendit Schirachius male; occurrit enim apud antiquiores, v. c. *Virgilium, Æn. ix. 488. Cursu festinus anhelo*, currens tam festinanter, ut anhelaret. *Phoceus*, e Phocide.

351. *Pendet, et ipse*, etc.] Hic quoque amabilem et humanum se ostendit Ceyx. *Pendere et suspensus* eleganter dicitur animus, quum versatur incertus inter spem et metum, hinc quum anxius est et sollicitus de eventu rei. Sed Heinsius, qui paratus nimis est ad delendos versus, hunc quoque spurium iudicat, improbante Burmanno, qui e multis MSS. recte legi vult, *Pendet et ipse metu trepidus*, etc. Vul-

go *trepidi Trachinius oris*; hic versus servatur, Heinsius conjicit *trepidus Trachinius hæres*.

352. *Ille refert*; etc.] Prolixitas et nimia diligentia hujus narrationis male convenit perturbationi et festinationi pastoris. Meridianum tempus tribus modis declarat; varias boum recreationes eleganter quidem, alieno tamen loco, enarrat, neque templi descriptio hic locum suum habet. *Fessos a via et æstu solis. Appuleram, adegeram. Absolute sic appellere Cic. i. Div. 44. Tantum viæ aut cæli respiceret*, post se relictum haberet. ii. 187 sqq.

355. *Inclinârat*.] Bene boum quiescentium habitum notat; *inclinatis* enim illi *genibus*, et capite fere immoto eundem semper locum spectant, ut nunc *latarum campum aquarum*, latum mare: Vulgo (et in nostris Regiis) *campos aquarum*. Quum autem gramina carpunt, et *tardis gradibus* procedunt, et modo in hanc, modo in illam partem vestigia ferunt, quod verbo *errare* exprimitur. Etiam tertium recreationis genus suavi imagine exornavit, *celsoque extant*, etc.

Templa mari subsunt, nec marmore clara, nec auro ;
 Sed trabibus densis, lucoque umbrosa vetusto : 360
 Nereides Nereusque tenent : hos navita templi
 Edidit esse Deos, dum retia litore siccant.
 Juncta palus huic est, densis obsessa salictis,
 Quam restagnantis fecit maris unda paludem.
 Inde, fragore gravi strepitans, loca proxima terret,
 Bellua vasta, lupus ; silvisque palustribus exit, 366
 Oblitus et spumis, et spisso sanguine rictus
 Fulmineos ; rubra suffusus lumina flamma.
 Qui, quanquam sævit pariter rabieque fameque,
 Acrior est rabie : neque enim jejunia curat 370
 Cæde boum diramque famem satiare, sed omne

359. *Templa*, pro, *templum*. *Subsunt*, prope sunt, ut ver. 234. Lenzius vero monet, domum Nerei et Nereidum sub mari intelligi ; etenim et alios poetas lucos memorare in fundo maris. At ita custos pecoris domum illam non vidisset ; neque poeta sic elocutus esset illam domum. Bene judicat Gierig ; sic et glossator aliquis supra *τὸ subsunt* scripsit *vel juncta* in nostro Codice B. *Clara* est, splendentia, ut ii. 2. *Trabibus umbrosa*, obscura arborum umbra. Quia in lucis sacris arbores cædere non licebat ; hinc fere semper eorum *vetustas*, quæ et ipsa aliquid sanctitatis habet, commemoratur. *Tenant* templum, qui in eo coluntur. *Navita*, piscator. Pro, in litore versans, maluit specialem et gratam ideam, *dum retia* (in) *litore siccant*. *Edidit*, scilicet mihi.

363. *Obsessa densis*, cincta salictis, in quibus latere commode et commorari lupus poterat. *Quam—paludem*. Solet ita substantivum præcedens post relativum repeti, etiam ubi oratio minime ambigua.

365. *Inde, fragore gravi*, etc.] In vastitate lupi et feritate augenda non

nimius est, immo præclare imitatur sermonem hominum portento aliquo obstupefactorum. Conf. Horatius, I. Od. xxii. 13 sqq. et Noster viii. 282 sqq. *Inde*, ex istis latibulis prodiens. *Fragore gravi strepitans*, et plurima et crassiora ligna frangens, ut strepitus longius audiretur. Audiri poterat, non videri propter salictorum densitatem. *Silvisque palustribus*. Burmannus negat salicta nunc satis apte *silvas* vocari ; de suo igitur dedit *ulvisque*. *Spisso*, concreto. *Rictus fulmineos* ; vide ad x. 550. Supra iv. 96. *Venit ecce recenti Cæde leana boum spumantes oblita rictus*. Oculi suffusi *rubra flamma*, rubore igneo, furoris signo.

369. *Sævit*, omnia vastat et trucidat, incitatus *fame*, quæ multum vexat lupum, unde *improbas ventris rabies* apud Virgilium, *Æneid.* ii. 356. Sed hic, tanquam tigris, *acrior*, sævior et iracundior est, *rabie*, propter furorem a Nereidibus ei immissum. *Jejunia* id quod *famem*. *Satiare*, sedare. *Cæde*, carne boum cæsorum : *non curat satiare*, non vult, non id agit, ut famem sedet, cui rei sufficeret vel unus bos cæsus.

Vulnerat armentum, sternitque hostiliter omne.
 Pars quoque de nobis funesto saucia morsu,
 Dum defensamus, leto est data: sanguine litus
 Undaque prima rubent, demugitæque paludes. 375
 Sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit.
 Dum superest aliquid, cuncti coeamus, et arma,
 Arma capessamus, conjunctaque tela feramus;
 Dixerat agrestis: nec Pelea damna movebant;
 Sed, memor admissi, Nereida colligit orbam 380
 Damna suo inferias extincto mittere Phoco.
 Induere arma viros, violentaque sumere tela
 Rex jubet Cætæus, cum quîs simul ipse parabat
 Ire: sed Halcyone conjux excita tumultu

374. *Defensamus*: de hoc verbo vide ad xii. 376. *Undaque prima*. Quod est principium undarum, quod litus lambit. *Demugire*, singulariter dictum, mugitu implere.

376. *Res*, vastatio lupi. *Dubitare*, dubium et fluctuantem cunctari, consilia conferre. *Remittit*, sinit, permittit, ut x. 330. *Coeamus*, ut ver. 24. *Arma* bis ita poni solet in illa formula; vide Heinsium. *Conjuncta* pro, conjunctim.

379. *Nec—sed*, non tam, quam, ut recte Burmannus contra Tanaq. Fab. qui corrigit et *Pelea*. *Admissi*, cædis fraternæ perpetrata. *Nereis*, Psamathe, Nerei filia, ex qua Æacus Phocum genuerat. *Colligit*, judicat, existimat. *Suo*, filio suo. Non igitur assentior Heinsio *damna sui*, id est, damna sua, e MSS. nonnullis vetustioribus præferenti. *Inferiæ*, sacra Diis Manibus placandis facta, quæ proprie dicuntur *mitti et ferri*. Quum cædes facta morte aut insigni parricidæ clade compensatur, Dii dicuntur interfectorem aut illa damna *inferias mittere* interfecto; Horat. II. Od. i. 27. Juno victorum nepotes Rettulit inferias Jugurthæ.

VOL. IV.

382. *Induere arma viros*, etc.] Hic quoque mores suos amabiles servat Ceyx. *Arma*, galeam, lorica, clypeum, quæ vestimentorum instar, *induuntur*, namque etiam clypeis loro aut ansæ insertatur sinistra. *Tela*, gladium, jacula, sagittas, quibus *vis* infertur. *Cætæus*, quia Trachinia vicina Cætæ monti. Multi MSS. *atherius*, quod explicant, sidereum, splendidum: imo, qui ætheream, scil. cœlestem originem habet: vide ver. 271. Sic etiam ver. 445. *sidereus* capi debet.

384. *Sed Halcyone conjux*, etc.] Apta hæc ingenio muliebri: *exciri* et *excitari* dicuntur qui aut vocati aut perterrefacti de sella sua repente prosiliunt. *Tumultu*, strepitu virorum ad arma concurrentium. Prosilit ut Semiramis apud Valerium, ix. 3: "Quum ei circa cultum capitis occupatæ nuntiatum esset, Babylona defecisse, altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit; nec prius decorem capillorum in ordinem, quam tantam urbem in potestatem suam redegit." *Infusa* de amplexante, etiam Heroid. ii. 93. Similiter *affusus* ix. 366. Schirachius

G g

Prosilit, et nondum totos ornata capillos, 385
 Disjicit hos ipsos; colloque infusa mariti,
 Mittat ut auxilium sine se, verbisque precatur,
 Et lacrimis; animasque duas ut servet in una.
 Æacides illi, "pulchros, Regina, piosque
 Pone metus: plena est promissi gratia vestri. 390
 Non placet arma mihi contra nova monstra moveri.
 Numen adorandum pelagi est." Erat ardua turris,
 Arce patens summa; fessis loca grata carinis.

vero defendit, *infixa*, ut elegans sit imago ardentem petentis, et amantis fervide. Certe qui divelli ab aliqua re nolunt, *infixi* et *affixi* dicuntur: *infusa* dederat Ciofanus ex tribus; cæteri *infixa*. Regii nostri *infusa*. Disputatur, an recte dicatur, *mittere auxilium*. Historici sane dicunt *auxilia*, quum copias auxiliares indicare volunt, sed poetæ licuit singularem pro plurali ponere. *Animasque*, etc. quia, si Ceyx in illo certamine periisset, amantissima ejus conjux nolisset ipsi superstes esse; iii. 473. *Nunc duo concordēs anima moriemur in una*; Tibullus, IV. iv. 21. *in uno Corpore servato restituisse duos*.

389. *Æacides illi*, etc.] Brevis et urbana responsio Pelci. Metus *pii* de salute conjugis, sunt *pulchri*, reginæ decori sunt et gloriæ. Mox Burmann. dubitat, an *plena est*, etc. recte sit dictum pro, concedo in tuam sententiam et obsequor. Sane hoc verba minime dicunt. *Plena est* plurima, maxima. Promissum vestrum, studium vestrum me adjuvandi militibus, plurimum gratiæ habet. *Plenum* ita dici, docui ad x. 290. *Non placet* e formula solenni sententiam dicentium. *Nova monstra*, lupus et iusitæ magnitudinis et diri furoris.

392. *Numen Pelagi*.] Psamathe: vide versum 398. Hi versus valde vexarunt Heins. et Burmannum.

Quum antea legeretur, *Arce locus summa*, quod sane ferri nequibat tum propter sensum, tum quia mox seq. *loca*; Heinsius ex ingenio emendabat, *focus*, et eandem se postea lectionem in primo Vaticano reperisse affirmat. Conjiciebat et *pharus* ductu alterius Twisdenii, ubi a manu prima erat, *phocus*. Quamquam putaret præstare *focus*, tamen non rejiciebat *foci* vel *faces*. Burmannus recte dubitat, an *focus* pro pharo poni possit, sed sine causa durum ei videbatur, *focus*, *loca grata carinis*. Itaque amplian-dum hic censet, quamquam ipse ex uno Basil. egregiam lectionem profert, quam, Schirachio etiam probatam, amplexus sum, *Arce patens summa*. Lenzius autem præfert *focus*, et intelligit aram, in qua nautæ vota pro salute solverint. Sed non puto, aram in monte recte *focum* dici. Cacumina montium poetis *arces* dici, supra vidimus. In cacumine montis igitur erat *ardua turris*, pharus, *patens*, quæ longe lateque conspiciebatur, quo sensu eleganter *patere*. Eaque turris nautis *fessis*, diurnitate itineris tempestatumque sævitia defatigatis, *locus gratus*. Nisi igitur hæc lectio profecta est ab ipso Ovidio, certe eo non indigna videtur. Carinæ ipsæ e longinquis terris redeuntes etiam vi. 519. *fessæ* vocantur, ut i. 582, *fessæ erroribus undæ*.

Ascendunt illuc, stratosque in litore tauros
 Cum gemitu aspiciunt, vastatoremque cruento
 Ore ferum, longos infectum sanguine villos. 396
 Inde manus tendens in aperti litora ponti,
 Cæruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
 Orat, opemque ferat: nec vocibus illa rogantis
 Flectitur Æacidæ. Thetis hanc pro conjuge supplex
 Accepit veniam: sed enim revocatus ab acri 401
 Cæde lupus perstat, dulcedine sanguinis asper;
 Donec inhærentem laceræ cervice juvencæ
 Marmore mutavit: corpus, præterque colorem
 Omnia servavit: lapidis color indicat illum 405
 Jam non esse lupum, jam non debere timeri.
 Nec tamen hac profugum consistere Pelea terra

396. *Ore ferum.*] Potest *ferus* substantive capi, ut apud Virg. et Phædr. de equo, cervo, leone, etc. Tunc *vastator ferus* dictum foret, ut x. 540. *raptores lupi.* *Apertus*, cujus conspectus late patet, ut *apertus campus*, non obsitus arboribus, hinc longe conspicendus, *apertum cælum*, non obductum nubibus, hinc oculis longe lateque patens.

400. *Æacidæ.*] Codex Regius B. Græca forma, *Æacidus.* *Flectitur*, etc. Sed Thetidis precibus mitigata est, ut veniam daret Peleo. Mox auctore Heinsio e vetustioribus plerisque MSS. prætulit, *revocatus.* Frustra diu revocabatur a Nereide lupus, donec, etc. Ita bene notatur ardor et sanguinolentia lupi. Qui *irrevocatus* tuentur, explicant irrevocabilem. *Acris cædes*, sæva, plurima. *Asper*, ardens, incitatus, ut Virg. Georg. iii. 434. *serpens asper siti*, et ix. 62. *lupus asper et improbus ira sævit.* Non modo ira, quanquam ea potissimum, cum *asperitate* comparatur, sed omnis etiam animi impetus. *Inhærere* de mordente

bestia etiam i. 535. Verbo *hærere* et compositis ablativus interdum additur, nisi malis hoc loco dictum pro, *inhærentem in cervice.* *Laceræ*, quam lacerare parabat. Ingeniose vastatorem in ipso lacerationis actu fingit mutatum. *Marmore*, in marmor; vide ad ix. 81. Mutatus autem ille non in marmor informe, sed *corpus*, formam lupi, *omniaque*, omnes ejus partes, servavit. Laborare tamen hic sensus visus est post Micylum Burmanno qui e tribus MSS. legit, *inhærentis—mutavit corpus*, aut, ut concursus genitivorum vitetur, *inhærenti*, ut est in uno MS. Puteaneo. Anton. Liberalis de hoc saxeo lupo, *καὶ ἄχρι πλείστον διέμενε μεταξὺ Λοκρίδος καὶ τῆς Φωκίδος γῆς.* Inde colligas, saxum quoddam, illius loci formam lupi utcumque referens, fabulam peperisse.

407. *Consistere.*] Observat Burm. præeunte Servio ad Virg. Æn. viii. 10. *consistere* dici de iis, qui post vagos errores in certis sedibus quiescant. *Purgamina sumit*, purgatur, lustratur, *καθαίρεται.* Neque enim

Fata sinunt: Magnetæ adit vagus exul, et illic
Sumit ab Hæmonio purgamina cædis Acasto.

VIII. Interea fratrisque sui, fratremque secutis
Anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx, 411
Consulat ut sacras, hominum oblectamina, sortes,
Ad Clarium parat ire Deum: nam templa profanus
Invia cum Phlegysis faciebant Delphica Phorbas.

ei, qui cæde, adulterio similique facinore se polluerat, sacris interesse licebat, aut templa adire, nisi lustratus antea esset, quæ lustratio aqua viva aut marina, sulphure, flamma fiebat. Secundum alios bis Peleus lustratus est, propter fratris cædem ab Eurytione, et, Eurytione interfecto, ab Acasto, Iolci rege. Apollodorus, III. xiii. l sq.

410—748. *Ceyx et Halcyone*. Conf. Hyginus, fab. 65. et Lucianus Halc. tom. i. p. 129. qui eosdem cum Nostro auctores secuti videntur, quanquam paucis rem attingunt. Alii in multis dissentiunt. Vid. Apollodorus, I. vii. 4; Schol. Homeri ad Il. i. 558; Schol. Aristophanis, p. 552; Schol. Theocriti ad Id. vii. 57; Tzetzes ad Lycophronem. p. 69; Servius ad Virgilium, Georg. i. 399; Lutatius ad Statium, ix. Theb. 361. Etiam Hesiodus hæc forsâ tractaverat: certe Athenæus, ii. p. 49. carmen ejus laudat Κήνκος γάμος inscriptum. Noster exornavit hanc fabulam copiosissimis tempestatis, Somni, Morpheï descriptionibus. Et est in elaboratissimis hujus operis partibus, in quibus Auctor vel maxime ingenium ostentavit. Elegit traditionem eam, quæ ipsos commendat. Consilium Ceycis. Mutatio fratris in accipitrem (ver. 291 sqq.) et paulo post lupus Pelei armenta trucidans vim prodigiorum habebant, quibus *turbatus*, perterrefactus Ceyx Apollinem consultum abit. *Hominum oblectamina*, quibus oblectan-

tur homines in malis, quibus pellunt malorum molestias. V. Trist. xii. 1. *oblectare studio lacrimabile tempus*. Male igitur et Heinsius ex uno MS. Sxiano præfert *homini lactamina*, quia oracula homines spe vana lactaverint, (quis enim credat, ridere h. l. Ovidium oracula voluisse?) et Tan. Faber emendat, *solamina*, metuens, ut *oblectamina* satis ex dignitate oraculorum dictum sit. De *Clario Deo* vide ad i. 515.

414. *Phlegyæ*, gens Orchomeniorum, et strenui erant bellatores (Homerus, Il. N. 301.) et homines insolentissimi atque rapacissimi, qui Apollinis adeo Delphici templum diripuerunt. Hinc omnes fulminibus missis, terræ motibus et pestilentia absumpti sunt. Pausanias Bœot. p. 782. *Phorbas*, non Arginus ille, Argi filius, cujus stemma Pausanias Corinth. p. 145. et Schol. Euripidis ad Orest. ver. 930. exhibent, is enim antiquior Ceyce, sed haud dubie Phorbas Olenius, Ceyci æqualis, qui in pugna Lapitharum infra xii. 322. memoratur. *Profanus*, contemptor Deorum, qui non modo obvios cogebat, ut pugilatu secum certarent, victosque necabat, sed Deos adeo ipsos provocando lacesebat. Occisus est ab Apolline. Schol. Hom. ad Il. ψ. 660. *Inviu*, ad quod via non tuta. Dixit *faciebant*, quia præfert pluralem, ubi de pluribus agitur per *cum* conjunctis; vide i. 320. ibique Burmannum.

Consilii tamen ante sui, fidissima, certam 415
 Te facit, Halcyone: cui protinus intima frigus
 Ossa receperunt, buxoque simillimus ora
 Pallor obit, lacrimisque genæ maduere profusis.
 Ter conata loqui, ter fletibus ora rigavit;
 Singultuque piis interrumpente querelas, 420
 “Quæ mea culpa tuam,” dixit, “carissime, mentem
 Vertit? ubi est, quæ cura mei prius esse solebat?
 Jam potes Halcyone securus abesse relicta;
 Jam via longa placet; jam sum tibi carior absens.
 At puto per terras iter est, tantumque dolebo; 425
 Non etiam metuam; curæque timore carebunt.
 Æquora me terrent, et ponti tristis imago:
 Et laceras nuper tabulas in litore vidi;
 Et sæpe in tumulis sine corpore nomina legi.

416. *Halcyone*, Æoli et Ægiales aut Enaretis filia; Hyginus, Apollodorus. Ea jam et dolet, et metuit, et deterret. *Buxo simillimus*. Vid. ad iv. 134. *Pallor obit*; occupat, ut i. 532.

421. *Quæ mea culpa*, etc.] Dolorem exprobrationibus et suspicionibus declarat, verissime quidem e natura amantium. *Vertit*. mutavit, abalienavit a me. Heinsius suum *Eia* (vide ad vi. 640.) hic quoque inserere volebat: quum in versu superiore pro *dixit* Florentinus haberet *vertit*, hoc recipiendum putabat et deinde legendum *Eia ubi jam quæ*, etc. *Cura est amor*. *Securus*, sine cura, quid fiat relicta conjugi.

425. *At puto*: vide ad ii. 566. *Curæ*, desiderium. *Imago*, cogitatio ponti, quem mihi ante oculos pono, in quo sæpe, etiam nuper, naufragia facta cognovi. Tacitus, Hist. iv. 58. *Horret animus tanti flagitiū imagine*; Virgilius, Æn. iv. 405. *pietatis imago*. Ita et supra viii. 508. Metus hic mu-

liebri in primis animo convenit. In *laceris tabulis* non debebat hæere Saffius, qui vertit, *die verflümmelten Gemæhlde von Schiffbrüchen*. Quis enim non videt, esse fractas navis tabulas et in litus ejectas? Naufragis, omninoque mortuis, quorum corpora reperiri non poterant, *tumuli* inanes extrui solebant: vide vi. 568. Præfert Heinsius ex primo Mediceo in *titulis*. Sine causa; tumuli habebant titulos, ergo etiam *nomina*. Laudat Burmannus e Quintil. Inst. vii. 3. *Nomen tumulo, quem* (in litore) *extruxerant, inscripserunt*. Sed Noster quoque exempla suppeditat similia. Mox ver. 706: *In sepulcro—junget nos litera*; xii. 2. *tumulo quoque nomen habenti*. Accedit, quod additur *sine corpore*. Heinsius malit etiam *sine nomine corpora*, ut intelligantur naufragi post in litus ejecti et in ignota ora terræ mandati. Sed reclamant omnes Cod. et durum foret, *corpora legi*. Illud autem nos morari non debet, quod istis temporibus non-

Neve tuum fallax animum fiducia tangat, 430
 Quod socer Hippotades tibi sit, qui carcere fortes
 Contineat ventos, et, quum velit, æquora placet.
 Quum semel emissi tenuerunt æquora venti;
 Nil illis vetitum est, incommendataque tellus
 Omnis, et omne fretum: cæli quoque nubila vexant,
 Excutiuntque feris rutilos concursibus ignes. 436
 Quo magis hos novi, nam novi, et sæpe paterna
 Parva domo vidi, magis hos reor esse timendos.
 Quod tua si flecti precibus sententia nullis,
 Care, potest, conjux, nimiumque es certus eundi,
 Me quoque tolle simul: certe jactabimur una; 441

dum tituli inscribebantur tumulis.
 Centies Noster confundit tempora.

430. *Neve tuum fallax*, etc.] Accommodate hæc de ventis ad personarum rationem dicta. Namque et *fiducia* illa facile tangere poterat *Hippotadæ* scil. *Æoli* generum, nec melius quisquam eam refellere, quam ejusdem Dei filia. *Fiducia* illa virili animo convenit, sollicitudo hæc muliebri. De *carcere Hippotadæ* confer iv. 662. *Fortes*, rapidi aut feroces. *Irati*, quibuscum comparatur mare turbidum, et *placari* dicuntur et *pacari*. Itaque hæc duo verba ubique fere, etiam hoc loco in MSS. permutantur: vid. Bentleius ad Horat. Art. Poet. 197.

433. *Tenuerunt*, incubuerunt. *Quia venti et æquora* præcedunt, Heins. suadet *tenuerunt cærule* aut *aera fratres*, ut alterum e glossa natum sit. *Nil illis vetitum est*, nil pro vetito habent. Graviter eos hoc nomine increpat *Æolus* apud Virgilium *Æn.* i. 132. *Incommendata*. Quæ *commendata* habemus, eorum curam præcipuam gerere debemus. Hinc *incommendatus*, cui non parcimus, quem impune violare licet; nove dictum.

Vexant, contorquent. Respexit autem h. l. Lucret. i. 279: *Venti corpora cæca, Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cæli Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant*. Fulgura et tonitrua excitabant, e Democriti, Stoicorum aliorumque sententia, venti cum nubibus *concurrentes*: vid. Lucretius vi. 95 sqq; 172 sqq. Confer supra vi. 693 sqq.

438. *Magis hos reor*.] Plures *magis hoc*, quod probat Burmannus, quia jam dixit *hos*. Regii nostri *hoc*, quod recte probavit Burm. Id est, ob hoc, ex hoc, etc. *hos* glossa est.

441. *Tolle*, scil. nave aut in navem, navi impositam fac comitem itineris. Cic. ad Q. Fratrem ii. 10. *ut te profisciscens non tollerem* in rhedam. Plenius Horatius, II. Serm. vi. 42. *quem tollere rheda vellet, iter faciens*. *Jactari* proprie et de periculis navigantium, et de corporibus eorum, qui naufragio perierunt. *Nec, nisi quæ patiar*, etc. Nempe metus multa mala temere fingit. Seneca Epist. 13. "Nescio quomodo vana magis perturbant. Vera enim modum habent; quidquid ex incerto venit, conjecturæ et licentiæ parentis animi traditur."

Nec, nisi quæ patiar, metuam; pariterque feremus
Quidquid erit; pariter super æquora lata feremur.”

Talibus Æolidos dictis lacrimisque movetur [est;
Sidereus conjux; neque enim minor ignis in ipso
Sed neque propositos pelagi dimittere cursus, 446
Nec vult Halcyonen in partem adhibere pericli;

Multaque respondit, timidum solantia pectus;
Nec tamen idcirco causam probat: addidit illis
Hoc quoque lenimen, quo solo flexit amantem: 450

“ Longa quidem nobis omnis mora; sed tibi juro
Per patrios ignes, si me modo fata remittent,
Ante reversurum, quam luna bis impleat orbem.”

His ubi promissis spes est admota recursus;
Protinus eductam navalibus æquore tingi, 455
Aptarique suis pinum jubet armamentis.

Qua rursus visa, veluti præsaſa futuri,
Horruit Halcyone; lacrimasque emisit obortas;

445. *Sidereus* sæpe apud poetas ad præstantiam eximiam referendum, sed nunc ad originem Ceycis; vid. ver. 271. *Ignis*, ardor amoris.

449. *Causam ei probat*, facit, ut consilium suum bonum ei videatur; vid. Ernesti Clav. Cic. h. v. Phædr. IV. xxiv. 11. *Opus approbavit. Flexit*, solatus est.

452. *Per patrios ignes.*] Per patrem meum *Luciferum* stellam lucidissimam. *Luna bis*. Regii nostri *bis luna*; quod discrimen parum movere debet, nisi quod ante vocalem *bis* sæpius corripitur. *Luna bis impleat orbem*. Heroid. ii. 3. *Cornua quum Lunæ pleno quater orbe coissent, Litoribus nostris ancora pacta tua est.*

454. *Spes est admota recursus*, spes est facta celerioris reditus. Curtius IX. ix. 7. *quo propius spes admovebatur*. Eleganter enim spes dicitur *admoveri*,

propius adduci, quum sit spes celerioris eventus. Opp. *longa et lenta spes* Heroid. ii. 9; xvii. 108. *Recursus*, reditus navigantium. *Navale*, locus in litore, ubi lignis suppositis stabant naves siccæ; iii. 661. Quum iis opus est, lignis teretibus subjectis retrahuntur in mare, quod proprie *deduci* dicitur, vi. 445; sed h. l. *educi*, quia additur navalibus. *Aptari*. Quidam *armari*: sed *armari armamentis* Burmannus non censet Ovidianum esse; addit posse legi *ornari*, quod verbum in hac re proprium sit. Regii nostri *aptari*. *Armamenta*, vela, remi, rudentes et omne instrumentum nauticum. Iis (casu sexto) *aptatur* navis, id est, instruitur, ornatur; Virgilius *Æn.* iii. 472. *classem velis aptare jubebat*. Cæterum Quintil. Inst. ix. 4. 65. placet, si clauditur versus quadrisyllabo, quale *armamentis*.

Amplexusque dedit; tristisque miserrima tandem
 Ore, vale, dixit; collapsaque corpore tota est. 460
 Ast juvenes, quærente moras Ceyce, reducunt
 Ordinibus geminis ad fortia pectora remos;
 Æqualique ictu scindunt freta: sustulit illa
 Humentes oculos; stantemque in puppe recurva,
 Concussaque manu dantem sibi signa maritum 465
 Prima videt, redditque notas: ubi terra recessit
 Longius, atque oculi nequeunt cognoscere vultus,
 Dum licet, insequitur fugientem lumine pinum.
 Hæc quoque ut haud poterat spatio submota videri,
 Vela tamen spectat summo fluitantia malo. 470
 Ut nec vela videt, vacuum petit anxia lectum;

460. *Collapsa*: vide ad x. 186; Heroid. ii. 130. *Lingor, et ancillis excipienda cado*.

461. *Juvenes, remiges*: etiam Homer. sic, κοῦροι. *Quærente moras, ut solent, qui ægre ab aliquo divelluntur*. Confer Heroid. ii. 93; Tibullum I. iii. 15. *Reducunt—freta*: graphice describit laborem remigum. Lucanus iii. 543: *Tum cærulea verrunt, Atque in transtra cadunt, et remis pectora pulsant. Ordinibus geminis, quia nave biremi utuntur; nam triremes serius inventæ: vid. Heinsius et Burmannus. Similiter Virgilius Æn. v. 119. triremem describit, triplici pubes quam Dardana versu Impellunt; terno consurgunt ordine remi. Æquali, ad numerum: modum iis dabat musicus nauticus, de quo Silius vi. 212.*

465. *Concussaque manu*.] Unus Palatinus *complosaque*; ita Gebhard. etiam Crepund. iii. 2. et ita aliquoties Petronius; sed, ait Burmannus, ex longinquo signa dare quum volumus, magis jactamus et concutimus, quam complodimus manus. *Concussa manu, jactatis manibus; in Heroid. x. 438. Ariadne Theseo: Jactatæ late signa*

dedere manus, Candidaque imposui longa velamina virgæ. Supra v. 596. Excussa brachia jacto. Notas reddit, signa vicissim dat, signis respondet. Recedere loca suaviter dicuntur a quibus ipsi celeri cursu abimus; Virgilius, Æn. iii. 72; Silius ii. 157. Cæterum confer Heroid. xiii. 1—25. ubi idem Laodamiæ sensus.

470. *Fluitantia, in aere moto, tanquam in fluctibus. Hoc elegantius, quam volitantia. Etiam Plinius, Pan. cap. 81. Non ille fluitantia vela oculis sequitur, et Propertius iii. 17. de velis theatrorum, Pleno fluitantia vela teatro. Art. Amat. iii. 148. capillis motis tribuantur similes fluctibus sinus. Præverat Lucretius iv. 75. vela tremantia flutant.*

471. *Vacuum*: vide ad x. 438. *Se ponit toro, recumbit in toro, cubitum it. Lectus et torus differunt: lectus curarum nutritor; vide viii. 655. et infra versu 608. Pars, alter conjugum; I. Trist. ii. 44. de conjugæ suæ, Si peream, Dimidia certe parte superstes ero. Absit. Multi abstinet, quod etiam Priscianus in suo reperit, qui interpretatur abstinet. Priscianum se-*

Seque toro ponit : renovat lectusque locusque
 Halcyonæ lacrimas ; et quæ pars, admonet, absit.
 Portubus exierant ; et moverat aura rudentes.
 Obvertit lateri pendentes navita remos ; 475
 Cornuaque in summa locat arbore, totaque malo
 Carbasa deducit, venientesque excipit auras.
 Aut minus, aut certe medium non amplius æquor
 Puppe secabatur, longeque erat utraque tellus,
 Quum mare sub noctem tumidis albescere cœpit 480
 Fluctibus, et præceps spirare valentius Euris.
 “ Ardua, jamdudum, demittite cornua,” rector
 Clamat, “ et antennis totum subnectite velum.”
 Hic jubet : impediunt adversæ jussa procellæ ;
 Nec sinit audiri vocem fragor æquoris ullam. 485

cuti sunt recentiores quidam ; sed ridicule ; vide Heinsium. *Absit* in nostris Regiis.

474. *Moverat aura rudentes.*] Id quod admonebat nautas, ut velorum ope uterentur. *Obvertunt ergo lateri*, etc. hoc est, remigare desistunt. Tunc enim remos, antea *pendentes*, transversos ponunt, ne frangantur ab undis, idque *inhibere remos* dicitur. *Cornua* etiam ver. 482 ; antennæ, ad Græc. κέρατα et κεραῖαι, quarum extremitates ἀκροκέρατα. Antennas funibus, quos anginas dicebant, *locabant*, alligabant, *in summa arbore*, in summa mali parte. De *deducit* vide ad iii. 663. *Venientes*, orientes, flare incipientes.

478. *Aut minus, aut, etc.*] Sequitur horrendæ tempestatis descriptio, quæ singula diligenter, apteque ad horrorem injiciendum recenset, sed etiam luxuriantis ingenii ineptos lusum nonnullos habet, nec modum servat. Prævit Nostro Virgilius, *Æn.* i. 81 sqq ; iii. 193. Conf. I Trist. ii. 14 sqq ; iv. 5 —16 ; Silius xvii. 250 sqq. *Longe erat*, longe aberat, remota erat,
 VOL. IV.

(vide Schwarz. ad Plinium Pan. cap. 25.) *utraque tellus*, et Trachinia et Asia, ut adeo ne tabulis quidem insidentes unus et alter salutem petere possent. *Sub noctem aut sub nocte*, ingruente nocte, ut *sub sole*, oriente sole. Noctu tanto atrocior talis tempestas. *Albitudo*, spuma alba aquarum, quam efficit primus ventus, futuræ tempestatis indicium. Virgilius, *Æn.* vii. 528. *Eurus* adversus est e Græcia in Asiam navigantibus.

482. *Ardua demittite, etc.*] Studia nautarum summa cum concursatione sibi navique consulentium. Conf. Claudianus, B. Get. ver. 274 : *Nunc instare manu, toto nunc robore niti Communi pro luce decet ; succurrere velis, Exhaustire fretum, varios aptare rudentes, Omnibus et docti jussis parere magistri.* *Jamdudum*, continuo, ut xiii. 457. et Virg. *Æn.* ii. 103. *jamdudum sumite pænus*, ubi vide Burmannum. *Subnectite velum*, velum involutum alligatæ antennæ. Id quo pacto factum sit, ostendit fab. 20. in Potteri Archæol. tom. ii.

H h

Sponte tamen properant alii subducere remos ;
 Pars munire latus ; pars ventis vela negare :
 Egerit hic fluctus, æquorque refundit in æquor ;
 Hic rapit antennas : quæ dum sine lege geruntur,
 Aspera crescit hiems, omnique e parte feroces 490
 Bella gerunt venti, fretaque indignantia miscent.
 Ipse pavet, nec se, qui sit status, ipse fatetur
 Scire ratis rector, nec quid jubeatve, vetetve :
 Tanta mali moles, totaque potentior arte est !
 Quippe sonant clamore viri, stridore rudentes, 495

486. *Subducere*, retrahere remos, ne frangantur fluctibus. *Munire latus*, obstruere foramina, ne aqua intrare possit. *Æquor*, aqua æquorea, ut *mare*, iii. 686 ; et *fretum* apud Claudianum d. l. Sed jocus ille et lusus verborum, *æquor refundit in æquor*, et in se puerilis est, et ab hac tempestatis notatione alienissimus.

489. *Rapit*, raptim detrahit. *Augetur* interea tempestas. *Sine lege*, sine ordine (ut i. 477 ; ii. 204.) quum nec rectoris vox audiri posset, nec metus consilium admitteret. *Lex* omnino modus et ratio certa aliquid efficiendi. *Hiems*, χειμών, tempestas. *Aspera*, vehemens. *Crescit*, validior fit ; Plin. pan. 82. *crescentia laboribus membra*. *Omni ex parte*, omnibus e cœli regionibus. Sic *pars* etiam ii. 160. *Feroces* (vide ad ver. 291.) et supra *fortes*, quia cum bellatoribus comparantur. *Miscent*, commovent freta, quibus tunc indignatio tribuitur.

492. *Ipse* periculi augendi causa repetitum videtur. Hinc etiam epiphonema additur, *Tanta mali moles*, etc. Hoc certe malim, quam ex Heinsii emendatione, *Ecce pavet* legere ; *ecce* enim hic non habet suum locum. *Pavor* autem ipsius rectoris quum sit summi periculi indicium, commemorari fere solet in tali descrip-

tionem. Homerus, Od. E, 297 ; Virgil. *Æn.* i. d. l ; I. Trist. ii. 31. *Rector in incerto est: nec quid fugiatve petatve Invenit ; ambiguis ars stupet ipsa malis. Qui sit status.* Saffius, dass er nicht wisse, wo das Schiff sey. Sed status latius patet, omnemque exprimit navis atque navigantium conditionem. *Jubeatve, vetetve*: vulgo et in nostris codicibus Regiis *jubeatve, velitve* ; sed *vetet* præferendum, quia melius τῷ jubeat opponitur.

495. *Sonant clamore viri*, etc.] Sonus varius et mixtus obtundebat auditum, perturbabatque animum rectoris. Virg. d. l. *Insequitur clamorque virarum, stridorque rudentum*. Regii cod. *incursu*. *Undarum*—unda, fluctuum collisione sonabat unda. *Æquare*, nempe altitudine. Copiosius hæc exornata sunt I. Trist. ii. 19: *Quantum montes volvuntur aquarum ! Jamjam tacturos sidera summa putes*, etc. *Tinguere* recte Burmannus ex uno Moreti prætulit τῷ *tangere*: hoc revocavit Mitscherl. *Aspergine tingere*, aspergere, etiam iii. 86: supra i. 572. *aspergine silvas impluit*. *Ex imo verrit*. Vulgo (et in Regiis nostris) *ex imo vertit*. *Verrere* passim de ventis arenas tollentibus, ut vi. 706: hinc etiam de fluctibus commotis, I. Trist. iv. 6. *Erutaque ex imis fervet arena vadis* ;

Undarum incurso gravis unda, tonitribus æther.
 Fluctibus erigitur, cœlumque æquare videtur
 Pontus, et inductas aspergine tingere nubes :
 Et modo, quum fulvas ex imo verrit arenas,
 Concolor est illis ; Stygia modo nigrior unda ; 500
 Sternitur interdum, spumisque sonantibus albet.
 Ipsa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis :
 Et modo sublimis, veluti de vertice montis,
 Despiciere in valles, inumque Acheronta videtur :
 Nunc, ubi demissam curvum circumstetit æquor,
 Suspiciere inferno summum de gurgite cœlum : 506
 Sæpe dat ingentem fluctu latus icta fragorem ;
 Nec levius pulsata sonat, quam ferreus olim
 Quum laceras aries hallistave concutit arces ;
 Utque solent, sumptis in cursu viribus, ire 510

Virgilius, *Æn.* iii. 557. *astu miscen-
 tur arenæ* : sed talia debentur ingenio
 poetarum. Motus enim ille aquarum,
 quem faciunt venti, non pertinet, nisi
 forte in litore aut in locis vadosis, ad
 fundum maris. *Sterni*, *στροπεῖσθαι*, so-
 lenne de mari tumido, quum sedatur,
 et fluctus quiescunt.

503. *Et modo sublimis, etc.*] Conf.
 Virgilius, *Æn.* i. 105 ; et iii. 564.
Demissam curvum. Menard. *demissam
 pinum*. Regii codices *curvum* ; cæte-
 roquin haud ingrata foret Menardi
 emendatio, si codicibus firmaretur.
Curvum æquor, in altum sublatum,
 montis instar ; Virgilius, *Georg.* iv.
 361. *Curvata in montis faciem circum-
 stetit unda* ; vide et infra xv. 507 ; et
 ita ubique *curvum* et *curvatum* mare
 apud poetas ; Homerus *κυρτόν* aut
κυρτωθῆν κύμα : vide *Od.* A. 242.

508. *Nec levius pulsata, etc.*] Op-
 pugnatur navis a fluctibus non aliter
 ac urbs a militibus, quam similitudi-
 nem servat usque ad ver. 535. *Olim*,
 fere ; vide ad ix. 170. *Arces*, turres

murorum. *Laceras*, ut eas lacerent,
 perfringant. Eadem similitudo *I. Trist.*
 ii. 47 : *Nec levius tabulæ laterum feri-
 untur ab undis, Quam grave ballistæ
 mania pulsat onus.*

510. *In cursu*. Quatuor in *cursus* ;
 unus *cum cursu*. Regii nostri *incurso*.
 Non vim undarum illustrare vult, sed
 causam auctæ violentiæ : *sumptis viri-
 bus* ; vide ad x. 373. Mox conjunge,
*feri leones, qui eunt, ruunt, feruntur,
 in arma, nempe in prætenta tela, vena-
 bula, quæ proprie dicuntur prætendi,*
 quum iis excipitur bestia irruens ; iii.
 83 ; viii. 341. Hoc loco vulgo *pro-
 tenta*. *Ire in aliquem* de hostili im-
 petu ; vide ad viii. 403. *Se admiserat*,
 concitato cursu ferebatur ; *Admissæ
 aquæ*, *Amor.* I. viii. 50. ut *admissus
 equus* passim : Virgilius, *Æn.* xi. 272.
admissis petierunt æthera pennis. Vul-
 go *se ventis commiserat*, quam lectio-
 nem non movendam censet Schira-
 chius. At nunc de auctis viribus ser-
 mo est ; itaque præstat utique *admi-
 serat* (quod habent ambo nostri Regii.)

Pectore in arma feri prætentaque tela leones.
 Sic ubi se ventis admiserat unda coortis,
 Ibat in arma ratis, multoque erat altior illis.
 Jamque labant cunei, spoliataque tegmine ceræ
 Rima patet, præbetque viam letalibus undis. 515
 Ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres;
 Inque fretum credas totum descendere cœlum;
 Inque plagas cœli tumefactum ascendere pontum.
 Vela madent nimbis; et cum cœlestibus undis 519
 Æquorææ miscentur aquæ: caret ignibus æther;
 Cæcaque nox premitur tenebris hiemisque suisque.
 Discutiunt tamen has, præbentque micantia lumen
 Fulmina: fulmineis ardescunt ignibus undæ.
 Dat quoque jam saltus intra cava texta carinæ

Ventis coortis, concursibus ventorum interruptis interdum et deinde majore vi redintegratis, ut solet fieri in tempestate. Confer I. Trist. ii. 27. Frustra hic hæsit Burmannus. "Licet hoc verbo, inquit, tanquam proprio utantur Lucretius et alii de ventis, tamen huic loco parum convenire mihi videntur. Nam jamdudum *coorti* erant venti; quare cum secundo Palatino et Francof. præferrem *coactis*; ingruente enim procella, ut in turbine fieri solet, coibant venti, et ab omni parte impugnabant navem." Regii nostri *coortis*. In *arma*, in armamenta.

514. *Cunei*, *κελύσματα*, ligna quædam crassiora, quæ inferebantur navibus, quo minus, si in saxa incurrent, attererentur rimasve contraherent; vid. Scheffer. de Milit. Nav. i. 6. *Ceram* pro pice positam putant Regii et Glareanus. Certe pice oblini naves solebant, ut essent munitæ contra vim aquarum. Hinc *μέλαινα* vocantur ab Homero. Sed piceis loco *cera* interdum adhibebatur; Heroid. v. 42. *carula* *ceratas* accipit *undu rates*. Utra-

que materia conjungitur infra xiv. 532. *Rima patet*, etc. Virgil. *Æn.* i. 122. *laxis laterum compagibus omnes Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt. Totum descendere cælum.* Virg. ibid. 129. *cæli ruinam* vocat; Georg. i. 318. *ruit æther. Plagæ cæli*, regio cœlestis, cœlum.

519. *Vela madent nimbis.*] Post tam horribilia phænomena male additur, *vela etiam maduisse*, male etiam post superiora, *cum cælestibus undis Æquorææ miscentur.* *Ignibus*, stellis, quæ jam nubibus obductæ. *Cæca*, Obscura. *Premitur*, quia tenebræ onus quasi, incubans terræ et ponto. *Ardescunt* (quod habent nostri Regii,) igneo colore esse et ipsæ videntur. Ingeniose quidem et hoc observatum, sed in tam horribili tempestatibus descriptione inepte commemoratum.

524. *Cava texta.*] *Texere* tropo facili de viminibus nexis, hinc porro de trabibus junctis, maxime navium, dici cœptum. Jam Pacuvius apud Cic. i. de Div. 31. *Jamque mari magno classis cita textitur.* Itaque *texta* pro nave

Fluctus: et, ut miles, numero præstantior omni,
 Quum sæpe assiluit defensæ mœnibus urbis, 526
 Spe potitur tandem; laudisque accensus amore
 Inter mille viros, murum tamen occupat unus.
 Sic ubi pulsârunt acres latera ardua fluctus,
 Vastius insurgens decimæ ruit impetus undæ: 530
 Nec prius absistit fessam oppugnare carinam,
 Quam velut in captæ descendat mœnia navis.
 Pars igitur tentabat adhuc invadere pinum,
 Pars maris intus erat: trepidant haud secius omnes,
 Quam solet urbs, aliis murum fodientibus extra,
 Atque aliis murum trepidare tenentibus intus. 536
 Deficit ars, animique cadunt; totidemque videntur,
 Quot veniant fluctus, ruere atque irrumpere mortes.
 Non tenet hic lacrimas; stupet hic; vocat ille bea-
 tos,

ponuntur; xiv. 531: I. Trist. iv. 9. Similiter *πλέκειν* de curribus; vid. Grævii lect. Hesiod. cap. xvii. *Cava*, adeoque recipiendis fluctibus apta. Numero præstantior omni, fortior cæteris commilitonibus omnibus. *Defensæ*, quæ defenditur. *Spe potitur*, potitur eo, perficit id, quod speraverat. Vide ad 454.

529. *Acres*, vehementes, impetuosius. *Vastius*, vehementius, terribilius: crebro cum *impetu* conjungitur hoc verbum; vide Burmannum ad viii. 359. *Decima unda*, fluctus decumanus, id est, maximus, qui aliis minoribus ipse major succedit; I. Trist. ii. 49. *Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes; Posterior nono est, undecimoque prior*; Lucanus, v. 672. *decimus fluctus*. Apud Silium, xiv. 122. *Boreas decimo volumine pontum expulit in terras*. Græci autem talem fluctum maluerunt *τρικυμῖαν* dicere. *Ruit impetus undæ* pro, unda ruit cum impetu. *Mœnia*, latera navis, quibus muniti

sunt navigantes contra vim aquarum. Nota sunt *mœnia lignea* e Corn. Nep. ii. 2. Et commode hoc loco tam *mœnia*, quam *capta navis* (quibus etiam emolliendi vocabam *velut* addidit) dicta, quia navis cum urbe expugnata comparatur.

533. *Tentabat*.] Duo veteres *tendebat*, ut apud Virgilium, *Æneid.* ii. *tendit divellere nodos*, et x. *locum tendunt superare*: vide Heinsium ad Claudianum in *Eutrop.* i. 15. Regii nostri *tentabat*. *Pars igitur—intus erat*. Hæc quoque melius reseuisset poeta. *Trepidare*, discurrere, huc illuc se vertere præ pavore. *Secius* debemus Heinsio, pro *segniùs* (quod habent Regii codices.)

538. *Mortes*, mortis pericula. Sic *mortes* et *θάνατοι* sæpe; vide Burmannum.

539. *Non tenet hic*, etc.] Angor navigantium varie se prodens. Bentleius ad illud Horatii, I. Od. iii. 18. *Qui siccis oculis monstra*, etc. putat, in

Funera quos maneant; hic votis numen adorat, [lens
 Brachiaque ad cœlum, quod non videt, irrita tol-
 Poscit opem; subeunt illi fratresque parensque;
 Huic cum pignoribus domus, et quod cuique relic-
 Halcyone Ceyca movet; Ceycis in ore [tum est.
 Nulla nisi Halcyone est: et, quum desideret unam,
 Gaudet abesse tamen: patriæ quoque vellet ad oras
 Respicere, inque domum supremos vertere vultus:
 Verum ubi sit nescit; tanta vertigine pontus 548
 Fervet; et inducta piceis e nubibus umbra
 Omne latet cœlum, duplicataque noctis imago est!
 Frangitur incursu nimborum turbinis arbor; [stans
 Frangitur et regimen; spoliisque animosa super-

magno pavore, præsentique consternatione nullum lacrimis locum esse, ne in puella quidem infante, sed stuporem et pavorem. Bene; sed ubi animus e prima consternatione se colligit, utique sequuntur lacrimæ, ut ver. 418; Heroid. x. 43; Propert. III. v. 9; Curt. ix. 2. *Vocat ille beatos*, etc. ut Ulysses, Od. E. 299; Æneas Virg. i. 93 sqq; et Ovidius ipse I. Trist. ii. 53—56. *Funera quos maneant*, qui in terra moriantur, ubi rite sepeliri possint, quum naufragi aut inhumati in litore jaceant, aut piscibus esca natent, quæ tristissima sors antiquis visa; vide I. Trist. d. l.: *funus nunc exequiæ, pompa funeralis*, ut I. Trist. iii. 89. Cic. Or. ii. 55. *Subeunt*, in memoriam redeunt. *Pignora*, liberi.

544. *Halcyone Ceyca*, etc.] Confer Propert. iii. 5. ubi similis affectus Pæti, deprenti in Ægæo, describitur. Ibi Brouckhusius alia loca comparavit. Cæterum hic quoque ingeniosus esse Ovidius voluit, *quum desideret unam, Gaudet abesse tamen*.

550. *Omne latet cælum*.] Idem jam

dixerat ver. 520. *caret ignibus æther*, etc. *Noctis imago*, nox.

552. *Spoliis—unda*.] *Unda*, quæ malum et regimen fregerat, *spoliis*, armis istis detractis, *animosa*, (alibi *superbus* de victore) elata erat, et, ut victores occisis hostibus, aut feræ dejectæ prædæ *superstare* dicuntur, sic illa *superstans* victæ navi, ex altitudine sua *despicit undas sinuatas*, flexas, curvatas circa navem. Fluere hæc non potuerunt nisi ex ingenio sæcundissimo. Mox Burmannus malit *despicit alas*, ut de antennis jam vi venti curvatis agat, super quas unda surgebat. *Nec levius*, etc. Non minore pondere, *præcipitata ruit*, præcipitat se, *quam si quis Athon*, etc. quæ comparatio inde fluxit, quia fluctus maximi *montes aquarum* dici solent; vid. Heinsius ad ver. 538. *Ridiculus* est Jac. a Cruce, qui alludi hic existimat ad facinora Xerxis et Herculis, quorum ille Athon a continente abscidit, hic Thessaliam stagnantem aperuit. Immo *Athon* et *Pindum* posuit pro montibus quibuscumque altissimis.

Unda, velut victrix, sinuatas despicit undas ;
 Neclevius, quam si quis Athon, Pindumve, revulsos
 Sede sua, totos in apertum everterit æquor, 555
 Præcipitata ruit ; pariterque et pondere et ictu
 Mergit in ima ratem : cum qua pars magna virorum
 Gurgite pressa gravi, neque in aera reddita, fato
 Functa suo est : alii partes et membra carinæ
 Trunca tenent : tenet ipse manu, qua sceptræ sole-
 bat, 560

Fragmina navigii Ceyx ; socerumque patremque
 Invocat, heu ! frustra : sed plurima nantis in ore
 Halcyone conjux ; illam meminitque refertque ;
 Illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus,
 Optat ; et exanimis manibus tumuletur amicis. 565
 Dum natat, absentem, quoties sinit hiscere fluctus,
 Nominat Halcyonen, ipsisque immurmurat undis.
 Ecce super medios fluctus niger arcus aquarum
 Frangitur ; et rupta mersum caput obruit unda.
 Lucifer obscurus, nec quem cognoscere posses, 570
 Illa nocte fuit ; quoniamque excedere Olympo
 Non licuit, densis textit sua nubibus ora.

558. *In aera reddi*, iterum emergere, prodire. *Se reddere* Virg. *Æn.* ix. 122. *Membra carinæ*, ut *membra ædificii* ; Plinius, ii. *Epist.* 17. *dormitorium membrum* ; Cic. ad Q. Fr. iii. 1. *cubicula et ejusmodi membra*. *Manu, qua sceptræ*, etc. Nec regia dignitas ei profuit, nec affinitas consanguinitasque Deorum, quin æque ac cæteri jactaretur. *Fragmina*. Etiam Seneca *Herc. Cæt.* 115. *puppis lacera fragmina*. *Refert i. q.* meminit. Sic etiam xv. 450 ; vid. Heinsius ad *Heroid.* v. 113. *Tumuletur*, sepeliatur, ut vii. 361 ; viii. 610. *Intumulatus*, ii. *Heroid.* 136.

566. *Absentem—nominat*, etc.] Hoc

jam ver. 544. et rursus inde a ver. 561 dixerat. *Immurmurat* ; vide ad ver. 53.

569. *Mersum obruit*, obruit et deinde mersit ; vide ad i. 32. *Lucifer obscurus*, etc. ; vide ad x. 448. Lenzius monet, *Luciferum* jam supra ver. 520 aut 550 nominandum fuisse. Immo, *Lucifer* hic non commemoratur ut sidus, sed ut pater Ceycis. Ergo recte h. l. ejus fit mentio, et a luctu ejus jam transitur ad conjugis sensus. *Luctum* tamen non bene notavit verbis *densis textit*, etc. quandoquidem totum cælum duplicata nocte obscurum erat. *Excedere Olympo*, statione in cælo relictæ, in solitudinem, more mærentium, secedere.

Æolis interea tantorum ignara malorum
 Dinumerat noctes ; et jam, quas in-duat ille,
 Festinat vestes ; jam quas, ubi venerit ille, 575
 Ipsa gerat ; reditusque sibi promittit inanes.
 Omnibus illa quidem Superis pia tura ferebat :
 Ante tamen cunctos Junonis templa colebat ;
 Proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras ;
 Utque foret sospes conjux suus, utque rediret, 580
 Optabat, nullamque sibi præferret : at illi
 Hoc de tot votis poterat contingere solum.

At Dea non ultra pro functo morte rogari
 Sustinet ; utque manus funestas arceat aris ;
 “ Iri, meæ,” dixit, “ fidissima nuntia vocis, 585
 Vise sporiferam Somni velociter aulam ;

573. *Æolis interea*, etc.] Non male sensus et studia mulieris piæ reditumque mariti expectantis hic notata habes. *Dinumerat noctes*. Heroid. ii. 7. *Tempora si numeres, bene quæ numeramus amantes*. *Dinumerare* i. q. numerare. *Festinat*, festinanter textit ; vide ad ix. 536. *Inanis reditus*, quem falso nobis promittimus, speramus. *Pia tura*, quæ animo pio adolentur, quorum oblatio pietatem declarat. Sic *blanda tura* Tibul. III. iii. 2 ; *far pium*, III. iv. 10. Ea, ne quid sua ipsius culpa marito accideret, mulier sollicita dabat *omnibus Superis*, sed imprimis *Junoni*, quæ præerat matrimonio, (*toris quæ præsidet alma maritis* Heroid. ii. 41.) Pro *Junonis* Hein-sius malebat *Junonia*. *Colere templa*, adire templa ibique et preces et sacra facere. *Venerari templa* dixit Virgil. *Æn.* iii. 84. *Qui nullus erat*, qui mortuus erat. Sic supra, *Quam vellem nulla forem!* et mox ver. 684.

581. *At illi hoc—solum.*] Maximore improbandus talis jocus in re tam tristi. Nil jocosum in his verbis Ovidii

patet. Plani respexit noster voces illas “ nullamque sibi præferret.”

583. *At Dea non ultra.*] Juno somnium mittit Halcyonæ. Sed hoc commode ita tractavit, ut Somni Somniorumque mythologiam intexeret, totamque narrationem mirifice animaret. In longiore autem hac Somni descriptione suum ingenium secutus esse videtur Ovidius, eumque expressit Stat. Theb. x. 79 sqq. Ab aliis notatur ut juvenis aut Genius vel alatus, vel sine alis, e pleno cornu somnum in hominum oculos demittens. Vid. Lessingius in libro, *Wie die Alten den Tod gemahlt*, et Winkelmannus Mon. ined. p. 147. Conf. Lucian. Ver. Hist. tom. iv. p. 291—94. ubi Somni insula obscura et urbs copiose, sed aliter ac h. l. describitur. *At Dea—avis*. Duae causis movebatur Dea, ut certior faceret Halcyonen de morte mariti, primum ne diutius falleretur pia conjux, deinde ne aræ suæ polluerentur *manibus funestis*, hoc est, conjugis ejus, cujus maritus mortuus erat. Quod posterius justo argutius dictum est.

From village on to village ^{as one Catm call,} ~~undisturbed~~
To tardy dawn no challenge ^{matron's fall.}
No dog, no labor, no wives, to stem your ear? *Castro, p. 100*

Extinctique jube Ceycis imagine mittat
Somnia ad Halcyonen, veros imitantia casus."
Dixerat: induitur velamina mille colorum
Iris, et arquato cœlum curvamine signans 590
Tecta petit jussi sub rupe latentia regis.

Est prope Cimmerios longo spelunca recessu,
Mons cavus, ignavi domus et penetralia Somni;
Quo nunquam radiis oriens, mediusve, cadensve
Phœbus adire potest: nebulæ caligine mixtæ 595
Exhalantur humo, dubiæque crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris

588. *Veros imitantia casus.*] Miror, nec ab Heinsio nec a Burmanno *narrantia* mutatum esse in *imitantia*, quod novem MSS. auctoritate se tuetur, ubique fere de somnis adhibetur (ix. 480. Infra ver. 613 et 626; I. Pont. ii. 45. *Somnia me terrent, veros imitantia casus,*) atque etiam melius convenit τῶν veros; viii. 195. ut *veras imitentur aves*; II. ex Ponto i. 37. *veros imitantia muros.*

589. *Induitur—Iris.*] Virgilius, *Æn.* iv. 700. *Iris croceis per cœlum roscida pennis, Mille trahens varios adverso sole colores, Devolut: vid.* etiam Jul. Scaliger exercit. 80. *Arquato.* Nonius inter *arcum* et *arcuum* distinguit, quod alter fornitem designet, alter Iridem. Hac auctoritate ductus Heinsius *arquato* recepit, quum cæteri MSS. habeant *arcato*, *arcuato* aut aliter. Sed illud discrimen finxerunt Grammatici, veterum enim alii *arcus* scribebant, alii *arcuus*. Sic *Arquitenentes Diana* et *Apollo* apud Arnobium adv. Gent. i. p. 20. *Arquatus* igitur sive *arcuatus* est in formam *arcus* flexus; Virgilius, *Æn.* v. 609. *Illam viam celerans per mille coloribus arcum, Nulli visa, cito decurrit tramite virgo.*

592. *Est prope Cimmerios, etc.*] Aula Somni loco caliginoso sita erat,
VOL. IV.

carebat omnibus, quæ strepitum facerent; habebat ea, quæ somnum conciliarent. *Cimmerii*, populus fabulosus, quem æternis tenebris et nebulis involutum ad fines Oceani habitare canit Homerus, Od. A. 13 sqq. qui est fons hujus fabulæ. Conf. Tibullus, IV. i. 64; Valerius Flac. iii. 398. Hinc *Cimmeriæ tenebræ* dicuntur. Specus subterraneos inter Bajas et Cumas, prisca ætate ab hominibus habitatos, originem fabulæ dedisse, monuerat Ephorus Cumanus; vide Strabon. lib. v. p. 374. Quidquid sit, commode in tam caliginosa loca translata Somni aula.

594. *Quo nunquam radiis, etc.*] Expressit Homeri dictum locum: οὐδέ ποτ' αὐτοῦς Ἥλιος φαίθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν, Οὐδ' ὀπὸτ' ἀνστίχῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα, Οὐθ' ὄταν ἂψ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτράπηται. Conf. Virgilium, Georg. iii. 537. Etiam Hesiodus, Th. 755. qui Somnum et Mortem, Noctis liberos, in Erebo ponit, iisdem fere, quibus Homerus, verbis usus est. *Crepuscula non exhalantur.* Itaque rursus, more poetarum, de quo sæpe jam vidimus, duo diversa vocc. uni verbo addidit: *dubiæ lucis*, vide iv. 400 seq.

597. *Ales, gallus gallinaceus, qui*

Was among the most images of sleep,
Sleep, cooling groves, & quiet lawns betwixt,
And flowery beds that slumberous influence best;
From hospice & breathe, & beds of pleasant green,
There never yet was creeping creature seen.

Incertum unumbeis) (uttering the mule's play),

Evocat Auroram ; nec voce silentia rumpunt
Sollicitive canes, canibusve sagacior anser.
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami, 600
Humanæve sonum reddunt convicia linguæ.
Muta quies habitat : saxo tamen exit ab imo
Rivus aquæ Lethes ; per quem cum murmure la-
Invitat somnos crepitantibus unda lapillis. [bens
Ante fores antri fœcunda papavera florent, 605
Innumeræque herbæ, quarum de lacte soporem

sæpe simpliciter ὄρνις et ales dicitur. Pro cristatus ales dixit cristati cantibus oris, quia ales jam ornatus est suo epitheto. Lucianus ibi ponit galli gallinacci templum, et in silva magnam vespertilionum vim. Apud Statium atra boum armenta in gramine quiescunt. Evocat e mari Auroram, quæ sequitur ejus cantum. Virgilius, Georg. i. 388. vocat pluviam cornia. Solliciti, vigilaces ; etiam Livius, v. 47. Canes sollicitum ad nocturnos strepitus animal. Eodem nunc redit sagax, qui facile animadvertit strepitus. Neque vero hic respexit ad solos Capitoli anseres tempore Manlii, tunc enim importune hoc esset additum, sed omnino ad naturam anserum. Vide ad viii. 684.

600. Non fera, etc.] Post hunc versum plures (et noster Regius B solus, et inter lineas) subjungunt istum, Garrula nec Procne stertentia pectora, aut corpora, mulcet. Pessime. Recte Heinsius, si mulcet, inquit, Procne stertentia pectora, nihil causæ est, cur hinc ablegetur. Convicia, voces. Notat Burmannus Paulinum, Epist. i. ad Auf. expressisse h. l. Dum levia humana metuit convicia lingua.

603. Rivus aquæ Lethes.] Quia dormientes obliviscuntur curarum, propterea rivus Lethes ante Somni aulam. A Callimacho h. Del. ver. 234. Ἀηθαῖον πρὸν ἐὶ τριβυται. Apud Virg.

Æn. v. 854. Lethæam aquam inspergit in oculos Palinuri. Ipse Somnus Lethæus Georg. i. 87. Apud Orph. H. 84. 8. Somnus est frater Lethes. Noli cum Barthio et Burmanno offendi unda per rivum labente, nam fert hoc sermo Roman. poeticus, qui sæpe rivum aquæ dicit, ubi ripas expectâsses, ut apud Tibullum, I. i. 28. Licuit etiam Virgilio, Georg. ii. 460. dicere, Tellus fundit humo victum, ubi vide Heyn. Idem Georg. iv. 457. fugere per flumina pro, in ripa fluminis. Rivus sæpe est alveus ; Horatius, II. Od. iii. 11. laborat lympha fugax trepidare rivo ; I. Ep. x. 21. aqua per pronum trepidat cum murmure rivum. Crepitanter lapilli, quorum objectu undæ crepuit, murmur faciunt. Hujusmodi autem murmur facillime somnum conciliat, iii. Fast. 17 ; Horat. Epod. II. xv. 27. Hinc somnifera lympha apud Silium. Apud Statium contra fluvius taciturnus labitur.

605. Papavera, nigra imprimis, vim habent soporificam. Virgilius, Georg. i. 78. lethæo perfusa papavera somno, ubi vid. Martin. Fast. iv. 547. somnique papavera causas Dat tibi cum tepido lacte bibenda puer. Hinc Somnus pingebatur cum papavere. Circa antra feliciter et sua sponte proveniunt virgulta. Lucianus in Somni insula silvam ponit procerâ papavera habentem.

*And huddled everywhere their waters shew ;
That as they viched through the sunny glades,
Through reeds still themselves, a lulling murmur made.
Castle of hobble*

Nox legit, et spargit per opacas humida terras.
 Janua, quæ verso stridorem cardine reddat,
 Nulla domo tota; custos in limine nullus.
 At medio torus est ebena sublimis in antro, 610
 Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus,
 Quo cubat ipse Deus, membris languore solutis.
 Hunc circa passim, varias imitantia formas,
 Somnia vana jacent totidem, quot messis aristas,
 Silva gerit frondes, ejectas litus arenas. 615
 Quo simul intravit, manibusque obstantia virgo

608. *Janua, quæ.*] Ante Heinsium edebatur *Janua, ne.* Sed *quæ* approbavit etiam Burmannus; nam si *fores*, inquit, sunt ante antrum, intus *januas* fuisse verisimile est, sed minime sonoras. Quanquam *fores* sint ante antrum, non idcirco necessario fuerunt intus *januæ*, vel minime sonoræ; sed contra nullæ fuerunt; quapropter *custos in limine nullus*: rō ne igitur posse defendi ex nostris codicibus Regii existimo. In codice B. manus secunda bene restituit *reddat*, pro *sonat* quod sensui et magis etiam metro repugnat. *Custodes* Staius facit Quietem, Oblivionem, Silentium.

610. *At medio torus est, etc.*] Frustra hic hæserunt interpretes. In medio erat torus *plumeus*, pulvinus plumis confertus, (quum pauperiores haberent torum de ulvis) impositus spondæ sublimi ex ebena, adeoque *sublimis* et ipse magnificentiæ causa, tectus præterea *pullo velamine*, stragulo atro, ut adeo totus lectus esset *unicolor*, quod ita compositum est ut *bicolor*, *versicolor*, *atricolor*, etc. Confer viii. 655—659. Pro *in antro* Heinsius dedit *in atra*; et pro *unicolor* malit *atricolor* (quod vocabul. ex Plinio defendit,) aut *æquicolor*, æqui cum ebena atra coloris, ebena concolor, sine causa. *Unicolorum* et quidem atrum habebat

torum, ut omnia essent tristia, aulamque Somni ostentarent, quum ditiores Romani versicoloribus lectis, spondis ex terebintho, auroque ornatis, stragulis purpureis, pictis delectarentur: Propertius, III. v. 63; Virgilius, *Æn.* i. 697. Cicero *Tusc.* v. 21: vide Salmas. ad Solin. p. 417. *Membris solutis*; vid. ad vii. 186.

613. *Passim*, dispersa sine ordine. *Quot messis*, etc. vulgaris comparatio. Selectiora habet Seneca *Œd.* ver. 600 sqq. A Luciano memorantur proceræ et humilia, formosa et informia, jucunda, aurea, alata, ornata somnia. *Gerit*, fert, habet. Tibullus, II. iv. 56. *Quidquid et herbarum Thessala terra gerit.*

616. *Manibusque—dimovit*, ut qui per densa virgulta incedunt. Sed si *jacebant* somnia, non commode poterant manibus dimoveri. *Sacra*, quia Somnus Deus. Heinsius conjicit *Atra domus*: male, monente etiam Burmanno. Regii nostri *Sacra*. *Oculi*, quibus obrept somnus, ut aperti retineri nequeant, graves dicuntur, et victi tandem *gravitate jacent*. Si Deus jacebat in toro, non poterat *percutere nutanti pectora mento*, id quod non nisi iis evenit, qui sedentes dormiunt: nisi fingas, eum cum oculis et superiore corporis partem tollere iden-

Somnia dimovit, vestis fulgore reluxit
 Sacra domus; tardaue Deus gravitate jacentes
 Vix oculos tollens, iterumque iterumque relabens,
 Summaque percutiens nutanti pectora mento, 620
 Excussit tandem sibi se; cubitoque levatus,
 Quid veniat, cognôrat enim, scitatur; at illa: [rum;
 " Somne, quies rerum; placidissime, Somne, Deo-
 Pax animi, quem cura fugit; qui corda diurnis
 Fessa ministeriis mulces, reparasque labori; 625
 Somnia, quæ veras æquent imitamine formas,
 Herculea Trachine jube, sub imagine regis
 Halcyonen adeant, simulacraque naufraga fingant.
 Imperat hoc Juno." Postquam mandata peregit
 Iris, abit; neque enim ulterius tolerare vaporis 630
 Vim poterat; labique ut Somnum sensit in artus,
 Effugit, et remeat per quos modo venerat arcus.

At pater e populo natorum mille suorum

tidem voluisse. Quoniam expergiscentes *somnum excutere* sibi dicuntur, non potuit Noster ab ingenio suo impetrare, quin adderet, *excussit sibi se*, fere ut viii. 819. de Fame, *Seque vivo inspirat*. Neque vero surgit, sed *cubito tantum levatur* Deus somno tardus, hinc ver. 649. *caput solum languore solutum deponit*.

623. *Somne, quies rerum*, etc.] Conf. cum hac compellatione Orpheus, Argon. 1002 seqq. et hym. 84; Seneca Herc. Fur. 1065. Sed hoc loco paucioribus verbis defungi potuisset festinans Iris. Conf. Silius, x. 342 sqq. *Qui corda*, etc. Eandem vim iisdem verbis supra alimentis tribuit, iv. 215.

627. *Herculea Trachine*.] Vulgo *Herculeam Trachina*. Monet Burmannus accidisse hanc rem ante Herculis obitum, a quo Trachin demum *Herculea* dicta sit. Itaque licentia poetarum esse Nostrum usum, qui

epitheta etiam imponunt a personis vel rebus posterioris ævi.

630. *Vaporis*, qualis solet esse in dormitoriis, Somni in primis. Stautius Theb. x. 108. in Somni descriptione, *corpore pigro Strata calent, supraque torum niger efflat anhele Ore vapor. Sentit somnum*, ut viii. 812. *Nympha famem*.

633. *At pater e populo*, etc.] Locus classicus de Somniis: *populus natorum*, ut vi. 198. de quatuordecim Niobes liberis; Virgilius, Georg. i. 382. *exercitus corvorum*; Plinius, pan. 23. *populus occursantium*; infra xii. 499. *populus superamur ab uno*. E plebe innumera somniorum evocat Morphea, qui primipilus, tribunus, ceu dux somniorum, quæ humanam formam personamque sustinere possunt. *Excitat*, jacebat enim, ver. 614. *Artificem* in simulandis figuris. A figura, $\mu\omicron\phi\phi\tilde{\eta}$, dictus *Morpheus*.

Excitat artificem, simulatoremque figuræ,
 Morphea: non illo jussos solertius alter 635
 Exprimit incessus, vultumque sonumque loquendi;
 Adjicit et vestes, et consuetissima cuique
 Verba; sed hic solos homines imitatur: at alter
 Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens.
 Hunc Icelon Superi, mortale Phobetora vulgus 640
 Nominat: est etiam diversæ tertius artis
 Phantasos: ille in humum saxumque undamque
 trabemque,
 Quæque vacant anima, feliciter omnia transit.
 Regibus hi, ducibusque suos ostendere vultus 644
 Nocte solent: populos alii plebemque pererrant.
 Præterit hos senior; cunctisque e fratribus unum
 Morphea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus

640. *Icelon*—*Phobetora*.] Admodum variant MSS. in his nominibus. Etiam apud Homerum iisdem personis et rebus aliud nomen a Diis tribuitur, aliud ab hominibus. Sic quem Dii Briareum vocant, eum homines Ægæona dicunt; Il. A. 403. Idem fluvius Diis Xanthus, hominibus Scamander dicitur; Il. Y. 74. Quid hoc sibi velit, quæritur. Schol. ad priorem locum docet, divinum nomen de antiquiore, humanum de recentiore esse intelligendum. Clarkius malit, Diis tributa nomina, quæ eruditioribus usitata fuerint; quæ vulgo magis trita, hominibus. *Icelos*, ἰκελος et ἐκελος, similis, quia simulat figuras. *Phobetor*, φοβήτωρ, quia perterrefacit homines. Lucianus, *Turaxion*, quod eodem redit: etiam *Phantasion* ab eo memoratur.

645. *Populos*, imprimisque eorum partem eam, quæ *plebs* dicitur. Cæterum ita etiam Amorum munera divisa sunt. Claudianus, x. 75: *Ille Deos cælumque et sidera cornu Temperat, et*

summos dignatur figere reges; Hi plebem feriunt. Aliter autem Somniorum mythologiam exponit Homerus, Od. T. 562 sqq. quem secutus est Virgilius, Æn. vi. 893. et unde pendent multi alii scriptores.

647. *Morphea, qui, etc.*] Hunc verum spurium iudicabat Barthius ad Statium, Theb. x. 131. quia *edita* pro mandatis parum Latine dici putat. Tamen Curtius, x. 8. *edere mandata*. Et frequens hujus verbi usus de responsis Deorum, quæ proferuntur. Pluribus exemplis id docet Burmannus contra Barthium. *Peragere edita* ut *peragere jussa*, mandata. Insuper Homerum confer, Il. B. init. ubi Jupiter perniciosum somnium Agamemnoni mittit. *Molli languore*. Rod. vertit in *süsser Müdigkeit*. Sic sane *mollis* somnus apud poetas, sed eo sensu non convenit *languori*. Immo *mollis*, quatenus resolvit corpus, agilitatem ejus frangit. *Deponere caput* etiam Amor, III. v. 20. pro recum-

Eligit: et rursus molli languore solutus,
 Deposuitque caput, stratoque recondidit alto. 649
 Ille volat, nullos strepitus facientibus alis, [bem
 Per tenebras, intraque moræ breve tempus in ur-
 Pervenit Hæmoniam: positisque e corpore pennis
 In faciem Ceycis abit, formaque sub illa
 Luridus, exsanguis similis, sine vestibus ullis, 654
 Conjugis ante torum miseræ stetit: uda videtur
 Barba viri, madidisque gravis fluere unda capillis.
 Tum lecto incumbens, fletu super ora refuso,
 Hæc ait: "Agnoscis Ceyca, miserrima conjux?
 An mea mutata est facies nece? respice; nosces,
 Inveniesque tuo pro conjugè conjugis umbram. 660
 Nil opis, Halcyone, nobis tua vota tulerunt:
 Occidimus: falsæ tibi me promittere noli.
 Nubilus Ægæo deprensit in æquore navim
 Auster, et ingenti jactatam flamine solvit:
 Oraque nostra, tuum frustra clamantia nomen, 665
 Implêrunt fluctus: non hæc tibi nuntiat auctor

bere capite. *Alto* additum dignitatis causa, quia Somnus Deus. Virgil. *Æneid.* ii. 2.

650. *Ille volat, etc.*] Non modo Somnus, sed etiam Somnia *alas* habebant; Euripid. *Hec.* 71. Πόρνια χθών μελανοπτερόγων μήτηρ Ὀνειρώων. Secundum Lucian. d. l. in Somniis erant etiam *πτερωοί τινες*. *Nullos strepitus*, ne excitaret dormientem. Apud Silium, ver. 354. *per tacitum allabatur* somnus. *Moræ breve tempus* pro, brevis temporis mora, id est, breve tempus; vide ad ix. 134.

653. *In faciem Ceycis.*] Conf. Virgilius, *Æn.* ii. 268 sqq. ubi etiam Hector tam fœdo habitu apparet, quo e vita excesserat; vide ad x. 49: adde Tibullum, II. vi. 39. *Abire de transformatione*, ut i. 236.

656. *Proprie capilli graves referti unda*; hinc aqua ipsa inde defluens *gravis*, copiosa.

662. *Falsæ* emendavit Heinsius pro *falso* (hoc habent nostri Regii.) *Tu*, quæ falleris votis tuis, noli sperare me tibi rediturum. *Deprendere* proprie de subita tempestate, quæ navigantes opprimit. *Ægæo in æquore*, in mari Ægæo, quod e sinu Maliaco sub Heraclea, seu Trachine solventi trajiciendum est in Ioniam naviganti; supra ver. 478. Namque Ægæum mare duo alluit Græciæ latera; illud ad ortum solis; hoc ad meridiem.

666. *Auctor ambiguus*, incertus nuntius. Propert. I. xiii. *Hæc ego non rumore malo, non augure doctus, Vidi ego: me, quæso, teste, negare potes?*

Ambiguus ; non ista vagis rumoribus audis :
 Ipse ego fata tibi præsens mea naufragus edo.
 Surge, age ; da lacrimas ; lugubriaque indue ; nec
 Indeploratum sub inania Tartara mitte.” [me
 Adjicit his vocem Morpheus, quam conjugis illa
 Crederet esse sui : fletus quoque fundere veros
 Visistri erat ; gestumque manus Ceycis habebant.
 Ingemit Halcyone lacrimans, motatque lacertos
 Per somnum ; corpusque petens amplectitur auras :
 Exclamatque ; “ Mane... quo te rapis ? ibimus una.”
 Voce sua, specieque viri turbata soporem 677
 Excutit ; et primo si sit circumspicit illic,
 Qua modo visus erat : nam moti voce ministri
 Intulerant lumen : postquam non invenit usquam,
 Percutit ora manu, laniatque a pectore vestes, 681

670. *Sub, in, tartara mittere* dicuntur qui alios trucidant : sed nunc *mitte* est, sine descendere. *Inania*, quia umbræ ibi inanes. Horatius, I. Od. iv. 17. *domus exilis Plutonia*.

673. *Gestumque manus, etc.*] *Plannedes, sceptrumque manus Ceycis habebant* : καὶ σκῆπτρον τῆ χειρὶ εἶχε. Regii nostri *gestumque, etc.* Vide quæ notavit ad hunc locum, vol. seq. C. *Boissonade*.

677. *Sui e sex MSS. recepit* Heinsius quia versus tres proxime antecedentes spurios judicabat : sin eos tuemur, utique legendum erit *Voce sua*. Atque hoc ego malui, nam mox ministri traduntur moti esse *voce*, nempe Halcyones. Somniis territi sæpe solent membra movere, clamoresque tollere, quibus excutitur somnus, idque se fecisse Halcyone ipsa mox narrat ver. 687. Quidni ergo Noster id notaverit, qui nihil fere supprimit, quod inexhausta ejus phantasia ipsi suppeditat ?

679. *Ministri, servi, qui ad fores cubiculi dominici excubare, et, si quid accideret, præsto esse, lumen inferre, etc. solebant ; vide Drakenb. ad Silium, i. 66. ubi famuli ad limina vocantur.*

681. *A pectore βραχυλόγως, laniat vestes de detrahit a pectore, ut ix. 58. solvi duros a pectore nexu. Nec solvere curat, non tantum temporis et operæ impendit, ut solvat, sed scindit. III. Trist. iii. 51. Parce tamen lacrare genas, nec scinde capillos. Solantia—verba. Schepperus putabat verba magis pathetica fore, si legas solamina tollite vestra. Passim apud Nostrum precantia, narrantia, indignantia, jurantia verba, et similia ; serva igitur lectionem codicum solantia. De solantia verba vid. ad ix. 159. Tollite, intermittite. Horatius, Od. i. 27. tollite barbarum morem. Vetus poeta apud Ciceronem, Or. ii. 46. auferte istam enim superbiam.*

Pectoraque ipsa ferit : nec crinem solvere curat ;
 Scindit ; et altrici, quæ luctus causa, roganti,
 “ Nulla est Halcyone, nulla est,” ait : “ occidit una
 Cum Ceyce suo : solantia tollite verba. 685
 Naufragus interiit : vidi, agnovique, manusque
 Ad discedentem cupiens retinere tetendi.
 Umbra fuit ; sed et umbra tamen manifesta, virique
 Vera mei : non ille quidem, si quæris, habebat
 Assuetos vultus ; nec, quo prius, ore nitebat. 690
 Pallentem, nudumque, et adhuc humente capillo
 Infelix, vidi : stetit hoc miserabilis ipso
 Ecce loco :” et quærit, vestigia si qua supersint.
 “ Hoc erat, hoc animo quod divinante timebam ;
 Et ne, me fugiens, ventos sequerere rogabam.
 At certe vellem, quoniam periturus abibas, 696
 Me quoque duxisses : tecum fuit utile, tecum
 Ire mihi ; neque enim de vitæ tempore quidquam
 Non simul egissem, nec mors discreta fuisset.
 Nunc absens pereo : jactor nunc fluctibus absens ;

690. *Assuetos vultus.*] Heinsius conjicit *cultus*, ne bis idem dicat, et ut hæc respondeant sequentibus *pallentem nudumque*. Regii nostri *vultus*. *Nitebat* : confer 271. *Vestigia*, scilicet aquæ destillantibus ex humentibus capillis udaq̄e barba. *Hoc erat*. Verissimus sermo hominum superstitionum post perpeſsam calamitatem conquerentium. *Divinante*, suspicante ea, quibus eventus respondet. *Fugit* et is, qui alterum proficiscens relinquit. Virgilius, Ecl. i. 4. *Nos dulcia linquimus arva, Nos patriam fugimus*. Pro navigare maluit, *ventos sequi*, ut melior oppositio esset. *Duxisses* per mare impositam navi.

700. *Nunc absens pereo*, etc.] Hactenus bene : sed nunc audi argutos Nasonis lusum : *Nunc absens*, etc. Quo-

niam tristes mors amati conjugis eam ita afficiebat, ut ipsa terrores ejus sentiret, propterea dicit, se absentem jacitari, et, sine se, se in ponto natate. Comparat Heinsius similem lusum Ausonii Epigr. 103 : *Vado, sed sine me, quia te sine. Me pontus habet*, ut i. 360 sq. Lenzius putat, legi posse *sine te me*, et *fluctus* intel. calamitates. Mitscherl. interpungit : *Et, sine me, me pontus habet*. Plurimi legunt *sine me te pontus habet*. Hanc postremam lectionem habent codices nostri Regii ; sed alia, quæ est recepta, Ovidiano ingenio convenientior ; bene igitur eam defendit Heinsius, ut suum poetæ acumen reddatur : sæpe enim in his argutiis ludunt scriptores inferioris notæ ; sed Virgilius nunquam.

Et sine me me pontus habet: crudelior ipso 701
 Sit mihi mens pelago, si vitam ducere nitar
 Longius, et tanto pugnem superesse dolori.
 Sed neque pugnabo; nec te, miserande, relinquam;
 Et tibi nunc saltem veniam comes; inque sepulcro
 Si non urna, tamen junget nos litera: si non 706
 Ossibus ossa meis, at nomen nomine tangam.”
 Plura dolor prohibet; verboque intervenit omni
 Plangor, et attonito gemitus e corde trahuntur.

Mane erat: egreditur tectis ad litus, et illum
 Mœsta locum repetit, de quo spectârat euntem.
 Dumque, “Moratus ibi,” dumque, “hic retinacula
 solvit,

Hoc mihi discedens dedit oscula litore,” dicit,
 Dumque notata oculis reminiscitur acta, fretumque
 Prospicit; in liquida, spatio distante, tuetur 715
 Nescio quid, quasi corpus, aqua; primoque, quid
 illud

702. *Vitam ducere*, vitam producere, prolongare, ut *ducere bellum* apud historicos. *Pugnant et nituntur* vitam prolongare, qui omnia avertunt a se, quæ mortem accelerent, omniaque faciunt, quibus recta valetudo conservetur. Hunc sensum omnibus animantibus insitum extinguere vult, atque adeo ipsa sibi mortem asciscere, ne morte divellatur a conjuge. Quod ni faceret, *crudelior esset ipso pelago*. Has voces autem non modo summus dolor expressit, sed opinio etiam veterum suggestit. *Crudeles* enim et *impii* habebantur, atque adeo in monumentis vocabantur, qui liberis et conjugibus superstitibus esse sustinebant. *Impiam vivacitatem* vocat Quintil. Inst. Or. vi. proœm. 3. ubi vid. Gesnerus, et Gruterus Inscript. pag. 762. 2.

708. *Verboque*, etc.] Ad singula verba percussit pectus.

VOL. IV.

710. *Mane erat*, etc.] Sequitur figmentum ad commiserationem faciendam aptum, quo feliciter etiam usi sunt Gesnerus in Idyll. et Gellertus in fabulis. *Egreditur ad litus*, licuit poetæ fingere, licet Trachin non sita fuerit in litore.

712. *Moratus dedit* e conjectura Heinsius, ut Halcyones sint verba, sed forte sine causa; MSS. *moratur*. *Retinacula*, *πίσικυρα*. Vide ad viii. 102. *Notare oculis*, ut xv. 660. *visu notare*. Sed *acta* vix ferri potest; neque tamen propterea cum Heinsio totum versum deleam, adhibeam potius lenem Burmanni medelam, *reminiscitur ante*. Lenzius dubitans, an *ante* facile mutari in *acta* potuerit, suadet *acten*, id est litus. Verum non apparet, cur Ovidius Græco hoc vocabulo usus sit.

K k

Esset, erat dubium: postquam paulo appulit unda,
 Et, quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat;
 Qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota est:
 Et, tamquam ignoto lacrimas daret, "Heu! miser,"
 inquit, [actum 721
 "Quisquis es, et si qua est conjux tibi!" Fluctibus
 Fit propius corpus: quod quo magis illa tuetur,
 Hoc minus et minus est amens sua: jamque pro-
 pinquæ

Admotum terræ, jam quod cognoscere posset,
 Cernit: erat conjux! "Ille est!" exclamat, et una
 Ora, comas, vestem lacerat; tendensque trementes
 Ad Ceyca manus; "Sic, o carissime conjux,
 Sic ad me, miserande, redis?" ait: adjacet undis
 Facta manu moles, quæ primas æquoris iras
 Frangit, et incursus quæ prædelassat aquarum. 730
 Insilit huc; mirumque fuit potuisse; volabat;
 Percutiensque levem modo natis aera pennis,

719. *Qui foret, ignorans.*] Oblitus sui esse videtur Ovidius. Jam edocta erat Halcyone certissimo somnio mortem mariti; cur ergo nunc demum omine movetur? Melius statim de marito suo cogitasset. Apud Lucianum oberratis terris omnibus, non potuit maritum reperire; quare etiam mutata circumvolat maria.

723. *Est amens sua, etc.*] Ita de suo codice Heinsius constituit versum. De *est sua*, vide iii. 689. ad *vix meum*. Cic. iii. Tuscul. 10. "Nec minus illud acute, quod animi affectionem lumine mentis carentem nominaverunt amentiam, eandemque dementiam."

728. *Adjacet undis Facta, etc.*] Portus manu et arte facti notatio, quam Juvenal. Sat. xii. circumscribit: *posita inclusa per æquora moles, Tyr-*

rhenanque Pharon, porrectaque brachia rursus, Quæ pelago currunt medio, longeque relinquunt Italiam. Prædelassat, ut vii. 489. præconsumere vires, et viii. 7. prætentare vires. Hæc moles undarum impactarum impetum debilitat, quem litora penitus frangunt. Lucanus, vi. 265. mare lassatur, quum se tollentibus Euris Frangentem fluctus scopulum ferit. Similiter cautes maria fatigant apud Silium i. 208.

731. *Insilit huc.*] Nonnulli *huic*; duo Leidenses *hunc*; Heins. putat *hanc*, quem vide ad viii. 142. *Stringebat, leviter contingebat, more avium super aquam volitantium*; iv. 561. Mutatur nempe *Halcyone* in *avem* sui nominis.

Stringebat summas ales miserabilis undas.
 Dumque volat, mœsto similem, plenumque querelæ
 Ora dedere sonum, tenui crepitantia rostro. 735
 Ut vero tetigit mutum, et sine sanguine corpus;
 Dilectos artus amplexa recentibus alis,
 Frigida nequicquam duro dedit oscula rostro.
 Senserit hoc Ceyx, an vultum motibus undæ
 Tollere sit visus, populus dubitabat; at ille 740
 Senserat: et tandem, Superis miserantibus, ambo
 Alite mutantur: fatis obnoxius isdem
 Tunc quoque mansit amor; nec conjugiale solutum
 Fœdus in alitibus: coëunt, fiuntque parentes;
 Perque dies placidos, hiberno tempore, septem
 Incubat Halcyone pendentibus æquore nidis. 746
 Tum via tuta maris: ventos custodit, et arcet
 Æolus egressu, præstatque nepotibus æquor.

XI. Hos aliquis senior circum freta lata volantes

746. *Halcyon* (Linnæo *Alcedo Ipsida*) avis marina, paulo amplior passere, *rostro* longo et *tenui*. Quoniam mas cum una femella vivit, eaque extincta cœlebs manere credebatur, propterea a poetis in amoris perpetui, conjugiique honesti exemplis numeratur. Eum autem instinctum Noster rursus e fabulis repetit ver. 743. Pariunt illæ aves *tempore hiberno* (recentiores tradunt ineunte Aprili) per *septem*, aut secundum alios quatuordecim *dies*; Plinius, x. 32: "Faciunt autem septem ante brumam diebus nidos, et totidem sequentibus pariunt," qui dies halcyonides dicebantur aut halcyonia, iisque mare erat *placidum*; Theocritus Id. vii. 57; Hyginus, fab. 65; Seneca Agam. 670. Tunc Æolus *præstat* iis *æquor*, concedit iis, permittit, ut ibi nidos faciant; Phædrus, II. viii. 16. *præstare hospitium*, ubi vid. Schef-

fer. Etiam *præbere* sic usurpatur. *Nepotibus*, ut vi. 138. Nidos faciunt in cavernis vel scopulorum (Propert. III. v. 15.) vel litorum. Inde quum sæpe a fluctibus auferantur, aves ipsæ eos imponere aquæ (*pendentibus æquore nidis*) credebantur.

749—795. Æsaci fabula adjecta videtur hæc superiori maxime propterea, ut transitus facilis esset ad res Trojanas; et commode adjecta, quia et mergi aves marinæ. Confer Apollodorum, III. xii. 5. unde apparet, hæc quoque varie olim esse tradita. *Circum freta*, etc. Mihi quoque satis placet MS. Florent. S. Marci lectio, *junctim freta lata volantes*, quo *servati* eorum etiam post transformationem *amores* bene, et ita ut Noster solet, notantur. Sic iv. 599. Cadmus et Harmonia in serpentes mutati *juncto volumine serpunt*. Sic etiam xi. 64.

Spectat, et ad finem servatos laudat amores. 750
 Proximus, aut idem, si fors tulit; "Hic quoque,"
 dixit, [rentem,
 Quem mare carpentem, substrictaque crura ge-
 Aspicias, ostendens spatiosum guttura mergum,
 Regia progenies: et si descendere ad ipsum
 Ordine perpetuo quæris, sunt hujus origo 755
 Illus, et Assaracus, raptusque Jovi Ganymedes,
 Laomedonque senex, Priamusque novissima Trojæ
 Tempora sortitus: frater fuit Hectoris iste;
 Qui nisi sensisset prima nova fata juvena,

Orpheus et Eurydice apud inferos *conjunctis spatiantur passibus ambo*. Eleganti-
 or etiam illa lectio, quam ut
 a librario profecta videatur. Ea re-
 cepta *volare freta* dictum erit, monente
 Burmanno, ut *ire, currere maria* et
 similia.

751. *Si fors tulit*, forte, fortasse,
 nil aliud: vide ad i. 297. *Mare car-
 pere*, sicut *carpere campum, aera*. Et
 celeriter admodum super superficiem
 maris volare traditur *mergus*, Linnæo
Mergus Merganser, Nobis *Seerabe* et
Tauchergans ut iii. 216.

755. *Quæris*, cupis, vis descendere.
Perpetuo, non interrupto. *Sunt hujus
 origo* pro vulgari, originem ducit ab
 his: *origo* etiam auctor est, auctor ge-
 neris. Ab hoc tamen ordine perpetuo
 abesse possent *Assaracus* et *Gany-
 medes*, fratres Ili, filii Trois. *Ilus* au-
 tem *Laomedontem* genuit, cujus filius
Priamus. *Tempora* etiam hic de ca-
 lamitatibus accipienda, de excidio.
 Sed melius hoc additamentum omisis-
 set, quia seq. demum libro transitur
 ad bellum Trojanum.

759. *Sensisset*.] Florent. S. Marci
Cui nisi cessisset (ita et nostri Regii);
 Heinsius conjicit *cessissent*, obtigissent;
 verum *sensisset*, non mutandum est.
Sentire dicitur quis ea, quæ experitur,

quibus afficitur et affligitur. *Illum*,
 Hectorem, cujus mater Hecuba vel
Dymantis, vel Cissei filia. Illud se-
 quitur Homerus, hoc Euripides. Apud
 Apollodorum d. l. Priamus ex Arisba,
 Meropis filia, gignit hunc Æsacum,
 mox, spreta illa, ducit Hecubam.
Umbrosa. Heinsius conjicit *undosa*,
 propter quod fontibus etiam Ida cele-
 bris fuit, sic et xiii. 324; alii *sine fon-
 tibus Ide*, pro *frondibus*: sed *umbrosa*
 commune montium epitheton, *ὄβρεια
 σκιόεντρα* sæpe apud Homerum. Ac-
 cedit, quod Ida magnas silvas habuisse
 traditur: vide Burmannum, et conf.
 not. ad xiii. 324. Mox negotium fa-
 cessunt verba *Granico nata bicorni*.
 MSS. plerique, *Gracili conata bicorni*.
 Raph. Regius monet, *bicorne* esse in-
 strumentum rusticum. Audio; sæpe
 enim *furca bicornes* in supellectile rus-
 tica commemorantur, ut viii. 650.
 Hinc potuit Noster *bicorne* substantive
 dicere, ut *crinale* v. 53. Addit Gla-
 reanus parturientes solere, si nemo iis
 adsit, ad aliquid fulciri: id quoque
 potest credi. Et *furtim*, in solitudine,
 pariebat Alexirhoe, ut olim Latona,
 in cujus partu truncus palmæ vices
 sellæ obstetricariæ præstabat; Calli-
 machus, h. Del. ver. 210. Ita de-
 scriberetur hic actus mulieris parientis,

Forsitan inferius non Hectore nomen haberet ; 760
 Quamvis est illum proles enixa Dymantis.
 Æsacon umbrosa furtim peperisse sub Ida
 Fertur Alexirhoe, Granico nata bicorni.
 Oderat hic urbes ; nitidaque remotus ab aula
 Secretos montes, et inambitiosa colebat 765
 Rura ; nec Iliacos cœtus, nisi rarus, adibat.
 Non agreste tamen, nec inexpugnabile Amori

quæ furcæ bicornis ministerio levata sit : atque hoc vult etiam Schirachius : sed de verbo *conata* silent omnes. Quid enim hoc est, mulier pariens *conatur gracili bicorni*? Facilius forte expediri posset, *connixa bicorni*. Sed præcedit *enixa* ; et *levata*, quod proprie de parientibus usurpatur, versus respuit. Heinsius igitur recepit, quod et Pierius Valer. lib. iii. Hierogl. cap. 9. suaserat, *Granico nata bicorni*. Quod cur merum versus complementum a Schirachio dicatur, non video : sæpe enim ita additur nomen patris : neque negari potest, *Granicum*, nobilem Phrygiæ fluvium, etiam in mythologia occurrere. *Cornua* vero fluviis tribui ipsi docuimus ad ix. 1. Sed hoc me offendit, quod pro arbitrio, nulla probabili causa allata, locus ita mutatus est. Eodem enim jure alius aliud fluvii nomen hic intrudere possit. Certe Burmannus suadet, *Sagari cognata bicorni* ; *Sagarium* aut *Sagarim* fluvium dictum esse a Sagari, Mydonis et Alexirhoes filio, qui potuerit filiam habuisse ex matris suæ nomine Alexirhoen dictam. *Sagarim* porro dici *bicornem*, forte quia duobus ostiis in mare exierit. Quamquam vir doctiss. *Gierig* non viderit cur Heinsii emendatio merum versus complementum a Schirachio fuerit dicta, attamen ejusdem ipsius *Gierig* sententiam secutus, pro arbitrio et nulla probabili causa allata mutatum hunc locum

puto ; et quum plerique codices, et nostri etiam Regii in id unum *gracili conata bicorni* consentiant, hæc sola lectio servanda mihi videtur.

764. *Oderat hic urbes.*] Confer versum 146. *Colebat* hoc loco ita sumpsisse videtur Lactantius ut ibi monui ; nam in Argum. hæc habet : *urbanum apparatus cultumque quum silvis et labori postposuisset*. Erat idem interpres somniorum, qui Paridem fratrem exponi jussit ; Apollodorus. *Nitorem* aularum post Lucret. ii. 24 sqq. præclare describit Virgilius, Georg. ii. 463. et Cul. 61. *Nitere* passim de ornatu ædium et divitiis ; Tibullus, IV. i. 183. *quum magnis opibus domus alta niteret*. *Inambitiosa*, ubi nemo ambit honores gratiasque potentum : quo voc. quod ab ipso Ovidio factum observant, bene natura et simplicitas agricularum notatur ; Horatius, II. Serm. vi. 16. *Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi, Non mala me ambitio perdit*.

767. *Agreste*, durum et invenustum. *Captare* puellam, eam ubique quærere, omnem operam dare, ut eam videre, et cum ea colloqui possis : vide Fast. vi. 334 sqq. *Hesperien*. Sic vulgo ; Planudes Ἡπειρῖν. Regii nostri *Eperien* ; ita et plurimi vet. teste Heinsio. *Cebrenia*, pars Trojanæ terræ, ubi fluvius *Cebrenis*. Secundum Apollodorum duxit Asteropen aut, ut alii exhibent, Steropen, Cebrenis filiam,

Pectus habens, silvas captatam sæpe per omnes
 Aspicit Hesperien patria Cebrenida ripa,
 Injectos humeris siccantem sole capillos. 770
 Visa fugit Nymphæ, veluti perterrita fulvum
 Cervæ lupum, longæque lacu deprensa relicto
 Accipitrem fluvialis anas: quam Troïus heros
 Insequitur, celeremque metu celer urget amore.
 Ecce latens herba coluber fugientis adunco 775
 Dente pedem strinxit, virusque in corpore liquit.
 Cum vita suppressa fuga est: amplectitur amens
 Exanimem, clamatque, "Piget, piget esse secu-
 tum: 778
 Sed non hoc timui; nec erat mihi vincere tanti.
 Perdidimus miseram nos te duo: vulnus ab angue,
 A me causa data est: ego sim sceleratior illo,
 Ni tibi morte mea mortis solatia mittam."
 Dixit; et e scopulo, quem rauca subederat unda,
 Se dedit in pontum: Tethys miserata cadentem
 Molliter excepit, nantemque per æquora pennis
 Textit; et optatæ non est data copia mortis. 786
 Indignatur amans invitum vivere cogi,
 Obstarique animæ, misera de sede volenti

772. *Cervæ*.] Quidam *agna*. Regii nostri *cervæ*. Hoc recte se habet, nam et *cervi*, *luporum præda rapacium* Horat. IV. Od. iv. 50; I. Od. xv. 20. ubi eadem similitudo. *Celeremque*, etc. i. 539 sq. Sequentia aliter habet Apollodorus: duxit enim eam uxorem, et *περθῶν ἀποθανούσαν ἀπωρνήθη*, lugens mortuam in avem mutatus est. 781. Vide ad 702. *Mittere solatia*, ut *mittere inferias*, *munera umbris*.

783. *Rauca*, raucum sonum faciens, ut *raucum æs*. *Se dedit*, se præcipitavit; plenius Virgilius, *Georg. iv. 828. se jactu dedit æquor in altum*.

788. *Sedes*, corpus. Cic. *Tusc. i. 24. domicilium*; *Lactant. ii. 3. receptaculum*; *Æsch. Soer. iii. 5. σκήνος*. *Assumere alas* etiam *xii. 1. pro simplici sumere*; *Art. Amat. iii. 142. assumpta lyra*; *Velleius, I. xi. 1. assumptis regni insignibus*. Mox ingeniose explicatur natura mergi. *Pro subvolat*, *Cantab. habet evolat*; utrumque verbum significat in altum volare. Regii nostri *subvolat*, quod rectius censeo; nam ex eo quod Cicero, *Tusc. i. 40. dixerit: si hæ sursum rectis lineis in caelestem locum subvolant*, non inde sequitur apud omnes bonæ notæ alios

Exire : utque novas humeris assumpserat alas,
 Subvolat, atque iterum corpus super æquora mittit.
 Pluma levat casus : furit Æsacos, inque profundum
 Pronus abit, letique viam sine fine retentat. 792
 Fecit amor maciem ; longa internodia crurum,
 Longa manet cervix ; caput est a corpore longe.
 Æquor amat, nomenque tenet, quia mergitur illo.

scriptores verbum *subvolare* esse idem
 quam sursum volare : et hoc loco
 mergi volatum submissum, et fre-
 quentes immersiones significat. *Fu-*

rere de motibus et lusibus mergi in
 aqua capiendum. *Pronus*, quia pri-
 mum capite et collo mergitur.

Metamorphoseon libri duodecimi
argumentum huius libri
duodecimi metamorphoseon
libri duodecimi metamorphoseon
libri duodecimi metamorphoseon
libri duodecimi metamorphoseon
libri duodecimi metamorphoseon
libri duodecimi metamorphoseon
libri duodecimi metamorphoseon
libri duodecimi metamorphoseon
libri duodecimi metamorphoseon

N. B. Argumentum huius libri duodecimi Metamorphoseon, relatum invenies in serie CANTERI, tom. iii. pag. 58.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER DUODECIMUS.

FAB. I.

NESCIUS assumptis Priamus pater Æsacon alis
Vivere, lugebat: tumulo quoque nomen habenti
Inferias dederat cum fratribus Hector inanes.
Defuit officio Paridis præsentia tristi,
Postmodo qui rapta longum cum conjuge bellum 5

1—38. *Græci* in Aulide.

2. *Tumulus nomen habet*, ut xi. 429. ubi vide notam. *Inferias—inanes*. Florent. S. Marci, et unus Mediceus *inani*; Heinsius male suadebat, *inane*, scil. *nomen*. Proprie sepulcrum *inane*, in quo nullum corpus conditum. Sed poetæ licet etiam *inferias inanes* dicere, sacrificia, quæ Diis Manibus ad sepulcrum inane offeruntur: vide ad vi. 568. Conf. Virg. *Æn.* iii. 301 sqq. Alio sensu supra, ii. 340. *inania munera*: Burmannus etiam cum codice Leidensi tertio mallet, *Inferias tulerat*, ut ad *inferias* alludatur, quæ ab *inferendo* dictæ sunt, sine causa. *Dare et ferre* promiscue usurpantur de sacris. Servius ad Virgillii, viii. 106. verba, *tura dabant*, hæc notat: “Verbo sacrorum usus est; nam dici solebat in sacris: Da quod debes de manu dextera aris;” vide et Brisson. de Form. i. p. 25. *Inferias mittere*
VOL. IV.

legimus xi. 381. Regii codices habent *inanes*.

5. *Longum.*] Minime mutandum, quia longitudine, scil. diurnitate memorabile imprimis hoc bellum: vide ver. 20; *spatiosum bellum* xiii. 206. *Conjurata*, quarum duces conjuraverant; apud Horatium, I. Od. xv. 5. Nereus vaticinatur Paridi, *Mala ducis avi domum, Quam multo repetet Græcia milite, Conjurata tuas rumpere nuptias*. In numero navium definiendo non erimus cum Ciofano anxii. Noster, more poetarum, et hic et infra numerum indefinitum posuit, *mille*, atque ita et alii poetæ, etiam Liv. xlv. 27; vide Drakenb. ad Silium, iii. 229; Barnes. ad Euripidem, *Androm.* 106; Homerus habet MCLXXXVI. Vulgo MCC. numerantur. *Gentis commune Pelasgæ*, universa gens Græca, conjunctæ Græcorum opes, quam formam loquendi bene illustrat Heinsius qui laudat ex

L 1

Attulit in patriam : conjuratæque sequuntur
 Mille rates, gentisque simul commune Pelasgæ :
 Nec dilata foret vindicta, nisi æquora sævi
 Invia fecissent venti, Bœotaque tellus
 Aulide piscosa puppes tenuisset ituras. 10
 Hic patrio de more Jovi quum sacra parassent,
 Ut vetus accensis incanduit ignibus ara,
 Serpere cæruleum Danaï videre draconem
 In platanum, cœptis quæ stabat proxima sacris :
 Nidus erat volucrum bis quatuor arbore summa ; 15
 Quas simul, et matrem circum sua damna volantem,
 Corripuit serpens, avidaque recondidit alvo.
 Obstupuere omnes : at veri providus augur

Herodoto, τὸ κοινὸν τῶν Σαμίων, e Dionysio Halic. τὸ κοινὸν τῶν Λατινῶν, e Cicerone, *commune Meliadum*, *commune Sicilia*, etc. infra xiii. ver. 199. *communis Græcia*. *Pelagi* Achivi post Homerum dici cœperunt a serio-ribus poetis.

8. *Nec dilata foret*, etc.] Fuere et aliæ causæ vindictæ dilatæ, æque graviore, apparatus nempe classis, etc. sed illæ nihil ad consilium poetæ. *Tenuisset* simplex, pro composito *detenuisset*. *Piscosus* commune epitheton insularum urbiumque maritimarum. De hac mora in Aulide cf. Euripidem, Iphig. Aulid principio.

11. *Hic patrio de more*, etc.] Hæc usque ad ver. 23. sumpta ex Homero, II. B. 229 sqq. ubi ab Ulysse facunda cum simplicitate narrantur. Comparatione instituta superior Homerus reperitur Ovidio : namque 1° scena ibi suavius descripta. In medio umbrifera platanus, unde limpida aqua profluit ; sub platano est ara, quam Græci sacris intenti circumstant : 2° ostentum ipsum et ad stuporem injiciendum et ad commiserationem faciendam aptius narratum. Erat horribilis draco,

ab ipso Jove signi loco missus, qui prosiliens ab ara ad arborem tendebat. Passeris pulli, *νήπια τέκνα*, sub foliis latebant. Hos draco stridentes miserabiliter devorabat, quum mater quiritans circumvolaret, donec ipsam implicans ala prehenderet draco. Etiam Stasinus, poeta antiquus, in Cypriis carminibus hæc tractaverat. *Patrius*, gentilis, ut *πατριῶτος*. Lenzius conjungit *patrio Jovi*. Immo *patrii moris* sacra passim, ut vi. 648. *Incandescere*, valde incalescere, inflammari, ut ii. 729. et *recondescere*, i. 435. *Platani* illius partem Pausaniæ adhuc ætate in templo ostendebant, et juxta fontem. Vide Bœot. pag. 478.

16. *Circum sua damna* eleganter, circum pullos suos, quibus cum maxime privabatur : *damnum* interdum res amissa, aut quæ amittitur ; xi. 381. *damna*, pecora trucidata. Laudat Burmannus Phædri, i. 28. ubi vulpes aquilæ dolorem miscet *damno sanguinis*, sed ibi *damnum* est jactura ipsa. *Recondi et condi alvo*, tamquam sepulcro, dicuntur devorati cibi ; xiv. 176 ; xv. 88 : *et alvus* cum *busto* comparatur vi. 665.

Thestorides; "Vincemus," ait: "gaudete, Pelasgi.

19

Troja cadet; sed erit nostri mora longa laboris: "Atque novem volucres in belli digerit annos.

Ille, ut erat, virides amplexus in arbore ramos, Fit lapis, et servat serpentis imagine saxum.

Permanet Aoniis Nereus violentus in undis; Bellaque non transfert: et sunt, qui parcere Trojæ Neptunum credant, quia mœnia fecerat urbi. 26 At non Thestorides: nec enim nescitve, tacetve Sanguine virgineo placandam virginis iram

19. *Thestorides.*] De Calchante, Thestoris filio, augure longe excellentissimo, qui monitis suis Græcos ad Trojam adjuvabat, vide Homerum II. A. 68 sqq. *Veri providus*, ut *lati providus augur* Sab. i. 93. Mox Burmanno placet Leid. MS. lectio, *Troja jacet*, quia vates futura vident tamquam præsentia. Sed si hoc voluisset Noster, dixisset etiam, *Vicimus et fuit*. De *mora belli* vide ad ix. 134. *Digerere*, cuique rei suum locum assignare. Hinc *volucres novem in belli annos digere*, cuique anno unam avem assignare, atque ita docere, novem annos duraturum bellum pro numero avium. Hinc *digerere omnino*, interpretari. Virgilius, *Æn.* ii. 182. *Ita digerit omnia Calchas*. Clarius hæc elocutus est Homer. dicto loco. Exagitat Thestoridæ interpretationem Cicero de Div. ii. 30. *Saxum*, saxeam naturam servat, manet saxum. Lenzius putat, vim fontis saxificam formam serpentis saxeam addidisse cortici platani; inde fabulam enatam.

24—38. *Iphigenie* mactatæ fabula, post Homerum demum ascita, varie narratur. Mactatam esse virginem voluit Lucretius, i. 85 sqq; Cicero Offic. iii. 25; Virgilius, *Æn.* ii. 116; Horatius, ii. Sat. 3; Propertius, III.

v. 64. Et solitos interdum esse Græcos sacrificare homines ostendit Potterus Archæol. tom. i. p. 520. edit. Ramb. Cervam esse suppositam, virginem autem a Diana in Tauros, Scythiæ urbem, translata, ut ibi sacra sibi faceret, præeunte Euripide Iph. Aul. et in Taur. tradunt Pausan. Bœot. p. 748. ubi et aliæ traditiones; Anton. Liberalis, cap. 27; Hyginus, fab. 98 et 261; Servius ad Virg. d. l. Nihil hic transformationis.

25. *Bella non transfert*; belligerantes transire non patitur. Plinius, pan. xii. 3. *duratus glacie tergo bella transportat*; Cicero pro lege Man. 12. *belli impetus navigavit*; Florus, II. ii. 17. *bellum in Africam navigabat*. De mœnibus Trojanis vide xi. 202 sqq.

27. *Nec enim nescitve*, etc.] Dianæ iram irritaverat Agamemnon, interfecta cerva ipsi sacra. Aliter tamen Cicero Offic. iii. 25: "Agamemnon quum devovisset Dianæ, quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, immolavit Iphigeniam, (adeoque vix anniculum,) qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. Promissum potius non faciendum, quam tam tetrum facinus admittendum fuit." Hinc etiam a declamatoribus olim hæc fabula tractari solebat.

Esse Deæ : postquam pietatem publica causa,
 Rexque patrem vicit, castumque datura cruorem 30
 Flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris :
 Victa Dea est, nubemque oculis objecit ; et inter
 Officium turbamque sacri, vocesque precantum,
 Supposita fertur mutâsse Mycenida cerva.
 Ergo ubi, qua decuit, lenita est cæde Diana, 35
 Et pariter Phœbes, pariter maris ira recessit ;
 Accipiunt ventos a tergo mille carinæ ;
 Multaque perpessæ Phrygia potiuntur arena. [que,
 II. Orbe locus medio est, inter terrasque, fretum-

29. *Publica causa*, commodum, utilitas gentis, ut *causa imperii, reipublicæ* apud Ciceronem. *Rex*, officium regis, *patrem*, animum paternum, per metonymiam subjecti pro adjuncto : xiii. 187. *in rege tamen pater est* ; Valerius Max. V. viii. 1. de Bruto, *exiit patrem, ut consulem ageret* ; supra vi. 629. *ex nimia matrem pietate labare sensit*, ubi vid. Heinsius. Persuasus precibus Menelai accessit Iphigeniam.

30. *Dare*, effundere. *Sequentia pulcherrime tractavit* Lucretius d. l. qui locus dignus est, qui cum nostro comparetur : " Cui simul infula virgineos circumdata comptus Ex utraque parimalarum parte profusa est, Et mœstum simul ante aras astare parentem Sensit, et hunc propter ferrum celare ministros, Aspectuque suo lacrimas effundere cives : Muta metu terram genibus submissa petebat : Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat, Quod patrio princeps donârat nomine regem," etc. Pinxerat illam immolationem Timanthes, de quo Quintilianus, *Inst. Or. II. xiii. 13* : " Quum in Iphigeniæ immolatione pinxisset tristem Calchantem, tristiorum Ulixem, addidisset Menelao, quem summum poterat ars efficere, mœrorem :

consumptis affectibus, non reperiens, quo digne modo patris vultum posset exprimere, velavit ejus caput, et suo cuique animo dedit æstimandum." Confer Cicero, *Orat. 22* ; Plinius, xxxv. 10.

33. *Officium turbamque*, etc.] Res diligenter narratur apud Euripidem, ver. 1581 sqq : *turba sacri*, strepitus eorum, qui sacro intererant. *Mutâsse*, permutâsse. Ipsam virginem rapuit, ejus loco supposuit vel *cervam*, ut plurimi tradunt, vel taurum, ut vult Nicander apud Anton. Liberalem.

38. *Potiri dictum* ut xi. 55.

39.—145. *Cycnus invulnerabilis.*] Conf. Q. Calaber, iv. 467 sqq : tractaverat et Stasinus in Cypriis. *Orbe locus medio*, etc. Locus classicus de Fama et de ejus domicilio. Neque Noster concertâsse videtur cum Virgilio, *Æn. iv. 173—188*. sed suum ipsius ingenium secutus : eique ex more indulsit loquacitate. Conf. de Fama Valerius Flaccus, ii. 116 sqq : Statius Theb. iii. 426 ; Noster supra ix. 137 sqq. *Fama* Dea jam apud Hesiodum, *Epy. fin.* Ingeniose autem domicilium Famæ excogitatum. *Caestes plagæ*, cælum in certas plagas divisum. *Triplex mundus*, id est, constans tribus partibus, sive elementis,

Cœlestesque plagas, triplicis confinia mundi; 40
 Unde, quod est usquam, quamvis regionibus absit,
 Inspicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures.
 Fama tenet, summaque domum sibi legit in arce;
 Innumerosque aditus, ac mille foramina tectis
 Addidit, et nullis inclusit limina portis. 45
 Nocte dieque patet: tota est ex ære sonanti;

e disciplina quidem Lucretii, v. 94 sqq: "Principio maria ac terras cœlumque tuere: Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi, Tres species tam dissimiles, tria talia texta, etc." quem locum disertis verbis Noster respicit Trist. ii. 426. et ad Liviam, 362. ubi mundus *triplex opus* vocatur. Male Lenzius monet, *fretum* non esse separatim capiendum, sed *terras fretumque* esse omnino terram. Adversatur huic interpretationi quod subjicitur, *triplex mundus*. In confiniis *terræ* et *freti* mons eminebat versus *cælum*. Inde prospectat Fama, etiam quod in *freto* geritur, ver. 62. *Inspicitur*, ut apud Plinium, vi. ep. 31. *Quid jucundius, quam Principis justitiam—inspicere?* et Panegy. cap. 83.

43. *Domum* multum præstat *τῶν* locum, quia Fama Dea est, cui, ut xi. 593. Somno, recte *domus* tribuitur, quæ *foramina* et *atria* etiam habet, ver. 53: *locum* huc translatum ex i. 27. ubi idem versus de igne. Ea domus erat *summa in arce*, in cacumine montis e terra surgentis in confiniis istis. *Et nullis pro, nec, sed non addidit portas. Inclusit* pro simplice, clausit.

46. *Est ex ære sonanti*; ita vulgo. *Est ex ore sonanti* pro, est os sonans, tota indesinenter blaterat, habent non nisi duo MSS. unde, postquam Gruterus ad Plaut. Aul. III. vi. 18. probaverat, recepit Burmannus, partim quia rectius dicatur *os sonans*, quam *auris*, partim quia Virgilius, d. l. ha-

bet de Fama, *totidem ora sonant*. Exquisitorem hanc lectionem esse vulgata *ære*, etiam Lenzius judicat; sed quinque MSS. habent *ex aure*, quod equidem non spreverim præ illo altero. Namque 1° etiam auris plena sonoribus, ut loquitur Lucretius, vi. 1183. recte dici potest *sonans*: 2° jam supra admonui, Nostrum h. l. parum expressisse Virgilium, multoque minus credendus est tam pueriliter vestigia illius secutus esse, ut, quoniam ille dixerat, *totidem ora sonant*, et ipse *oris sonantis* mentionem faceret. Idem Virgilius etiam *totidem aures* Famæ tribuit: "Cui quot sunt corpore plumæ, Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu, Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aures;" 3° In notanda hæc Famæ loquacitate Noster ipse, etiam sine verbis illis, de quibus quæritur, in loquacitatis ineptissimæ vitium incidit; eandem enim rem ad tædium usque lectoribus inculcat: *Tota fremit, voces refert, iterat quod audit*; nondum satis: *Nulla quies intus*; nec hoc satis: *nullaque silentia parte*; et ne hic quidem desinere poterat; *Nec tamen*, etc. Multo igitur intolerabiliorem eum reddunt, qui etiam *ore sonanti* defendunt et de auditu nihil relinquunt; sed fateor nec hanc lectionem mihi satisfacere: durum enim videtur, *tota est ex aure* aut *ore sonanti*: deinde tota loci series ostendit, hic non de Fama ipsa, sed de domo ejus sermonem esse: tamen et *Rode hæc ad Deam* retulit. Sed inepta foret

Tota fremit, vocesque refert, iteratque quod audit ;
 Nulla quies intus, nullaque silentia parte :
 Nec tamen est clamor, sed parvæ murmura vocis ;
 Qualia de pelagi, si quis procul audiat, undis 50
 Esse solent ; qualemve sonum, quum Jupiter atras
 Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
 Atria turba tenent : veniunt leve vulgus, euntque ;
 Mixtaque cum veris passim commenta vagantur
 Millia rumorum ; confusaque verba volutant. 55
 E quibus hi vacuas implent sermonibus aures :
 Hi narrata ferunt alio, mensuraque ficti
 Crescit, et auditis aliquid novus adjicit auctor.
 Illic Credulitas, illic temerarius Error,

Dea indesinenter fremens. Quid ipsa agat potius ver. 62 seq. memoratur. Sequitur *nulla quies intus*; quorsum τὸ intus referes, si hæc verba de ipsa Dea agunt? Proxime præcedit in tribus MSS. *Nocte dieque patent*, scil. limina; igitur præstat vulgata lectio, *patet*, scil. domus: eadem *tota est ex ære sonanti*. Ita audit dictum erit pro, perfertur ad ejus foramina: *fremet*, audiuntur promiscue multorum voces.

49. *Parvæ*, submissæ, ut III. ex Ponto, iii. 10. *parvus sonus*. Parvam autem vocem finxit, quia rumusculi ab initio clam progagantur. *Increpuit*, concussit: verba enim orationis sæpe transferuntur ad rem. *Extrema tonitrua* egregie, quorum sonus jam fractus est atque debilitatus, et mox desinet; sic ii. 117. *extrema luna*, quæ mox evanescet e conspectu; Plinius, ii. Epist. 17. *sonus maris desinens*, et ibid. *fracti et novissimi fluctus*.

53. *Atria turba tenent*.] Regii nostri habent *tenet*; *tenent* catalogus sequens exigere mihi videtur. *Vulgus*, quod delectatur et ducitur rumoribus, eamque ob causam *leve* est, frequentant *atria*, et rumorum cognoscendorum, et Deæ

colendæ causa. Ibi *commenta rumorum*, commentitii rumores, *vagantur*, tanquam personæ, *confusaque verba volutant*, quod præclare de magna et simul loquente turba dictum, ut Virg. Æn. i. 725. de convivis loquacibus, "voce[m]que per ampla volutant Atria." *Volvere verba*, pronuntiare, dixit Cic. Or. iii. 47. Brut. 70. *Vacuas aures*, non occupatas audiendis rebus gravioribus, sed vacantes rumoribus, ut iv. 41; et *vacua Juno* iii. 319. *Ferunt alio*, relata referunt aliis. *Mensura*, magnitudo; Virgilius: "Mobilitate viget, viresque acquirit eundo, Parva metu primo, mox sese attollit in auras, Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit." Confer supra ix. 137 sqq. *Novus auctor*, qui aliis refert relata.

59. *Illic Credulitas—Error*, etc.] Προσωποποιεῖται ea, quæ vel rumores gignunt aluntque, vel ab iis gignantur. Quintilianus Inst. v. 3. de Fama, esse sermonem, sine ullo certo auctore dispersum, cui malignitas initium dederit, incrementum credulitas. *Repens*, repentina, ut passim *repens tumultus*, *discordia*, etc. vide Heinsium. Conjuratio clam serpere potest; sed

Vanaque Lætitia est, consternatique Timores, 60
Seditioque repens, dubioque auctore Susurri.
Ipsa quid in cœlo rerum, pelagoque geratur,
Et tellure, videt, totumque inquit in orbem.

Fecerat hæc notum, Graias cum milite forti
Adventare rates; neque inexpectatus in armis 65
Hostis adest: prohibent aditu, litusque tuentur
Troës; et Hectorea primus fataliter hasta,
Protesilae, cadis: commissaque prælia magno [tor.
Stant Danais, fortisque animæ nece cognitus Hec-
Nec Phryges exiguo, quid Achaia dextera posset,

quando illa in *seditionem* erumpit, manifesta est: et omnis *seditio* erumpit repente.

62. *Ipsa quid in cælo—videt.*] Megaronides in Plauti Trinummio: "sciunt id, quod in aurem rex reginæ dixerit: sciunt, quod Juno fabulata est cum Jove: sciunt quæ neque futura, neque facta sunt; tamen illi sciunt," etc. Juvenalis, Sat. vi. de filia famigerationis: "Hæc eadem novit quid toto fiat in orbe; Quid Seres, quid Thraces agant." *Inquit in orbem.* Eadem syntaxis i. 148. *patris inquit in annos;* et apud Lactantium Inst. III. xv. 8. MSS. habent, *si quis in mores eorum inquirat.*

65. Auxiliares accessiverat, et cum potentissimis Asiæ regibus societatem inerat Priamus. Græci appulerunt ad litus Sigæum, ubi Trojanî eos *aditu prohibebant* (phrases solennes *aditu, litore, portu prohibere*: vide Heinsium,) sed cruento prælio repulsi sunt; Thucydides, i. 11. *In aut sub armis,* ut apud Græcos *ἐφ' aut ὑφ' ὀπλοῖς,* armatus, sæpissime.

67. *Fataliter,* ex decreto fati. Græcis responsum erat, qui primus Trojana litora attigisset, periturum. Cæteris cunctantibus, prosilis fraude

Ulyssis *Protesilaus* Thessalus, quem fata jam olim designaverant, imposito ei Protesilai nomine; Homerus, II. B. 697; Noster, Heroid. xiii. 93; Hyginus, fab. 103; Ausonius, epigr. xii. ubi inter alia: "Fatale ascriptum nomen mihi Protesilao—Hoc letum jam tum mea fata canebant, Tale mihi nomen quum pater imposuit." Is Protesilaus fuit Laodamiæ Acasti filia maritus: illius pater Iphiclus cursus velocitate celebris. *Commissa* (ita in nostris Regiis;) *Leidensis tertius præmissa*: sed recte *commissa prælia*, prælium, quo initium belli et præliorum factum: vide Burmannum. *Magno stant*; vide ad x. 547. *Fortis animæ* de Protesilao intelligendum. *Cognitus* interdum in laudem dicitur, ut *spectatus* alibi, qui virtutis suæ speciminibus inclauit.

70. *Exiguo sanguine profuso.* *Sentire* dicuntur qui damno suo discunt, quid alter valeat; infra xiii. 864; Cic. Catil. ii. 12. *Sentiet in hac urbe esse consules vigilantes.* Repetitio *roû jam* festinationi declarandæ inseruit, ut x. 523 seq. *Sigæa rubebant litora.* Plurimi (inter quos Regii nostri) *signata rubebant litora.* Ita solent poeta: prælia acerrima describere; Lucanus,

Sanguine senserunt : et jam Sigæa rubebant 71
 Litora : jam leto, proles Neptunia, Cycnus
 Mille viros dederat : jam curru instabat Achilles,
 Troaque Peliacæ sternebat cuspidis ictu [quærens,
 Agmina, perque acies, aut Cycnum, aut Hectors
 Congreditur Cycno : decimum dilatus in annum 76
 Hector erat : tum colla jugo candentia pressos
 Exhortatus equos, currum direxit in hostem ;
 Concutiensque suis vibrantia tela lacertis,
 “ Quisquis es, o juvenis, solatia mortis habeto,” 80
 Dixit, “ ab Hæmonio quod sis jugulatus Achille.”
 Hactenus Æacides : vocem gravis hasta secuta est.
 Sed quamquam certa nullus fuit error in hasta,
 Nil tamen emissi profecit acumine ferri :

ii. 713. *Tum primum rubuit civili sanguine Nereus.*

72. *Proles Neptunia, Cycnus.*] Supra ii. 367. alium *Cycnum* habuimus. Hunc nostrum, Neptuni filium, Colanarum in Troade regem (vide Pausaniam Phoc. p. 831,) quidam confundunt cum tertio Cycno, Martis filio, ab Hercule occiso, de quo Apollodorus, II. v. 11. *Mille viros*. Q. Calaber, d. I. πολλῶν θυμὸν ἔλδοντα. Et erat Cycnus πρῶτος ἀριστήων. *Curru vectus instabat*, irrumpebat aut persequeretur Trojanos. *Troaque pro totaque* ex Mediceo chartaceo Heinsius recepit, quia Τρῶς et Τρωῶς et Τρωϊδῆς et Τρωϊκὸς dicitur. *Peliaca cuspis*, nobilis Achillis hasta, tanta magnitudine et pondere, ut nemo reliquorum Græcorum eam vibrare posset. *Peliaca* et *Pelias* vocatur quia ex Pelii montis vertice eam resequebat Chiron; Homerus, II. II. 140; Q. Calaber, v. 118.

76. *Dilatus Hector.*] Hectoris nex demum secuta decimo anno; scilicet Hector fato aut Deorum voluntate reservatus in decimum annum. Rarius

homines dicuntur *differrī*, quam res; vide Schwarz. ad Plinium, panegyri. 26.

77. *Colla candentia*; plurimi (et nostri Regii) *canentiu*; sed canus color non commendatur in equis, candens autem passim laudatur; vide Heinsium. *Colla jugo candentia pressos equos* pro vulgari, candentes equos et curru junctos. *Exhortari* incitare, ut v. 421. et alibi, *hortari* et *monere canes*. *Vibrantia tela*. Unus Vossianus *Vulcania* tela, quæ Vulcanus fabricaverat; sed *Pelias* hasta donum erat Chironis, quamquam a Vulcano armata ferro credebatur: vide Burmannum. Nostri Regii *vibrantia*. Non modo qui hastam movet, sed hasta etiam ipsa, quæ movetur, *vibrare* dicitur; sæpe linguæ *vibrantes* serpentum. Igitur pro *vibrans tela* e copia poetica maluit *concutiens vibrantia tela*. *Solatia*, etc. vide ad ix. 7.

83. *Error*, ut v. 90. et *errare* mox ver. 122. *Certa* vide ad i. 519. *Hebes ictus* paulo audacius, ictus, qui tamquam cuspis hastæ *hebes* esset, nullum infligit vulnus.

Utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu; 85

“Nate Dea, nam te fama prænovimus,” inquit

Ille, “quid a nobis vulnus miraris abesse?”

Mirabatur enim; “non hæc, quam cernis, equinis

Fulva jubis cassis, nec onus cava parma sinistræ

Auxilio mihi sunt; decor est quæsitus ab istis. 90

Mars quoque ob hoc capere arma solet: remove-
bitur omne

Tegminis officium; tamen indestrictus abibo.

Est aliquid, non esse satum Nereïde, sed qui

Nereaque, et natas, et totum temperet æquor.”

Dixit; et hæsurum clypei curvamine telum 95

Misit in Æaciden, quod et æs, et proxima rupit

88. *Equinis—cassis, κόρυς ἰπποδα-
σειά, λόφος ἰπποχαίτης*, galea, cujus
cono setæ jubarum equinarum insere-
bantur, quæ ornamenta variis colori-
bus imbuebantur. *Cava*, quia curvata.
Onus sinistræ ut ii. 681. *Onus ut
gestamen et φόρημα*, quidquid gesta-
tur; sic *onus inguinis* pro inguine
Fast. iv. 241. *Decor—istis*, ut deco-
rem mihi adderem, compararem, ista
sumpsi: *ab istis* elegantius, quam,
istis. Lucret. v. 1039. *a pennis tre-
mulum petere auxiliatum*.

92. *Tegminis officium*, arma, quæ
aliis id officii præstant, ut corpus te-
gant; i. 744. *pedum officium*. *Destrin-
gitur* corpus, quum hasta missa leviter
cutem percuit, exiguamque notam re-
linquit. Pro *ero* melius, *abibo*; Sal-
lustius Cat. 61. 7. *graviter vulneratus
discesserat*: ex eodem genere sunt,
impunitum dimittere, raptum jacere,
quibus verbis actio, aut status sequens
exprimitur.

93. *Est aliquid*, maximus honor est
mihi, *es ist nichts geringes*: vide Schew-
bel. ad *L. Bos Ellipses*, p. 190. *Non
esse satum Nereïde, sed qui*, etc. sed ex

VOL. IV.

Neptuuo, cui famulatur Nereus matris
tuæ pater. *Nereïde*, Thetide, cujus
filius Achilles. Non erat, cur tam
contemptim de Achille loqueretur;
nam nec ille, nisi in calce, vulnerari
poterat.

95. *Clypei curvamine*, in clypeo
curvo. Clypeus Achillis secundum
Homerum, Il. Y. 269 sqq. quinque
constabat laminis, quarum duæ exte-
riores æræ, duæ interiores stantææ,
media aurea. Sed Ovidio placuit ei
clypeum dare lamina ærea et decem
bouv coriis obductum, forte quia Ajax
septem coria habebat; vide ad xiii. 2.
Præeunte Homero, Il. H. 247; Y. 269.
etiam Latini poetæ, ut Virgilius, Æ-
neid. x. 783. commemorare solent,
quot laminas et coria (πύχας Home-
rus vocat) telum missum penetraverit.
Tergum amant poetæ pro vulgari *co-
rium*. *Decimo orbe*, decimo corio.
Sæpe clypei orbis, hinc etiam coria
circa clypeum ducta *orbis*. Expressit
autem Nostrum Statius, Theb. ix. 104:
*Intorquet jaculum, duro quod in ære
moratum, Transmissumque tamen clypei
stetit orbe secundo*.

M m

Terga novena boum, decimo tamen orbe moratum.
 Excudit hoc heros, rursusque trementia forti
 Tela manu torsit: rursus sine vulnere corpus,
 Sincerumque fuit; nec tertia cuspis apertum, 100
 Et se præbentem valuit destringere Cycnum.
 Haud secus exarsit, quam circo taurus aperto,
 Quum sua terribili petit irritamina cornu,
 Pæniceas vestes, elusaque vulnera sentit. 104
 Num tamen exciderit ferrum, considerat, hastæ?

98. *Excudit.*] *Decutere* dixit Virgilius in re simili. *Excutere* dicuntur homines et feræ hastas, tela, venabula infixa: vide Heinsium et Burmannum. *Sincerum* Burmann. interpretatur non tinctum, foedatum sanguine. Malim illæsum, ut i. 191. *pars sincera*; Lucretius, iii. 717. *membra sincera*. *Sincerum* enim omne id, quod vitio caret. *Apertum*, inermem, nudatum casside et parma. *Se præbet* qui se attractari; hoc loco, qui se feriri sinit. Virgilius, *Æn.* x. 314. *latus haurit apertum*, id est non tectum clypeo.

102. *Haud secus exarsit, etc.*] Apta et Romanis grata comparatio. Taurorum genus quoddam, quum puniceum rubrumque colorem ferre non posset, vestibus et pilis hujus coloris in circo expositis irritari solebat; Martialis Spectac. 19 et 22. *Circo*, claustris circi, cavea, in quam conclusa animalia. Ut gladiatores ictus adversarii et *vulnera elidunt* declinatione corporis, ita etiam ab istis incitamentis, dum cedunt irruenti tauro, *vulnera eliduntur*, non infliguntur vulnera. De voc. *Pæniceas*, id est purpureas, jam non semel dictum.

105. *Num tamen exciderit, etc.*] Admirationem Achillis bene exprimit. Simul rerum ab eo gestarum indiculus additur, ut ix. 182 sqq. Conf. xiii. 171 sqq. et Quint. Calaber, iv. 150 sqq. Apud Homerum, II. I. 328. ipse

gloriat, se duodecim urbes inter navigandum, et undecim in continente excidisse. Sed has urbes serius expugnavit. *Lyrnesus* aut *Lyrnessus*, et *Thebe* seu *Thebe*, urbes Mysiæ, quæ regio postea *Æolis* dicta est; vide Burmannum. *Eetioneas*. Regius noster codex A. *Solus Echionias implevi sanguine Thebas*; codex B. *Sithioneas*, et in margine *vel Echionias*; ad hæc haud male retulerimus ea quæ dixerit Regius: "Corrupte quidem sic legitur (*Solus Echionias*) culpa eorum qui sibi omnia permittunt in iis invertendis, quæ in prisicis exemplaribus descripta non percipiunt: quum enim quasnam Ovidius *Eetioneas Thebas* vocaret minus intelligerent homines imperiti et temerarii, non solum *Eetioneas* in *Echionias* inverterunt, sed et *solus* commodo suo ascripserunt, ignorantes *Echionias Thebas* in Bœotia esse, quæ pro Græcis contra Trojanos steterunt; quas autem se jactat expugnasse Achilles in Cilicia, sunt *Eetioneæ* dictæ ab *Eetione*, patre Andromaches et rege, cui Thebe paruit; huic ab Achille interfectum, urbemque depopulatam apud Homerum *Andromache ipsa* conqueritur; II. A. 364; Z. 395." Legitur etiam *Eetioneas*; sed male, *Homerus* enim locis dictis habet *Ἐριων*. LEM. Quum *discicere* proprie sit ita destruere, ut fragmina sparsa jaceant, de excisis mœnibus, urbitus,

Hærebat ligno: “Manus est mea debilis ergo;
 Quasque, ait, ante habuit vires, effudit in uno.
 Nam certe valuit, vel quum Lyrnesia primus
 Mœnia disjeci; vel quum Tenedonque, suoque
 Eetioneas implevi sanguine Thebas; 110
 Vel quum purpureus populari cæde Caycus
 Fluxit, opusque meæ bis sensit Telephus hastæ.
 Hic quoque tot cæsis, quorum per litus acervos
 Et feci, et video, valuit mea dextra, valetque.”
 Dixit: et, ante actis veluti male crederet, hastam
 Misit in adversum Lycia de plebe Menæten, 116
 Loricamque simul, subjectaque pectora rupit:
 Quo plangente gravem moribundo vertice terram,
 Extrahit illud idem calido de vulnere telum,
 Atque ait: “Hæc manus est; hæc, qua modo vici-
 mus, hasta: 120
 Utar in hunc isdem: sit in hoc precor exitus idem.”
 Sic fatus, Cycnumque petit; nec fraxinus errat,
 Inque humero sonuit non evitata sinistro;
 Inde, velut muro solidave a caute, repulsa est.

arcibus adhibetur; vid. Heinsius et Burmannus. *Populari cæde*, cæde popularium. Fluvii enim *populares* habentur accolarum; vide ix. 20. *Caycus*, Mysiæ fluvius; ad eum fluvium Achilles hasta sua vulneravit *Telephum*, Herculis et Auges filium, quum Græcos prohibere litore auderet. Quo ex vulnere quum summis doloribus cruciaretur, et oraculum ei respondisset, ὁ τρώσας σὲ ἰάσεται, Achilles robigine hastæ derasa eum sanavit. Atque ita bis sensit, expertus est opus, vim et vulnificam et salutarem istius hastæ; Hyginus, fab. 101; Plinius, xv. 19.

113. *Per litus*, dispersos in litore. *Misit in adversum*, etc. Centies, et in

hac ipsa fab. sæpius homines, et membra, quæ alter petiit telis, *adversi* et *adversa* vocantur. Similiter *loca adversa*, ad quæ quis tendit.

118. *Plangente*.] *Mediceus* (et codex noster B.) *sædante*; sed *plangere* usitatum in hac re; vide Heinsium ad iii. 125. *Gravem*, duram. *Calidum vulnus*, ex quo calidus sanguis profluit. *Fervens vulnus*, iv. 121.

122. *Cycnumque petit*.] Placet conjectura Burmanni *Cycnum repetit*, iterum petit, quem antea frustra petierat. *Fraxinus*, quia fraxinea hasta ab Homero ei data, unde ipse ἐμβελιος. *A caute*. Præpositio solet interdum, etiam apud Græcos, posteriori nomini addi; vide Fisch. ad Anacr. Od. ix. 22.

Qua tamen ictus erat, signatum sanguine Cycnum
 Viderat, et frustra fuerat gavisus Achilles: 126
 Vulnus erat nullum; sanguis erat ille Menœtæ.
 Tum vero præceps, curru fremebundus ab alto,
 Desilit, et nitido securum cominus hostem
 Ense petens, parmam gladio, galeamque cavari 130
 Cernit, et in duro lædi quoque corpore ferrum.
 Haud tulit ulterius; clypeoque adversa reducto
 Ter, quater ora viri, capulo cava tempora pulsat;
 Cedentique sequens instat, turbatque, ruitque,
 Attonitoque negat requiem: pavor occupat illum,
 Ante oculosque natant tenebræ, retroque ferenti
 Aversos passus, medio lapis obstitit arvo.
 Quem super impulsum resupino pectore Cycnum
 Vi multa vertit, terræque affixit Achilles. 139
 Tum, clypeo genibusque premens præcordia duris,
 Vincla trahit galeæ; quæ presso subdita mento

126. *Viderat—gavisus fuerat.*] Plusquam perfecta cum dilectu posita.

128. *Præceps, celeriter, rapide;* iii. 694. *præcipitem rapere. Lædi, hebetari aut crenas ducere. Et in duro,* etc. paulo obscurius expressum. Arma quidem adversarii lædere ensis potuit, sed non ipsum. Lenzii frater corrigit, *at in duro.* Non male.

132. *Clypeo—reducto.*] Clypeum identidem impingit in Cycni os adversum, et post singulos ictus reductit ad se, simulque capulo sævit in ejus tempora. Ita recte locum restituisse arbitrator Heinsius. Prior enim sententia bene convenit ingenio Nasonis, qui solet ita exprimere gestus pugnantium (Virgilius, *Æneid.* xi. 605. *hastæque reductis Pratendunt longe dextris,*) sicut posterior furori Achillis. De verbo *reducere* vid. Heynius ad

Æn. ix. 423. in varr. lect. *Cedenti* pro *cedentem* dedit Heinsius; quem vide ad Claudianum, in *Ruf.* i. 35. *Instare verbum militare, quod opponitur τῷ cedere.*

136. *Ante oculos natant tenebræ.*] Apud Homerum simplicius nox tegit oculos morientium. Hoc exornârunt Latini poetæ, præeunte Lucretio, iii. 479: *natant propter fluctuantem motum;* supra v. 71. *ipsi oculi sub nocte natant,* ut apud Virgilium, *Georg.* iv. 496. *conditque natantia lumina somnus;* Silius, ii. 122. *parvaque oculos jam luce natantes.* Sed nunc tenebræ, quas pavor objicit.

141. *Vincla, ὀχέες,* lorum, quo galea ligabatur sub mento. *Hæc trahi,* constringi interdum solebat a victoribus; Homerus, *Il.* Γ. 371. *Elidunt—eripiunt.* Heinsius vel *invitis MSS.* scribendum censet *elidunt—eripiunt.*

Elidunt fauces, et respiramen iterque
 Eripiunt animæ: victum spoliare parabat:
 Arma relicta videt: corpus Deus æquoris albam
 Contulit in volucrem, cuius modo nomen habebat.

II. Hic labor, hæc requiem multorum pugna
 dierum 146

Attulit, et positis pars utraque substitit armis.
 Dumque vigil Phrygios servat custodia muros,
 Et vigil Argolicas servat custodia fossas,
 Festa dies aderat, qua Cycni victor Achilles 150
 Pallada vittatæ placabat sanguine vaccæ.
 Cujus ut imposuit prosecta calentibus aris,

Spoliare, σπυλεῖν, jacenti arma detrahere, ex noto more veterum.

145. *Contulit*, transformavit; Cicero, *Offic. iii. 20. ex homine se conferre in bellum*; supra ix. 347. *Lotis in hanc contulerat versos vultus. Albam in volucrem*, ut superior Cycnus, ii. 367. Fuere autem tres Cycni de quibus apud poetas fit mentio: primus Neptuni filius, quem occidit hic Achilles: alter Stheneli filius, Ligurum rex: tertius Martis filius fuit, quem Hercules singulari certamine ad Peneum amnem superavit et occidit.

146—535. *Pugna Centaurorum*, cuius narrandi occasio hic perquam commoda offertur. Ei enim interfuerat *Cæneus*, Cycno et natura et fati simillimus. Namque non modo e femina in marem conversus, sed etiam invulnerabilis factus erat Neptuni munere, et, quum necaretur, in avem transformatus; Apollonius, i. 57. ibique schol. Anton. 17; schol. Homeri ad Il. A. 264; Hyginus, fab. xiv. pag. 34; Servius ad *Æn. vi. De Cæneo* ipso agitur 171—219, et 459—534. quibus pugna Centaurorum interjecta. Sed his omnibus præmittitur convivii descriptio, quod occasionem dedit an-

tiquiorem hanc fab. repetendi. De *Centauris* vide ad ver. 210. *Labor* notanter de præliorum molestiis. *Substitit*, quievit. *Servat* pro observat, ut v. 631. *Vigil custodia*, custodia vigillum. De repetitione hac verborum vide Præf. de opere Met. in tomo præced. pag. 32. *Pallus* fautrix Achillis; Homer. Il. A. 194 sqq. *Placat Deos* quicumque iis sacra facit. *Vittatæ sanguine vaccæ*. Ante Heinsium edebatur *maclatæ*—*vaccæ* (ita est in nostris Regiis:) *vittis* velata omnia, quæ Diis consecrabantur; vide Heinsium.

152. *Imposuit prosecta*, etc.] *Sacrificia* causa præcipua apud priscos Græcos conviviorum, quibus admodum delectabantur heroes, et quæ subinde ex more a proceribus instituebantur. *Prosecari* verbo sacris proprio dicebantur exta cocta. *Dis acceptus*. Unus Regius *exceptus*, quod bene aviditatem Deorum notare putat Burmannus; nidore enim pasci Deos creditum esse. Tempore heroum coxæ (*μηροί*) adopertæ adipe (*κνίσση*) adolebantur. Addebantur particulæ ex omnibus membris decisæ, quod Homerus vocat *ἄμοθεῖν*. Pars reliqua in usum epularum adhibebatur;

Et Dīs acceptus penetravit in æthera nidor ;
 Sacra tulere suam, pars est data cætera mensis.
 Discubuere toris proceres, et corpora tosta 155
 Carne replent, vinoque levant curasque sitimque.
 Non illos citharæ, non illos carmina vocum,
 Longave multifori delectat tibia buxi :
 Sed noctem sermone trahunt ; virtusque loquendi
 Materia est : pugnam referunt hostisque, suamque ;
 Inque vices adita, atque exhausta pericula sæpe
 Commemorare juvat : quid enim loqueretur Achil-
 les ?

Aut quid apud magnum potius loquerentur Achil-
 Proxima præcipue domito victoria Cycno [lem ?
 In sermone fuit : visum mirabile cunctis, 165
 Quod juveni corpus nullo penetrabile telo,
 Invictumque ad vulnera erat, ferrumque terebat.

Il. A. 459 sqq. Ut hoc loco carnes, ita alibi, v. c. vii. 662. tempus dicitur dari mensis.

156. *Carne replent, etc.*] Ornate, hilariter admodum cœnam illam produxerunt. *Discubuere*; conf. viii. 565. *Torreri*, scilicet assari carnes, non elixari solebant heroica ætate. *Levant*, pellunt. Virgilius *eximere famem, sitim*; Homerus ἐξέντρο πόντος ἔρον. Apud Homerum non *discumbentes*, sed sedentes epulantur.

157. *Non illos citharæ, etc.*] Citharæ vocisque cantus alias perpetuus conviviorum comes; Homerus, Il. A. 603. et Od. A. 152. ubi Clark. plura collegit. Sed nunc consilium poetæ illum non admittebat. De *tibia multifori buxi* vide ad iv. 30: Heinsius putat, eam *longam* dici, quia Græcica fuerit, quum Phrygia esset incurva; iii. 533. Sed nunc dixisset haud dubie *recta*. Igitur *longa*, quia habet multa foramina, quum prisea

Romanorum tibia paucis foraminibus esset brevis. Hoc loco alii (at non nostri Regii,) *multisoni*.

159. *Noctem sermone trahunt* dixit cum Virgilio, Æn. i. 748. poetice pro vulgari, sermonem trahunt in noctem. Sequentia ex moribus heroum atque in laudem Achillis dicta. *Virtus*, fortitudo bellica. *Exhausta pericula*, fortiter superata, ad finem tolerata. Gronov. et duo alii *exacta pericula*, Regii nostri *exhausta*. *Magnus* et supra xi. 265. *ingens* Achilles. Ei se accommodant cæteri, et placere student, præsertim quum ejus sumptibus hoc convivium institutum esset. Itaque etiam in seqq. Achillis potissimum subinde fit mentio, ut vers. 168. 176.

167. *Invictum ad vulnera*, invulnerabile. Perinde est, utrum cum vulgata a *vulnere* legas, an cum MSS. quibusdam, quos Heinsius sequi maluit, ad *vulnera*; nam utraque præpositio eleganter pro *quoad* adjectivis

Hoc ipsum Æacides, hoc mirabantur Achivi;
 Quum sic Nestor ait: "Vestro fuit unicus ævo
 Contemptor ferri, nulloque forabilis ictu 170
 Cycnus; at ipse olim patientem vulnera mille
 Corpore non læso, Perrhæbum Cænea vidi;
 Cænea Perrhæbum, qui factis inclytus, Othryn
 Incoluit: quoque id mirum magis esset in illo,
 Femina natus erat." Monstri novitate mōventur,
 Quisquis adest, narretque rogant; quos inter
 Achilles: 176
 "Dic age, nam cunctis eadem est audire voluntas,
 O facunde senex, ævi prudentia nostri,
 Quis fuerit Cæneus: cur in contraria versus:
 Qua tibi militia, cujus certamine pugnæ 180
 Cognitus: a quo sit victus, si victus ab ullo est."
 Tum senior: Quamvis obstet mihi tarda vetustas,

jungitur: utriusque generis exempla
 habet Clavis Cic. *Ferrum terebat*
 pro, ferrum repellebat, non licet di-
 cere. Quum igitur Francof. MS. *mi-
 rumque*, multi *ferebat*, Cantab. Oxon.
 et tres alii, *tenebat* habeant, Burman-
 nus conjicit *mirumque tenebat* *Hoc ip-
 sum Æacidem*. hoc miraculum tenebat
 defixum Achillem. Regius noster A.
ferrumque ferebat; codex B. *verumque*
ferebat *Hoc ipsum Æacides*. Quæ
 lectio notanda et sensum paulo qui-
 dem contortum hunc habet, Achilles
 hoc ipsum verum esse testabatur.

169. *Quum sic Nestor ait.*] Bene
 Nestorem hæc narrantem inducit, qui
 ipse Cænea viderat et facundia excel-
 lebat. Et vide, quomodo totus locus
 sequens sermonem vitæ communis
 æmuletur. *Ævum* pro ætate. *Unicus*,
 unus. *Contemptor ferri*, non metuens
 arma ferrea, quippe *nullo forabilis ictu*,
 invulnerabilis, nove dictum. *Pati*,
 sustinere. *Perrhæbus* urbs Thessaliæ,

cujus incolæ et ipsi *Perrhæbi* dicti
 sunt, vicini Lapithis; Strabo, lib. ix.
 p. 439. *Othrys* sedes Lapitharum vo-
 catur a Plinio, iv. 15; sedes Centau-
 rorum a Virgilio, Æneid. vii. 675;
 etiam infra ver. 513. commemoratur.

177. *Voluntas*, cupiditas, studium.
 Librariis ergo debetur, quod habent
 novem MSS. *voluptas*. *Prudentia*,
 prudentissime. Abstracta ponuntur
 pro concretis, atque virtutes, vitia,
 affectiones animi, pro ipso homine;
 Tibullus, IV. i. 112. *Pylia fama*, pro
 Nestore celeberrimo. *De facundia*
 Nestoris vide Homerum, II. A. 248
 seq. quo ipso loco pugnam cum Cen-
 tauris memorat. *Certamen pugnæ*,
 labor in pugna; Plinius, VI. Epist.
 xiii. 6. *quantum nos in ipsa pugna cer-
 taminis naveat*.

182. *Vetustas*, senectus; Tibullus,
 I. viii. 50. *veteres senes*; IV. i. 111.
vetus atas; Plinius, paneg. 14. *vetus-
 tior miles*, senior, ubi vide Schwarzium;

Multaque me fugiant, primis spectata sub annis ;
 Plura tamen memini, nec, quæ magis hæreat illa,
 Pectore res nostro est inter bellique, domique 185
 Acta tot ; ac si quem potuit spatiosa senectus
 Spectatorem operum multorum reddere, vixi
 Annos bis centum : nunc tertia vivitur ætas.
 Clara decore fuit proles Elateia Cænis, [quas,
 Thessalidum virgo pulcherrima ; perque propin-

antiquus Nestor Heroid. i. 63 : *tarda*, quia reddit homines tardos, vel quoad corpus, vel quoad ingenium, ut hoc loco. Supra vii. 478. *tardus gravitate senili*. *Primis sub annis*, prima ætate : *sub sæpe pro in* ; vide Burman. ad i. 689. Similiter *in et sub armis* promiscue usurpant. Locutionem *domi bellique* comprobavit Heinsius ex Cicero, Off. ii. 24. ubi *res belli et domi Belli*, apud hostes, *domi*, in sua civitate. Alibi *domi militiæque, domi forisque*. Hærebat autem illa res tam firmiter propter fortitudinem virorum, qui ei interfuerant ; Homerus, dicto loco.

186. *Spatiosa*, ut xiii. 206. *spatiosum bellum*. Mox male suspicantur, excidisse post *reddere* apodosin, atque hæc inculcant, *certe Me potuit, vidi qui tot jam secula*. Talis enim sententia facile cogitando suppleri potest, ineptique a poeta esset addita. *Ætas, sæculum*, eo sensu, quo hodie sumitur, sed apud veteres Romanos *sæculum* non habebat notionem tam definitam. Quum igitur Nestor a Nævio apud Gellium, ix. 7. vocatur *triseclisenes*, eique a Tibullo, IV. i. 50. et 112. atque a Propertio, II. x. 46. tribuuntur tria *secula*, nihil illi definiunt, sed exprimere haud dubie voluerunt tres *γενεα*, quas Nestori assignat Homerus, II. A. 247 sqq. ubi scholiastes observat, *γενεαν* apud veteres fuisse triginta annorum ; quem multi secuti Nestora fecerunt nonagenarium senem.

Sed neque de *γενεα* spatio quidquam decernere licet. Ovidius autem male interpretatus est *sæculum*, quamquam Schirachius fatetur se in sententiam Ovidii ire ; quippe non indignum Homero, immo laudabile fuerit, si intelligamus, Homerum Nestora finxisse 300 annorum senem ; tales enim senes adhuc existere. Ubi tandem existunt ? *Vivitur ætas tertia*, pro, ætatem tertiam ago ; *Quid agitur ?* Par. *Statur*, apud Terent. Eun. II. ii. 40. *Vivere atatem*, agere, ut *vivere annos*, xv. 401. et *vivere ter senas Olympiadas* Martial. vii. 39 ; quæ loca laudavit Burmannus.

189. *Elatei* filiam faciunt Lucianus in Gallo, et Hyginus, fab. 14 et 242. *Atracis* filia est Antonino Liberali, cap. 17. quem Noster ver. 209 sequitur, quæ inconstantia non potest non improbari ; ejusdem negligentiae reum se fecit interdum etiam Hyginus, v. c. fab. 10. ubi Neleum Hippocoontis, et paulo post cum aliis Neptuni filium facit. Nisi ad excusandum poetam dicas, ver. 209. patronymicum *Atracides* positum pro gentilitio *Atracius*, id est Thessalus. *Atracis Hippodamia* est Heroid. xvii. 247. Similem difficultatem habuimus supra x. 162. *Cæneus* et apud Homerum et Hesiodum præ reliquis nominatur. Plures *Cænei* memorantur. Sed *Elatides* imprimis nobilis. Vide Heynium ad Apollodorum, I. ix. 16. Infra ver. 479. a patria *Phylleius* vocatur : Hesiodo dicitur rex.

Perque tuas urbes, tibi enim popularis, Achille,
 Multorum frustra votis optata procorum.
 Tentâsset Peleus thalamos quoque forsitan illos;
 Sed jam aut contigerant illi connubia matris,
 Aut fuerant promissa, tuæ: nec Cænis in ullos
 Denupsit thalamos; secretaque litora carpens 196
 Æquorei vim passa Dei est: ita fama ferebat.
 Utque novæ Veneris Neptunus gaudia cepit,
 “Sint tua vota licet,” dixit, “secura repulsæ;
 Elige quid voveas:” eadem hoc quoque fama fere-
 bat. 200

Magnum,” Cænis ait, “facit hæc injuria votum,
 Tale pati nil posse, mihi: da, femina ne sim,
 Omnia præstiteris.” Graviore novissima dixit
 Verba sono, poteratque viri vox illa videri,
 Sicut erat: nam jam voto Deus æquoris alti 205
 Annuerat; dederatque super, ne saucius ullis
 Vulneribus fieri, ferrove occumbere posset.
 Munere lætus abit; studiisque virilibus ævum

191. *Tibi enim popularis.*] Apostrophe hæc memorabiliorem facit narrationem, et jucundiores Achilli, præsertim, quum sequatur, *Tentâsset Peleus thalamos*, etc. Similis apostrophe est ver. 363.

196. *In ullos Denupsit thalamos.*] Etiam Tacitus, iv. Annal. 27. *denubere in domum*; supra vii. 856. *innubere thalamis*; Livius, x. 23. *enubere patribus*.

202. *Tale pati nil posse, mihi.*] Pletrique (et nostri Regii) *Tale pati jam posse nihil*; non male: etenim *jam*, id est, ab hoc inde tempore, bene h. l. convenit. Si *mihi* retinemus, post *posse* interpungendum est, ut referatur ad *facit*. Lenzii frater conjungit cum sqq. *mihi da*, etc. Sed Burmanno

VOL. IV.

valde adblanditur duorum cod. Regii tertii et Urbinatis lectio, *Tale pati da posse nihil, da femina ne sim*; venustam enim esse illam repetitionem, qua opus fuerit in tanta voti magnitudine. *Dare* pro, concedere aliquod munus, ut i. 486.

203. Ingeniose et inexpectato celeritatem mutationis exprimit; conf. ix. 785 sqq. *Graviore*, humiliore. Lenzius putat, etymologicam nominis interpretationem a *καυδός*, *novus*, traditionem peperisse de transformatione in novum sexum. Mirum!

208. *Exigere ævum, atatem* pro agere dixerunt etiam Terentius, Cicero, Virgilius. *Studiis virilibus*. Sic V. C. interfuit venationi apri Calydonii, viii. 305. et expeditioni Argonauta-

N n

Exigit Atracides, Peneïaque arva pererrat.

Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus, 210
Nubigenasque feros, positis ex ordine mensis,
Arboribus tecto discumbere jusserat antro.
Hæmonii proceres aderant; aderamus et ipsi;

rum; Hyginus, fab. xiv. p. 34. *Atracides*. Vide ad ver. 189. *Atrax* Thessaliæ urbs, *Peneo* vicina; Strabo, ix. p. 440.

210. *Ixion*, rex Thessaliæ, *audax*, quia cum Junone concumbere voluit. Ex nube ei objecta Junonis loco nati sunt Centaurs, *Nubigenæ* inde dicti. Sed antiquitas genti huic *feræ* nomen illud tribuisse videtur propterea, quia altissimos Thessaliæ montes habitabat. Forma autem, quæ eis tribuitur, ex antiquo quodam symbolo fluxisse videtur Heynio in *Antiqu. Aufsætzen*. P. i. p. 33. Alii eam repetente traditione, quæ equitandi artem ad Centauros referebat; vide Vossium in *Mythol. Briefen*, ii. p. 269. Apud Homerum feri et montani homines sunt. Biformes primum reperiuntur apud Pindarum Pyth. ii. 85. Atque ita eos primus pinxit Zeuxis. Pugnas vero amabat illa gens, quibus exprimendis sibi placebant artifices veteres. Sed imprimis memorabilis pugna eorum cum Lapithis, alio Thessaliæ populo, Centauris vicino, cujus mentio fit jam ab Homero, Od. Φ. 295; secundum quem Eurytion Centaurus ad Lapithas profectus in ædibus Pirithoi, postquam animus vino incaluerat, male se gerit, eamque ob causam non modo e domo ejicitur, sed auribus quoque nasoque privatur, unde magna contentio inter Centauros et Lapithas. Cæteri addund in nuptiis Pirithoi hoc factum, ubi Centauri et sponsam et alias feminas rapuerint. Conf. Plutarchus, Thes. cap. 30; Hyginus, fabul. 33; Schol. Homeri, dicto loco; Valerius Fl. i. 142 sqq; Servius ad Virgilium, Æn. vii. 304; Luctat. ad Statium Theb. ii.

563. Expressa res erat in scuto Herculis (vide Hesiodum, ver. 178 sqq.) et in lacunari templi Jovis Olympii. In medio erat Pirithous, juxta eum Eurytion Pirithoi sponsam rapiens, quam defendebat Cæneus; altera ex parte Theseus securi Centauros obtuncans. Centaurorum alii pueros rapiebant, alii virgines; vide Pausaniam Eliac. prior. pag. 400. Memorantur a veteribus et alii hujus pugnae auctores, ab Æliano Var. Hist. ii. 2. Melisandri Milesii carmen epicum; a Plutarcho Hermodorus: et credibile est, Ovid. secutum esse carmen Græcum: memorat 53 Centauros, 18 Lapithas, quorum nomina non ipse finxit: plura etiam apud Græcos leguntur: pro Lapithis pugnant Theseus, Peleus, Nestor, quorum virtus in luce posita est. *Hippodamen* Plutarchus Deidamiam vocat. Scribitur etiam *Hippodamia*: fuit filia Adrasti.

212. *Discumbere jusserat antro.*] Proceribus convivium in atrii ex more, Centauris in antro, regiæ proximo, cujus introitus *arboribus tectus* (vide ad xi. 605.) paratum. Lenzius observat, ipsum *antrum* dici *regiam*, in eoque fuisse et *atrium*, et ver. 246. *ædem*. Immo *antrum* hic diserte distingui videtur a *regia*.

213. *Hæmonii proceres*, duces Lapitharum. *Et ipsi*; evocatum se ab illis Pylo, ipse Nestor narrat apud Hom. Il. A. 270. Etiam Thesea invitatum esse ad illas nuptias, e Plutarchi d. I. apparet. *Festa*; vide ad iii. 111. *Confusa turba*, strepitu promiscuo hominum loquentium, incedentium, etc.

Festaque confusa resonabat regia turba.
 Ecce canunt hymenæon, et ignibus atria fumant ;
 Cinctaque adest virgo matrum, nuruumque cater-
 Præsignis facie : felicem diximus illa [va,
 Conjuge Pirithoum : quod pæne fefellimus omen.
 Nam tibi, sævorum sævissime Centaurorum
 Euryte, quam vino pectus, tam virgine visa 220
 Ardet ; et ebrietas geminata libidine regnat.
 Protinus eversæ turbant convivium mensæ ;
 Raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.
 Eurytus Hippodamen ; alii, quam quisque proba-
 bant, 224
 Aut poterant, rapiunt ; captæque erat urbis imago.
 Femineo clamore sonat domus : ocius omnes
 Surgimus ; et primus, “ Quæ te vecordia, Theseus,
 Euryte, pulsat,” ait ; “ qui, me vivente, lacessas
 Pirithoum, violesque duos ignarus in uno ?” 229
 Neve ea magnanimus frustra memoraverit heros,
 Submovet instantes, raptamque furentibus aufert.
 Ille nihil contra : neque enim defendere verbis
 Talia facta potest ; sed vindicis ora protervis

217. *Præsignis* insignis ; vii. 150 ;
Felicem conjuge ; vide ad xi. 266.
Fefellimus omen, falsum diximus omen.

220. *Quam—tam*. Plurimi *tam—tam*, et sæpe transponi has particulas monet Burmannus. Regii nostri *quam—tam*. Solet fere hæc pugna commemorari a poetis, quum a vino lentitæ turpitudine deterrent. Sic Homerus d. l. Virgilius, Georg. ii. 455 ; Horatius, I. Od. xviii. 7. Sed apud Virgilium, Æneid. vii. 304. Mars indigne ferens, se in Pirithoi sacris solum esse præteritum, furorem Lapithis immisit, quo illi cum Centauris congressi sunt. *Eurytus* ab Homero,

Pausania, Diog. Laertio, vi. 59. atque etiam a Nostro Art. Amat. i. 593. *Eurytion* vocatur. Et Homero ἀγακλυτός dicitur. *Regnat*, impellit eum ad facinora, ut i. 241.

228. *Pulsat*, impellit, invadit. De *Pirithoi* et *Thesei* insigni amicitia vide ad viii. 303. et Plutarchum, Thes. c. 30. *Duos in uno* ; vide ad xi. 388.

230. *Magnanimus* non est generoso animo præditus, sed fortis, ut μεγάρθυμος.

233. *Vindicis* ; Thesei, qui novam nuptam Centaurorum injuria liberat. *Insequitur ora*, continuo involat manibus in os.

Insequitur manibus, generosaque pectora pulsat.
 Forte fuit juxta, signis extantibus asper, 235
 Antiquus crater; quem vastum vastior ipse
 Sustulit Ægides, adversaque misit in ora. [que,
 Sanguinis ille globos pariter, cerebrumque, merum-
 Vulnere et ore vomens, madida resupinus arena,
 Calcitrat: ardescunt germani cæde bimembres,
 Certatimque omnes uno ore, Arma, arma, loquun-
 Vina dabant animos: et prima pocula pugna [tur.
 Missa volant, fragilesque cadi, curvique lebetes;
 Res epulis quondam, tum bello et cædibus aptæ.

235. *Forte fuit juxta, etc.*] Cratere instar teli etiam Perseus, v. 82. utitur; apud Virgilium, Georg. d. 1. Hylæus Centaurus magno cratere Lapithis minatur. *Signis extantibus asper*, figuris eminentibus cælatus, analogium: namque *asperum* et *τραχὺ* opp. *laevi*; Claudianus, viii. 585. *asperat Indus Velamenta lapis*; et Noster jam in lib. v. 80. *altis Extantem signis, multaque in pondere massæ Ingentem manibus tollit cratera duobus*. Præiverat his Virgilius, ix. 264. ubi *aspera signis pocula*, ubi etiam *antiquus crater*, antiquo opere, adeoque majoris pretii. Frequenter ab antiquitate hujusmodi opera laudantur; infra xiii. 700. *antiquo signis fulgentibus ære*. *Quem vastum vastior*; vide ad iii. 60.

239. *Madida resupinus arena*: Multi (et noster Regius B.) *madidam arenam*, quod improbat Burmannus, quia *calcitrare* vix ponitur cum accusativo. *Calcitrare* de trementibus morientium membris, ut *trepidare*, v. 40; vi. 560; et *pulsare*, iv. 133. De hoc verbo vide quæ dixerimus ad v. 40. Eidem Burmanno displicet *germana* quod Heinsius ex uno suo pro *germani* recepit, quia dubium sensum facit; posset enim etiam significare veram

cædem. Quum in uno Thuani sit *germania*, id separandum judicat, *germani a*, propter, *cæde*, idque præfert vulgatæ. *Germana cæde* pro, *cæde germani*, ut paulo ante versu 111. *populari cæde*, *cæde popularium*. *Bimembres*, bicorpores, alibi *biformes* et *gemini*, Centauri ob duplicem equi et hominis formam. *Loquuntur* de magno et promiscuo clamore. Expectassés forte, *fremunt*. Hæc igitur cædes signum veluti fuit pugnae, quam Noster ad imitationem Homeri et Virgilii, V. C. Æneid. xii. 277 sqq. copiosissime persequitur, quamquam jam supra v. fab. 1. tumultuariam pugnam descripserat. Tanto magis admirari licet ingenii Ovidiani copias, quæ multis illis cædibus describendis nondum exhaustæ erant. Etenim hic quoque aliis quisque armis, aliis vulneribus moritur. Vide ad v. 1. Nonnulli eorum, qui hic commemorantur, interfuerunt venationi apri Calydonii. *Pocula missa volant, etc.* Valerius Flaccus, i. 142. *Crateres mensæque volant, aræque deorum, Poculaque insignis veterum labor*.

244. *Quondam, antea. Aptæ, inservientes*. Horat. I. Od. xxvii. 1: *Natis in usum letitiæ scyphis Pugnare Thracum est*.

Primus Ophionides Amycus penetralia donis 245
 Haud timuit spoliare suis; et primus ab æde
 Lampadibus densum rapuit funale coruscis:
 Elatumque alte, veluti qui candida tauri
 Rumpere sacrificæ molitur colla securi,
 Illisit fronti Lapithæ Celadontis; et ossa 250
 Non agnoscendo confusa reliquit in ore.
 Exiluere oculi; disiectisque ossibus oris,
 Acta retro naris, medioque infixæ palato est.
 Hunc pede convulso mensæ Pellæus acernæ 254
 Stravit humi Belates, disiecto in pectora mento;
 Cumque atro mistos sputantem sanguine dentes,
 Vulnere tartareas geminato mittit ad umbras.

245. *Penetralia donis Haud timuit*, haud reveritus est, religioni sibi non duxit sacrilegium committere. *Dona* proprie, quæ in templis et penetralibus Diis suspenduntur et consecrantur. *Ab æde*, a penetralibus Diis Penatibus consecratis. *Funale* nunc non est, ut alibi, funis cera oblitus, scil. fax, sed, ut Farnabius monuit, lychnuchus de laqueari dependens et lampadibus stellatus; Isidorus, xx. 10: "Funalia sunt candelabra, extantes stimulos habentia, quibus funiculi cera vel hujusmodi alimento luminis oblitati figebantur."

249. *Moliri* de omni quidem conatu, sed h. l. forte cum respectu virium intensarum, magno molimine rumpere tentat, ut est ver. 357. *Brevius Virgilius*, Georg. iv. 331. *in vites molire bipennem*. Mox recte *confusa*, quia os jam non agnoscendum. Sic v. 58. *fractis confudit in ossibus ora*. Hoc loco plenius, *confusa reliquit*; Seneca, Troad. ver. 1112. *Ora et illas nobiles patris notas Confudit imum pondus ad terram datum*, de Astyanacte. Hic putabat Heins. *contusa*;

et pro *Non agnoscendo* permulti non *cognoscendo*; male, nam *agnoscere* est, videre aliquem esse eundem, quem antea cognovimus: sæpissime tamen et fere semper hæc duo confusa.

254. *Hunc* quorsum referendum sit dubitat Glareanus; sine causa: *hunc*, Amycum. *Pellæus Belates*. Pella nomen est multarum urbium; nam et in Macedonia, et in Thessalia, et in Achaia, et in Syria est Pella, unde *Pellæus* derivatur. *Disiecto* plus est quam vulgatum *dejecto*, quod revocavit Mitscherl. et quod habent Regii nostri; illud enim indicat, laceratum mentum et in pectus dejectum. Sic et ver. 566. *Cumque atro*, etc. e Virgilio, v. 469: *crassumque cruorem Ore ejectantem, mistosque in sanguine dentes*. Hoc loco *Sputantem* de suo dedit Heinsius: MSS. omnes habent *sputantem*: sed et *sputare*, *desputare*, *expuere* usitata in hac re, vide Heinsium ad h. l. et Brouckhusium ad Propert. IV. v. 67. Etiam Homerus, Il. Ψ. 696. αἶμα παχὺ πρὸντα. *Geminato* ictu opus erat, quia ille non nisi pede mensæ utebatur.

Proximus ut steterat, spectans altaria vultu
 Fumida terribili: "Cur non," ait, "utimur istis?"
 Cumque suis Gryneus immanem sustulit aram 260
 Ignibus, et medium Lapitharum jecit in agmen,
 Depressitque duos Brotean et Orion: Orio
 Mater erat Mycale, quam deduxisse canendo
 Sæpe reluctanti constabat cornua lunæ.
 "Non impune feres, teli modo copia detur,"
 Dixerat Exadius; telique habet instar, in alta
 Quæ fuerant pinu, votivi cornua cervi.
 Figitur huic duplici Gryneus in lumina ramo,
 Eruiturque oculos; quorum pars cornibus hæret;
 Pars fluit in barbam, concretaque sanguine pendet.
 Ecce rapit mediis flagrantem Rhœtus ab aris 271
 Prunitium torrem, dexetraque a parte Charaxi

258. *Ut*, utpote qui. Causam reddit, cur Gryneus ara usus: sit causa autem solet a Latinis factio præponi. Congrua talia arma immanibus pugnantium corporibus, de quibus ad verbum 352.

262. *Depressit*; vulgo (et in Regiis nostris) *oppressit*; sed *depressit*, ut alibi *dejecit*, ad terram dedit interfectos. *Quam deduxisse*, etc. quam constabat magam, veneficam fuisse: vide ad iv. 332: Seneca, Herc. Œt. 525. sine dubio ex hoc nostro loco: *Hoc docta Mycale Thessalas docuit nurus, Unam inter omnes Luna quam sequitur magam. Canendo*, incantando, ut *carmina*, incantationes. *Cornua lunæ* mera periphrasis lunæ, quæ non nisi tempore defectus deduci credebatur, quo tempore non corniculata apparet, sed plena. Magis igitur mihi placet vulgata lectio, *reluctantis*; nam Heinsius qui alteram trium MSS. auctoritate recepit, dativum in hac forma loquendi nimis affectasse videtur. Lenzius præfert *reluctata*,

quod habent plurimi (et nostri Regii.) Pro *reluctari*, verbum proprium in hac re est *laborare*.

266. *Exadius* Lapitha etiam apud Homerum et Hesiodum occurrit. Formulam *instar habere* amat Noster cum aliis, quum quis aliqua re loco alterius, quæ proprie in eum usum destinata, utitur. Sic in Art. Amat. iii. 490. *Ætnæi fulminis instar habet. Votivi*, ex voto oblati. Ex venatibus partes solebant Diis consecrari et suspendi vel ex arboribus, vel tholo et ad fastigia; Virgilius, *Æn.* ix. 407 sq. *Huic*, ab hoc, Heinsius dedit ex MSS. *Ramus*, cornu ramosum.

272. Tali *torre* et Perseus, v. 57. utitur. Sed *ara* nunc jam conjecta erat inter Lapithas ver. 260. *Prunitium* a *pruno* nove dictum. Vulgo (et in nostris Regiis) *primitium*. *Dextra a parte tempora* nihil aliud, nisi dextra tempora, quemadmodum a *lava parte lacerti*, ix. 82. *Perfringit*; unus Leidensis *perstrinxit*, sed *perstringere* est leviter tantum sauciare;

Tempora perfringit fulvo protecta capillo.
 Correpti rapida, veluti seges arida, flamma
 Arserunt crines; et vulnere sanguis inustus 275
 Terribilem stridore sonum dedit; ut dare ferrum
 Igne rubens plerumque solet, quod forcipe curva
 Quum faber eduxit, lacubus demittit: at illud
 Stridet, et in trepida submersum sibilat unda.
 Saucius hirsutis avidum de crinibus ignem 280
 Excutit; inque humeros limen tellure revulsum
 Tollit, onus plaustrī: quod ne permittat in hostem,
 Ipsa facit gravitas: socium quoque saxea moles
 Oppressit spatio stantem propiore Cometem; [quit,
 Gaudia nec retinet Rhætus: "Sic comprecor," in-
 "Cætera sit fortis castrorum turba tuorum!"
 Semicremoque novat repetitum stipite vulnus;
 Terque quaterque gravi juncturas verticis ictu
 Rupit; et in liquido sederunt ossa cerebro. 289

plurimi *perfrigit*. *Protecta*, pro simplici *tecta*, ut et mox vers. 351. et 431.

274. *Correpti rapida*; Palatinus *correpti valida*. Regii nostri codices *rapida*, quod est proprium de re levi incandescente; *valida* melius de corpore crasso et duro diceretur: confer vii. 326. et quæ ad ii. 123. dixerit Gierig. *Vulnere inustus*, ustus in vulnere. *Stridore sonum* e copia poet. pro, stridorem. *Ut dare ferrum*, etc. Eadem similitudo ix. 170; sed hoc loco cum aliquo additamento, et melius adhibita. Brevius Virgilius, *Æn.* xii. 300; quo loco et ipso aliquis ambustum torrem ab ara rapit, et alteri *Occupat os flammis: olli ingens barba reluxit, Nidoremque ambusta dedit*. *Trepida*, quæ imitatur motum bullientis aquæ, quia quod bullit *trepidare* videtur. Nota etiam, *sibilare* hic de stridore ferri candentis usurpatum.

281. *Excutere* nunc pulsando extinguere, quum alibi sit quatiendo, verberando expellere atque abjicere. *Limen*, mox *saxea moles*. *Permittat*, immittat.

285. *Gaudia nec retinet*, etc.] Heinsius suadet aut *retinens*, aut *sicque o precor*; quidam *sic sic precor*, ut apud Virgil. *Æn.* ii. 660; sed *comprecor* hoc loco est pro simplici *precor* ut x. 640. *Rhatum* etiam Virgilius habet. *Sic*, in perniciem sociorum. Et optantis et imprecantis *sic* est. *Castra*, partes, etiam ver. 577. et v. 128. *Semicremus* novum vocab. pro *semicrematus*, dimidia ex parte crematus. *Novat repetitum* e copia poetica, repetit vulnus: *novare* aut *renovare* vulnus, proprie vulnus jam sanatum rescindere, hoc loco novum addere, repetere. *Sederunt ossa*; vide ad iii. 88.

Victor ad Evagrum Corythumque Dryantaque
transit. 290

E quibus ut prima tectus lanugine malas
Procubuit Corythus: "Pueri quæ gloria fuso
Parta tibi est?" Evagros ait: nec dicere Rhœtus
Plura sinit; rutilasque ferox in aperta loquentis
Condedit ora viri, perque os in pectora, flammæ.
Te quoque, sæve Drya, circum caput igne rotato
Insequitur; sed non in te quoque constitit idem
Exitus: assiduæ successu cædis ovantem,
Qua juncta est humero cervix, sude figis obusta.
Ingemuit, duroque sudem vix osse revellit 300
Rhœtus, et ipse suo madefactus sanguine fugit.
Fugit et Orneüs, Lycabasque, et saucius armo
Dexteriore Medon, et cum Pisenore Thaumæs;
Quique pedum nuper certamine vicerat omnes
Mermeros, accepto nunc vulnere tardius ibat; 305
Et Pholus, et Melaneus, et Abas prædator aprorum,
Quique suis frustra bellum dissuaserat augur
Astylos: ille etiam metuenti vulnere Nesso, [cus."
"Ne fuge; ad Herculeos," inquit, "servaberis ar-

290. *Dryas* etiam ab Homero nominatur, ubi est ποιμήν λαῶν, et ab Hesiodo: fortiter pugnat et hic. *Puero*, etc. confer v. 65 sq.

294. *Loquentis*; unus *Mediceus loquenti*. Tunc etiam legendum foret *viro*. Ingenio rursus abutitur: melius Virgilius, ix. 442. qui Nostro prævit, *ensem fulmineum Rutuli clamantis in ore Condedit adverso*.

297. *Constitit*, idem aut similis fuit ei, qui antea fuerat. Art. Amat. i. 120. *Constitit in nulla, qui fuit ante, color*.

300. *Sudem osse revellit*; quidam *revulsit*: quæ varietas fere ubique

occurrit: sed vide Heinsium ad Heroid. vi. 104. In Regiis nostris est *revellit*. Apud Virgilium, Georg. ii. 455. *Rhœtus* et *Pholus* interficiuntur; apud Nostrum fugiunt; nam talia variare solent poetæ. *Arms* tribuitur Centauro, quia ex parte equus est. *Prædator*, id est, venator; sic *prædari*, pro venari, usurpatur: vide ad iii. 225.

308. *Astylos* ab Hesiodo, Scut. ver. 185. vocatur ἄσβολος. Quia *augur*, propterea vaticinia quædam ejus commemoranda duxit poeta. Etiam v. 146. *augur* quidam pugnae interest. De *Nesso* et *Herculeo arcu* vide ix. 101—133.

At non Eurynomus, Lycidasque, et Areos, et Imbreus 310

Effugere necem; quos omnes dextra Dryantis
 Perculit adversos: adversum tu quoque, quamvis
 Terga fugæ dederis, vulnus, Crenæe, tulisti:
 Nam grave, respiciens, inter duo lumina ferrum,
 Qua naris fronti committitur, accipis, imæ. 315
 In tanto fremitu ductis sine fine jacebat
 Sopitus vinis, et inexperrectus Aphidas;
 Languentique manu carchesia mixta tenebat,
 Fusus in Ossææ villosis pellibus ursæ.
 Quem procul ut vidit frustra nulla arma moventem,

312. *Adversum tu quoque*, etc.] Hæc sententia forte fluxit e loco Cæsaris, qui militis cujusdam vulnera *adversa* ostentantis jactantiam hoc consilio minuit, *Nunquam fugiens respexeris*; Quintil. Inst. VI. iii. 75. *Committi* elegantius, quam conjungi, etiam ver. 478; et iv. 369. et 576. *Accipis*, ut *recipis*, vulneraris ferro.

316. *Ductis sine fine—vinis* recte Heins. correxit, quum antea ederetur nullo sensu, *cunctis venis*, Basileensis primus *cunctis curis*. *Ducere*, haurire, bibere; sed vide Heinsium: *sine fine*, immodice. Ingeniosa quidem est, sed nulla auctoritate fulta, ut mos est, Heinsii emendatio. In Regiis nostris ambobus legitur *cunctis sine fine jacebat sopitus venis*; quod sensu egere ait Gierig, ego vero haud contemnendum puto: sanguis enim inter somnum per venas lentior fluit, unde liceat poetis dicere de homine ebrio et dormiente: *sopitus est totis venis*. *Languere* dicuntur ebrii; Cicero, *Catil. ii. 5. vino languidi, confecti cibo*. De *carchesiis* vide ad vii. 247. *Mixta*, in quibus vinum aqua temperatum. Hoc quoque ad mores ebrii pertinet, quod poculum manu adhuc tenebat. *Ossææ*
 VOL. IV.

ursæ; Oxon. et quinque alii *obsæna*, quod, monente Heinsio, defendi posset ex Lucano, vii. 828. ubi *ursæ obsæna*, et Statio, Theb. vi. 865. ubi *turpes ursæ*: similiter apud Nostrum, Trist. III. v. 35. Idem Heinsius laudat tamen *Ossæas lynces* Statii, Ach. v. 120. et *Samnitum ursam* Sillii, iv. 560. *Ossæa*, qualis in *Ossa* monte commoratur. Regii nostri *Ossæa*, quod servandum.

320. *Frustra nulla arma moventem*.] Non profuit ei, quod nulla arma movebat; v. 91. *Expertem frustra belli, et neutra arma secutum*: hoc loco quidam sequentem, pro moventem; et Heinsius mutabat *neutra arma sequentem*. Regii nostri codices *moventem*; nec felix Heinsii emendatio est, quum sequi arma dicatur proprie de bellatoribus, ducis, quem ipsi ultro selegerint, partes ineuntibus; in hoc autem certamine Lapitha quisque cum Lapithis, et Centaurus cum Centauris, pugnare et *movere arma* debebat. *Miscendaque*, etc. Sarcasmus in Aphidam, ut ver. 285. in Cometen, et v. 115. in Iapetiden. *Jaculum* hoc videtur lancea fuisse, quia *amento* armatum; Isidorus, xviii. 7: "Lancea est hasta
 O o

Inserit amento digitos: "Miscendaque," dixit, 321
 "Cum Styge vina bibas," Phorbas: nec plura mo-
 In juvenem torsit jaculum; ferrataque collo [ratus
 Fraxinus, ut casu jacuit resupinus, adacta est:
 Mors caruit sensu; plenoque e gutture fluxit 325
 Inque toros, inque ipsa niger carchesia sanguis.
 Vidi ego Petræum, conantem evellere terra [ambit,
 Glandiferam quercum: quam dum complexibus
 Et quatit huc illuc, labefactaque robora jactat,
 Lancea Pirithoi, costis immissa Petræi, 330
 Pectora cum duro luctantia robore fixit.
 Pirithoi virtute Lycum cecidisse ferebant,
 Pirithoi cecidisse Chromin: sed uterque minorem
 Victori titulum, quam Dictys, Helopsque dederunt.
 Fixus Helops jaculo, quod pervia tempora fecit, 335
 Et missum a dextra lævam penetravit in aurem.
 Dictys, ab ancipiti delapsus acumine montis,
 Dum fugit instantem trepidans Ixione natum,
 Decidit in præceps, et pondere corporis ornum
 Ingentem fregit, suaque induit ilia fractæ. 340

amentum habens in medio: dicta autem lancea, quia æqua lance, ut est æquali amento ponderata vibratur." *Ut casu jacuit*, vino enim sopitus non se composuerat in pelle sua.

325. *Mors caruit sensu*; mortuus est sine sensu doloris et mortis. *Pleno*, quia multum sanguinis inde profluebat. *Per toros* non arbitror lectum intelligi, ursæ pellem, in qua ille cubabat, sed pulpas pectoris.

327. *Petræus* etiam est in iis, quos Hesiodus memorat. Ibi *μέγας*. *Robora jactat*; *jactare* vehementiorem hic motum indicat, quam *agitare*, quod, tamquam proprium, plerumque vere de ventis et hominibus arborem concutientibus usurpatur; i. 303; vii.

586; Horat. I. Od. ix. 12. Verba *cum duro robore* conjunge cum *fixit*; infra ver. 387: *affixa est cum fronte manus*; v. 125. *dextra fixa est et ligno cohesit*.

334. *Minorem titulum* (scil. gloriam) dederunt haud dubie, quia ignobiles. *A dextra* conjunge cum *penetravit*, non cum *missum*, ne ita capias ut ii. 311.

337. *Ancipiti* Heinsius ad Claudianum, viii. 293. explicat, præcipiti; sed præstat haud dubie lectio multorum MSS. *ancipitis*, id est, bicipitis. *Induit ilia fractæ*, dum fractæ partes penetrant in ilia orni fractæ. Gronov. ad Senecam, Herc. Fur. 1312. male legit *fracta*.

Ultor adest Aphareus, saxumque e monte revulsum
 Mittere conatur: conantem stipite querno
 Occupat Ægides, cubitique ingentia frangit
 Ossa: nec ulterius dare corpus inutile leto
 Aut vacat, aut curat: tergoque Bianoris alti 345
 Insilit, haud solito quemquam portare, nisi ipsum;
 Opposuitque genu costis; prensamque sinistra
 Cæsariem retinens, vultum, minitantiæque ora
 Robore nodoso, præduraque tempora, fregit.
 Robore Nedymnum, jaculatoremque Lycotan 350
 Sternit, et immissa protectum pectora barba
 Hippason, et summis extantem Riphea silvis,
 Tereaque, Hæmoniis qui prensos montibus ursos
 Ferre domum vivos, indignantesque solebat.
 Haud tulit utentem pugnæ successibus ultra 355
 Thesea Demoleon; solidoque revellere dumo
 Annosam pinum magno molimine tentat:
 Quod quia non potuit, præfractam misit in hostem;

343. *Occupat*, prævertit, ut Fast. i. 575. *Occupat Alcides*. *Inutile*, scilicet armis, quod interdum additur. Heroid. i. 105. *quæ sit inutilis armis*; Fast. iii. 173. *Deus utilis armis*.

345. *Tergoque--ipsum*. Frigidus jocus. Pars equina Centauri portabat humanam. *Opposuit*, pressit genibus costas, quo fortius hæreret. *Retinens*, retractam tenens. *Minantia aut minacia ora* tribui solent fortibus bellatoribus; vide Horat. II. Od. vii. 11.

352. *Summis extantem Riphea silvis*.] Heroes et Centauri tam immani robore, quam insigni magnitudine excellabant. Roboris signa habes vers. 281. 327. 341. 432. Nunc magnitudinem, quam jam ver. 343. *ingentia ossa* declaraverant, definit. Homerus, unde pendent cæteri, prisce ætatis

homines comparat vel cum montibus, ut Polyphemum, Od. I. 191. vel cum arboribus, Il. E. 560. Ornate hujusmodi monstra describuntur a Virgilio, Æn. ix. 675 sqq. Hinc *altus Bianor* intelligendus ver. 345. et *immania membra*, ver. 501. *Prehendi* dicuntur feræ vagantes, quum vivæ capiuntur. Sic *prensi boves* Virgil. Georg. i. 285.

356. *Dumo* dictum volunt pro *dumeto*. Sed quid est *solidum dumetum*? et num recte dicitur pinum *revellere dumeto*? MSS. valde variant. Forte præstat cum Cantabrigiensi, Gronoviano et Regio tertio legere, *solidaque revellere terra*, aut cum uno, *fundoque evellere ab imo*. Radicitus eam evellere tentabat; quod quia non potuit, præfractam misit. Sic ver. 327. *evellere terra Glandiferam quercum*.

Sed procul a telo Theseus veniente recessit
 Pallados admonitu, credi sic ipse volebat; 360
 Non tamen arbor iners cecidit : nam Crantoris alti
 Abscidit jugulo pectusque, humerumque sinistrum.
 Armiger ille tui fuerat genitoris, Achille,
 Quem Dolopum rector, bello superatus, Amyntor
 Æacidæ dederat pacis pignusque fidemque. 365
 Hunc procul ut fœdo disiectum vulnere Peleus
 Vidit, " At inferias, juvenum gratissime Crantor,
 Accipe," ait: validoque in Demoleonta lacerto
 Fraxineam misit, mentis quoque viribus, hastam;
 Quæ laterum cratem perrumpit, et ossibus hærens

359. *Venire et ire* de volatu telorum. *Pallados admonitu*; heroum præstantissimis numen aliquod adesse solebat in præliis, quod aut tela missa ab iis repellebat, ut v. 46. *Pallas* a *Perseo*; aut ipsos admonebat. Et *Palladi* tribuebantur, quæ quis prudenter fecerat. *Iners*, sine fructu. *Abscidit ex abs et cado*, non ex *abs* et *scindo* compositum esse monemus, ne claudicet syllaba. *Jugulo*; multi *jugulum*. Regii nostri, ut plurimi, *jaculo* habent; malim *jaculum*, ut sit non telum seu arbor, sed ictus; parum placent *jugulo* et *jaculo*.

363. *Achille*; quidam (et Regii codices) *Achilles*; sed præferunt poetæ alteram formam. De hac apostropha vide ad ver. 191. *Armiger* regius etiam v. 148. prælio interest. Ab *Amyntore*, Phœnicis patre, viii. 367. *Achilles* educatus; Il. I. 447. *Dolopum*. Etiam Phœnix apud Homerum, ver. 480. *incolebam extremam Phthiæ oram*, Δολόπεισσι ἀνάσσειν. Sæpe accensebantur Myrmidonibus, quibus *Achilles* imperabat; Virgilius, Æn. ii. 7. et 29; alii de Amyntoris regno aliter; Strabo, ix. p. 670. Rarior significatio, qua hic *fides* occurrit, deceptum non modo librariorum, sed ipsum

etiam Heinsium, ut præferrent *fideque*, id est, *fideique*. Sed recte observavit Burmannus *fidem* nunc esse signum et documentum, quod spondeat quasi de futuro, et certam spem faciat, ut apud Florum, i. 2: "Ancilia atque Palladium, secreta quædam imperii pignora, Janumque geminum, fidem pacis ac belli." *Pacis pignusque fidemque* significat Crantora Peleo obsidem ab Amyntore fuisse datum. *Fædus*, *fædare* et ἀσχεύειν de mutilatis corporibus solet adhiberi.

367. *At*; vide ad viii. 279. *Inferias accipe*; vide ad xi. 381. *Fraxineam*: vide ad v. 9. *Mens, ira, furor*; v. 13. *Ira vim auget lacertorum*, apud Silium, ii. 123. *Asbyte post cædem Harpes totis annisa doloris Viribus intorquet hastam*. Confer v. 32. Heinsius putat, scripsisse poetam, *contentis viribus*: contendere enim vires esse, omnes vires simul intendere. Burmannus legit, *gentis quoque* (vel *cum*) *viribus*, gentis nimirum Æacidarum. *Hærens intremuit et vir sequitur bene declarant corporis Demoleontis molem*. *Laterum crates* ut *pectoris et costarum crates* Virgil. Æn. xii. 508; Prudent. Peristeph. xi. 57.

Intremuit: trahit ille manu sine cuspidē lignum :
 Id quoque vix sequitur: cuspidē pulmone retenta est.
 Ipse dolor vires animo dabat: æger in hostem
 Erigitur, pedibusque virum proculcat equinis.
 Excipit ille ictus galea clypeoque sonantes, 375
 Defensatque humeros, prætentaque sustinet arma :
 Perque armos uno duo pectora perforat ictu.
 Ante tamen leto dederat Phlegræon, et Hylen,
 Eminus; Hiphinoum collato Marte, Claninque.
 Additur his Dorylas, qui tempora tecta gerebat
 Pelle lupi, sævique vicem præstantia teli 381
 Cornua vara boum multo rubefacta cruore. [dixi,
 Huic ego, nam vires animus dabat; " Aspice,"
 " Quantum concedant nostro tua cornua ferro:"
 Et jaculum torsi; quod quum vitare nequiret, 385
 Opposuit dextram passuræ vulnera fronti.
 Affixa est cum fronte manus; fit clamor: at illum

373. *Animus*, θυμὸς, ira. Dolor iram excitabat et augebat; ver. 532. Possis tamen et *animus* de fortitudine capere. *Æger*, male se habens ex vulnere; vide Burmannum; Lenzius iratum, irritatum interpretatur. *Erigitur* sublatis pedibus anterioribus. Novum pugnæ genus. *Proculcat*, proculcare conatur. Multi habent *conculcat*. *Ictus*, pedum equinorum, *sonantes*, cum sonitu incidentes. *Excipere clypeo* tela aut ictus, clypeum opponere telis. *Defensare* etiam xi. 373. et apud optimos auctores occurrit; vide Drakenb. ad Silium, i. 507. *Sustinet*, tenet prætentata, prætendit. *Duo pectora*, duplex pectus Centauri, humanum et equinum. Nam in pectore coibat forma humana et equina. Similiter apud Claudianum, xxxvii. 82. in cæde Pelori, cui pro pedibus duo angues, Mars uno ternas animas inficit ictu.

Lenzius vero hunc locum accipit de pectore dextro et sinistro.

379. *Collato Marte*, consertis armis, cominus pugnans cum hoste. *Clanis* memoratur etiam a Valerio Fl. 146. *Ex pellibus luporum*, taurorum, canum, etc. fieri olim solebant galeæ. *Vara*, introrsum curvata, lunata; vide Heinsium ad Amor. iii. 24. Regii nostri habent *dura*. Pyrrhum Epirotarum regem cornua hircina in galea gestasse scribit Plutarchus: non subscribo interpretibus qui Dorylam putant itidem cornua bubula in galero gestasse: quin manu gerebat potius, ut cervi cornua Exadius. LEM. *Cruore* eorum, quos jam interfecerat.

383. *Vires animus dabat* modeste præmissum a Nestore. *Concedant*, cedant, inferiora sint. *Affixa est*. Simile quid v. 124. Heinsius putat scribendum: *Affixa cum fronte manu, fit clamor*.

Hærentem Peleus, et acerbo vulnere victum,
 Stabat enim propior, mediam ferit ense sub alvum.
 Prosiluit, terraque ferox sua viscera traxit; 390
 Tractaque calcavit; calcataque rupit; et illis
 Crura quoque impediit, et inani concidit alvo.

Nec te pugnans tua, Cyllare, forma redemit,
 Si modo naturæ formam concedimus illi. 394
 Barba erat incipiens: barbæ color aureus: aureaque
 Ex humeris medios coma descendebat in armos;
 Gratus in ore vigor; cervix, humerique, manusque,
 Pectoraque artificum laudatis proxima signis,

390. *Terraque ferox*, etc.] Fœda rursus res lectoribus ante oculos pingitur, ut ver. 269 sq. Sed bellicosus Romanis talia nauseam non fecisse videntur fœditate sua. Itaque etiam in Virgilio similia loca reperiuntur.

393—428. *Nec te pugnans*, etc.] Locus pulcher et commode insertus. Ita enim aliquamdiu interrumpitur cœdium descriptio, commiseratio movetur, et Centaurorum tam forma quam amor studiumque placendi cognoscitur. Etiam v. 47 sqq. pulcher juvenis in prælio, quicum una moritur amicus. *Forma*, pulchritudo. *Redemit*, liberavit a morte. Eleganter *redimere* nos dicuntur ea, quæ faciunt, ut malum aliquod a nobis avertatur. Mox conjunge *naturæ illi*, scil. bimembri, Centauris. *Natura* ponitur pro re aut homine, cui certa est natura, etiam a Cicerone aliisque. Male igitur Heinsius conjungebat, *naturæ formam*, et suadebat *illis*, scil. Centauris. A Silio, iii. 41. vocantur *gens deforme*. *Barba incipiens*, prima lanugo. Sic *amor incipiens*, *nox incipiens* apud Nostrum. *Aureus*; vide ad ii. 319. Regii nostri cod. habent: *barbæ color aureus*; *aureaque Ex humeris*, etc. et bene; ita et octo optimi ab Heinsio nominati, et plurimi alii: hic est versus dactylicus, ut apud Virgi-

lium, Georg. ii. 69. et *Æn.* vi. 33. et apud Nostrum iv. 779. et vi. 507; vide insuper ad xv. 147. Quare non dubitavimus lectionem codicum, quam editor *variorum* et Burman. receperunt, in jus suum vindicare. *Descendebat*, melius quam vulgatum *dependebat*, Burmannus laudavit e Petronio, 18. *descendentes ab aure capillos*.

398. Regii nostri *vigor*. *Proxima*, scil. dignitate, vide Heynii Observationes in Tibull. p. 161. *Laudatis*, quæ omnium puncta tulerunt. Cum signis et picturis præstantissimorum artificum comparari solent pulcherima corpora: confer x. 516. *Cervix*, humeri, manus, *Et qua parte viri est*, scilicet species. Facilior est lectio vulgata, *Et quacunque vir est*. *Da ei caput equi*, erit equus ille dignus *Castore*, ἰπποδάμῳ, qui gaudet equis, et cui *Cyllarus* equus a Junone datus; conf. Suidas in hoc vocab. Sic eleganter in epiphonemate cum exclamatione aut admiratione rationem reddit, ut alibi *ita* (Cic. Att. vii. 2.) et *adeo*, idem Off. i. 11. *Sessile* nunc passive, in quo sedetur commode, novatum ab Ovidio videtur. *Stare* de carnositate et eminentibus membris; xiv. 283. *colla tumere toris*. De *pectore toroso* vide ad ii. 854.

Et qua parte viri est: nec equi mendosa sub illa
 Deteriorque viro facies: da colla, caputque, 400
 Castore dignus erit: sic tergum sessile, sic stant
 Pectora celsa toris: totus pice nigrior atra:
 Candida cauda tamen: color est quoque cruribus
 Multæ illum petiere sua de gente; sed una [albus,
 Abstulit Hylonome; qua nulla decentior inter 405
 Semiferos altis habitavit femina silvis.
 Hæc et blanditiis, et amando, et amare fatendo
 Cyllaron una tenet: cultus quoque quantus in illis
 Esse potest membris; ut sit coma pectine lævis,
 Ut modo rore maris, modo se violave, rosave 410
 Implicet; interdum candentia lilia gestet;
 Bisque die lapsis Pagasææ vertice silvæ
 Fontibus ora lavet, bis flumine corpora tingat:
 Nec, nisi quæ deceant, electarumque ferarum
 Aut humero, aut lateri prætendat vellera lævo. 415
 Par amor est illis: errant in montibus una;
 Antra simul subeunt: et tum Lapitheia tecta

403. *Color cruribus albus*; tres *cri-*
nibus, non improbante Burmanno, ut
cauda et *juba alba* fuerit: at Centauri
 non habebant *jubam*. *Petere*, ambire
 alterius *connubium*; vide ad ix. 11.
 Modestius Burmanno videtur, quod in
 uno Heinsii est, *cupiere*, ut iii. 353.
Multi illum juvenes, multæ cupiere
puellæ, quanquam et ibi vulgo *petiere*:
 sed nihil hoc loco mutandum. Certe
 Hylonome *amare fatendo* illum petiit.
Abstulit dictum ut auferre præmium,
prædam, etc. Mox vulgo *decentior*,
 ut *passim decentes puellæ et decor pu-*
ellarum; sed Burmannus e quinque
 MSS. prætulit *nitentior*, quia *nitor* et
puellis convenit, (vide ad xi. 271.) et
pecoribus bene habitis; vide ad ix. 47.
Altis silvis, quia *silvæ illæ in altis*
montibus, ut i. 568. *prærupta silva*;

Amor. I. i. 9. *silvæ jugosæ*. *Silvis dan-*
tur epitheta montium, ut *mox ver.* 412.
vertex silvæ, et apud Horatium, II.
 Sat. vi. 91. *dorsum nemoris*; Virgilius,
 Æneid. vi. 256. *juga silvarum*.

407. *Blanditiis, et amando*; multi
 (et Regius noster A) *blanditiis, et*
amans. *Zeuxis etiam feminas Cent-*
taurorum bifformes pinxit. Noster
 Hylonomes non *formam* descripsit,
 quam modo in Cyllaro notavit, sed
cultum et placendi curam. *Teneve*
verbum proprium in hac re. Quinti-
 lianus, Decl. 367. *mulieris illecebris*
teneri.

409. *Ut sit*, etc.] *Supple, curat.*
Coma se implicat floribus pro vulgari
sententia, flores innexi sunt comæ.
De Pagasis vide ad vii. 1.

417. *Lapitheia tecta*; antrum ar-

Intrânt pariter, pariter fera bella gerebant :
 Auctor in incerto est : jaculum de parte sinistra
 Venit, et inferius, quam collo pectora subsunt, 420
 Cyllare, te fixit : parvo cor vulnere læsum
 Corpore cum toto post tela educta refrixit.
 Protinus Hylonome morientes excipit artus ;
 Impositaque manu vulnus fovet ; oraque ad ora
 Admoveret, atque animæ fugienti obsistere tentat.
 Ut videt extinctum, dictis, quæ clamor ad aures
 Arcuit ire meas, telo, quod inhæserat illi, 427
 Incubuit ; moriensque suum complexa maritum est.
 Ante oculos stat et ille meos, qui sena leonum
 Vinxerat inter se connexis vellera nodis, [que :
 Phæcomes, hominemque simul protectus equum-
 Codice qui misso, quem vix juga bina moverent
 Juncta, Phonoleniden a summo vertice fregit. 433
 Fracta volubilitas capitis latissima ; perque os,

boribus tectum, quo Pirithoi Lapitharum regis nuptiæ sunt celebratæ ; vide supra 212. *Auctor*, qui mittit jaculum, ut supra viii. 349.

423. *Excipit.*] Dicta hæc ex more Romanorum, qui amicos morientes amplecti solebant atque osculari, ut extremum eorum halitum sibi excipere liceret. Anima per os exire credebatur, eamque in primo ore tenere morientes dicebantur ; confer x. 186 sqq. ubi eædem curæ, idem officium.

427. *Telo quod inhæserat*, etc.] Telo, quod illi Cyllaro fuerat infixum, incumbens, se transfixit.

429. *Sena* ; vulgo *savu* ; sed *sena* convenit magnitudini Centauri. *Connexis nodis* ; Florentinus, Gronovianus primus et alii *collectis*, quod impense placuit Heinsio, non item Burmanno, qui monet *colligi* recte crines et alia dici ut nodo cohibeantur, non autem

nodos ipsos. Immo nodi dicuntur *connecti*, et quum solvuntur, *diduci* ; ii. 560.

433. *A vertice*, desuper, ut apud Virgilium, Georg. ii. 310. *Phonoleniden* ; Heinsius metuit ne hoc vocab. corruptum sit, nam in MSS. mera hic lectionum monstra apparent.

434. *Volubilitas capitis*, volubile, idque, propter magnitudinem Phonolenidæ, *latissimum*, aut *latissima* pro latissime, vulnus latissimum factum. Lenzius fratris sui interpretationem probat ; fregit caput, ut fieret planissimum. Quinque hi versus, a *Fracta volubilitas*, ad *Ast ego*, absunt a nostro codice Regio A. et in codice B. ab alia manu in margine fuerunt postscripti ; hos libenter spurios crediderimus, tum propter quod eos non habeat codex A. optimus, tum propter insulsam et Ovidio pæne indignam descriptionem.

Perque cavas nares, oculosque, auresque, cerebrum
 Molle fluit, veluti concretum vimine querno 436
 Lac solet; utve liquor rari sub pondere cribri
 Manat, et exprimitur per densa foramina spissus.
 Ast ego, dum parat hunc armis nudare jacentem,
 Scit tuus hoc genitor, gladium spoliantis in ima
 Ilia demisi. Chthonius quoque, Teleboasque 441
 Ense jacent nostro: ramum prior ille bifurcum
 Gesserat; hic jaculum: jaculo mihi vulnera fecit:
 Signa vides: apparet adhuc vetus inde cicatrix.
 Tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti:

436. *Veluti concretum*, etc.] Res fœda poterat sine similitudine transmitti. *Concretum lac*, xiii. 796. *coactum lac*, coagulum, lac densatum, unde casei premebantur. *Vimen*, qualis vimineus, sive calathus, in supellectili erat rustica; Virgilius, Georg. ii. 241. *Tu spisso vimine qualos, Colaque prælorum fumosis deripe tectis*. Sed me offendit *querno*, quandoquidem querna virgulta vix apta sunt calathis texendis. MSS. tamen nihil nos adjuvant; omnes enim conspirant in hanc vocem præter unum Urbin. qui *testo* habet, quod e *texto* ortum credebat Heinsius: sane nihil frequentius *texto vimine*, vide Heins. ad Fast. iv. 435. Sed etiam seqq. mendosa haud dubie sunt. *Liquor* ita nude positum non videtur a poeta pro vino, aut succo olivarum: neque ille liquor *sub pondere cribri* manat, sed *sub pondere præli*. Tollit istas difficultates lectio, quam MSS. Urbinas, Basileensis pr. et alter Thuani suppeditant, *liquor vini sub pondere præli*, quanquam hic potius de oleo agi videtur, quod et spissius et melius cum cerebro comparari potest. Tres alii, *sub pondere coli*, cujus alterum illud *præli* glossæ esse putat Heinsius, deceptus auctoritate Schol. MS. ad
 VOL. IV.

Virgilium, Georg. dicto loco, ubi *colum* explicatur per instrumentum, quo vinum premitur. Ino cola supponi solebant prælis, ut mustum, aut oleum in iis exceptum liquaretur; Lucretius, ii. 391: "Et quamvis subito per colum vina videmus Perfluere, at contra tardum cunctatur olivum." Forte verba transposita sunt, ita ut ver. 436. *vimine cribri*, et ver. sequenti *sub pondere querno* legendum sit. Lenzius suadet: *vimine spisso—pondere querno—foramina cribri*. Pro *manat* Basil. *stillat*; sed Lucretius in re simili *permanare* dixit.

439. *Nudare armis* pro, *spoliare*, quod solenne in hac re. Atque id ipsum hoc loco restitutum e septem MSS. malit Heinsius, quia seq. *spoliantis*, ut sit familiaris illa Ovidio repetitio. At quum *nudare* interdum ponatur pro *spoliare*, neque Ovidius ubique affectet illam repetitionem, tueamur, lectionem vulgatam. Tela in corpus dicuntur *demitti* et *descendere*.

445. *Tunc ego—deficit atas*.] Talia jucundam reddunt narrationem, inprimis si interponuntur longiori cædium enumerationi, atque imitantur sermones quotidianos. Simile Nestoris votum apud Homerum, Il. H. 132 sqq. ubi Hector provocaverat aliquem

P p

Tunc poteram magni, si non superare, morari 446
 Hectoris arma meis : illo sed tempore nullus,
 Aut puer Hector erat : nunc me mea deficit ætas.
 Quid tibi victorem gemini Periphanta Pyreti ;
 Ampyca quid referam ? qui quadrupedantis Oëcli
 Fixit in adverso cornum sine cuspage vultu. 451
 Vecte Pelethronium Macareus in pectus adacto
 Stravit Erygdupum : memini et venabula condi
 Inguine, Nessæis manibus conjecta, Cymeli.
 Nec tu credideris tantum cecinisse futura 455
 Ampyciden Mopsum. Mopso jaculante biformis
 Occubuit, frustra que loqui tentavit Odites,
 Ad mentum lingua, mentoque ad guttura fixo.
 Quinque neci Cæneus dederat, Stiphelumque, Bro-
 mumque, [Pyracmon.
 Antimachumque, Helimumque, securiferumque
 Vulnera non memini ; numerum, nomenque notavi.
 Provolat Emathii spoliis armatus Halesi, 462

Græcorum. *Tunc*—*tunc*. Περιαυρο-
 λογία hæc senile quiddam est, et ætati
 nostræ (inquit Cato Ciceronianus)
 conceditur. Videtisne, ait, ut apud
 Homerum sæpissime Nestor de virtu-
 tibus suis prædicet? tertiam enim jam
 ætatem hominum vixerat, nec erat ei
 verendum, ne vera de se prædicans,
 nimis videretur aut insolens aut lo-
 quax, etc. *Nullus*, nondum. *Me mea*
deficit ætas, vires me deficiunt, dese-
 runt, fractæ senectute.

449. *Gemini Pyreti*, Centauri dicti
gemini quia ex parte hominis, ex parte
 equi vultum et formam habent ;
 vide quæ notata fuerint de hoc voca-
 bulo ad ii. 555. *Ed. Cornum* ; confer
 viii. 678. *Pelethronium*, saltus in Pe-
 lio Thessaliæ monte ; inde Lapithæ
Pelethronii dicti ; Virgilius, Georg.
 iii. 115. *Frena Pelethronii Lapithæ*

gyrosque dedere. Sed Plinius, vii. 57.
 id nomen, ut proprium, usurpat : *Fre-
 nos Pelethronius invenit*. Sic et Hy-
 ginus, fab. 274. *Condi et recondi*
 arma dicuntur, tam quum deponuntur,
 quam quum corpus penetrant.

455. *Nec tu credideris tantum*, etc.]
 Non vates solum Mopsus, sed etiam
 bellator strenuus. *Ampycides Mopsus*
 etiam apud Hesiodum d. l. legitur.
 Fuit Apollinis sacerdos et vates, atque
 etiam venationi Calydonii apri inter-
 fuit ; viii. 316. 350. *Biformis* ; Ci-
 cero Tusc. ii. 8. *biformato impetu Cen-
 taurus*. Sequitur pars fabulæ ea, cujus
 causa omnis hæc narratio instituta.

462. *Spoliis armatus* (ita est in nos-
 tris Regiis ;) unus Basileensis *spoliis*
ornatus, eleganter, iudice Burmanno.
Media ætas dicitur, quæ inter juveni-
 lem et senilem est (Cicero, Sen. 20.

Quem dederat leto, membrisque et corpore Latreus
 Maximus: huic ætas inter juvenemque, senemque;
 Vis juvenilis erat: variabant tempora cani. 465
 Qui clypeo, galeaque, Macedoniaque sarissa [que,
 Conspicuus; faciemque obversus in agmen utrum-
 Armaque concussit, certumque equitavit in orbem;
 Verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:
 "Et te, Cæni, feram? nam tu mihi femina semper,
 Tu mihi Cænis eris: nec te natalis origo 471
 Comminuit? mentemque subit, quo præmia facto,
 Quaque viri falsam speciem mercede parâris?
 Vel quid nata vide, vel quid sis passa; columque,
 I, cape cum calathis, et stamina pollice torque;
 Bella relinque viris." Jactanti talia Cæneus 476
 Extentum cursu missa latus eruit hasta,

constans ætas, quæ media dicitur: ita et Phædrus, II. ii. 3; medii anni apud Martialem, x. 32.) et senior, qui ea ætate est; vide Isidor. xi. 2. Etiam infra xv. 210. Maturus mitisque inter juvenemque senemque. Romani non nisi tres faciebant ætates, pueritiam, juventutem, senectutem. Variabant, quia nigris aspersi cani.

466. *Sarissa* hasta longior Macedonum; vide Heinsium et Burmannum. Nota secundam in *Macedonia* syllabam, longam positam a poeta per *ê-ra-siv*: nam in primitivo alias corripitur, ut apud Claudian. de bello Getico: "Nubibus intactum Macedo miratur Olympum." *Macedonia sarissa*; Curtius, lib. ix. "Macedo justa arma sumpserat, æreum clypeum, hastam, quam sarissam vocant, læva tenens, dextera lanceam." *Conspicuus*, insignis præ reliquis, qui in hac tumultuaria pugna illis armis carebant. *Concussit*; ad i. 143. *Equitare* ingeniose de Centauro, currente. *Certum in orbem*, ut fieri solet in palæstra

equestri; vide vi. 225. Atque ita flectere equum docuerunt Centauri; Virgil. Georg. iii. 115. Nam quantum ibi Lapithæ commemorantur, tamen ibi Centauros intelligendos esse, qui erant e genere Lapitharum, Cerda docet. Etiam *gymus* de equitatione usitatum: v. Heynii Obs. ad Tibull. IV. i. 94. et Broukhus. ad ver. 207. *Vacuas ornat, ut inanes, aeris auræ*, etc. Heinsius in *aves* scribendum temere censebat.

470. *Cænis* dicebatur, quum femina adhuc esset; ver. 189. *Te comminuit*, animum tuum comminuit, fregit: vide Heinsium. *De facto, quo præmia meruit*, 197 sqq. *Quid nata vide* ut ix. 746. *quid sis nata vide*; et vi. 634. *cui sis nupta vide*. De *colo* et *calathis* modo diximus. Virgilius, *Æn. vii. 805. de Camilla, non illa colo calathisque Minervæ Femeinas assueta manus*; Silius, ii. 70. *Non calathis mollita manus, operataque fuso*.

477. *Extentum cursu latus ingeniose de currente equo. Eruii*, ut

Qua vir equo commissus erat : furit ille dolore,
 Nudaque Phyllei juvenis ferit ora sarissa :
 Non secus hæc resilit, quam tecti a culmine grando ;
 Aut si quis parvo feriat cava tympana saxo. 481
 Cominus aggreditur, laterique recondere duro
 Luctatur gladium : gladio loca pervia non sunt.
 “ Haud tamen effugies ; medio jugulaberis ense,
 Quandoquidem mucro est hebes ; ” inquit : et in
     latus ensem 485
 Obliquat, longaque amplectitur ilia dextra.
 Plaga facit gemitus, ceu corpore marmoris icti,
 Fractaque dissiluit percusso lamina collo.
 Ut satis illæsos miranti præbuit artus,
 “ Nunc age, ” ait Cæneus, “ nostro tua corpora ferro
 Tentemus : ” capuloque tenus demisit in armos 491
 Ensem fatiferum, cæcamque in viscera movit,
 Versavitque manum, vulnusque in vulnere fecit.
 Ecce ruunt vasto rabidi clamore bimembres,
 Telaque in hunc omnes unum mittuntque, feruntque.
 Tela retusa cadunt : manet imperfossus ab omni
 Inque cruentatus Cæneus Elateiūs ictu. 497
 Fecerat attonitos nova res. “ Heus dedecus ingens ! ”

hausit v. 126. *Phyllus* urbs Thessaliae, quanquam Hygin. fab. 14. montem in Thessalia contendit esse. *Nuda ora* ; caput galea non munitum.

481. *Cava* ; erant ligna concava in formam patinæ, quibus pellis ita intendebatur, ut lapilli in eam immissi resiliunt ; vide Perizon. ad Æliani Var. Hist. ix. 8.

486. *Ensem in latus obliquat* ; ab initio punctim verberaverat, nunc cæsim : obliquo ense ferit latus. *Gemitus* de omni sono, etiam rerum inanimatarum ; vide Burmannum ad iv. 449. et Heinsium ad xiv. 739 : supra

v. 204. de eadem re, sonuit timmitibus ensis acutis.

492. *Fatiferum, letiferum. Cæcam*, quia abscondita erat in visceribus, neque cernebatur. *Vulnus in vulnere fecit*, abusus ingenii.

494. *Vasto* ; Burmannus laudat *vastum latratum* e Columella, vii. 12 ; idem, i. 9. *vastitatem vocis* ; Cicero et alii, *vaste dicere*.

496. *Tela retusa cadunt.*] Novo modo invulnerabilem describit. *Incruentatus*, quod per tmesin divulgum, pro *incruentus* primus dixit Ovidius.

Monychus exclamat: "populus superamur ab uno,
 Vixque viro: quanquam ille vir est; nos segnibus
 actis, [prosunt?
 Quod fuit ille, sumus: quid membra immania
 Quid geminæ vires? quid, quod fortissima rerum
 In nobis duplex natura animalia junxit?
 Nec nos matre Dea, nec nos Ixione natos
 Esse reor; qui tantus erat, Junonis ut altæ 505
 Spem caperet: nos semimari superamur ab hoste.
 Saxa, trabesque super, totosque involvite montes;
 Vivacemque animam missis elidite silvis.
 Silva premat fauces: et erit pro vulnere pondus."
 Dixit; et insani dejectam viribus Austri 510
 Forte trabem nactus, validum coniecit in hostem:
 Exemplumque fuit: parvoque in tempore nudus
 Arboris Othrys erat, nec habebat Pelion umbras.
 Obrutus inmani cumulo, sub pondere Cæneus
 Æstuat arboreo, congestaque robora duris 515

499. *Monychus*, *μονώνυχος*, solidungulus, Centaurus; de quo Juvenalis, *quantas jaculetur Monychus ornos*.

500. *Segnibus actis*, segnitie. *Fortissima* conjunge cum *animalia*. *Natura duplex junxit animalia*, pro animalia duplicis naturæ juncta sunt in nobis. *Rerum* sic superlativis additur, ut *dulcissime rerum*, etc.

505. *Altæ*, magnæ, auctoritate Virgilii, apud quem *altus Apollo*, Æn. x. 875; *altus Jupiter*, xi. 726. *Spem Junonis* breviter et modeste, spem concumbendi cum Junone. Quod summæ audaciæ et impudentiæ erat, id calide vertit in laudem patris sui. Sed mentitur, quum se *matre Dea* editum dicit. *Elidite* aptum huic mortis generi verbum.

507. *Saxa, trabesque super*; jam

copiose et suo more exornare incipit, quod scriptores ad ver. 146. laudati breviter tradunt, congestis arboribus interfectum Cænea. *Cæneus*, inquit Palæphatus, erat vir bello strenuus et pugnæ sciens: is quum in multis variisque bellis versatus fuisset, neque vulneratus unquam, cum Lapithis aliquando pugnans, a Centauris interceptus, illorum multitudine obrutus est: cujus corpus ubi nullo vulnere confossum advertissent Centauri, ab iis invulnerabilis est existimatus.

512. *Exemplum fuit*, exemplo suo præivit cæteris. Mox loquitur ita, tamquam et *Othrys* et *Pelion* proximi fuerint Pirithoi regiæ. *Nudus arboris*, nudus arboribus. *Parvo in tempore* vide ad xi. 39. *Umbras* pro, arbores, ut x. 88. et 90.

515. *Æstuat*, furit, jactat membra.

Fert humeris : sed enim postquam super ora caputque

Crevit onus, neque habet, quas ducat, spiritus auras,

Deficit interdum : modo se super aera frustra

Tollere conatur, jactasque evolvere silvas ; 519

Interdumque movet : veluti, quam cernimus, ecce !

Ardua si terræ quatiatur motibus Ide.

Exitus in dubio est : alii sub inania corpus

Tartara detrusum silvarum mole ferebant.

Abnuit Ampycides ; medioque ex aggere fulvis

Vidit avem pennis liquidas exire sub auras, 525

Quæ mihi tunc primum, tunc est conspecta supre-

Hanc ubi lustrantem leni sua castra volatu [mum.

Mopsus, et ingenti circum clangore sonantem

Aspexit, pariterque oculis animoque secutus :

“ O salve,” dixit, “ Lapithææ gloria gentis, 530

Maxime vir quondam, sed avis nunc unica, Cæneu.”

Credita res auctore suo est : dolor addidit iram ;

Oppressumque ægre tulimus tot ab hostibus unum :

Nec prius abstitimus ferrum exercere cruore, 534

Quam data pars leto, partem fuga noxque removit.

IV. Hæc inter Lapithas et semihomines Centauros

518. *Super aera*, in aera, et hoc simpliciter, tollere ; Virgilius, *Æn.* ii. 699. *se tollit ad auras*, surgit de strato.

520. *Ide* in conspectu Græcorum tum erat : hinc, *quam cernimus, ecce !*

522. *Exitus in dubio est* ; interfectum esse Cænea cæteri tradunt. Alterum finxit fortasse Ovidius ipse, ut hic quoque haberet metamorphosin ; itaque verbis *Exitus in dubio est* novationem suam excusasse videtur. Commode adhibuit Mopsus vatem. *Detrusum* aptius violenta in morte,

quam *missum* ; Scholiast. Apollon. i. 57. *Κατὰ γῆν αὐτὸν ὠθοῦσιν*. Florent. habet *retrusum*.

525. *Sub auras*, in auras.

527. *Lustrantem sua castra*, volantem circa Lapithas socios suos ; quo melius singula circumspiciat, volat *leni volatu*. *Clangor* proprie sonus avium volantium. *Gloria gentis*, ut apud Homerum, *μέγα κῦδος Ἀχαιῶν*. Heinsius malit legere : *Lapithææ gloria gentis Maxima, vir quondam*, etc.

536—579. Hic dantur appendicula de *Periclymeno*, Nestoris fratre, quem

Prælia, Tlepolemus, Pylio referente, dolorem
 Præteriti Alcidæ tacito non pertulit ore ;
 Atque ait : “ Herculeæ mirum est oblivia laudis
 Acta tibi, senior : certe mihi sæpe referre 540
 Nubigenas domitos a se pater ipse solebat.”
 Tristis ad hæc Pylius : “ Quid me meminisse ma-
 lorum

Cogis, et obductos annis rescindere luctus,
 Inque tuum genitorem odium, offensasque fateri ?
 Ille quidem majora fide, Di! gessit, et orbem 545
 Implevit meritis, quod mallet posse negari : [sum
 Sed neque Deiphobum, nec Polydamanta, nec ip-
 Hectora laudamus : quis enim laudaverit hostem ?
 Ille tuus genitor Messania mœnia quondam

Hercules in aquilam transformatum interfecit. De auctoribus fab. vide ad ver. 549.

537. *Tlepolemus* Herculis et, ut plurimi tradunt, Astyoche filius, interfecto Licymnio avunculo, ad Rhodios aufugerat, quorum naves postea adversus Trojanos duxit; Homerus, II. B. 653 sqq. Is *dolorem*, quem sentiebat inde, quod rerum a patre suo, quo tempore apud Pholum erat, gestarum cum Centauris (de quibus vide Apollod. II. v. 4.) mentionem nullam fecerat Nestor, tacite perferre non potuit.

539. *Agere obliviam* dictum, ut *agere silentium*, i. 349. *Senior*, senex, quæ compellatio grata Græcis. Quidam tamen, mutata distinctione, æque bene: *Senior certe mihi*, etc.

543. *Obductos luctus*; vulnera dicuntur obduci quum coalescunt, et *rescindi*, quum rursus aperiuntur, refricantur. Hinc illa verba ad renovatum luctum sat commode transferuntur. Olim hoc loco edebatur *restringere luctus*; alii aliter. Sed *annis* bene se habet. Constat enim,

annos, tempus, esse maxime, qui rerum acerbarum sensum leniant. Regius codex A. *resciscere*; codex B. *retexere*: hoc verbum ab arte textoria petitum: his metaphoris quidem sæpe utuntur Græci, inprimis Plato, in Politico; sed huic loco non convenit *retexere*, nam *luctus obductos* indicat vulnus et cicatricem quæ rescinduntur. LEM. *Offensas*, quibus me affixit.

545. *Di, Di magni* aut *boni* solennis exclamatio in laudibus magnorum virorum; vid. Heinsius ad Heroid. xviii. 102. *Orbem implevit meritis*, multis facinoribus de multis, iisque disjunctissimis, terris bene meritus est.

549. *Ille tuus genitor*, etc.] Res, quæ hic attingitur, magna cum varietate narratur ab auctoribus; conf. Homerus, II. A. 691. Od. A. 280. ibique Schol. etiam ad II. B. 336; Ælianus, Var. Hist. iv. 5; Pausanias, Eliac. p. 379. et 516; Apollodorus, I. ix. 9; II. vii. 3; Hyginus, fab. 10. et 31; Schol. Apollonii, i. 156;

Stravit; et immeritas urbes Elinque, Pylonque 550
 Diruit, inque meos ferrum flammamque penates
 Impulit: utque alios taceam, quos ille peremit;
 Bis sex Nelidæ fuimus, conspecta juvenus:
 Bis sex Herculeis ceciderunt, me minus uno, 554
 Viribus: atque alios vinci potuisse ferendum est.
 Mira Periclymeni mors est; cui posse figuras
 Sumere quas vellet, rursusque reponere sumptas
 Neptunus dederat, Nelei sanguinis auctor. [nes,
 Hic, ubi nequicquam est formas variatus in om-

Philostrates Heroic. *Neleo*, *Pyliorum* regi, nati erant vel ex sola Cloride (Hom. Hyg. Apollod.) vel ex pluribus uxoribus duodecim filii, in quibus *Periclymenus* et *Nestor*. Hercules iratus erat Neleo, sive quod sibi Geryonis boves abegerat, sive quod se expiare noluert, postquam uxorem et liberos aut Iphitum amicum interfecerat, sive denique, ut vult Pausanias, quia opem tulerat Eleis. Capta urbe Nestori pepercit, vel quia is apud Gerenis aberat, vel quia patri boves abigenti aut expiationem neganti non assensus fuerat. Neque pepercit ei modo, sed regnum etiam paternum tradidit, cui addidit Messenen, vel ut præmium justitiæ, vel ut depositum. Fœdus icisse cum Nelei liberis legitur apud Pausaniam, Messen. p. 317. Sed secundum Ovidium, non bene de Nestore meritus est Hercules. De filiis interfectis consentit cum Homero, *κατὰ δ' ἕκταθεν ὄσσοι ἄριστοι*. *Periclymenum* effugisse tradit Hyginus; interfectum eum esse auctores sunt Schol. Homeri, Apollodorus et Tzetzes Chil. i. 46. Sine dubio fugit, et e fuga reductus interfectus est. Hoc certe sibi vult fabula, quam hic habemus.

550. *Stravit*, diruit. *Impulit* gravius verbum quam, *intulit*; ferro et igne vastavit penates meos.

553. *Bis sex Nelidæ*, etc.] Homerus: *Δώδεκα γὰρ Νηληϊὸς ἀμύμονες υἱέες ἤμεν, τῶν οἶος λιτόμην, οἱ δ' ἄλλοι πάντες ὄλοντο*. *Conspecta*, conspicua, excellens; Homer. altero loco, *ἀγλαὰ τέκνα* illosque *ἐκάκωσε βίη Ἡρακλεΐη*.

556. *Posse*; τὸ δύνασθαι, facultas, ut aliquoties vidimus. *Reponere*, deponere; Gronovianus et quatuor alii *sumptasque reponere posse*. Regii codices habent lectionem vulgatam; altera tamen placet; namque *adverbium rursus* jungitur ingrate cum verbo illud in sua prima syllaba habente.

558. *Nelei sanguinis*, gentis, auctor fuit Neptunus, Nelei pater; vide Schol. Homeri ad Od. d. l. quamquam Hyginus Hippocoontem nominat. Illam vim Periclymeni etiam Hesiodus in Catal. Euphorion apud Scholiast. Homeri, et Apollodorus memorant. *Formas variatus*; permulti (et Regius noster A.) habent *versatus*. Pugnans cum Hercule fiebat modo leo, modo anguis, modo apis; Apollodorus. *Faciem alitis* etiam Hesiodus habet: *ἄλλοτε μὲν γὰρ ἐν ὀρνίθεσσι φαίνεσκεν αἰετός*; sed trajicitur Palladis monitu ab Hercule, quum, sumpta apis forma, currui ejus insideret. Apud Schol. Apollonii et Tzetzem, necatur *εἰς μύτιαν μεταβληθείς*.

Vertitur in faciem volucris, quæ fulmina curvis
 Ferre solet pedibus, Divûm gratissima regi. 561
 Viribus usus avis, pennis rostroque redunco,
 Hamatisque viri laniaverat unguibus ora.
 Tendit in hunc nimium certos Tiryntius arcus,
 Atque inter nubes sublimia membra ferentem, 565
 Pendentemque ferit, lateri qua jungitur ala.
 Nec grave vulnus erat; sed rupti vulnere nervi
 Deficiunt, motumque negant viresque volandi.
 Decidit in terram, non concipientibus auras
 Infirmis pennis: et qua levis hæserat alæ, 570
 Corporis affixi pressa est gravitate sagitta,
 Perque latus summum jugulo est exacta sinistro.
 Num videor debere tui præconia rebus
 Herculis, o Rhodiæ ductor pulcherrime classis?
 Nec tamen ulterius, quam fortia facta silendo, 575
 Ulciscar fratres; solida est mihi gratia tecum.”
 Hæc postquam dulci Neleius edidit ore,
 A sermone senis, repetito munere Bacchi
 Surrexere toris: nox est data cætera somno.

V. At Deus, æquoreas qui cuspide temperat undas,

565. *Sublimia membra ferentem*, alte volantem. *Pendentemque ferit*; quinque *Pendentemque rapit*: vide Drakenb. ad Silium, ii. 96. De *pendere* vide ad xi. 341. Hyginus: Periclymenus beneficio Neptuni avi in aquilæ effigiem commutatus, mortem effugit.”

569. *Concipere auras*, ut Quintilianus, Inst. xi. 3. extr. *ventum concipere veste*; supra viii. 228. *percipit auras*, quamquam et ibi plurimi MSS. *concepit*. *Levis*, levitate. *Gravitate*, gravi lapsu imprimis.

574. *Pulcherrime*, præstantissime. Etiam in laudibus heroum *pulcher* occurrit.

VOL. IV.

576. *Solida gratia*, vera, sincera amicitia, ut *solida utilitas*, etc. apud Ciceronem.

577. *Dulci ore* ob eloquentiam, quæ cum melle comparatur; lege quæ ait Homerus, Il. A. 248: Τὸν καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέειν αὐδῆ. 580—628. *Achillis mors*.] Auctores fabulæ vid. ad ver. 601; tractata erat etiam ab Arctino, poeta vetere, in Æthiopide, unde fragm. extat.

580. *At Deus*, etc.] Hæc cohærent cum versu 144. *Cuspide*, mox *triplici cuspide*, tridente quomodo regat Neptunus æquoris undas, vide i. 283, 330. *Volucrem Stheneleïda*, volucrem, in quam olim alius Cycnus, Stheneleï

Q q

In volucrem corpus nati Stheneleïda versum 581
 Mente dolet patria, sævumque perosus Achillem
 Exercet memores, plus quam civiliter, iras.
 Jamque fere tracto duo per quinquennia bello,
 Talibus intonsum compellat Smynthea, dictis :
 O mihi de fratris longe gratissime natis, 586
 Irrita qui mecum posuisti mœnia Trojæ,
 Ecquid, ut has jamjam casuras aspicias arces,
 Ingemis? aut ecquid tot defendentia muros 589
 Millia cæsa doles? ecquid, ne persequar omnes,
 Hectoris umbra subit, circum sua Pergama tracti?
 Quum tamen ille ferox, belloque cruentior ipso,

filius, mutatus ; ii. 367 sqq. Sic Fast. iii. 793. *Lycaonia Arctos*, in quam Callisto, Lycaonis filia, versa. Atque nunc ita locutus esse videtur, quia patronymicis distingui solebant duo illi Cyni. *Versum*; verterat quidem ipse, sed coactus sævitia Achillis. *Mente patria*, ut xi. 328. *patruo corde. Memores iræ*, quia ipse Neptunus sævitia Achilleæ memor; Virgilius, *Æneid.* i. 4. *sævæ memorem Junonis ob iram. Exercet* nunc est, alit, quum alibi fere sit, effundere iram, pœnam sumere, ut *exercere victoriam, inimicitias*, etc. *Plus quam civiliter*, justo gravius, immoderate; III. *Trist.* viii. 41. Augustus offensas suas non vindicat ense, sed *odio civiliter utitur* in Ovidium. *Civilis* enim est is, qui ita agit, ut cæteros quoque cives esse, æqualique jure uti meminisse videatur.

584. *Tractum bellum* centies apud historicos: *trahuntur* enim, quæ diu durant. Apollo *Smyntheus* cum in aliis Asiæ locis, tum in insula Tenedo colebatur; vide Homerum, II. A. 39. ubi Eustath. et Pseudod. eum sic dictum tradunt a Smyntho, oppido in finibus Trojanorum. Usus igitur nunc hoc nomine est, quia res ad Trojam agitur.

586. *O mihi de fratris*, etc. post blandissimam compellationem observa artem, qua irritare conatur animum Apollinis: quis enim non doleat, operam suam fieri *irritam* unius hominis sævitia? *Hectoris* autem crudelissime tractati casum ægerrime tulit Apollo; Homerus, II. Ω . 33 sqq. Eum vero a Neptuno persuasum esse, ut mortem afferret Achilli, novavit Noster, ut hanc fabulam commode annexerit superiori; nam apud Homerum semper a Trojanorum partibus stat, sua sponte, et Achilli imprimis irascitur; Homerus, d. l. Itaque et reliqui poetæ de Neptuno silent. *Irrita mœnia, quia labor mœnibus jamjam casuris impensus irritus fiebat. Circum sua Pergama.* Sic e novatione tragicorum, etiam Euripidis *Androm.* 107 s. et inde Virgillii, *Æneid.* i. 483. Sed secundum Homerum, II. Ω . 15 sq. Hector e curru ligatus et capite pulveri incumbens tractus est circa Patrocli sepulcrum. II. X. 395 sqq. ubi hæc Achillis crudelitas pluribus describitur, locus commemoratur nullus.

592. *Cruentus*, cupidus cruoris. *Vivit adhuc*; quatuor *vivat adhuc. Populator*, ut xiii. 655. *Trojæ popu-*

Vivit adhuc, operis nostri populator, Achilles.
 Det mihi se : faxo, triplici quid cuspage possim,
 Sentiât : at quoniam concurrere cominus hosti 595
 Non datur, occulta nec opinum perde sagitta.
 Annuit ; atque animo pariter patruoque suoque
 Delius indulgens, nebula velatus in agmen
 Pervenit Iliacum, mediaque in cæde virorum
 Rara per ignotos spargentem cernit Achivos 600
 Tela Parin : fassusque Deum : “ Quid spicula perdis
 Sanguine plebis ? ” ait : “ si qua est tibi cura tuorum,
 Vertere in Æaciden, cæsosque ulciscere fratres.”
 Dixit : et ostendens sternentem Troia ferro
 Corpora Peliden, arcus obvertit in illum, 605

lator Atrides. Vaticanus primus, et Genevensis *operis nostri violator*, quod placet Burmanno, quia sacra Troja a diis posita erat ; sic *violare* etiam apud Virgilium, xi. 255.

594. *Dat se alteri*, qui ei obvius fit. *Faxo*, et *faxim* antiq. pro *faciam*, aut *fecerim*. *Occulta*, quia Apollo nebula velatus non cernebatur.

597. *Patruo*, pro *patruî* (quod habent Regii,) ut xi. 328. *patruo corde*, et Fast. iv. 55. *ense patruo*. Libenter enim talibus voc. adjective utuntur poetæ ; vide Drakenb. ad Silium, iii. 387 : sic apud Nostrum *autumnum frigus*, *maritus lectus*, *infans manus*, etc. *Animo indulgens*, obsequens irato impetui animi.

600. *Rara per ignotos*, etc.] Duplîciter tangit ignaviam Paridis, quod *rara* tela spargit, et quod ea per *ignotos*, ignobiles (vide ad ix. 669.) spargit : sed quia præcedit, *media in cæde virorum*, et quia Apollo dolet perdere eum spicula in sanguine plebis, propterea *rara tela* Burmanno non placent. Conjicit ergo, *vana*, id est, inutilia, ex quibus nihil ad summam belli redibat utilitatis, quia, licet plu-

res sterneret, dum Achilles tamen superesset, metu solvi Trojani non poterant. Florent. MS. *guava*, quod Heinsio placebat, qui interpretabatur, bene ac perite tortæ. At si hoc voluisset poeta, dixisset *haud dubie certa*. *Spargere tela*, ut *spargere fulmina*, i. 253 ; *spargere glandes funda* apud Claudianum, vii. 50.

601. *Fassus Deum*, postquam indicaverat, se Deum esse, ut iii. 1. et pluribus locis. Etiam apud Virgilium, Æn. vi. 57. Apollo Paridis telum dirigit in Achillem, quemadmodum Hector moriens prædixerat. Homerus, Il. X. 359. ὄτε κέν σε Πάρις καὶ Φοῖβος Ἄπολλων ὀλέσωσιν ἐνὶ Σκαυῆσι πύλῳσιν. Apud Quint. Calabr. iii. 60 sqq. Apollo ipse, sine Paridis ministerio, vulnerat Achillem. Sumpta Paridis forma eum id fecisse tradit Hyginus, fab. 107. A solo Paride eum sublatum memorant, remotis figmentis poeticis, Dares Phrygius, cap. 35. et Dictys Cret. iv. 2. *Vertere*, transfer tela tua ab istis in Æaciden. *Spicula perdere in sanguine plebis* frustra mitto- re tela in milites gregarios, quibus interfectis nihil lucratur summa belli.

Certaque letifera direxit spicula dextra.
 Quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
 Hoc fuit: ille igitur tantorum victor, Achille,
 Vinceris a timido Graiæ raptore maritæ!
 At si femineo fuerat tibi Marte cadendum, 610
 Thermodontiacâ malles cecidisse bipenni.
 Jam timor ille Phrygum, decus et tutela Pelasgi
 Nominis, Æacides, caput insuperabile bello,
 Arserat; armârat Deus idem, idemque cremârat.

607. *Quod Priamus gaudere, etc.*] Eventum rei sententia declarat, quam valde commendabat Vinicius, summus amator Ovidii; Seneca, Controv. 33. Ad Priamum enim ob Hectorem interfectum maximum gaudium redire debebat ex Achillis morte. *Senex solenne Priami epitheton; veter Priamus dixerat Ennius. Gaudere, ut dolere et mœrere, passim quartum casum sibi adjunctum habet; vide Burmannum ad vii. 720. Copiosius Achillis casum enarrat Quintus Calaber, iii. 176 sqq. Ibi procumbit montis instar, cum tremore telluris, armorumque fragore. In talum eum esse vulneratum idem Quintus Cal. memorat: nempe is solus vulnerabilis fuisse a recentioribus auctoribus fingebatur, quum reliquum corpus, in Styge a matre tinctum, nullis armis lædi posset.*

608. *Ille igitur tantorum, etc.*] Epiphonema præclarum, cui simile illud de Priamo apud Virgilium, Æn. ii. 554 sqq. Initium spirat sensum Græcorum, de quo vide ad ix. 7. Ignaviæ et mollietiei Paridis picturam habes apud Horat. I. Od. xv. 13.—18; quanquam Latini eum poetæ molliorem finxerunt, quam apud Homerum apparet. Nempe quia elegantia ejus ab heroum reliquorum asperitate abhorrebat, propterea ab his contemnebatur tamquam *γυναιμανής*; vide

Jani Excursum ad Horat. d. loc. Non parum fortitudinis spirat epistola ejus ad Helenam, quæ legitur Heroid. xvi. *Maritæ*, quam habebat maritam post raptum, ut ver. 5. *rapta cum conjuge*. Id tamen non placet Burmanno qui ex uno MS. præfert *juvenæ*, quia Heroid. v. 117. et apud Iscan. iii. 374. *Helena Graia juvenæ* vocatur; sed in utroque illo loco allegoriæ servandæ causa commode ita dicitur quæ h. l. nulla est. *Thermodontiacâ bipenni*. Penthesileam intelligit, fortissimam Amazonum, ad *Thermodonta* fluvium habitantium, reginam, quæ Trojanis auxilium tolerat adversus Græcos. Q. Calaber, i; Virgilius, Æn. i. 490; Justinus, II. iv. 31. *Bipenniferæ* Amazonis effigies expressa est apud Drak. ad Silium, ii. 77. Ipsa Penthesilea in gemmis pluribus conspicitur. Etiam apud Quintum Calabr. i. 157. fert *ἀμφίτροπον βουπλήγα* sed in tabula, quam Pausanias, Phoc. p. 875. describit, arcum habebat Scythicis similem. Fortior Paride in eadem tabula apparebat; vultu enim declarabat, se eum præ se spernere. Sed et Amazonum auxilium post Homer. a poetis assumptum in belli Trojani historiam; vide Heynium ad Virg. d. l.

614. *Arserat.*] De combustione hæc vide Homerum, Od. Ω. 57 sqq; Quintum Cal. iii. Ineptissimo rursus ingenii lusu maculat locum pulcherri-

Jam cinis est, et de tam magno restat Achille 615
 Nescio quid, parvam quod non bene compleat ur-
 At vivit, totum quæ gloria compleat orbem : [nam.
 Hæc illi mensura viro respondet, et hac est
 Par sibi Pelides ; nec inania Tartara sentit.
 Ipse etiam, ut, cujus fuerit, cognoscere possis, 620
 Bella movet clypeus, deque armis arma feruntur.
 Non ea Tydides, non audet Oileos Ajax,
 Non minor Atrides, non bello major et ævo,
 Poscere, non alii : soli Telamone creato
 Laertaque, fuit tantæ fiducia laudis. 625

mum : *armárat deus idem, idemque cremárat*, nempe Vulcanus arma ejus fabricaverat, et Vulcanus, hoc est, ignis, corpus ejus absumpserat ; Homerus, d. l. ver. 71. *σὲ φλόξ ἤνυσεν Ἡφαίστειο*.

615. *Cinis est aut cinis exiguus jacet* solenne de mortuo, sed h. l. magna cum vi post superiora illa, *timor ille Phrygum*, etc. et τὸ *exiguus præclare sic exornat, de tam magno restat Achille Nescio quid*, particula minima, et vix sensibilis, quod non bene (exquisite pro, non prorsus, non plane) *urnam compleat*. Pro *nescio quid, parvam quod*, etc. omnes fere libri scripti (exceptis Regiis nostris) habent *nescio quid parvum, quod*, etc. mutata distinctione. *Parvæ* autem et *exiles* esse solebant *urnæ*, ut apparet ex iis, quæ etiam nunc supersunt. Præiverat Nostro Propertius, II. vii. 51. ubi *Briseis tanti corpus Achillei Muzimæque in parva sustulit ossa manu*; et IV. xi. 14. ubi *sepulta Corbelia*, postquam dignitatem suam nihil sibi profuisse quæsta est, addit. *En ! sum quod digitis quinque levatur onus*. Sed pueriliter gravissimam sententiam tractavit Senec. Herc. Cæt. ver. 1758 sq : " Tam parvus cinis Hercules est ; huc ille decrevit gigas. O quanta, Titan, in nihil moles abit !—

ecce vix totam Hercules Complevit urnam ; quam leve est pondus mihi, Cui totus æther pondus incubuit leve." Achillis cineres vino conspersos et unguento Thetis condidit in urna, quom, Vulcani opus, a Baccho acceperat : Hom. d. l.

617. *At vivit, totum quæ*, etc.] Non minus bene sequentia de gloria dicta. *Respondet*, congrua est viro illi. *Hac*, ab hac parte. *Inania Tartara non sentit*, nunquam morietur.

620. *Cognoscere* sic etiam Heroid. ix. 151. *Tu quoque cognosces in me, Meleagre, sororem* ; et apud Justinum, XIV. vi. 11. *ut Alexandrum posses etiam in moriente matre cognoscere*. *Bella movet*, occasionem præbet certamini. Pro, certamen initur, gravius, *arma feruntur*, quia verbo ludere voluit.

623. *Non Menelaus, Atrei filius, natu minor, nec Agamemnon frater major, et ævo, natu, annis, et bello, quia summa belli, imperium penes eum*. Erat *rex regum, ἀναξ ἀνδρῶν*. Solet vero Noster hujusmodi vocabulis quorum vis usu definita est, aliquid amplius addeere ; i. 750. *animis æqualis et annis* ; viii. 617. *animo maturus et ævo*. *Tantæ fiducia laudis fuit*, fidenter insignem illam gloriam appetebant.

A se Tantalides onus invidiamque removit,
Argolicosque duces mediis considerare castris
Jussit, et arbitrium litis trajecit in omnes.

626. *Tantalides*, Agamemnon, cujus pater Atreus filius Pelopis, nepos Tantali fuerat. Is, quum esset dux exercitus, noluit alterutri arma adjudicare, ne *invidiam*, infamiam et odium, sibi conciliaret, sed *arbitrium litis trajecit in omnes*, voluit, ut omnes illam causam ex æquo et bono, pro meritis utriusque judicarent; ap.

Hom. Od. A. 546. Trojani, et Pallas judicant de armis Achillis. Sic et Quintus Cal. v. 134 sqq. qui addit, Ajacem et Ulysssem judices sibi poposcisse Idomenea, Nestorem et Agamemnonem, sed hos, ut invidiam a se derivarent, judicium a se remotum detulisse ad Trojanos et Pallada.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER DECIMUS TERTIUS.

N. B. Argumentum hujus libri decimi tertii Metamorphoseon, relatum invenies in serie CANTERI, tom. iii. pag. 59.

FAB. I.

CONSEDERE duces, et, vulgi stante corona,
Surgit ad hos clypei dominus septemplex Ajax.

1—398. *Armorum judicium.*] Nobile illud certamen armorum inter Ajacem Telamonium et Ulyssem, cujus occasio, lib. xii. extr. narrata, cujus memoria diu inter Æolenses mansit, (Pausan. Attic. p. 86.) et quod a multis auctoribus tam Græcis, quam Latinis, tractatum est. Tractaverant enim (ut Homer. taceam, qui Od. A. 542 sqq. ejus mentionem facit) Arcetinus in Æthiopide atque Lesches in carmine Ἰλιάς μικρά, etc. Æschylus Ὀπλων κρίσιν, docuerat. Extant adhuc Antisthenis declamationes duæ, altera Ajacis, Ulyssis altera: vide Reiskium, Oratt. Græc. tom. viii. E Latinis Pacuvius et Attius fabulas dederant, quibus nomen fuit, *Armorum judicium*. Timanthes etiam et Parrhasius pictores certaverant in hoc judicio exprimendo, et Parrhasius herois nomine moleste se ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus esset; Plinius, xxxv. 10. Sed e poetis præter Ovidium unus restat Quintus Calaber,

qui Paralip. lib. v. vers. 180—316. in hoc argumento ingenium exercuit, quem tamen longissime post se relinquit Ovidius. Præstantissimæ enim sunt hæ orationes et moratæ imprimis. Ajax iram suam in Ulyssem evomit, Ulysses contra callide et facunde causam suam agit. Uterque utitur iis, quæ periclitantibus suadet Quintilianus, Inst. vi. 1: "Periclitantem vero commendat dignitas, et studia fortia, et susceptæ bello cicatrices, et nobilitas et merita majorum." Singula bene et collecta sunt, et amplificata. Noster, monente Seneca, Contr. ii. 10. multa sumpsit a M. Porcio Latrone præceptore suo, qui et ipse armorum judicium scripserat; vide ad ver. 121.

1. *Consedere duces et surgit ad hos*, Homericus transeundi modus, "Ὅγε κατ' ἄρ' ἕξερσ' τοῖσι ὃ ἀνίστη" ad hos τοῖσι, ad hos verba facturus. *Vulgus, λαός*, milites gregarii, quorum stabat corona, qui audiendi causa consessum judicium omni ex parte stantes cinge-

Utque erat impatiens iræ, Sigeïa torvo
 Litora respexit, classemque in litore, vultu : [quit,
 Intendensque manus, Agimus, pró Juppiter! in-
 Ante rates causam ; et mecum confertur Ulixes!
 At non Hectoreis dubitavit cedere flammis, 7
 Quas ego sustinui, quas hac a classe fugavi.
 Tutius est igitur fictis contendere verbis, [tum,
 Quam pugnare manu: sed nec mihi dicere promp-

bant. Quanquam apud Homer. vulgus sedet. Ajaci apud Homerum, v. c. Il. H. 927. ubi etiam describitur, datur *ἐπαβόεον* aut *ἐπτάβοιον* σάκος, septem boum coriis obductus clypeus ; vide ad xii. 95 : et ipse Ajax *σακεσφόρος*, quod Noster interpretatur *clypei dominus*.

3. *Ut*, utpote qui ; Cicero, pro Rosc. Am. 17. *Homo, ut erat furiosus, respondet* ; sic et xii. 258. *Impatiens iræ*, iracundus ; Livius, v. 38. *Galli flagrantés ira, cujus impatiens gens est* ; vid. Heinsius. Quint. Calab. 180. *μέγ' ἀσχαλάων*. Sic brevier mores Ajacis notantur, et admonemur, qualis jam oratio expectanda sit. *Respexit*, vultu a iudicibus ad litora verso.

5. *Intendens manus*.] *Intendere et tendere manus* promiscue usurpantur : vide Drakenb. ad Silium, xv. 640. *Agimus causam*. Ajax non modo id agebat, ut arma acciperet, sed fortitudine sua, qua, interfecto Achille, reliquos duces omnes superabat, adeo superbiebat, ut indignissime ferret, quemquam audere, Ulysses imprimis, non manu, sed calliditate et facundia excellentem, secum contendere. Hac indignitate commotum animum præclare exprimit hoc exordium vers. 5—20 ; idemque sensus per totam orationem regnat. Indignitatem rei abrupte et cum gravi acclamatione *pró Juppiter!* dupliciter declarat : *Agimus causam ante rates*, quas ego servavi, et *mecum confertur Ulixes*, cum

nobilissimo et fortissimo heroe fraudulentus et ignavus. Recte Quintilianus, Inst. Or. V. x. 41 : “Locus ad commendationem quoque et invidiam valet : nam et Ajax apud Ovidium, *Ante rates*, inquit, *agimus causam*.” Hinc classem respexisse monetur, vultu ipso indignationem prodente. *Confertur*, se confert.

7. *At non Hectoreis*, etc.] Trojani, Hectore duce, ignem inferre conabantur navibus Græcorum, quibus conatibus fortissime restitit Ajax ; Homerus, Il. O. et II. Eadem re gloriatur etiam apud Quint. Calabr. 213 sqq. *Sustinuit* proprie impetum irruentium, et *fugavit* hostes flammam ferentes, sed hinc etiam hostiles flammam. *Tutius est*, magis conducit ad gloriam consequendam. *Fictis*, subdolis, *verbis* : ita contemptim eloquentiam appellat ; Quintus Calab. 222. *μύθων Ἰδρείη πίσυρος μεγάλων ἐπιμαίει ἐργων*.

10. *Quam pugnare manu* ; Habent hoc heroes et milites strenui, ut eloquentiam spernant præ sua fortitudine, v. c. Hercules, ix. 29 ; Tydeus apud Euripidem, Phæn. ver. 603 ; Marius apud Sallustium, Jug. lxxxv. 31 ; Ajax apud Antisth. p. 55 : *ὁ πόλεμος οὐ λόγῳ κρίνεται, ἀλλ' ἐργῳ*. *Dicere*, scil. cum facundia, eloquentem esse : sæpe sic *dicere* apud Cicer. *Facere*, præclara facinora edere, fortem esse ; Sallustius, Cat. 3. “Pulchrum est bene facere reipublicæ : etiam bene dicere haud absurdum est.” *Valere*

Nec facere est isti: quantumque ego Marte feroci,
 Quantum acie valeo, tantum valet iste loquendo.
 Nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
 Esse reor; vidistis enim: sua narret Ulixes, 14
 Quæ sine teste gerit, quorum nox conscia sola est.
 Præmia magna peti fateor: sed demit honorem
 Æmulus: Ajaci non est tenuisse superbum,
 Sit licet hoc ingens, quidquid superavit Ulixes.
 Iste tulit pretium jam nunc certaminis hujus,
 Quo quum victus erit, mecum certâsse feretur. 20
 Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,
 Nobilitate potens essem, Telamone creatus,
 Mœnia qui forti Trojana sub Hercule cepit,
 Litora que intravit Pagasæa Colcha carina.

arte, viribus, excellere. *Iste cum contemptu dictum.*

13. *Memoranda*, enumeranda, recensenda. *Vidistis enim*; magni æstimant bellatores, facinora sua ante oculos vel ducis vel militum edidisse; vide Liv. xxi. 43 extr. *Sine teste*; apud Antisth. p. 54. ille nihil facit φανερώς ego nihil λάθρα. *Quorum nox conscia est*, quoniam noctu sua perpetraverat, unde ap. Sen. Troad. 754. *Ulysses nocturnus miles*, et ibid. 38. *Diomedes nocturnus Ithaci comes*. Id infra in laudem suam vertit Ulysses, sed superbus et iratus Ajax callida consilia pro ignavi animi signis habet.

17. *Ajaci non est—superbum, etc.*] De hoc sensu Græcorum diximus ad ix. 6: sed vide, quam acerbè nunc eo utatur in contumeliam æmuli. *Ajaci cum vi pro, mihi*; Silius, ii. 29. *Armatum Hannibalem* (id est, *me*) *pœnæ petit impia tellus*. Sed Francio et Burmanno auctoribus, post æmulus interponendum arbitratus sum: *Ajaci non est superbum tenuisse, quod speravit Ulysses*. In qua oppositione

VOL. IV.

maximam esse vim, summamque acerbicatem quilibet facile sentiet. *Non est ei superbum*, non habet, cur superbiat; vide Burmann. ad Petron. cap. 18. *Tenuisse*, obtinuisse. *Quo*, scilicet certamine. Antisth. p. 54: ὁ πόλεμος οὐ λόγῳ κρίνεται, ἀλλ' ἔργῳ.

21—33. *Atque ego, etc.*] Nobilitatem generis jactat et jure hæreditario nititur, utrumque in contumeliam Ulyssis. Verbo tantum hæc attingit Quintus Calaber. 235—36. *Atque* inservit transitionibus; vide Clav. Cic. *Nobilitate potens*, nobilis: additur enim *potens* omnibus iis rebus, quæ valent aliquid inter homines, quibus multum efficitur: hinc *potens auctoritate, favore, copiis, etc.* De nobilitate Æacidarum vide Isocratem, Evag. pag. 452, Wolf. min. Eorum acta fuere pars illustris historiæ antiquæ; Horat. III. Od. xix. init. *Mœnia qui—cepit*; vide xi. 213. *Intravit litora pro, intravit portus. Pagasæa carina* fabricata sub Pagaso, promontorio et oppido Thessaliæ.

R r

Æacus huic pater est, qui jura silentibus illic 25
 Reddit, ubi Æoliden saxum grave Sisyphon urget.
 Æacon agnoscit summus, prolemque fatetur
 Juppiter esse suam: sic ab Jove tertius Ajax.
 Nec tamen hæc series in causa prosit, Achivi,
 Si mihi cum magno non est communis Achille. 30
 Frater erat; fraterna peto: quid sanguine cretus
 Sisyphio, furtisque, et fraude simillimus illi,
 Inserit Æacidis alienæ nomina gentis?
 An quod in arma prior, nulloque sub indice veni,

25. *Æacus*—qui jura, etc.] Plerique tamen veteres non nisi duos iudices infernales agnoscunt, Minoa et Rhadamanthum. *Æacus* potius Plutonis claviger ferebatur; vide Fischer, ad *Æschinæ* Axioch. s. 19: sed non mirum, si *Ajax* glorians illud maluit. Vide omnino Heynii Exc. xi. ad *Virg. Æneid.* vi. *Jura silentibus illic Reddit*; multi *silentibus umbris*; sed *Burmannus* docet *silentēs* absolute interdum dici *silentēs umbras* (Regii codices *silentibus illic*;) et pro, apud inferos, satis acerbe, *illic, ubi Sisyphon saxum grave urget*. *Sisyphus* enim latro *Anticleam*, *Ulyssis* matrem, quum ad *Laertem* duceretur, compressit, ex quo concubitu *Ulysses* natus: duplex igitur inest convicium. Apud *Euripidem*, *Iph. Aul.* 524. *Ulysses* dicitur *Σισύφειον σπέρμα*, quod fluxit fortasse inde, quia *Ulysses* ingenio similior *Sisypho*, quam *Laerti*. *Urget*, premit, degravat; nam secundum *Propertium*, II. xvi. 30. et alios, *Sisyphus* saxum cervicibus impositum apud inferos gestat. Sed quum illud etiam volvere dicatur, æque bene se habet duorum MSS. *Stroz.* et *Barber.* lectio, *Æolides* s. g. *Sisyphus urget*, ut iv. 499. "Aut petis, aut urges ruiturum, *Sisyphē*, saxum;" vide *Burmannum*. Regii codices nihil mutant: et bene *saxum*,

semper imminens ac prope ruiturum, est subjectum verbi *urgere*; quamquam locum citatum non damnum.

28. *Ab Jove tertius Ajax*, id est, pronepos; *Æacus* enim ab *Jove* primus, secundus *Telamon*.

29. *Series*, vulgo genealogia; *Statius*, *Theb.* vi. 269. *series antiqua parentum*; *Silius*, i. 88. *series nepotum*. *Frater* pro patrueli, et hoc loco cum delectu. *Telamon* et *Peleus* fratres erant, ab hoc *Achilles*, ab illo *Ajax*. *Inserit*; plerique (et Regii cod.) *inseriris*. *Inseri* eleganter dicuntur, qui in alienam gentem vel adoptantur vel se ingerunt, voc. ab insitione surculorum petito; *Phædrus*, III. iii. 10. *insitivi liberi*, spurii. *Nomina alienæ gentis* melius, quam, *se*, quia in serie scribuntur nomina; *Plinius paneg.* xxxvii. 7. *impie his nominibus inseri publicanum*.

34. *An quod in arma prior*, etc.] Quum non haberet *Ajax*, cur sua facta commemoraret, quæ ipsi viderant *Græci*, copiosus est in *Ulyssis* sceleribus detegendis. *An quod—mihi?* *Indignantis* et *irridentis* animi est, rogare, ne ea nobis obsint, quæ prodessent nobis vel maxime in causa debent, ut ix. 21 sq. et infra ver. 135 sq. *Antisth.* p. 56. tantum de *Ulyssē*: ὄγ οὐχ ἐκὼν, ἀλλ' ἄκων ἀφίκται εἰς Τροί-

Arma neganda mihi? potiorque videbitur ille, 35
 Ultima qui cepit, detrectavitque furore
 Militiam ficto: donec sollertior isto,
 Sed sibi inutilior, timidi commenta retexit
 Naupliades animi, vitataque traxit in arma?
 Optima nunc sumat, qui sumere noluit ulla: 40
 Nos inhonorati, et donis patruelibus orbi,
 Obtulimus qui nos ad prima pericula, simus.
 Atque utinam aut verus furor ille, aut creditus esset;

αν' et de Ajace, ὃς πρῶτος ἀεὶ καὶ μόνος τέταγμα. Nullo sub indice, ut apud Florum, iv. 8. sub percussore mori. In his, sub causam efficientem notat. De simulata Ulyssis insania vide Hygini fabulam 95: "Ei erat responsum: si ad Trojam isset, post vicesimum annum, solum, sociis perditis, egentem domum rediturum. Itaque quum sciret ad se oratores venturos, insaniam simulans, pileum sumpsit, et equum cum bove junxit ad aratrum. Quem Palamedes (Nauplii filius) ut vidit, sensit simulare, atque Telemachum filium ejus, cunis sublatum, aratro ei subjecit, et ait: simulatione deposita, inter conjuratos veni." De Telemacho res paulo aliter in carmine Cyprio narratur. Ægre certe impelli potuit, ut adversus Trojanos proficisceretur; Homerus, Od. Ω. 119. Idem, sed obscurius, Ulyssi objicitur apud Quintum Calabr. 193. Sed totum hoc tragicè post Homerum fixerunt, monente etiam Cicerone, Offic. iii. 26. ubi de honestate hujus consilii disputat. Ibidem habes hoc idem crimen a poeta antiquo tractatum. Sollertior, callidior; Quintus Calab. 199. ὃς σὺο φέρτερος ἔσκε βίη καὶ εὐφροῦνι βουλῇ. Sibi inutilior, suæ salutis minus consulens; vide ad ver. 59. In arma (vel ad arma) trahere, vocare, venire, mittere amant poetæ. Commodè in rem suam utitur illa si-

mulatione, Optima nunc sumat, etc. quibus verbis indignitas rei rursus exprimitur. Inhonorati, nullo præmio affecti. Ad prima pericula pro, primi ad pericula, ut ver. 36. ultima qui cepit pro, ultimus.

43. Furor ille; unus Heinsii furor illi, quod non improbat Burmannus, modo distinguas post furor. Nec comes, etc. Quint. Calabr. 194. ὡς μὴ ὠφελὲς κίεσθαι. Tum eadem, quæ hic, exempla commemorantur, Philoctetæ et Palamedis, sed justo brevius, et sine affectuum commotione. Hortator scelerum, Ulysses, ex Virgil. Æn. vi. 529. Pœantia proles, Philocteta, Pœantis filius, sagittas ab Hercule acceperat (ix. 232.) quibus instructus interfuit bello Trojano. Sed in itinere ex colubri morsu in insaniam versus in insula Lenno a Græcis est relictus. Hujus rei culpam in Ulysses confert Ajax. Agamemnonis jussu factum esse tradit Hyginus, fabul. 102; sine dubio suaserat Ulysses Agamemnoni, ut juberet. Jam quid in hac insula per integrum prope decennium peregerit, quantosque cruciatus pertulerit, breviter hic tangitur, quia ad Græcos loquebatur, quibus illa nota; singula tamen valent ad commiserationem faciendam, invidiamque creandam Ulyssis. Longiore narratione, eaque luctu plenissima exponitur a Quint. Calabro, ix. 352—396. ubi Diomedes

Nec comes hic Phrygias unquam venisset ad arces
 Hortator scelerum! non te, Pœantia proles, 45
 Expositum Lemnos nostro cum crimine haberet;
 Qui nunc, ut memorant, silvestribus abditus antris,
 Saxa moves gemitu, Laërtiadæque precaris
 Quæ meruit: quæ, si Di sunt, non vana preceris.
 Et nunc ille eadem nobis juratus in arma, 50
 Heu! pars una ducum, quo successore sagittæ
 Herculis utuntur, fractus morboque fameque,
 Velaturque, aliturque avibus; volucresque petendo
 Debita Trojanis exercet spicula fatis:
 Ille tamen vivit, quia non comitavit Ulixen. 55
 Mallet et infelix Palamedes esse relictus!

et Ulysses legati ad eum veniunt, ut, quum sine ejus sagittis Ilium expugnari non posse in fatis esset (unde mox *debita*, destinata, *Trojanis fatis*, Trojano excidio, *spicula*,) ipsum arcesserent. Ex Attio, qui post Sophoclem, cujus Philoct. extat, et Euripidem hoc argumentum tractaverat, passim versiculos laudat Cicero, et Philoctetæ exemplo utitur in disputationibus de referendis doloribus; Fin. ii. 29; v. 11; Tusc. ii. 7.

48. *Gemitu*, cum gemitu; Cicero, Tusc. d. I. "Aspice Philoctetam! Cui concedendum est gementi. Ipsum enim Herculem viderat in Ceta magnitudine dolorum ejulantem." *Precaris*, imprecaris. *Si Di sunt*, quum Di sint: *si nunc*, ut sæpe, affirmantis est, non autem dubitantis.

50. *Eadem nobis*, Græca syntaxis, *ταυρά ἡμῖν*, eadem in quæ nos; Cic. Famil. ix. 6. *quod non idem illis censuissemus*. *Una* redundanter additum. *Fractus morbo fameque*; Quint. Calaber, 367 sqq. *Velatur*, Philocteta apud Attium: "Configo tardus celes, stans volatiles, Pro veste pennis membra textis contegens;" confer Q.

Calabrum, 358. et Cic. Fin. v. 11. *Alitur*, Sophocl. ver. 288 s. *Exercet spicula*, ut apud Attium: "Ingemiscimus, Quod hæc pennigero, non armigero in corpore, Exerceantur tela." *Debita spicula*; vide supra ad ver. 45.

56. *Mallet et Palamedes*, etc.] Jam Philoctetæ exemplum luctu plenissimum, et ad invidiam Ulyssi faciendam aptissimum; tamen magis etiam lugendum Palamedem prædicat Ulyssis culpa. De tristi Palamedis sorte vide Hyginum, fab. 105. *Exposita* jam erat in Carmine Cyprio; et attingitur etiam a Virgilio, *Æn.* ii. 82 sqq. quanquam alia ibi odii causa commemoratur: sed nec hujus rei mentionem fecit Homerus: adeo multa rebus Trojanis addiderunt posteriores poetæ! *Male convicti*, magno suo dolore, in damnum suum convicti. Ita, ut dixi, usurpari docet Drakenb. ad Silium, xiii. 50; ita Seneca, *Suas.* V: *Errat circa damna sua, et quæ male expertus est, vota deponit*. Ut sequentia intelligantur, notanda sunt hæc: Ulysses captivo Phrygi epistolam Priami nomine ad Palamedem scriptam dedit, in qua ille huic mag-

Viveret, aut certe letum sine crimine haberet :
 Quem male convicti nimium memor iste furoris
 Prodere rem Danaam finxit ; fictumque probavit
 Crimen ; et ostendit, quod jam præfoderat, aurum,
 Ergo aut exilio vires subduxit Achivis, 61
 Aut nece : sic pugnat, sic est metuendus Ulixes.
 Qui licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
 Haud tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
 Esse rear nullum ; qui, quum imploraret Ulixen
 Vulnere tardus equi, fessusque senilibus annis,
 Proditus a socio est : non hæc mihi crimina fingi,
 Scit bene Tydides ; qui nomine sæpe vocatum
 Corripuit ; trepidoque fugam exprobravit amico.
 Aspiciunt oculis Superi mortalia justis. 70

nam vim auri pollicebatur, si ex composito castra Græca proderet. Simul militem misit, qui Phrygem non longe a castris interficeret. Epistola reperta, quum Palamedes ad Agamemnonem perductus rem negaret, Græci, auctore Ulysse, in tentorio quæsiverunt, invenneruntque aurum, quod Ulysses noctu clam ibi obruerat.

63. *Qui licet eloquio, etc.*] Transitus justo arguitur : *fidum* vocat, quia tanto majus crimen, *fidum* socium deserere. Lenzius conjungit *eloquio fidum*, id est, fretum eloquentia, ut xi. 125. de Nesso, *ope fidis equina*. Sed primum dubito, an *fidus* dicatur pro, *fidens* ; deinde Nestor nihil moliebatur eloquentia sua fretus. Denique major inest vis, si *eloquio* cum *vincat* jungamus. De Ulyssis facundia vide Homer. Il. F. 222. Pro *fidum quoque*, Basileensis *fidum* sibi, quod efficacius. *Desertum ut Nestora* ; septem libri non habent *ut* ; vide Burmannum ad Quintilian. decl. xi. 7. Quum Græci fulmine Jovis consternati fugerent, Nestor relictus est tar-

ditate equi, Paridis hasta in summo vertice vulnerati. Hectore igitur irruente, Diomedes in senis auxilium imploravit Ulyssem, sed frustra ; et ni Diomedes ipse auxilio occurrisset, haud dubie interiisset Nestor ; Ulysses fugam jam paraverat ; Il. O. 80. *Proditus* gravius quam desertus. *Trepido*, præ metu celeriter fugienti. *Exprobravit* ; alludit ad verba quæ Homerus, ver. 94. Diomedi attribuit : Πῆ φεύγεις, μετὰ νῶτα βαλῶν, κακὸς ὤς, ὁμίλῳ.

70. *Aspiciunt Superi, etc.*] Gravis hæc sententia eo pertinet, quod auxilio mox ipse egebat, qui non tulerat. *Mortalia* absolute et substantive ponitur, res humanæ ; vide Bentleium ad Horat. Art. Poet. 68. *Eget auxilio* : egebat autem Ulysses, quum Trojanorum cohortes in eum, Socii hasta vulneratum, irruerent ; tum ter ita clamabat, ὄσον κεφαλὴ χεῖρε φωτός. Il. A. 461. Atque hæc ignominiose admodum hic narratur, Ulyssemque faciunt ignavam mulierem. *Legem sibi dixerat*, conditionem ipse præ-

En eget auxilio, qui non tulit : utque reliquit,
 Sic linquendus erat ; legem sibi dixerat ipse.
 Conclamat socios : adsum, videoque trementem
 Pallentemque metu, ac trepidantem morte futura.
 Opposui molem clypei ; texique jacentem ; 75
 Servavique animam, minimum est hoc laudis, iner-
 Si perstas certare, locum redeamus in illum : [tem.
 Redde hostem, vulnusque tuum, solitumque ti-
 morem ;
 Post clypeumque late : et mecum contende sub
 At postquam eripui, cui standi vulnera vires [illo.
 Non dederant, nullo tardatus vulnere fugit. 81
 Hector adest, secumque Deos in prælia ducit ;
 Quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulixè ;
 Sed fortes etiam : tantum trahit ille timoris !
 Hunc ego sanguineæ successu cædis ovantem 85
 Cominus ingenti resupinum pondere fudi.

scripserat, qua tractandus esset. *Adsum* cum Menelao. *Molem clypei* ; Hom. ver. 485. *φέρων σάκος ἤντε πύργον*. Idem beneficium ingrato exprobrat apud Quint. Cal. 201 sqq. sed non tam graphice et contumeliose, ut hic *jacentem*. Apud Homerum etiam vulneratus fortiter pugnat, et postea Menelaus eum manu ducit e prælio.

82. *Secum Deos in prælia ducit.*] Apollo missus a Jove anteibat Hectorem, nube tectus ægideque armatus, terreatque Græcos, ut fugerent ; vide Homer. Il. O. 220 sqq. 307. 326. Verum non tum *pondere*, id est, saxo, *fundebat*, ad terram dabat, Hectorem, sed hoc jam antea factum erat ; Il. E. 416 sqq. Itaque Ovidius aut diversa miscuit, aut alios auctores secutus est, et quidem eosdem, quos Dictys Cretensis, qui lib. ii. ubi de pugna ad naves Græcorum loquitur, “ Tum jam cedentibus, *inquit*, acrior insistent

Ajax, Hectorem, qui adversum eum promptius steterat, ictum immani saxo, ac mox consternatum ejecit.” *Trahit* terrorem exquisitius, quam, facit terrorem. *Cominus* ex uno MS. Oxon. recepit Heinsius pro *eminus*, quod reliqui tuentur omnes. Causam reddit hanc : “ plus enim laudis Ajaci, quod cominus cum Hectore erat congressus, quam si *eminus* congressus fuisset.” Verum hoc non sufficit. Lenzius contra putat, τὸ *eminus* magis testari Ajacis robur. Apud Homerum quidem lapide fundit Hectorem, postquam is se jam receperat ad suos, adeoque *eminus* ; sed apud Dictyn cominus. Codices Regii habent *eminus*, quod prætulim tum propter Homeri testimonium, tum propter rationem a Lenzio allatam. *Resupinum* ; ὑπριοι apud Homerum plerunque cadunt vulnerati.

Hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
 Sustinui : sortemque meam vovistis, Achivi ;
 Et vestræ valuere preces : si quæritis hujus
 Fortunam pugnæ ; non sum superatus ab illo. 90
 Ecce ferunt Troes ferrumque, ignemque, Jovemque
 In Danaas classes : ubi nunc facundus Ulixes ?
 Nempè ego mille meo protexi pectore puppes,
 Spem vestri reditus : date tot pro navibus arma,
 Quod si vera licet mihi dicere, quæritur istis, 95
 Quam mihi, major honos : conjunctaque gloria
 nostra est ;
 Atque Ajax armis, non Ajaci arma petuntur. [na,
 Conferat his Ithacus Rhesum, imbellemque Dolo-

87. *Poscentem*, provocantem ad certamen singulare ; Il. H. 67 sqq. Hoc igitur diu ante factum. *Concurrere* de certamine singulari. *Sustinere* de eo, qui parem se præbet adversario viribus. Obtulerunt se ad hoc certamen novem heroes, e quibus unum sorte eligendum esse auctor fuit Nestor. Tum Græci *voverunt sortem Ajacis* (quod Burmann. dubitat an satis Latinum sit,) vota, preces fecerunt, ut sors Ajacis exiret, quanquam et duos alios voto suo comprehendunt. Voverunt enim his verbis: Ζεῦ πάτερ, ἢ Αἴαντα λαχέιν, ἢ Τυδέος υἱὸν, ἢ Ἀπτόν βασιλῆα πολυχρόσιο Μυκλήνῃ; ver. 179. *Valent preces et vota* (ver. 128.) quum fit, quod voveramus, precati eramus. *Non sum superatus*; immo quum hastis nihil profecissent, et res ad saxa venisset, tum quoque ingenti saxo stravit Hectorem; ver. 270. *Fortuna*, exitus pugna.

93. *Nempè ego*, etc.] Il. O. 745 sqq. Est autem *nempè* vox ejus, qui ipse sibi respondet.

95. *Quæritur istis*, etc.] *Præclara* foret sententia, si alius id de Ajace

dixisset, non ipse de se. Simile illud apud Valerii Max. VII. v. 6: "Non Catoni prætura, sed præturæ Cato negatus est." *Quæritur*, comparatur.

98. *Rhesus*, rex Thracum, equos habebat maximos et pulcherrimos; Il. K. 435: eum cum sociis interfecit Diomedes. Inter eadem operam dedit Ulysses, ut ejus equis potiretur, ver. 489 sqq. *Dolon*, Trojanus, facie turpis, sed pedibus velox, explorator venit in castra Græcorum. Cognitum persecuti sunt Diomedes et Ulysses. Quum captus esset, pallidus et tremens auro æreque vitam redimere voluit; hinc *imbellis Dolon*: sed Diomedes eum interfecit ense; Il. K. 314 sqq. Fortem inducit Dolonem Virgilius, Æn. xii. 346 sqq. De *Helena*, Priami filio, ab Ulyse raptò confer Sophoclem, Philoct. 601 sqq. qui tamen nec Diomedis mentionem facit, nec dicit hoc factum esse, quum Palladium raperetur. Nempè *cum* non indicat, idem eodem tempore factum, sed duo diversa conjungit, et *Helenum* captum, et *Pallada* raptam. *Pallas*, Palladium, e cælo delapsum et antiqua religione cultum a Trojanis, quod

Priamidenque Helenum rapta cum Pallade cap-
 Luce nihil gestum, nihil est Diomede remoto. [tum.
 Si semel ista datis meritis tam vilibus arma, 101
 Dividite; et pars sit major Diomedis in illis.
 Quo tamen hæc Ithaco, qui clam, qui semper iner-
 Rem gerit; et furtis incautum decipit hostem? [mis
 Ipse nitor galeæ, claro radiantis ab auro, 105
 Insidias prodet, manifestabitque latentem.
 Sed neque Dulichius sub Achillis casside vertex
 Pondera tanta feret: nec non onerosa gravisque

ab Ulysse et Diomede, noctu clanculum urbem Trojanam ingressis, ablatum esse, antiqua fuit narratio, quam secuti sunt etiam Euripides, Rhes. 501; Virgilius, *Æn.* ii. 164; Quintus Cal. x. 346. Ob Pallada raptam Ulysses apud Antisth. p. 53. et 55. sacrilegus vocatur: *ιεροσυλήσας τὸ ἀγαλμα τῆς θεοῦ νύκτωρ.*

102. *In illis*, illorum, ut ver. 311. *in illo*, illius.

103. *Quo tamen*, etc.] Inutilia, quin adeo pernicioosa hæc arma Ulyssi. Hoc maximam in Ulyssis ignominiam tractat. *Furtis*, insidiis et dolis. *Nitor galeæ*; Achillis enim galea, *ἀστὴρ ὡς ἀπέλαμπεν*, Il. T. 381; Quint. Calaber, v. 102. Ovidius hic cumulavit verba, quandoquidem *nitor, clarus et radiare* eodem redeunt. Quod tamen quum sæpius fecerit Ovidius, neque h. l. vitiose, non erat, cur Burmannus emendaret, *ferro radiantis et auro*, cum explicatione: ferreæ enim erant et auro inductæ, ferrum vero in splendorem erat datum. Sed si auro inductæ, non poterat *nitor ferri* (*lumen ferri* dixit Valer. Flac. iii. 100.) cerni. Tanaq. Faber corrigit *cono radiantis ab aureo*. *Manifestare*, facere, ut latens in oculos incurrat; vide Burmannum qui monet, usurpatum esse apud Ovid. ad imitationem Græci *δηλοῦν*, nec aptius huic rei exprimentæ super-

esse verbum. Pro *latentem* Oxoniensis et duo alii MSS. *paventem*, quod valde adblanditur, et satis poeticum videtur Schirachio: "nempe, inquit, qui pavet, ejus galea quasi tremit, et radiat aurum magis, quum trepidat." Hoc vero est argutari! Si hoc voluisset Ovidius, notatione dignus esset, qui irato et convicianti Ajaci talem ingenii lusum tribuisset. Neque hic de pavore Ulyssis sermo est, sed de insidiis. Aliter apud Antisth. p. 53: *δειλὸς οὐδεὶς ἂν ἐπισήμοις ὄπλοις χρῆσαστο, εἰδὼς, ὅτι τὴν δειλίαν αὐτοῦ ἐκφαίνει τὰ ὄπλα.*

107. *Sed neque*, etc.] Hanc membrorum debilitatem Ajax ei objicit etiam apud Quint. Calabrum, 224. *Dulichium*, insula prope Ithacam, quæ tamen secundum Homerum, alii regi serviebat. *Pelias esse potest*; de hasta Peliade vide ad xii. 73. Achillis *clypeus*, Vulcani opus, imprimis nobilitatus est Homeri, Il. Σ. 468—607. descriptione, (quacum cf. Quint. Calab. v. 5—101.) et recentiorum disputationibus. *Caælatus imagine vasti mundi*, in quo cælum cum sideribus, terra non modo cum fluviiis, mari et urbibus, sed etiam cum omnibus iis, quæ cadunt in vitam humanam, figuris eminentibus expressa erant. De verbo *cælare* vide ad ii. 6. *Nata ad furta*, vide ad xv. 116 et 120.

Pelias esse potest imbellibus hasta lacertis.
 Nec clypeus, vasti cælatus imagine mundi, 110
 Conveniet timidæ, natæque ad furta sinistra.
 Debilitaturum quid te petis, improbe, munus?
 Quod tibi si populi donaverit error Achivi,
 Cur spolieris, erit, non, cur metuaris ab hoste:
 Et fuga, qua sola cunctos, timidissime, vincis, 115
 Tarda futura tibi est, gestanina tanta trahenti.
 Adde, quod iste tuus, tam raro prælia passus,
 Integer est clypeus: nostro, qui tela ferendo
 Mille patet plagis, novus est successor habendus.
 Denique, quid verbis opus est? spectemur agendo:
 Arma viri fortis medios mittantur in hostes; 121
 Inde jubete peti, et referentem ornate relatis.
 Finierat Telamone satus, vulgique secutum

116. *Trahere* eleganter de pondere, quod tardat incedentem et fugientem; Virgilius, Georg. iv. 94. de obeso, *latam trahens inglorius alvum. Prælia passus*; quidam *vulnera* passus; sæpe *vulnera pati*: sed Burmannus recte præfert *prælia* (quod habent Regii codices,) quia si raro vulnera esset passus clypeus, aliqua tamen haberet, nec esset integar.

121. *Arma viri fortis, etc.*] Seneca, Controv. ii. 11. de Ovidio: "Adeo autem studiose Latronem audivit, ut multas ejus sententias in versus suos transtulerit. In armorum judicio dixerat Latro: Mittamus arma in hostes, et petamus. Naso dixit: Arma viri fortis, etc." Simile quid Q. Calab. 218 sqq. habet.

123. *Finierat* orationem, peroraverat causam suam. *Murmur* et alias *fremitus*, sermo multorum promiscue loquentium. *Astitit*, surrexit ad eos. *Oculos—moratos* ex Homer. II. P. 217 sqq. ubi hoc moris Ulyssi fuisse tra-

ditur, ut, antequam verba facere inciperet, staret oculis in terram defixis, immotoque sceptro. Causam, cur hoc ita finxerit Homerus, reddit Quintilianus, Inst. XI. iii. 158: "Mire auditurum dicturi cura delectat, et iudex se ipse componit. Hoc præcipit Homerus Ulyxis exemplo, quem stetisse oculis in terram defixis, immotoque sceptro, priusquam illam eloquentiæ procellam effunderet, dicit." Ut igitur Ajax torvo vultu indignitatem rei profitebatur, sic Ulysses modestiæ gratia auditoris se commendabat. *Expectato*, quia nota omnibus ejus facundia. *Neque abest, etc.* Burmannus putat, hæc a Propertio, I. ii. 29. sumpta: *nec desit jucundis gratia verbis*; itaque et ibi malit *facundis*: sine causa. Dicit autem Ulysses oratione sequenti composite, moderate, callide, et ubi Ajacis nonnulla et crimina et argumenta diluit, opera sua mirifice enarrat.

Ultima murmur erat : donec Laertius heros
 Astitit, atque oculos paulum tellure moratos 125
 Sustulit ad proceres, expectatoque resolvit
 Ora sono ; neque abest facundis gratia dictis :
 Si mea cum vestris valuissent vota, Pelasgi,
 Non foret ambiguus tanti certaminis hæres ;
 Tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille ! 130
 Quem quoniam non æqua mihi vobisque negarunt
 Fata (manuque simul veluti lacrimantia tersit
 Lumina ;) quis magno melius succedat Achilli,
 Quam per quem magnus Danais successit Achilles ?
 Huic modo ne prosit, quod, ut est, hebes esse vide-
 Neve mihi noceat, quod vobis semper, Achivi, [tur ;
 Profuit ingenium : meaue hæc facundia, si qua est,
 Quæ nunc pro domino, pro vobis sæpe locuta est,
 Invidia careat : bona nec sua quisque recuset. 139
 Nam genus, et proavos, et quæ non fecimus ipsi,

128. *Si mea cum vestris, etc.*] Incipit cum pio voto, sibi et auditoribus communi, idque fictis adeo lacrimis confirmat. *Valuissent vota* ; vide ad ver. 89. *Non foret*—*hæres*, non ambigetur, quis possideret illa arma, de quibus jam certatur, quorum hæres Ajax esse magna contentione vult. *Potere-mur* antique pro, *potiremur* ; vide Heinsium et Burmannum : *potiri* nunc, uti, possidere. *Tuque tuis*—*Achille* ! hac apostrophe animos auditorum ad fletum inclinat. *Melius*, meliore jure. Tanaq. Faber neminem natum arbitrabatur, a quo doceri posset, quid sibi hoc vellet, *Danais successit Achilles*, itaque corrigebat, *accessit* ; at facile doceri poterat, *succedere* centies poni pro, *accedere* ; obvia enim sunt illa, *succedere antro, muro, urbi* ; et xi. 142. *succedere aquæ* : igitur et nunc intelligi, quo auctore numero

Græcorum accessit Achilles. Et de industria hoc idem verbum repetitum, quia quasi vim argumenti habet.

135. *Huic modo, etc.*] Vide ad ver. 34. *Hebes*, destitutus ingenio, h. e. prudentia et facundia, quam utramque virtutem Ulyssis spreverat Ajax. Illam autem facundiam Ulysses et præclare commendat : *quod vobis semper profuit, quæ pro vobis sæpe locuta est, et modeste, si qua est, tum, bona nec sua* (quæ ipse sibi fecit, paravit, non autem natura ei tribuit) *quisque* (quisquam) *recuset*, recuset iis uti. *Dominus facundiæ*, ut *dominus artis* i. 524. qui eam novit et exercet. Confer Q. Calabrum, 290.

140. *Nam genus, et proavos, etc.*] Verissime de generis nobilitate iudicat, quam non sprevisset, nisi scivisset, meritis se posse contendere cum Ajace. *Esse pronepos*, Græca syntaxis,

Vix ea nostra voco : sed enim, quia rettulit Ajax
 Esse Jovis pronepos, nostri quoque sanguinis auctor
 Jupiter est, totidemque gradus distamus ab illo.
 Nam mihi Laërtes pater est, Arcesius illi, [exul.
 Jupiter huic ; neque in his quisquam damnatus, et
 Est quoque per matrem Cyllenius addita nobis 146
 Altera nobilitas : Deus est in utroque parente.
 Sed neque materno quod sum generosior ortu,
 Nec mihi, quod pater est fraterni sanguinis insons,
 Proposita arma peto : meritis expendite causam. 150
 Dummodo quod fratres Telamon, Peleusque fue-
 Ajacis meritum non sit ; nec sanguinis ordo, [runt,
 Sed virtutis honos spoliis quærat in istis.
 Aut si proximitas, primusque requiritur hæres,
 Est genitor Peleus, est Pyrrhus filius illi ; 155
 Quis locus Ajaci ? Phthiam Scyronve ferantur :
 Nec minus est isto Teucer patruelis Achilli.
 Num petit ille tamen, num sperat, ut auferat arma ?
 Ergo operum quoniam nudum certamen habetur,
 Plura quidem feci, quam quæ comprehendere dictis

se esse pronepotem. *Damnatus et erul*, qualis Peleus, quanquam nec Telamon *fraternæ cædis insons* ex nonnullorum opinione ; vide xi. 267 sqq. Sic vicissim Ulysses Ajaci quandam generis maculam objicit ; confer ver. 26. *Mater* Ulyssis fuit Anticlea, Autolyçi filia, Mercurii neptis ; Od. A. 84. *In parente utroque*, in stemmate utriusque parentis. Commode repetit duo illa, quibus sua nobilitas major Ajacis.

151. *Dummodo quod*, etc.] Non potest Ajax hæreditario jure niti. *Spolia* alias arma hosti detracta, h. l. arma extincti relicta. *In istis tradendis* novo domino non *quærat*, respicia-

tur, *sanguinis ordo*, consanguinitas, sed *virtutis honos*, virtus, quæ hoc honore et præmio sola digna est ; *proximitas* etiam x. 340.

156. *Phthiæ* habitabat Peleus. LEM. Quum Achilles in insula *Scyro* lateret, rem habuit cum Deidamia, regis filia, ex qua natus est *Pyrrhus* ; Apollod. III. xiii. 8. *Scyros* per *c* est patria Lycomedis ; *Syros* absque *c* (v. 175) insula Ioniæ.

159. *Nudus*, ut γυμνός, eleganter pro, *solus* ; vid. Drakenb. ad Silium, i. 219. *Rerum ordine ducar* pro vulg. rem ordine referam, quod solenne in principio narrationum ; vide ix. 5.

In promptu mihi sit; rerum tamen ordine ducar. 161
Præscia venturi genetrix Nereïa leti

Dissimulat cultu natum; deceperat omnes,

In quibus Ajacem, sumptæ fallacia vestis.

Arma ego femineis, animum motura virilem, 165

Mercibus inserui: neque adhuc projecerat heros

Virgineos habitus, quum parmam hastamque te-

“Nate Dea,” dixi, “tibi se peritura reservant [nenti,

Pergama: quid dubitas ingentem evertere Tro-

Injecique manum, fortemque ad fortia misi. [jam?”

Ergo opera illius, mea sunt: ego Telephon hasta

Pugnantem domui; victum orantemque refeci.

Quod Thebæ cecidere, meum est: me credite

Lesbon,

173

Me Tenedon, Chrysenque, et Cyllan, Apollinis ur-

Et Syron cepisse: mea concussa putate [bes,

Procubuisse solo Lyrnesia mœnia dextra.

162. *Præscia venturi*, etc.] Confer Apollod. III. xiii. 8; Hygin. fab. 96. Festive et jocosè res narratur Art. Amat. i. 689 sqq. *Præscia venturi*, futuri, *leti*, nempe filium, si ad Trojam proficisceretur, periturum. *Dissimulat cultu*, vestitu virgineo tectum in Scyron insulam misit ad Lycomedem, ubi inter virgines latuit. Secundum Schol. Homeri, II. T. 332. Ulysses, Phœnix et Nestor oratores missi sunt ad Lycomedem, non autem *Ajax*. Ulysses in vestibulo regio deposuit *femineas merces*, instrumenta textoria. Schol. Homer. ἰστορικὰ ἐργαλεῖα. *Arma inserui* Schirachius explicat, arma indui latenti Achilli. Immo, arma addidi istis mercibus. Addunt alii, Ulyssem tubicinem jussisse canere, armorumque crepitum fieri, quo strepitu commotum Achillem clypeum hastamque arripuisse. Sed in verbis, *neque adhuc projecerat*—*dixi*, mira est

brevitas. *Tibi se reservant* tamquam sponte id faciant, quod fato accidebat. Burmannus fabulam inde ortam putat, quod Achilles tum ἀρτίγαμος fuerit; hoc enim moris fuisse apud Græcos, ut νεωστὶ γεγαμηκόρας absolvent militandi munere. *Ingens Troja* etiam ver. 505. et apud Virgilium, *Æn.* iii. 462. Referendum τὸ *ingens* vel ad ambitum urbis (Seneca, *Troad.* 22: victor *lentum Ilium Metitur oculis, ac decem tandem ferus Ignoscit annis*,) vel ad gloriam. Virg. *Æn.* ii. 325.

171. *Opera illius mea sunt.*] Operum Achillis indiculum jam xii. 105 sqq. habuimus, ubi vide not. Etiam apud Q. Cal. 256 sqq. de eo gloriatur, quod Achillem adduxerat. Sed longius progreditur, et singula quoque ejus opera sibi vindicat, quemadmodum ver. 236 sqq. partem adeo rerum ab ipso Ajace gestarum.

Utque alias taceam, qui sævum perdere posset
 Hectora, nempe dedi: per me jacet inclytus Hector.
 Illis hæc armis, quibus est inventus Achilles,
 Arma peto: vivo dederam, post fata reposco. 180
 Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes,
 Aulidaque Euboicam complerunt mille carinæ;
 Expectata diu, nulla, aut contraria classi,
 Flamina sunt; duræque jubent Agamemnona sortes
 Immeritam sævæ natam mactare Dianæ. 185
 Denegat hoc genitor, Divisque irascitur ipsis:
 Atque in rege tamen pater est: ego mite parentis
 Ingenium verbis ad publica commoda verti:
 Nunc equidem fateor, fassoque ignoscat Atrides,
 Difficilem tenui sub iniquo iudice causam. 190
 Hunc tamen utilitas populi, fratrisque, datique

177. *Utque alias taceam*; vulgo et in Regiis codicibus, *utque alios*, quod melius est certe propter sequentem *Hectora*; in hujusce modi phrasi *alios* cum sequentibus, non cum præcedentibus jungitur; ergo male Heinsius dedit *alias* ut referatur ad civitates expugnatas ex quibus Syron et Lyrnesum modo nominavit. *Sævus*, fortis, frequens bellatorum epitheton. *Nempe*, certe. Phædrus, II. ii. 2. *nempe exemplis discimus. Per me*, mea virtute. *Quibus est inventus*, quorum auxilium est detectus. Immo arma Achillis, de quibus jam certabatur, alia erant, a Vulcano fabricata et accepta.

181. *Unius*, Menelai, *dolor* ob ereptam conjugem, *pervenit ad omnes*, quatenus omnes injuriam ei illatam ulcisci voluerunt. Confer Art. Amat. i. 688. *Sortes*, responsum Calchantis. Epitheta *immeritam* et *sævæ* non satis commode addita; ita enim apparet, Ulysses adjuvisse rem atrocem. *Denegat hoc*, totumque adeo exercitum dimitti jubet. *In rege tamen pater est*;

vide ad xii. 29. *Ego mite—verti*, ego verbis, facundia mea, perfecti, ut rex, deposito affectu paterno, mallet commodis publicis satisfacere. *Vertere* cum præpositione *ad*, mutationem consilii, affectus, etc. indicat; vide Burm. ad Phædrum, I. xxxi. 5. Conatus suos et propter difficultatem, et quia eloquentia opus erat, cum *causa* forensi comparat, cui præest *iniquus iudex*, qui adversatur petenti. *Tenere causam* etiam apud Ciceronem pro, vincere, obtinere causam.

192 *Summa movet sceptri*; multi *Cura movet*, quæ varietas etiam Fast. v. 72; Burmannus addit ita *curam* pro imperio millies poni. *Summa sceptri dati* intelligi. *summa imperii* (ut Cicero loquitur,) summum imperium, cujus signum est sceptrum, ei creditum. Agamemnon *σκηπτουχος* apud Homerum, II. A. 279. *Laudem cum sanguine pensare*, gloriam et sanguinem filiæ in trutina ponderare, h. e. non solum affectu paterno, sed gloriæ etiam studio duci.

Summa movet sceptri, laudem ut cum sanguine
penset.

Mittor et ad matrem, quæ non hortanda, sed astu
Decipienda fuit: quo si Telamonius îsset,
Orba suis essent etiamnum lintea ventis. 195

Mittor et Iliacas audax orator ad arces;
Visaque, et intrata est altæ mihi curia Trojæ:
Plenaque adhuc erat illa viris: interritus egi,
Quam mihi mandârat communis Græcia, causam;
Accusoque Parin, prædamque, Helenamque re-
posco; 200

Et moveo Priamum, Priamoque Antenora junctum.
At Paris, et fratres, et qui rapuere sub illo,
Vix tenere manus, scis hoc, Menelae, nefandas;
Primaque lux nostri tecum fuit illa pericli.
Longa referre mora est, quæ consilioque, manaque
Utiliter feci spatiosi tempore belli. 206
Post acies primas, urbis se mœnibus hostes

193. *Mittor et ad matrem* vel solus, vel Diomede comite, ad Iphigeniam arcessendam. Matrem *astu decepit*, mentiens, filiam nupturam esse Achilli. Sic etiam Dictys Cretensis, lib. i. et Hyginus, fab. 98. Verum apud Euripidem, Iph. Aul. Menelaus vertit animum fratris, Iphigenia autem cum Clytæmnestra ipsius Agamemnonis literis arcessitur in castra. *Suis*, sibi faventibus, secundis. *Lintea*; quidam *carbasa*.

196. *Mittor et Iliacas*, etc.] Ulyses cum Menelao ante bellum susceptum Ilium missus erat ad Priamum, ut Helenam repeteret; Il. Γ. 205. In hac narratione singula valent ad *audaciam*, qua opus fuerit in hac legatione, declarandam. *Arces* pro singulari arx, Pergamus; vide ver. 344. *Alta Troja*, Ἰλιος αἰπεινῆ, Il. N. 773;

ut αἰπεινῆ Γονόεσσα, Il. B. 573. Quia urbes capitales olim securitatis causa in montibus ædificari solebant, hinc *alta urbs*, magna, bene munita; vide Fabri Archæologiam, pag. 272. Lenzius vero h. l. non nisi acropolin intelligit. Ibi, ante Priami ædes, conciones fieri solebant; Il. H. 345. Eum locum *Noster curiam* vocat ex usu Romano. De legatione autem illa confer et Carmen Cypr. *Prædam*, opes, quas una cum Helena abduxerat Paris; Il. H. 363. *Antenor*, Priamo affinitate *junctus* pacem suavit; Hom. Il. H. 348 sqq. Eam ob causam omne jus belli ab eo abstinuisse Achivos memorat Liv. i. I. *Qui rapuere sub illo*, ministri, qui illo duce Helenam rapuere. *Tenere*, retinere. *Nefandas*, quia legatis intentabantur.

Continuere diu ; nec aperti copia Martis
 Ulla fuit : decimo demum pugnauimus anno.
 Quid facis interea, qui nil, nisi prælia, nôsti ? 210
 Quis tuus usus erat ? nam si mea facta requiris,
 Hostibus insidior : fossas munimine cingo :
 Consolor socios, ut longi tædia belli
 Mente ferant placida ; doceo, quo simus alendi,
 Armandive modo : mittor, quo postulat usus. 215
 Ecce Jovis monitu, deceptus imagine somni,
 Rex iubet incepti curam dimittere belli :
 Ille potest auctore suam defendere causam.
 Non sinat hoc Ajax, delendaque Pergama poscat ;
 Quodque potest, pugnet : cur non remoratur itu-
 ros ? 220
 Cur non arma capit ? dat, quod vaga turba sequatur ?
 Non erat hoc nimium nunquam nisi magna loquenti.
 Quid ? quod et ipse fugis ? vidi, puduitque videre,

210. *Quid facis interea, etc.*] Sequentia præclare ostendunt, quantum valeat in bello consilium, nec parum premunt Ajacem. Putidus in hoc argumento est Ulysses apud Quint. Cal. ver. 238 sqq. ubi, tamquam in schola versaretur, plurimis exemplis et rationibus docet, quanta sit vis eloquentiæ et sapientiæ. *Munimen* Illud, ἀλωρήν, describit Homerus, Il. M. 52—57. Fossam latam utrimque cingebant præcipitia decliua, κρημνοὶ ἐπηρέφεις, desuper valli acuti, σκόλοπες ὄξεις, defixi erant. Sed illa opus Ulyssis fuisse, Homerus non dicit.

216. *Ecce Jovis monitu, etc.*] Concursus plurium substantivorum uni verbo junctorum non esse insolentem, et *monitu* dictum pro, *ex monitu*, ostendit Burmannus. *Monere* autem esse verbum somniorum, jam sæpius vidimus. Cæterum quod hic commemoratur, sumptum ex Il. B. 1—332.

Jupiter, pernicioso ad Agamemnonem somnio misso, monuit, ut invaderet Trojanos ; fore enim, ut urbem eorum capiat. Agamemnon autem, ut tentaret milites, jussit *incepti curam dimittere belli*, desistere a bello, atque navibus in mare deductis in patriam redire. Quod vix audiverant milites, quum læti magnoque cum clamore ad naves festinarent, reditumque pararent. Hic Ulysses unus fuit, qui festinantes vel verbis reduxit, vel verberibus coercuit, et pro concione milites ad bellum continuandum cohortatus est ; Homer. ver. 284 sqq. In hoc igitur nunc exultat ejus oratio. *Auctore*, auctoritate Jovis, quem sibi suasisse reditum mentiebatur. *Dat*, vel proponit consilium, vel dat exemplum. *Magna loquenti* ; vide i. 751. Ordo est, *Hoc non erat nimium loquenti nunquam nisi magno nunquam nisi semper.*

Quum tu terga dares, inhonestaque vela parares.
 Nec mora, "Quid facitis? quæ vos dementia, dixi,
 Concitat, o socii, captam dimittere Trojam? 226
 Quidve domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?"
 Talibus atque aliis, in quæ dolor ipse disertum
 Fecerat, aversos profuga de classe reduxi.
 Convocat Atrides socios terrore paventes: 230
 Nec Telamoniades etiam nunc hiscere quidquam
 Ausit; at ausus erat reges incessere dictis
 Thersites, etiam per me haud impune, protervis.
 Erigor, et trepidos cives exhortor in hostem,
 Amissamque mea virtutem voce reposco. 235
 Tempore ab hoc, quodcunque potest fecisse videri
 Fortiter iste, meum est, qui dantem terga retraxi.
 Denique de Danais quis te laudatve, petitve?
 At sua Tydides mecum communicat acta;
 Me probat; et socio semper confidit Ulixæ. 240
 Est aliquid, de tot Graiorum millibus unum

226. *Captam*, jam capiendam, quam obsidebant, ut caperent. Sic *captivum cælum* i. 184. et *captas jam despectare terras* apud Virgilium, *Æn.* i. 396. ubi valde laborârunt interpretes. *Dimittimus* loca ea, a quibus abimus.

229. *Aversos*; a Troja; aut etiam, ego averti eos a classe, qua fugam parabant, et inde reduxi in castra. *Reduxi*; Langerman. et Argent. *retraxi*, quod proprium quidem de iis qui ex fuga retrahuntur; sed *reduxi* servandum est, quia profugi facundia Ulyssis moti et in pudorem dati, facile et quasi sua sponte redierint. Codices Regii ambo *reduxi*.

233. *Thersites*, homo omnium turpissimus, solebat *ὄν κατὰ κόσμον ἐριζέμεναι βασιλεύσιν*, et tum maxime Agamemnoni. Eum Ulysses scepro percutebat, ut vibex cruenta in dorso

exoriretur; Il. B. 226. Cæterum peracerta comparatio Ajacis cum Thersita.

235. *Voce reposco*.] Heinsius putabat *reprendo*, ut ad fugientes socios respiciat.

237. *Meum est, qui dantem*; vulgo *quem dantem*; hanc lectionem dederant librarii metuentes forsitan ne solœcissaret Ovidius; sed meliores, et nostri Regii, habent *qui*; sic et Trist. I. v. 41. *Causa mea est melior, qui non contraria fovi Arma*; hic quidem, eodem certe metu dederant *quia*; ex Pont. III. iv. 91. *Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum*.

238. *Petitve*, comitem in periculis adeundis. *Mecum communicat acta*, me socium sumit actorum *Socio confidit Ulixæ*; Florentinus *Ulixæ*; sed vide Burnannum ad x. 69.

241. *Est aliquid*; vide ad xii. 93.

A Diomede legi: nec me sors ire jubebat:
 Sic tamen et spreto noctisque hostisque periclo,
 Ausum eadem, quæ nos, Phrygia de gente Dolona
 Interimo: non ante tamen, quam cuncta coegi 245
 Prodere, et edidici, quid perfida Troja pararet.
 Omnia cognoram, nec, quod specularer, habebam;
 Et jam promissa poteram cum laude reverti.
 Haud contentus ea, petii tentoria Rhesi,
 Inque suis ipsum castris comitesque peremi: 250
 Atque ita captivo victor votisque potitus,
 Ingredior curru lætos imitante triumphos.
 Cujus equos pretium pro nocte poposcerat hostis,

Diomedis laus summa inter Græcos: dictus est *δαίμων ἴσος* (Homerus, II. E. 433.) quippe Martem etiam et Venerem vulnerare ausus. Sed in Theodectæ Ajace alia reddebatur causa, cur is Ulysssem potius socium actorum suorum appetierit: *ὄτι ὁ Διομήδης προσέλετο Ὀδυσσεύα, οὐ τιμῶν, ἀλλ' ἵνα ἤττων ἦ ὁ ἀκολουθῶν* Arist. Rhet. ii. 23. Sic tamen, licet sorte nulla jussus ire; similiter sic quoque viii. 603. et alibi. *Ausum eadem, quæ nos*, explorare castra hostilia. Heinsius conjicit *Ausum eadem nobis*. De *Dolone* vide ad ver. 98. *Perfida Troja*, vel quia Paris hospitii jure violato perfidus (Horat. I. Od. xv. 1, 2.) vel propter id, quod xi. 205 sqq. narratum est. sed Ulysses hic eam sibi laudem soli vindicatur, cujus, secundum Homerum, maxima pars debebatur Diomedi.

248. *Promissa cum laude reverti*, cum gloria, vel quam mihi ex facinore promiseram (*sibi promittere*, pro sperare, etiam xi. 662.) vel quam mihi Græci promiserant: nempe Nestor ei promiserat *μέγα κλέος*, II. K. 212. Heinsius et compluribus recepit *præmissa*; idem et *promerita* legi posse putabat. *Præmissa cum laude reverti*
 VOL. IV.

recte quidem dicitur imperator e bello, quum fama aut literæ ipsius militumque rerum ab eo gestarum gloriam jam divulgârunt in patria; sed an idem æque bene de hoc facinore nocturno dicatur, dubito. De *Rheso* vide ad ver. 98.

252. *Ingredior pro, invehor*. Diserte hæc distinguit Plinius, paneg. cap. 22: "Jam hoc ipsum, quod ingressus es, quam mirum lætumque! Nam priores invehi solebant quadrijugo curru et alibentibus equis." Sic etiam Ulysses; hinc *lætos imitante triumphos*: sed Ovidius oblitus sui Ulysssem facit Romanum. De reditu Ulyssis cum curru vide II. K. 497 sqq.

253. *Hostis, Dolon*, quum speculator mitteretur, *pro nocte*, pro exploratione illa nocturna equos Achillis pretium poposcit. Homer. II. K. 392. Virg. Æn. xii. 346 sqq; conf. etiam Noster, Ib. 629; Trist. III. iv. 34. *Arma negate mihi* justo impetuosius dictum est, et melius conveniret irato Ajaci, quam blandienti auditoribus Ulyssi; neque hic habet argumentum justum: Date mihi arma Achillis; cur? quia eum cepi, qui equos Achillis poposcerat. In verbis fueritque

T t

Arma negate mihi ; fueritque benignior Ajax !
 Quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro 255
 Devastata meo ? cum multo sanguine fudi
 Cœranon Hippasiden, Alastoraque, Chromiumque,
 Alcandrumque, Haliumque, Noemonaque, Pryta-
 ninque, 258
 Exitioque dedi cum Chersidamante Thoona,
 Et Charopen, fatisque immitibus Ennomon actum ;
 Quique minus celebres nostra sub mœnibus urbis
 Procubuere manu : sunt et mihi vulnera, cives,
 Ipso pulchra loco : nec vanis credite verbis :

benignior Ajax laborârunt interpretes ; Heinsius *τὸ benignior* passive sumebat pro eo, qui benigne habetur, cuius tamen significationis exemplum se ignorare fatebatur. Burmannus explicat, magis popularis, blandus, ut adeo obtineat quæ velit. MSS. quidam, quia aut quoque dignior, unde Heinsius conjicit fuerit his dignior, aut, tuleritque ea dignior : prius placebat etiam Capofer. Muretus emendabat ferat hæc ut dignior Ajax. Koeppenius pro Ajax suadebat Hector ; quippe qui Doloni promiserat equos Achillis. Codex Reg. A dat fueritque benignior Ajax ; codex B tuleritque benignior Ajax. Non ingrata est emendatio Mureti ; sed Koepponii conjectura plane est rejicienda.

255. *Sarpedon*, Jovis filius, Lyciis præerat. Is quum, Tlepolemi hasta vulneratus, elatus esset a suis e prælio, Ulysses agmina ejus devastavit ferro, plures e sociis ejus interfecit, quorum nomina hic ex Homero, ll. E. 677 sqq. recensentur. *Agmina devastare* felix locutio ad augendam cladem Sarpedonis sociis illatam. Apud Cicer. Pis. 33. *vastitatem efficit morbus, ex quo multi moriuntur*. Pro ferro Francofurt. habet Marte, quod gravius altero. *Hippasiden* legerunt

Mariangelus et Constant. Fanensis, ut intelligatur Socus, Hippasi filius, ab Ulysse interfectus, ut narratur in Il. libro undecimo : vulgo, et in Regiis duobus, legitur *Iphitiden*. De *Chersidamante*, *Thoone* et reliquis vide Il. A. 422.

263. *Pulchra*, honesta, ipso loco, quippe corpore adverso accepta, quæ sola laudabilia. Contra vulnera inhonesta in tergo ; Fast. ii. 211. Illa bellatores periclitantes iudicibus populove ostendere solebant veste detracta aut scissa, magno plerunque suo bono, ut M. Manlius apud Livium, vi. 20 ; M. Aquilius, cujus patronus non orationis habuit fiduciam, sed oculis populi Romani vim attulit ; Quintil. Inst. ii. 15. Confer Cic. Or. ii. 28. Idem periclitantibus suadet Quintilianus, Inst. vi. 1. Itaque et Ulysses efficace hoc artificio utitur. *Vanis*, quæ vana esse possunt, et sæpe sunt. Mox dubitatur utrum *diducit* legendum sit, an *deduxit*: *diducere vestem*, eam in diversas partes trahere, nam *diducere* separationem notat ; *deducere*, eam a superiore corporis parte detrahere, ut iii. 480. Tunica quidem Græcorum et Romanorum vix *diduci* potuit, nisi scissa. Hinc nos *deducit* revocavimus. *Exer-*

Aspicite en ! (vestemque manu deducit) et, “ hęc
sunt 264

Pectora semper,” ait, “ vestris exercita rebus.”

At nihil impendit per tot Telamonius annos

Sanguinis in socios ; et habet sine vulnere corpus.

Quid tamen hoc refert, si se pro classe Pelasga

Arma tulisse refert contra Troasque, Jovemque ?

Confiteorque, tulit : neque enim benefacta maligne

Detrectare meum est : sed nec communia solus

Occupet, atque aliquem vobis quoque reddat ho-

norem ; 272

Reppulit Actorides, sub imagine tutus Achillis,

Troas ab arsuris cum defensore carinis.

Ausum etiam Hectoreo solum concurrere Marti

Se putat, oblitus regisque, ducumque, meique ;

Nonus in officio, et prælatus munere sortis.

Sed tamen eventus vestrę, fortissime, pugnę

citus ; multas molestias, labores per-
pessus ; ii. 287 ; vii. 634. Nominatim
milites veterani dicuntur *exerciti*. *Ves-*
tris rebus, pro salute vestra, quum
opem ferrem vobis laborantibus. *At*
nihil impendit, etc. Sixii et unus
Heinsii *expendit*. *Impendere sangui-*
nem in socios pro vulgari, fundere san-
guinem pro sociis ; etiam Curtius, IV.
x. 3 : *In unius hominis jactationem*
tot millium sanguinem impendi.

270. *Neque enim*, etc.] *Observe*
veteratorium Ulyssis ingenium, non
modo in verbis, *neque enim benefacta*,
etc. sed etiam in illis, *sed nec eom-*
munia—honorem, quę universis Grę-
cis odiosum faciunt Ajacem. *Occupet*,
se immittat in possessionem eorum.
Reddat, relinquat, cedat ; Cic. Sull.
30. *Non modo nihil mihi assumo, sed*
etiam reddo ac remitto.

273. *Actorides*, Patroclus, Actoris
nepos, *sub imagine tutus Achillis*, quia

armis Achillis tectus tam fortiter pug-
nabat, ut Trojani existimarent Achil-
lem rediisse in castra Gręcorum, fu-
gamque capesserent ; II. II. 280 sqq.
Cum defensore, scil. Ajace. *Hectoreus*
Mars, quia additur verbum *concurrere*,
est ipse Hector pugnans. Facilius, nec
sine gravitate, certamen hoc singulare
Hectoris dictum foret *Hectoreus Mars*,
de quo vide ad ver. 87 sqq. Vulgo
(et in codice B) legitur *Hectoreis—*
telis. *Regisque ducumque*, Agamem-
non *κατ' ἑξοχήν* dictus *rex, rex regum*,
ceteri vero *duces*. Vide Heinsium,
qui hanc lectionem dedit pro, *Regis-*
que ducisque. In eo officio Ajax, se-
cundum Homerum, erat tertius, Ulys-
ses vero *nonus*. Igitur mentitur rur-
sus, ut detrectet facta Ajacis. *Munere*
beneficio, ope. *Vulnere nullo* ; immo
et hasta et lapide misso vulneratus est
ab Ajace ; II. H. 260 sqq.

Quis fuit? Hector abit violatus vulnere nullo.
 Me miserum! quanto cogor meminisse dolore 280
 Temporis illius, quo, Graiùm murus, Achilles
 Procubuit! nec me lacrimæ, luctusque, timorve
 Tardârunt, quin corpus humo sublime referrem.
 His humeris, his, inquam, humeris ego corpus
 Achillis 284
 Et simul arma tuli, quæ nunc quoque ferre laboro.
 Sunt mihi, quæ valeant in talia pondera, vires:
 Est animus vestros certe sensurus honores.
 Scilicet idcirco pro gnato cærula mater
 Ambitiosa suo fuit, ut cœlestia dona,
 Artis opus tantæ, rudis et sine pectore miles 290
 Indueret? neque enim clypei cælamina nôrit,

281. *Murus*, tutela, præsidium: solenne enim poetis, heroa virumque fortem *murum*, *turrem*, *clypeum*, etc. vocare. Achilles ἄρκος Græcorum, II. A. 284; Ajax πύργος eorundem, Od. A. 555: vide Drakenb. ad Sil. xvi. 68. *Sublime*, sublatum humo. *Corpus et arma*; sic et apud Quint. Calabrum, 286: Ἐσάωσα δ' ὁμῶς ρεύχουσι θανόντα. *His humeris* repetit, quia negaverat Ajax, parem eum esse ferendis istis armis: sed ipse rursus, quod paulo ante in Ajace vituperaverat, solus communia occupat: vide Q. Calabrum, ii. 384. ubi duces communiter Achillem e prælio referunt. Apud Antisth. p. 53. Ajax corpus fert Achillis, Ulysses arma. *Laboro*, contendo, operam do. *Est animus*; hic expectâsses animum intrepidum; sed en conversionem modestam et gratiosam! Subjicit enim, *vestros certe sensurus honores*, qui iis tangitur, commovetur, gratumque exhibet animum erga eum, qui tribuit.

289. *Ambitiosa* eleganter, quæ ambierat Vulcanum, blanda oratione

eum rogaverat, ut filio fabricaret arma, II. Σ. 369 sq. *Cælestia*, a Deo fabricata: Grævianus, pro diversa lectione, *Vulcania dona*. Ea Ajax, ver. 110. negat timido convenire; Ulysses, rudi militi. *Miles* nunc contemptim, sola manu fortis, quum dux etiam consiliis excellere debeat; Velleius, ii. 18. de Mithridate, *consiliis dur*, miles manu. Etiam alibi miles cum contemptu dicitur; Terent. Eun. II. ii. 57. *Rudis*, non imbutus literis. *Sine pectore*, sine ingenio. *Cælamina*, argumenta cælata, ut mox, quæ non intelligit, quorum argumenta non edoctus est. *Pleiadas*, etc. Ea ipsa sidera Homerus nominat: etiam *immunem aquoris* ex eodem, ver. 489: ἄμμορος λοετρῶν ὠκεανοῖο vide ii. 172. *Diversas urbes*, in quibus diversa negotia, belli et pacis, tractantur; II. Σ. 490 sqq. Sed Lenzius disjunctas intelligit, ut magnitudo clypei indicetur. Bononiensis primus, *diversosque orbis*, ut stellas innuat. Regii ambo *diversasque urbes*. Versum 295 uncis inclusit Mitsch.

Oceanum et terras, cumque alto sidera cœlo
 Pleiadasque, Hyadasque, immunemque æquoris
 Arcton,
 Diversasque urbes, nitidumque Orionis ense:
 Postulat, ut capiat, quæ non intelligit, arma. 295
 Quid? quod me, duri fugientem munera belli,
 Arguit incœpto serum accessisse labori?
 Nec se magnanimo maledicere sentit Achilli?
 Si simulâsse vocat crimen, simulavimus ambo:
 Si mora pro culpa est, ego sum maturior illo. 300
 Me pia detinuit conjux; pia mater Achillem:
 Primaque sunt illis data tempora; cætera vobis.
 Haud timeo, si jam nequeo defendere crimen
 Cum tanto commune viro: deprensus Ulixis
 Ingenio tamen ille; at non Ajacis, Ulixes. 305
 Neve in me stolidæ convicia fundere linguæ
 Admiremur eum; vobis quoque digna pudore
 Objicit: an falso Palameden crimine turpe
 Accusâsse mihi, vobis damnâsse decorum est?
 Sed neque Naupliades facinus defendere tantum,
 Tamque patens, valuit: nec vos audistis in illo 311
 Crimina: vidistis, pretioque objecta patebant.
 Nec Pœantiaden quod habet Vulcania Lemnos,
 Esse reus merui: factum defendite vestrum,

296. *Quid? quod me, etc.*] Insigni calliditate se tegit exemplo Achillis, et mox gravissima crimina a se amolitur in reliquos duces. *Munera belli;* quidam (et codex Regius B) *munia belli.* *Munera belli,* omnia quæ ad bellum pertinent, bellum ipsum, ex imitatione Lucretii, apud quem *mænera militiæ* i. 30. et *belli mænera* ver. 33. *Labori,* bello.

300. *Maturior,* maturius accessi. *Illis data,* conjugis et matris causa,

pio officio fungentes, cunctabamur primis temporibus; post tamen Græcorum causæ accessimus.

306. *Stolida lingua,* ut alibi *acerba, docta,* etc. *Fundere verba* convenit irato, ut xii. 469. *Admiremur,* miremur.

308. *Palamedes;* de eo vide ver. 60. *In illo,* illius. *Objecta,* crimina ei objecta, *pretio,* auro in ejus tentorio reperto, *patebant.*

314. *Factum;* ante Heinsium le-

Consensistis enim ; nec me suasisse negabo, 315
 Ut se subtraheret bellique viæque labori,
 Tentaretque feros requie lenire dolores.
 Paruit ; et vivit : non hæc sententia tantum
 Fida, sed et felix ; quum sit satis esse fidelem.
 Quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt,
 Ne mandate mihi : melius Telamonius ibit, 321
 Eloquioque virum morbis iraque furentem
 Molliet, aut aliqua producet callidus arte.
 Ante retro Simois fluet, et sine frondibus Ide
 Stabit, et auxilium promittet Achaïa Trojæ, 325
 Quam, cessante meo pro vestris pectore rebus,
 Ajacis stolidi Danais sollertia prosit.
 Sis licet infestus sociis, regique, mihique,

gebatur *crimen*, quod ille mutavit partim codd. auctoritate, partim quia Ulysses jam negaverit esse crimen : at *crimen vestrum* eleganter, factum vestrum, quod crimini datur : *crimen*, ἐγκλημα, διαβολή. Codices Regii duo habent *factum*. De *Pæantiade* confer ver. 45.

319. *Felix* propter eventum ; vivit enim ille.

320. *Vates* ; nempe *Helenus*, de quo ver. 99 ; postquam captus erat, Græcis indicavit, Trojam sine Philocteta capi non posse : Lesches in *Iliade* parv. p. 36 ; Sophocl. *Philoct.* 604 sqq. *Producet* e latebris suis : *callidus aliqua arte*, callido aliquo consilio. Vulgo *perducet* ; Heinsius scribendum censet : *producet alia arte* ; quia et eloquium ars est.

324. *Ante retro Simois*, etc.] Quum aliquid fieri posse poetæ negant, recursum fere fluviorum (e Græco proverb. ἄνω ποταμῶν, Euripid. *Med.* 410.) atque alia naturæ contraria commemorant : confer xiv. 38 ; Heroid. v. 29 ; I. *Trist.* viii. iuit. Horatium, I.

Od. xxix. 11 : Claudianum, xviii. 352 sqq. Exempla autem hæc nostra accommodata sunt personæ loquentis, et loco, ubi hæc gerebantur. *Simois* prope Trojam cum Scamandro aquas miscebat ; II. E. 774. Mox quæritur, utrum *sine frondibus*, an cum uno MS. Heinsii *sine frontibus* legendum sit. *Ide* vocatur *humida* lib. x. 71 ; *fontibus celeberrima* ii. 218. ubi vide not. et *umbrosa* xi. 762. Pinetis imprimis abundabat ; Virgilius, *Æneid.* ix. 80 sqq. ; unde naves fabricari solebant : Horat. I. *Od.* xv. Etiam *Fast.* iv. 249. eadem varietas est, ubi pro *amænam fontibus Iden*, quatuor codices *frondibus*. Hoc loco præfero *sine frondibus*, auctoritate plurimorum MSS. Burmannus putat, τῷ *stabit* melius convenire *frondibus* : sed hoc nihili est : mons eleganter *stare* dicitur, pro simplici, *esse*, adeoque hoc verbum cum *fontibus* non minus quam cum *frondibus*, convenit ; Horatius I. *Od.* ix. 1 : *Vides, ut alta stet nive candidum Soracte.* *Pectus* rursus est ingenium.

Dure Philoctete; licet execrere, meumque
 Devoveas sine fine caput, cupiasque dolenti 330
 Me tibi forte dari, nostrumque haurire cruorem,
 Utque tui mihi, sic fiat tibi copia nostri;
 Te tamen aggrediar; mecumque reducere nitar;
 Tamque tuis potiar, faveat Fortuna, sagittis,
 Quam sum Dardanio, quem cepi, vate potitus; 335
 Quam responsa Deum, Trojanaque fata retexi,
 Quam rapui Phrygiæ signum penetrale Minervæ
 Hostibus e mediis: et se mihi comparet Ajax?
 Nempe capi Trojam prohibebant fata sine illis.
 Fortis ubi est Ajax? ubi sunt ingentia magni 340
 Verba viri? cur hic metuis? cur audet Ulixes
 Ire per excubias, et se committere nocti?
 Perque feros enses, non tantum mœnia Troïum,
 Verum etiam summas arces intrare, suaque 344
 Eripere æde Deam, raptamque efferre per hostes?

329. *Dure Philoctete*; *durus*, iratus, inexorabilis. Respicit autem Sophoclis fabulam, ubi Philoctetes durissimis verbis insectatur reliquos duces, Ulyssem imprimis et Agamemnonem: confer v. c. ver. 314 seqq. *Haurit cruorem* (etiam apud historicos, v. c. Curt. IV. xiv. 17.) is, qui vulnere inficito facit, ut sanguis profluat. Versum sequentem, *Utque—nostri* plurimi postponunt sequenti, unus omittit, et Heinsius post Muretum aut adulterinum aut certe valde depravatam iudicat. Si genuinus est, postponi certe debet sequenti. *Faveat Fortuna*; subintellig. dummodo.

335. *Dardanius vates*, Helenus, de quo, ver. 99. *Responsa Deum*, scil. exitio fore Trojanis, si Palladium auferatur. *Signum penetrale*, stans in penetralibus, ut *penetrales Dii* apud Cic. Nat. Deor. ii. 27. *Sine illis*, Heleno et Palladio. Ita dedit Bur-

mannus ex quatuor MSS. Francofurtensi, Sixii, Francii et Moreti, quum reliqui omnes *sine illo* habeant, quod dupliciter intelligi potest, vel sine Palladio, vel ironice, sine Ajace.

340. *Fortis ubi est Ajax?* Jam hic rursus habet, in quo exuldet sua oratio; confer Virgil. Æn. ii. 162—179. unde apparet, non temere hoc facinore gloriari Ulyssem. *Magna verba* gloriantis sunt, ut alibi vidimus; sed exultans Ulyssem *ingentia* potius ei tribuit. Præsens *metuis* Lenzius urget, putatque Ulyssem fingere, eo ipso tempore, quo hæc loqueretur, Ajacem metu esse correptum. Immo per totum hunc locum præsentia sunt pro præteritis. *Ire per excubias*; unus Heinsii *ire per insidias*. Regii codices *excubias*, quod melius convenit seq. et *se committere nocti*. *Summas arces*, ubi vigiles trucidavit.

Quæ nisi fecissem, frustra Telamone creatus
 Gestâsset læva taurorum tergora septem.
 Illa nocte mihi Trojæ victoria parta est:
 Pergama tum vici, quum vinci posse coegi.
 Desine Tydiden vultuque et murmure nobis 350
 Ostentare meum: pars est sua laudis in illis.
 Nec tu, quum socia clypeum pro classe tenebas,
 Solus eras; tibi turba comes; mihi contigit unus,
 Qui, nisi pugnacem sciret sapiente minorem
 Esse, nec indomitæ deberi præmia dextræ, 355
 Ipse quoque hæc peteret: peteret moderatior Ajax,
 Eurypylosque ferox, claroque Andremonē natus;
 Nec minus Idomeneus, patriaque creatus eadem
 Meriones; peteret majoris frater Atridæ:
 Quippe manu fortes, nec sunt tibi Marte secundi,

348. *Victoria parta est*; Mediceus *victoria pacta*, quod placet Burmanno, qui comparat *laudē desponsatam* Ciceronis, Harusp. Resp. 3; eadem varietas reperta est in lib. xii. 293. Regii codices hic, ut in loco cit. habent *parta*.

350. *Desine Tydiden*, etc.] Ingeniose, nec sine auctoritate aliorum oratorum, hoc finxit. Præsentis ingenii est, ea arripere, iisque in rem suam uti, quæ inter dicendum ante oculos geruntur. *Tydiden meum*, Diomedem mihi amicum. *Ostentare*, demonstrare, indicare, Diomedem fuisse socium istius facinoris.

355. *Indomitæ dextræ*, viribus ratione carentibus, temeritati. *Ajax*, Oileos; vide xii. 622. *Eurypyli* plures fuere: vid. Burm. Hoc loco intelligendus Euamoni filius, qui ex Ormenio Thessaliæ urbe copias adduxerat; II. B. 734; E. 76. *Ferox*, bellicosus. *Andremonē natus*, Thoas Ætolorum dux, qui cum quadraginta navibus in expeditionem Trojanam

Agamemnona est secutus: is, quum viribus plurimum posset, Achillis tamen arma non poposcit. Hic Eurypylo, quod ad Thoanta pertinet, falso Regius tribuit; confer Homerum, II. B. 638. *Idomeneus*, dux Cretensium, δουρίκλυτος II. B. 651; ejus auriga *Meriones*, fortissimus et ipse, Horatius, I. Od. vi. 15. et ἀτάλαντος Ἄρρη dictus II. B. 651.

360. *Quippe manu fortes*, etc.] Heinsius conjicit *Quippe animæ fortes, tibi nec Mavorte secunda*. Duo Leidenses mihi *Marte secundi*, quod placet Burmanno, ut sit oppositum cum sequentibus; interpretaturque, mihi non cedunt bellica virtute, sed prudentia. Hoc loco, non tam de Ulysse quam de Ajace agitur: "Tu petis arma; sed non tu solus eras, tibi turba comes: Ajax Oileos, Eurypylos, et alii; nec sunt tibi Marte secundi, Consiliis cessere meis, id est, mihi cessere in hoc certamine armorum, quia consiliis ego abundo." Quare tota phrasis, qualem habent codices, et præci-

Consiliis cessere meis : tibi dextera bello [tri.
 Utilis ; ingenium est, quod eget moderamine nos-
 Tu vires sine mente geris ; mihi cura futuri est :
 Tu pugnare potes ; pugnandi tempora mecum
 Eligat Atrides : tu tantum corpore prodes ; 365
 Nos animo : quantoque ratem qui temperat, anteit
 Remigis officium ; quanto dux milite major ;
 Tanto ego te supero : necnon in corpore nostro
 Pectora sunt potiora manu : vigor omnis in illis.
 At vos, o proceres, vigili date præmia vestro ; 370
 Proque tot annorum curis, quas anxius egi,
 Hunc titulum meritis pensandum reddite nostris.
 Jam labor in fine est ; obstantia fata removi ;
 Altaque posse capi faciendo Pergama cepi.
 Per spes nunc socias, casuraque mœnia Troïm,
 Perque Deos oro, quos hosti nuper ademi ; 376
 Per, si quid superest, quod sit sapienter agendum ;

pue vox tibi est servanda. *Dextera*—
ingenium, etc. Comparatio fortis manu
 ducis cum sapiente ; Sallust. Catil. i.
 1 : “ Sed diu magnum inter mortales
 certamen fuit, vine corporis, an virtute
 animi res militaris magis procederet.
 Nam et, prius quam incipias, con-
 sulto, et, ubi consulueris, mature facto
 opus est. Ita utrumque per se indi-
 gens, alterum alterius auxilio veget.”
Moderamine nostri, ingenii.

370. *At vos, o proceres*, etc.] Quum
 singula nunc argumenta sine tædio
 repeti non possunt, quod interdum
 magnam habet vim in peroratione, re-
 liqua quidem gravissimis his verbis,
Proque—egi breviter complectitur ;
 validissimum autem de Palladio erep-
 to, quo omnis salus Trojanorum nite-
 batur, nominatim urget. Vulgare fu-
 isset, etiam in posterum suam operam
 promittere sociis, sed hoc graviter et
 inexpectato ita convertit, ut per futura

VOL. IV.

facinora, sive sapientiam, sive auda-
 ciam requirant, obtestetur iudices,
 quorum animos callide etiam ab Ajace
 avertere conatur extremis verbis, *Huic*
date. Formulam, *curas agere*, multis
 exemplis comprobatur Burmannus ad
 Heroid. xvi. 302 : quare Heinsius male
 suadet quos *anxius egi*, ut referatur ad
annorum ; idem recepit Mitscherli-
 chius, qui et *cura* habet e Florenti-
 no. *Hunc titulum*, gloriosum hoc
 præmium ; iv. 644. *Faciendo*, effici-
 endo.

375. *Socias*, communes nostras.
Deus sæpe pro Dea, et h. l. rei aug-
 endæ causa etiam plurale pro singu-
 lari. Versus 378 Heinsio est sus-
 pectus, et in sequenti etiam manum
 alienam agnoscit ; posse tamen *puta-*
tur legi. *Ex præcipiti*, scil. loco ;
petere de periculoso et audaci facinore.
Huic date, in hujus templo consecrata
 suspendite.

U u

Si quid adhuc audax, ex præcipitique petendum ;
 Si Trojæ fatis aliquid restare putatis ; 379
 Este mei memores : aut si mihi non datis arma,
 Huic date ; et ostendit signum fatale Minervæ.

Mota manus procerum est ; et, quid facundia pos-
 Re patuit ; fortisque viri tulit arma disertus. [set,
 Hectora qui solus, qui ferrum, ignemque, Jovem-
 Sustinuit toties, unam non sustinet iram ; [que
 Invictumque virum vincit dolor : arripit ensem ;
 Et, “ Meus hic certe est : an et hunc sibi poscet
 Ulixes ? [ore
 Hoc,” ait, “ utendum est in me mihi ; quique cru-
 Sæpe Phrygum maduit, domini nunc cæde made-
 bit ; 389

Ne quisquam Ajacem possit superare, nisi Ajax.”
 Dixit ; et in pectus, tum demum vulnera passum,
 Qua patuit ferro, letalem condidit ensem ;
 Nec valuere manus infixum educere telum :
 Expulit ipse cruor ; rubefactaque sanguine tellus
 Purpureum viridi genuit de cespite florem, 395
 Qui prius Æbalio fuerat de vulnere natus.
 Litera communis mediis pueroque viroque
 Inscripta est foliis ; hæc nominis, illa querelæ.

382. *Manus*, consilium, collegium. *Res*, factum ; iii. 368. *Re minas fir-
 mat* ; ix. 127. *dicta re probat*, et sic
 sæpius. Vulgo legitur *tum*, vel *tunc* ;
Re multi ex melioribus Heinsio sug-
 gesserunt. *Non sustinet iram*, non par
 est coercendæ iræ. Non improbandus
 hic verborum lusus.

386. *Ensem*, eundem, quem ab
 Hectore dono acceperat ; Hyginus,
 fab. 107 ; Q. Calaber, 483.

391. *Passum* pro, patientem. *Qua
 patuit ferro*, qua parte vulnus accipere
 poterat, nempe διὰ φρενῶν Pindarus,

Nem. Z : nam superiora ossibus mu-
 nita. Burmannus tamen, quem Len-
 zius sequitur, putat respexisse Ovidi-
 um his verbis fabulam, quæ reliquum
 Ajacis corpus a vulneribus immune
 fuisse tradebat ; Schol. Sophoclis ad
 Ajac. ver. 844. Apud Sophocl. latere
 incidit in gladium terra fixum. *Telum*,
 ensem.

395. *Purpureum—florem* ; vide ad
 x. 215. *Puero*, Hyacintho, viro, Ajaci.
 Hujus nomen, illius gemitus, expri-
 munt literæ AI.

II. Victor ad Hypsipyles patriam, clarique Tho-
Et veterum terras infames cæde virorum, [antis,
Vela dat, ut referat, Tiryntia tela, sagittas. [vexit;
Quæ postquam ad Graios, domino comitante, re-
Imposita est sero tandem manus ultima bello.
Troja simul Priamusque cadunt: Priameia conjux
Perdidit infelix hominis post omnia formam; 405.
Externasque novo latratu terruit auras.

Longus in angustum qua clauditur Hellespontus,
Ilion ardebat; neque adhuc consederat ignis;
Exiguumque senis Priami Jovis ara cruorem

399—595. *Hecuba in canem.*] Græci, deleta urbe Trojana, distributisque mulieribus captivis, naves solvunt. Sumpta sunt, quæ luctu plenissima sequuntur, ex Euripide, Troadd. et Hecuba. Confer Tzetz. Chil. iii. 74. et Hyginum, fab. 111.

399—428. *Victor ad, etc.*] Breviter recensentur, quæ inde a judicio armorum usque ad profectionem Græcorum gesta sunt in agro Trojano. Ulysses, *Victor* in judicio armorum, navigat in insulam Lemnon, ubi olim, tempore Argonaut. *Hypsipyle*, quæ, quum reliquæ Lemniades, a Venere impulsæ, viros omnes interficerent, *Thoanta* patrem clam imposuit navi, ut servaretur; Apollodorus, l. ix. 17; Hyginus, fab. 15. et quos ibi laudat Munker. *Sagittas*, nempe *Tiryntia tela*, (ut ii. 616. Odit temeraria tela, sagittas) tela Herculis, quorum dominus nunc Philoctetes; vide ad ver. 44.

406. *Novo latratu terruit auras*; canis facta est; confer, 567 sqq: etiam vii. 362. *Mæra novo latratu terruit agros*; namque *terrere* de voce ingrata dicitur, v. c. vaccæ i. 638; asini, Phædr. l. xi. 5. *ut insueta voce terreret feras*. Talis vox terret proprie homines et feras, hinc urbes et agros

(vii. 362.) et apud poetas etiam *auras*, ut Fast. i. 567. *fragor æthera terruit ipsum*. Male igitur h. l. multi, *auras*. *Externas*, peregrinas, in terra peregrina. *Novus* solenne de corporibus transformatis.

407. *Longus Hellespontus*; mare est angustum et longum Asiam ab Europa disternans: *clauditur in angustum*, angustatur, maxime illic ubi olim fuerunt Sestos et Abydos; protenditur autem ad Troas, ubi fuit Ilium. Quidam legunt: *qua pontus clauditur Helles*, ut xi. 195. ubi vide de hujus nominis origine. *Consederat*, extinctus erat; nam qui *consident*, requiescunt, nec progrediuntur. Secundum nonnullos, Ilium sub discessum demum Græcorum est combustum; Arctin. p. 38; Euripides, Troad. 1260 sqq. ubi Talthybius id imperat. *Senex*; vide ad xii. 607; *exiguum*, quia senes minus sanguinis habent, quam juvenes, qui apud poetas ferre *multo cum sanguine vitam fundunt*; confer vii. 315: expressit Nostrum Seneca, Agam. ver. 656: *Vidi senis in jugulo Telum Pyrrhi vix exiguo Sanguine tingui*. *Priamus ad Jovis aram* trucidatus est a Neoptolemo, Achillis filio; Virg. Æn. ii. 512 sqq.

Combiberat: tractata comis antistita Phœbi 410
 Non profecturas tendebat ad æthera palmas.
 Dardanidas matres patriorum signa Deorum,
 Dum licet, amplexas, succensaque templa tenentes
 Invidiosa trahunt victores præmia Graii.
 Mittitur Astyanax illis de turribus, unde 415
 Pugnantem pro se, proavitaque regna tuentem
 Sæpe videre patrem monstratum a matre solebat.
 Jamque viam suadet Boreas; flatuque secundo

410. *Tractata* antique pro, tracta, rapta. Exempla e Pacuv. Lucret. et Ennio habet Heinsius. Etiam *antistita* antique pro, antistes, sacerdos femina; et miratur Gellius, Noct. Att. xiii. 20. ipsum Ciceronem, qui insolentias verborum a veteribus dictorum sedulo respuerit, hujus tamen verbi sonitu delectatum esse Verr. iv. 45. Intelligitur autem h. l. Cassandra ab Ajace, Oilei filio, e Minervæ templo abstracta; vide Euripid. Troad. 69 sqq; Virgil. Æn. ii. 403. quem Noster ante oculos habuit: "Ecce trahebatur passis Priameia virgo Crinibus a templo Cassandra, adytisque Minervæ, Ad cælum tendens ardentia lumina frustra: Lumina; nam teneras arcebant vincula palmas." Erat autem secundum Arctin. Minervæ antistita, sed a *Phæbo* vaticinandi artem edocta.

412. *Dardanidas matres*, etc.] Captivas mulieres ad Scamandrum ducebant, ibi distribuendas: desiderium patriæ religiose declarabant, amplectendis ex more veterum tali tempore signis Deorum, etc. *Dii patrii* vel Penates, vel Dii ἑγχώριοι. *Invidiosa* varie accipi potest, vel quorum species ingrata et tristis, ut v. 573; vel quæ invidiam faciebant inter eos, a quibus expetebantur, ut ix. init. *spes invidiosa*; vel denique quæ odio prosequerentur victores.

415. *Astyanax*, parvulus filius Hec-

toris, consilio et manu Ulyssis *mittitur*, præcipitur, de turribus Trojanis, quia metuebant Græci, ne quando regnum Trojanum restitueret; Arctin. p. 38; Lesches apud Pausaniam, p. 861; Euripid. Troad. 720. et Act. v. *Unde videre solebat*, etc. vide ad viii. 21. Consuetudo ibi notata suggestit poetæ commodam hanc circumlocutionem. Expressit Nostrum Seneca, Troad. vers. 1066—1072. *Pro se* et ad Hectorem et ad Astyanactem referri potest. *Proavita*, quæ diu sub majoribus suis floruerant, adeoque carissima esse debebant Hectori: bene etiam ad affectum, *monstratum a matre*; talia non facile negligit ingenium Ovidii: Andromachen autem cum Astyanacte spectasse pugnantem e turri, testatur Homerus, Il. 2. 372. et 386.

418. *Viam*, navigationem. *Suadet*, monet, ut naves solvant: sic Virgilius, Æn. ii. 9. *suadentque cadentia sidera somnos*: sed Burmanno elegantior etiam videtur unius cod. Leidensis lectio, *viam spondet*, promittit prosperum cursum. *Navita* pro plural. navitæ, rectores navium. In sequentibus cum multa brevitate multa etiam vis: *osculabantur* et novam patriam, quam ingrediebantur (iii. 24.) et veterem, quam relinquebant. Etiam apud Euripidem, Troad. in abitu Græcorum *fumans* Ilium describitur: ver. 8. *νῦν καπνοῦται* ver. 146. *τύφεται Ἴλιον*

Carbasa mota sonant: jubet uti navita ventis.

“Troja, vale; rapimur;” clamant, dantque oscula
terræ 420

Troades, et patriæ fumantia tecta relinquunt.

Ultima conscendit classem, miserabile visu!

In mediis Hecube natorum inventa sepulcris.

Prensantem tumulos, atque ossibus oscula dantem

Dulichiaë traxere manus: tamen unius hausit, 425

Inque sinu cineres secum tulit Hectoris haustos.

Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,

Inferias inopes, crinem, lacrimasque relinquit.

Est, ubi Troja fuit, Phrygiæ contraria tellus,

Bistonis habitata viris.: Polymestoris illic 430

Regia dives erat, cui te commisit alendum

et apud Virgilium, *Æneid.* iii. 3. ubi proficiscitur Æneas, *omnis humo fumat Neptunia Troja.*

422. *Ultima* Hecuba conscendit classem, navem, ex Euripidis *Troad.* ver. 1330; sed Noster causam moræ satis piam addidit: notus mos amplectendi sepulcra amicorum; conf. ii. 338; *prensantem*, amplectentem. *Dulichiaë*, quia Ulyssi tributa Hecuba; Euripides, *Troad.* 1285. *Hausit*, effodit, ut xi. 187. *hausta terra.* Cineres amicorum peregre mortuorum in patriam interdum portari solebant, plerunque in *sinu*: sic apud Martialem, ix. Epigr. 31. *Rettulit ossa sinu cari Nigrina mariti*; sic etiam Agrippina cineres Germanici sui secum attulit Romam; Tacitus, *Ann.* II. lxxv. 1.

428. *Inopes*, viles, quales sunt inopum hominum: eas nunc offerre cogitur regina modo beatissima. Contra apud Eurip. *Troad.* 1249. *πλοῦσια κρείσματα*, divites inferiæ, quas ibi spernit ipsa Hecuba hoc tali tempore.

429. *Contraria*, ex adverso atque e

regione posita (vide i. 65:) designat Thraciam, quæ Hellesponto a Phrygia separatur. Illius autem partem extremam *Bistones* tenebant; sed h. l. pro universis Thraciæ incolis commemorati sunt; nam Polymestoris regia in Chersoneso Thracica erat; vide Euripid. *Hec.* 8. et 569; quanquam eam ad Hebri ostia transtulit Virgilius, *Æn.* iii. 13 sqq. ubi vide Heynii *Excurs.* i. Vulgo edebatur *Polymnestor*, sed Heinsius prætulit *Polymnestor*, ut legitur apud Euripidem, *Tæzetem* et alios: similiter veteres scribebant *Clytemestra*. *Committi* de iis, qui traduntur alterius curæ. *Polydorus* apud Homer. *Il.* Y. 407 sqq. ab Achille interficitur. Sed Noster et Virgil. secuti sunt Euripid. *Hec.* init. Alii aliter; vid. Hyginus, *fab.* 109; Servius ad Virg. *Æneid.* iii. 49. *Irritamem*, ut i. 140. *opes irritamenta malorum*. Similem sententiam addit Virgilius: *Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra famas?* Etiam a Propertio, *III.* xi. 55. abominabile hoc avaritiæ exemplum commemoratur.

Clam, Polydore, pater, Phrygiisque removit ab armis.

Consilium sapiens, sceleris nisi præmia magnas
Adjecisset opes, animi irritamen avari. 434
Ut cecidit Fortuna Phrygum, capit impius ensem
Rex Thracum, juguloque sui defigit alumni:
Et, tanquam tolli cum corpore crimina possent,
Exanimem e scopulo subjectas misit in undas.
Litore Threïcio classem religârat Atrides, 439
Dum mare pacatum, dum ventus amicior esset.
Hic subito, quantus, quum viveret, esse solebat,
Exit humo late rupta, similisque minaci
Temporis illius vultum referebat Achilles,
Quo ferus injusto petiit Agamemnona ferro. 444
“Immemoresque mei disceditis,” inquit, “Achivi?
Obrutaque est mecum virtutis gratia nostræ?
Ne facite; utque meum non sit sine honore sepul-
Placet Achilleos mactata Polyxena manes.” [crum,
Dixit: et immiti sociis parentibus umbræ, 449

435. *Fortuna* singulis terris urbi-
busque tribuebatur, quæ cum illis vel
stare vel *cadere* et vinci dicebatur. *E*
scopulo mittitur in undas etiam apud
Eurip. Hec. 26. et 697; apud Virg.
autem, ver. 45. telis obruitur.

439. *Litore Threïcio*, etc.] In Thra-
cia Græci Achilli, in agro Trojano se-
pulto, *κενοτάφιον* extruxerant. Quum
igitur discedere vellent, umbra ejus
apparet, et postulat, ut Manibus suis
Polyxena, Hecubæ filia, immoletur;
Euripides, Hec. 35 sqq. 110 sqq; Se-
neca, Troad. 191; Q. Calab. xiv.
Extat in eam Ausonii Epitaph. xxvi.
Ex antiqua traditione, quam Arctin.
et auctor carminis *Νόστροι* servârunt,
Achillis umbra Græcis in agro Tro-
jano apparuit: sed Noster hic quoque

Euripidis vestigia premit. *Religârat*
retinaculis. *Dum*, donec; vide Bur-
mannum ad Phædr. III. x. 13. *Ami-*
cior, ut Trist. I. v. 17. *vento ferri*
amico. Docte ex Homero, II. A. 188
sqq. certum quoddam tempus memo-
rat, quo minacem habuerat vultum.
Refert et reddit vultum alterius, qui
ei similis est; vide Drakenb. ad Sil.
ii. 634. *Petiit*, petere voluit.

447. *Sine honore*, sine inferiis, ut
sacra sæpe honores dicuntur.

449. *Sociorum* sententiæ divisæ
erant, aliis non *parentum immiti um-*
bræ censentibus: sed hic quoque vicit
eloquium Ulyssis; Euripid. ver. 119
seq. *Fovebat* eleganti metaphora
amorem exprimit, quo parentes am-
plectuntur liberos. *Solus et solitudo*

Rapta sinu matris, quam jam prope sola fovebat,
 Fortis, et infelix, et plus quam femina, virgo
 Ducitur ad tumulum, diroque fit hostia busto.
 Quæ memor ipsa sui, postquam crudelibus aris
 Admota est, sensitque sibi fera sacra parari; 454
 Utque Neoptolemum stantem, ferrumque tenen-
 Inque suo vidit figentem lumina vultu: [tem,
 "Utere jamdudum generoso sanguine," dixit;
 "Nulla mora est: at tu jugulo, vel pectore telum
 Conde meo" (jugulumque simul, pectusque re-
 "Scilicet aut ulli servire Polyxena ferrem, [textit.)
 Aut per tale sacrum numen placabitur ullum: 461
 Mors tantum vellem matrem mea fallere posset.
 Mater obest, minuitque necis mihi gaudia; quamvis

de iis dicitur qui parentibus, conjugi-
 bus, liberis privati sunt. *Plus quam*
femina, superans sexum suum toleran-
 dis calamitatibus; ix. 543. *plus quam*
ferre puellam *Posse putes, ego dura*
tuli. Tan. Faber h. vers. ad artis regu-
 las morose examinans, valde eum
 improbat, emendatque, *Fortiter in-*
felix. Æstum ejus componit Bur-
 mannus qui suadet, *Fortis (at infelix;)*
 verum illud *at* hic vix habet suum lo-
 cum. Ordo verborum debebat esse,
 virgo, infelix, sed fortis et plus quam
 femina: sed licuit poetæ hæc verba
 transponere, ut centies factum videmus.

453. *Memor sui*, se esse virginem
 regiam, et animum fortem servans.
 Hos mores spirat tam quæ sequitur
 oratio, quam præclara cædis ipsius
 narratio, vers. 475—480. ad exem-
 plum Euripidis, ver. 345 sqq. *Sibi*
sacra parari, pro, se destinatam esse
 hostiam, etiam apud Virgilium, *Æn.*
 ii. 132. Non autem tum demum *sen-*
sit, sed jam ante cognorat. *Neoptole-*
mus sacerdos erat constitutus hujus
 sacrificii; Euripides, ver. 223. Quo-

modo interfecta sit, diligenter matri
 refert Talthybius ibid. ver. 521 sqq.

457. *Jamdudum*, continuo, quam
 primum, ut xi. 482. *At tu*. Ap. Eurip.
 ver. 563. rupto peplo, Ἴδου, inquit,
 τὸδ' εἰ μὲν στέρνων, ὦ νεανία, Πάειν
 προθυμῆ, πῶσον. εἰ δ' ἔπ' ἀνχένα
 Χρῆζεις, πάρεστι λαιμὸς εὐτρεπῆς ὄδε.
 Dictis et factis sic ostenderit, se li-
 bentissime oppetere mortem; jam ver.
 460 sq. causam addit: malo equidem
 morte mea numen aliquod placare,
 quam servitutum ferre. *Polyxena* cum
 vi, pro, ego: vide ad ver. 17. Eurip.
 v. 361. ἐμὲ τῆν' Ἐκτορός τε χ' ἄτερων
 πολλῶν κάσιν. *Ferrem*, sustinerem,
 ut Heroid. v. 12. *servo* *ubere tuli*, et
 sæpius apud Nostrum. *Mors tantum*,
 etc. Languidos judicat Burmannus
 et simul durissimos hos numeros, tri-
 bus vocibus in mugientem illam litem
 m exeuntibus, et tribus ibidem
 spondeis se subsequentibus; mallet:
Mors tamen hæc vellem mea matrem
fallere posset. *Fallere*, latere. *Mater*
obest; dolor quo mater afficitur morte
 mea, animum meum cruciat.

Non mea mors illi, verum sua vita gemenda est.
 Vos modo, ne Stygios adeam non libera manes,
 Este procul, si justa peto; tactuque viriles 466
 Virgineo removete manus; acceptior illi,
 Quisquis is est, quem cæde mea placare paratis,
 Liber erit sanguis: si quos tamen ultima nostri
 Verba movent oris; Priami vos filia regis, 470
 Non captiva, rogat: genetrici corpus inemptum
 Reddite; neve auro redimat jus triste sepulcri,
 Sed lacrimis: tunc, quum poterat, redimebat et
 auro." 473

Dixerat: at populus lacrimas, quas illa tenebat,
 Non tenet: ipse etiam flens invitique sacerdos
 Præbita conjecto rupit præcordia ferro.
 Illa, super terram defecto poplite labens,
 Pertulit intrepidus ad fata novissima vultus.
 Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,

465. *Vos modo*, etc.] Astabant lecti juvenes Græcorum, qui apprehenderent virginem; Eurip. ver. 545. Hos esse procul vult, ut libera, volens, non coacta, quod servile foret, moriatur. Hoc quoque sumpsit ab Euripide, ver. 548: Ἐκοῦσα θνήσκω, μὴ τις ἄψηται χροῶς Τουμοῦ· παρέξω γὰρ δέρην εὐκαρδίως. Ἐλευθέραν (non apprehensam) δὲ μ', ὡς ἔλευθέρα θάνω, Πρὸς θεῶν μεθέντες, κτείναντ'. Ἐν νεκροῖσι γὰρ Δούλη κεκλήσθαι, βασιλὶς οὐσ', αἰσχύνομαι. Alio sensu apud Senecam, Troad. 144. *felic Priamus Dicite cunctæ: liber manes Vadit ad imos.* Etiam Gestar apud Silium, ii. 367. *liber Acheronta videre cupit.*

471. *Inemptum*, ut ἀπριᾶτον apud Homerum, II. A. 99. ubi explicationis causa subjicitur ἀποιον. *Neve auro redimat*, etc. Cicero, Verr. v. 45. in summæ crudelitatis Verrinæ specimi-

nibus numerat hoc, quod parentes occisorum liberorum coacti fuerint redimere pretio sepeliendi potestatem. *Tunc —auro*: Hectoris corpus auro redemerat Priamus; Homer. II. Ω. 299 sqq. Quod ille fecerat, id nunc Hecubæ tribuitur.

474. *Populus*, exercitus Græcus tumulum cingens. *Tenebat*, reprimebat. Magna in his et in sequentibus virginis commendatio. *Flens invitique.* Οὐ θέλων τε καὶ θέλων, οἰκτῶ κόρης, Eurip. ver. 560. *Defectus*, deficiens, ut ix. 154. *Succiduius poples labanti* tribuitur x. 458.

479. *Tunc quoque cura*, etc.] De studio moribundorum decore cadendi, post Cortium et Gesnerum ad Plinii Ep. IV. xi. 9. nonnulla collegit Klotzcius ad Tyrtaeum, p. 63: idque studium inprimis decebat virginem ingeniam. Sed hæc quoque translata ex

Quum caderet, castique decus servare pudoris.
Troades excipiunt, deploratosque recensent 481
Priamidas; et quid dederit domus una cruoris;
Teque gemunt, virgo; teque, o modo regia conjux,
Regia dicta parens, Asiæ florentis imago;
Nunc etiam prædæ mala sors: quam victor Ulixes
Esse suam nolle, nisi quod tamen Hectora partu
Edideras: dominum matri vix repperit Hector.
Quæ corpus complexa animæ tam fortis inane,
Quas toties patriæ dederat, natisque, viroque,
Huic quoque dat lacrimas; lacrimas in vulnera
fundit; 490
Osculaque ore tegit, consuetaque pectora plangit;
Canitiemque suam concreto in sanguine verrens,
Plura quidem, sed et hæc laniato pectore dixit:

Euripid. ver. 569: Πολλὴν τρόνοιαν
εἶχεν ἐσχῆμῳ πεσεῖν, κρύπτεινθ'
ἢ κρύπτειν ἡμῶν ἀρσένων κρείων.
Partes legendas, modeste.

482. Quid—*cruoris*; nam Priamida omnes fuerant interfecti. *Teque gemunt*, etc. Præclare ad commiserationem faciendam valet hæc pristina et præsentis fortunæ comparatio, ut et quæ sequuntur, ver. 509 sqq. *Asiæ florentis imago*, cujus felicitas respondebat opulentia Asiæ minoris, cujus florentissima pars parebat Priamo; Virg. Æn. ii. 556: *tot quondam populis terrisque superbum Regnatorem Asiæ*; Seneca, Troad. ver. 6. *Troja columen pollentis Asiæ*. *Prædæ mala sors*, vilis prædæ pars, quæ sorte distribebatur: ipsa Hecuba apud Senecam, ver. 58. *præda quem vilis sequar? Mea sors timetur*. Nisi tamen correctioni aut exceptioni declarandæ inseruit, ut ver. 507. *si tamen*. *Dominum*—*Hector*; Hector virtute sua vix effecit, ut quisquam hostium matrem
VOL. IV.

suam servam habere vellet: quo nihil tristius.

488. *Animæ tam fortis inane*; con-
junge, *inane animæ*; unde discesserat
anima tam fortis: Heroid. iii. 60.
Sanguinis atque animi pectus inane.
In vulnera fundit; iv. 140. *vulnera*
supplevit lacrimis. *Tegit ore suo os*
filia, ex more de quo vid. ad xii. 423.
quanquam anima nunc jam aufugerat.
Lenzius tamen *legit* exquisitius
judicat, atque explicat, colligit oscula,
osculatur. Ambo Regii codices *tegit*.
Canitiemque, etc. Proprie veritit sau-
guinem canis, sed maluit inverse, cano-
s veritit in sanguine, ut ver. 961.
cæsariem per æquora verrere.

493. *Sed et hæc*, quæ deploratam
Hecubæ sortem egregie pingunt, et
commiserationem extorquent legentibus.
Dolor ultime, ut x. 193. *Tu dolor*
es facinusque meum. Sine causa Hein-
sius *matris* MSS. Amb. et unius Patav.
auctoritate, mutavit in *matris*; suade-
bat etiam *Natu tuæ, quis enim superest*

X x

Nata, tuæ (quid enim superest?) dolor ultime
 matri, 494
 Nata, jaces; videoque tuum, mea vulnera, vulnus!
 En, ne perdidderim quemquam sine cæde meorum,
 Tu quoque vulnus habes: at te, quia femina, rebar
 A ferro tutam; cecidisti et femina ferro:
 Totque tuos idem fratres, te perdidit idem
 Exitium Trojæ, nostrique orbator, Achilles. 500
 At postquam Paridis cecidit, Phœbique sagittis,
 Nunc certe, dixi, non est metuendus Achilles:
 Nunc quoque mî metuendus erat: cinis ipse sepulti
 In genus hoc sævit; tumulo quoque sensimus hos-
 Æacidæ fœcunda fui: jacet Ilion ingens; [tem:

dolor? ultima matri. Abstractis pro concretis positus frequentius etiam genitivus additur, quam dativus: xii. 612. Achilles *timor Phrygum*; vide omnino Bentlei. ad Horat. I. Od. xv. 21. *Tuum, mea vulnera, vulnus!* eadem forma, quæ x. 197; *videoque tuum, mea crimina, vulnus.*

500. *Exitium Trojæ* etiam Paris vocatur a vetere poeta apud Cic. de Div. i. 21; et Ulysses ab Horatio, I. Od. xv. 21. Achilles *exitium Trojæ* ob captas tot urbes, interfectosque tot viros, Hectora imprimis, qui unus omnium fortissime defendebat patriam.

503. *Cinis ipse sepulti*; Scaurus apud Senecam, Controv. 28. Ovidium vituperat, quod nec hoc, nec aliis locis scelerit, quæ bene cesserint, relinquere: sed morosus ille nimis est, quum etiam sequentia, *Æacidæ fœcunda fui*, abesse vult; his enim verbis utique aliquid novi additur: Achilles etiam mortuus in genus nostrum sævit, ut adeo ei soli tot liberos peperisse videar. Quanquam nec alterum urgendum est; lugentium enim affectus verbosus

esse solet, miseriamque suam varie expressam repetere. Cæterum confer Q. Calabr. xiv. 297 sqq. ubi eadem sententia.

505. *Jacet Ilion*; Boxhornii liber fuit *Ilion*, ut Virgil. Æn. ii. 325. *Ilion ingens*; vide ad ver. 169. *Eventus gravis, exitus tristis*, ipsum Ilii excidium. *Pergama restant*, restant pericula et metus, tamquam Pergama adhuc oppugnarentur; etiam Heroid. i. 51. Penelope Ulyssi: *uni mihi Pergama restant*, nempe quia Ulysses non redibat domum cum cæteris, Ilio exciso. *In cursu dolor est etiam IV.* ex Ponto, xi. 18; vide ad x. 401. *Maxima rerum, ut pulcherrime rerum viii.* 49. *Potens*; vide ad ver. 22. Hecuba Priamo septem filias et duodecim peperisse scribitur; ex aliis namque mulieribus reliquos ad quinquaginta usque Priamus suscepit. *Trahor* non modo quia invita, sed etiam quia longiore itinere maritimo sequebatur: vide ad vii. 67. *Exul nunc, quæ abducitur captiva e patria.* *Pensa lanificii*; Virgilius, Georg. i. 390. *pensa carpere.* *Ithacus pro, Ithacius, aut*

Eventuque gravi finita est publica clades, 506
 Si finita tamen : soli mihi Pergama restant,
 In cursuque meus dolor est : modo maxima rerum,
 Tot generis natisque potens, nuribusque, viroque,
 Nunc trahor exul, inops, tumulis avulsa meorum,
 Penelopæ munus ; quæ me data pensa trahentem
 Matribus ostendens Ithacis, “ Hæc Hectoris illa est
 Clara parens : hæc est,” dicit, “ Priameïa conjux.”
 Postque tot amissos tu nunc, quæ sola levabas
 Maternos luctus, hostilia busta piâsti. 515
 Inferias hosti pepereri : quo ferrea resto ?
 Quidve moror ? quo me servas, damnosa senectus ?
 Quid, Dî crudeles, nisi quo nova funera cernam,
 Vivacem differtis anum ? quis posse putaret
 Felicem Priamum, post diruta Pergama, dici ? 520
 Felix morte sua, nec te, mea nata, peremptam
 Aspicit, et vitam pariter regnumque reliquit.
 At, puto, funeribus dotabere, regia virgo ;
 Condeturque tuum monumentis corpus avitis. 524
 Non hæc est Fortuna domus ; tibi munera matris
 Contingent fletus, peregrinæque haustus arenæ.
 Omnia perdidimus ; superest, cur vivere tempus

Ithacensis etiam apud Virgilium perpetuo. Commoda *μυῆσαι* voces ipsæ Penelopes hic ponuntur, quas jam audire sibi videbatur Hecuba.

516. *Ferream* nunc se dicit, quia par erat calamitatibus tot tantisque perferendis, neque mortem sibi consciscibat. *Damnosa*, meras mihi calamitates infligens. *Differre* de homine, ut xii. 76.

523. *Funera* rursus exequiæ, pompa funebris, ut xi. 540. *Dotabere* pro, honorabere, aut, ut MSS. Medic. Flor. Neap. habent, *donabere*. Nam

dotare sæpe omnino est, ornare, donare ; sed h. l. bene delectum cum respectu ad *virginem*. *Haustus arenæ*, particula hausta arenæ. Quam invidiose ita humationem in terra peregrina declarat !

527—530, *Omnia perdidimus*, etc.] Præclare desinit in hoc solatio : ita enim fortius sentis dolorem, quo miserima mater cruciabatur conspecto repente hujus quoque filii corpore. Cur pro, propter quem. *Ismurio regi* : Polymestori, Thraciæ regi ; nam Ismarus Thraciæ mons est.

In breve sustineam, proles gratissima matri,
 Nunc solus, quondam minimus de stirpe virili,
 Has datus Ismario regi Polydorus in oras. 530
 Quid moror interea crudelia vulnera lymphis
 Abluere, et sparsos immiti sanguine vultus?
 Dixit: et ad litus passu procedit anili,
 Albentes laniata comas: "Date, Troades, urnam,"
 Dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas: 535
 Aspicit ejectum Polydori in litore corpus,
 Factaque Threïciis ingentia vulnera telis.
 Troades exclamant: obmutuit illa dolore;
 Et pariter vocem, lacrimasque introrsus obortas

532. *Immitis sanguis*, qui profluit per hostem immitem.

533. *Anili* non puto hic tarditatem aut tremorem pedum notare, sed ornat tantum, ut passim *virgineus, femineus*, etc. quia anus erat, propterea *anili* passu procedit. Hic deserit Euripidem, apud quem, ver. 678. ancilla, aquam marinam haustum missa, affert Polydori corpus.

537. *Ingentia vulnera* illustrat Burmannus e Floro, ii. 7: "Vulnera non spiculis—sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis ultra mortem patebant." Addit explicandi *τὸν ultra mortem* causa, tam ingentia fuisse vulnera, ut etiam mors potuisset minori vulnere inferri, ex uno illorum potuisse quasi plures homines morti dari.

539. *Et, quippe, siquidem*; ulterius enim declarat *τὸ obmutuit*. *Devorat* accommodatus doloris rabiei, quam, retinet aut simile quid, *lacrimas introrsus obortas*, expressas quidem, sed non profuentes. Et hoc ad rei veritatem observatum; ira enim furentium oculi hument quidem, sed nullas lacrimas emittunt: *obortæ lacrimæ* etiam i. 350. *Pro est* multo elegantius *torpet*,

quod et naturæ saxi et obstupescenti convenit. Per *adversam terram* Regius male Troadem intelligebat, e regione Thraciæ sitam. Rectius *Micyllus*, quam ex adverso intuebatur, opposita, ut xiv. 5. *adversa mænium Rhégi*. Eo sensu sæpe *adversa arma, adversi homines*, etc. vide ad xii. 116. Immo, æther et Troas minus bene sibi opponuntur, quam æther et terra. Res etiam clara est ex Heroid. ii. 26. quem locum laudavit Burmannus: *Hæsit, in opposita lumina fixus humo*. De verbo *sustollere*, sursum tollere, vide Vossium, lib. iii. de Analog. cap. 37. *Positi* et dormientes dicuntur et mortui, et omnino jacentes. *Vulnera præcipue*, quippe quæ clara essent indicia perfidiæ Polymestoris. *Instruit* idem quod *armat*, et e copia poetica additum, excitat iram, qua ulciscatur perfidam regis crudelitatem. Sic *armari artibus, instrui dolis*, etc. Burmannus tamen præfert Vaticani et Neap. MSS. lectionem, *et instruit iram*: iratam enim jamdudum fuisse Hecubam, nunc autem instruxisse iram, h. e. parasse ea, quibus in ardorem exequendi, quæ irata concepisset, dari posset; sed vir doctus

Devorat ipse dolor, duroque simillima saxo 540
 Torpet, et adversa figit modo lumina terra :
 Interdum torvos sustollit ad æthera vultus :
 Nunc positi spectat vultum, nunc vulnera nati,
 Vulnera præcipue ; seque armat et instruit ira.
 Qua simul exarsit, tamquam regina maneret, 545
 Ulcisci statuit, pœnæque in imagine tota est :
 Utque furit catulo lactente orbata læna, [hostem ;
 Signaque nacta pedum sequitur, quem non videt,
 Sic Hecube, postquam cum luctu miscuit iram,
 Non oblita animorum, annorum oblita suorum,
 Vadit ad artificem diræ Polymestora cædis, 551
 Colloquiumque petit : nam se monstrare relictum
 Velle latens illi, quod nato redderet, aurum.
 Credidit Odrysius, prædæque assuetus amore,
 In secreta venit, cum blando callidus ore ; 555
 “ Tolle moras, Hecube,” dixit, “ da munera nato :
 Omne fore illius quod das, quod et ante dedisti,
 Per Superos juro.” Spectat truculenta loquentem,
 Falsaque jurantem ; tumidaque exæstuat ira ;
 Atque ita correptum captivarum agmine matrum
 Involat ; et digitos in perfida lumina condit, 561

non attendit ad loci seriem. Con-
 specto corpore, obstupescit ; spectatis
 paulisper vulneribus, ira exandescit.
Qua simul ac exarsit, tum demum *ul-*
cisci statuit perfidiam Polymestoris.
 Præclare additum, *tamquam regina*
maneret ; sæpe enim casu gravi jacen-
 tibus redit pristinus animus, veteris
 dignitatis recordatio. *Pœnæ in ima-*
gine tota est : vi. 586 ; animum inten-
 dit ad pœnam inveniendam.

552. *Relictum* ; et opes in agro
 Trojano defossas, et pecunias secum
 allatas se indicaturam simulabat ; Eu-
 ripid. vers. 1002—1020. *Odrysius* ;

Polymestor Thracius, nam Odrysaë
 sunt populi Thraciæ, et Odrysa urbs
 eorum. *Assuetus amore* ; verbo *assues-*
cere sæpe ablativus addatur ; vide
 Burmannum. *Tolle moras* ; vide ad
 xi. 685.

561. *Involare* aliquem, aut in ali-
 quem, frequenter de impetu in ali-
 quem facti ; vide Heinsium. Idem
 ad Art. Amat. i. 714. *correptum* ex-
 plicabat, objurgatum, sed h. l. rectius
 illustrat e Phædr. i. 1 : *Atque ita*
correptum lacerat injusta nece. Ante
agmine subintelligend. *ab* ; Troades
 erant *σύμμαχοι* : Euripid. 882. 1043.

Exspoliatque genas oculis, facit ira valentem ;
 Immergitque manus, fœdataque sanguine sonti
 Non lumen, neque enim superest, loca luminis hau-
 Clade sui Thracum gens irritata tyranni [rit.
 Troada telorum lapidumque incessere jactu 566
 Cœpit : at hæc missum rauco cum murmure saxum
 Morsibus insequitur ; rictuque in verba parato
 Latravit, conata loqui : locus extat, et ex re [rum,
 Nomen habet ; veterumque diu memor illa malo-
 Tum quoque Sithonios ululavit mœsta per agros.
 Illius Troasque suos, hostesque Pelasgos, 572

Exspoliare verbum probum et antiquum, quod apud Cic. Sallust. aliosque auctores egregios legitur ; est autem h. l. simpliciter privare, ut *spoliare lucum ramo*, Fast. iv. 753 ; *spoliare anima* aliquem Ibide, 623. apud Euripid. ver. 1170. fibulis effodiunt oculorum pupulas. Lectionem *expoliatque genas oculis* dedit Heinsius, quia ita legitur in Jureti excerptis, et pro diversa lectione in Aronde-liano. Codex Regius A. habet *expilatque genis oculos* ; codex B. *expellitque genis oculos* ; utrumque bene, quamvis aliter quidam putare videatur, qui dicit *expellit* femineam infirmitatem repugnare. *Facit ira valentem*, validam, vires dat. Talia aspergit Noster, quum mulieres insigne facinus ausas esse narrat. *Non lumen—haurit* ; hæc verba condonabimus luxurianti Ovidii ingenio : si oculis jam expoliaverat genas, sane non potuit eos denuo *haurire*, effodere ; *loca luminis* (viii. 805. *locus ventris*) non possunt effodi, itaque nunc cogitabimus vicinas oculis partes.

566. *Lapidumque incessere jactu* ; unus Ambrosianus et Heinsii *laccessere* ; sed Amor. III. xiii. 21. *jaculis incessitur index* ; et infra xiv. 402. *sevisque*

parant incessere telis. At hæc—*insequitur*, etc. Canis facta est, ut prædixerat Polymestor apud Euripidem, Hec. 1265. Ingeniose, *saxum morsibus insequitur*, accurrit, ut mordeat saxum missum, more canum. *In verba* (plurimi, et nostri Regii, *ad verba*) *parato*, quum conformaret et aperiret os, ut voces humanas proferret, ut Lycaon, i. 233. et Io, ver. 637. *Extat*, adhuc ostenditur, et *ex re* dictus Cynossema (*κυνός τάλαινης σῆμα*, Euripid. ver. 1275.) quod Julius Pollux, v. 5. ad Sestum, et Dictys, lib. v. pag. 137. ad Abydum collocat. Vid. et Strabo, lib. xiii. p. 812 ; Steph. Byz. h. v. Nempe Hecuba ob animi acerbiteriam quandam et rabiem in canem transiisse tradita est, et sepulcrum ejus dictum Cynossema ; Cicero, Tusc. iii. 26 ; Dictys d. l. A Græcis eam esse lapidatam narrat Schol. Euripidis ad Hec. ver. 1257. Alii aliter ; vide Hygini fab. 111 ; Servium ad Virg. Æn. iii. 6. Ille : *in Hellespontum mare se præcipitavit, et canis dicitur facta esse, unde et Cynneum est appellatum*. Confer et Quintum Calabr. xiv. 345 sqq. *Jovis conjux*, quæ stabat a partibus Græcorum.

Illius fortuna Deos quoque moverat omnes ;
Sic omnes, ut et ipsa Jovis conjuxque, sororque,
Eventus Hecubam meruisse negaverit illos.

III. Non vacat Auroræ, quanquam isdem faverat
armis, 576

Cladibus et casu Trojæque Hecubæque moveri ;
Cura Deam propior, luctusque domesticus angit
Memnonis amissi ; Phrygiis quem lutea campis
Vidit Achillea pereuntem cuspide mater. 580

Vidit ; et ille color, quo matutina rubescunt
Tempora, palluerat ; latuitque in nubibus æther.
At non impositos supremis ignibus artus
Sustinuit spectare parens : sed crine soluto,
Sicut erat, magni genibus procumbere non est 585
Dedignata Jovis, lacrimisque has addere voces :

“ Omnibus inferior, quas sustinet aureus æther,
Nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem,
Diva tamen venio, non ut delubra, diesque
Des mihi sacrificos, caliturasque ignibus aras. 590

576—622. *Memnon*, Auroræ et Tithoni filius, rex Æthiopum. Fabula tractata, ut ex Arg. Lactantii apparet, ab Hesiodo, tum ab Arcino Milesio in vetusto carmine Æthiopis. Extabat etiam Sophoclis Memnon. Confer et Q. Calabri II. fere totum. Nempe rex aliquis Orientis australis socios adduxerat Trojanis ; inde poetæ hunc Memnona ejusque fata finxerunt ; vide *Jablonsky* de Memnone. Æthiopes autem Græcis et Asiæ orientalis incolæ.

579. *Lutea*, flava : vide ad vii. 703. Mater se abscondidit, ut *Lucifer* in morte Ceycis, xi. 570. *Tryphiodorus*, ver. 29. ἢ δ' ἐπὶ πόντῳ Μήνωνος οὐρανίην νεφέλην ἀνέδύσσατο μήτηρ, etc. Sic et Q. Calaber, ver. 548.

et *Seneca*, Troad. 237. *Achillea cuspide*, quemadmodum ab eo interfectus *Antilochus* ; *Homerus*, Od. Δ. 187 ; *Hyginus*, fab. 112.

585. *Genibus*, ad genua. *Sustinet*, habet. *Aureus*, pulcher : sed quia modo præcessit *æther*, propterea *Heinsius* malit ex uno *Argent. aureus axis* : idem etiam volebat *quot sustinet*.

590. *Sacrificum* poetis est, quidquid ad sacra pertinet : *sacrifica securis*, *sacrifica ara*, *sacrifici ritus*. Ergo etiam licuit *sacrificos dies* dicere, quibus sacra fiunt. *Schirachius* interpretatur, sacerdotes, quod ferri non potest. *Calituras ignibus pro*, in quibus victimæ adoleantur ; confer xii. 12.

Si tamen aspicias, quantum tibi femina præstem,
 Tum cum luce nova, noctis confinia servo ;
 Præmia danda putes : sed non ea cura, neque hic est
 Nunc status Auroræ, meritos ut poscat honores :
 Memnonis orba mei venio ; qui fortia frustra 595
 Pro patruo tulit arma suo, primisque sub annis
 Occidit a forti, sic vos voluistis, Achille.
 Da, precor, huic aliquem, solatia mortis, honorem,
 Summe Deûm rector, maternaque vulnera leni.”
 Jupiter annuerat; quum Memnonis arduus alto 600
 Corruit igne rogos, nigrique volumina fumi
 Infecere diem ; veluti quum flumina natas
 Exhalant nebulas, nec sol admittitur infra.
 Atra favilla volat, glomerataque corpus in unum
 Densatur, faciemque capit, sumitque calorem, 605
 Atque animam ex igni : levitas sua præbuit alas.
 Et primo similis volucris, mox vera volucris
 Insonuit pennis : pariter sonuere sorores

591. *Si tamen aspicias*, consideres, quantum tibi femina præstem, quantum tibi prosim quamvis femina sim. *Luce nova*, ex oriente. *Confinia lucis et noctis* amat Noster de crepusculo et Aurora ; iv. 401 ; vii. 706. *Servo*, teneo.

594. *Status* conditio, fortuna. *Pro patruo* ; nam Tithonus, pater Memnonis, frater erat Priami : inde Aurora iisdem faverat armis, ver. 576. *Primis sub annis*, vide ad xii. 183. *Occidit a forti*, vide ad v. 192. *Sic vos voluistis*, ut sic visum Superis, sollennis formula solatii in rebus duris.

601. *Volvi fumum dixerat* Virgil. *Æn.* iii. 206 : hinc eleganter *volumina* ei tribuuntur : etiam *undare* suavi metaphora dicitur *Æneid.* ii. 609. *Natas exhalant*, exhalant sic, ut nascantur, exhalant nascendas, ex usitata

poetarum loquendi ratione, quam illustravimus ad i. 32. et alibi. Frustra igitur hic se torquet Burmannus qui suadet *latas*. *Nec sol admittitur infra*, solis radii non admittuntur in terram ; conf. i. 603.

604. *Glomerataque*—*Densatur*, ut ix. 222. *spissa glomerari grandine corpus*. *Calor*, vis vitalis ; hinc cum anima conjungitur. Propter motum celerem, quidam philosophi *animam igneam* esse naturæ dixerunt. *Levitas sua*, leves particulæ favillæ præbuerunt materiam alarum. *Plumæ et ala* sollenni epitheto *leves* dicuntur. *Vera volucris*, confer ad x. 250. *Insonare* de clangore alarum ; etiam v. 294. *pennis sonuere per auras*. Satis fuisset, *eudem origo* ; sed addidit *natalis*, quia *natalis dies*, *natale solum* dicitur.

Innumeræ, quibus est eadem natalis origo ;
 Terque rogam lustrant : et consonus exit in auras
 Ter clangor : quarto seducunt castra volatu. 611
 Tum duo diversa populi de parte feroces
 Bella gerunt, rostrisque et aduncis unguibus iras
 Exercent, alasque adversaque pectora lassant :
 Inferiæque cadunt cineri cognata sepulto 615
 Corpora ; seque viro forti meminere creatas.
 Præpetibus subitis nomen facit auctor ; ab illo
 Memnonides dictæ, quum sol duodena peregit
 Signa, parentali perituræ Marte rebellant.
 Ergo aliis latrâsse Dymantida flebile visum : 620

610. *Consonus*, quia conjunctim sonant. Ciofano male placet ex uno et ter sonus. *Exit in auras*, fit in aere. *Seducunt castra bene pro*, discedunt, in diversa loca volant ; bella enim gerunt. *Populus*, ut *gens* et apud Græcos *ἔθνος*, sæpe de animantibus. *Diversa de parte, partibus factis. Iras exercent* ; vide ad xii. 581.

615. *Inferiæque cadunt, etc.*] Plinius, x. 26 : "Auctores sunt, omnibus annis advolare Ilium ex Æthiopia aves, et configere ad Memnonis tumulum, quas ob id Memnonidas vocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Æthiopia circa regiam Memnonis, exploratum sibi Cremutius tradit." Confer Ælianum, Nat. An. v. 1. Hellespontii tradebant, eas quotannis ad Memnonis sepulcrum advolantes humum everrere, eamque aqua pennis collecta aspergere ; Pausanias, x. p. 875. Græcis illæ aves, mamente Burmanno, dictæ sunt *ἀντίψυχος*, quia pro anima Memnonis suam perdunt. Apud Q. Calabrum, ii. ver. 550 sqq. venti auferunt Memnonis corpus, et e guttis decidentibus oritur fluvius Paphlagonius, qui, quoties

funesta Memnonis dies illucescit, sanguinolentus labitur. Corpus a ventis deponitur in Æsepi ripa, ibique a Nymphis extruitur monumentum. Milites Memnonis, dum lugent ducem, ab Aurora mutantur in aves, quæ, partibus factis, quotannis pugnant ad monumentum illud, donec aut altera alteram conficiat, aut ambæ pereant. *Parentali Marte*, pugna, qua parentatur, h. e. inferiæ fiunt in honorem Memnonis ; Amor. i. xiii. 3. sic Memnonis umbris *Annua solleinni cade perentet avis*.

620. *Ergo—visum.*] Hic versus deest in multis. *Dymantida*, Hecubam, Dymantis filiam Homero ; Euripidi, Cissei regis Thraciæ ; vide et Apollodorum, III. xii. 5. *Rorat in orbe* : Servius ad Virg. Æn. i. 493. de Memnone, *cujus mortem mater Aurora hodieque matutino rore flere dicitur*. Ros matutinus, cujus guttas in herbis et floribus videmus, poetica phantasia sunt lacrimæ Auroræ : ideo autem *toto orbe sparguntur*, quoniam et ipsa Aurora amplitudine sua, totum orbem, arcticum puta, complectitur.

Luctibus est Aurora suis intenta, piasque
Nunc quoque dat lacrimas, et toto rorat in orbe.

IV. Nec tamen eversam Trojæ cum mœnibus esse
Spem quoque fata sinunt: sacra, et sacra altera
patrem, 624

Fert humeris venerabile onus Cythereius heros.
De tantis opibus prædam pius eligit illam,
Ascaniumque suum; profugaque per æquora classe
Fertur ab Antandro; scelerataque limina Thracum,
Et Polydoreo manantem sanguine terram
Linqvit: et utilibus ventis æstuque secundo 630
Intrat Apollineam, sociis comitantibus, urbem.

623—704. *Anius* Æneam, qui relicta Thracia in insulam Delum venerat, excipit: illius filiæ in columbas mutatæ erant: Æneam cratere donat, in quo Orionis filiæ expressæ; auctores vide ad ver. 631. laudatos. *Nec tamen eversam*, etc. Fatale erat, Deos Trojanorum patrios Italiæ inferre, ibique Lavinium condere, unde Romæ oriunda. *Sacra*, simulacra deorum patriorum lignea: docte de iis disputat Heyn. Exc. ix. ad Virgil. Æn. ii. Præclare additum, *sacra altera*, ob pietatem, quam parentibus debemus. Et ita etiam Fast. i. 527. et iv. 38. Hectoris umbra ad Æneam: *Sacra suosque tibi commendat Troja Penates: Hos cape fatorum comites: his mœnia quære Magna, pererrato statuas quæ denique ponto*; Virg. Æn. ii. 293. *Pius* ergo ille in Deos, *patrem* et filium, *Ascanium*, qui et Iulus dictus; is dextræ se implicuit patris. *Eligit* servandum mihi videtur: capto enim Ilio, Græci per præconem denuntiârunt, ut singuli ex civibus quod vellent unum aliquod secum auferrent. Æneas Deos *eligit*, et, teste Æliano, Var. hist. iii. 22. Græci pietate viri moti permiserunt, ut unum aliquid insuper ex suis tol-

leret: ille patrem senio confectum humeris sublatum portavit.

628. *Fertur ab Antandro*; ad Idam montem multi Trojani congregati sunt, quibuscum Æneas *Antandrum* petiit, inque hujus urbis portu classem fecit: ex eo portu solvit, vel autumno ejusdem anni, quo Troja capta, ut vult Dionysius Halic. i. 63; vel æstate sequentis, secundum Virgilium; vide omnino Heynii Exc. i. et ii. ad Æneid. lib. iii. de Æneæ erroribus et de annis illorum errorum. Primum ad ostia Hebræi appulit, ibique urbem Æneam condidit: cognita Polymestoris perfidia, inde digressus est; Virg. Æn. iii. 13 sqq. quem Noster omni h. l. sequitur. *Antandrus* autem tempore belli Trojani nondum condita fuisse videtur: vide Woodii Addit. ad librum de Homeri ingenio, pag. 98. *Limina*, sedes. *Manantem* hyperbolice. *Æstus*, ventus, ut ver. 728. *remisque astuque secundo*; et Æn. x. 687. *fluctuque astuque secundo*.

631. *Intrat Apollineam urbem*; venit in insulam Delum, Apollinis oraculo insignem: his lucem pete ex Æn. iii. 79; *egressi veneramur Apollinis urbem: Rex Anius, rex idem homi-*

Hunc Anius, quo rege homines, antistite Phœbus
 Rite colebantur, temploque, domoque recepit;
 Urbemque ostendit, delubraque vota, duasque
 Latona quondam stirpes pariente retentas. 635
 Ture dato flammis, vinoque in tura profuso,
 Cæсорumque boum fibris de more crematis,
 Regia tecta petunt; positique tapetibus altis
 Munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
 Tum pius Anchises: "O Phœbi lecte sacerdos, 640
 Fallor? an et natum, quum primum hæc mœnia vidi,
 Bisque duas natas, quantum reminiscor, habebas?"
 Huic Anius niveis circumdata tempora vittis

num. Phœbique sacerdos, Occurrit, etc. Etiam serioribus temporibus multa hujus adventus indicia visabantur; Dionys. i. 50. De *Anio*, qui in veterum poetarum mythis fuit celebratissimus, et de filiabus ejus confer Lycophr. Cass. 570. et Schol. ad e. l. Servium ad *Æn.* iii. 80; Dictyn, lib. i. fin. Esse hanc ex antiquissimis fabulis, siquidem Pherecydem et Cypria Epe de ea laudat Tzetzes, monet Heyn. Rex colit homines, curam eorum gerit, ut *Dii* homines colere dicuntur viii. 724. et apud Cic. N. D. i. 41. ubi vide Davisium. *Rite*, e legibus sacris, colere Deum formula sollempnis. More antiquo simul rex, simul sacerdos fuit. *Templo recepit* nil aliud est, nisi, duxit nos in templum, ut ibi preces faceremus; more suo uni verbo duo diversa nomina adjunxit. Virg. d. l. *Templa Dei saxo venerabar structa vetusto. Vota*, ex voto posita, ut *vota munera, vota victimæ*, etc. passim: etiam *votiva* talia dicuntur. *Duas stirpes*, palmam et laurum, a *Latona retentas*, quarum truncos manibus apprehendit Latona parturiens; Eurip. Hec. ver. 458. Unius palmæ mentionem faciunt Hom. hymn. Apol. ver. 17; Theognis, ver.

6; Callimachus, h. Del. 210. Vetus-tissimam palmam inde ab Apollinis ætate in insula Delo conspici, narrat Plinius, xvi. 44. Cf. ad vi. 335.

637. *Fibræ*, exta: proprie extorum extremitates. *De more crematis*; tres de more litatis; vide ad xiv. 156. Regii codd. *crematis. Positi*, accumbentes; vide ad ver. 543. *Tapetibus*, vestibis stragulis, pulvini lectulorum instrui solebant. *Altis*, quia pulvini alti: sic etiam Virgilius, *Æn.* ix. 325.

640. *Tum pius Anchises*, etc.] Servius ad *Æn.* iii. 82: "Ad Anium Anchises ante Troicum bellum consultum venerat, an Salaminam peteret comes Priamo." Hinc Anius etiam apud Virg. d. l. *veterem Anchisen agnoscit amicum. Bisque duas natas*; Anius quatuor habuit filias, quibus Bacchus concessit, ut quidquid tangerent, in frumentum, vel vinum, vel oleum commutaretur: eas quum Agamemnon vi ducere vellet in expeditionem Trojanam, ut exercitum alerent, Bacchi auxilio in columbas fuisse conversas fabulantur.

643. *Niveis—vittis*; candida vitta insigne sacerdotum; apud Virgil. ver. 81. Anius *vittis et sacra redimitus tempora lauro*.

Concutiens, et tristis ait : “ Non falleris, heros
 Maxime ; natorum vidisti quinque parentem ; [sat!
 Quem nunc, tanta homines rerum inconstantia ver-
 Pæne vides orbem : quid enim mihi filius absens
 Auxilii ? quem dicta suo de nomine tellus [tem.
 Andros habet, pro patre locumque et regna tenen-
 Delius augurium dedit huic ; dedit altera Liber 650
 Feminæ sortis voto majora fideque
 Munera : nam tactu natarum cuncta mearum,
 In segetem, laticemque meri, baccamque Minervæ
 Transformabantur ; divesque erat usus in illis.
 Hoc ubi cognovit, Trojæ populator, Atrides ; 655
 Ne non ex aliqua vestram sensisse procellam
 Nos quoque parte putes ; armorum viribus usus,
 Abstrahit invitas gremio genitoris ; alantque
 Imperat Argolicam cœlesti munere classem.
 Effugiunt quo quæque potest : Eubœa duabus, 660
 Et totidem natis Andros fraterna petita est.
 Miles adest ; et, nî dedantur, bella minatur.
 Victa metu pietas consortia pectora pœnæ

646. *Inconstantia rerum* ; item cura, spes, pavor, *versare* homines dicuntur, quanquam multis locis librarii ei substituerunt *verare*, quod notius est, atque interpretationi alterius inservit : vide Bentleium ad Horat. Ep. II. ii. 90.

649. *Pro patre*, relicto patre, *locum et regna*, loci, insulæ illius regnum tenebat ; vi. 677. *Sceptra loci, rerumque moderamen*. Hoc loco numeros satis evincere nihil Nasonianum esse censet Heinsius ; suadet ergo *locos et regna*, vel *loci jam regna* aut *sceptra*. *Augurium*, vis divinandi. *Altera*, alia. *Sortis*, sexui, et vi. 680 ; ix. 676 : vulgo, et in Regiis nostris,

legitur *stirpi*. Ab hoc munere illæ dictæ sunt *Enotropæ* ; vide Tzetz. ad Lycophr. Cass. ver. 570 ; H. Stephanum in voce *Avδpoc, ubi et de conditore Andri docte agitur. *Dives erat usus in illis*, maximum emolumentum, magnæ divitiæ mihi inde redibant.

656. *Procella*, ut *tempestas*, de calamitatibus et turbis bellicis.

663. *Consortia pectora*, consortes, ut supra *cognata pectora* pro, cognatus : *consortes* autem sunt sorores, ut *consors sanguis*, fraternus, viii. 445 : vide ad xi. 348. *Dedit nunc est a dedo*. Mox perquam humaniter additum, *Non hic Æneas*, etc. *Durdæstis*, restititistis.

Dedit: et ut timido possis ignoscere fratri,
 Non hic Æneas; non, qui defenderet Andron, 665
 Hector erat, per quos decimum durâstis in annum
 Jamque parabantur captivis vincla lacertis:
 Illæ tollentes etiamnum libera cœlo
 Brachia, 'Bacche pater, fer opem,' dixere: tulitque
 Muneris auctor opem: si miro perdere more 670
 Ferre vocatur opem: nec qua ratione figuram
 Perdiderint, potui scire, aut nunc dicere possim.
 Summa mali nota est; pennas sumpsere, tuæque
 Conjugis in volucrem, niveas abiere columbas."

Talibus atque aliis postquam convivium dictis 675
 Implêrunt, mensa somnum petiere remota:
 Cumque die surgunt, adeuntque oracula Phœbi;
 Qui petere antiquam matrem, cognataque jussit
 Litora: prosequitur rex, et dat munus ituris;

673. *Summa mali nota est* pro vulgari, ad summam, aves factæ sunt, ut notum est: *summa* rei, id quo tota res redit. *In volucrem*, in volucres, ut v. 298. *ales erant*.

675. *Convivia dictis implêrunt*, multis variisque, ut fit, confabulationibus institutis convivium transegerunt. *Mensa remota*, vide ad ix. 92. *Cum die*, eodem tempore, quo dies illucescebat; vide Cortium ad Sallust. Jugurth. lxxviii. 2. *Adeunt oracula*, more eorum, qui novas terras quærunt; vide ad iii. 8. *Antiquam matrem*, terram unde prisci gentis Trojanæ auctores originem ducebant, nempe Italiam, unde Dardanus venerat; Virg. d. l. ver. 94. "quæ vos a stirpe parentum Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem." Hinc Noster ex ingenii sui abundantia addidit *cognata litora*.

679. *Prosequitur* discedentes, ho-

noris causa eos comitatur et deducit. *Sceptrum* forte cum significatione futuri imperii, quanquam sceptrum omnino insigne hominum honore aut genere conspicuorum. In muneribus heroum *crater* plerumque esse solebat, isque *cælutus*. Additur fere singulis locis, quis eum elaboraverit, et per quas manus ad novissimum dominum pervenerit; confer Homer. Od. O. 115 sqq; Virgilium, Æn. v. 535 sqq. quem Noster imitatus est: "Ipsius Anchisæ longævi hoc munus habebis, Cratera impressum signis; quem Thracius olim Anchisæ genitori in magno munere Cisseus Ferre sui dederat monumentum et pignus amoris." *Alcon*, faber argentarius, inclytus fortasse priscis temporibus ab arte sua. *Lydius* Alcon vocatur a Lactantio in Argum. Sed h. l. pro *Myleus* MSS. prope omnes *Nileus*, unde Heinsius conjicit *Nileos*, Nilei filius. Si *Myleus* servare velit lector, interpretetur non

Anchisæ sceptrum; chlamydem, pharetramque
nepoti, 680

Cratera Æneæ; quem quondam miserat illi
Hospes ab Aoniis Therses Ismenius oris.

Miserat hunc illi Therses; fabricaverat Alcon
Myleus, et longo cælaverat argumento.

Urbs erat; et septem posses ostendere portas: 685
Hæ pro nomine erant; et quæ foret illa, docebant.

Ante urbem exequiæ, tumulique, ignesque, rogi-
Effusæque comas, et apertæ pectora matres [que,

Significant luctum: Nymphæ quoque flere videntur,
Siccatosque queri fontes: sine frondibus arbos 690

Nuda riget: rodunt arentia saxa capellæ.

Ecce facit mediis natas Orione Thebis,

Mylei filium, sed a patria sic cognominatum, id est Siculum: Mylæ enim oppidum est Siciliæ; ad distinctionem ab illo Cretensi, cujus meminit Virgilius, *Eclog. v.* Duo autem fuerunt *Alcones*; hic faber argentarius, alter Cretensis, arte sagittandi insignis. **LEM.** *Argumentum*, historia in cratere expressa, *longum*, cujus multæ partes, multi actus. In operibus artis, v. c. foribus, clypeis, poculis, peplis etiam fabulæ plerumque expressæ erant, quibus enarrandis placent sibi poetæ: confer ii. 5 sqq; vi. 69 sqq; Virgilium, *Æn. viii.* 625; Moschum, *Id. ii.* 37 sqq.

685. *Ostendere*, nempe alteri simul contemplanti, maluit pro, videre, perspicere. *Septem—docebant*; illæ portæ docebant, illam urbem esse Thebas, septem portis nobiles, Θῆβαι ἑπτὰ-πυλοῦ. Thebas illo tempore siccitas et pestis premebant; quas calamitates quomodo artifex expresserit, in sequentibus ostenditur. *Ignesque rogi-que* per hendiadyn, rogi ardentis. *Flere videntur*; x. 250. de Pygmalio-

nis statua, *quam vivere credas. Riget*; vide ad xi. 150. *Pro rodunt* vulgo (et in codice Regio A.) legitur *lumbunt*; sed *rodere saxa* egregie de capellis sparsas in saxis et brevissimas herbas carpentibus.

692. *Orion* Thebanus duas habebat filias, Metiocham et Menippam: quum aliquando pestis sæviret per Bœotiam, et responsum esset, Deorum iram placari non posse, nisi duæ immolarentur virgines, cæteris recusantibus, hæ pro salute patriæ se obtulerunt; confer Anton. Liberalem, cap. 25. *Facit* ab artifice translatum ad ipsum opus, quod exhibet argumentum. *Non femineum*; supra, ver. 451. *plus quam femina. Fortia vulnera*, quæ quis forti animo patitur: quia in Florentino *per inertia vulnera* reperit Heinsius, conjecit *per Martia*, ut ad originem Thebarum a Marte respiciat. *Pulchra funera*, pompa funeralis frequens, adeoque gloriosa mortuo: sic *pulchra mors, pulchra vulnera*, etc. *Celebri in parte*; illustribus hominibus illustri loco sepultura apud Græcos et Roma-

Hanc non femineum jugulo dare pectus aperto,
 Illam, demisso per fortia vulnera telo 694
 Pro populo cecidisse suo; pulchrisque per urbem
 Funeribus ferri, celebrique in parte cremari:
 Tum de virginea geminos exire favilla,
 Ne genus intereat, juvenes, quos fama Coronas
 Nominat, et cineri materno ducere pompam.
 Hactenus antiquo signis fulgentibus ære 700
 Summus inaurato crater erat asper acantho;
 Nec leviora datis Trojani dona remittunt;
 Dantque sacerdoti, custodem turis, acerram; [nam.
 Dant pateram, claramque auro, gemmisque coro-
 V. Inde recordati Teucros a sanguine Teucri

nos assignabatur; Corn. Nepos, X. x. 2. de Dione: *Itaque in urbe celeberrimo loco, elatus publice, sepulcri monumento donatus est*; vide Kirchm. de Funeribus, lib. ii. cap. 25. et 26. *Quos fama Coronas Nominat*; Lactantius, Arg. *qui et virginum nomine Coronæ sunt nominati*; Anton. Liberalis d. l. Προσ-αγορεύουσι δ' αὐτὰς ἀχρὶ νῦν Αἰολεῖς Κορωνίδας παρθένους.

700. *Signis fulgentibus*; duo Basi-leenses et unus Moreti *signis extantibus*, ut xii. 235. Regii cod. habent *fulgentibus*; malim tamen *extantibus*, id est, eminentibus; namque in operibus cœlatis partes, quæ eminent, fulgent minus quam quæ planæ sunt. *Summus crater*, os crateris, erat *asper inaurato acantho*, h. e. in eo aureo sculpta erat figura aspera acanthi: *acanthus* herba nobilis et mollis, qua et ansæ poculorum ornari solebant; Virgilius, Eclog. iii. 45. *Remittunt*, vicissim dant. *Sacerdoti*, Anio, quatenus sacerdos erat, dant acerram et pateram; quatenus rex, coronam. *Acerra* non est turibulum, ara, in qua tus adoleretur, ut vulgo putant, sed, ut hic ipse locus satis docet, vasculum

aut arcula, in qua tura conservabantur, ut inde deprompta in ignem conjicerentur; hinc *custos turis*, ut viii. 320. *pharetra custos telorum*. *Corona* hic non est sacrificantium, ea enim non gemmis ornata erat, sed vitis et infulis aut frondibus sacris implexa; verum diadema, intel. insigne regium, ut apud Virgilium, Æn. i. 655. (quem Noster imitatus est,) Æneas ferri jubet inter alia munera, *duplicem gemmis auroque coronam*; vide ibi Heynium.

705—968. Æneas, relictis variis locis, ad *Scyllam* venit, cujus fati, abrupta orationis serie, immoratur poeta. *Scyllæ* enim *Galatea* narrat *Polyphemi* amores *Acidisque* obitum, 740—897; ei deinde apparet *Glaucus*, in Deum marinum mutatus, 898. ad finem. Auctores horum vide ad ver. 755. et 898. *Inde recordati*, etc. Quum oraculum antiquam matrem petere jussisset, Anchises revolvens animo veteres historias, Cretam intelligi putat, unde olim *Teucer* venerat in agrum Trojanum. Huc ergo alacres tendunt, ibique et agrum colunt, et urbem Pergameam condunt. Sed

Ducere principium, Creten tenere, locique
 Ferre diu nequiere Jovem: centumque relictis
 Urbibus, Ausonios optant contingere portus. 708
 Sævit hiems, jactatque viros: Strophadumque
 Portubus infidis exterruit ales Aello. [receptos
 Et jam Dulichios portus, Ithacamque, Samenque,
 Neritiasque domos, regnum fallacis Ulixei,
 Præter erant vecti: certatam lite Deorum 713
 Ambraciam, versique vident sub imagine saxum
 Judicis, Actiaco quæ nunc ab Apolline nota est,
 Vocalemque sua terram Dodonida quercu,

loci ferre diu nequiere Jovem, nempe quum unum atque alterum annum hic transegissent, aeris gravitas, lues corporibus infesta, et siccitas agrorum relinquere illa loca eos coegit; Virg. *Æn.* iii. ver. 102—133. Pro *Jovem* olim legebatur *luem*; sed *Jupiter* sæpe pro aere, h. l. cum dilectu, quia Creta solum natale Jovis. Quum iterum oraculum consulissent, non Cretam, sed *Ausonium* scil. Italiam petere jussi sunt; Virgil. ver. 137—191. *Centum urbes*; ix. 665. *Sævit hiems*, quia procellosum mare in his plagis esse solet; vide Heyn. ad Virg. ver. 192. *Strophades*, duæ insulæ in mari Ionio, occidentali Peloponnesi litori obversæ. Huc ex domo Phinei expulsæ erant a Zeta et Calai Harpyiæ, in quibus una *Aello*; vide ad vii. 3; Virg. ver. 209 sqq. Dictæ fuerunt *Strophades ἀπὸ τῆς στροφῆς*, hoc est a conversione Zetæ et Calais; nam illuc usque Harpyias persecuti retro rediere. *Exterruit* horribico alarum clangore, dira voce, tetro odore, dapibus partim direptis, partim immundo contactu fœdatis, tristitico oraculo edito. Juxta *Samem* est *Dulichium*. *Neritos*, Ithacæ mons: sed Noster diversam facit ab Ithaca insulam, secutus Virg. ver. 270 sqq: “ Jam medio apparet fluctu

nemorosa Zacynthos, Dulichiumque, Sameque et Neritos ardua saxis. Effugimus scopulos Ithacæ, Laertia regna, Et terram altricem sævi execramur Ulixi.”

713. *Certatam—nota est*; ad Actium appulerunt, sinus Ambracii promontorium. Inde in urbem *Ambraciam* venerunt, in qua regnabat Ambrax, Herculis nepos; Dionys. Halic. i. 51. De ea olim *certaverant* Apollo, Diana et Hercules. Cragaleus, *judex* (nonnulli *Indicis*; Passerat. ad Propertium, iii. 10. legit *Vindicis*) electus a Diis, quum Ambraciam asservisset Herculi, ab Apolline in *saxum versus* est; Anton. Lib. cap. 4. Ibi etiam nobile templum *Apollinis Actiaci*; Strabo, lib. x. p. 451. Apollinem *Actiacum* dictum puto ex eo, quod in navali prælio, quo devicit Augustus Antonium et Cleopatram, auxilium Augusto tulisse credebatur; et meam sententiam probant verba *nunc ab Apolline nota est*. LEM.

716. *Vocalemque—Dodonida*, etc.] Nunc male deserit ducem suum: apud Virgilium, ver. 291 sq. relicto Ambracio sinu, prætervehuntur *Phaaciæ* s. Corcyram, tum litora Epiri legunt, portum Chaonium intrant et Buthrotum adeunt: sed apud Nostrum prius

Chaoniosque sinus, ubi nati rege Molosso
Irrita subjectis fugere incendia pennis.

Proxima Phæacum felicibus obsita pomis
Rura petunt: Epiros ab his, regnataque vati 720
Buthrotos Phrygio, simulataque Troja tenentur.
Inde futurorum certi, quæ cuncta fideli
Priamides Helenus monitu prædixerat, intrant
Sicaniam: tribus hæc excurrit in æquora linguis;
E quibus imbriferos obversa Pachynos ad Austros:
Mollibus expositum Zephyris Lilybæon: at Arcton
Æquoris expertem spectat, Boreanque Peloros.

conspiciunt *Dodonam*, quod fieri non potuit; *Dodona* enim in septemtrionali Epiri parte sita fuit. Secundum *Dionys. Halic. i. 51.* Æneas, relicta classe apud *Buthrotum*, cum lectissimis viris, duorum dierum itinere per terram confecto, *Dodonam* pervenit, *Jovis* oraculum consulturus. Ea olim a *Chaonibus* habitata postea *Molossis* paruit; *Eustathius* ad *Homerum, Od. Z. p. 544.* Ibi nobile quercetum, cujus quercus voce humana locutæ esse atque oracula edidisse traduntur, unde *προσθήγοροι* et *μαντικαὶ ὄρνεις* dictæ sunt. *Molossorum* rex *Munichus* tres habuit filios et unam filiam, qui, quum latrones ignem injecissent domibus, a *Jove* in aves mutati sunt; *Anton. Liberalis, cap. 14.*

719. *Felicibus obsita pomis.*] Respicit ad *Alcinoi* hortos, qui per totum annum abundabant omnis generis fructibus: *Homer, Od. H. 112 sq.* *Buthrotos*, aut *Buthrotum*, ad portum *Pelodem*. Hic regnabat *vates Phrygius, Helenus, Priami* filius, (cf. ver. 320.) qui *Pyrrhi* et conjuge et regno potitus, *pristinæ patriæ* nomina ad novas sedes transtulerat, more eorum, qui colonias deducebant in alias oras: hinc *simulata Troja*, assimilata priori

VOL. IV.

Trojæ. *Virgilius, ver. 349:* "Procedo, et parvam *Trojam* simulataque magnis *Pergama*, et arentem *Xanthi* cognomine rivum *Agnosco*;" et ver. 302. *falsus Simois* eodem sensu. Apud *Dionys. d. l.* Æneas cum sociis *Dodonam* profectus, in *Helenum* incidit; sed *Virgilius*, unde *Noster* pendet, ad *Buthrotum* illum occursum transtulit.

722. *Inde futurorum certi:* quum orientalis *Italiæ* pars jam prope in conspectu esset *Trojanorum*, ab *Heleno* monentur, ad occidentales oras se a fati duci; itaque antea *Siciliam* adeundam esse. Simul ab eo docentur, quæ loca transeunda aut prætereunda, quid petendum quidque vitandum, et in quo loco considendum sit; *Virgil. ver. 374—462.*

724. *Lingua* frequenter de promontorio; vide *Heinsium*: sic et *fluviiis labia*, montibus *supercilia*, mari *brachia* tribuuntur; vide *Gataker. Miscel. pag. 364.* Verba in hac re sollennia *excurrere* et *procurrere*, unde promontoria ipsa *procursus* vocantur. De *Siciliæ* promontoriis confer v. 350. *Arcton æquoris expertem*; conf. ver. 293. *Peloros* dictus est a *Peloro*, classis *Hannibalis* gubernatore, ibi sepulto.

Z z

Hac subeunt Teucri; remisque æstuque secundo,
 Sub noctem potitur Zancleæ classis arena. 729
 Scylla latus dextrum, lævum irrequieta Charybdis
 Infestant: vorat hæc raptas, revomitque carinas:
 Illa feris atram canibus succingitur alvum,
 Virginis ora gerens: et, si non omnia vates
 Ficta reliquerunt, aliquo quoque tempore virgo.
 Hanc multi petiere proci; quibus illa repulsis 735
 Ad pelagi Nymphas, pelagi gratissima Nymphis,
 Ibat, et elusos juvenum narrabat amores.
 Quam, dum pectendos præbet Galatea capillos,
 Talibus alloquitur, repetens suspiria, dictis:
 Te tamen, o virgo, genus haud immite virorum
 Expetit: utque facis, potes his impune negare.

729. *Potitur arena*, ut xi. 55. et apud Virgilium, *Æn.* i. 172. *Zancle*, postea Messana, dicta a forma falcata, quam habet promontorium portum illius urbis includens.

730. *Scylla*—*Charybdis*; duæ fuerunt Scyllæ a poetis decantatæ: quarum altera, Nisi filia, in avem fuit commutata; de hac in libro vii. agitur; altera Phoci filia in monstrum, quod in freto Siculo navigantibus insidiatur. *Charybdis* vetula fuit furacissima, quæ quum Herculi boves furata esset, ab illo in fretum projecta, in monstrum marinum fuit conversa, quod adhuc pristinam retinet rapiendi naturam: nam illac transeuntes naves ad se rapit, devoratque ac revomit. *Charybdis* Nostro *irrequieta*, et Virgilio *implacata*, quod et h. l. unus Medic. agnoscit, et Heinsius *ex impacata* ortum temere putabat. *Vorat*, etc. Virgilius, *ibid.* “Imo barathri ter gurgite vastos Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras Erigit alternos, et sidera verberat unda.” Copiosius *Scyllam* describit; vide ad xiv. 60.

Aliquo quoque parum placet auribus. *Virginis* hujus mutationem habet lib. xiv. init. Mater ejus mox, ver. 749. memoratur.

740. *Te tamen*, ut ix. 326. *Haud immite*, quia mox, ver. 759. Polyphemus *immitis* vocatur. *Negare* apud Nostrum sæpe absolute: negare consuetudinem, concubitum; vide Burmann. *Cui pater est*, quanquam mihi antiquissimus Deus marinus pater est. *Turba sororum*, nempe quinquaginta, ut admonitum ad ii. 11: nomina earum Hygin. in præfatione habet, in quibus et *Galatea*. Quum fugam *per fluctus*, tamquam rem periculosissimam, commemorat, non meminit, Galateam esse Nympham pelagi: neque vero arbitror, Ovidium ita scripsisse; namque MSS. omnes (et Regii ambo) habent *per luctus*, præter unum Basileens. qui *fluctus* habet pro diversa lectione, unde recepit Heinsius. *Per luctus effugere* posset accipi, ut Liv. i. 5. *per luctum atque lasciviam currere*. Heinsius malebat *loquenti*. Hujus varietatis exempla jam plura vidimus.

At mihi, cui pater est Nereus, quam cærulea Doris
 Enixa est, quæ sum turba quoque tuta sororum,
 Non nisi per fluctus licuit Cyclopiis amorem
 Effugere: et lacrimæ vocem impediere loquentis.
 Quas ubi marmoreo deterisit pollice virgo; 746
 Et solata Deam est; "Refer, o carissima," dixit,
 "Neve tui causam tege, sum tibi fida, doloris."
 Nereis his contra resecuta Cratæide natam: [tus,
 Acis erat, Fauno, Nymphaque Symæthide cre-
 Magna quidem patrisque sui, matrisque voluptas;
 Nostra tamen major: nam me sibi junxerat uni
 Pulcher; et, octonis iterum natalibus actis,
 Signârat dubia teneras lanugine malas. 754
 Hunc ego; me Cyclops nullo cum fine petebat:
 Nec, si quæsieris, odium Cyclopiis, amorne
 Acidis in nobis fuerit præsentior, edam:

746. *Marmoreo*, candido. Virgil. Georg. iv. 523. *marmorea cervix* Orphei, ubi vid. Cerda. *Resequi*, respondere, ut vi. 36; viii. 862. *Cratæidis* mater Scyllæ etiam apud Homer. Od. M. 73; Hesych. in Κραταΐς et Plin. Hist. Nat. iii. 5. Multa de Scyllæ parentibus disputat Munkerus ad Hyginum, fab. 199. Stesichoro fuerat Lamæ filia; Schol. Apollon. iv. 828. Eo respicit Virg. Cir. ver. 66.

750. *Symæthis* in orientali Siciliae parte fluvius; vide Cluv. Ital. antiq. i. 10. De *Fauno* vide ad i. 193.

752. *Me sibi junxerat*; Burmannus, qui præferbat e tribus libris, *se mihi*, non attendebat ad antecedentia, *Nosstra tamen major*: nunc additur causa; namque et pulchritudo et juvenutis ejus faciebant, ut, spretis aliis precis, eo uno tenerem. *Dubia lanugo*, ut ix. 398; *dubiam lanuginis umbram* dixit Claudian. xxxi. 42. *Signârat lanugine* pro, lanugo signârat, tegebat malas,

755. *Hunc ego; me Cyclops*, etc.] Polyphemus ex Homero, Od. I. 182 sqq. et Virgilio, Æn. iii. 610 sqq. adumbratus, quorum ille Ulysses, hic Æneam ad illud monstrum deducit. Atque etiam infra xiv. inde a ver. 167. plura de eo cognoscemus. Hic vero amores ejus narrantur, et quomodo *Acis* interfecerit. De amore ejus nihil Homerus habet, sed Siculi poetæ eum certatim cecinerunt, Alexis, Nicochares, Posidippus, Philoxenus, et, cujus carmen restat, Theoc. Id. xi. *Præsentior*, major, ardentior, ut *præsens gloria, præsens benevolentia, præsentes fructus*, etc. *Par utrumque fuit*; Heinsius comparat e Statio, Theb. x. *Par utrumque dolor*. Verum ibi sermo est de uno affectu, qui *utrumque*, utraque ex parte, par fuerit: nunc autem uterque affectus in Galatea par fuisse notatur; itaque restituendum putavi *utrumque*.

Par utrumque fuit. Proh! quanta potentia regni
 Est, Venus alma, tui! nempe ille immitis, et ipsis
 Horrendus silvis, et visus ab hospite nullo 760
 Impune, et magni cum Dis contemptor Olympi,
 Quid sit amor sentit: nostrique cupidine captus
 Uritur; oblitus pecorum, antrorumque suorum.
 Jamque tibi formæ, jamque est tibi cura placendi;
 Jam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos;
 Jam libet hirsutam tibi falce recidere barbam, 766
 Et spectare feros in aqua, et componere vultus.
 Cædis amor, feritasque, sitisque immensa cruoris
 Cessant; et tutæ veniuntque abeuntque carinæ.
 Telemus interea Siculam delatus ad Ætnen, 770

758. *Proh! quanta*, etc.] Exemplo insigni epiphonema hoc verissimum illustratur. *Nempe* nunc est cum admiratione rationem reddentis. *Impune* sæpe est, sine damno aut periculo, h. l. cujus visceribus non vesceretur; conf. Virgilius, vers. 619. et 658. *Magni cum Dis cont. Olympi*; Cantabr. et unus Heinsii *magnis*, quod non temere repudiandum judicat Burmannus, quia *magni* proprie dicantur Dii, quibus Olympum habitare datum sit. Polyphemus Ulyssi apud Homer. ver. 273: Νήπιος εἷς—ὄς με θεοῦς κέλευι ἢ δεῖδιμεν, ἢ ἀλέασθαι. Οὐ γὰρ Κῦκλωπις Διὸς αἰγυόχου ἀλέγουσιν, Οὐδὲ θεῶν μακάρων, ἐπειὴ πολὺ φέρτεροι εἰμὲν. Conf. Euripides, Cycl. 319 sqq. et infra, ver. 857.

763. *Oblitus pecorum*, etc.] Amor nascens duplici fere se modo prodit: neglecto priore studio, et cura placendi; cf. x. 529 sqq. Cyclopes non domos habebant, sed *antra*, Euripides, ver. 118. *pecoribusque* habendis operam dabant, Homer. ver. 210 sqq. *Rastris, falce*. Hæc instrumenta Ovidius fero giganti convenire putat. Pro *jam libet* duo habent *placet: libet*

declarat eum animi habitum, quum, consuetudine priore relicta, aliquid facinus antea non soliti. *Aqua* pro speculo utebantur veteres. *Componere vultus*, eos fingere ad hilaritatem; confer iv. 318.

770. *Telemus interea*, etc.] Hæc ex Homero, ver. 508. commode huc translata. Ibi Polyphemus jam privatus oculo reminiscitur hujus vaticinii. *Siculum—Ætnen*. Multi *Siculum*, quod non temere rejiciendum judicat Burmannus, quum montium nomina sæpe masculino genere ponantur. Quod ad *Siculam* pro *Siculum* vide ad v. 442. et infra ver. 868. Ad *Ætnen* Cyclopes collocant etiam Euripides, Virgilius et Tibullus, IV. i. 56; unde II. ex Ponto, ii. 115. *Ætnæus Polyphemus*; ad Drepanum et Erycem alii *Quem nulla fefellerat ales*, augur, vates longe certissimus. Homerus: Τηλεμος Εὐρυμίδης, ὃς μαντροσύνην ἐκέαστο inde sua habet Hyginus, fab. 125. *Altera, alia, jam rapuit*, quia puellæ ocellos eorum, a quibus amantur, rapere dicuntur; II. Amor. xix. 19. *Tu quoque, que nostros rapuisti ocellos*.

Telemus Eurymides, quem nulla fefellerat ales,
 Terribilem Polyphemon adit; "Lumenque, quod
 unum 772
 Fronte geris media, rapiet tibi," dixit, "Ulixes."
 Risit, et, "O vatum stolidissime, falleris," inquit:
 "Altera jam rapuit." Sic frustra vera monentem
 Spernit; et aut gradiens ingenti litora passu 776
 Degravat; aut fessus sub opaca revertitur antra.
 Prominet in pontum cuneatus acumine longo
 Collis: utrumque latus circumfluit æquoris unda;
 Huc ferus ascendit Cyclops, mediusque resedit:
 Lanigeræ pecudes, nullo ducente, secutæ. 781
 Cui postquam pinus, baculi quæ præbuit usum,
 Ante pedes posita est, antennis apta ferendis;
 Sumptaque arundinibus compacta est fistula cen-
 Senserunt toti pastoria sibila montes; [tum;
 Senserunt undæ: latitans ego rupe, meique 786
 Acidis in gremio residens, procul auribus hausi
 Talia dicta meis, auditaque mente notavi:

776. *Gradiens ingenti passu* Homeric. *μακρὰ βιβασθῶν*; apud Virgilium, ver. 656. Polyphemos *vasta se mole movens*: illam vastam molem exprimit verbis *degravat litora*. *Sub cum accusat. pro in.*

778. *Prominet in pontum, etc.*] *Sumptum* hoc ex Theocrito, ver. 14 sqq; sed Noster, more suo, diligentius sive ex rei veritate, sive ex ingenio, illam rupem descripsit. *Cuneatus acumine*, cujus acumen cunei formam habebat. *Medius* in medio, ut x. 144. *Nullo ducente*; Theocrit. *ἀνται ἀπῆνθον*.

782. *Pinum* habet e Virgilio, ver. 659: *Trunca manum pinus regit et vestigia firmat*; nam Homerus, ver. 319. ei dat *μίγα ῥόπαλον ἐλάϊνον*.

Sed sqq. *antennis apta ferendis* ex Homero, ver. 322. "Ὄσσον θ' ἰσπὸν νηὸς ἑικοσόροιο. *Fistulam* ipse Ovidius accommodavit ejus molis; vide ad i. 710. Ad citharam carmina, quibus amor mederetur, canebat apud Philoxenum: vide Schol. Aristophanis ad Plut. 290. *Fistulæ sibila* tribuuntur; vid. Heins. nisi putas, sonum inconditum nunc hac voce indicari. Apud Homer. 315. greges ducit *πολλῶ βοίζῳ*, magno sibilo, haud dubie vocis. *Pastoria* Heinsius explicat, rudia: malim dictum pro, pastoris, id est, ejus; vide ad ver. 533. *Senserunt*, audiverunt. *Rupe*, scil. sub. *Mente aut pectore*, notamus dicta maxime memorabilia, quæ memoria tenere cupimus

“ Candidior nivei folio, Galatea, ligustri ;
 Floridior prætis ; longa procerior alno ; 790
 Splendidior vitro ; tenero lascivior hædo ;
 Lævior assiduo detritis æquore conchis ;
 Solibus hibernis, æstiva gratior umbra ;
 Nobilior pomis ; platano conspectior alta ;
 Lucidior glacie ; matura dulcior uva ; 795
 Mollior et cycni plumis, et lacte coacto ;
 Et, si non fugias, riguo formosior horto.
 Sævior indomitis eadem Galatea juvençis ;
 Durior annosa quercu ; fallacior undis ;

789. *Candidior nivei*, etc.] In carmine hoc pastoritio Noster pendet a Theocrito, Id. xi ; sed in principio insigne rursus habemus inepte lascivientis ingenii exemplum. Breviter et præclare Theocriteus Polyphemus :
 Ὡ λευκά Γαλάτεια, τί τὸν φιλέοντ'
 ἀποβάλλῃ ; Λευκοτέρα πακτᾶς ποτι-
 δεῖν, ἀπαλωτέρα δ' ἀρνός, Μόσχῳ
 γαυροτέρα, φιαρωτέρα ὄμφακος ὡμᾶς
 —φεύγεις δ', ὡσπερ οἷς πολῶν λύκων
 ἀθρήσασα. Sed quid inde Noster ? cum latis ad nauseam usque similitudinibus, Galatææ virtutes et vitia narrat. *Ligustrum* Italiæ flos candidus : qualis fuerit, non constat ; vide Martin. ad Virg. Ecl. ii. 18. Putant esse nostrum *Reinweide*. Videtur autem poeta ad Galatææ nomen alludere, quod a candore lactis illi inditum fuisse innuit Hesiodus, qui ait Galatæam candidas comas et faciem lacti similem habuisse. *Folio*, flore ipso ligustri. *Floridus* de juvenili vigore et viriditate. Viriditas autem et *prætis* convenit. *Lasciva* puella bono sensu, hilaris, jocosâ. Atque etiam *hædi* et vituli *lasciunt*, quum petulantes et lætos motus dant ; vii. 321. *Assiduo æquore*, assiduo motu æquoris. *Nobilior*, generosior, præstantior : *nobilior*

pomis, quia prisca temporibus divitiæ maximæ in pomis. *Conspectior*, pulchrior, ut iv. 295. et alib. *Platanus*, pulchra arbor et Romanis gratissima ; Plinius, xii. 1. *Matura—coacto* ; vide locum Theocriti supra ascriptum. *Riguis hortus* etiam viii. 646. In tali horto omnia lætius proveniunt.

799. *Fallax*, quæ, quum eam prehendis, continuo e manibus effluit : *fallax* puella, quam loco destinato non reperis, frustra que expectas ; iv. 128. *Lenta* puella, difficilis, quæ non movetur precibus lacrimisve amantis, ut et *lentum pectus*, quod non facile movetur : sed longe alio sensu, ut notum, *lenta virga*. *Albarum vitium* meminit etiam Palladius, lib. i. cap. 35 : sed propter *τὸ* lentior malim cum aliis *altis*. Mox ver. 813. *longis in vitibus* ; Phædrus, iv. fab. 2. *alta in vinea*. *Alta vitis* erit maritata ulmo altæ ; Trist. V. iii. 35. *altam degravet ulmum Vitis*. *Laudato pavone* ; alibi *Laudatas ostentat avis Junonia pennas*, et spectata superbit. *Acris* et flamma sæviens, et puella iracunda, torquens amantem ; *acria* enim quæcunque urunt, pungunt, stimulant. *Aspera*, difficilis, morosa ; apud Horatium, i. Od. 33. *aspera Pholoe* ; Tibullum, I. ix. 20. *as-*

Lentior et salicis virgis, et vitibus albis; 800
 His immobilior scopulis; violentior amne;
 Laudato pavone superbior; acrior igni;
 Asperior tribulis; feta truculentior ursa;
 Surdior æquoribus; calcato immitior hydro;
 Et, quod præcipue vellem tibi demere, possem, 805
 Non tantum cervo claris latratibus acto,
 Verum etiam ventis, volucrique fugacior aura.
 At, bene si nôris, pigeat fugisse; morasque
 Ipsa tuas damnes, et me retinere labores.
 Sunt mihi, pars montis, vivo pendentia saxo 810
 Antra, quibus nec sol medio sentitur in æstu,
 Nec sentitur hiems: sunt poma gravantia ramos;
 Sunt auro similes longis in vitibus uvæ;
 Sunt et purpureæ; tibi et has servamus, et illas.
 Ipsa tuis manibus, silvestri nata sub umbra, 815
 Mollia fraga leges; ipsa autumnalia corna;

perva est illi difficilisque Venus. Sed et spinæ, e quarum genere tribuli in Italia, *aspera*; Virgilius, Georg. i. 152. *aspera silva* tribulorum. *Surda aqua* et *surdior æquoribus, freto*, proverbium vulgare; Art. i. 531; inf. xiv. 711. ubi vid. Heinsius. *Latratibus* pro, a canibus, *agi* sollenne poetis; vide Drakenb. ad Sil. i. 421.

808. *At, bene si nôris, etc.*] Locus sequens ex parte expressus etiam e Virgilio, Ecl. ii. 19 sqq: *Despectus tibi sum, nec qui sim queris, etc.* quam et Virgilius Theocritum ante oculos habuit. *Moras* puellarum difficultium frequenter apud poetas accusant amantes. *Retinere*, absolute dicitur pro, retinere in amore, ut h. l. aut in amicitia, ut apud Cicer. Div. i. 7.

810. *Antra pendentia saxis*, antra, in quibus saxa pendent, saxis camerata et fornicata; Lucretius, vi. 194. *Spe-*

luncas velut saxis pendentibus structas: sed illam formam amant poetæ; etiam Virg. Georg. iv. 374. *pendentia pumice tecta*; nempe *pendere* (Plin. xxxvi. 27. *dependere*) verbum propr. de scopulis et saxis imminentibus; vide Brouckh. ad Propert. III. ii. 28.

812. *Sunt poma, etc.*] Deliciæ, quæ hic commemorantur, non satis convenire agresti et efferatæ Cyclopum vitæ videri possint: sed cogitandum est, Ætnam semper fuisse insigni fertilitate: etiam apud Theocritum, ver. 46. prope antrum ἀμπέλος ἂ γλυκὸν καρπὸς, atque adeo apud Homerum, ver. 358. terra Cyclopiibus fert οἶνον ἐριστάφυλον. *Fraga: corna*; vide ad i. 104. *Autumnalia corna*; autumnus tempore maturescentia. Corna autem sunt baccaë rubicundæ, in medio nucleum durissimum habentes; unde Virgilius *lapidosu corna* dixit.

Prunaque, non solum nigro liventia succo,
 Verum etiam generosa, novasque imitantia ceras.
 Nec tibi castaneæ, me conjuge, nec tibi deerunt
 Arborei fetus; omnis tibi serviet arbos. [errant,
 Hoc pecus omne meum est; multæ quoque vallibus
 Multas silva tegit; multæ stabulantur in antris: 822
 Nec, si forte roges, possim tibi dicere, quot sint.
 Pauperis est numerare pecus: de laudibus harum
 Nil mihi credideris: præsens potes ipsa videre, 825
 Ut vix sustineant distentum cruribus uber.
 Sunt, fetura minor, tepidis in ovilibus agni;
 Sunt quoque, par ætas, aliis in ovilibus hædi.
 Lac mihi semper adest niveum: pars inde bibenda
 Servatur; partem liquefacta coagula durant. 830
 Nec tibi deliciæ faciles, vulgataque tantum

817. *Liventia*, nigricantia; Horat. II. Od. v. 11. *lividos racemos*. Sed his *generosiora*, præstantiora, quæ colore flavo aut candicante *novas imitantur ceras*, et Virgilio, Ecl. ii. 53. *cereæ pruna dicuntur*; Plinius, xv. 13. de prunis: *Sunt et nigra ac laudatiora cerina atque purpurea*. De *arbutis fetibus* vide ad i. 104. Sed ego e pluribus MSS. *arborei* (quod habet codex noster Reg. A.) revocavi, quia Polyphemus delicatos fructus promittit, uvas, pruna, etc. et addit, *omnis tibi serviet arbos; tibi serviet*, tibi fructus feret; similiter *servire* apud Plinium in Epist. et in Paneg.

821. *Multæ*, scil. oves, e ver. 781; Theocritus, ver. 34. *βορὰ χίλια βόσκω*; Virgilius, ver. 21. *Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ*: sed Noster in talibus omnibus copiosior esse solet.

826. *Sustineant*, ferre possint. *Cruribus*, inter crura. *Fetura*, ipsi fetus. *Tepidis* bene e natura stabulorum additum. Dixit, *par ætas*, non, pari ætate, quia *ætas* etiam de hominibus,

hinc pecoribus, certæ ætatis, imprimis teneræ dicitur. *Aliis in ovilibus*; diligenter enim secundum Homerum, ver. 220. varia pecorum suorum genera separabat, seorsimque includebat. *Ple-*rumque tamen et oves et capræ uno septo claudabantur; hinc *ovile* etiam stabulum hædorum, notante Bentleio ad Horat. I. Od. xvii. 9.

829. *Lac mihi semper*, etc.] Tanta mihi est ovium copia, ut lac *semper*, quovis anni tempore, suppetat; Virgilius, ver. 22. *Lac mihi non æstate novum, non frigore deficit*, et Theocrit. ver. 36. de caseo, *Τυρὸς δ' οὐ λείπει μ' οὐτ' ἐν θέρει*, etc. *Pars inde bibenda*, etc. ex Homero, ver. 246. *ἤμισον μὲν θρέψας λευκοῖο γάλακτος*—*ἤμισον δ' αὐτ' ἔστησεν ἐν ἄγγεσιν, ὄφρα οἱ εἴη Πίνειν δαυνομένῳ*. *Coagula*, particulæ ventriculi vitulini sectæ et aqua macerata, quibus immissis lac *duratur*, cogitur in massam; Theocrit. 66. *τάμισον δριμύειαν ἐνείσα*. *Par columbarum*, Theocrit. v. 96. Virg. Ecl. iii. 68.

Munera contingent, damæ, leporesque, capræque,
 Parve columbarum, demptusve cacumine nidus :
 Inveni geminos, qui tecum ludere possint,
 Inter se similes, vix ut dignoscere possis, 835
 Villosæ catulos in summis montibus ursæ :
 Inveni ; et, dominæ, dixi, servabimus istos.
 Jam modo cæruleo nitidum caput exsere ponto ;
 Jam, Galatea, veni ; nec munera despice nostra.
 Certe ego me novi, liquidæque in imagine vidi 840
 Nuper aquæ ; placuitque mihi mea forma videnti.
 Aspice, sim quantus : non est hoc corpore major
 Jupiter in cœlo ; nam vos narrare soletis
 Nescio quem regnare Jovem : coma plurima torvos

834. *Invenigeminos, etc.*] Theocrit. ver. 40 : Τρέφω δὲ τοὶ ἔνδεκα νεβρώς, Πάσας μανιοφόρος, καὶ σκύμνος τέσσαρας ἄρκτων. Noster donum commendat multis modis, etiam a difficultate, *summis in montibus*. Hinc ver. 831. opponuntur *deliciæ faciles*, id est, parabiles, obviæ : etiam Virgilius, ver. 40. *Præterea duo, nec tuta mihi valle reperti, Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo, Bina die siccant ovis ubera : quos tibi servo. Ad ludendum catuli ursæ non nisi Polyphemo idonei videri poterant. Dominæ ; vide ad ix. 465.*

838. *Jam modo cæruleo, etc.*] Sic eam etiam apud Theocrit. ver. 63. invitat, Ἐξένθοις, Γαλάτεια, καὶ ἐξενθοῖσα λάθοιο οἴκαδ' ἀπενθείν. *egredere, Galatea, et egressu obliviscere domum redire. Nitidum h. l. omnino pulchrum, ut sæpius ; atque ita amatæ suæ caput non male vocat amans ; Horat. I. Od. xix. 5 : Urit me Glyceræ nitor. Supra splendidiorem vitro et lucidiorem glaciæ Galateam vocabat.*

840. *Certe ego me novi : apud Theocrit. ver. 31. sat habet ostendisse, turpitudinem suam pecorum copia*

compensari ; sed h. l. dignam adeo sibi formam vindicat, idque magna cum arte. *Me, formam meam. In imagine aquæ, in imagine, quam aqua referebat. Hoc quoque e Virgilio, ver. 25 : Nec sum adeo informis ; nuper me in litore vidi, Quum placidum ventis staret mare. Sim quantus ; vide Homer. ver. 191 ; Virg. Æn. iii. 619 : apud illum similis est ῥίψ ὑλῆεντι ὑψηλῶν ὄρεων, vertici silvoso altorum montium ; apud hunc alta pulsat sidera.*

844. *Nescio quem regnare Jovem.*] Impia et Cyclope digna vox : Homerus, Od. K. 275 : Οὐ γὰρ Κύκλωες Διὸς αἰγιόχου ἀλέγουσιν, Οὐδὲ θεῶν μακάρων. *Torra frons Polyphemo tribuit etiam a Virgilio, Æn. iii. 636 ; Burmannus tamen nescit, an tam stolidum Cyclopa fingere liceat, ut torvos suos vultus Galatææ, cui placere volebat, jactaret. Præfert igitur e quatuor MSS. fortes, idque comprobatur ex Heroid. iv. 73. At torvus etiam bono sensu accipitur de vultu severo, et nobilem quandam fiduciam præ se ferente ; apud Horat. III. Od. v. 44. Regulus virilem torvus humi ponit vultum : torvos igitur vultus suos Cyclops*

Prominet in vultus; humerosque, ut lucus, obumbrat. 845

Nec mihi quod rigidis horrent densissima setis
Corpora, turpe puta: turpis sine frondibus arbor;
Turpis equus, nisi colla jubæ flaventia velent:
Pluma tegit volucres; ovibus sua lana decori est;
Barba viros, hirtæque decent in corpore setæ. 850
Unum est in media lumen mihi fronte, sed instar
Ingentis clypei: quid? non hæc omnia magnus
Sol videt e cælo? Soli tamen unicus orbis.

Adde, quod in vestro genitor meus æquore regnat:
Hunc tibi do socerum: tantum miserere, precesque
Supplicis exaudi; tibi enim succumbimus uni: 856
Quique Jovem, et cælum sperno, et penetrabile ful-
Nerei, te vereor: tua fulmine sævior ira est: [men,
Atque ego contemptus essem patientior hujus,
Si fugeres omnes: sed cur, Cyclope repulso, 860
Acin amas, præfersque meis amplexibus Acin?

ipse vocare poterat, quum non venustatem, sed austeram quandam dignitatem sibi vindicaret: etiam Virgilius *torvam frontem* tribuit. Regii codices habent quidem *torvos vultus*, et Virgilius tribuit *torvam faciem*, sed non Cyclopem ipsum de se hoc vocab. utentem inducit; quare non improbandam Burmanni conjecturam credo.

846. *Rigidis—setis*; plurimi (et codices Regii) *duris*. *Horrent* cum vi pro, sunt; *horrent* enim quæ eminent, ut setæ suis; hic fortasse mollius verbum expectâsses. Ei autem *λασία ὄφρυς ἐπὶ παντὶ μετώπῳ ἢ ὡτὸς τέταται*. Theoc. 31. *Densissima setis corpora*, densissime setis obsita.

852. *Instar Ingentis clypei.*] Sump- tum hoc ex Virgilio, *Æn.* iii. 636:

Ingens quod torva solum sub fronte latebat, Argolici clypei aut Phæbeæ lampadis instar. Etiam Callimachus, hymn. ad Dianam, 53. hunc oculum cum *σάκει τετραβοεῖω* comparat. Et quia clypeus orbis, *κύκλου*, formam habet, inde *Κύκλωπις* dicti sunt; Hesiod. Theog. 144. *Hæc omnia δεκτικῶς*, ut ver. 801. *his scopulis.*

854. *In vestro æquore*, ubi vos vivitis, o Nereides. *Genitor Polyphemi* Neptunus; vid. Homerus, *Od.* A. 68 sqq. *Amiantes* etiam a genere se commendare solent; i. 517; ix. 14. *Viros virtute præstantes Jovis filios* poetæ dixerunt, ut Æacum, Minoa, Sarpedona; feroces vero et immanes Neptuni filios, ut Cyclopa, Cercyona, Scyrona et Læstrigonas: hos mari genitos, illos cælo.

Ille tamen placeatque sibi, placeatque licebit,
 Quod nollem, Galatea, tibi; modo copia detur,
 Sentiet esse mihi tanto pro corpore vires. 864
 Viscera viva traham, divulsaque membra per agros,
 Perque tuas spargam, sic se tibi misceat! undas.
 Uror enim, læsusque exæstuat acrius ignis;
 Cumque suis videor translata viribus Ætnam
 Pectore ferre meo: nec tu, Galatea, moveris,"

Talia nequicquam questus, nam cuncta videbam,
 Surgit; et, ut taurus vacca furibundus adempta,
 Stare nequit, silvaque et notis saltibus errat; 872
 Quum ferus ignaros, nec quidquam tale timentes,
 Me videt atque Acin; "Videoque," exclamat, "et
 Ultima sit faciam Veneri concordia vestræ." [ista
 Tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere 876
 Debuit, illa fuit: clamore perhorruit Ætne.
 Ast ego vicino pavefacta sub æquore mergor:
 Terga fugæ dederat conversa Symæthius heros;
 Et, "Fer opem, Galatea, precor, mihi; ferte pa-
 rentes," 880

858. *Te vereor*, tuam iram metuo. Alii (ut cod. Reg. B.) legunt *veneror*.

863. *Quod nollem*; Heinsius legit *quod nolim*. *Sentiet*; vide ad xii. 595. *Viscera*, etc. atque adeo *visceribus miserorum et sanguine atro vescetur*; Virg. v. 622—627. Sed Acin vult sic *miscere Galatææ*.

867. *Læsus*, irritatus; vide ad i. 603.

876. *Tantaque vox*—*perhorruit Ætne*; ex Homero, ver. 395: *Σμερδαλέον δὲ μέγ' ὤμωξέ· περι δ' ἰαχε πῆτρῃ*. Virgilius, 672: "Clamorem immensum tollit; quo pontus et omnes Intremere undæ, penitusque exterrita tellus Italiæ, curvisque immugiit Ætna cavernis." *Habere debuit*; credibile

est eum habuisse. Erravit certe hoc loco, quem jam alibi negligentiores animadvertimus, cl. Gierigius: *mihi, precor* respuit metrum; error forsans ex eo fluxit, quod de hac varietate lectionis nimium brevis sit annotatio Heinsii, quam referre videtur Gierigius; hanc ita restituendam putamus: *Fer opem, Galatea mihi; mihi ferte parentes*; quæ lectio certe venusta est. *Periturum admittite regnis*; alius *advertite*. Is, qui alium domo sua vel regno suo excipit, hunc *advertere regno suo* nunquam fuit dictus, sed certe *admittere*, vel excipere. Itaque bona est, quæ in Regiis codicibus reperitur, lectio, *admittite regnis*.

Dixerat, "et vestris periturum admittite regnis."
 Insequitur Cyclops; partemque e monte revulsam
 Mittit; et extremus quamvis pervenit ad illum
 Angulus e saxo, totum tamen obruit Acin.
 At nos, quod solum fieri per fata licebat, 885
 Fecimus, ut vires assumeret Acis avitas.
 Pæniceus de mole cruor manabat, et intra
 Temporis exiguum rubor evanescere cœpit;
 Fitque color primo turbati fluminis imbre,
 Purgaturque mora: tum moles fracta dehiscit, 890
 Vivaque per rimas, properataque surgit arundo,
 Osque cavum saxi sonat exultantibus undis:
 Miraque res! subito media tenus extitit alvo
 Incinctus juvenis flexis nova cornua cannis; 894
 Qui, nisi quod major, quod toto cærulus ore est,

882. *Partemque e monte*, etc.] Etiam apud Homerum, 481: 'Ἡκε δ' ἀπορρήξας κορυφήν ὄρεος μεγάλοιο. *Ut vires assumeret avitas*, ut fluvius fieret, quemadmodum avus Symæthius. *Vires* fluminibus tribuuntur etiam i. 278: et *assumere* sic etiam est xi. 279; xii. i.

887. *Pæniceus—mora*.] Putida hæc diligentia condonari potest garrulitati puellæ, Acidis sui obitum narrantis. *Mox moles jacta* Heins. male illustrat ex illo, *jactis in altum molibus*, quod sæpe apud auctores Romanos occurrit. Imo, *jacta* a Polyphemo, ut recte Glareanus et Micyllus. Duo Regii nostri habent *tacta*, quod in plerisque MSS. legitur, et de quo tacere Giergium miror: non mala tamen est ea lectio, et *τὸ tacta* scil. a me, referendum est ad ea quæ præcedunt, *At nos, quod solum fieri per fata licebat, Fecimus*: præterea si nostrorum codicum lectionem restituere nolit lector, *fracta* præstantius, quam *jacta* videtur.

891. *Properataque—arundo*.] Quia fluviorum ora arundine fere cincta esse solent, hinc etiam eorum frontes in monumentis et apud poetas: Art. Amat. i. 222; vide et ad. ix. 3.

892. *Osque cavum saxi*, etc.] Bona prorumpentis e caverna fluvii descriptio: *exultare* ut hic de prorumpente, sic vii. 263. de fervente aqua. *Extitit* ut ii. 264. De *cornibus* fluviorum diximus ad ix. 1. Pro *flexis*, Heins. conjicit *plexis*, quod sane usitatus. *Major*, ut ix. 269. Hercules: habet formam augustam et plus quam humanam, membraque magna; vide ad ver. 962. *Acis* fluvius (hodie *il fiume Freddo*) ex Ætna profluens, undas suas gelidissimas maximo cum impetu in mare devolvit. Plura de ejus natura habet Brydon. in *Reise nach Sicilien* P. i. p. 96. Scriptores Siculi ex inscriptionibus antiquis docent, *Acin* fuisse regem antiquissimum, quem Polyphemos gigas, zelotypia incensus, interfecerit.

Acis erat : sed sic quoque erat tamen Acis in amnem
Versus ; et antiquum tenuerunt flumina nomen.

Desierat Galatea loqui ; cœtuque soluto
Discedunt, placidisque natant Nereïdes undis.
Scylla redit ; neque enim medio se credere ponto
Audet ; et aut bibula sine vestibus errat arena ; 901
Aut, ubi lassata est, seductos nacta recessus
Gurgitis, inclusa sua membra refrigerat unda.
Ecce fretum findens, alti novus incola ponti,
Nuper in Euboica versis Anthedone membris, 905
Glaucus adest ; visæque cupidine virginis hæret ;
Et, quæcunque putat fugientem posse morari,
Verba refert : fugit illa tamen, veloxque timore
Pervenit in summum positi prope litora montis. 909

898. *Glaucus*, vel Polybi, vel Copei filius, quum herbas quasdam gustasset, in mare se præcipitat, fitque Deus marinus ; conf. Palæphatus, cap. 28 ; Eustathius ad Homer. p. 205 ; Tzetzes ad Lycophr. p. 107 ; Schol. Apollonii ad i. 1310 ; Hyginus, fab. 199 ; Fulgentius, Mythol. ii. 12. Ex sententia Palæphati Glaucus fuit urinator (κολυμβητής,) qui diu sub aqua vivere posset, inde dictus θαλάσσιος. Similis urinator, Colas nomine, recentioribus temporibus inter Siculos vixit, ab arte sua *Pesce*, id est piscis, dictus ; vid. Brydon. *Reise nach Sicil.* P. i. p. 63. *Cætu* Nereïdum ; vide ver. 736 : *soluto*, dimisso.

902. *Recessus gurgitis*, sinus angusti, curvatura maris in litore : *seducti*, remoti a conspectu hominum. In iis *inclusa* aqua, non omni maxima tamen ex parte : confer xiv. 51. *Solebat* autem Scylla *in mari lavari* ; Hyginus.

904. *Ecce fretum findens*.] Non multum egit Hensius *scindens* e MSS. in *findens* mutans : etenim tam mare,

quam ager mox dicitur *scindi*. De *Anthedone Euboica* vide vii. 232 : etiam Palæph. Glaucus Ἀνθηδόσιος τὸ γένος. Male a Lactantio in Argum. et Fulgentio, Anthedonis filius vocatur. *Hæret*, vulgo, et in nostris Reg. codicibus, *ardet*. *Hæret*, conspecta repente virgine, ejus formam stupens constitit : sic Amor. I. viii. 24 : *Hæsit, et in vultu constitit usque tuo*. Hinc ii. 409. *harere in virgine*. Erat autem Scylla *formosissima virgo* ; Hyginus.

909. *Prope litora*, in litore Italico, Messaniam contra ; vide xiv. 17. *Collectus in unum* ; colligi elegantur dicuntur quorum partes in angustum coeunt et desinunt. Montem illum ita describit, ut appareat quam *tuta loco* virgo fuerit. *Convexus*, descendens, declivis, ut xiv. 154. *Sine arboribus* ex Oxon. et tribus aliis MSS. recte prætulit Heins. τῆ sub arboribus : neque tamen propterea ei assentior, quod etiam viii. 789. *sine arbore tellus* ; sed quod ita facilius in *Glaucum* despicere, et cum eo colloqui poterat.

Ante fretum est ingens, apicem collectus in unum,
 Longa sine arboribus convexus ad æquora vertex.
 Constitit hic ; et tuta loco, monstrumne, Deusne
 Ille sit, ignorans, admiraturque colorem,
 Cæsariemque humeros subjectaque terga tegentem,
 Ultimaque excipiat quod tortilis inguina piscis. 915
 Sentit : et innitens, quæ stabat proxima, moli ;
 Non ego prodigium, non sum fera bellua, virgo ;
 Sum Deus, inquit, aquæ ; nec majus in æquora
 Proteus 918

Jus habet, aut Triton, Athamantiadesve Palæmon.
 Ante tamen mortalis eram : sed scilicet altis
 Deditus æquoribus, jam tum exercebar in illis.
 Nam modo ducebam ducentia retia pisces ;
 Nunc in mole sedens moderabar arundine linum.
 Sunt viridi prato confinia litora, quorum
 Altera pars undis, pars altera cingitur herbis ; 925
 Quas neque cornigeræ morsu læsere juvencæ ;
 Nec placidæ carpsistis oves, hirtæve capellæ :

912. *Monstrum* propter inferiores corporis partes, *Deus* propter superiores. *Tortilis*, Schirachius explicat, qui se facile torquet. Immo, cujus cauda obliqua curvatur in arcum. Ipse Glaucus mox ver. 963. *Cruraque pinnigero curvata novissima pisce* ; supra iii. 681. de delphinis, *falcata novissima cauda est, Qualia dividua sinuantur cornua Luna*. Et ita Tritoni, cui similis Glaucus, *δικραίραν ἀλείην*, bicornem caudam, tribuit Apollon. Rhodius, iv. 1640 ; *bifidum cornu* apud Claudianum, x. 146. Glauci formam exhibet Lippertus in Dactyl. i. 75. Cæterum pro *piscis* Heinsius et Gronovius conjiciunt *pristis*, atque etiam ver. 963. *priste*, ut apud Virgilium, *Æn.* iii. 427. de Scylla, *postrema immani*

corpore pristrix ; et ap. Claudian. de Tritone, *Qua pristis commissa viro*.

916. *Innitens*, nam sedere non poterat biformis Glaucus. *Jus*, potestas ; non minoris dignitatis et potestatis Deus sum marinus. *Palæmon* Deus marinus fit iv. 540.

925. *Herbis* ; *Quas neque cornigeræ*, etc.] *Herbæ* prorsus intactæ, ut adeo nec fera, nec homo ullus vim earum experiri potuerit. *Morsu lædere* exquisitius, quam, mordere. *Tulit—collectos*, plenus, quam, collegit ; Virgilius, Georg. iv. 54. *metunt flores. Genialia sarta*, coronas convivales, quibus ornatur caput, quum genio indulgetur ; sic x. 95. *platanus genialis* ; et iv. 14. *genialis uva*.

Non apis inde tulit collectos sedula flores ;
 Non data sunt capiti genialia sarta ; nec unquam
 Falciferæ secuere manus : ego primus in illo 930
 Cespite consedi, dum lina madentia sicco :
 Utque recenserem captivos ordine pisces,
 Insuper exposui, quos aut in retia casus,
 Aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
 Res similis fictæ : sed quid mihi fingere prodest ?
 Gramine contacto cœpit mea præda moveri, 936
 Et mutare latus, terraque, ut in æquore, niti.
 Dumque moror, mirorque simul, fugit omnis in
 undas [quunt.
 Turba suas, dominumque novum, litusque relin-
 Obstupui, dubiusque diu, quæ causa, requiro ; 940
 Num Deus hoc aliquis, num succus fecerit herbæ ?
 Quæ tamen has, inquam, vires habet herba ? manu-
 Pabula decerpsi, decerptaque dente momordi. [que
 Vix bene combiberant ignotos guttura succos,
 Quum subito trepidare intus præcordia sensi, 945
 Alteriusque rapi naturæ pectus amore.
 Nec potui restare loco ; Repetendaque nunquam
 Terra, vale, dixi ; corpusque sub æquora mersi.
 Dî maris exceptum socio dignantur honore ; 949

936. *Mea præda* ; pisces capti, jam-
 que exanimés. *Mutare latus*, pro
motare latus (quod habent codices Re-
 gii ambo) e multis recepit Heinsius, et
 explicat, utrinsecus jactare crebro la-
 tera, ex Apulei. Met. x. ut motus nati-
 vantium piscium intelligantur. Quod
 non est: describitur potius actus sur-
 gentium piscium : jacuerant in latere,
 nunc moventur (Lactant. in Argum.
recuperato spiritu, quem amiserant,)
 atque vertunt se, et erigunt, ut dorsum
 sursum tollant, more piscium in aqua

degentium. Sic *mutare latus* pro, se
 vertere, apud Virg. Æn. iii. 581. de
 Encelado. *Niti* proprie de homini-
 bus, aut quadrupedibus in terra vel
 stantibus, vel incedentibus : hinc etiam
pisces niti in æquore dicuntur, quum ab
 eo feruntur et sustentantur ; Horatius,
 IV. Od. ii. 3. de volante : *Nititur*
pennis.

939. *Suas* cum vi, quibus assueti.
 Cæterum hoc ipsum gramen *vivax* vo-
 catur vii. 232.

Utque mihi, quæcunque feram, mortalia demant,
 Oceanum, Tethynque rogant: ego lustror ab illis;
 Et purgante nefas novies mihi carmine dicto
 Pectora fluminibus jubeor supponere centum.
 Nec mora; diversis lapsi de partibus amnes, 954
 Totaque vertuntur supra caput æquora nostrum.
 Hactenus acta tibi possum memoranda referre;
 Hactenus et memini; nec mens mea cætera sensit.
 Quæ postquam rediit, alium me corpore toto,
 Ac fueram nuper, nec eundem mente, recepi. 959
 Hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam,
 Cæsariemque meam, quam longa per æquora verro,
 Ingentesque humeros, et cærula brachia vidi,
 Cruraque pinnigero curvata novissima pisce.
 Quid tamen hæc species, quid Dīs placuisse marinis,
 Quid juvat esse Deum, si tu non tangeris istis? 965
 Talia dicentem, dicturum plura, reliquit
 Scylla Deum: furit ille, irritatusque repulsa,
 Prodigiosa petit Titanidos atria Circes.

946. *Alterius naturæ*, alterius elementi, aquæ. Lactant. in *Arg. alienatus mente ex alto se præcipitavit in pelagus*.

947. *Restare loco pro diu recepit* Heinsius ex uno. Regii codices habent *diu*; et bene est: non potui resistere amorī, et cupiditati alterius naturæ. Ut Hercules, ix. 262 sqq. flammis, sic Glaucus lustratione mortalitatem exiit. Nescio an *partibus*, ver 954, trium MSS. auctoritate jure mutatum sit ab Heinsio in *fontibus*: partes nunc sunt coeli regiones, ut ii. 160; xi. 490.

956. *Hactenus—sensit.*] Hos duo versus, ut valde frigidos et jejunos, tollendos esse opinatur Heinsius. *Alium me recepi* egregie de transformato.

960. *Viridem ferrugine, cæruleam*: ferrugo est ferri politi et a lento calore temperati color. Hinc Non. xvi. 7. *Vere ferrugineus color cæruleus est. Verrere*, ut *ἀθρόσειν*, de fluitante motu capillorum; Claudianus, x. 145. de Tritone, *undosi verrebant brachia crines. Proprie cæsaries verrit æquora*, sed. h. l. *quam verro*, verrendo traho, *per æquora*; confer ad ver. 492. *Ingentes humeri*, et xiv. 8. *magna manus*, quia jam Deus factus; paulo ante ver. 895. *Acis major factus*.

968. *Prodigiosa atria*; ædes monstrorum plena. *Titanidos Circes*, filia Solis, qui e Titanum familia et numero erat. Veteres magicæ artis peritas omnes Solis filias dicebant; hinc et Circe talis fingitur, Medea et alia. De *Circe* vide plura ad xiv. 10.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUS QUARTUS.

N. B. Argumentum hujus libri decimi quarti Metamorphoseon, relatam invenies in serie CANTERI, tom. iii. pag. 59.

FAB. I.

JAMQUE giganteis injectam faucibus Ætnen,
Arvaque Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri
Nescia, nec quidquam junctis debentia bubus,
Liquerat Euboicus tumidarum cultor aquarum :
Liquerat et Zanclen, adversaque mœnia Rhegi, 5
Navifragumque fretum, gemino quod litore pressum,

1—74. *Scyllæ fabula.*] A Neptuno patre eam esse vitiatam, et ab Amphitrita irata corruptis veneno aquis in monstrum mutatam, narrant Virgilius, Cir. 56—73. et Tzetzes ad Lycophr. pag. 13. Allegoricam esse libidinis narrationem volunt alii, ut Fulgentius, Mythol. ii. 12. et Heraclides in Allegor. p. 496. Dubium hoc relinquit Virg. Cir. 68 sqq. *Giganteis*, etc. vide v. 346. *Cyclopes* agro colendo non vacabant, sed terra iis sponte dabat triticum, hordeum, vites; Homer. Od. i. 108 seq. Itaque *arva* improprie dixit agros Cyclopum; *arvum* enim ab arando dictum. *Usus aratri* pro aratro ipso; vide ad i. 408. *Debentia bubus*, præparata a bubus frumento seminando et ferendo; sic Pli-

nius, Paneg. 30: *Ægyptus nihil imbribus celoque debet.* Euboicus, Glaucus, qui in Argum. Lactant. æque recte *Anthedonius* vocatur; vide ad xiii. 905. *Tumidarum* nunc tantum ornat. *Adversa*; vide ad xiii. 541. *Rhegium* olim urbs opulenta. *Navifragum*, ubi fiunt multa naufragia; Tibul. II. iv. 10. *naufraga unda*, ubi vide Vulp. *Premi* dicuntur quæ terminis inclusa sunt. Fluminis immensis quidem, fluminis tamen inclusi speciem præbet fretum Siculum. *Tenet*, occupavit olim illam partem, quæ erat terra et terminus inter Italiam et Siciliam; vide xv. 291. Heinsius suadet *terit confinia*, ut alibi *reddere et rumpere confinia*.

VOL. IV.

3 B

Ausoniam, Siculamque tenet confinia terrarum.
 Inde, manu magna Tyrrhena per æquora lapsus,
 Herbiferos adiit colles, atque atria Glaucus
 Sole satæ Circes, variarum plena ferarum. 10
 Quam simul aspexit, dicta, acceptaque salute;
 “Diva, Dei miserere, precor: nam sola levare
 Tu potes hunc,” dixit, “videar modo dignus, amo-
 Quanta sit herbarum, Titani, potentia nulli, [rem:
 Quam mihi cognitius, qui sum mutatus ab illis. 15
 Neve mei non nota tibi sit causa furoris,
 Litore in Italico, Messania mœnia contra,
 Scylla mihi visa est: pudor est promissa, precesque,
 Blanditiasque meas, contemptaque verba referre.
 At tu, sive aliquid regni est in carmine, carmen 20
 Ore move sacro: sive expugnacior herba est,

8. *Manu magna—lapsus.*] *Manus*, qua imprimis opus est natanti, imaginem sensibus subjicit: sed *magna*, quia Deus. *Labi* de quovis celeri motu et cursu; h. l. natantis. *Circes*, insignem veneficam, *Solis* et *Persæ* filiam, *Ætææ*, Colchorum regis, sororem, in insulam quandam Oceani occidentalis transtulerat summa antiquitas, locorum situs ignorans. *Homerus* igitur, *Od. K.* 135 sqq. ut *Ulysem* eo deferret, illam collocavit juxta litus Italiæ, ubi postea *Circæum* promontorium fuit. Siccatis enim paludibus, quibus olim cingeretur, illam insulam partem esse factam continentis veteres tradunt; vide *Heyn. Exc. I.* ad *Virg. Æn. vii.* Plura de hac venefica infra videbimus inde a *ver. 244 sqq.* *Herbiferos adiit colles.* *Herbis* opus erat in arte magica; *conf. ver. 266 sqq;* *vii. 224 sqq.* Et dictum esse olim illum locum *πολυφρυζον*, monet *Strabo*, *v. pag. 355.* De *atriis* et *feris* *Circes* vid. *ver. 255. 260.*

12. *Diva, Dei miserere.*] *Quidam*, *Ciofani*, tum *Basil. Bersm.* et alii, *mei miserere.* Videbatur nempe librariis superbius loqui *Glaucus*, si se *Deum*, *Circes Divam* vocaret. Sed vid. *Burmannelius* qui monet, poetas promiscue *divas* et *deas* vocasse. *Herbarum potentia*; vide ad *i. 522.* *Qui sum mutatus*; *Heinsius* monet e consuetudine *Nostri* scribendum, *qui sim.*

20. *Aliquid regni*; vulgo (et in *Regiis* codicibus) *aliquod regnum.* *Regnum* est potentia, vis magica: sic *regnum* et *regnare* de potentia etiam apud *Cic.* *Carmen*, formula incantationis; *vii. 137.* et alibi. *Move*, incipe, profer, sollenni usu apud poetas; vide *Bentleium* ad *Horat. III. Od. vii.* 20: quia quæ proferuntur, proprie moveri dici possunt; *Heynius* ad *Virg. Æn. i. 262.* *Expugnacior*, efficacior; supra *ix. 620.* *expugnare cœpta*, perficere cœpta. *Operosa*, multum operans, efficax. *Tentatis*, usu cognititis.

Utere tentatis operosæ viribus herbæ.
 Nec medeare mihi, sanesque hæc vulnera mando,
 Fineque nil opus est : partem ferat illa caloris.”
 At Circe (neque enim flammis habet aptius ulla 25
 Talibus ingenium ; seu causa est hujus in ipsa,
 Seu Venus indicio facit hoc offensa paterno)
 Talia verba refert : “ Melius sequerere volentem,
 Optantemque eadem, parilique cupidine captam.
 Dignus eras ; ultro poteras certeque rogari : 30
 Et, si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
 Neu dubites, absitque tuæ fiducia formæ :
 En ego, quum Dea sim, nitidi quum filia Solis,
 Carmine quum tantum, tantum quum gramine
 possim, 34
 Ut tua sim, voveo : spernentem sperne : sequenti
 Redde vices ; unoque duas ulciscere facto.”

24. *Fineque nil* (aut cum multis MSS. *Fine nihil*) opus est. In his verbis frustra hæserunt interpretes : justa oppositio in *finire* et *partem ferre*.

25. *At Circe, neque, etc.*] Circe ipsa amore ardescit conspecti Glauci. Hunc amorem memorat et alii auctores. *Aptius* ex more nostri poetæ est accommodatius, quod citius concipit amorem ; Burman. *Hujus, ingenii s. pectoris. Indicium paterno*, quia Sol indicaverat Veneris adulterium ; iv. 171 sqq.

28. *Sequerere, peteres. Volentem* absolute capi potest, volentem amari ; vide Heins. ad ii. 128. Idem autem rursus ter dixit, *volentem, optantem eadem, parilli cupidine captam*.

30. *Certeque.*] *Tò que* in tertium locum translatum, ut sæpius ; vide Burmannum, qui tamen malit, *per teque rogari*.

32. *Absitque, etc.*] Olim edebatur *adsitque, male* ; sensus : Ne dubites, neve absit, etc. Heinsius malit *absitve. Spernentem, Scyllam. Sequenti, mihi. Unoque duas ulciscere facto*. Burmannus e Vaticano et quinque aliis receperat *duos, scil. Glaucum et Circen* ; eandem lectionem servaverat Gierigius ; ego priscam revoco, ut *duas* referatur ad Scyllam et Circen : notum est vocab. *ulcisci aliquem* duplicem esse significationem : punire scilicet, et vindicare. Quare bona erat antiqua lectio quæ reperitur in codicibus Regiis ; et bene interpretatus est glossator vetustissimus in codice B. his voc. *redde vices nobis duabus in uno facto*. Idem vidit Nostri interpres Græcus Planudes, qui vertit : *τὴν μὲν τιμῶρει, τὴν δὲ τιμωροῦν*. unam punias, alteram vindices. Mox Heinsius pro *facto* volebat scribi *pacto*, ut intelligeretur *pactum* nuptiale. LEM.

Talia tentanti, "Prius," inquit, "in æquore frondes,"

Glaucus, "et in summis nascentur montibus algæ;
Sospite quam Scylla nostri mutantur amores."

Indignata Dea est; et lædere quatenus ipsum 40
Non poterat, nec vellet amans, irascitur illi,

Quæ sibi prælata est; Venerisque offensa repulsa,
Protinus horrendis infamia pabula succis

Conterit; et tritis Hecateïa carmina miscet;

Cærulaque induitur velamina; perque ferarum 45
Agmen adulantum media procedit ab aula:

Oppositamque petens contra Zancleïa saxa
Rhegion, ingreditur ferventes æstibus undas;

In quibus, ut solida, ponit vestigia, ripa, 49

Summaque decurrit pedibus super æquora siccis.

Parvus erat gurges, curvos sinuatus in arcus,

Grata quies Scyllæ: quo se referebat ab æstu

Et maris et cœli, medio quum plurimus orbe

Sol erat, et minimas a vertice fecerat umbras.

Hunc Dea prævitiat, portentiferisque venenis 55

37. *Prius in æquore*, etc.] De hoc proverbio vide ad xiii. 324.

40. *Lædere*, succis et carminibus mutare ejus formam. *Quatenus*, quia. *Non poterat*, quippe Deum. *Veneris*, in amore. *Pabula* exquisite pro, gramina. *Miscet*, inter terendum recitat; vii. 248. *Hecateïa* vel omnino magica, vel quibus invocabatur Hecate; vide vii. 74. et 194. *Cærula*, ut maris accola. *Ferarum agmen*, ver. 255.

47. *Oppositam contra saxa*; saxis. *Ferventes—undas* appositionem esse putant Heins. et Burm. Ego sic interpunxi, *Rhegion*, *ingreditur ferventes*, etc. ita *petens* non otiose additum. Neque Circe Rhegion urbem ingressa est, sed *ferventes undas*, fretum Sicu-

lum, ut tenderet in eam partem, ubi sita illa urbs.

51. *Gurges*.] Fontem habent alii: sed vide xiii. 902. Tzetzes, d. l. *φάρμακα ἐμβολοῦσης τῆς πηγῆς, ἐφ' ἧ εἰώθει λούεσθαι, ἀπεθηριώθη*. Sic et Fulgentius. *Ab æstu*, ut ibi tuta esset ab æstu, aut, tempore æstus. *Plurimus*, acerrimus.

55. *Prævitiat* novum verbum, ut *præconsumere* vii. 489; *prædelassare* xi. 731; *præcontractare* v. 478. et *præcorrumperere* infra ver. 134. Etiam *portentiferis* novum, quod dictum esse, ut *monstriferum*, *horrifera* et similia apud Nostrum, monet Heinsius. Nescio tamen, an non rectius ante Heins. plurimorum MSS. auctoritate editum

Inquinat : huic fusos latices radice nocenti
 Spargit ; et obscurum verborum ambage novorum
 Ter novies carmen magico demurmurat ore.
 Scylla venit, mediaque tenus descenderat alvo,
 Quum sua fœdari latrantibus inguina monstris 60
 Aspicit ; ac primo non credens corporis illas
 Esse sui partes, refugitque, abigitque, timetque
 Ora proterva canum : sed quos fugit, attrahit una ;
 Et corpus quærens femorum, crurumque, pedum-
 Cerbereos rictus pro partibus invenit illis : [que,
 Statque canum rabies, subjectaque terga ferarum
 Inguinibus truncis, uteroque extante, coercet. 67
 Flevit amans Glaucus ; nimiumque hostiliter usæ
 Viribus herbarum fugit connubia Circes. [mum,
 Scylla loco mansit : quumque est data copia pri-
 In Circes odium sociis spoliavit Ulixen. 71

sit, *portentificisque*. Nam *portentificum*, faciens portenta, mutans in portenta s. miras formas, dictum est, ut v. 217. *saxifici vultus* Medusæ ; et vii. 360. *vulnificus sus*. Etiam mox antiquam lectionem revocandam arbitror, *Hic pressos latices*, quam habent Regii codices. *Radice*, ex herbis, ut vii. 264. *Ambages* etiam de obscuritate sermonis, ut Fast. iv. 261. *ambages sortis obscuræ* ; et in Ibide, 377. *ambages oris obscuri*. *Ter demurmurat* ; vide ad vii. 251.

60. *Fœdari*, deformari, corrumpi. Scylla succincta *latrantibus inguina monstris*, canibus marinis, etiam apud Virg. Ecl. vi. 75. et Cir. 59 sqq. item apud Nostrum vii. 64. ubi conf. not. et Hygin. d. l. Atque ita apparet in Lipperti Dactyl. i. 78. 79. Sed in Winkelm. Mon. ined. n. 37. exhibetur, qualis a Virg. Æn. iii. 426. describitur : “ Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo Pube tenus : postrema immani corpore pistris, Del-

phinum caudas utero commissa luporum.” Nempe inde ab Homero, Od. M. 85 sqq. varie descripta est. Sensus mutatae eosdem fere expressit Virgilius, Cir. “ Piscibus et canibus rabidis vallata repente, Horribiles circum vidit sibi sistere formas. Heu quoties mirata novos expalluit artus ! Ipsa suos quoties heu pertimuit latratibus !” *Corpus femorum, femora*. *Jucunde quærens et invenit*.

66. *Statque canum—coercet.*] Hi duo versus mendis laborare visi sunt Heinsio, qui suasit, *Statque canum rabie*, h. e. inferiores partes in canum rabiem mutantur : sed poeta hoc fortasse voluit, stat mutata in canes rabidos ; id ut graviter exprimeret, in duritiem quandam incidit : nihil ergo mutem. Lactantius in Arg. *tenus pube canibus est efferata*. *Coercet*, completur.

71. *Sociis spoliavit Ulixen.*] Scylla sex Ulyssis socios e nave devoravit, quanquam Circe eum admonuerat,

Mox eadem Teucras fuerat mensura carinas, [tat,
Ni prius in scopulum, qui nunc quoque saxeus ex-
Transformata foret: scopulum quoque navita vitat.

II. Hanc ubi Trojanæ remis, avidamque Charyb-
Evicere rates, quum jam prope litus adessent [din
Ausonium, Libycas vento referuntur ad oras. 77

Excipit Ænean illic animoque domoque,
Non bene discidium Phrygii latura mariti,
Sidonis: inque pyra sacri sub imagine facta 80
Incubuit ferro, deceptaque decipit omnes.
Rursus arenosæ fugiens nova mœnia terræ,

ut sibi caveret ab hoc monstro; Homer. Od. M. 85—100. et 245 sqq; Virg. Cir. 57. Sed Æneas, monitus ab Heleno, fugit conspecta Scylla; Virg. Æn. iii. 684.

75—153. *Cercopes et Sibylla.*] Presso pede Virgilium sequitur, sed fabulas de Cercopibus et Sibyllæ vivacitate aliunde inseruit. *Hanc ubi Trojanæ*, etc. Redit oratio, unde xiii. 730. digressa erat. Reditum commodum ver. 72. *Teucra carinæ* præbent. *Avidam*, quia absorbet quæcunque appropinquant. *Evincunt*, aut vincunt pericula, qui ea effugiunt: *evasere*, quod habet unus Sixian. MS. est ex interpretatione; etiam xv. 706. *evin-cere fretum*; vide Burmannum ad Valer. Flacc. iii. 482.

77. *Libycas referuntur ad oras.*] Cf. Virgil. Æn. iii. 687 sqq. Litus legit Sicilia australe et occidentale, ad Drepanum, supra Lilybæum promontorium, faciunt escensum, ibique moritur Anchises. Vere anni sequentis classis e Sicilia solvit versus Latium; sed tempestate ab Æolo Junonis precibus excitata (Æn. i. 34 sqq.) naves omnes *Libycas ad oras referuntur*, sed diversis partibus, Æneas quidem cum septem navibus eo, ubi nunc Tunitanus sinus. Egressus de

colle Carthaginem subjectam prospicit (ver. 418.) et quum in Junonis templo singula lustraret, eo incessit Dido *Sidonis*, quæ Æneam animoque domaque excipit (ix. 279. *thalamo animoque recipere*,) h. e. ipsum in regia tecta ducit, comitibus pecora vinumque mittit, epulum instruit laudatissimum, etc. Æneid. i. 630 sqq. Mox correpta insano Æneæ amore, ad nuptias animum intendit; Æn. iv. init. Quod quum a Mercurio edoctus esset Æneas, nec precibus nec lacrimis Didonis retineri potuit, quin abitum pararet, noctuque aufugeret. Hoc est *discidium Phrygii mariti*, quod Dido non bene (non sine summo furore, per *λιόσητα*) tulit. Furens igitur dolore *pyram*, scroberum superstructa lignorum mole, facit *sub imagine sacri*, simulans sacra magica Hecataë; sed quum sola esset, conscendit pyram, *incumbitque ferro*. Atque ita *decepta ab Ænea decipit omnes* (lusus non magnopere probandus,) Barcen nutricem, Annam sororem et famulas, putantes vere sacra parari; Æn. iv. 504 sqq. et 632 sqq. Cæterum pro *pyra sacri sub imagine facta*, unus Leidensis habet *ficti*, quod referatur ad *sacri*.

82. *Nova mœnia*, urbem, quæ illo ipso tempore condebatur. Ab *arenis*

Ad sedemque Erycis, fidumque relatus Acesten,
 Sacrificat, tumulumque sui genitoris honorat:
 Quasque rates Iris Junonia pæne cremârat, 85
 Solvit; et Hippotadæ regnum, terrasque calenti
 Sulfure fumantes, Acheloïadumque relinquit
 Sirenum scopulos: orbataque præside pinus
 Inarimen, Prochytenque legit, sterilique locatas
 Colle Pithecusas, habitantum nomine dictas.
 Quippe Deum genitor fraudem, et perjuriam quon-
 dam 91

Cercopum exosus, gentisque admissa dolosæ,

infans Africa. Italiam petens Æneas refertur, denuo defertur in Drepani portum. Prope erat sedes Erycis, urbs Eryx, quam con siderat Eryx, Veneris et ipse filius. Ibi etiam Ægestus Tros, quem Ovidius cum Virgilio Acesten nominat (vid. Heyn. ad Virg. Æn. i. 195.) conditor urbis Ægestæ s. Segestæ, a quo et nuper erant benigne excepti, et nunc excipiuntur: hinc apud Virg. d. l. bonus Acestes, h. l. fidus. Ibi et tumulum sui genitoris honorat, genitori, quem superiore anno eodem die ibi sepeliverat, sacrum facit anniversarium; Virgil. Æn. v. 45 sqq.

85. Iris a Junone missa mulieribus Trojanis, errorum maritimum perosis, persuasit, ut classi ignem inferrent. Quatuor navibus combustis, Jupiter incendium extinxit pluvia immissa; Æneid. v. 606. Hippotadæ regnum, Æoliæ insulæ, plenæ cavernarum et sulfuris fumantis, quapropter et Æoli regnum et Vulcani officinam huc transtulerunt poetæ. Acheloïadum pro Acheloïdum, metri causa. Sirenum scopuli, petræ tres non longe a Capreis, naufragiis infames. De Sireni-bus vide supra v. 551. Pinus, navis, orbata præside, gubernatore Palinuro, qui cum gubernaculo excussus erat in mare; Æn. v. 867. Prochyta et Pi-

thecusæ (hodie Procida et Ischia) insulæ promontorio Miseno objectæ. Has a figlinis doliariorum (dolum enim Græcis πίθος) nomen traxisse, auctor est Plinius, iii. 6. Noster autem, ut postulat operis sui ratio, sequitur eos, qui a simiis, πθηκοίς, insulam dictam esse malebant: hanc eandem esse atque Inarimen s. Ænariam, auctoritatibus geographorum Græcorum contendit Salmasius ad Solinum, pag. 97. Diversas faciunt Ovidius, Mela et alii. Fluxit autem hoc nomen ex loco vel depravato vel male intellecto Homeri, Il. B. 783. Εἰν Ἀρίμοις: quos Arimos nonnulli in hanc insulam transferebant. Strabo, v. pag. 379. addit, simios Etruscis dictos esse arimos; vide Heins. ad h. l. Munker. ad Lactant. Argum. et Heyn. Exc. ii. ad Virg. Æneid. ix.

92. Cercopes, Lydiæ populus, fraudulentissimus, malitiosa versutia insignis. Jovi adversus Saturnum opem promiserant; sed, accepta pecunia, eum riserunt: inde versuti impostores Κέρκωπες dicti, et κερκωπίζειν, fraudes moliri; vide Zenobium Cent. i. 5; iv. 50. Sed Græcis cercopes et genus simiorum caudatorum: cercopithecus in Æthiopia memorat et describit Plinius, Hist. Nat. viii. 21.

In deforme viros animal mutavit, ut idem
 Dissimiles homini possent, similesque videri: 94
 Membraque contraxit, naresque a fronte resimas
 Contudit, et rugis peraravit anilibus ora:
 Totaque velatos flaventi corpora villo
 Misit in has sedes: nec non prius abstulit usum
 Verborum, et natæ dira in perjuria linguæ;
 Posse queri tantum rauco stridore relinquit. 100
 Has ubi præteriit, et Parthenopeia dextra
 Mœnia deseruit, læva de parte canori

93. In deforme animal, in simias mutavit. Sed more suo formam simiarum jucunde describit. *Viros*, homines, ut sæpe apud Nostrum. *Membra contraxit.* Amm. Marc. xxii. 14. de Juliano, *Videbatur, ut Cercops, homo brevis.* *Simæ nares*, id est contractæ, simiis dantur. Etiam qui fastidiunt aliquid retortis naribus, *simare nares* dicuntur. Sed Noster maluit, ex emendatione quidem Salmasii ad Solin. pag. 68. *resimus, ἀνάσμιος*, quo et Varro, Columella et alii usi sunt; vide Heinsium. Ita *contudit resimas* erit, contudit, ut essent resimæ, et a *fronte*, sub fronte. Jam vulg. *remissas* sensum mihi fundere videtur satis bonum: Nares hominum elatiores et cum fronte coeuntes a fronte remisit et contudit. Regii codices habent *vulgamat*. *Exquisite peraravit* (ut Art. Am. ii. 218; Horat. Epod. viii. 3.) quia rugæ veluti sulci sunt. Hinc supra iii. 276. *Sulcavit cutem rugis.* *Posse queri*, ut *posse loqui* ii. 483.

101. *Parthenopeia mœnia*, Neapolis, ab una Sirenum sic dicta; Sil. xii. 32. *Æolide tumulus*, h. promontorium, quod paulo post a Miseno, Æoli filio, tubicine classis, nomen accepit; Dionys. Halic. i. 53. Æneas enim infra Cumas egressus statim antrum Sibyllæ intrat. Ibi quum responsum

tulisset, ante condendum esse corpus amici insepultum, quam oracula consulat, rediens ad litus reperit Misenum, a Tritone, quocum cantu certaverat, interemptum. Tum corpus ejus comburit, reliquiasque sub proximo monte sepelit; Æn. vi. 163 sqq. In illo litore speluncæ erant, fontes calidi, loca sulfure fumantia, paludes ferrugineis aquis et ulvis obsitæ, hinc *loca feta palustribus ulvis*. Ibi etiam antrum immane, secretum horrendum Sibyllæ, cujus responsa, a Phœbo inspirata, per centum ostia antri remeabant. Æn. vi. ver. 43. *Sibyllam* adit Æneas olim ab Heleno (Æn. iii. 441—59.) postea ab Anchisa patre in somnis monitus (v. 731—37.) ut ea duce in campos Elysios descendat, fataque instantia cognoscat. Fundus fabulæ est hic: Æneas antequam ex Troade discederet, adierat Sibyllam Erythræam, h. vatem quandam Erythræ in Æolide; Dionys. Halic. i. 55. Jam quum Cumæ in Italia ex Cuma Æolidis colonis accepisse crederentur, in Italia autem non minus Sibyllæ alicujus prisæ memoria circumferretur, Cumana illa et Erythræa pro eadem a nonnullis haberi cœpit; vide Heynium ad Tibullum, II. v. 19. *Vivacis*; vide mox ver. 132 sqq. De *Avernus* vide ad x. 51.

Æolidæ tumulum, et loca feta palustribus ulvis
 Litora Cumarum, vivacisque antra Sibyllæ
 Intrat; et, ut manes adeat per Averna paternos, 105
 Orat: at illa diu vultus tellure moratos
 Erexit; tandemque Deo furibunda recepto,
 “Magna petis,” dixit, “vir factis maxime, cujus
 Dexterâ per ferrum, pietas spectata per ignes.
 Pone tamen, Trojane, metum: potiere petitis; 110
 Elysiasque domos, et regna novissima mundi,
 Me duce, cognosces, simulacraque cara parentis.
 Invia virtuti nulla est via.” Dixit; et auro
 Fulgentem ramum silva Junonis Avernæ
 Monstravit, jussitque suo divellere trunco. 115
 Paruit Æneas: et formidabilis Orci
 Vidit opes, atavosque suos, umbramque senilem
 Magnanimi Anchisæ: didicit quoque jura locorum,
 Quæque novis essent adeunda pericula bellis.
 Inde ferens lassos averso tramite passus, 120

109. De pietate Æneæ ad xiii. 623. *Novissima regna* v. 368.

114. *Fulgentem ramum*, etc.] E Virgilio, *Æn.* vi. 137 sqq. 204—211. *Ramo aureo* instructum Æneam voluit Sibylla, vel ut supplex ad Proserpinam accederet, vel quia Mercurius virga aurea animas deducit ad inferos, vel denique propter mali punici comestionem, de qua supra v. 535. Et quum omnia Deorum aurea essent, etiam in lucis eorum arbores et rami aurei esse fingebantur; vide Heynii *Excurs.* vi. ad Æneid. vi. *Juno Avernæ*, Proserpina; Virgilius, ver. 138. *Juno inferna. Divellere trunco.* Multi *divellere*; sed Burmannus prætulit *divellere*, quia ab arbore discerpitur, et dilaceratur ramus: *devellere* autem est, depilare, vellere.

116. *Formidabilis*, etc.] Scheppe-
 VOL. IV.

rus corrigit, *formidabilis Orco Cernit avos*; temere. *Opes*, multitudo animarum, et quidquid potentiam Orci, omnia ad se rapientis, declarat. *Atavos*, omnino majores. *Jura locorum* dictum e formula, qua peregrinantes cultus, habitus et jura locorum discere dicuntur; iv. 765. *Novis bellis.* Secundum nostri Reg. codicis B. glossatorem, bella nova sunt ea, quæ cum Turno gessit Æneas propter Laviniam Latini regis filiam, quæ sibi desponsata erat, quamque Turnus auferre voluit.

120. *Aversus* proprie ipse Æneas rediens; hinc etiam trames reducens ad superas auras. *Fallit laborem* eleganter quidem, ut vi. 60: sed æque eleganter multi MSS. (ut noster Regius B.) *mollit laborem*, idque parum abest, quin h. l. præferam; vix enim

Cum duce Cumæa fallit sermone laborem. [pit ;
 Dumque iter horrendum per opaca crepuscula car-
 "Seu Dea tu præsens, seu Dîs gratissima," dixit ;
 "Numinis instar eris semper mihi: meque fatebor
 Muneris esse tui, quæ me loca mortis adire, 125
 Quæ loca me visæ voluisti evadere mortis.
 Pro quibus aerias meritis evectus ad auras
 Tempa tibi statuam, tribuam tibi turis honorem."
 Respicit hunc vates, et suspiratibus haustis,
 "Nec Dea sum," dixit, "nec sacri turis honore 130
 Humanum dignare caput: neu nescius erres,
 Lux æterna mihi, carituraque fine dabatur,
 Si mea virginitas Phæbo patuisset amanti.
 Dum tamen hanc sperat, dum præcorrumpere donis
 Me cupit; 'Elige, ait, virgo Cumæa, quid optes:
 Optatis potiere tuis:' ego pulveris hausti 136
 Ostendens cumulum, quot haberet corpora pulvis,
 Tot mihi natales contingere vana rogavi.
 Excidit optarem juvenes quoque protinus annos:
 Hos tamen ille mihi dabat, æternamque juventam,

a librariis profectum videtur, quum
fallit facile potuerit repeti ex vi. 60.

122. *Opacu crepuscula*, lux maligna
 et similis crepusculo, quale apud inferos
 esse solet: sic *obscura crepuscula*
 de vespera in noctem inclinante, Fast.
 v. 163; inferos vero *opacum mundum*
 dicit Metam. v. 507; Burm.

125. *Muneris esse tui*, fatebor, me
 debere me meaque cuncta tibi; v.
 343. *Cereris sumus omnia munus*. *Ae-*
rius auras ix. 219.

128. *Tempa tibi statuam*, etc.] Cf.
 Virgil. d. l. 71—74. ubi libris Sibylli-
 nis honorem habendum promittit. De
 libris illis etiam hæc nostra verba capi-
 enda esse censet Heynius ad d. l.

sed reclamationis series. Numinis
 mihi instar eris, templa tibi statuam,
 et turis honorem tribuam. *Nec Dea*
sum, nec ture dignum humanum caput.

134. *Præcorrumpere donis*, ante
 corrumpere donis, quam concubitu.
 Dupliciter corrumpitur virgo *pateus*,
 quæ sui facile copiam facit. *Præcor-*
rupta etiam ix. 296; vide ad ver. 55.

137. *Quot haberet*, etc.] Unus Me-
 diceus *quot haberent*. *Excidit optarem*
 ex altero Hamburgensi, uno Leidensi
 et uno suo dedit Heinsius; cæteri,
excidit ut peterem. Hanc postremam
 lectionem habent codices Regii: et in
 codice A. legitur interlinearis hæc
 glossa: excidit a mente.

Si Venerem paterer: contempto munere Phœbi 141
 Innuba permaneo: sed jam felicior ætas
 Terga dedit, tremuloque gradu venit ægra senectus,
 Quæ patienda diu est; nam jam mihi sæcula septem
 Acta vides: superest, numeros ut pulveris æquem,
 Tercentum messes, tercentum musta videre. 146
 Tempus erit, quum me de tanto corpore parvam
 Longa dies faciat, consumptaque membra senecta
 Ad minimum redigantur onus: nec amata videbor,
 Nec placuisse Deo: Phœbus quoque forsitan ipse
 Vel non agnoscet, vel dilexisse negabit. 151
 Usque adeo mutata ferar! nullique videnda,
 Voce tamen noscar; vocem mihi fata relinquent.”

III. Talia convexum per iter memorante Sibylla,

142. *Innuba permaneo.*] Eadem Sibylla apud Tibullum, II. v. 64. *Vera cano sic—Æternum sit mihi virginitas.*

143. *Ægra*, quia senectus ipsa morbus; Terent. Phorm. IV. i. 9. ubi vid. Lindenbr. Hausta hæc de vivacitate Sibyllæ ex ipsis libris Sibyllinis censet Heinsius, quem vide. *Musta* pro vindemiis, et hæc, ut *messes*, pro annis.

149. *Onus*, molecula.

152. *Mutata ferar* plenius et elegantius, quam, mutabor. *Voce tamen noscar.* Vocis nomine accipiendum non sonus tantummodo vocis, seu inanis vox; sed fatidica vox, ut indicetur Sibyllam facultatem vaticinandi cum corporea mole non amissuram.

154—440. In litore Caietano *Macareum*, Græcum, reperiunt, cui *Achæmenides*, Græcus et ipse, et ab Ulysse in *Ætna* relictus, sed jam *Æneæ* comes adhærens, narrat, quantopere *Polyphemus* post Græcorum discessum sævierit, et quomodo ipse servatus sit a Trojanis 157—222. Tum, 223—440. Achæmenidi vicissim *Macareus*

refert, quid Ulyssi et sociis, relicta Sicilia acciderit, imprimis in *Circes* ædibus. In his transformatio sociorum in sues, et inde rursus in homines, 273—307. Tum *Macareus*, *Circes* artem amplius comprobaturus, *Pici* mutationem subjungit, 308—440. Totus in his pendet ab Homero et Virgilio. *Convexum*, acclive, ut xiii. 911. *convexus apex*, declivis. Lenzius contra excavatam viam interpretatur. At etiam iv. 432. ubi descensus ad inferos describitur, *est via declivis*, et x. 53. Orpheus cum conjuge inde rediens, *carpit acclivum tramitem. Euboica urbs*, Cumæ, originem trahentes a Chalcide Euboica; Liv. viii. 22: etiam Virg. vi. 2. *Euboicis Cumarum allabitur oris. Emergit accommodatius inferis, quam, exit.* *Sacris litatis* ex Virg. *Æn.* iv. 50. qui hoc novavit, unde Servius: “*Diis litatis dicere debuit; non enim sacra, sed Deo sacris litamus, id est placamus.*” *Nutricis habentia nomen.* Caietam intelligit, urbem et promontorium in finibus Latii et Campaniæ, quibus nomen

Sedibus Euboicam Stygiis emergit in urbem 155
Troius Æneas; sacrisque ex more litatis,
Litora adit nondum nutricis habentia nomen.
Hic quoque substiterat post tædia longa laborum
Neritius Macareus, comes experientis Ulixei.
Desertum quondam mediis qui rupibus Ætnæ 160
Noscit Achæmeniden, improvisoque repertum
Vivere miratus; " Qui te casusve, Deusve
Servat, Achæmenide? cur," inquit, "barbara Graium
Prora vehit? petitur vestræ quæ terra carinæ?"
Talia quærenti jam non hirsutus amictu, 165
Jam suus, et spinis conserto tegmine nullis,
Fatur Achæmenides: Iterum Polyphemom, et illos
Aspiciam fluidos humano sanguine rictus;
Hac mihi si potior domus est Ithaceque carina:
Si minus Ænean veneror genitore, nec unquam 170

dedit Caieta Æneæ nutrix; Virg. vii. init.

158. *Hic quoque substiterat*, etc.] In Sicilia desertus erat unus ex sociis Ulyssis, Achæmenides; Virg. Æn. iii. 590 sqq; sed *hic quoque* alius substiterat: cujus rei causa ver. 440. narratur. Et hoc finxit haud dubie Ovidius ipse ad exemplum Virgilii. Nec male. Ita enim cognoscimus reliqua de Polyphemo, et de erroribus Ulyssis. *Subsistunt*, qui cessant ab itinere et hærent aliquo. *Neritius* forte a *Nerito*, patre, Ithacæ conditore et genus a Jove ducente, a quo et *Nerito*, Ithacæ monti, nomen inditum; Homer. Od. P. 207. ibique Schol. ex Acusilao. *Experiens*, expertus multa, multa subiens. *Mediis rupibus*, in antro Polyphemi socii trepidi eum deseruerant; Virg. 616 sqq. Pro *mediis qui rupibus* vulgo *in rupibus*, et mox, *Quis te*. Vide Burmannum ad Phædurm, I. fab. xiii. 6. ubi existimat, ve-

teres certos fuisse elegantiae suæ, et ubi *qui*, ubi *quis* præstaret, usu fuisse doctos, licet nos sæpe in his fluctemus. *Barbara*, Phrygia (xi. 162.) Trojana. Et mirum erat, in ea classe esse *Graium*. Itaque ipse Achæmenides hoc ver. 220. repetit.

166. *Suus*, qui jam ad pristinum cultum redierat, ut agnosci posset. *Spinis consertum*, consutum, *tegmen*, ne panni dilaberentur. Hæc quoque Virgilii verba, ver. 593. de hoc Achæmenide: *Dira illuvies, inmissaque barba, Consertum tegumen spinis: at cætera Graius*.

167. *Fatur Achæmenides*.] Sequitur oratio animi commotissimi, nec sine horrore reminiscens gravissimi periculi, ex quo inexpectato servatus est. Etiam gravis illa obstestatio, *iterum Polyphemom*, etc. perquam accommodata Achæmenidis sorti. *Fluidos sanguine*, unde fluebat sanguis; etiam Virg. 626. *atro membra fluentia tabo*.

Esse satis potero, præstem licet omnia, gratus.
 Quod loquor, et spiro, cœlumque, et lumina solis
 Aspicio (possimne ingratus, et immemor esse?)
 Ille dedit: quod non anima hæc Cyclopi in ora
 Venit; et ut lumen jam nunc vitale relinquam, 175
 Aut tumulo, aut certe non illa condar in alvo.
 Quid mihi tunc animi (nisi si timor abstulit omnem
 Sensem animumque,) fuit, quum vos petere alta
 relictus

Æquora prospexi? volui inclamare; sed hosti 179
 Prodere me timui: vestræ quoque clamor Ulixis
 Pæne rati nocuit: vidi, quum monte revulso
 Immanem scopulum medias permisit in undas.
 Vidi iterum, veluti tormenti viribus acta,
 Vasta giganteo jaculantem saxa lacerto.
 Et, ne deprimeret fluctusve lapisve carinam, 185
 Pertimui, jam me non esse oblitus in illa.

172. *Lumina solis* ego in contextu audacter restitui ductu codicis Regii A. pro *sidera solis*, quod reperi in codice B. quodque male receperant Burmannus et Gierigius ex emendatione Heinsii: *sidus* quidem pro sole ix. 286. dicitur, sed nusquam Heinsius legit *sidera solis*, nisi in nonnullis codicibus, in quos irreperere ea lectio potuit, ex altera non improbanda codicis Bononiens. *solemque, et sidera cæli*. *Anima* pro corpore aut homine intertum ponitur.

175. *Et ut lumen*, etc. et quod, etiamsi nunc vitam relinquam, tamen tumulo aliquo condar, aut certe, etc.

177. *Quid animi* bona et sollennis Nostro locutio, de qua vide Heinsium ad i. 358. Idem amat nisi si, quem vide ad Heroid. iv. 111.

180. *Clamor*, quo, conscensa januave, irridebat Polyphemum; Home-

rus, Od. i. 475. *Quum monte revulso*. Hoc loco poeta alludit ad id, quod, apud Homerum fingitur; ubi Ulysses navi aufugiens, Polyphemum clamando et indicando quinam ipse esset, nam se Neminem antea nominaverat, in se irritat; quare jactu ingentis saxi pæne et ipse et tota navis ab eodem Polyphemo obtrita. Versus Homeri sunt, Od. I. 481: Ἦκεν ἀπορρήξας κορυφήν ὄρεος μεγάλου, Κάδ' ἔβαλε προπάροιθε νέως κνανοπώροιο, Τυτθὸν ἰδεύησεν ὄ οἴηιον ἄκρον ἰκέσθαι. Ἐκλύσθη δὲ θάλασσα κατερχομένης ὑπὸ πέτρης. *Vidi iterum*, etc. Homer. ver. 537: Ἐξαντις πολὺ μείζονα λαῶν αἰείρας, Ἦκ' ἐπὶ ὠνίησας, etc. *veluti tormenti*, etc. ἐπέρεισε δὲ ἴν' ἀπέλεθρον. *Lapis* parum abfuit, quin clavum extremum attingeret, et *fluctus* ἐκλύσθη ὑπὸ πέτρης.

Ut vero fuga vos ab acerba morte removit,
 Ille quidem totam fremebundus obambulat Ætnam,
 Prætentatque manu silvas, et luminis orbus
 Rupibus incursat, fœdataque brachia tabo 190
 In mare protendens gentem execratur Achivam,
 Atque ait: "O si quis referat mihi casus Ulixen,
 Aut aliquem e sociis, in quem mea sæviat ira;
 Viscera cujus edam; cujus viventia dextra 194
 Membra mea laniem, cujus mihi sanguis inundet
 Guttur, et elisi trepident sub dentibus artus; [ptæ!"
 Quam nullum, aut leve sit damnum mihi lucis adem-
 Hæc, et plura ferox: me luridus occupat horror,
 Spectantem vultus etiamnum cæde madentes,
 Crudelesque manus, et inanem luminis orbem,
 Membraque, et humano concretam sanguine bar-
 bam. [rum:
 Mors erat ante oculos; minimum tamen illa malo-

187. *Acerba mors*, quia in mari pe-
 rire acerbum admodum et detestabile
 habebatur, monente Burmanno. Hoc
 loco tamen potius intellig. mors, quam
 multis simul infert hostis sævus. Hein-
 sius putabat *ab certa morte*. *Ille qui-*
dem totam, etc. Præclare furentem
 ob oculum defossum, xiii. 773. Poly-
 phemum describit. Multi dant *tota*
Ætna, quod ex ii. 851. defendi posse
 Burmannus monet. Præclare, *præ-*
tentat manu silvas, extensa manu ex-
 plorat, an obstant arbores; in *Ibide*,
 259. *Trepidumque ministro Prætentis*
baculo, luminis orbus, iter; etiam
 Tibull. II. i. 77. sic *prætentare iter*
 dixit; supra x. 455. *motu cacum iter*
explorat. Vulgo autem legitur *perten-*
tatque manu silvas. *Fædare* solenne
 de profuente *tubo*, sanguine. Lenzius
 intelligit sanguinem cæsorum Ulyssis
 sociorum. Potius ex oculo effosso.
 Ipse vectis oleaginus, quo terebraverat

Ulysses oculum, *πεφωρμένος ἀματι*
πολλῶ, Homer. Od. I. 397.

194. *Viscera cujus edam*.] Hoc per
 partes cogitare jucundum est animo
 ira furenti. Itaque immoratur imagini
 huic *fœdæ cujus viventia*—*artus*. Pro
trepident, Basileensis *crepident*, quod
 non displicet Burmanno; sed *trepident*
 e Virgilio, ver. 627: *vidi atro quum*
membra fluentia tubo Manderet, et
tepidi tremerent sub dentibus artus.
 Pro *tepidi* Noster melius *elisi*, quod
 convenit huic mortis generi.

198. *Luridus horror*.] Plurimi er-
 ror, quod Burmannus de caligine
 capit, quæ oculis offunditur. De voc.
luridus vide ad xiii. 851. *Membraque*.
 Vocab. generis sæpe ponitur inter
 vocabb. partium. Non igitur erat, cur
 Schepperus corrigeret, *Mentaque*. *Con-*
cretu sanguine barba etiam xii. 279.

202. *Minimum tamen illa malorum*;
 quia timore sensus atque animus il-

Et jam prensurum, jamjam mea viscera rebar
 In sua mersurum; mentique hærebat imago
 Temporis illius, quo vidi bina meorum 205
 Ter quater affligi sociorum corpora terræ;
 Quæ super ipse jacens, hirsuti more leonis,
 Visceraque, et carnes, cumque albis ossa medullis,
 Semanimesque artus avidam condebat in alvum. 209
 Me tremor invasit: stabam sine sanguine mœstus;
 Mandentemque videns, ejectantemque cruentas
 Ore dapes, et frustra mero glomerata vomentem,
 Talia fingebam misero mihi fata parari:
 Perque dies multos latitans, omnemque tremiscens
 Ad strepitum, mortemque timens, cupidusque mori,
 215
 Glande famem pellens, et mixta frondibus herba,
 Solus, inops, exspes, leto pœnæque relictus,

lius ita impediti erant, ut morte minimum moveretur, dum cætera quæ viderat, quanquam metuebat, sibi ipse ante oculos poneret; quin et mortem optaret potius, quam cætera illa sustineret. *Jamjam mea viscera*, etc. vide ad vi. 651 et 664. *Imago*, ut xi. 427. *Bina corpora sociorum* melius, quam binos socios. Quoniam apud Homerum ter vorat binos, propterea etiam hoc loco quidam distinguunt post *ter*. Melius *Ter quater* conjunguntur, nec definitur, quoties cœnam sibi paraverit et sociis. Expressit autem Hom. Od. I. 289 sqq: Σὸν δὲ δύο μάρψας, ὥστε σκύλακας, ποτὶ γαίῃ κόπτ'. Ἦσθη δ', ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν Ἐγκατὰ τε, σαρκας τε, καὶ ὅστ' ἄ μνηλδεντα. Cf. Virg. Æn. iii. 623. ubi resupinus in antro, corpora illa *frangit ad saxum*. *Jacere et stare* super corpora dejecta dicuntur feræ, idque hoc loco minus bene translatum ad Poly-

phemum. Nec apparet, cur *albitudo* potissimum medullarum hic commemorata sit.

211. *Ejectantemque cruentas*, etc.] Ex Homer. Od. I. 373: φάρυγος δ' ἔϊσσυτο οἶνος, Ψωμοί τ' ἀνδρόμοι· ὃ δ' ἐρένυγερο οἶνοβαρείων. Virgil. Æn. iii. 632. *saniem eructans ac frustra cruento Per somnum commixta mero*. Pro *ejectantem* Heinsius suadebat, *eructantem*. Sed expressit haud dubie Euripid. Cyclop. ver. 588. ἔ ἀναιδῶς φάρυγος ὠθήσει κρέα. *Glomerata*, commixta; Æneid. ix. 349. *cum sanguine mixta vina refert*. Mero illo eum Ulysses inebriaverat.

214. *Perque dies multos*, etc.] Totus hic locus e Virg. Æn. iii. 645—652. expressus. *Exspes*; omni spe destitutus. *Fuga*, fugiendi facultas, ut recte Burm. *Movi*, animum Æneæ. *Gratium*, etc. confer ver. 163. *cur barbaræ Gratium Prora vehit*.

Haud procul aspexi longo post tempore navim,
 Oravique fugam gestu, ad litusque cucurri:
 Et movi; Graiumque ratis Trojana recepit. 220
 Tu quoque pande tuos, comitum gratissime, casus,
 Et ducis, et turbæ, quæ tecum credita ponto est.

Æolon ille refert Tusco regnare profundo;
 Æolon Hippotaden, cohibentem carcere ventos;
 Quos bovis inclusos tergo, memorabile munus, 225
 Dulichium sumpsisse ducem; flatuque secundo
 Lucibus îsse novem, et terram aspexisse petitam:
 Proxima post nonam quum sese Aurora moveret,
 Invidia socios prædæque cupidine ductos,
 Esse ratos aurum, dempsisse ligamina ventis; 230
 Cum quibus îsse retro, per quas modo venerat un-
 Æoliique ratem portus repetisse tyranni. [das,
 Inde Lami veterem Læstrygonis, inquit, in urbem
 Venimus. Antiphates terra regnabat in illa;
 Missus ad hunc ego sum, numero comitante duo-
 rum: 235

Vixque fuga quæsita salus comitique, mihique;
 Tertius e nobis Læstrygonis impia tinxit
 Ora cruore suo: fugientibus instat, et agmen

223. *Æolon ille refert, etc.*] Sequuntur fata Ulyssis ex Homero, Od. K. fideliter expressa. *Æolus* regnabat in una ex insulis Æoliis, quæ sitæ erant in mari Tusco. Is, secundum Homerum, utribus inclusos cohibet ventos, itaque etiam Ulyssi eos dedit *bovis inclusos tergo*; Homerus, ver. 19. *δείρας ἀσκὸν βόδς ἐννεώροτο*. De *Hippotade* et carcere ventorum confer iv. 662. *Petitam*, nempe patriam; Homerus, ver. 29.

229. *Invidia*, invidentes Ulyssi quem solum res pretiosas secum in patriam ducere putarent; Hom. Od. K. 40 sqq.

233. *Inde Lami, etc.*] Homerus, Od. K. 81. *ἰκόμισθα Λάμον αἰπὸ προλιέθρον*. *Lamus* antiquissimus Læstrygonum rex fuit; qui populi erant feritate famosi in ultimo Italiæ angulo habitantes. Ad eos quum venit Ulysses, Antiphates regnabat, a quo nonnulli et navibus et sociis fuit spoliatus. *Læstrygones* Formiæ Campaniæ inhabitabant; Plin. iii. 5; Cic. ad Attic. ii. 13; erantque gigantes et *ἀνθρωποφάγοι*; Homerus, ver. 120. *Incultos*, id est, inhumanos, eos vocat Tibullus, lib. IV. i. 59.

238. *Agmen concitat.*] Homerus,

Concitat Antiphates ; coëunt, et saxa trabesque
 Continuant, merguntque viros, merguntque carinas.
 Una tamen, quæ nos ipsumque vehebat Ulixen,
 Effugit : amissa sociorum parte, dolentes,
 Multaque conquesti terris allabimur illis,
 Quas procul hinc cernis : procul hinc tibi, cerne,
 videnda est 244

Insula, visa mihi: tuque, o justissime Troïum,
 Nate Dea (neque enim finito Marte vocandus
 Hostis es, Ænea), moneo, fuge litora Circes.
 Nos quoque Circæo religata in litore pinu
 Antiphatæ memores, immansuetique Cyclopis,
 Ire negabamus, et tecta ignota subire. 250

Sorte sumus lecti : sors me fidumque Politen
 Eurylochumque simul, nimiique Elpenora vini,
 Bisque novem socios Circæa ad mœnia misit.
 Quæ simul attigimus, stetimusque in limine tecti,

ver. 118. ὃ πρὸς βοήν διὰ ἄσπερος,
 etc. *Continuant*, sine intermissione
 jactant, ut Horat. II. Sat. vi. *conti-*
nuare dapes; vid. Heinsius.

244. *Procul hinc tibi*, etc.] De
 Circes insula vide supra ad ver. 10;
 conf. Homerus inde a ver. 135. Com-
 motus periculo ibi superato, commoda
 conversione Æneam astantem al-
 loquitur, quæ simul facit, ut hunc
 ante oculos teneat lector. Neque huc
 appulerunt Trojani, sed prætervecti
 sunt illa litora; Virgil. vii. 21—23.

249. *Antiphatæ memores*, etc.] Ho-
 mer. Od. K. 199: *Μνησαμένους ἔργων*
Λαιστργόνους Ἀντιφάτῃο, Κυκλωπός
τε βίης μεγαλήτορος ἀνδροφάγοιο. In
immansuetus frustra hæserunt intt.
 quasi leviori nimis voc. pro Polyphemi
 crudelitate; sævis enim bestiis, ut xv.
 85. tigribus, tribuitur *immansuetum*
ingenium. *Ire negabamus, et tecta*, etc.

VOL. IV.

Codices Regii nostri, et Florentinus
 S. Marci, habent *sed tecta*; certe ut
 tollatur vitium metri, sed vide quæ
 ad ix. 405. diximus; et præter ex-
 empla quæ ad locum dictum ex Nos-
 tro attulimus, Virgil. ait Æn. ix. 609.
versaque juvencum Terga fatigamus
hasta.

251. *Sors me fidumque*, etc.] Ho-
 merus viginti tres missos narrat, e
 quibus non nisi *Eurylochum* ducem,
 et ver. 225. *Politen* nominat; sed Od.
 K. 552. et A. 60 sqq. *Elpenor* ine-
 briatus de Circes tecto decidisse, frac-
 taque cervice mortuus esse refertur.
 Hinc *nimii vini*, quod Heinsius et
 Burmannus illustrant ex Horatio, Od.
 I. xxxvi. 13. *multi Damalis meri*,
 Od. ii. 12. *nimum mero Hylæum*;
 Suetonio, Aug. 76. *Cibi minimi erat*;
 et Columella, vi. 2. *Multi cibi et*
edaces.

3 D

Mille lupi, mixtæque lupis ursæque, leæque 255
 Occursu fecere metum : sed nulla timenda,
 Nullaque erat nostro factura in corpore vulnus.
 Quin etiam blandas movere per aera caudas,
 Nostraque adulantes comitant vestigia ; donec 259
 Excipiunt famulæ, perque atria marmore tecta
 Ad dominam ducunt : pulchro sedet illa recessu,
 Sublimis solio, pallamque induta nitentem.
 Insuper aurato circumvelatur amictu :
 Nereïdes Nymphæque simul, quæ vellera motis
 Nulla trahunt digitis, nec fila sequentia ducunt, 265
 Gramina disponunt, sparsosque sine ordine flores
 Secernunt calathis, variasque coloribus herbas.
 Ipsa, quod hæ faciunt, opus exigit : ipsa quis usus

255. *Mille lupi, etc.*] Homerum in his Noster sequi maluit, quam Virgilium : apud illum humanam mansuetudinem feræ induerant Circes herbas, apud hunc ex hominibus factæ erant feræ ; Homer. Od. K. 212. Ἄμφι δὲ μὲν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι, ἠδὲ λέοντες—Ὅδ' οἱ γ' ὠρμήθησαν ἐπ' ἀνδράσι, ἀλλ' ἄρα τοίγε Οὐρήσι μακροῖσι περισσάινοντες ἀνέσταν. *Blandas*, blande. *Comitant vestigia*, per archaismum ; *comito* enim non ita in usu frequentiore est, ut *comitor* : hoc tamen verbum formam activam alibi usurpavit ; confer supra viii. 692 ; xiii. 55. et alibi : Propertius etiam, II. vi. 15. *Quod si vera mee comitarent castra puellæ, Non mihi sat magnus Castoris iret equus.* De *famulis excipientibus* nihil Homerus.

261. *Pulchro sedet illa recessu, etc.*] Domus Circes in convalle e lapidibus politis extracta, foribus splendidis ornata, supellectile pretiosissima instructa ; Homer. Od. K. 211. 311. 348 ; hinc *superba tecta* apud Virgilium, vii. 12. De *recessu* dictum ad i. 177.

Sublimis solio. De *solio* illo vide Homerum, ver. 311. *Nitens*, candida, ἀργύφρον φάρος Homer. 543 : cincta erat zona aurea et in capite gerebat flammeum, καλύπτρην. Pro his Noster eam *circumvelat amictu*, ut Hymenæum x. i : *amictus* enim neque de zona, neque de calypra intellig. quantum ita Lenzius.

264. *Nereïdes Nymphæque.*] Apud Homer. Od. K. 221. 254. cantantem Circe reperiunt et telam textentem ; sic et apud Virgilium. Idem Homerus, 347. illi dat ministras quatuor, Fontium, Fluminum et Silvarum filias. *Negotia earum* Ovidius sic finxit, quia Circe venefica. *Trahunt—ducunt.* Heinsius malit *trahant ducant. Secernunt* secretos reponunt in calathis.

268. *Ipsa quod hæ faciunt.*] Thuaenus et alter Twisdenii *faciant.* *Opus exigit*, qui curam operis habet, idque et jubet et examinat ; Schwarzius ad Plin. paneg. xix. 3. *Pensas*, ponderatas ; neque enim *pharmaca*, nisi ponderentur, recte componi possunt.

Quoque sit in folio, quæ sit concordia mixtis,
 Novit, et advertens pensas examinat herbas. 270
 Hæc ubi nos vidit, dicta acceptaque salute,
 Diffudit vultus, et reddidit omnia votis.
 Nec mora; misceri tosti jubet hordea grani,
 Mellaque, vimque meri, et cum lacte coagula passo;
 Quique sub hac lateant furtim dulcedine, succos
 Adjicit: accipimus sacra data pocula dextra. 276
 Quæ simul arenti sitientes hausimus ore,
 Et tetigit summos virga Dea dira capillos;
 (Et pudet et referam) setis horrescere cœpi,
 Nec jam posse loqui; pro verbis edere raucum 280
 Murmur, et in terram toto procumbere vultu:

272. *Diffudit*; vide ad iii. 318; *reddidit omnia votis*, nobis bona votiventibus æque bonis votis respondit.

273. *Misceri tosti jubet*, etc.] Hom. Od. K. 234: 'Ἐν δὲ σφιν τυρόν τε καὶ ἄλφιστα καὶ μέλι χλωρόν οἶνον Πραμνείῳ ἐκύκα. Valde gratum Græcis antiquis hoc potionis genus, confectum e farina, caseo, melle, vino; confer II. A. 638; et vide Riccii dissert. Homer. tom. i. pag. 181. Dicitur *Κυκεῶν* et *cinnus*; vide et Foesium in Œcon. Hipp. h. v. binum ante Pramnium servile, secundum Aristophanem. *Tosti hordea grani*, farinam hordeaceam: *hordea grani* pro grana hordei aut hordeacea. *Torreri* autem solebant olim grana, ut facilius mola frangerentur. *Vis meri*, merum. *Coagula*; xiii. 830. *Latere*, non percipi gustu. *Succos adjicit*; Homerus, ἀνέμισγε δὲ σίτω φάρμακα λυγρά. Pro accipimus Heinsius malit *arripimus*, quod aviditatem sitientium magis exprimit.

277. *Arens*, siccus ex siti. Sic *aridus viator* apud Virgil. Georg. iv. 97. *Virga* hæc vim magicam habuit. *Setis*,

etc. Mutamur in sues, quos Noster more suo describit, quum Homerus id breviter et simpliciter expresserit: suum habebant capita, vocem, corpus et setas. *Horrescere* de pilosa hirsutie: *horrescere setis*, pilis, hirsuto dorso solenne de suis; vide Drakenb. ad Sil. i. 422. Satis hic apparet, quid hoc mytho docere voluerint antiqui poetæ, vim nempe voluptatum esse tantam, ut belluinos mores induant hominibus; Horat. Epist. I. xi. 23: "Circes pocula nosti: Quæ si cum sociis stultus cupidusque bibisset, Sub domina meretrice fuisset turpis et excors; Vixisset canis immundus, vel amica luto sus." *Occallescere*. Nonnulli dant *callescere*, vel *coalescere*; *calliscere* Nonius ex Catone notavit; *callere* Sulpicius Cic. iv. ad div. 5; Severus in Ætna, *callent rure manus*. Hæc Heinsius. *Vestigia feci*. Heins. malit *vestigia figi*, vel *ferri*, ut a superioribus hæc dependeant; improbat Burmannus, et quidem *vestigia facere* pro *incedere*, dixerunt etiam Cicero et Quintilian. *Qua parte*, sc. manibus, quibus pocula arripueram, mutatis in pedes, *incedere cœpi*.

Osque meum sensi pando occallescere rostro ;
 Colla tumere toris : et qua modo pocula parte
 Sumpta mihi fuerant, illa vestigia feci : [sunt!
 Cumque eadem passis, tantum medicamina pos-
 Claudor hara : solumque suis caruisse figura 286
 Vidimus Eurylochum ; solus data pocula fugit.
 Quæ nisi vitâsset, pecoris pars una manerem
 Nunc quoque setigeri : nec tantæ cladis ab illo
 Certior ad Circen ultor venisset Ulixes. 290
 Pacifer huic dederat florem Cyllenius album ;
 Moly vocant Superi ; nigra radice tenetur.
 Tutus eo, monitisque simul cœlestibus intrat
 Ille domum Circes : et ad insidiosa vocatus
 Pocula, conantem virga mulcere capillos 295
 Reppulit ; et stricto pavidam deterruit ense.
 Inde fides, dextræque datæ : thalamoque receptus
 Conjugii dotem, sociorum corpora, poscit.

286. *Claudor hara* ; vulgo *Claudor in antra* ; *suis solum*, etc. Regius codex A. quidem habet hanc vulgata-
 tam lectionem, sed bene ex multis Heinsius voluit scribi *hara*, quod legitur in Regio B ; *antra* enim ex glossa ; *hara* autem propria sunt *suis* : unde Heroid. i. 104. *immunde rura fidelis hara*. *Eurylochus*, qui ante fores manserat, ad navem cucurrit, atque Ulyssi, quid factum sit exposuit ; Homer. Od. K. 244.

291. *Pacifer huic dederat*, etc.] Venienti Ulyssi occurrit Mercurius, *χρυσόφραπις*, atque tam medicamentum, *φάρμακον*, ei præbet, quam consilis eum instruit ; Homer. Od. K. 277 sq. *Florem album*. Idem 304. *ρίζη μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἶκελον ἄνθος. Μῶλυ δὲ μὲν καλεῖουσι θεοί.* Plinius, xxv. 4 : "Laudatissima herbarum est Homero teste, quam vocari a Diis putat

Moly, et inventionem ejus Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, et in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homericâ, radice rotunda nigraque, magnitudine cæpæ, folio scillæ ; effodi autem difficulter." Putant, *Nymphæam albam* intelligi, cui Plinius, lib. xxv. 37 sqq. 26. vim refrigeratricem tribuit. *Vocant Superi* ; vide ad xi. 640. *Radice tenetur*, radice conjunctus est cum terra, radicem habet. Bene *insidiosa*. *Conantem mulcere* ; immo percussit revera secundum Homerum, ver. 319 : *Ῥάβδω πεπληγυῖα. Stricto ense, ξίφος ἑρυσσάμενος*, a Mercurio admonitus, in eam irruit ; ver. 294.

298. *Conjugii dotem*, concubitus pretium. Cupiebat illa *ἐνηθηναίαι*. Sic *connubium* supra, et sæpe *conjugi* pro amante. *Sociorum corpora* pro,

Spargimur innocuæ succis melioribus herbæ,
 Percutimurque caput conversæ verbere virgæ; 300
 Verbaque dicuntur dictis contraria verbis.
 Quo magis illa canit, magis hoc tellure levati
 Erigimur: setæque cadunt; bifidosque relinquit
 Rima pedes; redeunt humeri; subjecta lacertis
 Brachia sunt: flentem flentes amplectimur illum,
 Hæremusque ducis collo: nec verba locuti 306
 Ulla priora sumus, quam nos testantia gratos.

Annua nos illic tenuit mora: multa que præsens
 Tempore tam longo vidi, multa auribus hausi.
 Hoc quoque cum multis, quod clam mihi rettulit una
 Quatuor e famulis, ad talia sacra paratis.
 Cum duce namque meo Circe dum sola moratur,
 Illa mihi niveo factum de marmore signum
 Ostendit juvenile, gerens in vertice picum,
 Æde sacra positum, multisque insigne coronis. 315
 Quis foret, et quare sacra coleretur in æde,

socios. *Spargimur*, etc. προσάλειψεν
 ἐκάστῳ φάρμακον ἄλλο: quo facto
 setæ cadunt, τρίχες ἔρρηον 392.

300. *Verbere virgæ*, virga. *Levati*
erigimur e copia poetica dictum; nam
 et levare est erigi. *Brachia sunt*;
flentem. Heinsius putat: *Brachia*:
tum flentem. *Flentem*, etc. ἔφην ἰ ἐν
 χερσὶν ἕκαστος. Πᾶσιν δ' ἡμερόεις
 ὑπέδν γόος.

308—440. *Picus*, Ausoniæ rex, Cir-
 ces veneficio mutatur in picum avem;
 confer Virgil. vii. 189 sqq. Comites
 transformantur in feras, et uxor reso-
 luta in auras evanescit. *Picus* vel
picumnus prisca Italiam inter sacras
 fuit aves, imprimisque auguriis proba-
 tus, idem Marti sacer; vide Servium
 ad Æn. vii. 190. Nisi itaque nominis
 interpretatio fabulam istam mutatæ
 formæ peperit; nata illa esse potuit

ex antiquo signo juvenis cum pico in
 capite. Tale signum memorat Ovidius
 in Circes ædibus xiv. 313 sqq. ut au-
 gurandi peritia in Pico expressa fu-
 isse videatur. Quo ipso declaratur
 id, quod apud Virgil. lituum manu
 tenet ejus signum in Latini regia posi-
 tum, ver. 187. Servius quoque ad e. l.
 ex pontificalibus libris probare vult,
Picum augurio clarum fuisse; Hey-
 nius, Exc. v. ad Æn. vii. Quod Vir-
 gilius breviter attigit, id Noster more
 suo latius persecutus est.

314. *Juvenile*.] Constantius Fan-
 præfert ex uno suo *juvenale*, quia *juve-
 nalis* potius quam *juvenilis* ab antiquis
 dictum sit. Multi veteres dant *Osten-
 dens*. Heinsius putat huic versui præ-
 ponendum esse illum qui sequitur,
Æde sacra positum, etc.

Cur hanc ferret avem, quærenti, et scire volenti,
 “ Accipe,” ait, “ Macareu ; dominæque potentia
 quæ sit

Hinc quoque disce meæ : tu dictis adjice mentem :”

Picus in Ausoniis, proles Saturnia, terris 320

Rex fuit, utilium bello studiosus equorum.

Forma viro, quam cernis, erat : licet ipse decorem
 Aspicias, fictaque probes ab imagine veram.

Par animus formæ : nec adhuc spectâsse per annos
 Quinquennem poterat Graia quater Elide pugnam.

Ille suos Dryadas Latiis in montibus ortas 326

Verterat in vultus : illum fontana petebant

Numina, Naiades, quas Albula, quasque Numici,

Quasque Anienis aquæ, cursuque brevissimus Almo,

Narque tulit præceps, et amœnæ Farfarus umbræ,

Quæque colunt Scythicæ regnum nemorale Dianæ,

Finitimosque lacus : spretis tamen omnibus unam

Ille fovet Nymphen, quam quondam in colle Palati

320. *Ausones*, antiquissima gens, late olim per totam fere Italiam diffusa. H. l. intelligenda pars Italia ea, quæ postea dicta est Latium, cujus vetustissimus rex *Saturnus*, ultra quem Italicæ origines et fabulæ non procedunt. Hujus filius *Picus*; Virgil. *Æneid.* vii. 48. 49. *Studiosus equorum.* Apud Virgil. ver. 189. *Picus, equum domitor.* Et reges prisci Italia plurimos alebant equos.

322. *Decorem aspicias.*] Plurimi colorem. Codices Regii *decorem*. *Ficta*, ad imitationem expressa. *Probes*, dijudices. *Nec adhuc*, etc. Nondum per ætatem poterat quater ludos Olympios spectâsse, nondum annum ætatis vigesimum attigerat, aut omnino, admodum juvenis erat. Loquitur Græcus, cui nihil memorabilis illis ludis. Spatium interjectum sæpe *πενταετηρίς*, hinc *quinquennem*.

327. *Fontana Numina.*] Florentinus *furtiva*, i. e. furtivis amoribus dedita : non displicet Heinsio. *Albula*, postea Tiberis; vid. Servius et Cerda ad Virgil. *Æneid.* viii. 331. De *Numicio* vide ver. 598. *Anien* aut *Anio* convalles Tiburtinas perfuit. *Almo*, *Nar* et *Farfarus* (Virg. vii. 715. *Fabaris*) in Tiberim influunt. *Regnum* ex Bernegger. libenter amplexus est Heinsius, quum cæteri (et Regius noster A.) habeant *stagnum*. *Regnum* autem *nemorale*, est nemus *Dianæ* cum lacu prope Aniciam, ubi servi fugaces regna tenebant; Art. Amat. i. 259; Fast. iii. 263. Etiam *Lucretius*, iii. 86. *Qua sublimè nemus, Scythicæ qua regna Dianæ*. Huc translata ara *Dianæ Scythicæ* s. *Tauricæ*; Schol. ad Horat. A. P. 16.

333. *Fovere* de amplexu et amore liberorum, amicorum, amantium; Cic.

Dicitur ancipiti peperisse Venilia Jano.
 Hæc, ubi nubilibus primum maturuit annis, 335
 Præposito cunctis Laurenti tradita Pico est:
 Rara quidem facie, sed rarior arte canendi;
 Unde Canens dicta est: silvas, et saxa movere,
 Et mulcere feras, et flumina longa morari
 Ore suo, volucresque vagas retinere solebat. 340
 Quæ dum feminea modulatur carmina voce,
 Exierat tecto Laurentes Picus in agros,
 Indigenas fixurus apros; tergumque premebat
 Acris equi, lævaque hastilia bina ferebat,
 Pœniceam fulvo chlamydem contractus ab auro.
 Venerat in silvas et filia Solis easdem: 346
 Utque novas legeret fœcundis collibus herbas,
 Nomine dicta suo, Circæa reliquerat arva.

Div. i. 9; Virgil. Ecl. iii. 3. *Janus*, Deus Latinorum domesticus: *anceps*, quia duplice capite fingebatur, etiam Fast. i. 95; *Janus bifrons* Æn. vii. 180. Is, secundum nonnullos, *Veniliam*, quæ fuit inter Deas marinas, uxorem habuit; secundum alios Comesen, Comesnam aut Cameenam; Heynius, Exc. v. ad Æneid. vii.

337. *Rara*, eximia. *Canens*, Pici uxor, alibi non occurrit. Vide tamen Heyn. d. l. Vox ejus eandem vim habebat, quam Orphei, quem *insecuta silvæ, rapidos morantem fluminum lapsus*, Horat. I. Od. xii. 8. Idem dictus *lenire tigres, rabidosque leones*, et ut Amphion, *saxa movere*; Art. Poet. 393.

342. *Laurentinus ager* abundabat *apris*; unde sæpe *Laurens aper*; vid. Bentl. ad Hor. Epod. v. 28. Observat Rodius, *hastilia* fuisse insignia regiæ dignitatis tempore heroico. Sic Cephalus, Met. vii. 673. *jaculum* ges-

tabat. Sed Picus *hastilia* venatus causa sumpserat. Notat Douza, *indigenas* Martial. I. l. 24. vocasse *vernas apros*.

345. *Contractus*.] Quum MSS. hic valde variant, et alii habeant *contractus*, alii *contactus*, *comprehensus*, *concinctus*, *contortus*, *contectus*, *compressus*, etc. Heinsius fatetur, se veram lectionem reperire non posse; suspicari tamen se, scriptum reliquisse, Ovid. *conspersus*. Videamus igitur, an certius aliquid constitui possit. E ver. 394 patet, fibula constrictam chlamydem habuisse Picum; aliunde vero, v. c. e statuis et descriptionibus Dianæ Nympharumque venatricium, scimus, venantes brevioris veste usos esse. Si itaque per *aurum* nunc fibulam auream intelligimus, et *contractus chlamydem* dictum putamus pro, contractam chlamydem habens, sensus oritur optimus. *Ab auro*, auro: ab sæpe instrumentum indicat, quo aliquid fit.

Quæ simul ac juvenem, virgultis abdita, vidit,
 Obstupuit: cecidere manu, quas legerat, herbæ;
 Flammaque per totas visa est errare medullas. 351
 Ut primum valido mentem collegit ab æstu;
 Quid cuperet, fassura fuit: ne posset adire,
 Cursus equi fecit circumfususque satelles.
 “ Non tamen effugies, vento rapiare licebit, 355
 Si modo me novi, si non evanuit omnis
 Herbarum virtus; nec me mea carmina fallunt.”
 Dixit; et effigiem, nullo cum corpore, falsi
 Finxit apri, præterque oculos transcurrere regis
 Jussit, et in densum trabibus nemus ire videri,
 Plurima qua silva est, et equo loca pervia non
 sunt. 361
 Haud mora: continuo prædæ petit inscius umbram
 Picus, equique celer fumantia terga relinquit;
 Spemque sequens vanam, silva pedes errat in alta.
 Concipit illa preces, et verba venefica dicit; 365
 Ignotosque Deos ignoto carmine adorat,
 Quo solet et niveæ vultum confundere Lunæ,
 Et patrio capiti bibulas subtexere nubes.

350. *Obstupuit: cecidere manu, etc.*] De tali signo obstupefacti animi confer iv. 175. In *sinu* servari solebant collecti flores; v. 499: Fast. iv. 451. Itaque *sinu* utique præstat *τῆν* manu, quod ante Heinsium edebatur.

360. *Ire videri.*] Burmannus monet, si quem *τὸ videri* offendat, illum *videtur* legere posse Gronoviani et duorum aliorum MSS. auctoritate. Post *densum trabibus nemus* redundant illa, *Plurima qua silva*; neque tamen licebat Scheppero recidere hanc ingenii luxuriam. *Prædæ umbra*, silva umbrosa, in qua latebat aper: nisi putes, effigiem potius falsi apri intelligi. *Fu-*

mantia terga, ut Virg. Georg. ii. 542. *equum fumantia solve colla*. *Alta silva*, in qua altæ arbores.

365. *Verba venefica* ut alibi, *verba precantia, excusantia*, etc. et hoc loco quidam (ut noster B.) dant *verba precantia*. *Ignoti Dii*, nempe magarum: *ignotum* carmen, arcanum. *Quo solet —nubes*; vide ad iv. 332. et conf. vii. 207 sqq. *Confundere*, perturbare. *Patrio capiti, Soli, patri Circes*. *Subtessere nubes*, ad exemplum Lucretii, vi. 481. *cærulea subtessere nimbis*, et Virgillii, Æn. iii. 582. *cælum subtessere fumo*. *Bibula*, alibi quæ bibunt, hauriunt aquas: h. l. plenæ aquarum.

Tunc quoque cantato densetur carmine cœlum,
 Et nebulas exhalat humus; cæcisque vagantur
 Limitibus comites, et abest custodia regi. [dixit,
 Nacta locum tempusque; “ Per o tua lumina”
 “ Quæ mea ceperunt; perque hanc, pulcherrime,
 formam, [tris
 Quæ facit, ut supplex tibi sim, Dea; consule nos-
 Ignibus, et socerum, qui pervidet omnia, Solem
 Accipe, nec durus Titanida despice Circen.” 376
 Dixerat: ille ferox ipsamque, precesque repellit:
 Et, “ Quæcunque es,” ait, “ non sum tuus: altera
 captum

Me tenet, et teneat per longum, comprecor, ævum:
 Nec Venere externa socialia fœdera lædam, 380
 Dum mihi Janigenam servabunt fata Canentem.”
 Sæpe retentatis precibus Titania frustra;
 “ Non impune feres; neque enim reddere Canenti;
 Læsaque quid faciat, quid amans, quid femina,
 disces [Circe.”
 Rebus,” ait; “ sed amans, et læsa, et femina
 Tum bis ad occasum, bis se convertit ad ortum:
 Ter juvenem baculo tetigit; tria carmina dixit.
 Ille fugit, sese solito velocius ipse

369. *Densetur*, nubibus obducitur. *Densere*, forma poetica, qua Lucretius, Virgilius et Horatius usi sunt pro *densare*. *Cæcis*, tenebrososis et ignotis. *Locum*, nempe opportunum.

379. *Comprecor*.] Ciofani unus *deprecor*; Heinsius malebat *Di precor*. *Socialia fœdera* aut *pacta* de conjugio, ut Heroid. iv. 17: sæpe *fœdera thalami*, *lecti*, quibus *sociatur* conjux.

385. *Sed amans, et læsa, et femina Circe*.] Nota gradationem, quæ est in his verbis. Etiam *Circe* cum vi,
 VOL. IV.

potens illa venefica. *Sequentia brevius* expressit Virgil. *Æn.* vii. 190: “ *Quem—Aurea percussum virga, verumque venenis Fecit avem Circe, sparsitque coloribus alas*” sed *Noster* hæc suo more ludens per partes expressit.

388. *Velocius*, etc. ut Actæon in cervum transiens iii. 199. *Pennas—vidit*. *Leidensis pennas rodit*, quod eleganter respondere sequentibus *indignatus et iratus* putat Burmannus. *Accedere* proprium avibus in silvis,

Currere miratus, pennas in corpore vidit ;
 Seque novam subito Latiis accedere silvis 390
 Indignatus avem, duro fera robora rostro
 Figit, et iratus longis dat vulnera ramis.
 Purpureum chlamydis pennæ traxere colorem :
 Fibula quod fuerat, vestemque momorderat aurum,
 Pluma fit ; et fulvo cervix præcingitur auro ; 395
 Nec quidquam antiqui Pico, nisi nomina, restat.
 Interea comites clamato sæpe per agros
 Nequicquam Pico, nullaque in parte reperto,
 Inveniunt Circen ; nam jam tenuaverat auras,
 Passaque erat nebulas ventis ac Sole resolvi ; 400
 Criminibusque premunt veris ; regemque repos-
 cunt ;
 Vimque ferunt ; sævisque parant incessere telis.
 Illa nocens spargit virus, succosque veneni :
 Et Noctem, Noctisque Deos Ereboque Chaoque

hinc poetæ licet dicere *silvis*. Mox recte Burmanno displicebant *fera robora* ; nam quamvis silvæ et montes interdum *feri* dicantur, non tamen apparet, cur hoc loco poeta *robora* eodem epitheto insigniverit. Qui nil molitur inepte, is etiam in talibus diligens est. Sed nec Heinsii emendatio placet, *duro fera robore rostra Fregit*. *Durities* rostri pici nota est : acumine ejus cuneato foramina facit in arboribus, ut vel insecta sub cortice latentia protrahat, vel nidum struat. Hanc quoque ejus naturam e fabula poeta repetit. Plura sunt picorum genera ; sed nullum eos colores refert, quos hic commemorat. Pennæ plurimæ nigræ sunt ; nisi quod in capite cerviceve pileo coccineo aut macula rubra distinctæ sunt. Picus major in Italia frequens etiam sub cauda aliquid ruboris habet. Itaque Nostrum

luisse putes, quum etiam nigra interdum *purpurea* dicantur, ut *mare purpureum*, ἄλς πορφύρεσσα. Jam ordo verborum, *Aurum, quod fibula fuerat, et vestem momorderat*. De *mordere* vide ad viii. 318 ; de *præcingere* ad i. 699.

397. *Intereu comites, etc.*] Mutatio comitum et conjugis. *Tenuaverat*, remotis densis nubibus : vide ver. 369. *Resolvi*, dissipari. Elegantius Burmanno videbatur *recludi*, quod habent novem MSS. Equidem putem *recludi* rectius dici cœlum nubibus obductum. *Criminibus premunt*, urgent criminando. *Premere* sic absolute apud Cic. Div. ii. 20.

404. Lectionem *Ereboque Chaoque* tuetur etiam Priscianus, vi. p. 720. qui exponit, ab Erebo et a Chao. E Chao Erebus et Nox nati ; Hesiod. Theog. 123. Erebi et Noctis nati no-

Convocat, et longis Hecaten ululatibus orat. 405

Exiluere loco, dictu mirabile, silvæ ;

Ingemuitque solum, vicinaque palluit arbos ;

Sparsaque sanguineis maduerunt pabula guttis ;

Et lapides visi mugitus edere raucos ;

Et latrare canes ; et humus serpentibus atris 410

Squalere ; et tenues animæ volitare videntur.

Attonitum monstris vulgus pavet : illa paventum

Ora venenata tetigit mirantia virga :

Cujus ab attactu variarum monstra ferarum

In juvenes veniunt : nulli sua mansit imago. 415

Presserat occiduus Tartessia litora Phœbus,

Et frustra conjux oculis animoque Canentis

Expectatus erat : famuli populusque per omnes

Discurrunt silvas, atque obvia lumina portant.

Nec satis est Nymphæ flere ; et lacerare capillos ;

Et dare plangorem ; facit hæc tamen omnia : sese

Proripit, ac Latios errat vesana per agros. 422

minantur a Cic. Nat. Deor. iii. 17. Dolor, Metus, Invidentia, Mors, Te-nebræ, Miseria, Querela, Fraus, etc. *Longi ululatus* etiam iii. 706. Ad *Hecaten* et quæ sequuntur confer vii. 194—206. et quæ ibi notavimus.

407. *Vicina arbos*, pro, vicinæ arbores. Non igitur erat, cur Glareanus amplius quærendum existimaret, quæ illa vicina fuerit arbor. *Pabula*, gramina, ut sup. ver. 43. *Squalere*, tecta, plena erat serpentibus ; nihil aliud ; vide ad i. 374. *Tenues animæ*, sæpe apud poetas umbræ et imagines inferorum. Et bene *volitare* de earum levitate. Permulti (et codex Regius A.) *volitare silentum*, quod aridet Heinsio ; sed Burmannus improbat, quia versus sequens exit in *paventum*, et ita ὁμοιοτέλευτον faceret : vide ta-

men ii. 398. Receipt illud Mitscherlichius.

415. *In juvenes*, h. e. comites Pici, *veniunt*, eos superveniunt, comites in ea monstra mutantur. *Imago*, forma.

416. *Premittit* sol loca ea, ad quæ accedit ; vide ad ix. 286. *Tartessia*, Hispanica occidentalia : *Tartessus*, urbs Hispaniæ inter duo Bætis ostia ; vid. Bochart. Geograph. S. lib. i. cap. 34. Sed quum MSS. h. l. variant, Heinsius eorum ductu suadet vel *Tarpepsia*, vel *Carteia*, quo utroque nomine Tartessus nonnullis dicta, aut denique *Carpesia*, quia *Carpesii* etiam Hispaniæ populi ap. Liv. xxvi. 26. *Oculis animoque expectare* dictum, ut *oculis animoque querere* alibi. *Lumina*, faces.

Sex illam noctes, totidem redeuntia solis
 Lumina viderunt inopem somnique cibique,
 Per juga, per valles, qua fors ducebat, euntem.
 Ultimus aspexit fessam luctuque viaque 426
 Thybris, et in gelida ponentem corpora ripa.
 Illic cum lacrimis ipso modulata dolore
 Verba, sono tenui mœrens, fundebat; ut olim
 Carmina jam moriens canit exequialia cygnus. 430
 Luctibus extremum tenues liquefacta medullas
 Tabuit; inque leves paulatim evanuit auras.
 Fama tamen signata loco est; quem rite Canentem
 Nomine de Nymphæ veteres dixere Camenæ.
 Talia multa mihi longum narrata per annum, 435
 Visaque sunt: resides, et desuetudine tardi
 Rursus inire fretum, rursus dare vela jubemur;
 Ancipitesque vias, et iter Titania vastum
 Dixerat, et sævi restare pericula ponti.
 Pertimui, fateor, nactusque hoc litus adhæsi. 440
 IV. Finierat Macareus; urnaque Æneia nutrix

423. *Sex illam noctes, etc.*] Confer v. 440 sqq; x. 73.

428. *Ipo modulata dolore.*] In his verbis non erat cur hærerent Heins. et Burmann. Cantu excellens uxor nunc quoque *modulatam* edebat querelam; dolor enim dabat modos. *Exequialia*, funebria, novum vocabul. *Olim*, fere, in similitudinibus ponitur. De cantu *cygnorum* vide ad ii. 253.

431. *Luctibus extremum.*] Sic vii. 380. *flendo delicuit*; v. 427. *lacrimis absunitur*. *Tenues*, molles. Plurimi MSS. *teneras*, ut et alibi. *In auras evanuit*, in auras resoluta evanuit. *Fama signata est*, servata est, hæsit. Nomen *Canentis* loco inditum signi instar fuit, quo servata est rei ibi gestæ memoria. Similiter fere Virgil. vii. 3.

ossa nomen signant. Dixere Camenæ. Vulgo (et in Regiis codicibus) *dixere coloni*. A *Camenis* antiquitas illa loca habitata; xv. 482. Erant mulieres vaticinantes, forte et vaticinia sua versibus composita edentes; post cum *Musis* confusæ: vide Heynii Exc. v. ad Æneid. vii.

435. *Talia multa mihi, etc.*] Heinsius metuit, ne hæc interpolata sint.

440. *Nactusque hoc litus.*] Ulysses, relicto promontorio Circæo, quum oram Italiæ legens fretum Siculum peteret, Caietam præterit, ubi Macareus mansit.

441—511. *Diomedes* Venulo auxilia imploranti narrat, se multa Ilio exciso perpressum, tandem etiam socios amisisse in aves mutatos. Fabula a multis

Condita marmorea, tumulo breve carmen habebat :
 HIC ME CAIETEN NOTÆ PIETATIS ALUMNUS
 ARGOLICO EREPTAM QUO DEBUIT IGNE CREMA-
 Solvitur herboso religatus ab aggere funis, [VIT.
 Et procul insidias, infamatæque relinquunt
 Tecta Deæ, lucosque petunt, ubi nubilus umbra
 In mare cum flava prorumpit Thybris arena :
 Faunigenæque domo potitur nataque Latini, 449
 Non sine Marte tamen : bellum cum gente feroci
 Suscipitur ; pactaque furit pro conjuge Turnus.

varie tractata; conf. Virgil. xi. 242 sqq; Lycophr. 592 sqq; Auctor de Mirab. Auscult. p. 722; Anton. Liberalis, cap. 37; Plinius, x. 44 s. 61; Ælianus, Hist. Anim. i. 1; Augustinus, de Civ. Dei, lib. xviii. cap. 16. *Urnaque Æneia nutrix*, etc. Redit ad versum 157; conf. Virgil. Æneid. vii. init. *Carmen*, ut ii. 326. *Notus sæpe in laudem*; Horatius, II. Od. ii. *Notus animi paterni*; Burmannus laudat e Petron. iii. *Matrona notæ pudicitiae*. Quo debuit, quem pietas postulavit; Horatius, II. Od. vi. 23. *debita lacrima*.

447. *Lucosque petunt, ubi nubilus*, etc.] Adumbrata hæc e Virgilio, ver. 29 sqq: "Atque hic Æneas ingentem ex æquore lucum Prospicit: hunc inter fluvio Tiberinus amæno, Vorticibus rapidis, et multa flavus arena, In mare prorumpit." Silvis olim illa loca obsita fuisse, et per se credibile, et auctoritate veterum constat. Hodie ibi ager apricus litusque arenosum; vide Heynii Exc. iii. ad Æneid. vii. *Nubilus umbra*, opacus umbra arborum; Virg. ver. 36. *latus fluvio succedit opaco*. *Flava arena*. Plurimi, (et Regii codices) *fulva arena*. *Flava arenæ*, *flavus gurgēs* passim Tiberi tribuuntur, et *flavus Tiberis* perpetuum hujus fluvii epitheton; vid. Heins. Escendit autem Æneas ad orientale

litus in agrum Laurentem, ut e Virgilio intelligitur.

449. *Latinus, Fauni filius*: Æneas potitur ejus domo, hospitio ab illo excipitur; nataque, filiam Laviniam uxorem ducit. Sed illa ante adventum Æneæ pacta fuerat Turno, Rutulorum regi. Is, prælatum sibi advenam ægre ferens, bellum suscipit simul cum Ænea Latinoque; Livius, i. 1; Dionys. Halic. i. 58 sqq. Verum apud Virgilium Alecto, Junone sic volente, furis suis implet et Laviniam et Turnum: ambo igitur Latinum ad bellum suscipiendum extimulant. Quum rex cunctaretur, Juno ipsa belli portas aperit, in eoque bello totius Latii finitimarumque civitatum auxilia sibi adjungit Turnus. Etiam *Venulus* Argos mittitur ad *Diomedem*, ut eum in Turni partes adducat, Æn. viii. 8. sed frustra. Æneas contra *Evandri* auxilium et implorat et impetrat. Copiose hæc tractata a Virgilio, Æn. vii. et viii. *Latio*, in Latio; Virgil. ver. 43. *Dicam*—*Tyrrhenamque manum, totamque sub arma coactam Hesperiam*. *Ardua*, difficilis fortitudine Trojanorum et multitudine hostium: *victoria quæritur*, victoriæ causa pugnatur, *sollicitis armis*, sollicite, studiose. Ea arma habent libros sex posteriores Æneidis.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota; diuque
 Ardua sollicitis victoria quæritur armis.
 Auget uterque suas externo robore vires:
 Et multi Rutulos, multi Trojana tuentur 455
 Castra: neque Æneas Evandri ad limina frustra,
 At Venulus magnam profugi Diomedis ad urbem
 Venerat: ille quidem sub Iapyge maxima Dauno
 Mœnia condiderat, dotaliaque arva tenebat.
 Sed Venulus Turni postquam mandata peregit,
 Auxiliumque petit, vires Ætoli heros 461
 Excusat; nec se soceri committere pugnae
 Velle sui populos, nec, quos e gente suorum
 Armet, habere viros: Neve hæc commenta putetis,

455. *Rutulos* adjuvabant Mezentius Etruscorum rex cum filio Lauso, Aventinus Herculis filius, Catillus et Coras, Tiburtini, Camilla e Volscorum gente, et alii; vide Virgilium, vii. 647. ad fin.

456. *Evander*, ex Arcadia profugus, Fauno regnante in Italiam venerat, et in Palatino monte Pallanteum oppidum condiderat; Dionys. Halicarn. i. 31; Justin. xliiii. 1. Ab eo non benigne modo excipitur Æneas, sed quadringentorum etiam equitum subsidio adjuvatur, quibus præerat Pallas, unicus Evandri filius; Virgil. viii. 514 sqq.

457. *Diomedes*, Ilio exciso, post multos errores in Apuliam profugus venisse tradebatur, *Dauni* regis filia in matrimonium ducta, *dotalia arva*, partem agri dotis loco, tenuisse, in iisque urbem condidisse, cui ab Argis Peloponnesi, quorum antiquum nomen Ἄργος Ἰππιον, hoc ipsum nomen imposuerit, quod postea in Argyrippam contractum sit; Strabo, vi. p. 434. Ad eum igitur, quum Græcis Teucrisque invisus esset, *Venulus* orator mittitur a Turno, cui et ipsi Græca origo tribuitur. *Magna urbs*, quia me-

tropolis Dauniæ: mox *maxima mœnia*, et Virg. xi. 216. *magna Diomedis ab urbe*. Si frustra non reponatur, præstabit *τὸ profugi*, quod suadent, quæ infra, ver. 476. et sqq. memorantur. *Iapyx* pro Iapygius etiam Virg. ver. 247. et Horat. I. Od. iii; Iapygiæ autem nomen etiam ad Apuliam pertinuit; *Appulus Daunus* est apud Horatium, IV. Od. xiv. 26.

460. *Sed Venulus Turni*, etc.] De hac legatione conf. Virgil. xi. 226 sqq. quem Noster expressit. *Diomedes Ætolus* quidem fuit, sed ducta Adrasti filia Ægialea, in regno Argivorum successerat, et inde profectus erat ad Trojam. *Vires excusat*, excusat se, quod *vires*, copias auxiliares, mittere nequeat Turno.

464. *Neve hæc commenta*, etc.] Sensus hujus orationis: satis malorum nos Græci post Ilium excisum perpassi sumus; nolo amplius cum Teucris Venerisque filio pugnare. *Admonitus* de iis, quæ cum ingrato sensu in animum redeunt, ut ix. 324. *Perpetiar memorare*, impetrahe a me, ut memorem. Signa parentheses, quibus ver. 465. inclusus erat, sustuli. Ordo verborum:

Admonitu quanquam luctus renovantur amaro,
Perpetiar memorare tamen: postquam alta cre-
mata est 466

Ilion, et Danaas paverunt Pergama flammæ,
Naryciusque heros, a virgine virgine rapta,
Quam meruit solus pœnam digessit in omnes;
Spargimur, et ventis inimica per æquora rapti, 470
Fulmina, noctem, imbres, iram cœlique marisque
Perpetimur Danai, cumulumque Capharea cladis.
Neve morer referens tristes ex ordine casus,
Græcia tum potuit Priamō quoque flenda videri.
Me tamen armiferæ servatum cura Minervæ 475
Fluctibus eripuit: patriis sed rursus ab Argis

perpetiar memorare, quanquam luctus renovantur admonitu amaro. Quia *quanquam* præpositum, propterea in altero membro *tamen* additum, ut semper apud Latinos. *Alta*; vide ad xiii. 197. Calamitates, quas passa est classis Græcorum a Troja redeuntium, Minervæ tribuunt veteres; Homerus, Od. F. 135; Euripides, Troad. 65; Virgilius, xi. 259. Irritaverant autem iram Minervæ, non modo Palladio erepto, sed etiam eo, quod Ajax Oilei *Narycius* (a Narycia, Locridis urbe, in qua natus erat, dictus;) *virginem* Cassandram a virgine, e templo Minervæ, *rapuerat*; Virg. Æn. ii. 403: ita hoc facti pœnam digessit in omnes, commisit, ut pœnam ab omnibus sumeret Minerva.

471. *Noctem*, tenebras. *Cumulumque*, etc. Post horrendam tempestatem, naufragium adeo facinus ad Capharea. *Caphareus*, aut e dialecto Ionica *Caphereus*, promontorium Eubœæ, latentibus saxis et vorticibus infame; Virgilius, ver. 259. *triste Minervæ Sidus, et Euboicæ cautes, ultorque Caphareus*.

474. *Græcia tum potuit, etc.*] E

Virgilio, ver. 259: *Vel Priamō miseranda manus. Ante eum Pacuv. "Si Priamus adesset, et ipse ejus commiseresceret."* Potuit, potuisset.

475. *Cura Minervæ*, Minerva, ut i. 48. *cura Dei. Servatum fluctibus eripuit* pro, e fluctibus ereptum servavit. A Troja Argos rediit Diomedes secundum Homerum, Od. F. 180: itaque quum multi MSS. (sicuti et codices Regii nostri) h. l. τῶν ἀγρῶν præferant *patriis ab Argis*, quod et Heinsio placebat, quanquam is ex aliis malebat *patriis ab aris*, assentiente Burmanno, illud recepimus. Sed inde rursus *pellitur*, fugit, cognito uxoris adulterio, quod caute admodum hic tangit. Ejus rei causam tribuit *Veneri antiqui vulneris* memori, quod manus ipsius in prælio infixerat Diomedes; Homerus, Il. E. 330. Virg. ver. 275: "Hæc adeo ex illo mihi jam speranda fuerunt Tempore, quum ferro cœlestia corpora demens Appetii et Veneris violavi vulnere dextram." Apud eundem ver. 270. Calydonæ redit, sed melius Ovid. Vide ad ver. 460. *Memores*, quia ipsa memor, ut sæpius vidimus.

Pellor; et antiquo memores de vulnere pœnas
 Exigit alma Venus; tantosque per alta labores
 Æquora sustinui, tantos terrestribus armis,
 Ut mihi felices sint illi sæpe vocati, 480
 Quos communis hiems, importunusque Caphareus
 Mersit aquis; vellemque horum pars una fuissem.
 Ultima jam passi comites belloque fretoque,
 Deficiunt, finemque rogant erroris: at Acmon
 Fervidus ingenio, tum vero et cladibus asper; 485
 “ Quid superest, quod jam patientia vestra recuset
 Ferre, viri?” dixit: “ quid habet Cytherea, quod
 ultra

(Velle puta) faciat? nam dum pejora timentur,
 Est in vota locus: sors autem ubi pessima rerum,
 Sub pedibus timor est, securaque summa malorum:
 Audiat ipsa, licet; licet, ut facit, oderit omnes
 Sub Diomede viros; odium tamen illius omnes
 Spernimus, et parvo stat magna potentia nobis.”
 Talibus invitam Venerem Pleuronius Acmon
 Instimulat verbis, veteremque resuscitat iram. 495
 Dicta placent paucis: numeri majoris amici

479. *Terrestribus armis*, cum Dauno adversus Messapios latis; confer Antonin. Liberal. 37. *Communis hiems*, tempestas, ver. 470 sqq. descripta, quæ pertinebat ad omnes Græcos. *Votum* autem hoc commune iis, qui e calamitate quadam emersi, jam cum alia conflictantur.

484. *Deficiunt*, animos abjiciunt. Potest *deficiunt* explicari, me derelinquere parant. *Acmon*, qui infra, ver. 494. dicitur *Pleuronius* a Pleurone Ætolia urbe, quum Venerem contemneret, in avem cycno similem fuit mutatus. Nonnulli scribunt *Agmon*; sed *Acmon* Græcum est nomen ut *Cycnus*,

Procne, etc. *Acmon* apud Virgilium non occurrit. *Asper*, exacerbatum.

489. *In vota*, votis, precibus. *Sub pedibus*, victus est. *Secura summa malorum*, securi sunt homines de summo malo, non amplius timent majus malum; sic *secura vota* xii. 199.

493. *Et parvo stat magna*, etc.] Utique e duodecim MSS. revocandum, *et parvo stat tanta potentia nobis*; parum damni nobis affert potentia Veneris; vide ad x. 547: recte Heinsius ait: hoc vult, socios suos superiores esse omni Veneris insultu. Vulgo, *et magno stat magna*, ut in codicibus Regiis.

Acmona corripimus : cui respondere paranti
 Vox pariter, vocisque via est tenuata ; comæque
 In plumas abeunt, plumis nova colla teguntur,
 Pectoraque, et tergum : majores brachia pennas
 Accipiunt, cubitique leves sinuantur in alas : 501
 Magna pedum digitos pars occupat ; oraque cornu
 Indurata rigent, finemque in acumine ponunt.
 Hunc Lycus, hunc Idas, et cum Rethenore Nyc-
 teus,
 Hunc miratur Abas ; et dum mirantur, eandem 505
 Accipiunt faciem : numerusque ex agmine major
 Subvolat, et remos plausis circumsonat alis.
 Si volucrum quæ sit subitarum forma requiris ;
 Ut non cyncorum, sic albis proxima cyncis.

497. *Respondere paranti.*] Plurimi (et Regii codices) *respondere volenti. Vox pariter, vocisque, etc.* Virgilius, ver. 272. breviter : “ Socii amissi petierunt æthera pennis, Fluminibusque vagantur aves, heu dira meorum Supplicia ! et scopulos lacrimosis vocibus implent.” Cum nostro loco confer ii. 373. ubi et *vox tenuata.*

501. *Sinuari* exquisite de alarum curvatura. *Cornu indurata rigent*, fiunt cornea. Sed posuit duo verba, quibus natura cornu exprimitur. *Finem in acumine ponunt*, desinunt in acumen.

505. *Hunc miratur Abas* Regii codices habent, ut omnes alii, præter secundum Vatican. et Francof. ex quibus Heinsius Burmannusque, et post eos Gierigius, male ediderant *Hunc mirantur Abas*, ut illud verbum ad præcedentia nomina simul referretur, sicut referenda sunt duo sequentia verba *mirantur—accipiunt* : sed maluimus cum *Abate* tantum conjungere verbum quod proximum antecedit, idemque verbum cum singulis aliis præcedentibus nominibus subintelli-

VOL. IV.

gere, explicareque hoc modo : hunc miratur Lycus, hunc miratur Idas, hunc Abas miratur. Unde lectionem codicum revocavimus. LEM. Quia modo præcessit *pennas accipiunt*, propterea Burm. cum tribus legeret *traxerunt faciem*, ut i. 412 ; unus Heinsii *assumit faciem*, ut xii. 1.

508. *Volucrum subitarum.*] Codices Regii, ut plurimi, *volucrum dubiarum* ; hoc bene refutat Heinsius, quum Venulo illas aves, quamvis cynci non essent, cyncorum tamen alitudinem referre ignorant, *dubium* nasci nondum potuerat. Etiam Lycophr. d. 1. has aves Diomedæas, anatibus paulo ampliores diemque piscando in medio pelago exigentes, cum cyncis comparat ; Plinius vero, x. 44. fulicarum similes esse judicat ; referuntur hodie inter anseres procellarios : versantur juxta insulas Diomedæas, Apuliam contra ; Plinius d. 1. “ *Ædem (Diomedis)* quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atque purificant : unde origo fabulæ, Diomedis socios in earum effigies mutatos.”

3 F

Vix equidem has sedes, et Iapygis arida Dauni 510
Arva gener teneo, minima cum parte meorum.

V. Hactenus Cœnides: Venulus Calydonia regna,
Peucetiosque sinus, Messapiaque arva relinquit.
In quibus antra videt, quæ multa nubila silva,
Et levibus guttis manantia, semicaper Pan 515
Nunc tenet; at quodam tenuerunt tempore Nym-
Appulus has illa pastor regione fugatas [phæ.
Terruit, et primo subita formidine movit.
Mox, ubi mens rediit, et contempsero sequentem,
Ad numerum motis pedibus duxere choreas. 520
Improbat has pastor, saltuque imitatus agresti
Addidit obscœnis convicia rustica dictis:
Nec prius obticuit, quam guttura condidit arbor.
Arbore enim succoque licet cognoscere mores;
Quippe notam linguæ baccis oleaster amaris 525
Exhibet: asperitas verborum cessit in illas.

VI. Hinc ubi legati rediere, negata ferentes

510. *Arida Dauni arva*, Apulia, aquarum inops: hinc *pauper aqua Daunus* Horat. III. Od. xxx. 11: et male hoc loco *ardua Dauni arva* in octo MSS.

512. *Cœnides*, Diomedes ab avo Cœneo, Ætoliæ rege, cujus urbs *Calydon*, hinc Daunia etiam, nova sedes Diomedis, per *Calydonia regna* declaratur. Pro *Peucetios* MSS. fere omnes diversa lectionum monstra exhibent; sed veram restituisse videtur Burmannus: nempe Dauniis vicini *Peucetii* et *Messapii*; namque Iapyx, Daunus et Peucetius, Lycaonis filii, has oras occupasse traduntur ab Anton. Liberali, 31.

515. *Levibus guttis manantia*, in quibus *leves*, roris modo, guttæ de saxo decidunt: Fast. v. 661. *vivo rorantia saxo antra*.

517. *Fugatas terruit*, terruit, ut fugerent. *Movit*, conterruit.

520. *Motis pedibus*.] Heinsius suadet *motis manibus*, quia ubique fere *movere* aut *jactare manus*, *brachia* de saltatione, in qua *manuum* magis et *brachiorum* gestus spectabatur, quam *pedum* motus. Vide nubem exemplorum ab Heinsio ad Remed. Am. 334. collectorum. At h. l. quia *salto imitatus agresti* illos motus pastor traditur, et MSS. omnes in *pedibus* conspirant, id mutari nolim: etiam *pedum* eleganter ponendorum ars fuit in saltationibus veterum; Horatius, II. Od. xii. 17. *Quam nec ferre pedem dedecuit choris*.

527—565. *Naves Ænæ*.] Sumpta fabula e Virgilio, Æn. ix. 107 sqq; conf. x. 219. Additur Alcinoi navis in saxum mutata. *Ferentes*, referen-

Arma Ætola sibi, Rutuli sine viribus illis [cruoris
 Bella instructa gerunt; multumque ab utraque
 Parte datur: fert ecce avidas in pinea Turnus 530
 Textafaces; ignesque timent, quibus unda pepercit.
 Jamque picem et ceras, alimenta que cætera flammæ
 Mulciber urebat, perque altum ad carbasa malum
 Ibat, et incurvæ fumabant transtra carinæ;
 Quum memor has pinus Idæo vertice cæsas 535
 Sancta Deûm genetrix, tinnitibus aera pulsi
 Æris, et inflati complevit murmure buxi:
 Perque leves domitis invecta leonibus auras,
 “Irrita sacrilega jactas incendia dextra, 539
 Turne,” ait; “eripiam, nec me patiente cremabit
 Ignis edax nemorum partes et membra meorum.”
 Intonuit dicente Dea: tonitrumque secuti
 Cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi;

tes. *Arma negata* e formula sollenni, *arma virosque polliceri ad bellum*. *Instruit bellum* qui parat, quibus opus est ad bellum. Sic et *instruere odia, iram*.

530. *Fert faces avidas*, quia ignis avidus, edax. *Texta, naves*; vide ad xi. 524: ante Dan. Heinsium edebatur *Tecta*. *Ignes timent*, jam verendum erat, ne igne perirent. Nota lusum in *ignes* et *unda*, atque confer *Æn.* ix. 71 sqq.

532. *Picem et ceras*; vide ad xi. 524. *Ire sæpe* de celeri et vehementi motu, ubi gravius verbum expectes.

535. *Quum memor has*, etc.] Digna res visa Virgilio, ad quam nova Musarum invocatione transiret, ver. 77. *Ida*, mons sacer Phrygiæ Deæ, (vide ver. 541.) materia abundabat, *Idæa naves* etiam apud Horat. I. Od. xv. 1. Mater Deum Æneæ, quum classe indigeret, pineam silvam sibi sacram dederat, Jovem precata, ne naves inde

factæ vento ullo vincerentur. Jupiter promiserat, se illas, ubi finem portusque Ausonios tenuerint, in æquoris Deas esse mutaturum, Sic Virgilius, qui adventum Deæ breviter describit: “ingens Visus ab Aurora cælum transcurrere nimbus, Idæique chori: tum vox horrenda per auras Excidit, et Troiùm Rutulorumque agmina complet.” Hæc latius Noster tractavit. *Pulsum æs*, cymbala, quæ inter se concussa tinnitum dabant acutum; vide ad iii. 532. ubi *ara ære repulsa*. *Burus* contra s. tibia Phrygia incurva, *murmur* dabat, id est sonum gravem. *Complevit* ita aera ope Corybantum, qui comitari Deam illam solebant. *Streptu* autem tympanorum, cymbalorum et tiliarum declarari solebat etiam in sacris adventus Cybeles. De *leonibus* Cybeles vide ad x. 704.

543. *Saliens grandio* exquisitè de grandine a corporibus, quibus impingitur, resiliente; e Virgil. Georg. i.

Aeraque, et subitis tumidum concursibus æquor
 Astræi turbant, et eunt in prælia, fratres. 545
 È quibus alma parens unius viribus usa,
 Stuppea prærumpit Phrygiæ retinacula classis;
 Fertque rates pronas, medioque sub æquore mergit.
 Robore mollito, lignoque in corpora verso,
 In capitum faciem puppes mutantur aduncæ: 550
 In digitos abeunt, et crura natantia, remi:
 Quodque prius fuerat, latus est; mediisque carina
 Subdita navigiis, spinæ mutatur in usum.
 Lina comæ molles, antennæ brachia fiunt. 554
 Cærus, ut fuerat, color est: quasque ante time-
 Illas virgineis exercent lusibus undas [bant,
 Naidæ æquoræ; durisque in montibus ortæ
 Molle fretum celebrant; nec eas sua tangit origo.
 Non tamen oblitæ, quam multa pericula sævo
 Pertulerint pelago, jactatis sæpe carinis 560
 Supposuere manus, nisi si qua vehebat Achivos.
 Cladis adhuc Phrygiæ memores, odere Pelagos;
 Neritiæque ratis viderunt fragmina lætis

449. in tectis crepitans salit horrida grando. Astræi fratres, venti, Astræi et Auroræ filii; Hesiodus, Theogon. 378.

547. Stuppea prærumpit, etc.] Virgilius, ver. 117: "Et, sua quæque, Continuo puppes abrumpunt vincula ripis, Delphinumque modo demersis æquora rostris Ima petunt; hinc virgineæ, mirabile monstrum, Reddunt se totidem facies pontoque feruntur." Sed Noster, more suo, singularum partium transformationem describit, idque satis ingeniose, quum nihil similitudinis habeant partes navis cum corpore humano.

552. Quodque prius fuerat, latus est.] Hanc lectionem ex Neapolitano

recepit Heinsius pro vulgata, quam habent Regii codices nostri, Quodque sinus fuerat, latus est; quanquam eadem Heinsio non displicebat altera in permultis reperta, Quodque latus fuerat, latus est, nam et latera navium dicuntur; sed eodem alludit lectio recepta.

556. Exercent lusibus undas, ludunt, et natant in mari. Similiter exercere tellurem arando. Duri montes, quatenus opponuntur molli freto; quare in plurimis legitur male summisque in montibus; confer ver. 709. Nec eas sua tangit origo; nihil curant redire in montes, ubi sunt ortæ.

563. Neritia, navis Ulyssis a Nerito, monte Ithacæ. Hoc bene emen-

Vultibus, et lætæ videre rigescere puppim
Cautibus Alcinoi, saxumque increscere ligno. 565

VII. Spes erat, in Nymphas animata classe ma-
Posse metu monstri Rutulum desistere bello. [rinas,
Perstat; habetque Deos pars utraque, quique, Deo-
Instar, habent animos: nec jam dotalia regna, [rum
Nec soceri sceptrum, nec te, Lavinia virgo, 570
Sed vicisse petunt; deponendique pudore
Bella gerunt: tandemque Venus victricia nati
Arma videt; Turnusque cadit: cadit Ardea, Turno
Sospite, dicta potens: quam postquam barbarus
Abstulit, et tepida latuerunt tecta favilla, [ignis
Congerie e media tum primum cognita præpes 576

davit Regius, quum ante legeretur *Naryciæ*; i. e. Ajacis Oilei navis, qui fuit *Narycius*. Ulysses benigne excepit *Alcinous*, Phæacum rex, cumque nave sua portari jussit Ithacam; Homerus, Od. H. 328. De ejus mutatione in saxum Od. N. 155 sqq. Propertius, de Bello Gothorum iv: "Navem ex alba petra, quæ in Phæacide regione apud mare visitur, aliqui eam esse autumant, qua Ulysses Ithacam fuit advectus."

566—580. *Ardea*, urbs Rutulorum, interfecto Turno, incendio deletur, et ex cineribus oritur Ardea avis. In *Nymphas animata* breviter dictum, animata et versa in Nymphas, ut iv. 618. *exceptas varios animavit in angues*. *Posse desistere* pro, fore, ut desistat. *Monstrum*, mira transformatio, ut sæpe apud Nostrum. *Deos, suos Deos*, id est sibi propitios. *Quique—animos*, duces fortes et acres. Laudat Heinsius illud Mezentii, *Dextra mihi Deus*.

571. *Vicisse Græco more* pro, victoriam. *Deponendi scilicet arma*, bellum. *Mores bellatorum bene notati*. *Tandemque*, etc. Etiam Tibullus, II. v. 46. de hoc Veneris auxilio *Æneæ*

præstito, *Tandem ad Trojanos diva superba venit*. Turnus cadit interfectus ab *Ænea* in certamine singulari; Virg. xii. extr.

574. In *barbarus ignis* (olim edebatur *ensis*, ut legitur in codice A.) hæere intt. quia putârunt, *Æneam* sine offensione Augusti non potuisse *barbarum* dici. Jac. a Cruce igitur hæc verba ad Annibalem referebat, motus verbis mendosis Servii ad *Æn.* vii. 412: at Ovidius narrat, quæ *Æneæ* temporibus acciderint. Heinsius malebat, *Dardanus ensis*, ut ver. 467. *Danaas flammus*; Virg. *Æn.* ii. 276. *Phrygii ignes*; Horat. I. Od. 13. *Achaicus ignis*. Sine causa. Phryges sæpe dicuntur sine invidia aut contemptu *barbari*, ut ver. 163. *barbara prora*; vide ad xi. 162. Heynius ad Tibull. II. v. 48. intelligit sævum, crudelem ignem, atque etiam *barbarum Turnum* ibi interpretatur, ferocem, crudelem. *Latuerunt sub favilla*, assumpta fuerunt, et redacta in cineres.

576. *Congerie e media*.] Plurimi *e media*; alii, ut codex Regius A. in *media*; quidam, ut codex B. omittunt

Subvolat, et cineres plausis everberat alis.
 Et sonus, et macies, et pallor, et omnia, captam
 Quæ deceant urbem; nomen quoque mansit in illa
 Urbis: et ipsa suis deplangitur Ardea pennis. 580

VIII. Jamque Deos omnes, ipsamque Æneïa
 Junonem veteres finire coegerat iras; [virtus
 Quum, bene fundatis opibus crescentis Iuli,
 Tempestivus erat cælo Cythereius heros; 584
 Ambieratque Venus Superos; colloque parentis
 Circumfusa sui; “Nunquam mihi,” dixerat, “ullo
 Tempore dure pater, nunc sis mitissimus oro;
 Æneæque meo, qui te de sanguine nostro
 Fecit avum, quamvis parvum, des, optime, numen;
 Dummodo des aliquod: satis est inamabile regnum
 Aspexisse semel, Stygios semel ïsse per amnes.”
 Assensere Dii: nec conjux regia vultus 592
 Immotos tenuit, placatoque annuit ore.

præpositionem. Ineptæ huic fabulæ originem haud dubie dedit similitudo nominis; Virg. vii. 411. *Locus Ardea quondam Dictus avis*, ubi tamen *avis* esse videtur, majoribus. *Ardea* nomen traxisse videtur a situ in monte edito: Servius ex Hygino de Italicis urbibus memorat, ab augurio avis ardeæ urbem esse dictam. Et *potens* sane Turni tempore fuisse videtur; Silius, i. 293. *Magnanimis regnata viris, nunc Ardea nomen.*

577. *Everberare* pro simplici verberare, ut Quintil. Inst. Or. ii. 4. *Plausis*, motis; i. 466. *percussis alis. Quæ deceant.* Tres, quæ doceant, non improbante Burmanno; quem vide ad Amor. III. El. x. 48. *Ardea* avis sortem urbis Ardeæ, cujus e cineribus ipsa orta, plausu alarum suarum, tamquam lugubri planctu, luget. Acumen ingenii frigidum.

581—608. *Æneas* mutatur Veneris

beneficio in Deum. Simillimus huic est locus pulcherrimus ix. 239—272. ubi placata Junone Hercules mortalitatem exiit flammis, ut hic Æneas undis; Juvenal xi. 63: *Alter aquis, alter flammis ad sidera missus. Junonem finire coegerat iras.* Apud Virgilium, Æn. i. 4. *memorem Junonis ob iram tantum jactatus Æneas.* Cf. omnino Æn. xii. 791 sqq. ubi Jupiter eam placat. *Crescens Iulus* nondum maturus erat imperio, sed *benefundata* a patre *opes* incolumes ei steterunt tutela Lavinia; Livius, i. 2. *Tempestivus erat cælo*; ut qui gloriæ suæ satis vixisset, cælo maturus, Divis ascribendus esset.

587. *Nunc sis mitissimus oro.*] Alii, ut codex Regius B. *opto. Parvum numen Æneas* inter Indigetes et Penates relatus, qui *parvi Dii* vocantur. *Aspexisse semel, quum, Sibylla duce,* ad inferos descenderet.

Tum pater ; “ Estis,” ait, “ cœlesti munere digni ;
 Quæque petis, pro quoque petis : cape, gnata, quod
 optas.” 595

Fatus erat : gaudet, gratesque agit illa parenti ;
 Perque leves auras junctis invecta columbis
 Litus adit Laurens, ubi tectus arundine serpit
 In freta flumineis vicina Numicius undis.
 Hunc jubet Æneæ, quæcunque obnoxia morti, 600
 Abluere, et tacito deferre sub æquora cursu.
 Corniger exequitur Veneris mandata ; suisque
 Quidquid in Ænea fuerat mortale, repurgat,
 Et respergit aquis : pars optima restitit illi.
 Lustratum genetrix divino corpus odore 605
 Unxit, et ambrosia cum dulci nectare mixta
 Contigit os, fecitque Deum : quem turba Quirini
 Nuncupat Indigetem ; temploque arisque recepit.

IX. Inde sub Ascanii ditione binominis Alba,

599. *Numicius*, fluvius inter Laurentum et Lavinium decurrens: ad eum Æneæ in prælio cum Etruscis aut Rutulis periisse videtur ; hinc ad Deos abiisse creditus est, et inde exornata fabula, quam respicit etiam Tibullus, II. v. 43 : “ Illic sanctus eris, quum te veneranda Numici Unda Deum cœlo miserit Indigetem.” *Deferre sub æquora*, quo deferebantur purgamina. *Tacito*, tardo propter alveum ulvolum et limosum ; v. 599.

602. *Corniger*, Numicius ; vide ad ix. i. *Respergit aquis*. Heins. scribendum censet *detergit aquis*, ἀρχαῖ-κῶς pro *deterget*, ut passim poetæ.

607. *Contingere* sic ii. 123 ; vide Heins. ad Amor. III. i. 64. Datum ei Jovis vel Patris Indigetis nomen, extractum ei ad ripas Numicii sacellum cum luco. Liv. d. l. “ Situs est, quemcunque eum dici jus fasque est, super

Numicium flumen, Jovem Indigetem appellant.” *Templum*, illud sacellum, erat in luco juxta Numicium.

609—771. *Pomonam* hortos unice amantem amat *Vertumnus* in varias figuras apte transiens. Poeta, quum ad tempora notiora jam accedat, præmittendam putavit, nexus causa, seriem regum Albanorum. *Binominis*, quia idem et Iulus dictus ; vide Livium, i. 3. Post *Silvium* omittit Æneam *Silvium*, cujus filius fuit *Latinus* *Silvius*. *Repetitum nomen*, quod alius jam olim habuit. *Latinus* vocatur *clarus*, quia illustrior ejus fama apud posteros, quam cæterorum regum, deductis ab eo aliquot coloniis. In his nonnibus multum hæserunt interpretes : libri plurimi et nostri Regii dant *Clarus subit ecce Latino* ; prim. Naug. mutavit in *Alba*. *Clarus* autem erat nomen proprium, non adjectivum ;

Resque Latina fuit : succedit Silvius illi : 610
 Quo satus, antiquo tenuit repetita Latinus
 Nomina cum sceptro : clarum subit Alba Latinum :
 Epitos ex illo ; post hunc Capetusque, Capysque,
 Sed Capys ante fuit : regnum Tiberinus ab illis
 Cepit ; et in Tusci demersus fluminis undis 615
 Nomina fecit aquæ : de quo Remulusque feroxque
 Acrota sunt geniti : Remulus maturior annis
 Fulmineo periit, imitator fulminis, ictu.
 Fratres duo sceptrum moderatior Acrota forti
 Tradit Aventino ; qui, quo regnârat, eodem 620
 Monte jacet positus, tribuitque vocabula monti.
 Jamque Palatinæ summam Proca gentis habebat.
 Rege sub hoc Pomona fuit ; qua nulla Latinas
 Inter Hamadryadas coluit solertius hortos,
 Nec fuit arborei studiosior altera foetus, 625

significabatque eum regem qui Alba dictus fuit, nam poëta mutare interdum nomina convenit, auctore Servio, et ne *Clarum* significare Albam dubites, idem poëta, in libro *Fast. iv. Isque, Latine, tibi pater est ; subit Alba Latinum.* De hoc loco vide plura apud Burmann. *Epitos* etiam *Fast. iv. 43 ;* Livio dicitur *Atys. Capetusque—ante fuit.* Ingenii lusus, quem suggestit lex carminis. *Tuscam flumen,* Albula, in cujus trajectu submersus Tiberinus.

616. *De quo Remulus.—Acrota.*] Secundum Livium, Tiberini filius fuit Agrippa. Post eum regnavit *Remulus Silvius*, qui fulmine ictus, regnum tradidit Aventino. *Positus, ut situs,* de sepulto.

622. *Summa gentis, de imperio, bene habet ; summa sceptri xiii. 162 ; summa belli ex Ponto, II. i. 46.* Sed quæritur, quo sensu *gens Palatina*

dicta sit. *Micyllus* explicat, quæ circa Palatium et ea loco, ubi postea Roma condita fuit, tum habitabat. Ineptum hoc judicat *Heinsius*, qui suadet, *Palatinæ rupis, aut Palatini collis s. montis.* Verum non admodum potens rex, qui rupis summam habet. Quum MSS. fere omnes *Palatinus* habeant, id interea servandum arbitror, donec meliora proferantur. Forte hoc cognomen adhæsit *Procæ.* Regii nostri ambo dant *Palatinus summæ loca gentis habebat ;* ita et omnes alii codices, si *Palatinus* non fuerit cognomen additum *Procæ,* optima mihi videtur lectio, quam recepit *Gierigius.* LEM. Pro *Latinas,* multi veteres *Latinos ;* utrumque bene.

625. *Alterâ, aliâ.* Nympha operam dans arborum culturæ bene describitur. *Ramos, arbores. Felicia poma,* ut ix. 92.

Unde tenet nomen: non silvas illa, nec amnes;
 Rus amat, et ramos, felicia poma ferentes.
 Nec jaculo gravis est, sed adunca dextera falce;
 Qua modo luxuriam premit, et spatiantia passim
 Brachia compescit: fissa modo cortice virgam 630
 Inserit, et succos alieno præbet alumno.
 Nec patitur sentire sitim; bibulæque recurvas
 Radicis fibras labentibus irrigat undis. [pido.
 Hic amor, hoc studium: Veneris quoque nulla cu-
 Vim tamen agrestum metuens, pomaria claudit
 Intus; et accessus prohibet refugitque viriles. 636
 Quid non et Satyri, saltatibus apta juvenus,
 Fecere, et pinu præcincti cornua Panes,
 Silvanusque, suis semper juvenilior annis,
 Quique Deus fures vel falce, vel inguine terret, 640
 Ut poterentur ea? sed enim superabat amando
 Hos quoque Vertumnus; neque erat felicior illis.

628. *Gravis*, gravata. *Falx*, culter vinitorum curvus ad amputandas frondes. *Nec jaculo gravis*, etc. *Nec dextera Pomonæ jaculum gestat*; sed *falcem*, qua luxuriantes ramos recidat. *Premere*, eleganter pro, resecare, amputare, etiam Virg. Georg. i. 157. *Luxuriam*, ramos longiores, nimis se extendentes et succis fraudantes arborem. *Iidem rami brachia spatiantia*, luxuriose excrescentia, ut iv. 364. *spatiantes alæ*. *Passim* est, in omnes partes; Virgil. Georg. ii. 370. *ramos compesce fluentes*; Horatius, Epod. ii. 13. *Inutiles falce ramos amputans*.

630. Venuste insitionem et irrigationem describit; cf. Virg. Georg. ii. 73—82. *Alieno alumno*; surculo ex alia arbore in aliam translato. *Labentes undæ centies* apud poetas dicuntur rivi: sine causa igitur Heins. suadebat vel *lactantibus*, vel

lambentibus. Etiam Burmanni conject. *lactantibus*, i. e. læcundantibus, carere poteramus.

635. *Agrestum*, nempe Deorum, quales mox nominantur.

638. *Pinu præcincti*; i. 699. *Silvanusque*. Vulgo (et in codice Regio B.) *Silenusque*. Sileno, Bacchi comiti nullus hic locus: at Silvanus erat Deus agrestis et Latinus, qui semper senex in antiquis monumentis exhibetur. Sed ille *juvenilior suis annis*, magis amoribus deditus, quam a senex expectes. De *inguine* Priapi vide ad ix. 344.

642. *Hos quoque Vertumnus*, etc.] Sequitur locus classicus de Vertumno, quocum cf. Propert. iv. 2. Quum olim esset symbolum anni vicissitudinum, poetæ inde fecerunt Deum, qui posset in omnes verti formas, unde et Vertumnus dictus sit. Propertius, ver.

3 G

VOL. IV.

O quoties habitu duri messoris aristas
 Corbe tulit; verique fuit messoris imago!
 Tempora sæpe gerens fœno religata recenti, 645
 Desectum poterat gramen versâsse videri.
 Sæpe manu stimulos rigida portabat, ut illum
 Jurares fessos modo disjunxisse juvencos.
 Falce data frondator erat, vitisque putator:
 Induerat scalas, lecturum poma putares: 650
 Miles erat gladio, piscator arundine sumpta.
 Denique per multas aditum sibi sæpe figuras
 Repperit, ut caperet spectatæ gaudia formæ.
 Ille etiam picta redimitus tempora mitra,
 Innitens baculo, positus ad tempora canis, 655
 Assimulavit anum, cultosque intravit in hortos,
 Pomaque mirata est; Tantoque potentior! inquit,

42: "At mihi, quod formas unus vertebar in omnes, Nomen ab eventu patria lingua dedit;" et ver. 21: "Opportuna mea est cunctis natura figuris: In quamcunque voles verte, decorus ero." *Mille ornatus varias istas figuras vocat Tibullus, IV. ii. 14. Hinc pendet locus sequens.*

643. *Duri omnes rustici, messoris imprimis, quia æstum facile perferunt. Laudat Burmannus ex Horatio, Epod. 3. dura messorum ilia. Imago messoris, similis messori; Propertius, Corbis in imposito pondere messor eram.*

645. *Tempora sæpe gerens, etc.] Propertius, ver. 25: "Da falcem, et torto frontem mihi comprime fœno: Jurabis nostra gramina secta manu." De stimulis ad ii. 127.*

649. *Frondator erat.] Unus Heinsii et unus Basileens. falcator erat; non male, et Nostri ingenio convenire videtur appositio Falce data falcator erat. Induerat. Thysii liber induitur, Græcismo usitato. Induerat*

scalas, incedebat capite per gradus scalarum inserto.

651. *Miles erat gladio.] Propertius, ver. 27: "Arma tuli quondam, et memini, laudabar in illis."*

653. *Spectatæ.] Quidam (non Regii codices) habent speratæ; sed spectari proprie dicuntur puellæ, earumque formæ.*

654. *Picta vel acu, vel radio, vel variegata.*

657. *Tantoque potentior; multi peritior; ita et codex Regius A; sed et potentior habet pro varia lectione. Hoc Ovidianum esse sciunt, qui ea voce auctorem frequentissime uti meminere. Pro tanto idem codex A. cunctis. Tanto potentior solennis et elegans laudandi formula, ut tanto major, tanto melior, tanto felicior; Seneca, de Tranq. Anim. cap. 15: "Laudemus toties dignum laudibus et dicamus: tanto fortior, tanto felicior!" Potentior pomorum copia, quibus olim maxime censebantur divitiæ.*

Paucaque laudatæ dedit oscula, qualia nunquam
 Vera dedisset anus ; glebaque incurva resedit,
 Suspiciens pandos autumnæ pondere ramos. 660
 Ulmus erat contra spatiosa tumentibus uvis ;
 Quam socia postquam pariter cum vite probavit,
 At si staret, ait, cælebs sine palmitè truncus,
 Nil præter frondes, quare peteretur, haberet.
 Hæc quoque, quæ juncta vitis requiescit in ulmo,
 Si non nupta foret, terræ acclinata jaceret. 666
 Tu tamen exemplo non tangeris arboris hujus ;
 Concubitusque fugis, nec te conjungere curas,
 Atque utinam velles ! Helene non pluribus esset
 Sollicitata procis, nec quæ Lapitheia movit 670
 Prælia, nec conjux timidis audacis Ulixei.
 Nunc quoque, quum fugias averserisque petentes,
 Mille proci cupiunt, et Semideique, Deique,
 Et quæcunque tenent Albanos numina montes.
 Sed tu, si sapias, si te bene jungere, anumque 675
 Hanc audire voles, quæ te plus omnibus illis,
 Plus, quam credis, amo ; vulgares rejice tædas,
 Vertumnumque tori socium tibi delige : pro quo

Quidam addunt duos versus, *Omnibus et Nymphis, quas continet Albula ripis. Salve virginei flos illibate pudoris. Qualia nunquam, etc. cf. ii. 431.*

661. *Spatiosa*, patula et abundans uvis. Commode et egregie vitium ulmis adjunctarum exemplo utitur in commendando Pomonæ conjugio. Comparari enim solebat illa adjunctio cum conjugio ; hinc ulmi *cælibes*, s. *viduæ* dicuntur *maritari*, aut vite *dotari*, et vites *nubunt* ulmis, fiuntque earum *conjuges* aut *sociæ* ; vid. Heinsius. *Requiescit*, nempe claviculis suis complexa ulmum. *Terræ acclinata ja-*

ceret. Cicero, Sen. 15. *ad terram fertur, nisi fulta sit.*

670. *Helenes* procorum nomina habet Hyginus, fab. 81 : vid. idem, fab. 126. de Penelopes procis. *Quæ Lap. movit Prælia*, Hippodame, de qua xii. 210 sqq. Olim edebatur, *timidi aut audacis* ; sed Heinsius ex MS. Barberin. recepit *timidis*, h. audacis in timidos, ut x. 544. *fortis fugacibus esto.* Codices ambo Regii *timidi aut audacis*, quod explicari deberet, *timidi in pugna*, audacis in struendis *insidiis* ; sed bona est emendatio.

Me quoque pignus habe : neque enim sibi notior
 ille est, 679

Quam mihi : nec toto passim vagus errat in orbe.
 Hæc loca sola colit : nec, uti pars magna procorum,
 Quam modo vidit, amat : tu primus, et ultimus illi
 Ardor eris ; solique suos tibi devovet annos. 683

Adde, quod est juvenis, quod naturale decoris
 Munus habet : formasque apte fingetur in omnes ;
 Et, quod erit jussus, jubeas licet omnia, fiet.

Quid, quod amatis idem ? quod, quæ tibi poma
 coluntur, 687

Primus habet, lætaque tenet tua munera dextra ?
 Sed neque jam fœtus desiderat arbore demptos,
 Nec, quas hortus alit, cum succis mitibus herbas,
 Nec quidquam, nisi te : miserere ardentis : et ip-
 Qui petit, ore meo præsentem crede precari : [sum,
 Ultioresque Deos, et pectora dura perosam 693
 Idalien, memoremque time Rhamnusidis iram.

Quoque magis timeas, etenim mihi multa vetustas
 Scire dedit, tota referam notissima Cypro
 Facta, quibus flecti facile, et mitescere possis.

Viderat a veteris generosam sanguine Teucrici

681. *Hæc loca sola.*] MSS. fere omnes, *Hæc*, aut *Nec loca magna* ; sed Vivianus ex suis *loca sola*, quod etiam in uno suo repertum recepit Heinsius. Codex Regius A. *Hæc loca magna* ; codex B. *Nec loca magna*. *Devovet*, *vovet*.

684. *Juvenis.*] Ita pingi et fingi solebat, cinctus corona e frondibus viridibus, tenensque cornu copiarum. *Quod naturale*, etc. quod natura eum fecit decorum. *Formasque apte*, etc. Tibullus, IV. ii. 14. de Vertumno, *Mille habet ornatus, mille decenter habet*.

687. *Quæ tibi poma coluntur*, etc.] Fructuum primitiæ solebant Vertumno dari ; Propertius, d. I. ver. 11. *quia vertentis fructum præcepimus anni* ; et ver. 13. *Prima mihi variat libentibus uva racemis*.

694. *Idalie dicta Venus ab Idalio*, monte Cypri ; et *Idalium* quidquid Veneri sacrum aut gratum. De *Rhamnuside* vide ad iii. 406.

695. *Multa vetustas*, longa ætas. *Dedit scire*, ut iii. 338 ; Græco more.

698. *Viderat a veteris*, etc.] Hanc fabulam sub Arceophontis et Arsinoës

Iphis Anaxareten, humili de stirpe creatus ;
 Viderat, et totis perceperat ossibus æstum : 700
 Luctatusque diu, postquam ratione furorem
 Vincere non potuit, supplex ad limina venit ;
 Et modo nutrici miserum confessus amorem,
 Ne sibi dura foret, per spes oravit alumnae :
 Et modo de multis blanditus cuique ministris 705
 Sollicita petiit propensum voce favorem.
 Sæpe ferenda dedit blandis sua verba tabellis :
 Interdum madidas lacrimarum rore coronas
 Postibus intendit, posuitque in limine duro
 Molle latus, tristisque seræ convicia fecit. 710
 Surdior illa freto surgente, cadentibus Hædis,
 Durior et ferro, quod Noricus excoquit ignis,

nominiibus refert Anton. Liberalis, Met. 39. apte h. l. adhibita, quia et vim movendi et metamorphosin habet. Reges Cypri originem ducebant a Telamonia Teucro, qui exciso Ilio huc migravit atque Salamina urbem, (ubi hæc res gesta ; vide ver. 760.) condidit. Conditores autem urbium gentiumve solent fere a poetis *veteres, antiqui, prisca* vocari. *A sanguine*, quoad sanguinem. *Perceperat*. Unus Heinsii præceperat ; sed mira non videbitur varietas, quum noveris quam parvum sit discrimen inter syllabas *per* et *præ*, in scriptis libris. *Luctatusque diu*, etc. Versum similem habes, lib. vii. 10.

704. *Per spes—alumnae.*] Heinsius putat, *per spes alumnae*, ut xiii. 375. *spes socias*.

708. *Interdum madidas*, etc.] Facit hæc ex ineptis moribus amantium, foribus exclusorum. Ii enim coronas de capite demptas postibus intendebant (pro vulgari, innectere, suspendere. Exquisite Virg. Æn. iv. 506. *Intendit locum sertis*;) Lucretius, iv. 1171; Propertius, I. xvi. 7. Non modo co-

ronas, sed januas etiam ipsas *lacrimarum rore* irrigabant; Martial. x. Epigr. 13. In nuda humo aut *duro limine* (cui suaviter opponitur *molle latus*) jacebant; Propertius, III. xiii. 16; Noster Art. Am. ii. 238. Stulte etiam januis vel preces adhibebant, vel *convicia faciebant*, eique imbrum verbera Jovisque fulmina imprecabantur; Tibull. I. ii. 6 sqq. *Tristis sera*, ut *janua difficilis* apud Tibullum, d. l.

711. *Surdior freto*. De hoc proverbio vide Heinsium ad h. l. *Surgens fluctibus*. *Cadere* de occasu siderum. *Hædi* duæ stellæ, quas manu tenet Auriga supra Tauri cornua, quarum et ortus et occasus gravissimas excitant tempestates; Theocrit. Id. vii. 53. *Ferrum Noricum* erat præstantissimum; Plinius, xxxiv. 14; hinc *Noricus ensis* Horat. I. Od. xvi. 9: erat autem *Noricum* Illyrici pars. *Saxi radices* ex Lucretio, ii. 102. *Pro viva radice tenetur*, olim (ut est in nostris codicibus Regiis) edebatur *vivum radice tenetur*: et sæpe *viva saxa*, ut vii. 204.

Et saxo, quod adhuc viva radice tenetur ;
 Spernit, et irridet, factisque immitibus addit 714
 Verba superba ferox ; et spe quoque fraudat aman-
 Non tulit impatiens longi tormenta doloris [tem.
 Iphis, et ante fores hæc verba novissima dixit :
 “ Vincis, Anaxarete : neque erunt tibi tædia tan-
 Ulla ferenda mei : lætos molire triumphos, [dem
 Et Pæana voca, nitidaque incingere lauro. 720
 Vincis enim, moriorque libens ; age, ferrea, gaude.
 Certe aliquid laudare mei cogeris, eritque
 Quo tibi sim gratus, meritumque fatebere nostrum.
 Non tamen ante tui curam cessisse memento, 724
 Quam vitam ; geminaque simul mihi luce caren-
 Nec tibi Fama mei ventura est nuntia leti : [dum.
 Ipse ego, ne dubites, adero, præsensque videbor,
 Corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
 Si tamen, o Superi, mortalia fata videtis,
 Este mei memores : nihil ultra lingua precari 730
 Sustinet : et longo facite ut memoremur in ævo ;
 Et, quæ dempsistis vitæ, date tempora famæ.”
 Dixit ; et ad postes ornatos sæpe coronis,
 Humentes oculos, et pallida brachia tendens,
 Quum foribus laquei religaret vincula summi ; 735

716. *Impatiens*, qui repulsæ dolo-
 rem non æquo fert animo : sequitur
παράκλαυσίθυρον, h. carmen flebile
 ante fores amata cantatum.

720. *Et Pæana voca.*] Sic alibi Ovi-
 dius : *Dicite, Io Pæan, et, Io, bis
 dicite, Pæan.* Ea gratulatione in
 triumphis et victoriis usi sunt, atque
 adeo pæanas dixere omnia epinicia.
Nitidaque incingere lauro. De nitida
 vide ad i. 552. Coronare, inquit, viridi
 lauro ; id quod triumphantes sole-
 bant.

724. *Curam tui ; amorem, quo te
 prosequor.* *Gemina luce*, et puella
 amata et vita.

729. *Si tamen, o Superi.*] Sic Vir-
 gilius, *Si qua est cælo pietas, quæ talia
 curet.* Pro *mortalia fata*, ambo Regii
 codices dant *mortalia facta* ; alteram
 lectionem ex quatuordecim invexit
 Heinsius.

735. *Laquei vincula* pro laqueo ;
 nam *laqueus* jam in se est funis in
 formam vinculi compositus, unde hæc
 duo x. 378. et 381. permutantur. *Sum-*

Hæc tibi sarta placent, crudelis, et impia?" dixit;
 Inseruitque caput, sed tum quoque versus ad illam;
 Atque onus infelix elisa fauce pendit. 738
 Icta pedum motu trepidantum ut multa gementem
 Visa dedisse sonum est, adapertaque janua factum
 Prodidit; exclamant famuli; frustra que levatum,
 Nam pater occiderat, referunt ad limina matris.
 Accipit illa sinu, complexaque frigida nati
 Membra sui, postquam miserarum verba parentum
 Edidit, et matrum miserarum facta peregit, 745
 Funera ducebat mediam lacrimosa per urbem,
 Luridaque arsuro portabat membra feretro.
 Forte viæ vicina domus, qua flebilis ibat
 Pompa, fuit; duræque sonus plangoris ad aures
 Venit Anaxaretis, quam jam Deus ultor agebat. 750
 Mota tamen, "Videamus," ait, "miserabile funus;"

mi bene additum. Sed quum MSS. omnes, præter duos, habeant *summis*, id fortasse præferendum. Certe etiam supra x. 379. *Zona summo de poste revincta*. Regii ambo *summis*.

739. *Trepidantum* ingrata quidem, sed fidelem imaginem subjicit sensibus. Sed in sequentibus magna est lectionum discrepantia. Quum *gementem* e cod. suo notasset Politianus, id recepit Heinsius; ita *multa* dictum est pro multum.

744. *Miseraarum verba parentum*.] Ita legitur in ambobus Regiis codicibus; ex tribus autem Burmannus invexerat *miserorum*; quia vices patris defuncti agebat; Burmannum Giergius erat secutus: ego veterem lectionem revoco: concedatur enim fuisse verba propria patribus filium lugentibus, hujusque funera ducentibus, aliaque propria matribus; mater vidua et patris defuncti vices agens, verba, quæ hic edidisset vivus, non edebat, sed

certe verba sexui suo propria. Bene igitur *miserarum* Mitscherl. nuper revocavit. *Ducebat*—*portabat*. Regii nostri cum quibusdam ab Heinsio nominatis habent *ducentur*—*portantur*, quod is improbat, quia *ducit funus* aut *exequias* proprie quæ prima est in pompa funeris; sed deinde omnino pro efferre funus ponitur: et *portare* nati corpus ad rogum mater dicitur etiam Heroid. xv. 115. *Lacrimosa*, lacrimis digna. *Arsuro* pro, arsura membra; etiam Tibullus, I. i. 61. *Flebis et arsuro positum me, Delia, lecto*.

748. *Via*—*qua*—*ibat*.] Prima editio Aldina *quam*; eodem modo apud Propertium, iii. 15. Heinsius vult legi *Scironis medias his licet ire vias*, pro vulg. *media via*. *Agebat* plus est, quam *habebat*, quod præferunt prior Gronovian. et tres alii MSS. *Et* proprie illud adhibetur de impulsu Deorum, Furiarum, furoris, etc.

Et patulis iniit tectum sublime fenestris.
 Vix bene compositum lecto prospexerat Iphin;
 Deriguere oculi, calidusque e corpore sanguis,
 Inducto pallore, fugit; conataque retro 755
 Ferre pedes, hæsit; conata avertere vultus,
 Hoc quoque non potuit: paulatimque occupat artus,
 Quod fuit in duro jam pridem pectore, saxum.
 Neve ea ficta putes, dominæ sub imagine signum
 Servat adhuc Salamis: Veneris quoque nomine
 templum 760
 Prospicientis habet: Quorum memor, o mea, lentos
 Pone, precor, fastus, et amanti jungere, Nymphæ.
 Sic tibi nec vernum nascentia frigus adurat
 Poma, nec excutiant rapidi florentia venti. 764
 Hæc ubi nequidquam formas Deus aptus in om-
 Edidit, in juvenem rediit, et anilia demit [nes
 Instrumenta sibi; talisque apparuit illi,
 Qualis ubi oppositas nitidissima Solis imago
 Evicit nubes, nullaque obstante reluxit; 769
 Vimque parat: sed vi non est opus; inque figura
 Capta Dei Nymphæ est, et mutua vulnera sentit.

753. *Vix bene.*] Poeta addit *bene*, ut majorem ostendat festinationem; sic alibi *Vix bene desierat*; et *Vix bene missus erat*; sic infra *Vix bene desierant*. Heinsius qui *compositum* pro *impositum* recepit, illud defendit non nisi iis locis ubi de cineribus *compositis*, hoc est, in monumentum conditis, sermo est. Rectius laudasset ix. 503. *toroque Mortua componar*, ubi vide notam nostram: Mitscherl. tamen *impositum* prætulit.

761. *Prospicientis.*] Hoc cognomen accepit a forma prospicientis de fenestra Anaxeretes, quæ eadem specie a

Venere in saxum conversa fuit. Ita recte Micyllus.

762. *Lentos fastus*, qui reddunt puellas *lentas*, id est difficiles; vide ad xiii. 799.

763. *Sic* ejus est, qui, ut impetret ab altero quod petierat, cum obtestatione ei apprecatur aliquid. *Urere* etiam de frigore dicitur; Cic. Tusc. ii. 17.

766. *Anilia instrumenta* eleganter vocat rugas, canos et reliqua, quibus efficiebat, ut anus esse videretur; conf. vers. 654. et 655.

770. *In figura capi*, ut vi. 490. *in illa æstuat*; viii. 50. *arsit in illa*.

X. Proximus Ausonias injusti miles Amuli
 Rexit opes; Numitorque senex amissa nepotum
 Munere regna capit; festisque Palilibus Urbis
 Mœnia conduntur: Tatiisque patresque Sabini
 Bella gerunt; arcisque via Tarpeia reclusa 776
 Digna animam pœna congestis exuit armis.
 Inde sati Curibus, tacitorum mœre luporum,
 Ore premunt voces, et corpora victa sopore
 Invadunt, portasque petunt, quas objice firma 780
 Clauserat Iliades: unam tamen ipsa recludit,
 Nec strepitum verso Saturnia cardine fecit.
 Sola Venus portæ cecidisse repagula sensit;
 Et clausura fuit; nisi quod rescindere nunquam

772—851. *Romuli fata. Miles Amuli*, Amulius ipse. Dura periphrasis. *Injusti* ob regnum fratri ereptum; *Dirus Amulius* Fast. iv. 53. *Palilibus*. Plerique *Parilibus*; Burmannus notat quinque, in quibus *paratibus* (ut in codice nostro Regio A; codex B. *Palilibus*.) vide Heinsium ad Fast. iv. 721. *Palitia* dies festus in honorem Pales, Deæ pastoritiæ, quo die Roma condita (Velleius, i.) et quem ideo summa religione celebrabant Romani; Dionys. Halic. i. 88. *Bella gerunt* propter raptum Sabinarum. *Arci* Romanæ præerat Sp. *Tarpeius*, cujus filia, quum aquam sacris petitum extra mœnia isset, corrumpi se auro passa est a *Tatio*, ut *Sabinos* in urbem acciperet: intromissi *congestis armis* obrutam necavere. Varie tamen illa res tradita; vid. Livius, i. 2; Dionysius Halic. ii. 38—40. Pro *exuit animam*, deposito corpore tamquam veste, ut recte ait Lutatius ad Statium, x. 943. ubi *Exiitque animus*.

778. *Sati* nunc sunt incolæ *Curium*, urbis primariæ Sabinorum. *Tacitorum*, quia prædam petunt. Quidam

habent *rapidorum*, aut *rabidorum*. *Corpora* melius, quam Romanos, quia de sopore sermo. Hunc locum Priscianus, lib. ii. p. 582. legit ita: *ut corpora—Invadant, portasque premant, quas objice fultas Clauserat Iliades*; et laudat *objice fultas*, id est firmatas, munitas: non male; Tibullus, l. ii. 6. *Claudatur et dura janua fulta sera*; Virg. *Æneid.* viii. 227. *fultosque emunit objice postes*; Noster Art. Amat. ii. 244. *Atque erit apposita janua fulta sera. Iliades*, Romulus Iliæ filius, quæ eadem Rhea Sylvia dicta; Fast. iv. 54; vide Perizonium et Rickii epistolas amœbeas de ea ad Æliani Var. Hist. tom. i. pag. 510 sqq. *Saturnia*, Juno veterem iram exercens etiam in Æneæ posteros.

784. *Nisi quod*, etc. vide ad ii. 677. *Janus*, templum Jani, quod Romulus ædificasse creditur. Ibi aquæ calidæ. Varro de Ling. Lat. 4: *Lautolæ a lavando: quod ibi ad Janum geminum aquæ calidæ fuerint*. Inde orta fabula, de qua cf. Fast. i. 265 sqq; Macrobius, Saturn. i. 9; Servius ad Æn. i. 396. In ipso prælio quum fugerent Romani, precibus Romuli aquæ cali-

Dīs licet acta Deūm. Jano loca juncta tenebant
 Nāides Ausoniæ, gelido rorantia fonte: 786
 Has rogat auxilium, nec Nymphæ justa petentem
 Sustinuere Deam; venasque, et flumina fontis
 Elicuere sui: nondum tamen inuia Jani
 Ora patentis erant, neque iter præcluserat unda.
 Lurida supponunt fœcundo sulfura fonti, 791
 Incenduntque cavas fumante bitumine venas.
 Viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
 Fontis; et Alpino modo quæ certare rigori
 Audebatis aquæ, non ceditis ignibus ipsis. 795
 Flammifera gemini fumant aspergine postes,
 Porta que nequidquam rigidis permissa Sabinis
 Fonte fuit præstructa novo; dum Martius arma
 Indueret miles: quæ postquam Romulus ultro
 Obtulit, et strata est tellus Romana Sabinis 800
 Corporibus, strata estque suis; generique cruorem

dæ scaturire cœperunt, quibus Sabini prohibiti sunt Romanos ulterius persequi; poeta autem precibus Veneris id factum fuisse ait.

787. *Has rogat.*] Unus Mediceus *Has petit*, ut sit repetitio Ovidio familiaris. *Non sustinet* alterum, qui non sustinet ei negare, quod petierat, qui non potest non satisfacere ejus precibus; Cicero ad Div. xi. 13. *Quum sustinere eos non posset*; Livius, xxxi. 13. *Senatus querentes eos non sustinuit*. Quod hic Nymphis tribuitur, id sibi ipsi vindicat Janus, Fast. i. 269 sqq. *Janus patens*, templum Jani tempore belli patens; Fast. i. 279. *Ut populo reditus pateant ad bella profecto, Tota patet dempta janua nostra sera*. Quamquam id demum factum inde a tempore Numæ Pompilii. Male Bersmann. e quibusdam præfert *parentis*, quia Janus Pater dictus est; Lactant.

Inst. iv. 3. *Neque vim explicandi habet, ut et sæpe: nempe unda non præcluserat iter. Lurida supponunt, etc.* Causam hujus apparatus reddit Lactantius, Arg. "Quæ quum frigidæ hostium introitum non prohiberent, ex frigidis in calidas versæ, hostem averterunt."

794. *Alpinus rigor*, ut *Scythicum frigus*, in proverbium abierat; Virg. Ecl. x. 47. *Alpinæ nives et frigora Rheni. Gemini postes*, duæ januæ in Jani templo sibi oppositæ. *Rigidis*, bellicosus; ipse Mars *rigidus* viii. 20. Ante Heinsium edebatur *promissa*. Codex Regius A. *promissa*; sed melius in codice B. *permissa*, id est tradita.

801. *Generique cruorem cum soceri, etc.*] Apud Livium, i. 13. raptæ patres, virosque rogant, *ne se sanguine nefundo soceri generique respergerent*.

Sanguine cum soceri permiscuit impius ensis :
 Pace tamen sisti bellum, nec in ultima ferro
 Decertare placet, Tatiumque accedere regno.
 Occiderat Tatius, populisque æquata duobus, 805
 Romule, jura dabas, posita quum casside Mavors
 Talibus affatur Divumque, hominumque parentem :
 “Tempus adest, genitor, quoniam fundamine magno
 Res Romana valet, nec præside pendet ab uno,
 Præmia, quæ promissa mihi dignoque nepoti, 810
 Solvere, et ablatum terris imponere cælo.
 Tu mihi concilio quondam præsentem Deorum,
 Nam memoror, memorique animo pia verba notavi,
 Unus erit, quem tu tolles in cærula cæli ;
 Dixisti : rata sit verborum summa tuorum.” 815
 Annuit Omnipotens, et nubibus aera cæcis

Codex Regius B. *Excedere regno*; codex autem A. *abscedere*; neutrum valet: nam inter præcipuas pacis conditiones, hoc placuit, ut Tatius una cum Romulo æqua potestate paribusque honoribus regnaret. *Occiderat Tatius*, interfectus Lavinii, anno Urb. cond. 12; Livius, i. 14. *Jura dare*, imperare; i. 576. *Æquata*, Sabinis æque ac Romanis; neutris plus favens.

809. *Res Romana valet*, etc.] Fast. d. I. *habet Romana potentia vires*; *Sanguinis officio non eget illa mei*. De Romulo inter Deos relato, confer Fast. ii. 475 sqq.

813. *Memoror*, quod habent duo, aut cum Ennio pro reminiscor et recorder positum esse, aut Nasonem scripsisse, *Nam refero*, h. e. meminisse, monet Heins. Prius admodum credibile est, quia et versus sequens ex Ennio sumptus. Itaque *memoror* prætulit τῶν *memoro*, quod librariis debetur alterum ignorantibus. *Pia* in nepo-

tem. *Unus erit*, nempè Remo, altero filio, interfecto; vide Fast. d. I. *Cærula cæli*, cælum cærulum. Ennius. unde hic ver. sumptus, *Unus erit, quem tu tolles ad cærula cæli Tempia*. Etiam apud Lucretium, i. 1089. v. 770. *cærula cæli et mundi*. *Summa verborum*, verba; Fast. d. I. *sint rata dicta Jovis*.

816. *Cæcis*, obscuris, ut *caca nox*, *cæca caligo*, etc. Mox Ciofanus præfert *terrui orbem*, propter Fast. d. I. *Jupiter annuerat: nutu tremefactus uterque Est polus*. At h. I. præstat *urbem* propter MSS. auctoritatem. Complures quidem Heinsius notat codices in quibus legit *urbem*; ambo autem nostri Regii dant *orbem*, et mihi certe videtur significavisse, ita cælum tonuisse ut universus terrarum orbis ruere visus sit: idem docet Livius. *Quæ sibi*, etc. Mars sentit, his signis concedi sibi hoc, ut Romulum e terris *raptum* inferat cælo.

Occulit, tonitruque, et fulgure terruit Urbem.
 Quæ sibi promissæ sensit data signa rapinæ,
 Innixusque hastæ, pressos temone cruento
 Impavidus conscendit equos Gradivus, et ictu 820
 Verberis increpuit, pronumque per aera lapsus
 Constitit in summo nemorosi colle Palati :
 Reddentemque suo jam regia jura Quiriti
 Abstulit Iliaden : corpus mortale per auras
 Dilapsum tenues, ceu lata plumbea funda 825
 Missa solet medio glans intabescere cœlo.
 Pulchra subit facies, et pulvinaribus altis
 Dignior, et qualis trabeati forma Quirini.
 Flebat ut amissum conjux, quum regia Juno

819. *Pressos temone* pro, junctos curru. *Pro curru* posuit temonem, qui et *premit* equos et ab iis *premitur*. Ita melius puto, quam cum Gronovio in *Diatrib. Stat.* p. 401. emendare, *pressos temone*, (atque ita postea in uno MS. Moreti reperit Burmannus,) idque dictum putare pro *pressos jugo*, quia temo jugum continet. *Cruento*, nempe e præliis. *Verberis*, flagelli. *Increpuit*, incitavit. Octo dant *pronusque*; Junfan. *purumque*, ut Horat. i. 34.

823. *Reddentem—abstulit.*] Factum hoc esse, quum ad Capreæ paludem exercitum lustraret, tradunt historici. *Jura ibi dedisse* etiam Fast. d. l. narratur. Neque h. l. ipse in *Palatio* fuisse memoratur, sed Mars ibi constitit, ut deinde e vicinia Romulum auferret. Burmannus monet, *jam* conjungendum cum *suo*, quia post Tatii mortem *Quirites*, id est Sabini, in ejus potestatem concesserant, et ita jam *sui* erant, ut antea Tatii. Ita poeta partem incolarum memorasset pro universis. Lenzius vero sic : *reddebat jura populo suo, cui jam, interim, Quiritium nomen obvenerat. Olim*

edebatur non regia, idque interpretabantur civilia, æqualia : alii legunt *tunc. Quiriti*. Raro hoc nomen in singulari numero reperitur. Sed et hic pro universo populo. Ed.

825. *Ceu plumbea funda*, etc.] Eadem similitudo etiam ii. 727 ; sumpta e Lucretio, vi. 177 : *Plumbea vero Glans etiam longo cursu volvenda liquescit* ; ita et Virgilius, *Æn.* ix. 588. et Statius, *Theb.* x. 528. Falsum tamen est, *glandes*, globulos, plumbeas in *cursu intabescere*, id est liquescere. *Argent. dat incandescere.*

827. *Pulvinaribus altis*, dignior, qui convivii Deorum interesset ; quod signum divinitatis ; vide ad vi. 173. *Pulvinaria*, lecti Deorum in templo positi ; hinc et lecti cælestes : Rodius contra *pulvinaria* interpretatur sacellum. *Trabeati forma Q.* Hæc lucem accipiunt ex Fast. ii. 503 sq. : *Pulcher et humano major, trabeaque decorus, Romulus in media visus adesse via. Nempe trabea priscorum regum Romanorum habitus ; Plinius, ix. 39 : ita succinctus trabea Picus apud Virg. vii. 188.*

829—851. Altera metamorphosis,

Irin ad Hersiliam descendere limite curvo 830
 Imperat, et vacuæ sua sic mandata referre :
 “ O et de Latia, o et de gente Sabina
 Præcipuum, matrona, decus ; dignissima tanti
 Ante fuisse viri, conjux nunc esse Quirini,
 Siste tuos fletus : et, si tibi cura videndi 835
 Conjugis est, duce me lucum pete, colle Quirino
 Qui viret, et templum Romani regis obumbrat.”
 Paret, et in terram pictos delapsa per arcus,
 Hersiliam jussis compellat vocibus Iris. 839
 Illa verecundo vix tollens lumina vultu, [ptum est ;
 “ O Dea, namque mihi, nec quæ sis dicere prom-
 Et liquet esse Deam ; duc, o duc,” inquit, “ et offer
 Conjugis ora mihi : quæ si modo posse videre
 Fata semel dederint, cœlum accepisse fatebor.”
 Nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea 845
 Ingreditur colles : ibi sidus ab æthere lapsum
 Decidit in terras ; a cujus lumine flagrans
 Hersiliæ crinis cum sidere cessit in auras.

Hersiliæ in Horam. *Amitti* simpliciter dicuntur, tanquam verbo proprio, cognati et proximi morientes; vide ad Plinium, IV. Ep. ii. 1. Pro *Hersiliam* (quod legitur in Regiis codicibus) nonnulli *Hersilien*. *Vacuæ*, viduæ, quod ex interpretatione habent MSS. Junii, Sprotii et unus Basil. Etiam *vacua domus*, quum alter conjugum morte ablatus; Livius, i. 46.

834. *Vir et Quirinus* sibi opponuntur quia hoc Dei notionem involvit; Florus, i. 1. *Quirinum in caelo vocari placitum Diis*. Solebant autem consecratis nova nomina dari, ut *Leucotheæ* et *Palæmoni*, iv. 541. Conf. Lactantius, Firm. i. 21. Pro *colle Quirino*, plerique (et Regii codices)

colle Quirini; vide *Bentleium* ad Horat. i. Od. 2. *Templum Romulo positum in colle Quirino*. Templis et sepulcris addi fere solebant *luci*.

841. *Nec* (et non)—*et* passim. Ut non promptum est—ita liquet. *Cœlum accepisse fatebor*. Mos eorum, qui felicitatis cumulum adipiscuntur: similiter *Deorum vitam nancisci* et alia; Cic. Attic. ii. 1. *digito se cœlum putant attingere*; Horatius, i. Od. 1. *sublimi feriam vertice sidera*. Lenz. hoc refert ad Romulum inter cœlicolas receptum. Prius melius placet, quippe simile illi v. 556. *vitamque fatebor accepisse*. Multi autem dant *cœlum asperxisse fatebor*. Regii ambo *accepisse*.

Hanc manibus notis Romanæ conditor urbis
 Excipit, et priscum pariter cum corpore nomen 850
 Mutat; Horamque vocat, quæ nunc Dea juncta
 Quirino est.

849. *Notis*, quibus sæpe eam in his
 teris amplexus erat. Ut Herculi consecrato Hebe, sic Quirino *Hora* conjux
 data. Ennius An. i: *Teque, Quirine pater, veneror, Horamque Quirini*. Et
Hora eadem, quæ Hebe. Nonius Marcellinus, *Hora, juventutis Dea*.
 Nempe "Ωρα, juvenus. Itaque non

sine causa *Oram* mutavi in *Horam*,
 quod et MSS. meliores (et Regii ambo,) Ennius, Gellius xiii. 22. Marcellinus præferunt. *Horam* autem esse
 Hersiliam transformatam Ovidius unus
 narrat. *Juncta Quirino*, quia in templo
 Quirini colebatur.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER DECIMUS-QUINTUS.

N. B. Argumentum hujus libri decimi quinti Metamorphoseon, relatum invenies in serie CANTERI, tom. iii. pag. 60.

FAB. I.

QUÆRITUR interea, qui tantæ pondera molis
Sustineat, tantoque queat succedere regi.
Destinat imperio clarum prænuntia veri
Fama Numam : non ille satis cognôsse Sabinæ

1—59. *Myscelos*, postquam Herculis munere absolutus erat a civibus suis, in Italiam proficiscitur, ibique *Crotona* urbem condit, quam Pythagoras studiis suis nobilitat. Inest metamorphosis *atrorum lapillorum in albos*. In narranda Crotonis origine Ovidius alios auctores secutus est, ac nos habemus. *Qui* recte ab Heins. ex Oxon. MS. receptum pro, *quis*. Ita enim *quærere* est circumspicere, quod curæ Romanorum multo melius convenit, quam altero sensu, *Quæritur quis*. Regii nostri ambo, ut omnes alii præter Oxoniensem, habent *quis*; sed probanda est emendatio Heinsii: eodem sensu Terentius, Eun. iv. 7. *Quærere qui respondeat*. Graviter autem expressit regni curas, *qui tantæ pondera*, etc. quanquam tenuis adhuc tunc temporis res Romana. Similiter

duces belli molem sustinere dicuntur.

3. *Imperio clarum*.] Sixi codex *imperio Latio*. *Clarum*, inclytum justitia et religione, consultissimum omnis divini et humani juris. Livius, i. 18. *Satis habet*, qui acquiescit in aliqua re; vide Corium ad Sallustium Jug. xxxi. 20. Describitur ingenium excellens, quod sapere studet supra tudos populares. *Sabinæ gentis ritus*, disciplinam sacram et civilem Sabinorum, quam tetricam et tristem vocat Livius d. l. *Capax* a vasis amplioribus ad *animum*, ingenium, translatum. *Majora*, scitu digniora et graviora. *Concipit*, scire studet. Frequenter, sed vario sensu, Noster hoc verbo utitur. *Requirit*, cognoscere cupit, *quæ sit rerum natura*, philosophiam Græcam, quæ versabatur in rerum natura explicanda.

Gentis habet ritus ; animo majora capaci 5
 Concipit, et quæ sit rerum natura requirit.
 Hujus amor curæ, patria, Curibusque relictis,
 Fecit, ut Herculei penetraret ad hospitis urbem.
 Graia quis Italicis auctor posuisset in oris
 Mœnia quærenti, sic e senioribus unus 10
 Rettulit indigenis, veteris non inscius ævi :
 Dives ab Oceano bubus Jove natus Iberis
 Litora felici tenuisse Lacinia cursu
 Fertur, et, armento teneras errante per herbas,
 Ipse domum magni, nec inhospita tecta Crotonis
 Intrâsse, et requie longum relevâsse laborem ; 16

7. *Hujus curæ*, hujus studii, ut ver. 65. *Patria, Curibusque*, patria, hoc est Curibus. In *curæ* et *Curibus* captatum esse ab Ovidio lusum verborum, putat Lenzius. *Herculei hospitis urbs*, Croton, a Crotone, qui *Herculem* quondam *hospitaliter* exceperat, sic dicta, ut docent sequentia. *Penetraret*, perveniret. Erat sane antiqua traditio, Numam Crotona esse profectum, ibique a Pythagora præcepta sapientiæ cognovisse. Sed eam gravissimis argumentis refellit Livius d. loco, et "suapte ingenio temperatum Numæ animum virtutibus fuisse *opinatur* magis; instructumque non tam peregrinis artibus, quam disciplina Sabinorum." Cic. Tusc. iv. l. arbitratur, propter Pythagoreorum admirationem Numam quoque regem, Pythagoreum a posterioribus existimatum. Commode tamen in rem suam traditione illa usus est poeta.

9. *Graia mania*, quia Croton pars Græciæ Magnæ in ea Italiæ ora, quæ hodie *Calabria* dicitur. *Auctor posuisset*, condidisset: *auctor* plenitudinis causa additur; Virgilius, *Æneid.* v. 17. *Si mihi Jupiter auctor Spondeat*; Phædrus, prol. 1. *Æsopus auctor quam*

materiam reperit. Veteris avi, antiquitatis, historiæ antiquæ.

12. *Jove natus*, Hercules, *bubus Iberis*, Geryonis Hispaniæ regis, *dives* (quia divitiæ illis temporibus censebantur numerosis gregibus,) *ab Oceano*, ubi Erythea, Geryonis insula, veniens, feliciter in illis locis appulit. *Lacinia litora.* Liv. xxiv. 3: "Sex millia aberat ab urbe (Crotone) nobile templum, ipsa urbe nobilium, Lacinia Junonis, sanctum omnibus circa populis." De promontorio *Lacinio* vid. Plinius, iii. 10. Cæterum summa religione in istis oris Hercules colebatur, et multa ejus monumenta ostendebantur; vid. Diod. Sic. iv. 20; Strabo, vi. pag. 281; et Dionysius Halic. i. 39—44. qui res ab eo in Italia gestas et fabulose narrat, et ad fidem historicam interpretari conatur. *Inhospita tecta.* Vide ad i. 218. De *Crotone* confer ver. 55. Apud Diodorum Sic. iv. 24. Hercules Crotoni, quem imprudens interfecerat, monumentum ponit, addito hoc ipso, quod jam sequitur, vaticinio, fore, ut ibi aliquando urbs condatur, et a Crotone nomen trahat. Sed Heraclide de Polit. auctore, ipse Croton urbem illam posuit.

Atque ita discedens, Ævo, dixisse, nepotum
 Hic locus urbis erit; promissaque vera fuerunt.
 Nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
 Myscelos, illius Dīs acceptissimus ævi. 20
 Hunc super incumbens pressum gravitate soporis
 Claviger alloquitur: “ Patrias, age, desere sedes;
 I, pete diversi lapidosas Æsaris undas.”
 Et, nisi paruerit, multa ac metuenda minatur.
 Post ea discedunt pariter somnusque Deusque: 25
 Surgit Alemonides, tacitaque recentia mente
 Visa refert, pugnatque diu sententia secum.
 Numen abire jubet; prohibent discedere leges;

18. *Hic locus urbis erit*, hoc loco urbs condetur. *Promissa*, vaticinium.

20. *Myscelos* recte rescriptum ab Heinsio: nam Dionysius Halicarn. Schol. Aristoph. ad Nub. 370. Strabo, Μύσκελος, aut Μύσκελλος scribunt. Argis et ipse habitasse videtur. Pausanias vero Lac. Ep. 3. narrat, Polydoro regnante, a Lacedæmoniis coloniam esse deductam Crotonem. Herodotus, viii. 47. Κροτωνήραι δὲ γένος εἰσὶ Ἀχαιοί. Ducem coloniæ *Myscelon* nominant et alii; vid. Strabo, viii. p. 593. *Illius ævi*, hominum illius ævi. *Incumbens*, ut xi. 657. Et membra somno *gravia* et *sopor ipse gravis*, quia reddit membra gravia. *Gravitati accommodatum est τὸ pressum*, pro quo unus Mediceus et sec. Ambrosianus *mersum*. *Claviger* aut *clavigerum numen*, pro Hercule, obvium apud poetas. Apud Schol. Aristophanis, ad Nub. 370. *Myscelos* oraculo jubetur urbem condere, quo loco ipsum imber cælo sereno deprehenderit. Idem oraculum de Phalantho, Tarenti conditore, refert Pausanias, Phoc. p. 822. Videntur autem harum duarum urbium origines confusæ esse a veteribus. Itaque etiam

Lactantius in Arg. hanc fab. addit: “ A proximo tumulo, cui Tares, Nepotuni filius, subjectus erat, Tarentum nominavit.”

22. *Patrias, age—Æsaris undas.*] Ita ordinem verborum ex Palatino restituendum primus monuit Gruterus, approbante Heinsio; olim edebatur: *Lapidosas Æsaris undas, I, pete diversi; patrias, age, desere sedes. Diversi*, in aliis, iisque remotis terris fluentis; ii. 323. Phaethon reperitur *diverso in orbe. Æsar* alias *Æsarus, Αἴσαρος*, vocatur. Fluvius est Calabriae, qui mediam Crotonam præterfluit.

26. *Alemonides*; *Myscelos*, Alemonis filius. *Visa refert*; secundum quietem *visa* secum volutat. Verbum *referre* sic alibi quoque usurpat Noster, pro recogitare, cogitatione et animo repetere, secum recolere. *Sententia pugnat secum* pro, *Myscelos* sententiis suis pugnat secum, varias habet sententias. Amant veteres hoc loquendi genus: plane sic Horatius, I. Epist. i. 97. *Mea quum pugnat sententia secum*; infra ver. 648. *Dissidet et variat sententia. Discedere*, nempe cum colonia.

Pœnaque mors posita est patriam mutare volenti.
 Candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol, 30
 Et caput extulerat densissima sidereum nox:
 Visus adesse idem Deus est, eademque monere;
 Et, nisi paruerit, plura et graviora minari.
 Pertimuit, patriumque simul transferre parabat³⁴
 In sedes penetrare novas; fit murmur in urbe, [est
 Spretarumque agitur legum reus: utque peracta
 Causa prior, crimenque patet sine teste probatum,
 Squalidus ad Superos tollens reus ora manusque;
 "O cui jus cœli bis sex fecere labores, [auctor."
 Fer precor," inquit, "opem: nam tu mihi criminis
 Mos erat antiquus, niveis atrisque lapillis, 41
 His damnare reos, illis absolvere culpæ.

30. *Candidus* a puro nitore. *Candida Aurora* Tibullus, I. iii. 94; *Lucifer albus* infra ver. 189. *Præclare nocti caput sidereum*, stellis distinctum, tribuitur, idque *effert*, quum ingruit; Horatius, Epod. ii. 17. *decorum mitibus pomis caput Autumnus arvis extulit. Plura et graviora.* Confer cum hoc somnio id quod de Atinio Liv. ii. 36. refert.

34. *Patrium penetrabile*, penates, Deos patrios, quorum simulacra stabant in penetrali. Hinc *Dii penetrales* apud Cic. Nat. Deor. ii. 27. Qui enim in novas sedes migrabant, Penates secum transferre solebant, ut et ibi patriam religionem instituerent; Virg. de Ænea, dum conderet urbem *Inferretque Deos Latio.*

36. *Agitur reus*, accusatur. Nam in jure Romano *agere lege* dicebantur, qui ex lege vel accusabant, vel petebant. *Causa prior* quæ sit, non liquet. Tan. Faber male emendabat, *Causa fuit*; melius Heinsius, *Causa viri.* Sine dubio *causa prior* est prior pars causæ, cognitio judicis. Postea sen-

tentiæ ferebantur, quæ erat causa posterior. *Squalor et sordes* tribuuntur reis, lugentibus, supplicantibus.

39. *O cui jus*, etc.] Quem duodecim labores dignum probârunt, qui reciperetur inter Deos. Seneca, Agam. 812. *Tuus ille bis seno meruit labore Allegi cœlo magnus Alcides.* Formulam *jus facere* comprobât Heins. ex Fast. vi. 25. *Criminis auctor*, quia suasit et minis perpulit, ut committeret.

41. *Lapillis*, ψήφοις, unde ψηφίζεσθαι. Postea fabæ, κάρμοι, usurpabantur. Breviter autem locutus est pro, *lapillis* uti, atque *his damnare*, etc. Faba tamen in magistratu eligendo, calculo in judiciis vel sentienciis politicis ferendis utebantur Athenienses. Ed. *Culpæ*, ut alibi *injuriarum aliquem absolvere. Sententia tristis*, severa, ingrata, quæ reddit reos tristes. Similiter apud Cic. *tristis judex*, et *tristis litera*, litera damnans C. *Immitis urna*, quia sententia immitis, dura: sic iii. 697. *crudelia necis instrumenta.*

Nunc quoque sic lata est sententia tristis ; et omnis
Calculus immitem demittitur ater in urnam.

Quæ simul effudit numerandos versa lapillos, 45

Omnibus e nigro color est mutatus in album ;

Candidaque Herculeo sententia munere facta

Solvit Alemoniden : grates agit ille parenti

Amphitryoniadæ ; ventisque faventibus æquor

Navigat Ionium, Lacedæmoniumque Tarentum 50

Præterit, et Sybarin, Salentinumque Neretum,

Thurinosque sinus, Temesenque, et Iapygis arva.

Vixque pererratis, quæ spectant litora, terris,

Invenit Æsarei fatalia fluminis ora ; 54

Nec procul hinc tumulum, sub quo sacrata Crotonis

Ossa tegebat humus : jussaque ibi mœnia terra

Condidit, et nomen tumulati traxit in urbem.

47. *Candidaque—munere.*] Plurimi (ut Regii ambo codices) *numine*. Paulo audacius, lapilli, quibus sententia declarabatur, candidi facti erant beneficio Herculis. *Solvit* pro composito absolvit. Lenzius conjicit, iudices ipsos, Alemonis somnio commotos, albos demisisse calculos.

50. *Tarentum præterit, etc.*] More suo nominat rursus plura loca, quæ ille præterierit. *Lacedæmonium*, quo Lacedæmonii, duce Phalanto, coloniam deduxerunt; Pausanias, Phoc. p. 822; Justinus, iii. 4. De reliquis vide Plinium, iii. 11: *Oppidum Croto, amnis Neathus. Oppidum Thurium inter duos annes Arathin et Sybarin, ubi fuit urbs eodem nomine*. Deinde pluribus interjectis, *Barion ante Iapyx a Dædali filio, a quo et Iapygia. Neretum*, quod se etiam Lenzio probavit, dedimus, *Neathum* Enim Regius nullam aliam ob causam invenit, quam quod meminerat, Strabonem hunc facere Salentinorum fluvium. Posset forsitan et cum quatuor Vaticanis et

altero Cælestino *Veretum* scribi; Plinius, III. ii. s. 16. *Salentinorum Ale-
tini, Neretini, Valentini, Veretini*. Pto-
lemæus quidem iii. 1. et *Neretum* et
Veretrum in mediterraneis Salentino-
rum ponit; sed talia Ovidius parum
curavit. De *Temesa*, urbe Bruttiorum,
vidimus ad vii. 207. Sed eam prætere-
rire non potest, qui e Græcia pro-
fectus, Æsaris ostia petit. Itaque Bur-
mannus, postquam *Crimisen, Cameren*
aut *Temenen* reponendum suaserat,
credit, Nostrum secutum esse eos,
qui *Temesen* eandem urbem fuisse
putârunt, quæ et Brundisium. Alii
aliter.

54. *Fatalia*, ab Hercule ei assignata. *Fata* enim sunt ea, quæ Diifantur. Nisi dicas, Herculem fato sicvolente ita jussisse. *Sacrata et sancta*erant sepulcra, quia violari, moveri,
deleri sine pœna non poterant. *Humus*
sub tumulo tegit ossa e sermone poetico
Romanorum fluxit, e quo etiam
Virgilius, Georg. iv. 457, dixit, *Tellus*
fundit humo victum; vide ad xi. 603.

Talia constabat certa primordia fama
Esse loci, positæque Italiam in finibus urbis.

II. Vir fuit hic ortu Samius: sed fugerat una
Et Samon, et dominos; odioque tyrannidis exul
Sponte erat: isque, licet cœli regione remotos,
Mente Deos adiit: et, quæ natura negabat
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit. 64
Quumque animo, et vigili perspexerat omnia cura,

58. *Talia constabat—urbis.*] Hos versus duos suppositos esse arbitrabatur Tanaq. Faber; sed leguntur in omnibus libris scriptis. De originibus Crotonis multa habet Leopard. in Emendatt. cap. 14.

60—478. *Dogmata nonnulla Pythagorica*, quæ quum de mutationibus agant, ornatumque facile admittant poeticum, locum in hoc opere habent commodum. Etiam hoc placet, quod Pythagoras ipse docens inducitur. De Pythagora, viro insigni, ejus rebus, institutis, familia, copiose et subtiliter disputat Meiners in *der Geschichte der Wissensch. in Griechenland und Rom.* tom. i. lib. 3.

60—72. *Vir fuit, etc.*] De Pythagora ipso, ejusque philosophia universe. *Hic*, Crotone, postea etiam Metaponti, ubi decessit; Cicero. Fin. v. 2; Justinus, xx. 4. Reversus a peregrinatione, qua Ægyptum lustraverat, Persarumque, ut veteres tradunt, magos adierat (Cicero. Fin. v. 29.) oppressam reperit patriam tyrannide Polycratis; Diogenes Laert. viii. 47; Plutarchus, de Placit. i. 3. Quæ nova patriæ forma ei displicuit, sub qua non putabat se effecturum, quæ moliretur, quum contra Græciæ Magnæ civitates eum multis causis invitarent; Meiners, p. 392. *Fugere pr. de exule; exul* autem etiam is, qui sponte patriam deserit. *Dominos*, dominum, tyrannum. Vixit autem Pythagoras, si verius ætatem ejus scire cupias, vel

Servio Tullio regnante Romæ, ut vult Livius, i. 18. vel tempore Tarquinii Superbi et Bruti, secundum Cicero. Tusc. i. 16; iv. 1. De his omnibus vide Lactantii Argumenta.

62. *Remotos.*] Vulgo (et in Regiis codicibus) *remotus*, quod malim. Cf. xii. 41. *quamvis regionibus absit. Mente Deos adire* alibi de precibus, h. l. de studio divinæ naturæ cognoscendæ. *Haurire*, quum omnino sit percipere, et de sensibus et de animo usurpatur; *oculis pectoris hausit*, ingenio percepit, cognovit abditas naturæ vires. Etiam Cicero, Tusc. i. 16. Pherecydem laudat et Pythagoram, quod primi sevocaverint mentem a sensibus, et cogitationem a consuetudine abduxerint, quum antea homines nihil animo videre possent, sed omnia ad oculos referrent.

65. *Vigili cura*, diligente et assiduo studio. *In medium discenda dare*, tradere docendo. Alter Strozæ habet *perspecta dabat*, ut sit repetitio Ovidio familiaris. Pro *cætus* vulgo, et apud Mitscherlich. legitur *cætum*, quod improbat Burmannus propter sequens *silentium*. Codex Regius A habet *cætus*, codex B *cætum*. *Cætus* de scholis philosophorum. Etiam Livius, d. l. de Pythagora, *juvenum æmulantium studia cætus habuit*. Sed ibi *cætus* conventus discipulorum, h. l. ipsi discipuli. Eorum *silentium* notum, quo arcana societatis custodire jubebantur; vide Meiners, p. 454. *Dicta au-*

In medium discenda dabat ; cœtusque silentum
 Dictaque mirantum, magni primordia mundi,
 Et rerum causas, et quid natura, docebat ;
 Quid Deus ; unde nives ; quæ fulminis esset origo ;
 Juppiter, an venti, discussa nube, tonarent ; 70
 Quid quateret terras ; qua sidera lege mearent ;
 Et quodcunque latet ; primusque animalia mensis
 Arguit imponi : primus quoque talibus ora
 Docta quidem solvit, sed non et credita, verbis :
 Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis
 Corpora : sunt fruges, sunt deducunt ramos 76

tem ejus *admirabantur* tantopere, ut ea dicerent *θεοῦ φωνὰς*, ut in disputando quum ex iis quæreretur, quare ita esset, responderent, *Ipse dixit*, ut denique ex domo ejus templum facerent, ipsumque pro Deo colerent ; Justinus, xx. 4. Confer *Meiners*, pag. 448 sqq.

68. *Rerum causas, et quid, etc.*] Sic et alii poetæ philosophiam circumloquuntur, v. c. Propertius, III. iii. 47 sqq ; Statius Silv. v. 3 ; Theb. vi. 125 sqq ; Claudianus, xvii. 100 sqq : quanquam Pythagoras in physica non acquievit. Ab Horatio, I. Od. xxviii. 14. vocatur *non sordidus auctor Naturæ verique*, h. e. præstantissimus doctor physices et ethices, in quas partes divisa olim erat philosophia universa. *Quid Deus.* Barthius ex MSS. legit *Quis Deus* ; ita legitur in nostro codice Regio B. Fortasse hunc versum respexit Statius, V. Silv. iii. 21 : *Quis Deus, unde ignes, quæ ducat semita solem.* Doctrina de Deo pars erat physices, quia hæc causas rerum exponit, Deus autem est omnium rerum causa æterna.

72—175. *Animalia mensis, etc.*] A carniū esu deterret. Eum omnem suis Pythagoram interdixisse, sane multi veterum tradunt. Sed hoc Em-

pedoclem potius fecisse, ex ejus fragmentis constat ; eumque forsan Ovidius, h. l. expressit. Abstemiam illam ab omni carniū usu seriores Pythagoræi amplexi sunt ; vid. *Meiners*, pag. 418 sqq. Imitatus est h. l. e Nostris Zachariæ in Partibus diei, pag. 24. et 26. *Arguit*, crimini dedit, nefas esse docuit. Bernegger. primus Basileens. Jureti excerpt. Barberin. Arondel. et unus Vossii *arcuit*, id est vetuit ; idque placet Heinsio ; recepit Mitscherlichius. Disputationum assiduitate Crotoniatas ad frugalitatem revocasse traditur a Justino, d. l.

75. *Parcite mortales, etc.*] Verbis gravissimis sententiam proponit. *Temerare*, polluere, violare. De cibis corpori humano non destinatis, est etiam apud Silium, ii. 472. *Nefandis*, abominandis, a natura homini non destinatis.

76. *Sunt—sunt.*] Argumentum primum a multitudine et suavitate frugum ductum, in quibus commendandis utitur verbis suavissimis. *Poma insigni multitudine (deducunt ramos, ut xiii. 812. poma gravantia ramos ; Remed. 175. curvatos pomorum pondere ramos,)* *uvæ tumore*, h. e. magna copia succorum, herbæ *dulcedine* nos invitant, et si qua habent duram acer-

Pondere poma suo, tumidæque in vitibus uvæ :
 Sunt herbæ dulces, sunt, quæ mitescere flamma,
 Mollirique queant : nec vobis lacteus humor
 Eripitur, nec mella thymi redolentia florem. 80
 Prodigia divitias, alimenta que mitia tellus [bet.
 Suggesterit, atque epulas sine cæde et sanguine præ-
 Carne feræ sedant jejunia ; nec tamen omnes :
 Quippe equus, et pecudes, armenta que gramine
 vivunt. [que,
 At quibus ingenium est immansuetumque, ferum-
 Armeniæque tigres, iracundique leones, 86
 Cumque lupis ursi, dapibus cum sanguine gaudent.
 Heu quantum scelus est, in viscera viscera condi,
 Congesto que avidum pinguescere corpore corpus,
 Alteriusque animantem animantis vivere leto ! 90

bamve naturam, tamen *flamma*, co-
 quendo, mitescere possunt. *Eripitur*,
 interdicitur. *Pro florem*, vulgo *florē* :
 utrumque recte.

83. *Carne feræ*, etc.] Esus carni-
 um similes reddit homines bestiis, iisque
 immanissimis. *Ingenium*, naturalis
 indoles, bestiis, arboribus, agris tri-
 buit. *Armeniæ tigres* etiam viii. 121.
 et passim. *Armeniæ* autem adjective
 capiendum, ut solent poetæ ; Tibullus,
 III. vi. 15. et Propertius, I. ix. 19.
Armenias tigres ; Am. ii. xiv. 35. in
Armeniis tigres latebris.

88. *Heu quantum scelus*, etc.] Sce-
 lus est, corpus sui generis alimentis
 nutrire, cædeque animantium vivere.
 Repetitio verborum *viscera viscera*,
corpore corpus, *animantem animantis*,
 et ver. 175. *sanguine sanguis*, nunc
 non est merus lusus, ut putabat Schi-
 rachius, sed facit, ut vis τοῦ sui gene-
 ris fortius sentiatur. *Viscera* omnino
 carnes. Servius : " Quidquid sub co-
 rio est, viscera dicunt ; " vide ad vi.
 651. et de *condere* ad 664 ; xii. 17.

Congesto corpore, congestis corporibus.
Pinguescere cum invidia dictum. *Pro*
alteriusque, Burmannus malit *alter-*
nisque, ut est in Francof. *Scilicet*
 nunc indignantis est. Lege orationes
 duas *περὶ σαρκοφαγίας*, quæ ascri-
 buntur Plutarcho. *Vulnera mandere*
 durum pro, bestias vulneratas et mac-
 tatas ; i. 190. *vulnus recidere*, mem-
 brum vulnere morbidum. *Cyclopes*
 carnes adeo humanas devorabant.
 Homer. Od. i. 289. 311. Sed respexit
 h. l. Virg. *Æneid.* iii. 626. ubi de
 Cyclope, *Vidi atro quum membra flu-*
entia tabo Manderet, et tepidi tremere
sub dentibus artus. Gronovianus habet
lato dente, pro *sævo* ; illudque non
 displicet Burmanno, ut sit oppositio
 inter *tristia vulnera* et *lato dente*. *Mali*
mores ventris sunt voracitas. Persius,
 in prol. vocat ventrem *artificem mali*,
 ut *γαστήρ κακοεργός* Homer. Od. E.
 54. LEM. Vellem equidem Parisinus
 editor versus prologi Persiani appo-
 suisset, in quibus audit venter artifex
 mali. ED.

Scilicet in tantis opibus, quas optima matrum
 Terra parit, nil te nisi tristia mandere sævo
 Vulnera dente juvat, ritusque referre Cyclopum?
 Nec, nisi perdideris alium, placare voracis,
 Et male morati poteris jejunia ventris? 95
 At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
 Fœtibus arboreis, et, quas humus educat, herbis
 Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
 Tunc et aves tutas movere per aera pennas,
 Et lepus impavidus mediis erravit in agris; 100
 Nec sua credulitas piscem suspenderat hamo:
 Cuncta sine insidiis, nullamque timentia fraudem,
 Plenaque pacis erant: postquam non utilis auctor
 Victibus invidit (quisquis fuit ille) virorum,
 Corporeasque dapes avidam demersit in alvum;

96. *At vetus illa ætas, etc.*] Aurei sæculi innocentia abstinere ab his victibus. *Aurea nomen*, ut i. 168. *Lactea nomen habet*; vide Burmannum ad Fast. v. 595. De *fatibus arboreis* ad i. 104. H. l. foetus illi merito *arbori* vocantur non *arbuti*, quia commendantur a suavitate. *Fortunata* gravius, quam contenta. *Tunc et aves*, etc. e Virg. Georg. i. 139 sqq. *Tutas*, quod plurimi habent, ut magis poeticum prætulit *τῶν tutῶν*. Prætulit et Mitscherlich. Heinsius autem rectius judicabat *tutæ*, quod habent ambo nostri Regii codices; idem dederat Burmannus. *Tutæ* erant, id est, securæ volaverunt, quia illis retia tunc non tendebantur. Mox quidam, ut Oxoniensis habent *intrepidus*.

103. *Postquam non utilis auctor, etc.*] Indignissima consuetudo serius irrepsit, non constat quo auctore. *Non utilis* per *λιθόγητα*, perniciosissimus. *Victibus invidit*, in contemptum eos redegit, quia qui invident aliis, detrahere de iis solent. Vide nos ad Pli-

nium, II. Ep. x. 2. Sed ita addi debebat, quibus victibus inviderit. Apparet igitur parenthesis claudendam esse post *ilte*: quod nos adeo fecimus, quum cæteri post *virorum* claudant. Lenzius subintelligit, *invidit* suum honorem. *Virorum* est, hominum, ut sæpe. Heinsius tamen suadet, *priorum*, id est antiquorum hominum, ut infra ver. 333. iii. ex Pont. 2. et alibi: Burmannus mallet, *ferorum*, hoc sensu: postquam primus ille (quisquis fuit) edendæ carnis auctor, invidit luporum et leonum victibus, quia illi carne vescerentur, stimulatus invidia, primo in cædem ferarum ivit, deinde ad ejus exemplum sævitum contra innocua animalia. Ipse tamen nihil movet, quia mox *ferarum* sequitur, fateturque se accepturum fuisse *priorum*, si codicis alicujus auctoritate id firmaretur. *Corporeas dapes*. Omnes dapes sunt corporeæ, sed per *corporeas* hic *σαρκικὰς*, carneas intelligit. *Demersit*, ut vi. 644.

Fecit iter sceleri : primaque e cæde ferarum 106
 Incaluisse putem maculatum sanguine ferrum :
 Idque satis fuerat ; nostrumque petentia letum
 Corpora missa neci salva pietate fatemur ;
 Sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt.
 Longius inde nefas abiit ; et prima putatur 111
 Hostia sus meruisse mori, quia semina pando
 Eruerit rostro, spemque interceperit anni.
 Vite caper morsa Bacchi mactandus ad aras
 Dicitur ultoris : nocuit sua culpa duobus. [endos
 Quid meruistis, oves, placidum pecus, inque tu-

106. *Primaque e cæde ferarum*, etc.] Jam conjectando originem rei indicare conatur. A rebus licitis exorsi tandem, ut fit, ad nefarias delati sunt. *Prima* pro, primum. *Corpora*, animalia. *Mittere neci* ortum ex formulis *demittere orco, sub tartara mittere*, etc. *Quam—tam*, ut, ita non. *Epulanda*. Ergo etiam transitive dixerunt veteres *epulari* cum casu quarto, ut jam in Lexico Fabri notatum video ex hoc ipso loco.

113. *Spemque interceperit*, ut viii. 292. *Cererem in spicis intercipit*, ubi vide notam. *Sus*, quæ scrofa dicitur, in sacris Eleusiniis expiationis causa mactabatur ; quæ adeo in nummis sæpe Cereris sacra adumbrat. Vide Eckhel. Doctr. Num. Vet. ii. 222. Veram autem causam Ovidius non tetigisse videtur ; sacra enim illa ex Ægypto translata, ubi sus post inundationem Nili agris utilis. Cæterum suem primam fuisse hostiam, monet etiam Varro de Re Rust. ii. 4 : “ A suillo pecoris genere immolandi initium sumptum videtur. Cujus vestigia sunt ; quod initiis Cereris porci immolantur ; et quod initiis pacis, fœdus quem feritur, porcus occiditur,” etc.

114. *Vite caper morsa*.] Heinsius malit *Vite rosa*, quia Fast. i. 357.

Rode caper vitem. Mox ante eundem Heins. edebatur *mactatus dicitur* ; multi *mactatus ducitur* ; Heinsius malebat *mactandus ducitur*, quia victimæ duci dicitur.

116. *Quid meruistis, oves*.] Varro, Re Rust. II. i. 4 : “ Putant oves assumptas et propter utilitatem et propter placiditatem.” Et *placidus* est epitheton proprium ovium ; Terentius, Ad. IV. i. 18. *quum fervet maxime, tam placidum quam ovem reddo*. *Inque tuendos, rō tueri* ad lactis cibum, et ad amictum referri possit, utroque enim humanum genus oves fovent. *Tueri*, alere, sustentare dicuntur homines armenta (Virg. Georg. ii. 195.) et vicissim hæc illos. In Cod. Norico ascriptam est scholion, *tuendos, a frigore propter lanas*, idque sequitur Burmannus. Rectius vero etiam ad victimum referes, ut duo illa complectatur, quæ jam separatim nominantur. *In tuendos*, ut tueantur homines ; Horatius, I. Od. xxvii. 1. *Natis in usum letitia scyphis*. Vide ad v. 591. Mox, *natum tolerare*. Commode Heins. e Catalectis Pithœanis ascripsit hæc : “ Pythagoras populo nescis quæ suaserit olim ? Si jugulatis oves, quid erit, quod vestiat, inquit ? Horrifera contra Borean ovis arma ministret.”

Natum homines, pleno quæ fertis in ubere nectar?
 Mollia quæ nobis vestras velamina lanas 118
 Præbetis, vitaque magis, quam morte juvatis.
 Quid meruere boves, animal sine fraude dolisque,
 Innocuum, simplex, natum tolerare labores?
 Immemor est demum, nec frugum munere dignus,
 Qui potuit curvi dempto modo pondere aratri
 Ruricolam mactare suum; qui trita labore
 Illa, quibus toties durum renovaverat arvum, 125
 Tot dederat messes, percussit colla securi.
 Nec satis est, quod tale nefas committitur; ipsos
 Inscriptere Deos sceleri, numenque supernum
 Cæde laboriferi credunt gaudere juvenci.
 Victima labe carens, et præstantissima forma, 130

120. *Quid meruere boves.*] Pythagoras suos βοὸς ἀροτήρος ἀπέχεσθαι, a bove aratore abstinere nominatim iusserat. Legibus hoc cautum olim erat apud Athenienses; Ælianus Var. Hist. iv. 14; et Romani capite sanxerant, si quis occidisset; Varro Re Rust. ii. 5: et damnatum esse quemdam a populo Romano eam ipsam ob causam refert Plin. viii. 45. Causa ubique affertur hæc, quia bos arator sit γεωργός, socius hominum in opere rustico, Cereris minister, socius agriculturæ. Aurea imprimis ætate summum scelus habebatur, boum visceribus vesci; Cicero, Nat. Deor. ii. 63. Secundum Arat. ver. 15. ænææ ætatis homines id primi ausi erant. Noster vero non solum ob utilitatem, sed etiam ob simplicem naturam boum causam agit, et ita, ut facile commiserationem faciat. *Simplex* opponitur fraudulento et doloso. *Natum tolerare labores*, ad tolerandos labores; Cicero, Nat. Deor. ii. 63. de bubus, quorum cervices natae ad jugum, tum vires humerorum et latitudines ad aratra ex-

VOL. IV.

trahenda. *Demum*, vere; Sallustius, Cat. 2. *is demum mihi vivere videtur*; vid. Cortius ad xii. 5. *Trita labore pro*, trita jugo. *De derat* Heinsius mutandum censet vel cum tribus MSS. in *dederant*, ut *que* subintelligatur, vel in *tulerat*. Sine causa. Agricola boum munere et renovat agrum, et *dat*, procreat, messes. In plurimis autem Italiæ locis tam *durum* erat arvum, ut non nisi quinta, aut nona adeo aratione, ab ingentibus et fortissimis aratris perfringeretur; Plinius, V. Ep. vi. 10; hinc taurus *ingemere aratro* Virgilio dicitur.

128. *Inscribere Deos sceleri*, Deos facere vel auctores, vel socios sceleris: sic x. 199. *dextram inscribere leto*. Tauris oblati Jupiter maxime gaudebat; iv. 755.

130. *Victima labe carens.*] Curabatur, etiam sacerdote adhibito, ut victimæ sine omni labe et egregiæ essent, τέλεια, ἔκκριτα, ἱερέια. Hoc quoque, ut ornatus cornibus additus, displicet commoto nostro Pythagoræ. Pro forma Heinsius malebat *forma*, ut ix. 451.

3 K

Nam placuisse nocet, vittis præsignis et auro,
 Sistitur ante aras, auditque ignara precantem,
 Imponique suæ videt inter cornua fronti,
 Quas coluit, fruges; percussaque sanguine cultros
 Inficit in liquida prævisos forsitan unda. 135
 Protinus ereptas viventi pectore fibras
 Inspiciunt, mentesque Deum scrutantur in illis.
 Unde fames homini vetitorum tanta ciborum?
 Audetis vesci, genus o mortale? quod, oro, 139
 Ne facite; et monitis animos advertite nostris;
 Quumque boum dabitis cæsorum membra palato,
 Mandere vos vestros scite, et sentite colonos.
 Et quoniam Deus ora movet, sequar ora mo-
 ventem 143

monet posse legi præstantis corpora
 formæ. *Fruges*, nempe molam, farinam sale mixtam (*salsæ fruges*, Virg. *Æn.* ii. 133.) qua frons victimæ, focus et cultri aspergebantur. *Prævisos in unda*, quia aqua in sacris per pelves disposita. Sed hoc nihil valet vel ad indignitatem rei demonstrandam, vel ad commiserationem faciendam. *Fibræ* proprie extorum extremitates, deinde omnino exta, h. e. jecur, cor, pulmones. *Mentes*, consilia Deorum et fata; Silius, i. 124. *Intrare mentes Superum*; v. 59. *Mentes Deorum explorare*.

139. *Audetis vesci* nimis præcise additum; quo interciditur flumen orationis. *Genus o mortale*. Bersmanni MSS. *genus immortale*, quod placebat Grutero, ut ad metempsychosin respiciat; Bersmannus etiam accusativi casus tunc esse volebat: codices Regii ambo *genus o mortale*. *Dare palato*, mandere; *palatum* enim, tamquam gustus instrumentum, crebro commemoratur, imprimisque homines luxuriosi *palato inservire* dicuntur. *Colo-*

nos. Sic etiam Plinius, viii. 45. de eo, qui bovem occiderat, *exactus in exilium, tamquam colono suo interempto*.

143. *Et quoniam Deus*, etc.] Hic videtur ad alia progredi, sed e ver. 173 sqq. apparet, hæc quoque cum superioribus cohærere. E metempsychosi novum sumit argumentum, non esse mactanda animalia. Sed quia illud dogma vulgo ignotum, propterea se fingit vatem θεοφοροῦµενον, qui Deo plenus oracula fundat. Hinc etiam oratio se attollit. *Deus ora movet*; Apollo me hortatur, ut loquar. *Sequar*, obsequar, parebo. *Rite*, decenter, ut in rite colere Deos, rite sacra facere. Qui explorant atque aliis indicant consilia Deorum, dicuntur *cælo mentem insertare*; Stat. Theb. iii. 549: *superas mentes recludere* Silius, i. 19: hinc h. l. *recludere Delphos et athera*, item *reserare oracula augustæ mentis*, h. e. docere homines incognitas adhuc sententias ab Apolline sibi Diisque revelatas. *Evestigare* verbum rarum pro, investigare: et quidem plurimi (et Regius codex A.) dant *investigata*;

Rite Deum; Delphosque meos, ipsumque reclu-
 Æthera, et augustæ reserabo oracula mentis. [dam
 Magna, nec ingeniis evestigata priorum,
 Quæque diu latuere, canam: juvat ire per alta
 Astra; juvat terris et inertis sede relictis, 148
 Nube vehi, validique humeris insistere Atlantis;
 Palantesque animos passim ac rationis egentes
 Despectare procul, trepidosque, obitumque timen-
 Sic exhortari, seriemque evolvere fati: [tes
 O genus attonitum gelidæ formidine mortis!
 Quid Styga, quid tenebras, quid nomina vana time-
 Materiem vatium, falsique piacula mundi? [tis,
 Corpora sive rogi flamma, seu tabe vetustas
 Abstulerit, mala posse pati non ulla putetis. 157

alterum accepit Heinsius ex Berneg. Thuan. primo Moreti et aliis. *Priores*, antiquiores homines; vide Heinsium ad ver. 104.

147. *Juvat ire per alta Astra.*] Heinsius putat versum sublimem fore et sonorum, si rescribatur *per ardua Astra*, ut ultima litera *ro* *ardua* elidatur ob sequentem vocalem initio sequentis versus. Si ultimam literam *ro* *ardua* elidi nolis, versus dactylicus manebit et jam talem vidimus in libro xii. 395. In illo etiam loco revocavimus lectionem codicum, secundum quam versus non solum est dactylicus, sed etiam abundat syllaba, quæ, ob vocalem subsequentis versus, eliditur; hoc autem loco nihil mutandum credimus, quia primus Hamburg. unus Heinsianæ emendationis fuit auctor; immo codicis nostri Regii B. librarius scripsit *juvat ire per astra alta*, tamquam omnem dubii locum tollere voluerit. Mente me attollam supra terram. Gravior et vere *iners sedes*. *Pro et inertis* Sixi codex habet *mortali ut sit appositio, terris mortali sede, relictis*. Cæterum Horat. l. Od.

xxxiv. 9. dixit *bruta tellus*. *Palantes*, qui propter errores et cupiditates huc illuc vagantur, relicta salutari via. Respexit autem Lucretium, ii. 9 sqq. de editis Sapientium templis: "Despicere unde queas alios, passimque videre Errare, atque viam palantes quærere vitæ, Certare ingenio, contendere nobilitate," etc. idque paulo post tribuit *rationis*, sapientiæ, *egestati*. *Seriem*, perpetuum rerum cursum. *Evolvere*, enarrare; *volvère futurum arcana* dixit Virgilius, *Æn.* i. 262.

154. *Tenebras, Orci*. Pro *nomina* multi *numina*: nomen sæpe est figmentum, et opponitur rei; Horatius, l. Od. iv. 24. *nox fabulæque manes*: ibi vide Lambin. *Falsus mundus*, subterraneus, quem finxerunt et in quo describendo occupati sunt *vates*. Ibi crimina in superis commissa *piari* credebantur debitis pœnis. Exemplo sunt Tantalus, Ixion, Tityos. Nec Pythagoræi negabant, animas impiorum post repetitas migrationes pœnas pati atque a Furiis vexari. *Vetustas*, senectus.

Morte carent animæ, semperque, priore relicta
 Sede, novis habitant domibus vivuntque receptæ.
 Ipse ego, nam memini, Trojani tempore belli 160
 Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
 Sedit in adverso gravis hasta minoris Atridæ.
 Cognovi clypeum, lævæ gestamina nostræ,

158. *Morte carent anima, etc.*] Sequitur celebratum illud de animarum migratione dogma, quod Pythagoras, Herodoto, Diodoro Sic. et aliis auctoribus, ab Ægyptiis acceptum primus Græcis tradidit; vide Schæffer. de philos. Ital. p. 24. et 32. Quæritur autem, utrum proprie illa intellecta voluerit, quo fortius a carniū esu deterreret homines, quem in finem certe Noster h. l. iis utitur, an allegoria potius quadam ostendere, statum animæ post mortem responsurum vitæ antea actæ, aut notare homines cupiditatibus indulgentes, quorum animæ melius inhabitarent porcorum et luporum corpora. Sunt etiam qui putent, Pythagoram jam obscure vidisse, quod recentiores philosophi apertius docent, animam semper cum schemate quodam conjunctam esse futuram. In illa eadem prava atque inepta hæresi fuerunt Druidæ, apud Gallos: qua de re Cæsar, Bell. Gall. vi. "imprimis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto." Sed inter Pythagoræ et Druidarum opinionem hoc intererat, quod ille aiebat animas hominum ad pecudes etiam transire; hi vero ad homines alios tantum. *Sedes et domus, corpus*; vide ad xi. 788. Unus Moreti habet *Sepe*, quod pro septo, aut claustro capiendum esset; ut ita corpus carcer animæ vocaretur. *Recipere* de migratione animarum etiam apud Tibullum, IV. i. 210.

160. *Ipse ego nam memini, etc.*] Hoc commento vel ab ipso Pythagora, vel a discipulis ejus migratio animarum confirmari solebat. Reperitur, sed cum aliqua varietate, etiam apud Horatium, Od. I. xxviii. 10; Diogenem Laert. viii. 4 s. Gellium, iv. 11; Lactantium, Inst. iii. 18. qui id, more suo, acerbè exagitat; et Schol. Apollonii ad lib. i. p. 30. *Euphorbus*, Panthi filius, Trojanus fortissimus (Homer. II. II. 808 sqq.) cujus pectus Menelaus hasta perforavit (II. P. 47.) clypeum autem in *προνάω* templi Junonis Argivæ suspendit; Pausan. Corinth. p. 148. Anima ejus in Hermotimum, tum in Pyrrhum, tandem in Pythagoram transierat, qui inde et ipse ab Horatio, d. l. *Panthoides* vocatur. Iis autem omnibus singulari Mercurii munere datum erat, ut soli meminissent, qui antea fuerint. Pythagoras igitur quum quondam in templo Junonis plura donaria suspensa videret, clypeum ex iis monstravit, quem, quum Euphorbus esset, gestasset; clypeusque detractus nomen Euphorbi prætulit. Clypei enim ex more veterum cum titulo inscripto consecrari solebant; Virgil. Æn. iii. 286 sqq. *Sedere* solenne de hasta, telo et vulnere. *Minor Atrides*, Menelaus; Agamemnon erat major natu. *Abanteis* ab Abante, Lyncei filio (Pausan. Corinth. p. 145.) qui a patre insignem clypeum, quem Danaus olim gesserat, e templo Junonis acceperat; Hygin. fab. 273.

Nuper Abanteis templo Junonis in Argis.
 Omnia mutantur : nihil interit ; errat, et illinc 165
 Huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
 Spiritus, eque feris humana in corpora transit,
 Inque feras noster, nec tempore deperit ullo.
 Utque novis facilis signatur cera figuris,
 Nec manet, ut fuerat, nec formas servat easdem,
 Sed tamen ipsa eadem est : animam sic semper
 eandem 171

Esse, sed in varias doceo migrare figuras.
 Ergo, ne pietas sit victa cupidine ventris,
 Parcite, vaticinor, cognatas cæde nefanda
 Exturbare animas ; nec sanguine sanguis alatur.
 Et quoniam magno feror æquore, plenaque ventis

165. *Omnia mutantur, nihil interit.*] Hoc est principium, unde et immortalitatem et migrationem animarum derivavit. Multa quoque de Pythagoræ metaphysica retulit Laert. in ejus vita. *Spiritus* pro anima non insolens veteribus ; vide Brouckhusium ad Propert. III. xvi. 10. *Quoslibet artus, cujuscunque generis corpora.* Tractat hoc uberius Tibull. IV. i. 206: " Mutata figuram Seu me finget equum rigidos percurrere campos Doctum ; seu tardi pecoris sim gloria taurus ; Sive ego per liquidum volucris vehar aera penna ; Quandocunque hominem me longa receperit ætas, Inceptis de te subtexam carmina chartis."

169. *Utque novis facilis.*] Defendi potest *fragilis*, quod Heinsius e primo Gronovii, uno Vossii et uno Mediceo recepit ; quia eam ipsam ob causam simulacra cerea novam subinde accipiunt figuram, quia facile *franguntur*. Exquisitius tamen et sententiæ loci convenientius videtur, quod habent reliqui (et Regii ambo,) *facilis*, quæ tractari facile potest, ut *facile lutum*

apud Tibull. I. i. 40 ; ubi etiam Heynius monet, sibi h. l. magis placere *facilis* ; Virgilius, Georg. i. 266. *facilis fiscina* ; iii. 165. *faciles animi* ; Plin. VII. Ep. ix. 11. *cera mollis cedensque, si sequatur digitos.* Revocavi ergo antiquiorem lectionem ; et vidi, idem factum a Mitscherlichio. *Signantur* ea, quibus nota imprimitur, sed h. l. quibus nova figura induitur. Totus versus sequeus, *Nec manet—easdem* tautologiæ vitio laborat, et melius abesset. Omnis autem hæc similitudo non urgenda nimis est. *Exturbantur*, qui e sede sua ejiciuntur.

176. *Et quoniam magno, etc.*] Novum dogma, cui ansam dederunt superiora. A migratione animarum pergit ad mutationem omnium rerum, motumque perpetuum. Itaque exponit de tempore vers. 179—185 ; de cæli mutationibus vers. 186—198 ; de quatuor anni partibus vers. 199—213 ; de hominum corporibus et atatibus, 214—236 ; de elementis, origine et mutatione terrarum, 237—272 ; de mutationibus variorum corporum

Et jubar hoc nitidum nigræ succedere nocti.
 Nec color est idem cœlo, quum lassa quiete
 Cuncta jacent media, quumque albo Lucifer exit
 Clarus equo: rursusque alius quum prævia lucis
 Tradendum Phœbo Pallantias inficit orbem. 191
 Ipse Dei clypeus, terra quum tollitur ima,
 Mane rubet, terraque, rubet, quum conditur ima;
 Candidus in summo est: melior natura quod illic
 Ætheris est, terræque procul contagia vitat. 195
 Nec par, aut eadem nocturnæ forma Dianæ
 Esse potest unquam: semperque hodierna sequente,
 Si crescit, minor est; major, si contrahit orbem.
 Quid? non in species succedere quatuor annum
 Aspicias, ætatis peragentem imitamina nostræ? 200
 Nam tener, et lactens, puerique simillimus ævo

mile foret, si quis dicat; homo, ubi natus est, tendit ad mortem.

188. *Quiete media*; nocte media. *Erit e mari.* Male Lenzius, *exit* de cœlo, relinquit cœlum. Nota varietatem, qua in omni h. l. ortus et occasus expressus. *Lucifer* equo solitario vehitur, quanquam ei Tibullus, I. ix. 62. currum dedit, quem secuti sunt alii poetæ. *Albo*; vide ad ver. 30. *Pallantias*; Aurora, Pallantis filia.

192. *Dei clypeus*, pro orbe solis nove dictum. *Nec par, aut eadem*, etc. Luna semper aut crescit, aut decrescit, nec unquam in eodem permanet statu.

199. *Quid? non in species*, etc.] Sequens locus insigni venustate conspicuus de quatuor anni partibus. Venustas autem inde est, quod epitheta et attributa, tam per naturam rei, quam ex usu loquendi hominibus et annis terræ mutationibus communia, ad annum ipsum, tamquam ad personam, translata sunt. Conf. Lucretius, v. 735—746; Claudianus, i. 268—

274. et e Nostris Zachariæ in Partibus diei, pag. 10. Breviter hæc delineata habes supra ii. 27—30. et apud Horatium, IV. Od. vii. 6 seqq. *Species*, vicissitudines annuæ. Pro *succedere* vulgo (et in codice Regio B.) legitur *secedere*. *Annus succedit in species quatuor* pro vulgari, species quatuor anni sibi invicem succedunt. *Peragentem imitamina*, ad imitationem, et hoc nihil aliud nisi similitudinem declarat.

201: *Tener et lactens* tam infantibus, quam novis herbis conveniunt; *lactere* enim est et lac sugere et lacte plenum esse. *Herba*, seges tenera et nova, ut sæpe apud Virgilium, Georg. i.; vide et supra viii. 290. *Nitere*, ut mox *videre* et γελᾶν, frequenter et eleganter de læto colore, jucuudaque facie frugum, florum, pratorum dicuntur, verno imprimis tempore. Hinc suaviter apud Plautum. Truc. ii. 4. de puella, *Ver vide. Ut tota floret! Ut olet! ut nitide nitet!* vide Heinsium. *Target* lacteis humoribus; Virgil.

Vere novo est : tunc herba nitens, et roboris expers
 Turget, et insolida est, et spe delectat agrestem.
 Omnia tum florent ; florumque coloribus almus
 Ridet ager ; neque adhuc virtus in frondibus ulla est.
 Transit in æstatem post ver, robustior annus, 206
 Fitque valens juvenis : neque enim robustior ætas
 Ulla, nec uberior, nec quæ magis æstuet, ulla est.
 Excipit autumnus, posito fervore juventæ
 Maturus, mitisque, inter juvenemque senemque
 Temperie medius, sparsis per tempora canis. 211
 Inde senilis hiems tremulo venit horrida passu,
 Aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.
 Nostra quoque ipsorum semper, requieque sine ulla
 Corpora vertuntur : nec, quod fuimusve, sumusve,

Georg. i. 315. *Frumenta in viridi stipula lactentia turgent. Insolida*, non solida, infirma ; unus Mediceus *invalida*. *Spe delectat*, unde seges ipsa *spes anni* toties vocatur, quemadmodum pueri *spes civitatis*.

207. *Valens*, scilicet viribus ; ergo idem quod *robustus*, quod et præcessit et sequitur. Similiter *nec ulla est*, quod modo præcesserat, mox bis repetitur uno versu. Defecit igitur hic Ovidium fecunditas ingenii. *Uberior*, quia ætas plurimas fruges supeditat, juvenis autem plurima negotia strenue suscipit. *Æstuat annus*, quando aer vicinitate solis incandescit.

209. *Posito fervore juventæ Maturus* ; Horatius, Art. Poet. 115 : “ *Maturusne senex, an adhuc florente juventa Fervidus.*” Namque *maturus* honestum virorum atque seniorum epitheton, quod gravitatem eorum exprimit ; viii. 617. *animo maturus et ævo* ; vide Benth. ad Horatium, Art. Poet. 157. *Mite* et de ingenio leni, et

de cælo temperato usurpatur, opponiturque fervori. Sic etiam *temperies* animo sedato et gravi tribuitur. Confer cum hoc loco xii. 464.

212. *Inde senilis hiems, etc.*] *Pictura* excellentissima hiemis, in qua singula verba delecta, suavissimeque ab homine sene petita.

214. *Nostra Corpora vertuntur.*] De mutatione corporis nostri, fluxuque perpetuo partium ejus, et verissime et pulcherrime disputat. Bene *spes hominum primæ*, semina, unde sperare licet oriturum hominem. Sic flores arborum sunt *spes baccarum*. Recte etiam *habitavimus*, quia *alvus*, id est uterus matris, est *domus* ver. 220. *Artifices manus*, ut apud Gellium, xii. 1 : “ *In ipsis hominem primordiis, dum fingitur et animatur, inter ipsas artificis naturæ manus interficere.*” Noluit natura diutius ibi habitare corpora, quia ibi *condita*, sine sensu et motu jacent, quia *mater distenta* gravi onere premitur, et quia *infans angusto loco angitur*.

Cras erimus: fuit illa dies, qua semina tantum, 216
 Spesque hominum primæ materna habitavimus
 Artifices natura manus admovit; et анги [alvo.
 Corpora visceribus distentæ condita matris
 Noluit, eque domo vacuas emisit in auras. 220
 Editus in lucem jacuit sine viribus infans;
 Mox quadrupes, rituque tulit sua membra ferarum;
 Paulatimque tremens, et nondum poplite firmo
 Constitit, adjutis aliquo conamine nervis. 224
 Inde valens veloxque fuit; spatiumque juventæ
 Transit, et, emensis medii quoque temporis annis,
 Labitur occidua per iter declive senectæ.
 Subruit hæc ævi, demoliturque prioris [anes
 Robora; fletque Milon senior, quum spectat in-

222. *Quadrupes*, reptans; videturque allusum ad Sphingis ænigma: qui *quadrupes foret, et bipes, et tripes unus et idem*. In imaginibus tremantium *poplitis* commode fit mentio, ut x. 458; Horatius, Art. Poet. 158. *pede signat humum*. *Adjutis conamine*, nervis nondum firmis succurrit conamen infantis.

225. *Valens*, firmus. *Transit*, peragit. *De medio tempore*, id est ætate virili, vide ad xii. 404. *Labi* de celeri decursu ætatis (vide ad x. 519.) imprimis senilis, cujus *iter declive*, quod a via solis petitum, unde et *occidua* senecta, ad occasum vergens. *Subruere* et *demoliri* gravia verba ab ædificiis translata.

229. *Fletque Milon*, etc.] Exemplis delectis senectutis imbecillitatem illustrat; et viris robora, et feminis venustatis illecebras demit. *Milon*, Crotoniates, familiaris Pythagoræ, athleta robore insignis, "quum jam senex esset, athletasque se in curriculo exercentes videret, apexisse lacertos suos dicitur, illacrymansque dixisse,

VOL. IV.

At hi quidem jam mortui sunt;" Cicero Senect. 9. Hoc Milone duce Crotoniatæ Sybaritas vicerunt a. 4. Olymp. lxxvii; Diodorus Sic. xii. 483. *Tori* pars carnosa in lacertis, quorum et *soliditate* et *mole*, magnitudine, robur censetur. Hi commode comparantur cum *Herculeis*; tum quia Herculis lacerti solidi et tori passim laudantur a poetis, quorum loca diligentissime h. l. collegit Heinsius, tum quia ille ab athletis colebatur, ejusque statuæ in gymnasiis erant. Illi lacerti nunc erant *inanes*, id est, quibus non amplius collectari poterat. *Fluidos pendere*, marcuissæ, carnes et robora amisisse; Plinius, III. Ep. vi. 2. de sene, *pendent lacerti, papilla jacent*. Hærebat Gronovius ad Senecæ Herc. Fur. 624. in, *inanes fluidos lacertos*; itaque tentat, *quum spectat in amne*, ut mox Helena in speculo. Sine causa. Et alibi duo epitheta uni adduntur substantivo, etiam a Nostro. *Inanes* ad subjectum pertinet, et *fluidos* habet vim prædicati; videbat inanes suos lacertos pendere fluidos.

3 L

Illos, qui fuerant solidorum mole tororum 230
 Herculeis similes, fluidos pendere lacertos.
 Flet quoque, ut in speculo rugas conspexit aniles,
 Tyndaris, et secum, cur sit bis rapta, requirit.
 Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,
 Omnia destruitis, vitiataque dentibus ævi 235
 Paulatim lenta consumitis omnia morte. [camus :
 Hæc quoque non perstant, quæ nos elementa vo-
 Quasque vices peragant, animos adhibete, docebo.
 Quattuor æternus genitalia corpora mundus
 Continet: ex illis duo sunt onerosa, suoque 240
 Pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur :
 Et totidem gravitate carent, nulloque premente
 Alta petunt, aër, atque aëre purior ignis.
 Quæ quanquam spatio distant, tamen omnia fiunt
 Ex ipsis, et in ipsa cadunt: resolutaque tellus 245
 In liquidas rorescit aquas: tenuatus in auras, [sus
 Aëraque humor abit: dempto quoque pondere, rur-

233. *Tyndaris*, Helena Tyndari et Ledæ filia. Pro, dolet venustatem abiisse, melius, *secum requirit, cur sit bis* (a Theseo et Paride) rapta. Helenæ autem exemplo utitur, quia pulchriorem feminam non noverat antiquitas.

235. *Dentes* dantur ævo propter edacitatem. Iis omnia *vitiantur*, roduntur et franguntur. Heinsius mox etiam malebat, *lento morsu*, ut perstet in metaphora. Quæ fuerit hujus mutationis causa, non video.

237. *Hæc quoque non perstant.*] Transformationes elementorum. Diog. Laert. viii. 21. Pythagoram docuisse tradit, corporum solidorum esse στοιχεῖα τέτταρα, πῦρ, ἕδωρ, γῆν, ἀέρα: ἢ μεταβάλλειν δὲ καὶ τρέπεσθαι δι' ὄλων, καὶ γίνεσθαι ἢ αὐτῶν κόσμον ἔμφυχον, etc. *Perstant*, idem manent.

Vices peragere dixit etiam Valerius Flac. i. 505; *vices agere* Manilius, i. init. *Genitalia*, quibus gignuntur et procreantur corpora; Virgilius, Georg. ii. 324. *genitalia semina*; Festus: "Genitales (non geniales) Deos dixerunt Aquam, Terram, Ignem, Aërem. Ea enim sunt semina rerum, quæ Græcorum ἁπλοῦς, alii σπέρματα vocant."

245. *Cadunt*, recidunt, resolvuntur. *Rorescit* exquisite pro liquefacta transit. Ita tamen nullus nisi Thuan. MS; cæteri, *rarescit*, fit rara, tenuis. Æque bene. *Tenuatus abit* plenius et elegantius, quam, tenuatur, ut alibi vidimus. Sic mox *spissatus transit* pro, spissatur. *Auras aëraque*, ut ix. 219. et alibi, *aeria auræ*. Ex hac autem ratione, quæ ver. 245—251 describitur, non est nisi unum elementum, æther.

In superos aer tenuissimus emicat ignes.
 Inde retro redeunt, idemque rexitur ordo.
 Ignis enim densum spissatus in aëra transit; 250
 Hic in aquas; tellus glomerata cogitur unda:
 Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
 Ex aliis alias reparat natura figuras.
 Nec perit in tanto quidquam, mihi credite, mundo;
 Sed variat, faciemque novat: nascique vocatur 255
 Incipere esse aliud, quam quod fuit ante; morique
 Desinere illud idem, quum sint huc forsitan illa,
 Hæc translata illuc: summa tamen omnia constant.

Nil equidem durare diu sub imagine eadem
 Crediderim: sic ad ferrum venistis ab auro 260
 Secula: sic toties versa est fortuna locorum.
 Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
 Esse fretum: vidi factas ex æquore terras;
 Et procul a pelago conchæ jacuere marinæ, 264
 Et vetus inventa est in montibus ancora summis:
 Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
 Fecit; et eluvie mons est deductus in æquor;
 Eque paludosa siccis humus aret arenis: [ment.
 Quæque sitim tulerant, stagnata paludibus hu-

249. *Redeunt, mutantur in pristinum statum. Eadem eleganter dicuntur reteri, tropo a tela petito. Cogitur, includitur; i. 31. humor coarctat orbem. Glomerata, coarctata, condensata. Figuras, elementa.*

254. *Nec perit in tanto.] Plurimi (et codex Reg. A.) Nec perit in toto. Nullus in mundo interitus, meræ tantum transformationes et translationes. Id quoque verissimum. Summa omnia constant, summa omnium partium semper manet eadem.*

259. *Nil equidem durare, etc.] Mul-*

tas et magnas revolutiones passa est terra; id quod et hodie gravissimis argumentis docent geologi. Fortuna locorum, habitus locorum.

266. *Campum fecit vallem, hoc in campo fecit montem aut tumulum.*

In æquor, in planum campum; ad i. 41. Siccis aret arenis, facta est sicca, arida, arenosa. His ex asse respondent sequentia, stagnata paludibus hument, in humidis paludes s. stagna mutata sunt. Cumulat verba, ut inculcet, quam mirabiles sint illæ mutationes.

E paludosa, scil. humo.

edited, since these may be alienated, & actually are, in a course of succession & changing their owners; whilst we are sure that each living agent remains one & the same permanent being
Butler's Analogy 1. 1.

Hic fontes natura novos emisit, at illic 270
 Clausit, et antiqui tam multa tremoribus orbis
 Flumina prosiliunt, aut excæcata residunt.
 Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
 Existit procul hinc, alioque renascitur ore :
 Sic modo combibitur, tecto modo gurgite lapsus
 Redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis : 276
 Et Mysum capitisque sui, ripæque prioris
 Pœnituisse ferunt, alia nunc ire, Caicum.
 Nec non Sicanias volvens Amenanus arenas

271. *Et antiqui.*] Hactenus fuit editum *et antiquis tremoribus orbis Flumina prosiliunt* (ita habent Regii cod.) Hæc mendosa iudicat Heinsius, et conjicit *et aut quædam stimulata tremoribus ortis*. Lectio vulgata non videtur fluxisse a manu Ovidii. Lenis et bona est emendatio viri docti in *Miscell. Observ. vol. vii. pag. 123. antiqui. Excæcari* eleganter dicuntur quæ delentur, obturantur, exsiccantur. Sic *Pont. IV. ii. 17. limus venas excæcat in undis*. Similiter apud Græcos *ρυφλοῦμεναι πηγαί*; vide Heinsium.

273. *Sic ubi terreno, etc.*] *Plin. Hist. Nat. ii. 103. Subeunt terras, rursusque redduntur, Lycus* (prope Laodiceam e Cadmo monte ortus) *in Asia, Erasinus in Argolica*. Confer *Senecam, Nat. Quæst. iii. 26.* ubi hos vers. laudat. *Epotus*, absorptus. Mox quum alii MSS. habeant *alioque orbe*, quæritur, utrum verius. In se utrumque recte dicitur; nam *et orbis* pro parte orbis, terra dicitur ut i. 94: ac sæpius, et *os* fluminibus tribuere, id est, fontem, sollenne, ut i. 281. II. l. tamen præfero *ore*, quod bene opponitur *τῷ hiatu*. *Tecto gurgite*, tectus. Neque tamen condemmanda lectio quam *Seneca d. l. exhibet, tacito gurgite*: namque *tacitus* sæpe apud poetas ponitur pro, tectus. Sic *tacitum vulnus*,

tacita medulla, tacita flamma, etc. Itaque ex glossa facile h. l. irrepere potuit *tecto*, quod, ut notius, arripuerunt librarii. Eadem varietas et alibi reperitur, ut *Amor. I. ii. 6; Trist. III. x. 30.*

277. *Caput modo fons fluvii est; Virgil. Georg. iv. 368; supra ii. 255. et h. l. modo ostium; Virg. d. l. 319. Caicus, Mysæ fluvius, cursum suum mutavit. Quo auctore Ovidius hoc tradiderit, non constat.*

279. *Amenanus.*] Hoc nomen nullus habet codex; plerumque, ut in codice Regio A. legitur *Amasenus*; in codice B. *Amasenos*; in tota Sicilia nullus hujus nominis fluvius reperitur; locum hunc Fulvius Ursinus, in notis ad *Comment. Cæsaris*, primus emendavit ex veteri nummo, cujus ab una facie erat AMENΟΣ, ab altera ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ; et deinde Heinsius ex *Strabonis* loco, quem infra ab *Gierigio* relatum leges. *Amenanus* Catania in Sicilia fluvius. *Strabo, lib. v. p. 360: Καθάπερ περὶ τοῦ Ἀμενάνου συμβαίνειν φασὶ τοῦ διὰ Κατάνης ῥέοντος· ἐκλείπει γὰρ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ πάλιν ῥεῖ.* *Burmans* e *Fazelli* rebus *Sic. lib. iii. cap. I.* notat, fontem hujus fluvii nondum pervestigari potuisse, et sæpe, obturatis fontium venis, per aliquot annos totum evanes-

Nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret. 280
 Ante bibebatur, nunc, quas contingere nolis,
 Fundit Anigros aquas, postquam, nisi vatibus omnis
 Eripienda fides, illic lavere Bimembres
 Vulnera, clavigeri quæ fecerat Herculis arcus.
 Quid? non et Scythicis Hypanis de montibus ortus,
 Qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris? 286
 Fluctibus ambitæ fuerant Antissa, Pharosque,
 Et Phœnissa Tyros: quarum nunc insula nulla est.
 Leucada continuam veteres habuere coloni;
 Nunc freta circueunt: Zancle quoque juncta fuisse
 Dicitur Italiæ; donec confinia pontus 291
 Abstulit, et media tellurem reppulit unda.

cere, rursusque subito erumpentem excurrere, ut Catanæ urbi inundatione sua magnam sæpe calamitatem afferat.

281. *Anigros*, e Lapitha, Arcadiæ monte, profluens, statim a fonte graviter olentem aquam vehit, quæ pisces non alit: Pausanias, v. p. 387. gravem illum odorem e terra existere putat; sed idem addit, Græcorum alios tradere, Chironem, alios Polenorem, Centaurum et ipsum, Herculis sagitta percussum hujus fluvii aqua vulnus abluisse; quæ sic, hydræ veneno infecta, tetrum odorem contraxerit. Hos Noster secutus est. *Bimembres*, Centauri, ut xii. 240.

285. *Hypanis*, Sarmatiæ fluvius, qui in Borysthenem se exonerat; vid. Solin. cap. 15. et Vitruv. viii. 3.

287. *Fluctibus ambitæ*, etc.] Participium *ambitus* occurrit etiam i. 37. ubi vide notam. *Antissa*. Plinius, ii. 89. *Rursus abstulit insulas mari, junxitque terras, Antissum Lesbò*, etc. *Pharos* tempore Homeri, Od. Δ. 354 sqq. insula obversa Ægypto, tantumque ab ea remota, quantum uno die navis confecerit. Sed in vectu Nili paula-

tim propius adducta continenti, ponte etiam Alexandriæ juncta; Lucanus, Phars. x. 509; Plinius, ii. 85; xiii. 11; Strabo, lib. i. pag. 63; xvii. pag. 1140. *Tyros* quondam insula, præalto mari septingentis passibus divisa, nunc vero Alexandri oppugnantis operibus continens. Male igitur naturæ tribuit, quod opera hominum effectum est; multoque minus probari potest, quod Pythagoram ea commemorantem inducit, quæ post illius demum tempora facta sunt.

289. *Leucus* ad Acarnaniæ litus, olim peninsula; Plin. ii. 90. "Ad hoc perrupit mare Leucada." *Continuam* pro vulgari continentem, cohærentem cum terra: sic etiam viii. 589. *Zancle quoque*, etc. Pro Sicilia unam Zanclem, s. Messaniam nominat, quæ adjacet freto Siculo. Plinius, ii. 88. *Avellit Siciliam Italia*: conf. Seneca, Nat. Quæst. vi. 29; Virgilius, Æn. iii. 414—419; Cluverius Sicil. i. 1. Historiam opinionum de hac abruptione habet Gesnerus ad Claudianum, xxxiii. 140. Ignota fuit Homero. *Media unda*, quæ nunc media est, confinia tenet; xiv. 7.

Si quæras Helicen et Burin, Achæidas urbes,
 Invenies sub aquis, et adhuc ostendere nautæ
 Inclinata solent cum mœnibus oppida mersis. 295
 Est prope Pittheam tumulus Trœzena, sine ullis
 Arduus arboribus, quondam planissima campi
 Area, nunc tumulus: nam, res horrenda relatu,
 Vis fera ventorum, cæcis inclusa cavernis,
 Expirare aliqua cupiens, luctataque frustra 300
 Liberiore frui cœlo, quum carcere rima
 Nulla foret toto, nec pervia flatibus esset,
 Extentam tumefecit humum; ceu spiritus oris
 Tendere vesicam solet, aut direpta bicorni
 Terga capro: tumor ille loci permansit; et alti 305
 Collis habet speciem, longoque induruit ævo.

Plurima quum subeant, audita aut cognita vobis,
 Pauca supra referam: quid? non et lympa figuras
 Datque capitque novas? medio tua, corniger Am-
 mon,
 Unda die gelida est; ortuque obituque calescit. 310

293. *Si quæras Helicen*, etc.] Plinius, ii. 92. "Mare abstulit Elicen et Buram in sinu Corinthio, quarum in alto vestigia apparent." Orosius, iii. 3. "Anno ab urbe condita 366. sævissimo terræ motu Achaia universa concussa est, et duæ tunc civitates, id est Bura et Helice, abruptis locorum hiatibus devoratae sunt." Igitur hoc quoque post Pythagoræ tempora accidit. *Burin* recepit Heinsius MSS. auctoritate, quanquam nec *Buram* damnat; ita enim Plinius alique, et Græcis Βουρὰ est. Videatur etiam Polybius, L. 2.

296. *Træzen*, urbs Argolidis, a *Pittheo* rege *Pittheu* dicta. In ejus vicinia tempore Antigoni, Macedonum regis, calidæ aquæ vi ignis subter-

ranei proruperunt; Pausanias, Corinth. p. 190. Eodem forsân tempore hic *tumulus* surrexit. *Frui*, ut fruere-tur. *Direpta capro terga*, utres, quibus inflatis in Bacchi festo insilire solebant; Virgilius, Georg. ii. 384.

307. *Subeant*, in animum veniant. *Super*, præterea. *Figura*, natura. *Ammonis* fontem diligentius describit Curtius, IV. vii. 22: "Est etiam aliud Hammonis nemus; in medio habet fontem, aquam Solis vocant. Sub lucis ortum tepida manat; medio die, quum vehementissimus est calor, frigida eadem fluit; inclinato in vesperam calescit; media nocte fervida exæstuat; quoque propius nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit."

Admotis Athamantis aquis accendere lignum
 Narratur, minimos quum Luna recessit in orbis.
 Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
 Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.
 Crathis, et huic Sybaris nostris conterminus arvis,
 Electro similes faciunt auroque capillos. 316
 Quodque magis mirum, sunt qui non corpora tan-
 tum,
 Verum animos etiam valeant mutare, liquores.
 Cui non audita est obscœnæ Salmacis undæ? 319
 Æthiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit,
 Aut furit, aut mirum patitur gravitate soporem.
 Clitorio quicumque sitim de fonte levârit,

311. *Admotis Athamantis, etc.*] Sotion in Paradoxol. de Fluminibus: 'Εν Ἀθαμᾶσι κρήνην εἶπαι, ἧς τὸ μὲν ὕδωρ ψυχρὸν ὑπάρχειν, τὸ δ' ὑπὲρ αὐτὸ, οὐτω θερμὸν ὑπάρχειν, ὥστε ἂν τις ὑπερβῆ φρύγανα, παραχρῆμα ἐξάπτεισθαι. Athamanes Epirum incoluerunt, cujus pars etiam Dodone, cui hunc fontem tribuit Plinius, ii. 103: "In Dodone Jovis fons quum sit gelidus, et immersas faces extinguat, si extinctæ admoveantur, accendit."

313. *Flumen habent Cicones.*] Plinius, ii. 103: "In Ciconum flumine et in Piceno lacu Velino lignum dejectum lapideo cortice obducitur."

315. *Crathis, Thuriorum in magna Græcia fluvius.* Vim rutilandi capillos ei tribuunt, post Euripidem, Troad. 227. (ὁ ξανθὴν χεῖραν πυρσεύων Κράθις,) multi alii scriptores, quos vide apud Cluver. Ital. Antiq. iv. 14; Strabo, lib. vi. pag. 620. tradit, eum facere τοὺς ἐν αὐτῷ λοιομένους ξανθοτριχεῖν καὶ λευκοτριχεῖν. Eandem, ac potius aliam non minus miram vim habebat *Sybaris*; Plinius, xxxi. 2: "Theophrastus tradit, in

Thuriis Crathim candorem facere, Sybarim nigrítiam bobus ac pecori. Quin et homines sentire differentiam eam; nam qui Sybarim bibant, nigriores esse, durioresque et crispo capillo; qui ex Crathide, candidos, mollioresque ac porrecta coma." Sybaris autem conterminus Crathidi. Vibius Sequester: "Crathis, confinis Sybari, capillos facit aurei coloris." Et Thurium, colonia Atheniensium ad sinum Tarentinum, sita fuit inter utrumque fluvium. Ita *nostris arvis* dictum erat pro, in nostris arvis, ut millies. Burmann. tamen ex uno Medic. suadet, et hic *Sybaris*, ut quasi demonstret vicinum fluvium; idemque ex Salmasii Exercitatt. Plin. p. 540. notat, ut hic *electro similes*, ita Neroneum Poppææ crines *succinos* appellâsse. Notetur Herodotum τὸν ξηρὸν Κράθιν memoran. De fonte *Salmacide* vide supra iv. 285.

322. *Clitorius fons juxta Clitorium, urbem Arcadiæ*; Pausanias, viii. cap. 21. De ejus natura Plinius, xxi. 2: "Varro tradit—vinum tædio venire his, qui ex Clitorio lacu biberint. At Eudoxus et Theopompus inebriari fon-

Vina fugit, gaudetque meris abstemius undis ;
 Seu vis est in aqua calido contraria vino, 324
 Sive, quod indigenæ memorant, Amithaone natus,
 Prætidas attonitas postquam per carmen et herbas
 Eripuit furiis, purgamina mentis in illas
 Misit aquas : odiumque meri permansit in undis.
 Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis ;
 Quem quicumque parum moderato gutture traxit,
 Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset. 331
 Est lacus Arcadiæ, Pheneon dixere priores,
 Ambiguus suspectus aquis, quas nocte timeto ;
 Nocte nocent potæ : sine noxa luce bibuntur.
 Sic alias, aliasque lacus et flumina vires 335
 Concipiunt : tempusque fuit, quo navit in undis,
 Nunc sedet Ortygie : timuit concursibus Argo

tibus iis, quos diximus." Conf. Vitruvius, viii. 3 ; Sotion in Paradoxologomenis de Fluminibus, et Etymol. M. in Κλιτόριον.

325. *Prætides*, Præti (de quo v. 236.) filia, Lysippe, Iphinoe et Iphanassa, *attonita*, infania correpta, quum per Argivorum Arcadumque fines diu errasset, a Melampo, *Amithaonis* filio, vate, sanata sunt *herbis*, elleboro imprimis inde *Melampodium* dicto ; Apollodorus, II. ii. 2 ; Plinius, xxv. 21. De templo in ejus rei memoriam vel Junoni, vel Dianæ, vel Gratiis posito vide Pausaniam, ii. 12 ; Hesychium in Ἀκρονχῆτ.

329. *Lyncestius amnis* ad oppidum *Lyncum* in Epiro, cujus incolæ *Lyncestæ* ; Plinius, ii. 103 : " Lyncestis aqua, quæ vocatur acidula, vini modo tremulentos reddit." Conf. Vitruvius, viii. 3 ; Aristoteles, Meteor. ii. 3 ; Sotion in Paradoxol. de Flum. pag. 125 ; Tertullianus de Anima, cap. 50.

332. *Pheneos* urbs Arcadiæ, postea *Nomaeris* dicta. In vicinia ejus ex

prærupta rupe aqua, Græcis ὄδωρ Στυγός dicta, guttatim decedit. Ea certis temporibus mortem affert tam hominibus quam pecori, vasa cujuscunque generis frangit, metalla solvit, etc. vide Pausaniam, Arcad. pag. 634 sq. Nocte eam esse noxiam, de die innoxiam, neminem præter Nostrum prodidisse, monet Heinsius. *Ambigua*, mox letiferæ, mox innoxia.

337. *Nunc sedet Ortygie.*] Delus intelligitur quæ eadem et *Ortygie* nonnullis dicta est ; vide Spanhem. ad Callimachi hymn. Apol. 58. Ea, olim errans et natans, post partum Latonæ immobilis facta est ; vide Spanh. ad Callimachi hymn. Del. 273. *Symplegades* insulæ, sunt, quæ et *Cyanæ* dicuntur, contra Bosphorum Thracium, quæ a poetis olim concurrisse finguntur, quoniam, ut æt Plinius, parvo discretæ intervallo ex adverso intrantibus geminæ esse videntur, paululumque deflexa acie coeuntium speciem præbebant. Confer ad vii. 62. notam.

Undarum sparsas Symplegadas elisarum ;
 Quæ nunc immotæ perstant, ventisque resistunt.
 Nec, quæ sulfureis ardet fornacibus, Ætne 340
 Ignea semper erit : neque enim fuit ignea semper.
 Nam sive est animal tellus, et vivit, habetque
 Spiramenta, locis flammam exhalantia multis,
 Spirandi mutare vias, quotiesque movetur,
 Has finire potest, illas aperire cavernas : 345
 Sive leves imis venti cohibentur in antris,
 Saxaque cum saxis, et habentem semina flammæ
 Materiam jactant : ea concipit ictibus ignem :
 Antra relinquuntur sedatis frigida ventis ;
 Sive bituminæ rapiunt incendia vires, 350
 Luteave exiguis ardescunt sulfura fumis : [mæ
 Nempe ubi terra cibos, alimenta que pinguia flam-
 Non dabit, absumptis per longum viribus ævum,
 Naturæque suum nutrimentum deerit edaci,
 Non feret illa famem, deserta que deseret ignes.
 Esse viros fama est in Hyperborea Pallene, 356

341. *Ignea*, ignivoma. *Animal*, animans est terra e mente Stoicorum : *animal Tellus*. Hoc placuit Pythagoræ ; Aristot. Phys. iv. 6. *Spirandi mutare vias*. Liber Ciofani habet *vices* ; sed *vias* recte præfert Burmannus ; nam cavernas et fistulas intelligit, per quas ignis exit, quasque *spiramenta* etiam vocat. *Finire cavernas* pro, claudere eas, durum est. Heinsius suadebat, *Hac operire potest, illic aperire cavernas* ; Burmannus autem merito dubitat, an in hac agnominatone sibi placuerit Ovidius : ipse malit, *Has turare* (nam unus Medic. habet *furare*) potest ; quod verbum forte veteribus in usu fuerit, quantum frequentius ejus composito *obturare* usi sint. Ego vulgatam servandam arbitror. Proprie tellus *finit*
 VOL. IV.

exhalationem e cavernis, hinc cavernas ipsas. Infra, ver. 646. æque durum, *funera finire*.

346. *Sive leves*, etc.] Eam causam copiosius exponit Lucretius, vi. 680 sqq. *Leves* tantum ornat.

350. *Bituminæ vires*, bitumina, cum vi. Et videtur hoc adjectiv. ab ipso Ovidio signatum esse. *Rapiunt incendia*, celeriter concipiunt ignem. *Exiguis* Heins. in *assiduis* aut *irriguis* mutari volebat. Prius probârunt Rodericus et Lenzius. Immo, sulfura ardescunt ita, ut exiguos fumos emittant : quæ est natura sulfuris. Non autem ardescere possunt ope fumi vel assidui, vel exigui. Unde enim ille fumus ?

356. *Pallene* Thraciæ urbs. Ibi et *Triton* lacus. Vibius Sequester in Pa-

3 M

Qui soleant levibus velari corpora plumis,
 Quum Tritoniacam novies subiere paludem. [neno
 Haud equidem credo: sparsæ quoque membra ve-
 Exercere artes Scythides memorantur easdem. 360

Si qua fides rebus tamen est addenda probatis,
 Nonne vides, quæcunque mora fluidove calore
 Corpora tabuerint, in parva animalia verti?

I quoque, delectos mactatos obrue tauros;
 Cognita res usu, de putri viscere passim 365

Florilegæ nascuntur apes, quæ more parentum
 Rura colunt, operique favent, in spemque laborant.
 Pressus humo bellator equus crabronis origo est.

Concava litoreo si demas brachia cancro,
 Cætera supponas terræ, de parte sepulta 370

Scorpius exhibit, caudaque minabitur unca:
 Quæque solent canis frondes intexere filis,

Agrestes tineæ, res observata colonis,
 Ferali mutant cum papillione figuram.

ludibus: "Triton Thraciæ, in quo qui se novies immerserit, in avem convertitur." Micyllus fabulam inde ortam putat, quod regio hyperborea ipsa, ob assiduum nivis casum, pinna- rum similitudine dicta sit *πτεροφόρος*. Conferatur Plinius, iv. 12. *Artes exercere easdem*, ut se velent pennis.

361. *Fides addenda.*] Heinsius probavit ex Neapoli, uno Moreti et uno Regio *adhibenda*; sed *fidem addere* est pro, fidem habere, credere. *Fluidus*, qui facit fluidum. Fuit communis veterum error, ex putribus cadaveribus *parva animalia*, insecta, generari. Hinc etiam fluxit illa opinio, posse e *mactatis* et *obrutis tauris* nova apum examina excludi, de qua vide Virg. Georg. iv. 281—314. ubi docetur, quomodo res instituenda sit; conf. etiam Fast. i. 377. Sed ver. 364. de-

pravatus est; cui enim placeat *delectos mactatos obrue*? Lenzius suadet, *I, cape delectos, mactatosque*, etc. Non male. *Parentum*, taurorum. Sed aliter tauri *rura colunt*, aliter apes ruri flores legunt.

368. *Pressus humo bellator*, etc.] Nicander in Theriac. ver. 133: *ἵπποι δὲ σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν*. Etiam Plinius, xi. 20. tradit, e juvenorum corpore exanimato apes nasci, sicut equorum vespas atque crabrones, et asinorum scarabæos. *Bellator equus* e Virgilio, Georg. ii. 145.

369. *Litoreus cancer*, ut x. 127. *cauda unca minatur*; vide ad ii. 199.

374. *Ferali*, etc.] Male auctor argumentorum hic de hombycibus cogitavit. Immo intelliguntur insecta; quæ Linneo phalænæ lucernariæ dicuntur. Plin. xxviii. 10: "Papillio

Semina limus habet virides generantia ranas, 375
 Et generat truncas pedibus; mox apta natando
 Crura dat: utque eadem sint longis saltibus apta,
 Posterior partes superat mensura priores.
 Nec catulus partu, quem reddidit ursa recenti,
 Sed male viva caro est: lambendo mater in artus
 Fingit, et in formam, quantam capit ipsa, reducit.
 Nonne vides, quos cera tegit sexangula, fœtus
 Melliferarum apium sine membris corpora nasci,
 Et serosque pedes, serasque assumere pennas?
 Junonis volucrem, quæ cauda sidera portat, 385
 Armigerumque Jovis, Cythereiadasque columbas,
 Et genus omne avium mediis e partibus ovi,
 Ni sciret fieri, fieri quis posse putaret? [cro,
 Sunt qui, quum clauso putrefacta est spina sepul-

quoque lucernarum luminibus advo-
 lans inter mala medicamenta numera-
 tur." Hinc *feralis*, funestus, mali
 ominis. Sine dubio h. l. respexit
 Lactant. in Phœn. ver. 107: *Ac velut
 agrestes, quum filo ad saxa* (Thomas.
malit taxa) *tenentur, Mutari pennæ*
 (Thomas. *tinea*) *papillione solent.*

375. *Semina limus habet*, etc.] Con-
 fer i. 416 sqq. Ranas e limo nasci,
 et in eundem resolvi tradit etiam Plin.
 xi. 8. Nempe ovula sua illæ depo-
 nunt in limo. *Posterior mensura*,
 mensura posteriorum pedum.

379. *Nec catulus partu*, etc.] Plin-
 ius, viii. 36. de ursorum catulis:
 "Hi sunt candida informisque caro,
 paulo muribus major, sine oculis, sine
 pilo: unguis tantum prominent: hanc
 lambendo paulatim figurant." Falsa
 tamen illa traditio, orta haud dubie
 inde, quod secundinis crassissimis in-
 voluti ursorum catuli eduntur, quas
 non nisi diu lambendo revellere mater
 potest. *Reddidit* est pro, edidit. *Male*

viva, vix aut non viva. Sic. iv. 285.
male fortes undæ. Sueton. Aug. xxi.
 2. *nationes male quietæ.* *In artus
 fingit*, fingit, ut membra distincta ap-
 pareant.

382. *Nonne vides*, etc.] E. Virgilio,
 Georg. iv. 310: *Trunca pedum primo:
 mox et stridentia pennis Miscentur, te-
 nuemque magis magis aera carpunt.*
 Conf. Plinius, xi. 16. *Quos cera tegit*,
 quia ovula deponuntur in cellulis ce-
 reis, quarum forma *sexangula* maxime
 admirabilis. *Mellifer exercitus apium*
 apud Claudianus, xv. 127.

385. *Junonis volucrem*, etc.] Quum
 aves omnino dicendæ essent, maluit
 nobilissimas ponere cum adjunctis,
 aves Jovi, Junoni, Veneri sacras.

389. *Sunt qui, quum*, etc.] Plinius,
 x. 66: "Anguem ex medulla hominis
 spinæ gigni, accepimus a multis. Ple-
 raque enim occulta et cæca origine
 proveniunt." Antigon. Mirab. cap.
 96. addit, homines, quibus id mortuis
 accidat, ante obitum odorari angues.

Mutari credant humanas angue medullas. 390

Hæc tamen ex aliis ducunt primordia rebus :

Una est, quæ reparet, seque ipsa reseminet, ales ;

Assyrii Phœnica vocant : non fruge, nec herbis,

Sed turis lacrimis, et succo vivit amomi.

Hæc ubi quinque suæ complevit secula vitæ, 395

Ilicet in ramis, tremulæve cacumine palmæ,

Unguibus, et pando nidum sibi construit ore.

392. *Una est, quæ reparet, etc.*] De *Phœnice* ave, cuius jam Hesiodus mentionem fecerat, post Herodotum, ii. 73. multi exposuerunt, v. c. Tacitus, Ann. vi. 28 ; Plinius, x. 1. Extant etiam duo in hanc avem carmina, quorum alterum Claudiano, alterum Lactantio tribuitur. Fabula forte inde orta, quia φοῖνιξ palmam significat ; palmarum autem genera quædam ea sunt natura, ut e trunco ipsarum putrefacto nova arbor progerminet. Ita Bochartus in Hierozoico, vi. 5. præunte Plinio, xiii. 4. Alii putant, hujus avis figuram symbolum fuisse Ægyptiorum, quo 500 annorum periodum expresserint. Vid. Gatterer. de Theog. Ægypt. in Comment. Soc. Gotting. tom. vii. p. 53 s. Et Herodotus diserte affirmat, se eam non nôsse, nisi e tabula picta Heliopolitarum. *Reseminare* novum verbum ad rem singularem exprimentam signatum, e corpore suo, tamquam e semine, denuo se gignere : Claudianus, ver. 24. *pater est prolesque sibi* ; Lactantius, ver. 78. *se tamen ipsa creat* ; sed ver. 167 sqq. ludit in hoc. *Ales* autem aquilæ similis et magnitudine et forma, pennas habens aureas et rubras. Herodot. *Assyrii*, omnino Orientis incolæ. Aliter Lactantius, ver. 65 : “ Dirigit in Syriam celeres longæva volatus, Phœnices nomen cui dedit ipsa Venus.” Venus autem culta in Syrophœnice. Et *Assyrii* sæpe pro Syris ; apud Horatium, II. Od. xi. 16. *Assyria nardus*,

e Syriæ emporiis advecta ; sæpe etiam apud optimos auctores occurrit.

393. *Non fruge, nec herbis.*] Claudianus, ver. 13 : “ Non epulis saturare famem, non fontibus ullis Assuetus prohibere sitim ; sed purior illum Solis fervor alit,” etc. De *amomo* vide ad x. 307.

395. *Hæc ubi quinque, etc.*] Herodotus : Σπάνιος επιφοιτᾷ σφι, δι’ ἐπέων (ὡς Ἡλιουπολιται λέγουσι) πεντακοσίων Φοιτῆν δὲ τότε φασί, ἐπειάν οἱ ἀποθάνη ὁ πατήρ. Tacitus : “ De numero annorum varia traduntur, maxime vulgatum quingentorum spatium. Sunt qui asseverent, mille quadringentos sexaginta.” Hinc *vivax* Phœnix passim. In numis interdum est symbolum vel æternitatis, vel felicitis temporum restitutionis ; vid. Spanhem. de usu et præstantia Numism. p. 285. Quomodo Patres ea usi sunt ad resurrectionem mortuorum illustrandam, docet Gataker. Miscel. p. 179. Mox recte miratur Heinsius *ilicis* hic mentionem fieri. Ipse præfert *ilicet*, quod Barthius in vetustis exemplaribus reperit. Hoc igitur recepimus. Nam nec Oriens *ilices* habet, nec, si habuisset, placuissent huic avi ; nec denique commode duæ arbores *ilex* et *palmæ* simul commemorantur. Lactantius, ver. 69. *Tum legit æerio sublimem vertice palmam.*

397. *Pando—ore.*] An Heinsius e tribus MSS. primo Gronovian. uno Basileens. et Norico, recte receperit

Quo simul ac casias, et nardi lenis aristas,
 Quassaque cum fulva substravit cinnama myrrha;
 Se super imponit, finitque in odoribus ævum. 400
 Inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
 Corpore de patrio parvum Phœnica renasci.
 Quum dedit huic ætas vires, onerique ferendo est,
 Ponderibus nidi ramos levat arboris altæ, [crum,
 Fertque pius cunasque suas, patriumque sepul-
 Perque leves auras Hyperionis urbe potitus, 406
 Ante fores sacras Hyperionis æde reponit.
 Si tamen est aliquid miræ novitatis in istis,

pando, dubitari potest. Apro recte tribuitur *pandum rostrum*, non item aliti. Vulgo *duro*; sed unus Ciofani, Cælest. Francofurt. et Barthii codd. *puro*, quod arridet Burmanno ut alludat ad morem sacra faciendi, quæ fiabant puris manibus. Lactantius, ver. 77: "Construit inde sibi seu nidum sive sepulcrum," et deinde iidem odores commemorantur, qui hic; Plinius: "Senescentem casia turisque surculis construere nidum, replere odoribus et superemori." *Casia* fuit inter herbas et flores coronarios, thymelææ similis; vide Martin. ad Virgilium, Georg. ii. 213. *Nardus*, frutex, e cuius foliis, spicis et radice unguenta pretiosissima confecerunt veteres, quæ ab Indis in Syriam et inde in Europam advecta; vide Celsii Hierobot. tom. ii. pag. 1 sq. Pro *lenis* permulti MSS. (et Regius noster A.) *lavis*, id est, cui lanugo subest. Lactant. ver. 86: "His addit teneras nardi pubentis aristas." De *myrrha* vide ad x. 500. *Fulva*, quia myrrha præstantissima talem refert colorem, unde *myrrheus* pro, flavus. Brouckh. ad Propert. III. viii. 22. Pro *quassa* Heinsio placet ex altero Hamb. *cassa*, ut *ξυλοκιννάμωμον* intelligatur, quod maximo in pretio fuerit, cortex cinnamomo detractus.

401. *Inde ferunt—renasci.*] Pro *vivere*, Barthius ex duobus pervetustis legit *vincere*. Plinius: "Ex ossibus deinde et medullis ejus nasci primo ceu vermiculum, inde fieri pullum." Secundum alios solis radiis comburitur, atque e cineribus prodit nova avis, quæ ovum facit et myrrha; illi excavato indit reliquias paternas easque defert in templum Heliopolitarum. Heinsius versum 404. adulterinum putabat, forte et tres sequentes. Pro *altæ* Burmannus suadet *almæ*, quæ quasi aluit et eduxit Phœnicem; ingeniose quidem, sed dubito an et vere: Lactant. ver. 39: "Considit in arboris altæ Vertice:" et ver. 69. "Tum legit aërio sublimem vertice palmam."

406. *Hyperionis urbs*, Heliopolis, in confiniis Ægypti et Arabiæ, hodie *Balbek*. Pro *æde reponit*, quod manifestam contradictionem habere dicit cum verbis *ante fores*. Schepperus corrigit *urbe reponit*. Unus Leidensis et Thysii *orbe*, ut globus quidam intelligit. Burmannus mallet *fores* in *aras* mutari. Lactant. enim, ver. 122; *Inque ara residens, Ponit in æde sacra*.

408. *Si tamen—hyanam.*] Plinius, viii. 30: "Hyænis utramque esse na-

Alternare vices, et quæ modo femina tergo [nam.
 Passa marem est, nunc esse marem miremur hyæ-
 Id quoque, quod ventis animal nutritur et aura,
 Protinus assimulat tactu quoscunque colores.
 Victa racemifero lyncas dedit India Baccho:
 E quibus, ut memorant, quidquid vesica remisit,
 Vertitur in lapides, et congelat aëre tacto. 415
 Sic et curalium, quo primum contigit auras
 Tempore, durescit: mollis fuit herba sub undis.
 Deseret ante dies, et in alto Phœbus anhelos
 Æquore tinget equos, quam consequar omnia dic-
 In species translata novas: sic tempore verti [tis,
 Cernimus, atque illas assumere robora gentes;
 Concidere has: sic magna fuit censuque virisque,
 Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
 Nunc humilis veteres tantummodo Troja ruinas,
 Et pro divitiis tumulos ostendit avorum. 425

turam, et alternis anuis mares, alternis feminas fieri, parere sine mare, vulgus credit." Cf. Aristot. Hist. Anim. vi. 33; Ælian. i. 25.

411. *Quod ventis animal, etc.*] Chamaeleon, e genere lacertarum, quum plerumque ore aperto sedeat, ut muscas capiet, *ventis et aura nutrir* creditus est. *Tactu*. Plin. viii. 33. *reddit semper quemcunque* (colorem) *proxime attingit, præter rubrum candidumque*. Cf. Antigon. 33. De causa hujus mutationis disputant hodie naturæ indagatores, quos vide.

413. *Lyncas terræ septemtrionales* alunt, non *India*. Verum poetæ et pictores Bacchi curru jungunt mox tigres, mox pantheras, mox lyncas. *Racemifer*, redimitus tempora racemis; Fast. vi. 483. De urina lyncum confer Plinium, viii. 38. qui tradit, eam glaciari aut arescere in gemmas

carbunculis similes et igneo colore fulgentes, lyncurium vocatas.

416. *De curalio* cf. iv. 743 sqq.

418. *Deseret ante dies.*] Vulgare fuisset: dies me deficiet, si omnia persequi velim. *Deserere* ita est, etiam omisso *tempore* me, apud Sallust. Jug. 42. *Consequi*, exprimere, ut Cic. Philip. v. 13. *verbis laudes consequi*.

421. *Gentes vertuntur*, fortuna earum mutatur. Constat, *tempus et tempora* eleganter, sæpe etiam apud Nostrum, de statu rerum dici et conditione, et in utramque partem.

425. *Tumulos.*] Oxoniensis et unus Strozæ *titulos*. Versus quinque sequentes, scil. 426—430. delendus censet Heinsius tribus de causis: 1° quia libri veteres ex his quinque versibus modo hunc, modo illum non agnoscunt. 2° Quia poeta id agit, ut ex ruinis Trojæ Romam prodiisse demon-

Clara fuit Sparte : magnæ viguere Mycenæ ;
 Nec non Cecropiæ ; nec non Amphionis arces.
 Vile solum Sparte est : altæ cecidere Mycenæ :
 Œdipodionæ quid sunt, nisi fabula, Thebæ ?
 Quid Pandionæ restant, nisi nomen, Athenæ ? 430
 Nunc quoque Dardaniam fama est consurgere
 Romam ;

Appenninigenæ quæ proxima Thybridis undis
 Mole sub ingenti rerum fundamina ponit.
 Hæc igitur formam crescendo mutat, et olim
 Immensi caput orbis erit : sic dicere vates, 435
 Faticinasque ferunt sortes : quantumque recordor,
 Priamides Helenus flenti, dubioque salutis,
 Dixerat Æneæ, quum res Trojana labaret :
 “ Nate Dea, si nota satis præsentia nostræ

stret. Perquam igitur inopportuna hic inculcari Spartes et reliquarum urbium mentionem? 3° Quia Pythagoræ ætate vel maxime floruerunt illæ urbes. Sed jam sæpius, in hac ipsa Pythagoræ oratione aliquoties vidimus, Ovidium anachronismi se reum fecisse, et, quasi oblitum sui, antiquis temporibus tribuisse, quæ non nisi sua ætate dici possent. Neque hi vs. impediunt, quo minus poeta ver. 431. commode ad Romæ initia transeat. Omnium minime autem MSS. quorundam negligentia hic movere quemquam debet. *Fabula* et *nomen* dicuntur gentes urbesque deletæ. Virgilius, *Æn.* vii. 412. *nunc magnum manet Ardea nomen* ; vide Drakenb. ad Sil. i. 293.

431. *Nunc quoque Dardaniam, etc.*] Commode et ingeniose orationem deduxit ad Romæ et initia et incrementa. *Dardaniam*, quæ originem debet Trojanæ Æneæ. *Consurgere*, surgere, *Romam*, fundamenta poni rerum Roma-

narum. *Appenninigenæ*, ex Appennino profluentis, novum epitheton. *Mole sub ingenti*, ita ut moles ingens superstruatur. *Forma*, prima urbis delineatio, regni que fines primi.

436. *Faticinas*.] Quidam *vaticinas*, teste Ciofano ; alii *faticanas* ; Regii nostri *faticinus* ; conf. ad ix. 417. De *Heleno* vide xiii. 723. Erat *οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος* Homero, Il. 2. 76. *Vaticinia*, quibus Æneam jam profecturum instruit, habet Virg. *Æn.* iii. 374—462. *Recordor*, nempe audiverat hæc Pythagoras, quum Euphorbus esset. Male Æneam heroem inducit hic *flentem*.

439. *Si, quandoquidem, ut sæpe. Si nota satis habes.* Ipse Æneas apud Virg. *Heleno* : “ Qui numina Phœbi, Qui tripodas, Clarii lauros, qui sidera sentis, Et volucrum linguas,” etc. *Flamma*—*iter*, evades per flammam ferrumque sospes. *Pergama*, spem novorum Pergamorum condendorum.

Mentis habes; non tota cadet, te sospite, Troja. 440
 Flamma tibi ferrumque dabunt iter: ibis, et una
 Pergama rapta feres, donec Trojæque tibi que
 Externum patrio contingat amicius arvum.
 Urbem et jam cerno Phrygios debere nepotes;
 Quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis.
 Hanc alii proceres per secula longa potentem, 446
 Sed dominam rerum de sanguine natus Iuli
 Efficiet: quo, quum tellus erit usa, fruentur
 Ætheriæ sedes, cælumque erit exitus illi.”
 Hæc Helenum cecinisse penatigero Æneæ, 450
 Mente memor refero, cognataque mœnia lætor
 Crescere, et utiliter Phrygibus vicisse Pelagos.

Ne tamen oblitis ad metam tendere longe [est,
 Expatiemur equis: cælum, et quodcunque sub illo
 Immutat formas, tellusque, et quidquid in illa est.
 Nos quoque pars mundi, (quoniam non corpora
 solum, 456
 Verum etiam volucres animæ sumus, inque ferinas
 Possumus ire domos, pecudumque in pectora
 condi;)

444. *Jam cerno*, vox vaticinantium. *Debere* de iis, quæ fato destinata certissime eventura sunt. Idem Helenus Æneæ apud Virg. d. l. ver. 462: *Vade age, et ingentem factis fer ad æthera Trojam.*

447. *Sed—natus Iuli Efficiet.*] Adulatur Augusto. *Terrarum domina* Roma dicta est et aliis; Frontin. de Aquæduct. “Regina et domina orbis, quæ terrarum Dea gentiumque consistit, cui par nihil, et nihil secundum.” *Quo, quum tellus*, etc. Jam additur apotheosis Augusti. Horatius, l. Od. ii. 45: “Serus in cælum redeas, diuque Lætus intersis populo Qui-

rini,” etc. Conf. Virg. Georg. i. 24 sqq.

450. *Penatiger* novum et, ut videtur, ab Ovidio factum epitheton Æneæ, qui Penates intulit Latio. *Cognata*, dixit propterea, quia tempore Trojani belli Euphorbum se fuisse jactabat Pythagoras.

453. *Ne tamen oblitis*, etc.] Peroratio, qua redit, unde ver. 143. digressus erat, ad esum carni. *Expatiemur equis.* Virg. Georg. ii. 541. de se ad metam tendente: “Sed nos immensum spatiis confecimus æquor: Et jam tempus equum fumantia solve colla.” *Volucres*, quæ transeunt ex alio corpore in aliud.

Corpora, quæ possint animas habuisse parentum,
 Aut fratrum, aut aliquo junctorum fœdere nobis,
 Aut hominum certe, tuta esse et honesta sinamus:
 Neve Thyesteis cumulemur viscera mensis,
 Quam male consuescit; quam se parat ille cruori
 Impius humano, vituli qui guttura cultro
 Rumpit, et immotas præbet mugitibus aures! 465
 Aut qui vagitus similes puerilibus hœdum
 Edentem jugulare potest: aut alite vesci, [istis
 Cui dedit ipse cibos! quantum est, quod desit in
 Ad plenum facinus! quo transitus inde paratur!
 Bos aret, aut mortem senioribus imputet annis: 470
 Horriferum contra Borean ovis arma ministret:
 Ubera dent saturæ manibus pressanda capellæ.
 Retia cum pedicis, laqueosque artesque dolosas
 Tollite: nec volucrem viscata fallite virga:
 Nec formidatis cervos includite pinnis: 475
 Nec celate cibus uncos fallacibus hamos. [tantum;
 Perdite, si qua nocent: verum hæc quoque perdite
 Ora vacent epulis; alimenta que congrua carpant.

III. Talibus atque aliis instructo pectore dictis

461. *Tuta esse et honesta.*] Heinsius malebat *tuta atque inadesa*; vel *tuta esse et inesa*: sed honesta est honore ornanda, honorata, ut apud Ciceronem, Epist. ii. 15. *Cæsarem honestum esse volo*, et alibi passim. Gravier et admodum invidiose *Thyesteæ, mensæ*, carnes, quas inhabitârunt animæ liberorum, fratrum, parentum nostrorum. Invidiose etiam *cumulemur*.

463. *Quam se parat, etc.*] Quam parum abest ille ab homicidio. Verba sequentia plena sunt affectus. *Alite*, gallinis, anaticibus, anseribus. *Plenum facinus*, homicidium.

VOL. IV.

471. *Arma, lanas*, quæ præbent vestimenta et tegumenta contra vim Boreæ; confer ver. 117.

475. *Formido.*] Intelligitur funiculus venatorum pennis vel pinnis intextus, quo cervi terri in retia agebantur: vide interpretes ad h. l. et Cerdæ ad Virg. Georg. iii. 372. *Nec celate, etc.* Tibullus, II. vi. 24. *Quum tenues hamos addidit ante cibos. Congrua*, convenientia corpori humano. *Eleganter carpere alimenta*.

479—551. *Egeria dolens mortem Numæ mutatur in fontem.* Inserta est de *Hippolyti* fati et transformatione in *Virbium* fabula. *Ultero peti-*

3 N

In patriam remeâsse ferunt, ultroque petitum 480
 Accepisse Numam populi Latialis habenas,
 Conjuge qui felix Nympha, ducibusque Camenis,
 Sacrificos docuit ritus, gentemque, feroci
 Assuetam bello, pacis traduxit ad artes. [git,
 Quem postquam senior regnumque, ævumque pere-
 Extinctum Latiaëque nurus, populusque, patresque,
 Deflevere Numam: nam conjux, urbe relicta,
 Vallis Aricinæ densis latet abdita silvis, 488
 Sacraque Oresteæ gemitu, questuque Dianæ
 Impedit: ah quoties Nymphæ nemorisque, lacus-
 Ne faceret, monuere, et consolantia verba [que,
 Dixere! ah quoties flenti Thesius heros,
 Siste modum! dixit: nec enim fortuna querenda
 Sola tua est: similes aliorum respice casus, 494
 Mitius ista feres: utinamque exempla dolentem,
 Non mea te possent relevare! sed et mea possunt.
 Fando aliquem Hippolytum vestras, puto, contigit
 aures,

tum. Vide Dionys. Halicarn. ii. *Habenas.* Ita Latinus *rerum reliquit habenas* apud Virgilium, *Æneid.* vii. 600.

482. *Conjuge felix*, conjugem habens e formula solenni, de qua alibi. *Egeriam* vel *Nympham* fuisse tradebant, vel unam Musarum; Dionysius Halic. ii. 60; Livius, i. 21: "Lucus erat—quo quia se persæpe Numa sine arbitris, velut ad congressum Deæ, inferebat, Camenis eum lucum sacravit, quod earum ibi concilia cum conjuge sua Egeria essent."

485. *Quem pro qui ex Cantabr.* Sed tum Heinsius porro, ver. 487. volebat, *Deflevere virum aut simul*: Burmannus conjicit *Deflevere: Numæ nam. Nurus, matronæ, mulieres. Eo de-*

functo magnum luctum fuisse in tota urbe, etiam Dionysius Halic. ii. 76. refert.

488. *Aricia* oppidum Latii sub Albano monte, quo *Dianam* Tauricam, interfecto Thoante rege, cum Iphigenia sorore transtulit *Orestes*. Ea in proximo nemore culta ritu peregrino, quo servi mactabantur; Hyginus, fab. 266; Solinus, lib. ii. pag. 13. Secundum Græcos Sparten est translata aut Brauron. Pausanias conferatur, iii. 16.

492. *Thesius heros*, Hippolytus post mortem huc translatus a Diana; vide inf. 542; et Fast. vi. 745.

497. *Hippolyti* fabulam tractarunt Euripides et Seneca in Hippolyt. Virgil. *Æn.* vii. 761 sqq. Confer Hyginum, fab. 47. et Cluverium in

Credulitate patris, sceleratæ fraude novercæ
 Occubuisse neci: mirabere, vixque probabo.
 Sed tamen ille ego sum: me Pasiphaëia quondam
 Tentatum frustra patrium temerâsse cubile, 501
 Quod voluit, finxit voluisse, et crimine verso,
 Indiciine metu magis, offensane repulsæ,
 Arguit: immeritumque pater projecit ab urbe,
 Hostilique caput prece detestatur euntis. 505
 Pittheam profugo curru Trœzena petebam;

Ital. ant. pag. 931 s. Fuit Ariciorum domestica fabula; Pausan. ii. 9. *Vestras, puto, contigit aures.* Eleganter de fama loquens, *vestras* inquit pluraliter: deinde addens miraculum, singulariter *mirabere*, tamquam notitia ad omnes, miraculum vero maxime ad Egeriam spectet. *Credulitate patris*, id est Thesei, qui nimium facile credit Phædræ uxori privignum accusanti.

500. *Pasiphaëia*, Phædra Minois et Pasiphaës filia, quam, mortua Hippolyta, conjugem duxit Theseus. Ea exarsit in amorem Hippolyti, et studio venandi et virginitate Dianam colentis. *Frustra tentatum juvenem*, indignissime ferentem incestos novercæ amores, *arguit, patrium temerâsse cubile*, id est incesti stupri insimulavit. *Temerare*, stupro polluere, *patrium cubile* etiam ii. 592; *χρᾶναι λέχος*, Eurip. 1266. *Credulus pater fidem habens fraudi sceleratæ novercæ, immeritum, innocentem, projecit ab urbe*, in exilium abegit, *hostilique prece caput ejus detestatur*, Neptunum orat, ut filium ob cubile patrium temeratum interficiat. Ver. 502. *Quod voluit*, etc. cum Heinsio adulterinum judico. *Post offensane repulsæ* subintellige *dubium est*. Heinsius tamen suspicatur, *τὸ magis* obrepisse in locum *τοῦ dubium*. *Projici sæpe de exulibus dici docet Burmannus*. *Hyginus, e conjectura Schefferi, manibus*

excedere jussit. Indictum ei est, *ὡς οὐκ ἔστ' ἐν γῆ τῆδ' ἀναστρέφει πάδα*; Eurip. ver. 1176; et ver. 893. ipse Theseus, *ἔξελῶ σφε τῆσδε γῆς* 973. *ἔξερρε γαίας τῆσδε ὅσον τάχος φυγᾶς*. *Hostili prece*; imprecatione hosti conveniente, non patri: Theseus enim Neptunum patrem precatus est, ut Hippolytus filius discerperetur.

506. *Pittheam*, ubi Pittheus regnabat, apud quem educatus Hippolytus. Confer cum sequentibus Euripidem, ver. 1102 sqq. ubi nuntius hæc narrat. Ibi Hippolytus via vehitur, quæ recto tramite ad Argos ducit et Epidaurum. Ubi litus attigit ponti Saronici, gravis fremitus, tamquam tonitru Jovis auditur, quo percussi equi caput auresque arrigunt, comitesque metu corripuntur. Mox fluctus decumanus ad astra surgens, atque isthmum petramque Æsculapii abscondens, taurum, ferum monstrum, protrudit, quo consternantur equi. Hippolytus equestris artis gnarus arripit habenas. Frustra: rota illiditur saxo, currus labitur excutitur Hippolytum. Miser habenis involutus raptatur; caput impingitur saxis, membra vulnerantur. Tandem sectis comitum ope loris, exanimis jacet. Sed illud *exanimis et extremum spiritum trahens* Ovidio non satis fuit; singula membra fæde discerpta nobis ostendit.

Jamque Corinthiaci carpebam litora ponti,
 Quum mare surrexit, cumulusque immanis aqua-
 In montis speciem curvari, et crescere visus, [rum
 Et dare mugitus, summoque cacumine findi. 510
 Corniger hinc taurus ruptis expellitur undis,
 Pectoribusque tenus molles erectus in auras,
 Naribus, et patulo partem maris evomit ore.
 Corda pavent comitum, mihi mens interrita mansit,
 Exiliis contenta suis, quum colla feroces 515
 Ad freta convertunt, arrectisque auribus horrent
 Quadrupedes, monstrique metu turbantur, et altis
 Præcipitant currus scopulis : ego ducere vana
 Frena manu, spumis albetibus oblita, luctor ;
 Et retro lentas tendo resupinus habenas : 520
 Nec vires tamen has rabies superâsset equorum,
 Ni rota, perpetuum qua circumvertitur axem
 Stipitis occursu fracta ac disjecta fuisset.
 Excitior curru : lorisque tenentibus artus
 Viscera viva trahi, nervos in stirpe teneri, 525

508. *Quum mare surrexit, etc.*] Hæc facta Neptuno auctore, a quo tria Theseus optaverat, in quibus et hoc, ut Hippolytus interiret ; Cic. Off. i. 10 ; iii. 25 ; Schol. Euripidis ad Hippol. ver. 1349 : Seneca, 1004. "Quum subito vastum tumuit ex alto mare, Crevitque in astra—Consurgit ingens pontus." Vide Fast. Vol. vi. Ed. nost. p. 180. et 446.

511. *Corniger hinc taurus, etc.*] Ita et Euripides, ver. 1214. *Κῶμ' ἐξέθηκε τᾶντρον, ἄγριον τέρας.* Phocam fuisse Servius ait ad Virg. Æn. vi. 448. *Taurus* ille terribilis pluribus describitur a Seneca, 1033 sqq. Ibi non partem maris, sed flammam vomit.

515. *Contenta, occupata, intenta,* quod posterius h. l. quartus Medi-

ceus et unus Leid. habent. Seneca, 1051 : "Solum immunis metu Hippolytus arctis continet frenis equos, Pavidosque notæ vocis hortatu ciet."

525. *Nervos in stirpe teneri.*] Heinsius conjicit *nervos in vepre teneri*, quia Seneca, Hippol. 1002. "inde semanimem secant Virgulta, acutis asperi vepres rubis." *Reprensa*, retracta, *relinqui* in corpore. Hanc corporis dilacerationem expressit et Seneca, ver. 1082 sqq. ubi "implicuit cadens Laqueo tenaci corpus, illisum caput Scopulis resultat: auferunt dum comas: ora durus pulchra populatur lapis." Aliquamdiu "raptum truncus ambusta sude medium per inguen stipite ejecto tenet," etc.

Membra rapi partim, partim reprensa relinqui,
 Ossa gravem dare fracta sonum, fessamque videres
 Exhalari animam, nullasque in corpore partes,
 Noscere quas posses: unumque erat omnia vulnus.
 Num potes, aut audes cladi componere nostræ, 530
 Nympha, tuam? vidi quoque luce carentia regna,
 Et lacerum fovi Phlegethontide corpus in unda:
 Nec, nisi Apollinæ valido medicamine prolis,
 Reddita vita foret: quam postquam fortibus herbis,
 Atque ope Pæonia, Dite indignante, recepi, 535
 Tum mihi, ne præsens auferem muneris hujus
 Invidiam, densas objecit Cynthia nubes:
 Utque forem tutus, possemque impune videri,
 Addidit ætatem, nec cognoscenda reliquit
 Ora mihi: Cretenque diu dubitavit habendam 540
 Traderet, an Delon: Delo, Cretaque relictis

529. *Unumque erat omnia vulnus.*] Silius, x. 519. "toto corpore vulnus." Lucan. ix. 814. "Omnia plenis Membra fluunt venis: totum est pro vulnere corpus."

532. *Et lacerum fovi, etc.*] Et corpus laniatum in ardentissima Phlegethontis aqua lavi. *Fovere* notionem habet omnino gratæ refectionis; Plinius, v. Ep. vi. 20. *platanos dispergine fovet*. Hoc loco abluendo reficere. Sed Ovidius ingenio abusus est. *Apollinea proles*, Æsculapius Apollinis filius, quem ob Hippolytum in vitam revocatum fulmine percussit Jupiter; vide ad ii. 643. *Ope Pæonia simplic.* ope medica, ut Virgilius, ver. 769. *Pæoniis herbis*. Alium mythum secutus est Horatius, IV. Od. vii. 25. ex quo pudicum juvenem frustra in vitam revocare conata est Diana. *Pæan* nomen medici apud Homerum, a quo curatus Pluto: quin et Pæan vocatur

Apollo, medicinæ inventor. *Dite indignante* minui sibi imperium, violari regni fœdera, quum ad lucem contra fas retraheretur, qui Styga jam viderat, et paludem *irremeabilis undæ* transierat.

536. *Præsens* in cœlo; Virgilius, "Tum pater omnipotens, aliquem indignatus ab umbris Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ," etc. Aricini narrabant, Hippolytum in vitam revocatum, quum ignoscere patri nollet, in Italiam venisse, ibique consecrato Aricinæ Dianæ templo regnâsse; Pausanias, Corinth. p. 173. Apud Euripidem, 1423 sqq. Diana morientem consolatur honoribus, quos inter Troezenios consecuturus sit. *Cynthia*; Diana, ut Apollo Cynthius, a Cyntho monte Deli, ubi nati sunt.

539. *Addidit ætatem*; me natu majorem fecit, quam essem, quum ab equis fui dilaceratus.

Hic posuit, nomenque simul, quod possit equorum
 Admonuisse, jubet deponere: "Quique fuisti
 Hippolytus, dixit, nunc idem Virbius esto."
 Hoc nemus inde colo, de Dîsque minoribus unus
 Numine sub dominæ lateo, atque accenseor illi.

Non tamen Egeriæ luctus aliena levare 547
 Damna valent, montisque jacens radicibus imis
 Liquitur in lacrimas: donec, pietate dolentis
 Mota, soror Phœbi gelidum de corpore fontem 550
 Fecit, et æternas artus tenuavit in undas. [natus

IV. At Nymphas tetigit nova res; et Amazone
 Haud aliter stupuit, quam quum Tyrrhenus arator
 Fatalem glebam mediis aspexit in arvis,
 Sponte sua primum, nulloque agitante, moveri, 555
 Sumere mox hominis, terræque amittere formam,
 Oraque venturis aperire recentia fatis.
 Indigenæ dixere Tagen, qui primus Etruscam
 Edocuit gentem casus aperire futuros.

V. Utque Palatinis hærentem collibus olim 560

542. *Hic posuit*, etc.] Virgilius: "At Trivia Hippolytum secretis alma recondit Sedibus, et Nymphæ Egeriæ nemorique relegat." *Virbius* quasi bis vir, *παλίμβιος*: nempe in templo Dianæ Aricinæ domestica religione colebatur Virbius quidam, quem superiores, non satis constat cur, Hippolytium interpretati sunt.

546. *Accenseor illi*, datus ei sum *πάρεδρος*. Inscriptio apud Gudium, pag. 30. *Dianæ Aricinæ et Virbio Sacr.* *Accensi* dicebantur ministri publici magistratibus attributi. *Accenseor* habent prim. Strozæ, unus Leidensis et unus Ambrosianus; alii *assentior*. Plura sunt hic genera lectionis, quæ vide apud Heinsium. Codex noster Regius A. *assentior*; codex B. *accersior*, et pro varia lectione *acceptior*.

550. *Gelidum de corpore*, etc.] Egeria fons et lucus ad Ariciam est. Fons, olim religiose cultus et ornatus, Juvenal. ii. 17. etiam hodie ostenditur. *Tenuari* proprie dicuntur quorum corpus evanescit, aut in aquam abit.

552—559. *Tages*, auctor haruspicinæ apud Etruscos, ex gleba; cf. Cicero de Div. ii. 23. Vid. omnino Dempsteri Etrur. Regal. iii. l. Admixta autem est nova hæc et mira fabula per comparisonem, eique et aliæ sic additæ. Hippolyte fuit una ex *Amazonibus*. Quantopere arator ille in agro Tarquinio *obstupuerit*, narrat Cicero d. l. *Fatalem*, a fatis motam, ut homo inde oriretur.

560—564. *Romuli hasta* in arborem. Conf. Plutarchus in Rom. Servius ad Virgilium, *Æneid.* iii. 46.

Quum subito vidit frondescere Romulus hastam,
 Quæ radice nova, non ferro stabat adacto,
 Et jam non telum, sed lenti viminis arbor
 Non expectatas dabat admirantibus umbras. 564

VI. Aut sua fluminea quum vidit Cibus in unda
 Cornua, vidit enim, falsamque in imagine credens
 Esse fidem, digitis ad frontem sæpe relatis,
 Quæ vidit, tetigit: nec jam sua lumina damnans
 Restitit, ut victor domito remeabat ab hoste.
 Ad cœlumque oculos, et eodem brachia tollens, 570
 “Quidquid,” ait, “Superi, monstro portenditur isot,
 Seu lætum est, patriæ lætum, populoque Quirini:
 Sive minax, mihi sit:” viridique e cespite factas
 Placat odoratis herbosas ignibus aras;
 Vinaque dat pateris, mactatarumque bidentum 575
 Quid sibi significant, trepidantia consulit exta.
 Quæ simul inspexit Tyrrhenæ gentis haruspex,
 Magna quidem rerum molimina vidit in illis,

Hærentem. Missa ex Aventino monte, *hæsit*, fixa est, in Palatino; Lactantius in Argumento. Erat cornea, et quamdiu illa vigeat, florebat etiam imperium Romanum. *Lenti viminis*; flexibilis virgæ: cornus enim arbor ramos admodum flexibiles habet: *bonam bello* vocat Virgilius, Georg. lib. ii. ver. 447.

565—621. *Genutius Cippus* cornutus factus. Conf. Valer. Maximus, v. 6. Meminit ejus etiam Plinius, xi. 37. Fuit prætor; sed quo tempore vixerit, non constat. Hoc videmus hoc ipso loco, nihil ei fuisse carius patria. *Cibus* non *Cippus*, scribunt vetusti codices, Valerius Maximus et numi.

569. *Remeabat ab hoste.* Val. Maximus narrat, cornua ei, quum adver-

sus hostem proficisceretur, esse nata. In bello sæpe digitos ad frontem retulerat; nunc vero rediens ab hoste scire voluit, quid illa significarent; itaque restitit, etc.

574. *Placari* dicuntur aræ, quum Dii placantur sacris in ara factis; vid. Burmannus. Hinc *placabilis ara* apud Virgil. Æneid. vii. 764. *Trepidantia*; confer ver. 136.

577. *Inspicere et inspicium* propria de haruspibus; vide Heinsium. *Tyrrhenæ gentis haruspex.* Quum ex Etruscis hoc divinationis per viscera animantium genus Romani didicerant, recte Ovidius Tyrrhenum vocat eum de quo hic agitur. *Rerum molimina*, revolutionem civitatis. *Manifesta*, certa: sic *manifesta victoria*, certo eventura, Florus, II. vii. 7.

Non manifesta tamen : quum vero sustulit acre
 A pecudum fibris ad Cipi cornua lumen ; 580
 “Rex,” ait, “o salve : tibi enim, tibi, Cipe, tuisque
 Hic locus, et Latiae parebunt cornibus arces.
 Tu modo rumpe moram, portasque intrare patentes
 Appropera : sic fata jubent : namque Urbe receptus
 Rex eris, sceptro tutus potiere perenni.” 585
 Rettulit ille pedem, torvamque a mœnibus Urbis
 Avertens faciem ; “Procul, ah ! procul omina,”
 dixit, 587
 “Talia Dî pellant, multoque ego justius ævum
 Exul agam, quam me videant Capitolia regem.”
 Dixit ; et extemplo populumque gravemque sena-
 Convocat : ante tamen pacali cornua lauro [tum
 Velat, et aggeribus factis a milite forti
 Insistit, priscoque Deos e more precatus,
 “Est,” ait, “hic unus, quem vos nisi pellitis urbe,
 Rex erit : is qui sit, signo, non nomine, dicam.

580. *Cornua* ex antiquissima idea symbolum potentiae et majestatis. Hinc in numis multi reges illa sibi tribuerunt ; vide Spanhemium de Usu et præst. numis. dissertat. vii. *Arces* etiam de finibus dici, docet Burmannus ad Virgilium, Georg. ii. 172.

586. *Rettulit pedem*, nempe cohorescens ; Phædrus, II. fab. i. 6. *Ferroque viso retulit retro pedem*. Et tali horrore etiam omina averti credebant ; Theophr. ch. 16. Lenzius vero explicat : non ingressus est urbem. *Torvam*, indignationem generosam præ se ferentem ; Horat. III. Od. v. 44. *Regulus virilem Torvus humi posuit vultum*. *Exul agam* ; et egit auctore Valerio.

590. *Populum—convocat*.] Non video, quomodo extra urbem extemplo populum et senatum convocare potue-

rit. *Gravem* propter auctoritatem. *Pacalis laurus*, ut *pacalis olea*, vi. 111. ubi vide notam. *Victoriae* et triumphisignum nunc non erat. Plinius, xv. 30. de lauro : “Ipsa pacifera, ut quam prætendi etiam inter armatos hostes quietis sit indicium.” *Velare* in hac re verbum proprium. Apparet autem, exigua fuisse illa cornua. *Aggeribus* alio tempore a milite factis, nunc verba facturus, loco tribunalis utitur.

593. *Deos precatus*.] Virg. Æn. xi. 301. “Præfatus Divos solio sic infit ab alto.” Ibi Servius : “More antiquo ; nam majores nullam orationem, nisi invocatis numinibus inchoabant.” Lenzius contra preces commemorat, quas triumphaturi ante urbem faciebant. Cibus vero non triumphaturus erat, sed dicturus. *Famularia*, servilia.

Cornua fronte gerit, quem vobis indicat augur,
 Si Romam intrârit, famularia jura daturum.
 Ille quidem potuit portas irrumpere apertas :
 Sed non obstitimus, quamvis conjunctior illo 599
 Nemo mihi est : vos Urbe virum prohibete, Quiri-
 Vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis ; [tes,
 Aut finite metum fatalis morte tyranni.”
 Qualia succinctis, ubi trux insibilat Eurus,
 Murmura pinetis fiunt ; aut qualia fluctus
 Æquorei faciunt, si quis procul audiat illos ; 605
 Tale sonat populus : sed per confusa frementis
 Verba tamen vulgi vox eminent una, “ Quis ille ?”
 Et spectant frontes, prædictaque cornua quærunt.
 Rursus ad hos Cipus ; “ Quem poscitis,” inquit,
 “ habetis,” 609
 Et, dempta capiti, populo prohibente, corona,
 Exhibuit gemino præsignia tempora cornu.
 Demisere oculos omnes, gemitumque dedere,
 Atque illud meritis clarum (quis credere possit ?)
 Inviti videre caput : nec honore carere
 Ulterius passi, festam imposuere coronam. 615
 At proceres, quoniam muros intrare vereris,
 Ruris honorati tantum tibi, Cipe, dedere,
 Quantum depresso subjectis bubus aratro
 Complecti posses ad finem solis ab ortu :
 Cornuaque æratis, miram referentia formam, 620

603. *Succinctis.*] Unus Leid. habet *Peliacis*, eleganter iudice Heinsio ; sed nec vulgatum damnat. De succinctis vide ad x. 103.

610. *Populo prohibente.*] Hic hæserunt interpretes : quum in MSS. nulla sit varietas, Burmannus conjicit *populo mirante, spectante*, vel simile aliquid ; male : *prohibente* est prohibere volente,
 VOL. IV.

nempe clamoribus suis, invito populo. Nolebat populus tam clarum meritis caput corona privari. Itaque rursus ei *imponunt festam coronam*. Plane sic *se prohibente* legitur v. 45. Populi sensus mox bene expressus, sed inepte additum, *quis credere possit ?*

620. *Æratis—postibus.*] Ante Heinsium edebatur *auratis*, quod habent
 3 O

Postibus insculpunt, longum mansura per ævum.

VII. Pandite nunc, Musæ, præsentia numina va-
Scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas, [tum,
Unde Coroniden circumflua Thybridis alveo
Insula Romuleæ sacris asciverit urbis. 625

Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
Pallidaque exsangu squalebant corpora tabo :
Funeribus fessi postquam mortalia cernunt
Tentamenta nihil, nihil artes posse medentum,
Auxilium cœleste petunt : mediamque tenentes

omnes libri scripti; hoc mutavit ductus, ut ait, ratione et fide historiæ, quam habes in loco Valerii quem infra refert doctiss. Gierigius. Non improbanda certe est emendatio. Valerius, d. l. de hoc *Cipo*: "Capitis effigies æræ portæ, qua excesserat, inclusa est, dictaque rauduscula; nam olim æra raudera dicebantur." M. Varro: "Deinde porta rauduscula, quod ærata fuit, æs raudum dictum." Pro *miram*—*formam*, unus Leidensis habet *veram*, etc. quod non omnino dammandum censet Burmannus, nisi quis malit *veterem*.

622—744. *Æsculapius in insulam Tiberis arcessitus.*] Anno urb. cond. 462. Q. Fabio Gurgite, D. Junio Bruto Scæva coss. pestilentia vastavit urbem agrosque. Libri Sibyllini aditi, quodnam remedium ejus mali a Diis daretur, Æsculapium ab Epidauro arcessi jusserunt. Legati anguem, qui se in navem eorum contulerat, in quo ipse Deus latebat, deportare: eoque in insulam Tiberis egresso, eodem loco sedes Æsculapio consecrata est; Livius, x. 47; Epitome Livian. libro xi; Valer. Maximus, i. 8; Orosius, iii. 22; Lactantius, Inst. II. vii. 13; Plutarchus, Quæst. Rom. tom. vii. Opp. p. 153. edit. Reiskii. Tota fabula a Nostro magna cum diligentia, multoque ingenio tractata.

623. *Invocatio Deorum in rebus a spatiosa, remota a nostris temporibus, vetustate repetitis, ad exemplum Homeri, Il. B. 484. et Virgilio, Æn. vii. 641. instituta. Et ita novo modo a fabula superiore transit ad sequentem.*

624. *Unde—urbis, quam ob causam Æsculapius, Deus Epidaurius, a Romanis in insula Tiberis coli cœptus sit. Coronides, Æsculapius Apollini e Coronidis utero exsectus; ii. 628 sqq. Thybridis alveo, Thybride. Ea insula dicta insula Æsculapii; Suetonius, Claud. 25. De ejus origine vide Livium, ii. 5. Mox recte asciverit; Diis enim indigenis, domesticis, patriis opponuntur asciti (Græcis ἐπίθεροι,) eorumque sacra ascita; vid. Heins.*

626. *Dira, grave epitheton, quo tria simul significantur, a Diis iratis immissa, mali omnis et præter modum omnia vastans, ut dira grando apud Horatium, I. Od. ii. 2; Livius, d. l. "pestilentia urens simul urbem atque agros; portentoque jam similis erat clades." Copiosorem pestilentiae descriptionem habes supra vii. 523 sqq; itaque h. l. paucis ea defungitur. Exsangu tabo, sanguine in tabum, saniem corrupto.*

630. *Mediam tenentes.*] Vid. x. 167. *Orbis humus, orbis terrarum.*

Orbis humum Delphos adeunt, oracula Phœbi;
 Utque salutifera miseris succurrere rebus
 Sorte velit, tantæque urbis mala finiat, orant.
 Et locus, et laurus, et, quas habet illa, pharetræ,
 Intremuere simul: cortinaque reddidit imo 635
 Hanc adyto vocem, pavefactaque pectora movit:
 “ Quod petis hinc, propiore loco, Romane, pe-
 tisses;

Et pete nunc propiore loco: nec Apolline vobis,
 Qui minuat luctus, opus est, sed Apolline nato:
 Ite bonis avibus, prolemque arcessite nostram.”
 Jussa Dei prudens postquam accepere senatus,
 Quam colat, explorant, juvenis Phœbeïus urbem,
 Quique petant ventis Epidauria litora mittunt.
 Quæ simul incurva missi tetigere carina, 644
 Concilium Graiosque patres adiere; darentque

634. *Et locus, et laurus, etc.*] Locus adumbratus e Virgilio, *Æn.* iii. 90. *Illa, laurus, habet pharetras*, ea ornata sunt pharetræ; vid. i. 558. Lenzius vero intelligit pharetras e lauro suspensas: Apollinem enim, ubi templum intrârît, e mente Ovidii pharetram sic suspendisse. *Tremor* ille signum præsentia divina. Conf. ver. 671 sq. *Cortina*, operculum tripodis, ὄλμος. *Cortina reddidit vocem*, vox elata est per cortinam, ex imo adyto, ex imo specu, cui cortina imposita.

637. *Propiore loco.*] Lenzius observat, Epidauron Romanis propiorem fuisse oraculo Delphico. Id falsum esse, mappa geographica docere quemque potest. Immo Delphi propiores Romanis Epidauro. Burmannus putat, poetam confudisse Epidaurum Illyricam cum Peloponnesiaca. Non nego, veteres, ipsumque Ovidium, passim lapsos esse in geographicis; sed nunc per *propiores locum* ipsam Ro-

mam intellexit, ubi libri Sibyllini servabantur. *Quod petis*, scire cupis ex me, quale nempe remedium morbi sit, id potuisses Romæ e libris Sibyllinis cognoscere. Et id esse factum, Livius d. 1. docet: “ Libri aditi, quinam finis, aut quod remedium ejus mali a Diis daretur. Inventum in libris, *Æsculapium* ab Epidauro Romam arcessendum.” Sin Epidaurum intelligere vellemus, ineptum fuisset et stultum oraculum. Qui enim sponte scire Romani poterant, *Æsculapium* esse arcessendum?

642. *Quam urbem colat*, qua in urbe templo et sacris colatur; vide ad x. 529. *Epidauria litora*. Epidaurum enim in Argiæ litore orientali sita ad sinum Saronicum. Ex eadem urbe *Æsculapii* cultus in alias terras propagatus; Pausan. ii. 26.

645. *Concilium*, populum convocatum. *Certus sortes*. Vide ad i. 491. *Sortes dicunt* et alibi legitur, monente

Oravere Deum, qui præsens funera gentis
 Finit Ausoniæ: certas ita dicere sortes.
 Dissidet, et variat sententia; parsque negandum
 Non putat auxilium: multi renuere, suamque
 Non emittere opem, nec numina tradere suadent.
 Dum dubitant, seram pepulere crepuscula lucem,
 Umbraque telluris tenebras induxerat orbi: 652
 Quum Deus in somnis opifer consistere visus
 Ante tuum, Romane, torum: sed qualis in æde
 Esse solet; baculumque tenens agreste sinistra
 Cæsariem longæ dextra deducere barbæ, 656
 Et placido tales emittere pectore voces: [quam:
 “Pone metus; veniam; simulacraque nostra relin-
 Hunc modo serpentem, baculum qui nexibus
 ambit, 659
 Perspice, et usque nota visu, ut cognoscere possis.

Heinsio. Non tamen Burmannus spernit lectionem nonnullorum MSS. *certas addicere sortes*; nam *addicere* verbum in hac re proprium.

648. *Dissidet sententia*; vide ad ver. 27. *Sera lux*, ultima diei pars. Etiam versum sequentem jugulat Heinsius, atque frigiditate sua Ovidio indignum pronuntiat. Sed abesse non potest; quandoquidem homines *crepusculi* tempore nondum dormiunt. Ovidius tria tempora se excipientia indicare voluit, seram lucem, crepuscula, ipsam noctem; cui similis ver. 663 s. Neque frigide noctem expressit. Ea *umbra* passim dici solet; *Æneid.* iii. 589. *Humentemque Aurora polo dimoverat umbram*. Tum *inducere tenebras rebus* apud ipsum Nostrum legitur, ii. 395.

655. *Baculum agreste*: vide ad ii. 681. Bacillum habebat nodosum, quod difficultatem artis significabat. *Casaries barbæ*, barba. Minut. Felix,

“*Æsculapius bene barbatus, etsi semper adolescentis Apollinis filius.*” Interdum tamen et imberbis exhibebatur; Spanhem. de Usu et Præst. num. p. 181. Et omnino varie fingeatur. Epidauriam ejus imaginem describit Pausanias, ii. 27. In solio sedens altera manu baculum tenebat, altera serpentis caput premebat, cane ad pedes jacente. Barbam secundum Albricum, de Deorum Imagg. 20. dextra tenebat; sed Noster maluit *barbam deducere manu* pro, manum deducere in barba apprehensa: iv. 311. *deducere pectine crines.*

659. *Serpens* datus *Æsculapio*, quod vigilantissimum est animal, quæ res ad tuendam valetudinem ægroti maxime apta est; vid. Festus, lib. 9. *Notare visu*, ut xi. 714. *notare oculis*. *Major ero*; nam omnino corpora Deorum majora erant humanis; vide nos ad Plinium, VII. Ep. xxvii. 2.

Vertar in hunc ; sed major ero, tantusque videbor,
 In quantum verti cœlestia corpora debent.”
 Extemplo cum voce Deus, cum voce Deoque
 Somnus abit, somnique fugam lux alma secuta est.
 Postera sidereos Aurora fugaverat ignes ; 665
 Incerti quid agant proceres ad templa petiti
 Conveniunt operosa Dei : quaque ipse morari
 Sede velit, signis cœlestibus indicet, orant.
 Vix bene desierant, quum cristis aureus altis
 In serpente Deus prænuntia sibila misit, 670
 Adventuque suo signumque, arasque, foresque,
 Marmoreumque solum, fastigiaque aurea movit :
 Pectoribusque tenuis media sublimis in æde
 Constitit ; atque oculos circumtulit igne micantes.
 Territa turba pavet : cognovit numina castos 675
 Evinctus vitta crines albente sacerdos, [vete,
 Et, “ Deus en, Deus en : linguisque animisque fa-
 Quisquis ades,” dixit : “ sis, o pulcherrime, visus
 Utiliter ; populosque juves tua sacra colentes.”
 Quisquis adest, jussum venerantur numen ; et omnes
 Verba sacerdotis referunt geminata, piumque 681

666. *Proceres* Epidaurii. *Petiti Dei* ; postulati a Romanis Æsculapii. *Operosa*, magno artificio, magnoque labore extracta, adeoque et splendida et ampla : vide ad i. 258. *Cœlestibus*, divinis.

669. *Aureus* commune epitheton est omnium Deorum. Et Epidaurii Æsculapio *fulvi* serpentis atque innoxii genus potissimum consecrârunt ; Pausanias, ii. 28. *Movit* : confer ver. 635. *Pectoribus tenuis* ; vide ad iii. 43.

675. *Cognovit numina castos.*] *Castum* pietatis et sanctitatis notionem habet, adeoque imprimis sacerdotibus tribuitur. *Evinctus*, ut apud Virgi-

lium, Æneid. v. 269. 494. *De albente sacerdotum vitta* vide ad iii. 516. *Val. Maximus* : *Is anguis, quem Epidaurii raro* (inde turbæ pavor,) *sed nunquam sine magno ipsorum bono visum* (inde sacerdotis animus) *in modum Æsculapii venerati sunt.* *Linguis animisque favete.* Animo ad sacra attento, præstare sacris silentium, pia vota concipite, bona verba dicite. Mox, ver. 682. *præstant et mente et voce favorem.* *Pulcher* frequens epitheton Deorum ; Æn. vii. 656. *satus Hercule pulchro Pulcher Aventinus.*

681. *Referunt geminata*, repetunt. *Præstant*, etc. favent linguis animisque.

Æneadæ præstant et mente et voce favorem.
 Annuit his ; motisque Deus rata pignora cristis,
 Ter repetita dedit vibrata sibila lingua.
 Tum gradibus nitidis delabitur, oraque retro 685
 Flectit, et antiquas abiturus respicit aras,
 Assuetasque domos, habitataque templa salutat.
 Inde per injectis adopertam floribus ingens
 Serpit humum, flectitque sinus, mediamque per ur-
 Tendit ad incurvo munitos aggere portus. [bem
 Restitit hic ; agmenque suum, turbæque sequentis
 Officium placido visus dimittere vultu,
 Corpus in Ausonia posuit rate : numinis illa
 Sensit onus ; pressaque Dei gravitate carina
 Æneadæ gaudent, cæsoque in litore tauro 695
 Torta coronatæ solvunt retinacula navi.

Impulerat levis aura ratem : Deus eminet alte,
 Impositaque premens puppim cervice recurvam
 Cæruleas despectat aquas ; modicisque per æquor
 Ionium Zephyris sexto Pallantidos ortu 700

686. *Antiquas* ; vide ad i. 116. Valer. Maximus : " Per urbis celeberrimas partes mitibus oculis et levi tractu labi cœpit—ad triremem Romanam perrexit."

691. *Turbæ sequentis officium*, turbam officii causa ipsum prosequentem. *Officium* verbum proprium de honore, qui alicui habetur sectando, deducendo, etc. *Posuit rate*. Valer. Max. " Eo consendit ubi Q. Ogulnii legati tabernaculum erat, inque multiplicem orbem, per summam quietem, est convolutus."

694. *Pressaque Dei*, etc.] Conf. iii. 621. Dorvill. in codice antiquo reperit *carina est*. Hinc idem malit legere : *et pressa Dei gravitate carina est. Æneadæ*, etc.

695. *Caso tauro*, ex more solven-

tium appellentiumque. *Coronatæ* ob discessum optatum, ut alibi ob reditum salvum, hostemve victum. *Retinacula navi*. Vulgo edebatur *retinacula puppis*, quod revocavit Mitscherlichius ; hoc mutavit Heinsius, quia etiam *puppim* mox sequitur ; sed non debebat mutari casus, et scribendum erat *navis*, quod habent codices Regii nostri.

700. *Zephyris*, ventis omnino ; nam ab Epidauro Italiam petentibus contrarius est Zephyrus. *Lacinium* promontorium prope Crotonem, cum templo Lacinia Junonis, sancto omnibus circa populis ; Livius, xxiv. 3. *Scylaceum* vel *Scylacium*, colonia Atheniensium in litore sita. De *Iapygia* vide ad xiv. 458. *Amphissia sara*, promontorium Locrorum ; vide Turnebum in

Italiam tenuit; præterque Lacinia templo
 Nobilitata Deæ, Scylaceaue litora fertur.
 Linquit Iapygiam, lævaque Amphissia remis
 Saxa fugit; dextra prærupta Ceraunia parte,
 Romechiumque legit, Caulonaque, Naryciamque,
 Evincitque fretum, Siculique angusta Pelori, 706
 Hippotadæque domos regis, Temesesque metalla,
 Leucosiamque petit, tepidique rosaria Pæsti.
 Inde legit Capreas, promontoriumque Minervæ,
 Et Surrentino generosos palmite colles, 710
 Herculeamque urbem, Stabiasque, et in otia natam
 Parthenopen, et ab hac Cumææ templa Sibyllæ.
 Hinc calidi fontes, lentisciferumque tenentur
 Liternum, multamque trahens sub gurgite arenam

Adversariis, i. 22: sed male id in hoc itinere commemoratur. Isid. Vossius, quoniam unus codex *Arangia* habebat, legit *Argennia*, ut Argennum promontorium Siciliae intelligatur. Sed hoc longe a freto erat. *Lævaque* recepi e MSS. Ciofani, uno Vatic. Cap. et uno Maffei; sequitur enim *dextra*. Probaverat etiam Ciof. Cæteri vel *levibusque* vel *levisque*. In *Ceraunia* valde variant MSS.: *Acroceraunia* illa Epiri h. l. intelligi nequeunt. Is. Vossius conjicit *Cocintia* a Cocinto promontorio. Heinsius e MSS. multis *Celennia* (quod Regii nostri codices habent) defendit. Lenzius, si versus admitteret, legeret, quod Micyllus suasit, *Cænyia*, a promontorio Italiae *Cænys*. *Romechium* apud nullum geographum reperitur. Is. Vossius, cui assentitur Heinsius, legit, *Lametumque*. Lenzius e conjectura Regii præfert *Rheginum*. *Caulon* vel *Caulonia* Achæorum colonia, in alto litore condita. *Naryx* vel *Naricium* Locrorum oppidum: sed hoc prius nominari debuisset. *Evincit*, navigando superat;

Horat. iii. Od. 40. *Vincunt aquora navite*.

707. De *Temeses metallis* vide ad vii. 207. *Leucosia*, insula contra Pæstanum sinum; Plinius, iii. 6. Heinsius mallet *Leucasia*, quia *Leucosia*, *Λευκωσία*, apud Græcos syllabam secundam producit. Sed et alii licentia poetica secundam brevem fecerunt; vid. Drakenb. ad Silium, viii. 580. *Pæstum*, urbs Lucanorum, et clementissimo cælo utens, et rosis abundans; vide Cluver. Ital. Antiq. iv. 14.

710. *Surrentini colles* ad sinum Campaniæ abundabant generoso vino; Plin. xiv. 2. *Herculeam urbem*, *Herculanum*. *In otia natam*, ubi studia vel maxime coluntur; *otiosa Neapolis* apud Horat. Epod. v. 43. docta Neapolis apud Martial. v. Epigr. 78. *Hospita Musis otia* ei tribuit Silius, xii. 31. De *Cumis* vide ad xiv. 104.

714. *Liternum* (vulgo *Linternum*): vid. Heinsius et Cluverius, Ital. Antiq. iv. 2.) oppidum Campaniæ, exilio et sepulcro Scipionis nobile. Ibi frequens *lentiscus*, arbor mastichen

Vulturnus, niveisque frequens Sinuessa columbis,
Minturnæque graves, et quam tumulavit alumnus,
Antiphataëque domus, Trachasque obsessa palude,
Et tellus Circaëa, et spissi litoris Antium.

Huc ubi veliferam nautæ advertere carinam, 719
Asper enim jam pontus erat, Deus explicat orbis,
Perque sinus crebros, et magna volumina labens,
Templa parentis init flavum tangentia litus.

Æquore pacato patrias Epidaurius aras
Linqvit, et hospitio juncti sibi numinis usus,
Litoream tractu squamæ crepitantis arenam 725
Sulcat, et, innixus moderamine navis, in alta
Puppe caput posuit; donec Castrumque, sacrasque
Lavini sedes, Tiberinaque ad ostia venit.

Huc omnes populi passim, matrumque, patrumque
Obvia turba ruit, quæque ignes, Troïca, servat 730

fundens; Plinius, xiv. 20. *Per calidos fontes* Baias intellige, et tota hæc litora quæ calidis fontibus rigantur; Plinius, iii. 5.

715. *Frequens Sinuessa columbis*, ut Dionæis avibus circumsona Thisbe apud Stat. Theb. vii. 261. In Campania grandissimas provenire columbas, tradit Plinius, x. 37. *Graves*, parum salubres ob palustre solum. *Palustres Minturnæ* apud Horatium, Epod. I. v. 4. *Gravitas cæli* sic est apud Cicer. Att. xi. 22. *Quam tumulavit alumnus*, Caieta; vid. xiv. 157. Mulierem posuit pro loco, qui inde nomen accepit. De *Antiphate* vide xiv. 234. et paulo post etiam de *Circaëa* tellure. *Trachas*, Anxur, quæ etiam Trachina, et Tarracina dicta; Livius, iv. extr. "Anxur fuit, quæ nunc Tarracinæ sunt, urbs prona in paludes." *Spissi*, densi, duri. *Antium*, oppidum Latinorum maritimum. Huic egressum esse Æsculapium, etiam

Valer. Maximus, d. I. tradit. Recte igitur Regius *Ancon* mutasse videtur in *Antium*, quod Heinsius etiam in multis MSS. reperit.

720. *Deus explicat orbis*, etc.] Contra Virgilius, Æneid. xii. 743. *implicat orbis*; Plinius, IX. Epist. xxxiii. 5. *orbis implicitat expeditque*. In his et sequentibus vide diligentiam, ingenium et ornatum in hac narratione. *Templa parentis*. Valer. Maximus ipse Æsculapii templum nominat: sed parum credibile, eum jam tum cultum esse ab Antiatibus. *Sulcat*; vide ad iv. 706. *Crepitantis*; iii. 75. de serpente, *Terra rasa sonat squamis*.

727. *Castrum* Inui, urbs Rutulorum. *Sacras sedes*, quia Æneas Penates ibi in Palladis templo posuit. *Passim*, sine ordine, bene conjungitur cum *ruit*, quod et ipsum est, currere sine lege. *Troïca Vesta*, quam Æneas una cum igne sacro et Penatibus asportavit; Virgilius, Æneid. ii. 296.

Vesta, tuos, lætoque Deum clamore salutant.
 Quaque per adversas navis cita ducitur undas,
 Tura super ripas, aris ex ordine factis,
 Parte ab utraque sonant, et odorant aera fumis :
 Ictaque conjectos incalfacit hostia cultros. 735
 Jamque caput rerum, Romanam intraverat urbem :
 Erigitur serpens, summoque acclinia malo
 Colla movet, sedesque sibi circumspicit aptas.
 Scinditur in geminas partes circumfluis amnis ;
 Insula nomen habet ; laterumque a parte duorum
 Porrigit æquales media tellure lacertos.
 Huc se de Latia pinu Phœbeius anguis
 Contulit, et finem, specie cœleste resumpta,
 Luctibus imposuit, venitque salutifer Urbi. 744

VIII. Hic tamen accessit delubris advena nostris :
 Cæsar in urbe sua Deus est : quem Marte, togaque
 Præcipuum, non bella magis finita triumphis,
 Resque domi gestæ, properataque gloria rerum
 In sidus vertere novum, stellamque comantem,
 Quam sua progenies : neque enim de Cæsaris actis

734. *Sonare de crepitu turis. Odorant fumis, replent fumis odoratis. Conjectus ut adjectus proprium de cultro adacto; vide Gronovium, Obs. pag. 87. Incalfacit hostia cultros. Dum enim victimæ jugulantur, cultri sanguine calefiunt. Acclinia. Vulgo, et in Regiis codicibus, acclivia.*

739. *Scinditur in geminas, etc.] Præclara insulæ, quam fluvius facit, descriptio. Porrigit, extendit. Festus: "In insula Æsculapio facta ædes fuit, quod ægroti a medicis aqua maxime sustentantur." Cæterum hunc Æsculapii in serpente latentis adventum numis etiam celebrârunt Romani; Spauhemi de Usu et Præst. num. ii. 217.*

VOL. IV.

745—870. *Julii Cæsaris apotheosis graviter et in maximum Augusti honorem tractata. Causam ejus agit Venus, unde genus ducebat Cæsar, in concilio Deorum, eamque adjuvat Jupiter. Inest h. l. catalogus rerum et a Cæsare et ab Augusto gestarum.*

748. *Properata, properanter parta. Cic. pro Marc. 2. de Cæsare: "Nec vero disjunctissimas terras citius cujusquam passibus potuisse peragrari, quam tuis non dicam cursibus, sed victoriis lustratæ sunt." De stella comante vide ver. 849.*

750. *Neque enim de Cæsaris, etc.] Mirum in modum adulatur Augusto. Scilicet ironicæ locutioni inservit. Male igitur Tan. Faber emendat minus est*

3 P

Ullum majus opus, quam quod pater extitit hujus.
 Scilicet æquoreos plus est domuisse Britannos,
 Perque papyriferi septemflua flumina Nili
 Victrices egisse rates, Numidasque rebelles,
 Cinyphiumque Jubam, Mithridateis tumentem
 Nominibus Pontum, populo adjecisse Quirini, 756
 Et multos meruisse, aliquos egisse triumphos,
 Quam tantum genuisse virum, quo præside rerum
 Humano generi, Superi, cavistis abunde.
 Ne foret hic igitur mortali semine cretus, 760
 Ille Deus faciendus erat: quod ut aurea vidit
 Æneæ genitrix; vidit quoque triste parari
 Pontifici letum, et conjurata arma moveri.
 Palluit, et cunctis, ut cuique erat obvia, Divis,
 “ Aspice,” dicebat, “ quanta mihi mole parentur
 Insidiæ, quantaque caput cum fraude petatur, 766
 Quod de Dardanio solum mihi restat Iulo.
 Solane semper ero justis exercita curis?
 Quam modo Tydidæ Calydonia vulneret hasta;
 Nunc male defensæ confundant mœnia Trojæ: 770
 Quæ videam natum longis erroribus actum

domuisse. Lenzius totum locum usque ad *cavistis abunde* interrogative capit. Sed hoc non patitur, opinor, *τὸ scilicet.* Vertit tamen sic et Rodius. *Æquoreos*, æquore cinctos. *Papyrifer Nilus* etiam Trist. III. x. 27. *Numidas rebelles*, qui jugum recipere volebant, sed semper excutiebant, et qui, *Juba* duce, arma contra Cæsarem sumpserunt. *Cinyphium*, Africanum, a Cinype Africæ fluvio; vii. 272. *Nominibus*, gloria et fama. *Aliquos egisse.* Quinquies triumphavit; nempe quater eodem mense post devictum Scipionem, et rursus semel post superatos Pompeii liberos; Suetonius,

Cæs. 37. *Cavistis*, prospexistis, consuluistis. Vulgo (et in Regiis codicibus) *favistis abunde*, quod fluxit ex interpretatione *τὸν cavistis*. Mitscherlichius verba *vidit quoque* — *moveri* signis parentheses inclusit, quod et alii fecere: male, nam *palluit* ad hoc membrum pertinet.

769. *Quam modo Tydidæ*, etc.] *Venus* vulnerata Diomedis hasta. *Homerus*, II. E. 335. *Bothe* dabat legendum, *vulnerat. Calydonia*; vide ad xiv. 513. *Confundant*, pudore suffundant. *Cum Junone*; ea enim impulsus *Turnus* arma moverat.

Jactarique freto, sedesque intrare silentum,
 Bellaque cum Turno gerere, aut, si vera fatemur,
 Cum Junone magis : quid nunc antiqua recordor
 Damna mei generis ? timor hic meminisse priorum
 Non sinit : in me acui sceleratos cernitis enses :
 Quos prohibete, precor, facinusque repellite, neve
 Cæde sacerdotis flammæ extinguite Vestæ.”

Talia nequicquam toto Venus anxia cœlo
 Verba jacit, Superosque movet : qui rumpere
 quanquam 780

Ferrea non possunt veterum decreta Sororum,
 Signa tamen luctus dant haud incerta futuri.
 Arma ferunt nigras inter crepitantia nubes,
 Terribilesque tubas, auditaque cornua cœlo
 Præmonuisse nefas : Phœbi quoque tristis imago
 Lurida sollicitis præbebat lumina terris : 786
 Sæpe faces visæ mediis ardere sub astris ;
 Sæpe inter nimbos guttæ cecidere cruentæ.
 Cærulus et vultum ferrugine Lucifer atra
 Sparsus erat ; sparsi lunares sanguine currus. 790
 Tristia mille locis Stygius dedit omina bubo :

776. *In me acui enses.*] In progeniem meam : in Cæsarem conjuratum est a sexaginta amplius, Cassio, Bruto, Marcello principibus. *Ignis Vestæ extinctus* fuit in prodigiis ; vide Ciofanum ad h. l.

781. *Veterum Sororum* pro, vetera decreta Sororum, Parcarum. Nisi mavis senes Parcas intelligere : *vetus* enim sic dicitur, et Parcæ fingebantur senes ; vide Lenzius. *Ferrea*, immutabilia. *Signa*, s. prodigia sequentia sumpta sunt e Virgilio, Georg. i. 464 sqq. ; quanquam etiam historicis celebrata : conf. Tibullus, II. v. 71—78. et Cicero de Div. i. 10 sqq. *Luc-*

tus futuri, bellorum civilium instantium ; nam secundum Virg. illa acciderunt post cædem Julii Cæsaris.

783. *Arma ferunt nigras*, etc.] Virg. et Tibullus dicto loco. De *crepitu armorum* vide ad i. 143. *Phœbi imago*, Phœbus, sol per totum illum annum pallidior solito fuit ; Plin. ii. 30 ; Plutarchus, in Julio Cæs. extr.

789. *Ferrugo* poetis tenebræ, caligo ; Virgilius : “ Caput obscura nitidum ferrugine textit.” Eam ferruginem solis interdum, etiam hodie, efficiunt vapores, quibus aer repletus, qui et sanguineam reddunt lunam. De *bubone* vide supra ad librum x, 453.

Mille locis lacrimavit ebur, cantusque feruntur
 Auditi, sanctis et verba minacia lucis.
 Victima nulla litat; magnosque instare tumultus
 Fibra monet; cæsumque caput reperitur in extis.
 Inque foro, circumque domos, et templa Deorum
 Nocturnos ululâsse canes, umbrasque silentum
 Erravisse ferunt, motamque tremoribus urbem.
 Non tamen insidias, venturaque vincere fata 799
 Præmonitus potuere Deum: strictique feruntur
 In templum gladii: neque enim locus ullus in Urbe
 Ad facinus, diramque placet, nisi Curia, cædem.

Tum vero Cytherea manu percussit utraque
 Pectus; et ætheria molitur condere nube,
 Qua prius infesto Paris est ereptus Atridæ, 805
 Et Diomedeos Æneas fugerat enses.
 Talibus hanc genitor: Sola insuperabile fatum,
 Nata, movere paras? intres licet ipsa Sororum
 Tecta trium; cernes illic molimine vasto

792. *Ebur*, statuæ eburneæ, quæ, quum tempore pluvio humidæ essent, lacrimare credebantur. *Cantus*, voces quasi oraculo editæ, quales sæpe auditæ inter omina habita. Ita Burmann. contra Brouckhusium qui malebat, *planctus*; Virg. "Vox quoque per lucos vulgo exaudita silentes Ingens." Tibullus: "Lucus præcinuisse fugam."

794. *Litare*, id est, Deos placare, dicuntur et homines, et victimæ et aræ; vide Schwarzium ad Plin. pan. cap. 52. *Fibra—extis*. Virg. "Nec tempore eodem Tristibus aut extis fibræ apparere minaces." *Caput*, scil. extorum, quod *cæsum* cultro victimarii mali ominis erat. Livius, viii. 9: "Decio caput jecinoris a familiari parte cæsum aruspex dicitur ostendisse, alioqui acceptam Diis hostiam esse."

797. *Nocturnos ululâsse canes*.] Virgil.: "Obscœnique canes Signa dabant—simulacra modis pallentia miris Visa sub obscuro noctis."

800. *Præmonitus*, signa præmissa. *Templum nunc curia*, ut sæpe apud Cic. quia illa inaugurata; *templum* enim omnis locus inauguratus et sanctus. De hac voce *templum*, pro curia, vide doctiss. Rupert. ad Livium, l. vi. not. 6.; nostræ edit. tom. i. p. 27. *Stricti feruntur* pro, stringuntur in templo; nam involuti illati erant in curiam; Dio, xliv. 16.

804. *Condere*, Cæsarem. De *Paride erepto* vide Homerum, Il. F. 380. *Infesto Atridæ*, Menelao, quocum certabat. De *Ænea* vide Il. E. 311 sqq.

809. *Cernes molimine vasto*, ect.] Gravissime immutabilitatem fatorum notat. *Rerum tabularia*, locus, in

Ex ære, et solido rerum tabularia ferro; 810
 Quæ neque concursus cœli, neque fulminis iram,
 Nec metuunt ullas tuta, atque æterna ruinas.
 Invenies illic inclusa adamante perenni
 Fata tui generis: legi ipse, animoque notavi,
 Et referam, ne sis etiamnum ignara futuri. 815
 Hic sua complevit, pro quo, Cytherea, laboras,
 Tempora, perfectis, quos terræ debuit, annis.
 Ut Deus accedat cœlo, templisque colatur,
 Tu facies, natusque suus; qui nominis hæres,
 Impositum feret Urbis onus, cæsique parentis 820
 Nos in bella suos fortissimus ultor habebit.
 Illius auspiciis obsessæ mœnia pacem
 Victa petent Mutinæ: Pharsalia sentiet illum,
 Æmathiaque iterum madefacti cæde Philippi;
 Et magnum Siculis nomen superabitur undis; 825

quo servantur tabulæ, quibus res fatales continentur, structus *molimine vasto*, opera maxima, *ex ære*, etc. Tabularia illa Lezius fuisse putat in limine Tartari, ubi ænei muri, et comparat Orphei hym. lviii. 1 sqq. *Concursus cœli*, tonitrua, ut vi. 695. xi. 436. Confer Lucretium, vi. 160. Sed et *concussum cœli*, quod habent plerique MSS. (et ambo nostri Regii,) bene se habet. Jupiter enim tonans *concutere* cœlum et terram graviter dicitur; Horat. I. Od. xxxiv. 12. *Inclusa*, incisa, insculpta, quod utrumque MSS. multi e glossa præferunt. Etiam Cicero, Catil. i. 2. *Senatus consultum inclusum in tabulis*. Conf. Claudian. xv. 202. ubi Atropos *voces Jovis adamante notat*.

819. *Suus*, ejus. *Nominis hæres* (multi *numinis*;) *διάδοχος ονόματος* Cæsaris vocatur a Dione. Sueton. Aug. 7: "Postea Cæsaris, et deinde Augusti cognomen assumpsit: alte-

rum testamento avunculi." *Onus*, molem imperii. *Suos*, faventes.

822. *Illius auspiciis*, etc.] *Mutina* obsessus D. Brutus ab Antonio, quem Augustus, jussus a senatu, una cum Hirtio et Pansa coss. fugavit; Florus, iv. 4.; Suetonius, Aug. 10. *Sequentia expressa e Virgilio*, Georg. i. 490 sqq.: "Ergo inter sese paribus concurrere telis Romanas acies iterum videre Philippi: Nec fuit indignum Superis, bis sanguine nostro Æmathiam et latos Hæmi pinguescere campos," ubi Heynius observat, *Æmathiam* esse quidem Macedoniae partem, ad quam nec *Pharsalus* nec *Philippi* pertineant; sed poetas latius eo nomine uti etiam pro Thessalia: licuisse porro poetæ, quanquam paulo crassius, in eodem loco prælium factum dicere, quod in illis regionibus, in eo regno aut plaga factum. Hinc *Pharsalia* nunc fit mentio, ubi prius prælium commissum, hinc *iterum ma-*

Romanique ducis conjux Ægyptia, tædæ
 Non bene fisa, cadet; frustra que erit illa minata,
 Servitura suo Capitolia nostra Canopo.
 Quid tibi Barbariem, gentesque ab utroque jacentes
 Oceano, numerem? quodcunque habitabile tellus
 Sustinet, hujus erit: pontus quoque serviet illi. 831
 Pace data terris, animum ad civilia vertet
 Jura suum, legesque feret justissimus auctor,
 Exemploque suo mores reget: inque futuri
 Temporis ætatem, venturorumque nepotum 835
 Prospiciens, prolem sancta de conjuge natam
 Ferre simul, nomenque suum, curasque jubebit:
 Nec, nisi quum senior similes æquaverit annos,
 Ætherias sedes, cognataque sidera tanget.
 Hanc animam interea cæso de corpore raptam 840
 Fac jubar, ut semper Capitolia nostra forumque
 Divus ab excelsa prospectet Julius arce.

defacti Philippi. Sentiet illum, usu cognoscet ejus fortitudinem et consilium.

826. *Romani ducis, Antonii, conjux Ægyptia, Cleopatra, quam ille, repudiata Octavia, uxorem duxerat, tædæ non bene fisa, temere sperans, se nuptam Antonio potituram esse imperio Romano (Dio, iv. p. 421.) cadet, victa ad Actium ab Augusto, aspidum veneno peribit. Frustraque, etc. invidiose, frustra imperium Romanum affectaverit. Pro toto imperio Capitoliolum nominat, ut vs. 589. et apud Horat. I. Od. xxxvii. 7. de eadem, "dum Capitolio Regina dementes ruinas, Funus et imperio parabat," etc. Canopus, numen et oppidum Ægyptiorum.*

829. *Barbaria, monente Burmanno, totus tractus terrarum, quem barbari populi tenent.*

833. *Auctor, legislator, ut viii. 101.*

Suetonius, Aug. 34: "Leges retractavit, et quasdam ex integro sanxit." Idem 32: "Pleraque pessimi exempli correxit," etc.

836. *Prolem, Tiberium, sancta de conjuge, Livia, natam, quam prægnantem a Nerone duxit Augustus. Sancta solenne epitheton mulierum castarum et probarum, etiam in monumentis.*

838. *Nec, nisi quum senior, etc.] Jul. Cæsar, quum interficeretur, natus erat annos 56. Quum igitur h. l. non admodum longus vitæ terminus promittatur Augusto, Heinsius suadet, quum senior Pyllos æquaverit annos. Certe Pyllos annos Augusto precatur Noster etiam Pont. II. viii. 41. et Trist. V. v. 62. Cf. Martial iv. Epigr. 1. ; viii. 2. Quum MSS. quidam patrios præferant, Lenzius suadet, patrios superaverit annos.*

842. *Excelsa arce præfero ex Thuan. MS. τῷ ἀδελφῷ. Excelsa arx est cælum.*

Vix ea fatus erat, media quum sede senatus
 Constitit alma Venus, nulli cernenda, sui que
 Cæsaris eripuit membris, nec in aera solvi 845
 Passa recentem animam, cœlestibus intulit astris.
 Dumque tulit, numen capere, atque ignescere sen-
 Emisitque sinu: luna volat altius illa, [sit,
 Flammiferumque trahens spatioso limite crinem
 Stella micat, nati que videns benefacta, fatetur 850
 Esse suis majora, et vinci gaudet ab illo.
 Hic sua præferri quanquam vetat acta paternis,
 Libera fama tamen, nullisque obnoxia jussis
 Invitum præfert, unaque in parte repugnat.
 Sic magni cedit titulis Agamemnonis Atreus: 855
 Ægea sic Theseus, sic Pelea vincit Achilles.
 Denique ut exemplis ipsos æquantibus utar,
 Sic et Saturnus minor est Jove: Juppiter arces
 Temperat ætherias, et mundi regna triformis:
 Terra sub Augusto: pater est et rector uterque. 860
 Dî, precor, Æneæ comites, quibus ensis, et ignis

Alibi, *summa arx*. Similis sententia in Epiced. Drusi vs. 61: "summa sacer ille locatus in arce, Res hominum ex tuto cernere dignus erat." V. vol. i. p. 410.

849. *Flammiferumque trahens*, etc.] Suetonius, Jul. Cæs. 88.: "In Deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed et persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primos ei hæres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam: creditumque est, animam esse Cæsaris in cœlum recepti: et hac de causa simulacro ejus in vertice additur stella." Vide supra, 749.

859. *Triformis*; vide ad xii. 40. Expressit autem Horatii locum, I. Od.

xii. 50: "Orte Saturno, tibi cura magni Cæsaris fatis data: tu secundo Cæsare regnes. Te minor Iatium reget æquus orbem: Tu gravi curru quatiens Olympum." Confer Fast. ii. 130.

861. *Æneæ comites*, Penates, quos incendio Trojano ereptos in Latium advexit Æneas. Ab his diversi *indigetes*, ἐγγώπιτοι, in quibus ipse Æneas; xiv. 608. Expressus autem locus e Virgilio, Georg. i. 498. *Genitor*, conditor, *urbis*. Cic. de Div. i. 2. *Hujus urbis parens Romulus*; Silius, ii. 654. *parens murorum*, ubi vide Drakenb. *Domesticus*, Palatinus. Cf. Horat. I. Ep. iii. 17. *Tarda sit*, etc. Horatius, I. Od. ii. 45: "Serus in cœlum redeas, diuque Lætus intersis populo Quirini."

Cesserunt ; Dique Indigetes, genitorque, Quirine,
 Urbis, et invicti genitor, Gradive, Quirini,
 Vestaque Cæsareos inter sacrata Penates,
 Et cum Cæsarea tu, Phœbe domestice, Vesta, 865
 Quique tenes altus Tarpeias Juppiter arces,
 Quosque alios vati fas appellare piumque ;
 Tarda sit illa dies, et nostro serior ævo,
 Qua caput augustum, quem temperat, orbe relicto
 Accedat cælo, faveatque precantibus absens. 870

JAMQUE opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ig-
 Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas. [nes,
 Quum volet illa dies, quæ nil, nisi corporis hujus
 Jus habet, incerti spatium mihi finiat ævi :
 Parte tamen meliore mei super alta perennis 875
 Astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum ;
 Quaque patet domitis Romana potentia terris,
 Ore legar populi, perque omnia secula fama,
 Si quid habent veri vatum præsentia, vivam.

871. *Jamque opus exegi*, etc.] Epi-
 logus fideliter expressus ex Horatio,
 III. Od. xxx. Confer etiam ii. 20. et
 Propertium, iii. 134 sqq. *Exegi*, ad
 finem perduxit, absolvi. Horatius,
 "Exegi monumentum ære perennius."
Jovis ira, fulmen. *Edax*, omnia ab-
 sumens. Horatius : "Quod non im-
 ber edax, non Aquilo impotens Possit
 diruere, aut innumerabilis Annorum
 series, et fuga temporum."

875. *Super alta perennis Astra fe-*

rar ; gloria mea erit æterna. Hora-
 tius : "Non omnis moriar ; multaque
 pars mei Vitabit Libitinam." *Ore*
legar populi. Propert. II. i. 2. *veniat*
mollis in ora liber ; ubi vide Brouck-
 husium. Post versum 879. in multis
 MSS. hoc distichon est ascriptus : *Bis*
sex millenos versus in codice scriptos
Sed ter quinque minus continet Ovi-
dius. Burmannus monet extare ho-
 die nonnisi 11993. ut septem de-
 sint.

METAMORPHOSEON FINIS.

EXCUDERANT TALEOVS ET WHEELER.

Saturday 3^d Sept. 1842 - C. H. L.

INDEX RERUM
QUÆ
IN UNOQUOQUE LIBRO
METAMORPHOSEON OVIDII
CONTINENTUR.

LIBER I.

CHAOS in quatuor elementa.
Cælum et terram quinque distingui
zonis.
Quatuor ventorum regiones.
Hominis origo.
Quatuor ætatum descriptio.
Gigantum sanguis in homines crudeles.
Lycaon in lupum.
Lactei circuli descriptio.
Jovis oratio.
Diluvii descriptio.
Lapides in homines.
Terra in varias animalium figuras.
Pythonis serpentis cædes.
Pythia ludi.
Cupidinis sagittarum descriptio.
Daphne in laurum.
Tepe descriptio.
Io in vaccam.
Argi oculi in caudam pavonis.
Syrinx nympa in calamum.
Io vacca in humanam formam.
Phaethontis Epaphique contentio.

LIBER II.

Regiæ solis descriptio.
Quatuor anni partes.
Solis currus descriptio.
Equorum Solis nomina.
Terre incendium.
Telluris querelæ.
Phaethontis casus.
Heliades in populos.
Cycnus rex Ligurum in olorem.
Callisto Lycaonis filia in ursam.
Arcas cum Callisto matre in sidera.
Corvus ex candido niger.
Coronis in cornicem.

VOL. IV.

Erichthonius sine matre natus.
Nyctimene in noctuam.
Ocyroe Chironis filia in equam.
Apollo in pastorem.
Battus in lapidem indicem.
Aglauros Cecropis filia in saxum.
Invidiæ domus descriptio.
Invidiæ effectio.
Jupiter in taurum.
Europa ex Phœnicia in Cretam per Jo-
vem avecta.

LIBER III.

Draconis dentes in viros armatos.
Cadmus Bœotici conditor.
Actæon in cervum.
Bacchus ex Semele Cadmi filia.
Juno in anum.
Bacchi educatio.
Tiresias in feminam.
Tiresias in marem.
Narcissus in florem.
Echo in vocem.
Tyrreni nautæ in delphinos.
Bacchus in puerum.
Pentheï descriptio.

LIBER IV.

Bacchi nomina.
Dercetis Babylonia in piscem.
Semiramis in columbam.
Nais in piscem.
Mora ex albis nigra Pyrami et Thisbes
sanguine effecta.
Veneris cum Marte adulterium.
Leucothoe in thuris arborem.
Clytie in heliotropium herbam.
Daphnis Idæus in saxum.
Scytho in feminam.

3 Q

Celmus puer in adamantem.
 Crocos cum Smilace in flores.
 Salmacidis fontis natura.
 Hermaphroditus cum Salmacide nympha copulatus.
 Mineides in vespertiliones.
 Ino Athamantis uxor in Deam.
 Viæ ad Inferos descriptio.
 Juno ad Inferos.
 Melicerta in Deum marinum.
 Comites Inus in saxa et aves.
 Cadmus cum uxore in anguem.
 Jupiter in aurum.
 Persei gesta.
 Guttæ sanguinis Medusæ capitis in serpentes.
 Atlas in montem.
 Andromeda ceto exposita.
 Virgulta in coralia.
 Andromedæ Perseique nuptiæ.
 Pegasus equus alatus e sanguine Medusæ.
 Medusæ capilli in serpentes.

LIBER V.

Cephenes Perseum oppugnantes in saxa.
 Cephenum tumultus descriptio.
 Phineus Cephei frater in statuam.
 Proetus in lapidem.
 Polydectes in saxum.
 Hippocrenes fontis descriptio.
 Pyrenei sacrilegium.
 Musæ in aves.
 Pierides in picas.
 Gigantomachia descriptio.
 Jupiter in arietem.
 Apollo in corvum.
 Bacchus in caprum.
 Diana in felem.
 Juno in vaccam.
 Venus in piscem.
 Mercurius in ibim.
 Cereris laudes.
 Proserpinæ raptus.
 Pergæ lacus descriptio.
 Cyane nympha in stagnum.
 Puer temerarius in stellionem.
 Arethusa nympha in fontem.
 Ascalaphus in bubonem.

Sirenes in aves.
 Lynceus rex Scytharum in lynceum.

LIBER VI.

Arachne in araneam.
 Arachnes cum Pallade certamen.
 Pallas in vetulam.
 Telarum Palladis Arachnesque descriptio.
 Hæmus et Rhodope in montes.
 Pygmæa in gruem.
 Antigone in ciconiam.
 Cynaræ filiæ in saxa.
 Jupiter in taurum.
 Jupiter in aquilam.
 Jupiter in cycnum.
 Jupiter in satyrum.
 Jupiter in Amphytrionem.
 Jupiter in aurum.
 Jupiter in ignem.
 Jupiter in pastorem.
 Jupiter in serpentem.
 Neptunus in juvencum.
 Neptunus in Enipeum fluvium.
 Neptunus in arietem.
 Neptunus in equum.
 Neptunus in delphinem.
 Apollo in pastorem.
 Apollo in accipitrem.
 Apollo in leonem.
 Bacchus in uvam.
 Saturnus in equum.
 Niobe in marmor.
 Niobes filiorum mors.
 Amphionis exitus.
 Lycii rustici in ranas.
 Marsias in fluvium.
 Eburneus Pelopis humerus.
 Tereus in upupam.
 Progne in hirundinem.
 Philomela in lusciniam.
 Orithyia raptus.
 Zetes et Calais alati.

LIBER VII.

Draconis dentes in homines armatos.
 Jasonis in Colchos expeditio.
 Phinei calamitas.
 Medæ amores.
 Tauri ignem efflantes.

Pervigilis Draconis sopor.
 Æson ex sene juvenis.
 Aridus olivæ ramus in viridem.
 Gutta: aquæ in flores.
 Nutrices Bacchi ex vetulis juvenes.
 Aries senio confectus in agnum.
 Pelia: cædes.
 Cerambus in avem.
 Draco in saxum.
 Juvencus in cervum.
 Coæ mulieres cornutæ.
 Telchi visu omnia mutantés.
 Hyries filius in cynnum.
 Hyrie in lacum.
 Combe in avem.
 Fungi in homines.
 Phineus in avem.
 Periphás in avem.
 Polyphemónis filia in avem.
 Medea ad Ægeum.
 Cerberi spuma in aconitum.
 Thesei gesta.
 Scironis latronis ossa in scopulos.
 Minois bellum in Athenienses.
 Sithonis in monedulam.
 Ægina insula quæ et Ænona.
 Æaci filii.
 Formicæ in homines.
 Pests descriptio.
 Cephalus Procridis maritus in aliam figuram.
 Vulpes et canis in saxa.
 Procridis mors.

LIBER VIII.

Nisus in haliétum avem.
 Scylla in Cyrim avem.
 Muri vocales.
 Labyrinthi Cretensis descriptio.
 Ariadnæ corona in sidus.
 Dædali volatus.
 Talus puer serræ circiniqué inventor, in perdicem.
 Dædalus ad Cocalum.
 Apri Calydonii descriptio.
 Atalantæ forma.
 Althææ fratres a Meleagro cæsi.
 Stipes in quo Meleagri vita.
 Meleagri mors.
 Meleagri sorores in aves meleagridas.

Naiades in Echinadas insulas.
 Perimele nympha in insulam.
 Oppidum in stagnum.
 Jupiter cum Mercurio in homines.
 Casa in templum.
 Philemon cum Baucide uxore in arbore.
 Proteus in varias formas.
 Metra Erisichthonis filia in varias figuras.
 Erisichthonis impietas.
 Famis patria.
 Famis descriptio.
 Fœdus Erisichthonis exitus.
 Achelous in varias figuras.

LIBER IX.

Acheloi Herculisque lucta.
 Achelous in anguem.
 Achelous in taurum.
 Copiæ cornu.
 Nessi centauri cædes.
 Tunica a Dejanira ad Herculem missa.
 Hercules labores.
 Lichas in scopulum.
 Hercules in Deum.
 Galantis in mustelam.
 Dryope in arborem.
 Lotos nympha in arborem.
 Iolaus senex in juvenem.
 Callirhoes pueri in juvenes.
 Deos quoque fati obnoxios esse.
 Miletus Mileti urbis conditor.
 Byblis Mileti filia in fontem.
 Caunus Byblidos frater, Cauni urbis conditor.
 Iphis puella in marem.

LIBER X.

Orphei Eurydicesque nuptiæ.
 Orphei ad Inferos descensus.
 Atys in pinum.
 Cyparissus in cupressum.
 Orphei carmen.
 Jupiter in aquilam.
 Hyacinthus puer in florem.
 Hyacinthi festa.
 Propetides in saxa.
 Cerastæ in tauros.
 Statua eburnea in virginem.

Myrrha Cinyræ filia in arborem.
 Adonis in florem.
 Hippomenes in leonem.
 Atalanta in lænam.
 Minthe nympa in mentham.

LIBER XI.

Serpens in saxum.
 Orphei cædes.
 Bacchæ Thraciæ in arbores.
 Midæ stoliditas.
 Contacta a Mida in aurum.
 Arena Pactoli in aurum.
 Midæ aures in asininas.
 Cannæ vocales.
 Apollo cum Neptuno in homines.
 Hesionæ Laomedontis filiæ liberatio.
 Thetis in varias formas.
 Ceyx in avem.
 Dædalion in accipitrem.
 Lupus in saxum.
 Halcyone in avem.
 Somni domus descriptio.
 Dei Somni effictio.
 Morpheus in homines.
 Phobetor in animalia bruta.
 Phantasos in inanimata.
 Morpheus in Ceycem.
 Æsacus in mergum.

LIBER XII.

Serpens in saxum.
 Iphigenia, Agamemnonis filia, in cer-
 vam.
 Famæ domus descriptio.
 Protesilai cædes.
 Cynus puer in avem.
 Cæneus in avem.
 Cænis puella in marem.
 Pirithoi et Hippodamiæ nuptiæ.
 Lapitharum Centaurorumque rixæ et
 prælia.
 Periclymenus, Nelei filius, in varias
 figuras.
 Achillis mors.

LIBER XIII.

Ajax in hyacinthum florem.
 Armorum Achillis iudicium.
 Ajacis oratio.

Artificiosissima Ulyxis oratio.
 Hecuba in canem.
 Polydori cædes.
 Polyxænæ immolatio.
 Polymestoris Thraciæ regis excæcatio.
 Memnonis cineres in aves.
 Æneæ in Latium navigatio.
 Anii filiæ, omnia suo tactu in frumen-
 tum, vinum, oleumve convertentes,
 in columbas.
 Duo juvenes ex rogi favilla.
 Index in saxum.
 Siciliæ descriptio.
 Scylla in monstrum.
 Acis in fluvium.
 Polyphemi cantilena.
 Glaucus in Deum marinum.

LIBER XIV.

Scyllæ inguina in canes.
 Cercopes in simias.
 Sibylla in vocem.
 Socii Ulyxis in porcos.
 Socii Ulyxis in pristinam formam.
 Picus in avem.
 Pici comites in feras.
 Canens Pici uxor loci nomen.
 Diomedis socii in aves.
 Appulus pastor in oleastrum.
 Æneæ naves in nymphas.
 Navis in scopulum.
 Ardea in avem.
 Æneas in Deum indigetem.
 Albani reges.
 Vertumnus in varias figuras.
 Vertumnus in vetulam.
 Anaxarete puella in saxum.
 Urbis Romæ conditores.
 Aquæ frigidæ in calidas.
 Romulus in Deum.
 Hersilia, Romuli uxor, in Deam Ho-
 ram.

LIBER XV.

Calculi albi in nigros.
 Numa ad Pythagoram.
 Pythagoræ dogmata.
 Pythagoræ sermo.
 Pythagoræ metempsychosis.
 Pythagoras in Euphorbum.

- Omnium rerum vicissitudinem esse.
 Annus in quatuor partes.
 Quatuor hominis ætates.
 Sperma hominis in hominem.
 Ex quatuor elementis omnia fieri.
 Omnia in quatuor elementa resolvi.
 Terra in mare.
 Mare in terram.
 Mira Lyci fluminis natura.
 Erasinus fluvius.
 Caicus fluvius.
 Amasenus fluvius.
 Anigrus fluvius.
 Hypanis fluvius.
 Insulæ in continentem.
 Ex continenti insulæ.
 Helice Buraque urbes submersæ.
 Ex planitie montes.
 Mira aquarum natura.
 Crathis et Sybaris fluvii.
 Salmacidis fontis natura.
 Æthiopiæ lacus.
 Clitorii fluvii natura.
 Lyncestus fluvius.
 Arcadiæ lacus.
 Ortygia insula ex mobili immobilis.
 Symplegades insulæ olim instabiles.
 Ætnæ montis incendium.
 Homines in aves.
 Scythicæ mulieres in aves.
 Apes ex vitulis.
 Crabrones ex equis.
 Scorpius ex cancro.
- Tineæ agrestes in papiliones.
 Limus in ranas.
 Informis caro in ursum.
 Apes sine pedibus.
 Aves ex ovi medio.
 Hominis spinæ medulla in anguem.
 Phœnix ex seipso.
 Hyænam feram modo marem, modo
 feminam esse.
 Mira chamæleontis natura.
 Lyncurium ex lyncum urina.
 Coralium ex molli durum.
 Gentium vicissitudines.
 Trojæ ruina.
 Sparta.
 Mycenæ.
 Athenæ.
 Thebæ.
 Romæ origo.
 Hominem ex anima et corpore con-
 stare.
 Numæ regnum.
 Hippolytus in Virbium.
 Egeria, Numæ uxor, in fontem.
 Gleba in puerum.
 Hasta Romuli in arborem.
 Cippo cornua.
 Æsculapius in anguem.
 Æsculapius Romam advectus.
 Julius Cæsar in cometen.
 Augusti laudes.
 Metamorphoseon commendatio.

- Tertia tu quærens ordire volumina, Cadme,
 Europen raptam, conditor anguinæ
 Gentis, et Actæon, Semeleque miserrima pellex,
 Tiresiæque senis nobile iudicium. 20
 Tum male desipiens canitur Narcissus et Echo,
 Quique negat verum te, Melanægi, Deum,
 Pentheus infelix : nautæ, mirabile! pisces
 Facti ; Baccharum victima rex cecidit.
- Quarto est Alcithoes et tradita pœna sororum 25
 Codice, pro festo quîs mala cura labor.
 Hunc solaturæ, antiqui sibi temporis acta
 Narrant ; ut Thisben, Pyrame, perdideris ;
 Leucotheam Clitienque ; et te, tener Hermaphrodite ;
 Et, quæ concrevit corpore, Salmacida. 30
 Post Furia est ; Athamas ; Cadmi fuga ; victor Atlantis
 Perseus ; Andromede ; morsque, Medusa, tua.
- Reddit Abantiades cum Pallade Phinea cautem
 Quinto, nec sociis parcitur indomitis.
- Jamque ad Musarum sedes Tritonia tendit, 35
 Miratura novas, quas pede fudit, aquas
 Pegasus : huic studiumque probant Aganippides almæ ;
 Moxque Pyreneum Pieridumque nefas,
 Et Cererem cantant, Arethusaque fons ut ametur,
 Persephoneque modis quîs Acheronta regat. 40
- Sextum exorditur speciem mutata Minerva,
 Os ut Arachneum plecteret immodicum.
 Fit Niobe saxum, fiunt agrestia ranæ
 Agmina ; te Lycius, Marsya vane, ligat ;
 At Tereus volitat Pandioniæque sorores, 45
 Quarum abit ad plures orbis ab his genitor.
 Denique cum Minyis petit aurea fortis Iason
 Vellera, Phrixææ dona beata manus.

- Qui sequitur, libro Æsonides per Colcha venena
 Cum patre convivit, mors Pelææque datur. 50
- Medeam ducit profugam male credulus Ægeus.
 Contra Dictæos Æacus huic socius,
 Dira lues cui comminuit pecudesque virosque ;
 Unaque est Cephalus, Procridis hostis amans.
 Mutata uxorem qui turpiter ipse figura 55
 Decipiens, vecors noluit esse probam.
- Octavo Scylla in cirin mala vertit amore ;
 Dein Ariadneo stamine, non merito,
 Theseus servatur ; nympa at periisset, Iacchus
 Ni foret. Icarium fit mare ; turbat aper ; 60
 Enarratque Achelous Echinadas, alter at ipsi
 Baucida : multa fames tunc Erisichthonia
 Metraque, ceu Proteus, variabilis occupat ob rem ;
 Imminet extremo Deianira libro.
- Amphitryoniades nono Deus evolat Cæta, 65
 Stasque, Licha, scopulus. Mox adit Eurytida
 Alcmena, motamque Galanthida dicit ; et illa,
 Ut lotos Dryope floreat ipsa soror.
 Jamque Iolaus adest, juvenis novus, atque superbus
 Phœbo Miletus, factaque Byblis aqua 70
 Ob fratrem ; nec abest, quam, quo frueretur Ianthe,
 Reddidit e tenera virgine Diva virum.
- Intrat amans Orpheus decimo mala regna Silentum,
 Nec tamen ad Superos permeat Eurydice.
 Jam liquido vatis modulamine cuncta moventur : 75
 Atti, adstas ; adstas tu, Cyparisse puer,
 Ambo mutati : canitur Jovis inde minister ;
 Pygmalion ; Myrrhæ non revocandus amor ;
 Tuque, placens ipsi Veneri, male pulcher Adoni ;
 Tuque, uni, virgo, mitior Hippomeni. 80
 VOL. IV. 3 R

- Undecima Orpheam lugere volumina mortem
 Instituunt: asinum fingit Apollo Midam,
 Ilion et condit. Telamoni traditur uxor
 Hesiona, Æacidæ vix superata Thetis.
 Tunc ad Ceycem convertitur Halcyonemque 85
 Carmen, et ad Morphei somnia vera nimis.
 Illi mox alis, velut Æsacus, aera pulsant,
 Priamides, verso corpore factus avis.
- Troïa, qui sequitur, bella exhibet, Iphianassam,
 Et Centaurorum prælia sæva liber, 90
 Cycnum, ac Nelei, mutantis in omnia mire,
 Fata Periclymeni; mox tua, nate Dea,
 Funera, nolentes quem Peleus almaque mater
 Armârant, notum munere Lartiadæ:
 Nam Paris ignavus fortem percussit Achillem, 95
 Obvertente ipso spicula certa Deo.
- Pelidæ ambierint ut Ulysses mitis et Ajax
 Arma, liber pandit tertius a decimo.
 Pergama conflagent; Hecube canis induit ora,
 Auroræ volucris gnatus, ut interiit; 100
 Ipse relicto Anio Scillan fugit atque Charybdin
 Æneas; sequitur quos Polyphemus amans,
 Acidis exstinctor teneri, dictusque per herbas
 Piscator pelagi Glaucus adîsse Deos.
- Simia jam Cercops factus legiturque Sibylla, 105
 Inque fera ripa solus Achæmenides,
 Cyclopi elapsus. Læstrigona viderat alter,
 Mox Circen. Pici tum subit historia,
 Et Diomedei numeri. Cythereiûs heros
 Cum ratibus vertit: calx habet Iphin, habet 110
 Te, Vertumne; Deam junctam tibi; denique regem,
 Cujus, avi, cepit Romulus imperium.

Extremo rex est sapiens Numa Pythagorasque
 Codice, quique fuit Virbius Hippolytus,
 Cum Cipoque Tages vates. Deus inde salutem 115
 Sub serpente latens reddidit ut Latio,
 Magno est in populis Epidaurius hospes honore.
 Fit majus: Deus est Julius urbe sua
 Cæsar, at in cœlo sidus micat; inque relicta
 Augustus terra scepra paterna tenet. 120

Tot res tam varias vincolo conjunxerit uno
 Ut Pelignus olor, quæris, amice? legas.
 Ista viri vis arsque: cadavera nolo poetas,
 Grammaticus partes quæ secet in vapidas.
 Tu, dedit ut sese, totum accipe; nec male rimans 125
 In Nasone mihi quærito Virgilium.
 Non una est facies Naturæ: mutat, et audet
 Quidque, nec in solita vertitur usque via.

VOLUMINIS QUARTI

INDEX SPECIALIS.

	PAGE.
METAMORPHOSEON Liber octavus	1
————— Liber nonus	65
————— Liber decimus	131
————— Liber undecimus	191
————— Liber duodecimus.....	257
————— Liber decimus tertius	303
————— Liber decimus quartus.....	369
————— Liber decimus quintus.....	423
INDEX rerum quas continent libri quindecim Metamorphoseon	i
METAMORPHOSEON Argumenta, quæ librum quemque octo carminibus exprimunt	vii

INSTITUT
BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA
00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72
Tel. 26-68-63

VOLUMINIS QUARTI

INDEX SPECIALIS

	Pag.
Metamorphoseon Liber octavus	351
..... Liber nonus	391
..... Liber decimus	427
..... Liber decimus tertius	463
..... Liber decimus quartus	503
..... Liber decimus quintus	543
Index rerum que continentur libri quintissimi Metamorphoseon	583
Metamorphoseon: Argumenta, que librorum quatuordecim octo res distinctas expriment	623

